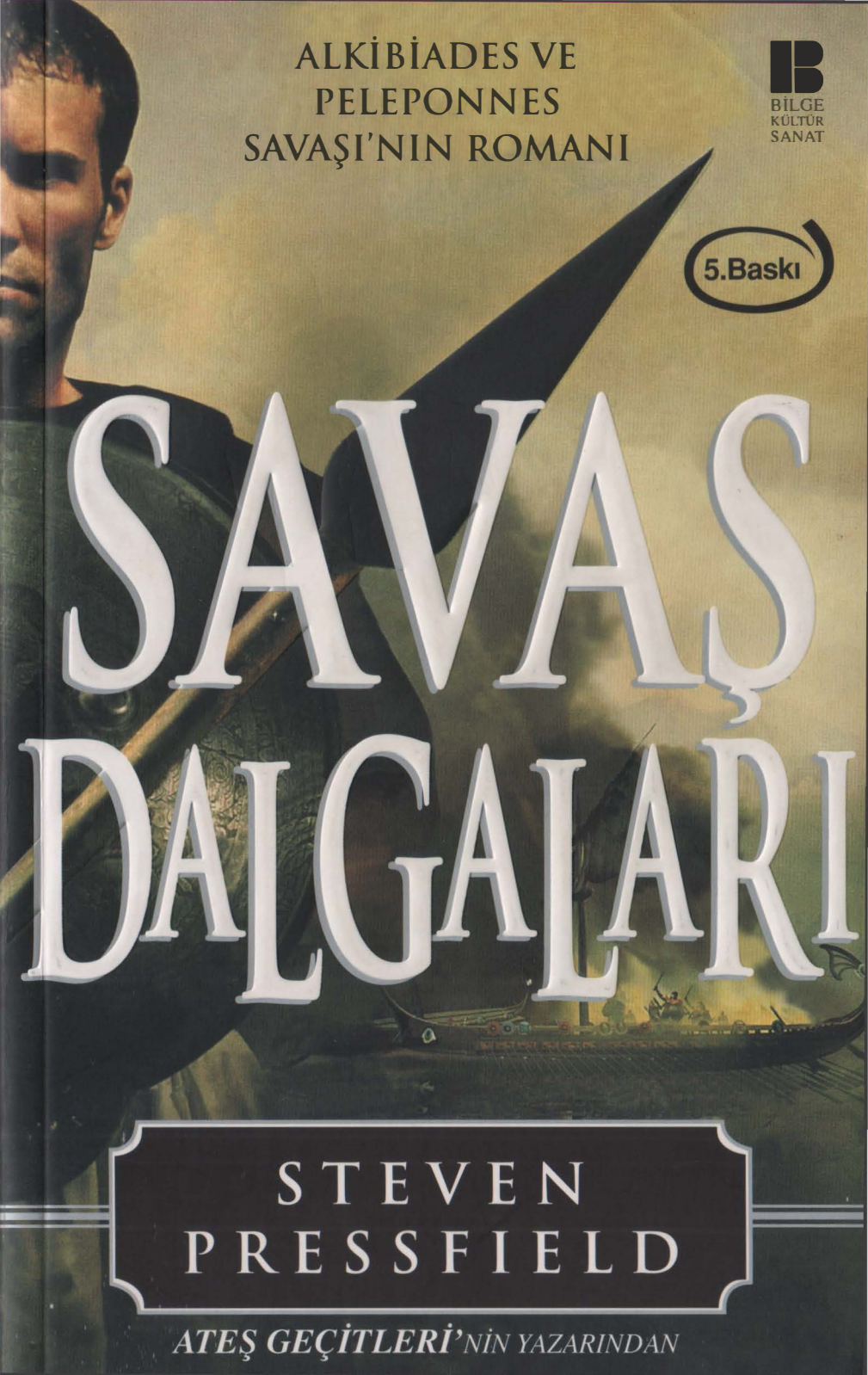
ALKİBİADES VE PELEPONNES SAVAŞI'NIN ROMANI

BİLGE KÜLTÜR SANAT

5.Baskı

SAVAŞ DALGALARI

STEVEN PRESSFIELD

ATEŞ GEÇİTLERİ'NİN YAZARINDAN

YAYIN NO: 26

SAVAŞ DALGALARI
Steven Pressfield

Özgün Adı: *Tides Of War*

© Steven Pressfield 2000
Kesim Telif Hakları Ajansı Aracılığıyla.
© Bilge Sanat Yapım Yay. Tant. Kağ. Turz. San. Tic. Ltd. Şti.

1. Basım, Kasım 2001
2. Basım, Haziran 2002
3. Basım, Temmuz 2003
4. Basım Haziran 2004
5. Basım Haziran 2005

ISBN: 975 - 8509 - 26 - 8

Yayın Yönetmeni	:	*Ahmet Nuri Yüksel*
Türkçesi	:	*Sinem Sancaktaroğlu*
Kapak	:	*Faruk Sultaner*
Dizgi	:	*Myra Ajans*
Baskı	:	*Özener Matbaacılık*
Kapak Baskı	:	*Trichrome Matbaacılık*
Cilt	:	*Yedigün Mücellithanesi*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Yerebatan Cad. Salkım Söğüt Sok. No: 20/4 Cağaloğlu/ISTANBUL
Tel: (0212) 520 72 53 - 513 85 04 Fax: (0212) 511 47 74
bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

SAVAŞ DALGALARI

STEVEN PRESSFIELD

Türkçesi
Sinem Sancaktaroğlu

BİLGE
KÜLTÜR
SANAT

"christy için"

TARİH NOTU

MÖ 490 ve 480/479 yıllarında Persler'e karşı kazandıkları birer dönüm noktası niteliğindeki zaferlerle, Isparta ve Atina, Yunan'da ve Ege'de kendilerini yenilmez birer güç olarak kabul ettirdi. Isparta karada, Atina ise denizde en üstün güç oldu.

Bu iki devlet yarım yüzyıl boyunca dalgalı bir barış dönemi geçirdi. Atina'da bu yıllar Perikles demokrasinin hüküm sürdüğü Altın Çağ olarak anılan dönemi başlattı. Parthenon inşa edildi; Aiskhilus, Sophokles ve Euripides trajedileri sahneye kondu, Sokrates öğretilerine başladı.

Ancak 431 yılı başlarında Atina kuvveti, Yunan'ın özgür devletlerinin karşı koyamayacağı kadar çok gelişti. Savaş başladı. Thukidides'in "tarihte en büyük" olarak nitelediği bu mücadele, kahinin de önceden belirttiği gibi, yirmi yedi yıl sürmüş ve Atina'nın 404'te teslim olmasıyla sona ermiştir.

Bu mücadeleye, tüm katılanların içinde en güçlü damgayı tek bir adam vurdu. Bu kişi Atinalı Alkibiades'ti.

Perikles'in akrabası, Sokrates'in en yakını olan bu adam, antik kaynakların belirttiğine göre çağının en yakışıklı ve en zeki adamı olması yanında, en kural tanımaz olanıydı. Bir general olarak asla yenilmemişti.

M.Ö. BEŞİNCİ YÜZYIL

490	Atinalılar Persler'i Maraton'da yendi
480	300 Ispartalı Termopilai'ye dayandı
	Atinalılar ve müttefikleri Persleri Salamis'teki deniz savaşında yendi
479	Ispartalılar ve müttefikleri Persler'i Plataea'da kara savaşında yendi.
454	Perikles Atina İmparatorluğu'nu kurdu.
431	Peloponnes Savaşı başladı.
429	Büyük Veba, Perikles'in ölümü
415 - 413	Sicilya Seferi
410 - 407	Alkibiades'in Hellespontos'ta kazandığı zaferler
405	Lysandros'un Aigospotamoi de kazandığı zafer
404	Atina'nın teslim olması
399	Sokrates'in infazı

... Atina'nın en kötü düşmanları, sizin gibi ona yalnızca savaşta zarar verenler değil, dostlarını ona karşı cephe almaya zorlayanlardır. Benim aşığı olduğum Atina şu anda bana haksızlık eden değil, bir zamanlar vatandaşı olarak güven içinde haklarımdan yararlanabildiğim yerdir. Saldırdığım bu ülke artık bana ait değilmiş gibi görünebilir; aslında ben, artık benim olmaya son veren bir ülkeyi geri almaya çalışıyorum. Ve ülkesini gerçekten seven adam, ülkesinden haksızca uzaklaştırıldığında, ona saldırmayı reddeden değil, ülkesine geri dönmek için hiçbir şeyden korkmadan çabalayacak kadar güçlü bir tutkuya sahip olandır.

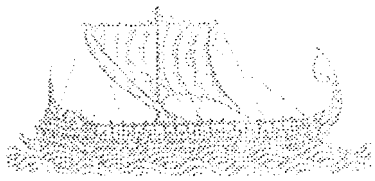
Isparta Meclis'ine seslenen
Alkibiades, Thukidides'in
Peloponnes Savaşı Tarihi'nden

O (Atina) sever ve nefret eder ve sevdiğini geri almak ister...

Aristophones
Alkibiades üzerine
Kurbağalar'dan

KİTAP I

POLEMIDES'E KARŞI

BÜYÜKBABAM JASON

Büyükbabam, Alopeke'li Aleksikles'in oğlu Jason; bundan bir sene önce, doksan ikinci doğum gününe iki ay kala, Boedromion'un on dördünde, günbatımından hemen önce hayata veda etti. Kendisi, filozof Sokrates'in izinden giden ve onun dostları ve yoldaşlarından oluşan gayriresmi, ancak ona son derece bağlı olan çevrenin son üyesiydi.

Büyükbabamın yaşadığı yıllar, Perikles'in imparatorluk yıllarına, Parthenon ve Erekhtheion tapınaklarının yapılmasından Büyük Veba'ya; Alkibiades'in yükselişine ve düşüşüne, bizim şehrimizde Isparta Savaşı diye anılan ve tüm Yunan dünyasında Thukidides'in de kaydettiği gibi Peloponnes Savaşı olarak bilinen yirmi yedi yıllık büyük ve belalı felakete kadar uzanır.

Genç bir adamken, büyükbabam Sibota'da, Potidaia'da ve Skione'de denizci yüzbaşı olarak; daha sonra Doğu'da, Kancık Taşı savaşlarında, Abidos'ta (ki burada kahramanlık payesine layık görülmüş ve geçirdiği kazalarda bir gözünü ve sağ bacağını kullanma yetisini kaybetmiş) ve Arginuses Adaları'nda trierarkh ve filo komutanı olarak hizmet vermiş. Euriptolemus ve Aksiokhus dışında sıradan bir vatandaş olarak mecliste söz alan ve On General'i kalabalığa karşı savunan tek kişiymiş. Yaşadığı süre boyunca üç eş ve on bir çocuğunu gömmüş. İki yüz haraca bağlanmış eyalete sahip olduğu en parlak dönemlerinden, Ispartalı ve Peloponnesli düşmanlarına yenildiği güne ka-

dar, bu şehre hizmet etmiş. Kısacası, bu adam modern çağın önemli olaylarına tanıklık etmekle kalmamış, bunların çoğunda bizzat yer almış ve bu olaylarda rol alan başlıca oyuncularla da şahsen tanışmıştır.

Büyükbabamın gücünün tükendiği ve artık yalnızca bir refakatçinin koluna girerek hareket edebildiği yaşlılık yıllarında, onu her gün ziyaret etmeye başlamıştım. Bir ailede her zaman, doktorların da belirttiği gibi, güçsüz ve yaşlı olanlara yardım etme görevinin yüklenebileceği uygun birileri vardır.

Oysa büyükbabamla birlikte vakit geçirmek benim için hiçbir zaman sıkıcı bir iş olmamıştı. Büyükbabamı yalnızca içimde son derece değerli bir yerde tutmakla kalmadım, onunla birlikte zaman geçirmekten başdöndürücü bir zevk aldım. Onun konuşmasını saatlerce dinleyebilirdim ve korkarım ki, ona yardımcı olmaktan çok, sorularım ve isteklerimle onu yorardım.

Bana göre o, bizim asırlık üzüm asmamıza benzerdi; mevsimlerce istilacıların meşalesi ve baltasıyla katledilmiş, yaz güneşiyle yeniden hayata dönmüş, kışın soğuktan donmuş, hâlâ öldürülemez, sonsuzluğa uzanan, gücünü toprağın derinliklerinden alarak, tüm yokluklara karşın ve belki de onlar sayesinde, şarapların en tatlısı ve en lezzetlisi için ürün veren... Onun ölümüyle, ruhumun derinliklerinde bir çağın kapandığını hissetmişimdir. Öyle bir çağ ki, yalnızca Atina'nın üstünlüğünün değil, aynı zamanda, bir adamın, biz günümüz insanlarına artık pek de tanıdık gelmeyen mükemmelliğinin ve sahip olmayı umduğumuz ona ait yüce değerlerin de hüküm sürdüğü bir çağ...

Mevsimin ilk günlerinde iki buçuk yaşındaki sevgili oğlumun tifüs yüzünden ölmesi, varoluşum hakkındaki tüm fikirlerimi değiştirdi. Hiçbir yerde, büyükbabamla birlikteyken duyduğum huzuru bulamazdım. Biz ölümlülerin varlığımızı sürdürürken tutunduğumuz kaygan toprak, güneş altında geçirdiğimiz saatlerin süratle akıp gitmesinin getirdiği gerçeklik, yüreğimde capcanlı duruyordu. Yalnızca onunla olduğumda, basabileceğim taşlı ama sağlam bir toprak parçası bulabiliyordum.

O sabahlarda düzenli olarak güneş doğmadan kalkar ve köpeğim Sentinel'i gezdirirdim (ya da doğrusunu söylemek gerekirse onun peşi sıra giderdim), Kervan Yolu boyunca uzanan limana iner, aile topraklarımızın bulunduğu Yeşil Meşe Tepesi'ndeki yoldan geri dönerdim. Sabahın bu erken saatleri ruhumu huzura kavuştururdu. Ana yoldan bakınca, donanma mürettebatının çoktan limanda eğitime başladığını görebilirdiniz. Yurtluklarına doğru yola koyulmuş beyefendileri geçer, yollarda idman yapan atletlerle selamlaşır, tepelerde eğitim yapan genç süvari erlerine merhaba derdik. Çiftlikteki sabah işlerini tamamlar tamamlamaz, atımı ahıra sürer ve yoluma yaya olarak devam ederdim, Sentinel'i ise büyükbabamın kulübesine giden sararmış zeytin ağaçlarıyla kaplı yokuşta tek başına serbest bırakırdım.

Büyükbabama öğle yemeğini götürürdüm. Yüksek verandanın gölgesinde konuşurduk. Kimi zamanlar, Sentinel aramızdaki serin taşlara uzanır, bizde hiçbir şey söylemeden otururduk.

Büyükbabam yine böyle bir akşamüstü "Hafıza, yetenekleri yıllar geçtikçe değişen tuhaf bir tanrıça gibi," dedi. "Bir saat önce olanı hatırlaması için zekânı zorlayamazsın, ama yetmiş yıl önce olmuş bir olayı karşında capcanlı görürsün."

Yüreğinin bu uzak köşelerini açması için korkarım onu biraz da insafsızca sorguladığım olurdu. Belki de o, kendince, bir gencin yoğun ilgisini memnunlukla karşılıyordu. Bir kere bir hikaye anlatmaya başladı mı, yorulmak bilmez bir savaşçı gibi en ince ayrıntısına kadar başından sonuna devam ederdi. Onun zamanında katiplik sanatı henüz o kadar yaygın ve kabul gören bir şey değildi. Belki de bu nedenle, ezber yeteneği çok gelişmişti. O ve yaşıtları, İlyada ve Odise'den alınan çok uzun pasajları ezberden okuyabilir, yüz kadar ilahiden alıntılar yapabilir ve günlerce önce izledikleri bir trajedideki tirat ve beyitleri aktarabilirlerdi.

Büyükbabamın kendi zamanındaki adamlar hakkındaki anıları hâlâ çok canlıydı. Yalnızca dostları ve kahramanları ha-

tırlamakla kalmaz, aynı zamanda köleleri, atları ve köpekleri, hatta yüreğinin derinliklerine iz bırakarak gömülmüş ağaçları ve üzüm asmalarını bile hatırlardı. Yetmiş beş yıl öncesine gider, çok eskilerde kalmış sevgilisinin anısını çağırırdı. Renkler içindeki sevgilisinin hayaline öylesine can verirdi ki, sevgilisi sanki tüm gençliği ve güzelliğiyle capcanlı karşısında duruyor sanırdınız.

Bir keresinde büyükbabama, tanıdığı adamlar içinde onda en çok iz bırakanının hangisi olduğunu sordum.

"En asili," diye yanıt verdi hiç duraksamadan "Sokrates'ti. En cesur ve en akıllısı Alkibiades'ti. En korkusuzu Tuğla diye bilinen Thrasibulus. En acımasızı, Anitust idi."

İçimden bir ses aklıma bunlara son noktayı koyacak bir soruyu getirdi. "Anısı en derinlere kazınan biri var mı peki? Düşüncelerinin hep dönüp dolaşıp geldiği biri?"

Bu soru karşısında büyükbabam yerinde doğruldu. Bunu sormamın ne kadar da hayret verici olduğunu söyledi, çünkü buna vereceği yanıt evetti. Evet, aklının bir köşesinde, bir türlü adlandıramadığı, hep varolan bir adam vardı. Bu kişi, diye devam etti büyükbabam, takdir edilen ve tanınanların arasında değildi, ne kimse ona imreniyordu, ne de onu yüceltiyordu. İsmi arşivlerde kayıtlı da değildi, yalnızca karanlık ve kendi kendini mahkum etmiş bir dipnot olarak bazen göze çarpıyordu.

"Tüm bildiğim, bu adamın en akılda kalan olarak adlandırılamayacağıydı. Akharnae bölgesinden bir aristokrattı. Bir keresinde hayatının söz konusu olduğu bir davada kendini savunmasına yardım etmiştim."

Merakım uyanmıştı bir kere ve büyükbabama daha fazlasını anlatması için üsteledim. Gülümsedi, bu adamın hikayesindeki olayların yıllar içinde yavaş yavaş oluştuğunu ve bilinen dünyanın büyük bölümündeki kıta ve denizlere yayıldığı için, eğer anlatmaya başlarsa bunun saatler alacağını söyledi. Bu beni yıldırmaktan çok, bir an önce duymak için daha da heves-

lendirdi. Lütfen, diye yalvardım. Gün bitmek üzere, ama en azından bir başlangıç yapsak?

"Sen ne kadar da açgözlü bir velet olmuşsun!"

"Senin söylediklerini duymak söz konusu olduğunda, büyükbaba, en açgözlüsü olabilirim."

Gülümsedi. Haydi o zaman başlayalım. Bakalım hikaye bizi nerelere götürecek?

"O günlerde," diye başladı büyükbabam, "hatipler ve mahkeme işlerinde uzman kişiler henüz ortaya çıkmamıştı. Sorgulama sırasında bir adam kendi savunmasını kendi yapardı. Yine de eğer isterse savunmasını hazırlamasında yardım etmesi için birini seçebilirdi. Bu kişi, bir baba veya amca, belki de bir arkadaş veya nüfuzu olan bir beyefendi.

"Sözünü ettiğim adam, hapishaneden gönderdiği bir mektupla benden ricada bulundu. Onunla hiçbir kişisel tanışıklığım olmadığı göz önünde tutulursa, bu oldukça garipti. O ve ben birkaç savaş alanında aynı zamanlarda hizmet vermiştik ve büyük Perikles ve Aspasya'nın oğlu olan genç Perikles'le birlikte -ki ikimiz de onun dostu olma ayrıcalığını kazanmıştık- sorumluluk gerektiren görevlerde bulunmuştuk. Fakat bu durum, o günlerde çok da alışılmadık bir şey değildi ve hiçbir şekilde aramızda bir bağ oluşturduğu anlamına gelmiyordu. Daha da ötesi, bu kişi en iyi tabirle kötü şöhretliydi. Takdir edilen kahramanlıkları, bu şehre uzun ve değerli hizmetleri olmasına karşın, düşmana teslim olduğu saatlerde Atina'ya Ispartalı düşmanların bayrağı altında ve kızıllar giymiş olarak girdi. Kendisine de söylediğim gibi, böylesine kötü şöhreti olan bir suçlunun en ağır cezayı alacağına ve onun temize çıkmasına hiçbir şekilde katkıda bulunamayacağıma inanıyordum.

"Adam yine de ısrar etti. Onu hücresinde ziyaret ettim ve hikayesini dinledim. O sıralarda Sokrates de tutuklanmış ve ölüm cezasına çarptırılmıştı. Hatta idamı aynı hapishanenin duvarları arasında bekliyordu ve ben -aslında kendi ailemin iş-

lerini bile düşünmeden, her şeyi bırakıp ona yardım etmek için bir şeyler yapmam gerekirdi· savunmasını hazırlamasında ona yardım etmeye karar verdim. Bunu yalnızca suçsuz bulunabileceğine inandığım veya en azından öyle olmayı hak ettiğini düşündüğüm için (kendi suçunu zaten kendisi de onaylıyordu) yapmadım; onun geçmişinin -özellikle de bir jüri önünde- halka sunulmasını gerekli gördüğüm için; şimdiye kadar yetiştirdiği en soylu vatandaşını, efendim Sokrates'i suçlu bularak kendi kendini yok edecek bir kötülüğü ortaya çıkaran demokrasiye ayna tutmak için istedim bunu...

Büyükbabam uzun dakikalar boyunca sessiz kaldı. Gözlerinin artık geçmişe döndüğünü ve yüreğinin bu kişinin anısına, o zamanın sesine doğru gittiği anlaşılıyordu.

"Adamın ismi neydi, Büyükbaba?"

"Nikolaus'un oğlu Polemides."

Hatırlamaya çalıştım, fakat kesinlikle bu ismi bir zamana ve mekâna yerleştiremiyordum.

"O," diye çabucak devam etti büyükbabam, "Alkibiades'e suikast girişiminde bulunan adamdı."

II

MELİSSA'DA CİNAYET

Suikast [büyükbabam devam etti], Büyük Kral'ın Frigya valisinden emir alan iki Pers soylusu tarafından yönetilmişti. Hellespontos'ta bulunan Abidos'tan, Alkibiades'in son sürgün günlerini geçirdiği ve nasıl olduysa gelenlerin gizli emellerini anladığı Trakya'daki kaleye doğru gemiyle yola çıkmışlardı. Suikastı planlayan birlik boğazlardan geçerek onu Asya'ya kadar takip etmişti. Persler'e, Alkibiades'in gençliğinden bu yana yakın arkadaşı olan Endius'un komutasındaki Ispartalı Asiller eşlik ediyordu. Bunlar, yerel hükümet tarafından, cinayete ortak değil, tanık olmaları için, hâlâ sağ olan ve onlara korku veren bu son kişinin yok oluşunu kendi gözleriyle görmeleri için özellikle atanmışlardı. Alkibiades kaçabilme ve yeniden ortaya çıkabilme yeteneğiyle tanındığından, pek çok kişi onun bu son yargıcı, yani ölümü bile kandırabileceğine inanıyordu.

Profesyonel bir suikastçı olan Arkadyalı Telamon kendi kafasına göre seçtiği ayak takımından adamlarıyla beraber suikastı planlamak ve hayata geçirmek için topluluğa eşlik ediyordu. Suç ortağı, Atinalı Polemides'ti.

Polemides Alkibiades'in dostuydu. Hellespontine Savaşı'nda Alkibiades'in kazandığı görkemli zaferler sırasında gemilerde komutanlık yapmıştı. Fatih Atina'ya zaferle döndüğünde onun korumalığını üstlenmiş, Eleusina'nın Sırları dolayısıyla dinsel tören alayının geçmesi için Alkibiades kara yolunu yeniden eski durumuna getirdiğinde, onun sağ kolu olarak yanıbaşında yer almıştı. Sa-

mos'ta, Alkibiades'in sürgünden görevine döndüğü anın hatırası içinde, onun görüntüsünü capcanlı hatırlıyorum. O dakikalar, kendi kaderlerinin farkına varmış ve ülkelerinin kurtuluşu ile çılgına dönmüş yirmi bin denizci, subay ve ağır piyade arasında nasıl da kışkırtıcıydı! Gemi yanaştığında ve Alkibiades karaya ayak bastığında Küçük Shoma diye adlandırdıkları mendireği sıkı sıkıya kavrıyorlardı. Alkibiades'in ifadesini inceledim. Yanı başındaki adama tüm varlığıyla güven duyduğu son derece açıktı.

Bu olaydan yedi yıl sonra kurbanı dışarı çıkartıp işbirlikçisi suikastçı Telamon ile bu kıyımı gerçekleştirmek, şimdi Polemides'in göreviydi. Bunun için alacağı ücret Pers hazinesinden bir gümüş talentti.

Bu adam, konuşmamızın ilk dakikalarında hiçbir şeyi gizlemeden tüm bunlar hakkında beni bilgilendirdi. Bunu yapmasının nedenini de şöyle açıkladı: Anne tarafından Alkibiades'in ailesinden olan Alkmaeonidler ile benim ailemin arasında akrabalık bağları bulunduğunu ve Alkibiades'le ilişkisi oldukça iyi bilinen Sokrates'e çok bağlı olduğumu göz önüne alarak, öncelikle en kötüsünü bilmemin gerektiğini, istersem bu işi bırakabileceğimi belirtti.

Bu adama karşı yapılan suçlamanın Alkibiades'in adıyla hiçbir ilgisi yoktu.

Yedi yıl önce bir genelev kavgası yüzünden Samos'ta öldürülen Philemon isimli, kıdemli bir denizcinin ölümüne neden olmakla suçlanıyordu. Aleyhine dava açılmasına neden olan ikinci suçlama ise devlete ihanetti. Jüri üyeleri bu son vahşice katliamı işte bu açıklamaları göz önüne alarak değerlendireceklerdi. Bu zorunluluk o zamanlarda sıkça rastlanan bir şeydi, yine de davanın bu şekilde dolaylı olarak ele alınması, suçlayanların onu yargılattıkları özel yasa yüzünden onun durumunun kötüye gitmesine neden oluyordu.

Polemides ne vatan hainliği için bilinen suçlama uygulaması olan *eisangelia* yasası ile, ne de adam öldürmenin doğrudan sorgulama yöntemi olan *dike phonou* ile mahkeme önüne çıkarılıyordu. Bunların her ikisi de onun gönüllü sürgünü seçmesine ve

hayatını kurtarmasına olanak tanıyordu. Bunların yerine *endeiksis kakourgias*, yani "yanlış yapma" adı altında daha genel bir sınıflandırmayla suçlanıyordu. (Birkaç tane düzenbaz, demokrasiye düşman olan yoldaş ve yardakçılar tarafından.) Hukuktan haberi olmayan davacıların bu yaklaşımı önceleri saçma gibi göründü. Ancak daha sonra yapılan incelemeler bunun altında yatan şeytanlığı ortaya çıkardı. Bu suçlama şekliyle suçlanan kişi gönüllü sürgün talebinde bulunamadan sorgulama öncesinde ve sorgulama boyunca hapse atılıyor ve kefalet ödeyerek bile kurtulamıyordu. Ölüm cezası hâlâ yürürlükteydi ve sorgulama Heyet'in veya Areopagus'un önünde yapılmak yerine, jüri üyelerinin öfkelerini ateşleyecek "vatan haini", "Isparta'nın dostu" gibi sloganların atıldığı halk mahkemesinde yapılıyordu. Açıkça görülüyordu ki, Polemides'i suçlayanlar, öyle ya da böyle onun ölmesini istiyorlardı. Herkesin de rahatça tahmin edebileceği gibi emellerine ulaşmaları hiç de zor olmayacaktı. Alkibiades'ten nefret edenler ve onu ulusumuzun çöküşünden sorumlu tutanlar olduğu kadar, hâlâ pek çok kişi onu seviyordu. Bu kişiler kahramanlarına ihanet eden ve onu vahşice katleden bu adamın idam edilmesine elbette ki, itiraz etmeyeceklerdi. Yine de Polemides onu suçlayanların karşı taraftan, yani ülkelerinin düşmanlarıyla işbirliği içinde olan, uluslarının yok olması pahasına da olsa kendilerini garanti altına almaya çalışan kişilerden olduğunu gözlemlemişti ve bundan da emindi.

Polemides'in kendisine gelince, dış görünüşü çekici ve alışılmışın dışındaydı. Boyu ortalamanın biraz altındaydı, oldukça güçlü kaslara sahipti ve geçen kırk yıla karşın hâlâ bir delikanlı gibi dinçti. Sakalı demir rengindeydi, teni de hapiste olmasına rağmen hâlâ hayatının uzun yıllarını denizde geçirmiş birinin teni gibi siyah bakır rengini korumuştu. Yanık izleri, mızrak ve kılıç yaraları; kollarında, bacaklarında ve sırtında çizgiler oluşturmuştu. Dağlanmanın etkisiyle rengi açılmış alnında hâlâ Sicilya felaketinden kurtulanların çektiği tutsaklığın bir sembolü ve üzerinde konuşulmayan bir acının kanıtı olan; Sirakuzlular'ın kölelerine vurdukları damga dün gibi duruyordu.

Ondan nefret mi ediyordum? Buna niyetlenmiştim. Ama gerçekte onun düşüncelerindeki ve ifadesindeki açıklık, kendini temize çıkarmak istemesini bu kadar net ifade edişi ve bunu yaparken gösterdiği açık sözlülüğü, ön yargımı silahsız kılmıştı. İşlediği suçlara rağmen bu adam benim hayalimde Homer'in dizelerinden fırlamış bir Odisseus gibiydi. Kiralık bir askerden beklendiği gibi kaba ve saygısız bir şekilde de davranmıyordu; aksine tutumu ve kendini takdim edişi bir beyefendininkine benziyordu. Nesi varsa karşısındakine kendi elleriyle sunuyordu. Hücresindeki tek tabureyi konuğuna ayırıyor, odasındaki sert şilteden ayırdığı koyun postunuda benim rahatım için arkama koyuyordu.

Bu ilk görüşmemiz boyunca biz konuşurken o, tutsaklığına rağmen zindeliğini korumak için çeşitli egzersizler yaptı. Topuğunu önündeki duvara yaslıyor ve öteki ayağı üzerinde dimdik duruyor, alnını, kaldırdığı bacağına rahatlıkla dayıyordu. Ona birkaç yumurta götürdüğümde, yumurtalardan birini yumruğunun içine yerleştirdi ve kolunu bükerek bana parmaklarını gevşetmesini, tersi durumda yumurtayı kıracağını söyleyerek meydan okudu. Denedim, hem de bütün gücümle, ama başaramadım, o ise bu sırada bana şeytanca sırıtıyordu.

Hiçbir zaman bir adamdan ya da bu adamdan korkmadım. Aslında günler geçtikçe bilinçli olarak işlediği sayısız suça ve bu yüzden hiçbir pişmanlık duymamasına karşın bu adama derin bir acıma hissi duymaya başladım. Adı, Polemides, senin de bildiğin gibi "savaşın oğlu" anlamına geliyordu. Ancak o hiçbir adil savaşın çocuğu olmamıştı, bunun yerine uzunluğu ve büyüklüğü açısından eşi görülmemiş bir savaşın, tüm öteki savaşlardan onur, adalet gibi ilkeleri alçaltması ile ayrılan bir savaşın oğluydu. Aslında bizim anlatıcımızın kaderini oluşturan ve bu kaderi sonuna kadar yönlendiren, bu ilk modern savaştı. O, bu savaşa bir asker olarak başlamış ve savaşı bir suikastçı olarak tamamlamıştı. Ben ne açıdan ondan farklıydım? Benim ya da bir başkasının kalbimizin derinliklerinde Polemides tarafından gün ışığında oynanan aynı karanlık tarihin oyuncuları olmadığımızı kim söyleyebilir ki?

O da benim gibi bizim zamanımızın bir meyvesiydi. Limana gelene kadar, ana yol da, ara yol da kıyı boyunca pek çok farklı yol takip eder, bu yüzden onun yolu benimkine ve çağdaşlarımızın birçoğununkine paralel gitmişti. Yalnızca geçtikleri ülke farklıydı.

III

POLEMIDES'İN HÜCRESİNDE

Bana, [tutuklu Polemides konuşuyordu] bir suikastçinin karşılaştığı en tatsız olayın ne olduğunu soruyorsun, Jason. Doğruluk timsali olarak tanıdığım sen, hiç şüphesiz kan dökmek veya adetlere ihanet gibi cevaplar bekleyeceksin benden, hatta belki de öldürmenin fiziksel zorluğu hakkında bir şeyler... Bunlardan hiçbiri değil. İşin en zor kısmı, ölünün kellesini geriye getirmek.

Yaptığın işin karşılığını almak için, bunu yapmak zorundasın.

Adam öldürme mesleğinde benim ustam olan Arkadyalı Telamon, başı zeytinyağı içinde saklamamı ve gideceği yere kadar bir kavanozda götürmemi öğretmişti bana. Savaşın ilk günlerinde kişinin öldüğüne dair böylesi bir kanıta ihtiyaç duyulmuyordu. Bir yüzük veya muska aynı işi görüyordu ya da ustamın daha sonraları bana öğrettiği diğer şeyler. Ben o sıralarda henüz "sessiz zanaat"te çalışmaya başlamamıştım, herkes gibi sıradan bir asker olarak hizmet ediyordum. Savaş uzadıkça suikastçiden talep edilen şeyler daha acımasız olmaya başladı. Fırsat bulabilen kurbanlar daima hayatlarının bağışlanması için, hatta bazıları oldukça etkili konuşmalar yaparak, yalvarırlardı. Benim açımdan. böyle bir durumda bulunan birinin yağcılığa sığınması onursuzluk olarak nitelendirilebilecek bir şeydi. Ben sorumluluklarıma saygı duyardım.

Gülümsediğini görüyorum, Jason. Benim hep bir suçlu olmadığımı hatırlamalısın. Benim atalarım, Ajaks'ın oğlu, Miltiades ve Simon'un ataları olan kahraman Philaeus'a kadar uzanır. Zamanında şehrin hakları, Alkibiades'in kendi atası olduğunu iddia ettiği ki-

şiden alınıp kardeşi Eurisakes'le birlikte kendisine verilmiştir. Babam bir Meleager şövalyesiydi ve yarış atları yetiştirirdi. Ender görülen türlerin de aralarında bulunduğu bu atlar arasında o harika üçlüsünü yaparak Olimpiya'da tacı kazandığı yıl, Alkibiades'in takımında olan kutup atı, kısrak Briareia da vardı. Euripides'in zafere övgü kasidesini bizzat okuduğu yıldı. Bizler iyi insanlardık. Saygın insanlar.

Söylediğim gibi ne Alkibiades'in suikastı ne de öteki suçlamalar karşısında masum numarası yapmayacağım. Ancak bu aşağılık herifler bunlardan dolayı benim peşimde değiller, yanılıyor muyum? Hatta onlar Alkibiades'i ölü gördüklerine çok memnunlar. İnsanlar, önlerine konan aynadaki görüntülerinden hoşlanmazlar. Ne derece değersiz olduklarını kanıtlayan kendi başarısızlıklarını görmek kadar hiçbir şeyden nefret etmezler. Bu tıpkı senin efendin filozof Sokrates'in suçu gibi. O zehri sırf bunun için içecek. Ben ise, korkarım ki, onura karşı duyduğum bu bağlılık sayesinde temize çıkacağım.

Şu cinayet suçlaması, hani şu zavallı herifin, Philemon'un öldürüldüğü... Bu konuda ben masumum. Bu bir kazaydı! Bunu gören herkese sorabilirsin.

Hayatımın bağışlanması için yalvarırken beni bir dinle! Burada yatan tüm öteki domuzlar gibi konuşuyorum. [Güldü.] Eğer bahçeye gömülü altınım olsaydı, orayı kazar ve altınları çıkarırdım. Evet, ayrıca karımın ve kızlarımın hoşlarına gitmen için elimden geleni yapardım! [Yeniden güldü.]

Ama beni dinle, Jason. Buraya gelmeni takdir ediyorum. Öteki çevreler tarafından sana gelen taleplerin farkındayım ve zaman ayırdığın için minnettarım. Beni olmasa bile işlediğim suçları küçümsediğini biliyorum. Benim beraat etme şansıma gelince, suçlu olduğumu iddia eden kişi er ya da geç mezarımı kazmak üzere küreği eline alacaktır. Yine de senden rica ediyorum. Benimle birlikte, katlettiğim söylenen bu adamın -senin, benim ve milletimizin- birbirine kenetlenmiş kaderlerimizin izini sür.

Eğer ben suçluysam, Atina da suçludur. Atina'nın istediği şeyi korumaktan başka ne yaptım? Şehir onu sevdiği sürece ben de sevdim. Ondan nefret ettiği sürece ben de nefret ettim. Haydi şu bilindik hikayeyi anlatalım, şehrimizin üzerine serpiştirdiği tılsımı ve büyülenmemizin bizi nasıl bir felakete sürüklediğini bir arada anlatalım. Hayatımın bağışlanması için bir köpek gibi yalvarıyorsam, belki de bahçeden biraz altın çıkartabiliriz, sağduyu ve aydınlıktan oluşan bir hazine... Ne dersin, Jason? Bana yardım edecek misin? Bir caniye, caniliğinin altında yatan nedeni ortaya çıkarması için yardım edecek misin?

IV

SINAV VE SORUŞTURMA

Babam, ben on yaşındayken eğitimim için beni Isparta'ya gönderdi. Bu, savaştan önceki yıllarda, Yunan'ın, bu iki büyük şehirde bulunan ve hâlâ ayrıcalıklı olduklarını hisseden vatandaşlarını, müttefik çabalar sayesinde Pers boyunduruğundan koruduğu dönemlerde, sıkça görülen bir şeydi. Düzenli aralıklarla ortaya çıkan çatışma ve anlaşmazlıklara karşın Atina'nın yüksek sınıfa mensup vatandaşları arasında, Isparta'ya karşı duyulan istek saygı ile karşılanırdı. Yalnızca bizim şehrimizde değil, Yunan'ın tümünde, çok eskiden buraya yerleşmiş olan ailelerden çoğunun Isparta'daki ailelerle dostluk bağları vardı. Yüksek tabakadan olan bu kişilere göre, sıradan halk, tiz sesleri ve aşırı girişkenlikleriyle eski saray adabını yok etmekle kalmıyor, gençleri de yozlaştırıyor, kabalaştırıyordu. Onlar da, kendi yurttaşları olan bu insanlar yerine sınır ötesinde bulunanlarla akrabalık bağları kurmayı yeğliyorlardı. Bu delikanlılar için, babalarının fikrine göre, bir gencin sessizlik, ölçülü olma ve itaat etme gibi erdemleri öğreneceği Isparta 'agoge' si yani yetiştirme alayında eğitilmesinden daha memnunluk verici bir yetişme tarzı olabilir miydi?

Babamın ataları arasında, ikincisi Ispartalılar tarafından neredeyse kendi kralları kadar saygı duyulan Atinalı kahramanlar Miltiades ve Simon da vardı, Simon bu sevgiye kendi de on altı yaşına kadar Isparta'da eğitim gören en büyük oğluna Lakedaimonius adını vererek karşılık verdi. Bu bağlar sayesinde ve kendi çabaları sonucunda babam ilk doğan çocuğunu, "tutunmak, çalmak, açlık

çekmek" şeklinde nitelendirilecek bir avuç kadar yabancıyla birlikte, Lakedaimonlu yandaşları arasına kaydedebilmiştir. Yirmi ya da otuz kadarımız, anepsioi, yani "kuzenler", her yıl Yunan'ın dört bir yanından yaya olarak yola çıkar, zahmetli yürüyüşler yapardık. Alkibiades Lakedaimonya'da eğitim görmemesine rağmen Ispartalı şövalye Endius'un (Asya'da arkadaşının katledilmesini görmek için hazır bulunacaktı) ksenosu, yani konuk-dostuydu. Endius'un babasının ismi her iki ailede de kullanılan bir Lakedaimon ismi olan Alkibiades idi. Babamın ismi Nicolaus, kayıt olma sırasında telafuzunu ve yazılışını değiştirdiğim benim asıl adım Polemidas gibi Lakonya kökenliydi.

Isparta'da savaş başladığında, ben on dokuz yaşındaydım, bir mevsim "S ve S," yani Sınav ve Soruşturma denen başlama töreni olmadan geçiyordu. Bu, Lakedaimonlu olmayanlara tanınan kabul edilme töreniydi. Yurttaşların, yani Spartiatai'nin ve onların "üvey kardeşleri," yani mothakelerin Asiller Ordusu'na girişiyle aynı anlama geliyordu.

Çok az insan savaşın bir mevsimden fazla süreceğine inanıyordu. Doğru, Atinalı ordular Potidaia'yı ele geçirerek harekete geçmişlerdi, ama bu, Atina ve ona bağlı eyaletlerden birisi arasındaki iç meseleydi, her ne kadar görünüşte bu eyalet bağırıp çağırsa da, barışa zarar verecek bir şey yapmazdı. Bunun Isparta ile hiçbir ilgisi yoktu. Müttefikleri tarafından yüreklendirilen Isparta ordusu misilleme olarak Attika'yı istila etti. Bu o kadar hafife alındı ki, ben hiç duraksamadan içinde istila tugayının da bulunduğu, Isparta'nın Peloponnesli müttefiklerinin yirmi bin kadar ağır piyadesi tarafından güçlendirilmiş sınır bölgesindeki tümene katıldım. Tüm yabancı delikanlılar da çeşitli işlerde görev aldılar. Bunun bir anlamı olduğunu düşünmemiştik. Ordu şehre giriyor, etrafı yakıp yıkıyor ve sonbahara ya da kışa kadar karşılıklı görüşmeler sonunda yapılacak bir antlaşma ile başarı sağlayacağını düşünerek geri çekiliyorduk. Okulda eğitim gören biz gençlerin eve gönderilmesi fikri söz konusu bile edilmiyordu.

Gymnopaedia, Çıplak Delikanlılar Festivali'nin arife gecesindeydi. Babamın yurtluğunun yakıldığını öğrendim. Eirenos, yani genç komutan olarak seçilmiştim ve o gece benim gençlerden oluşan takımım ilk kez görev alacaktı. Koro çalışmasındaydık, henüz başlıyorduk. Delikanlılardan biri, kanunların emrettiği vicdanlı davranışları ile öne çıkan Philoteles isimli son derece zeki bir genç, gözlerini aşağı dikmiş, elleri cüppesinin altında geldi ve beni çağırmak için izin istedi. Babası, Cleander, Attika'daki orduyla birlikteymiş ve eve bir mesaj göndermiş. Bizim çiftliğimizi bilirdi. Birkaç kez onu evde misafir olarak ağırlamıştık.

"Lütfen Polemidas'a çok derin üzüntülerimi bildirin." Cleander'in mektubu benim Lakonya kökenli ismimi kullanarak belirtiyordu. "Bu hareketi engellemek için tüm nüfuzumu ortaya koydum, ancak bölge Archidamus tarafından seçilmiş ve çeşitli alametlere dayanılarak onaylanmıştı. Ötekilerin hepsi meşalelerle yakılırken, bir çiftlik tek başına kurtarılamazdı."

Binlerce ölümle sonuçlanan Sicilya'daki liderliğinin, bizim güçlerimize karşı nasıl kötü bir etkisi olduğu kanıtlanan Gilippus'un kardeşi, komutanım Phoebidas'la konuşmak için hemen başvurdum. Dönmeli miydim, yoksa üye kabul edilene kadar eğitimimi tamamlamalı mıydım? Phoebidas, değerleri olan bir adamdı, daha asil bir çağa dönüşü simgeliyordu. Bu olayı enine boyuna düşündükten sonra, Oeum'da görülen rüya alametlerini de hesaba katınca, aile ocağının ve anavatanın tanrılarına karşı olan görevin, bununla uyuşmayan tüm öteki zorunlulukların üstünde geldiğine karar verildi. Eve gitmem gerekiyordu.

Bu darbenin art arda gelecek üzüntülerin bir habercisi olduğunun farkına varmaksızın, dört gün boyunca, yanımda adımlarıma eşlik edecek bir köpek bile olmadan Acharnae'ye kadar yüz kırk mil taban teptim. Ateşten yanmış üzüm asmaları ve meyve ağaçları, yıkılmış duvarlar, harap edilmiş tarlalar bulmayı bekliyordum. Bu senin de bildiğin gibi hiç de bir felaket değildi. Üzüm asmaları ve zeytin ağaçları yeniden ürün verirdi ve hiçbir şey toprağı öldüremezdi.

Babamın Yol Dönemeci adlı çiftliğine, Yol Dönemeci'ne karanlık bastığında vardım. Kötü gözüküyordu, ancak hiçbir şey beni gün ağarırken gözümün önünde belirecek yıkıma hazırlayamazdı. Archidamus'un adamları yalnızca üzüm bağını ve meyve ağaçlarını yakmakla kalmamışlar, aynı zamanda canlı bitkileride kökünden koparmışlardı. Açıkta kalan kütüklerin içine kireç akıtmışlar ve bu sıvıyı arazinin dört bir yanına dökmüşlerdi. Ev kül halindeydi, kulübeler ve ahırlar da öyle. Tüm stok harap edilmişti. Kedileri bile öldürmüşlerdi.

Bu nasıl bir savaştı? Böylesi bir yıkıma rıza gösteren Archidamus nasıl bir kraldı? Hiddetlenmiştim. En sonunda şehirde izini bulduğum Küçük Aslan dediğimiz erkek kardeşim Demades, benden de öfkeliydi. Babamın istediği müzik ve matematik eğitimini aldığını öne sürerek babamı atlatmış ve kabilemizin dışında, sahte belgeler altında Aegeis'in alayına kaydolmuştu. En genç iki amcam ve altı kuzenimin tümü de onlara katılmıştı. Ben de aynı şekilde adımı yazdırmıştım.

Savaş başlamıştı. Ispartalılar'ın Attika'ya yaptıkları akının büyüklüğünden cesaret alan Potidaialılar, isyanlarını uzak kuzeyden, bizim imparatorluktan başlattılar. Yüz kadar gemi ve dokuz bin beş yüz kadar Atinalı ve Makedonyalı'dan oluşan ordu onları ele geçirdi. Bizim kuşağın en şöhretli genci, Alkibiades çoktan onlara katılmıştı. Yirminci doğum gününü ve süvari olma testini bekleyemeyecek kadar sabırsız; sıradan bir piyade eri olarak İkinci Eurysaces'le birlikte gemide yer aldı. Hamisi Perikles bu grubun komutasındaki ilk askeri birlik olduğunu belirtmiştir. Hava koşulları ve denizcilik mevsiminin sona ermesi, yüklenmemiş Akharne birliklerimizden en sonuncusunu karaya oturmakla tehdit edince, birimimize omuzlarda taşındık. Pyanopsion ayının sekizinde, Theseus gününde kuzeye doğru gemiyle yol aldık.

Bunu takip eden yıllarda geçirdiğim yüzlerce deniz yolculuğu arasında bu en kötüsüydü. Bir tek gemi direği bile doğru düzgün değildi. Yelkenler yalnızca gemi çok rüzgâr aldığında şişiyor, pru-

vadan geminin açıkta kalan kıç tarafına doğru gün boyu gemiyi döven denize karşı yetersiz kalıyordu. Dalgalar omuzlarımızın üzerinden aşarken güvertesi olmayan kadırgada bir barınaktan yoksun kalan bizler ise hem piyade hem de kürekçi olarak hizmet veriyorduk. Torone'ye varmamız on sekiz gün aldı, burada bizim Akharneli ve Skambonidaili birliklerimiz Atinalı general Paches'in komutası altında bir araya getirilmiş ve Makedonyalı süvarilerden oluşan iki birlik tarafından güçlendirilmişti. Colydon ve Madrete'deki Perrhaebian kalesini ele geçirmek üzere aldıkları emirlerle bizim geldiğimiz yoldan deniz üzerinden geri gönderilmişlerdi.

Tüm bölge gibi bu mevki de bana tümüyle yabancıydı. Sanki dalgalar beni dünyanın bir ucuna fırlatmıştı. Kesinlikle, böyle bir hava yalnızca Tartarus sınırlarında varolabilirdi. Renkleri bizden bile daha yeşil, midesi bulanan acemilerle itiş kakış doldurulmuş kendi alayından gizlice ayrılan kardeşimin de içinde bulunduğu yirmi iki gemi güneye doğru yol almaya başladık. Bu sırada düşman süvarileri, karaya çıkmak için yapılan tüm çabaları engelleyerek, kıyıdan filonun hareketlerini izliyorlardı. Alkibiades bizim gemimizde, Hygeia'da yol alıyordu. Kürek çekme sırası ona geldiğinde (yirmi beş yaşın altındaki hiç kimse böyle bir aşırılığı hayal bile edemezken), sırasını yanındakine devretmek gibi kötü bir isim yapmıştı. Kendisi ise bu sırada öteki herkes gibi acemi bir askerden çok bir filo komutanı gibi konvoyun yolculuğunu denetliyordu. Omuzlarına, üzerinde gümüşten bir kartal resmi olan yünlü, siyah bir pelerin almıştı. Öyle mükemmel bir işçiliği vardı ki, değeri en azından bir albayın yıllık ücreti kadar olmalıydı. Üzerindekilerin her bir parçası en iyisiydi ve dış görünüşü... aslında, sen bunları benim kadar iyi biliyorsun. Tüm zenginliği, sevenlerinin çokluğu karşısında duyulan kıskançlık ve ona mutlaka cennetten armağan edilmiş gibi görünen bu hayranlık duygusu karşısında, insan bocalıyordu. Üç gün boyunca deniz filosu önde yol aldı, daha sonra yerlilerin "ılımlı" dediği ancak bana göre cehennemden çıkmış bir fırtınadan farksız bir rüzgârla karşı karşıya kaldı. En sonunda,

üçüncü gün batımında, öldürücü ve yırtıcı fırtına kesildi. Paches'ın sancak gemisi tüm gemilerin yönlerini kıyıya döndürmeleri için işaret verdi. Düşman ortadan kaldırılacaktı.

Demirci Körüğü denilen o burnu biliyor musun, Jason? Adı bir kere işitildi mi bir daha asla unutulamaz. Daha hızlı gemiler korunaklı tarafı kapmıştı. Bizimki gibi daha hantal olanlar ise içeriye kadar girmiş ve neredeyse paramparça olmuştu. Karaya çıkılacak tek yer, çakıl taşlarıyla örtülü, üç yandan, iki yüz fit uzunluğunda sarp kayalıklarla çevrili bir alandı ve beyaz köpükler ile coşan, fırtınanın etkisiyle dalgalar tarafından dövülerek gürleyen, yüksek taştan burunlar ile bir tek giriş kanalı boyunca korunuyordu. Tüyler ürperterek çöken karanlıkta yoğun çabalarla verilen bir mücadele sonunda geride kalan altı gemimiz, Buhar Kazanları denilen yere çıkmayı başardı. Kıyı o kadar dardı ki, gemilerin pruvaları (öyle bir fırtınada önce geminin kıç tarafını çıkarmak söz konusu bile olamazdı) doğrudan kayalara bakıyordu. İnsan boyunu geçen dalgalar sanki kadırgayı yeniden denize göndermek ister gibi kıç tarafını dövüyordu. Bu yerin konukseverliğini arttırmak için, düşmanlar tırmanılamayacak kadar sarp yamacın zirvesine konuşlanmışlar ve aşağıya, bizim üzerimize taş yağdırmaya başlamışlardı. Büyük kayaları da bize doğru itiyorlardı. Altı kadırgadan ikisinde anında delik açılmıştı, bizim kuvvetlerimizdeki gençler, diğerlerini korumak amacıyla verilen emirlere uymak için birbirlerini cesaretlendirmek bir yana, sırılsıklam ve çok korkmuş bir şekilde yarıkların içine sığınıyorlardı.

Disiplin kırılmıştı. Pakhes ve Atinalı subaylar burunun içlerine doğru hızla kaçmışlardı; parçalanmış filomuzun en kıdemli subayını belirlemek çok uzun sürdü. Bu göreve seçilen Makedonya piyadelerinden bir komutan, bu büyük felaket karşısında cesareti kırılarak, yamacın eteğinde kendisine ulaşılamayacak bir oyuğa çekildi.

Kıyının üzerine dolu gibi kaya parçaları yağıyordu. Kadırgalarımızın her birinde delik açıldıkça, yok oluşumuz daha da kesinleşiyordu. Düşman, saldırısını yukarıdan kolayca tamamlayacak, bizi

taş ve mızraklarla yenecekti. Higeia'nın yanında atları taşıyan bir araçta da delik açılmıştı. Dalgalar arasında çırpınan bir sürü hayvan boğulmuştu. Karaya çıkmayı başaran iki tanesi ise iri taşlarla vurulmuş ve yere düşmüşlerdi. Onların çığlıkları acemi birliğin sinirlerini daha da bozmuştu. Kadırganın kendisi de göğüslerini döven dalgalarla sürükleniyor, içinde korkudan çılgına dönmüş yirmi gencin bulunduğu baş ve kıç tarafı üzerinde gidip gelerek iri dalgalar arasında yalpalıyordu. Alkibiades ve kuzeni Euriptolemus, kurtarma için harekete geçmişlerdi. Ben de kardeşim Aslan'ı buldum ve onunla güçlerimizi birleştirdik. İnanılmaz çabalardan sonra kadırga sonunda kıyıya çıkarıldı. Alkibiades, tek bir söze bile gerek duyulmadan komutanımız oldu. Bir yandan bunu bildirecek kıdemli subayı arayarak, bir yandan da geride kalanlarımıza atlar karaya çıkartılarak kurtarılır kurtarılmaz onu takip etmemizi emrederek işine devam etti.

Rüzgâr, karaya çıktığımız kumsalı aşındırmaya devam ediyordu. Yukardan taşlar yağıyordu; gök gürültüsünün şiddeti bir an bile kesilmiyordu. Kardeşim ve ben kıyıya henüz ulaşmış, komutanın atanmasını bekliyorduk İlerde Alkibiades'i gördük. Makedonyalı kaptana sesleniyordu. Subay, mürettebatıyla aniden ona saldırdı. Hemen öne doğru atıldık. Fırtına ve dalga sesleri arasında bile karşılaşmanın şiddeti kolayca görülebiliyordu. Alkibiades ondan emirler vermesini bekliyordu, kaptan ise bunu yapmaktan yoksundu. Ailesini ve ününü hepimiz gibi çok iyi bildiği yirmi yaşındaki gence doğru ilerledi. "Akraban Perikles burada değil, genç adam, onun adı altında emirler vererek küstahlık edemezsin!"

"Ben kendi adıma ve sen harekete geçmediğin için yok olacak bu gençler adına konuşuyorum," diye cevap verdi Alkibiades. Hareketleri, kadırgalara, rüzgâra ve yukarıdaki düşmanın yağdırmaya devam ettiği taş yağmuruna egemen olmuştu. "Harekete geçmelisin! Yoksa Herakles adına bunu ben yapacağım!"

Sadece yüz tanesi delik açılmadan kurtulabilmişti. Alkibiades onları harekete geçirdi. Kaptan bağırıyor, ona yerinde kalmasını

emrediyordu ve eğer emre itaat etmezse, onu en kötü şekilde cezalandırmakla tehdit ediyordu. Genç ise buna hiç aldırış etmeden yalnızca işini yapıyordu ve biz; kardeşim ve diğer kırk tanesi, sanki ayağımızda prangalarla sürükleniyormuş gibi onu takip ediyorduk. Dalgaların hemen eşiğinde emirlerini bildiriyordu. Hiç kimse tek bir sözcük bile işitemiyordu. Her sırada onar kişilik gruplar oluşturarak küreklere sarılmıştık ve denize düşüp sürüklenen değersiz kürekleri tutmaya yeltenmeden kadırgayı suya indirmeye çalışıyorduk. Kadırgaların can kaybı olmadan nasıl suya indirildiklerini anlayamamıştım. Cennetin merhameti dışında birliği koruyan şey, aynı zamanda geminin sağlamlığı ve farkında olmadan ağırlık yapıp dengeyi sağlayan deniz suyunun miktarıydı. Kürekleri tutan dört tane tutucudan yalnızca biri sağlamdı. Kadırgaların iki katı büyüklüğünde kabaran deniz köpükleri, kaçaklar gibi koştururken, rüzgârın yönlendirdiği dalgalar kadırganın gövdesini bir sarma motoru gibi dövüyordu. Kadırgalar dalgaların arasında yalpalayarak yavaşça ilerlemeye çalışıyorlardı, geminin alt kısmına sular doluyordu; dalgalarla gücü iyice artmış şiddetli rüzgâr kadırgaları asma direkleri gibi dimdik yukarı çıkarıyor, kadırganın açıkta kalan omurgasını dövüyordu. Küreklerde olan bizler, kıç tarafında, yoldaşlarımızın kürekçi tahtalarında duruyorduk.

Nasıl olduysa birkaçımız denize doğru yarım mil kadar kürek çekebilmeyi başarmıştık. Gençler rüzgârda uçup giden çığlıklarla, köpekler gibi iletişim kuruyorlardı; yine de amaç anlaşılıyordu: kuzeye doğru ilk karaya çıkışı gerçekleştirmek, buraya dağılarak düşmanı arkadan kıstırmak.

Herkesi gıpta ettirmek ister gibi şimdi Alkibiades kürek çekiyordu; kürek sırasında kişiden kişiye aktarılan komutları, kadırgaları dikkate almadan yalnızca kendimizi karaya atmayı düşünerek kürek çekmemizi ve kıyıya olabilecek en iyi durumda çıkmamızı söylüyordu. Üzerimizden aşan dalga öyle hızlı ve güçlüydü ki, kürekçi sıralarında bulunan herkesi olduğu gibi fırlattı. Filika küpeştesinin üzerinden savrulduk. Düşüşün etkisiyle bayılmıştım. Tah-

min edilemeyecek bir basınçla beni sıkıştıran, denizin ağırlığı ile dolmuş kalkanlar arasında kendime geldim. Ön kolum bir kelepçe gibi beni bağlamıştı, ancak türbülansın etkisiyle, yerlerinde sıkışan çivilerin gevşemesi sonucu serbest kalıp, yüzeye çıktım. Aynı şekilde sürüklenen bir çocuk, gözlerimin önünde boğuldu. Bizden geriye kalanlar yorgunluk ve yokluk içinde, kıyıda kalkanları ve silahları topluyorlardı. İki kadırga tahta parçalarına dönmüştü. Gençler iliklerine kadar donmuş, felçliler gibi titriyorlardı.

Biri Alkibiades'e döndü. Sırılsıklam ve silahsız olmasına ve bizim gibi zangır zangır titremesine karşın, o bununla eğleniyordu. Başka hiçbir sözcük bu durumu anlatamazdı. Kadırgaların kaybı karşısında sinirleri bozulmuş gençlere, eğer kendiliklerinden batmasalardı, kadırgalarda delikler açılmasını emrederek bunları kendisinin batıracağı karşılığını verdi. "Geri çekilme düşüncesini aklınızdan çıkarın kardeşlerim. Düşmanın üzerine gitmekten başka çıkar yol; zafer ya da ölümden başka hiçbir seçenek kalmamıştır." İçtima emri verdi. Üç kişinin eksik olduğu anlaşıldı. Boğuldukları kesinleşince geride kalanlarımıza onların bu fedâkarlıklarının hakkını vermemizi emretti. İhtiyacımız olan şey saldırmak için biraz cesaretti. "Bu karanlıkta silahları bulabilmek mümkün değil. Hiç beklemedikleri bir anda düşmanın arkasında belirmemiz silahlı bir saldırı kadar etkili olacaktır. Düşman, yalnızca bizim saldırımızın şokundan bile kaçıp gidecektir."

Alkibiades bizi yukarı doğru ,cepheye götürdü. O bir süvariydi ve bu yağmurda atlı olan düşmanın her şeyden önce atları için bir barınak arayacağını biliyordu. "Kaybolmadık," diye tekrarladı. "Fırtına ne kadar şiddetli olursa olsun yeri bulana kadar kayalıkları takip etmeliyiz." Elbette haklıydı. Uçurum belirmişti. İşte oradaydılar. Kürekleriyle, taş ve sopalarla düşmanın üzerine atıldık. Saniyeler içinde mezar kadar karanlık yamaç boyunca ilerleyerek, komutanımız bizi saldırıya geçirdi. Alkibiades'in de tahmin ettiği gibi düşmanın büyük bir kısmı kalabalık gruplar halinde kaçtı. Bir düzine kadarını ise kayalığa doğru kovaladık. Her türlü tehlikeyi

göze alarak içinden birinin kalkanını elinden aldım. Isparta'da yetiştirilen biri için, zaferle bile olsa, eli boş dönmektense her zaman ölüm tercih edilir.

Darbelerim karşısında ilk adam yere düştü. Kayaların üzerine çakıldı. Karanlıkta kafatasının taşlar üzerinde parçalandığını duydum. Kardeşim askerin kalkan ve zırhını soymaya çalışarak beni ondan uzaklaştırdı. Hayatta kalışımın mutluluğu içinde deliye dönmüştüm ve bu tip durumlarda barbarlık yapan diğer pek çok genç asker gibi kendimi yenilmez görüyordum. Aslan beni uçuruma doğru geri çekti. Birliğimiz toplanmıştı, artık bu yerin efendileriydik. Kazanmıştık. Aşağıda bölüğümüz kurtuluşlarını kutluyordu. Uçuruma birilerinin tırmanmakta olduğunu gördüm. Kıyıdan birkaç kişi kayalığa çıkmıştı ve şimdi karşımızda duruyorlardı. Makedonyalı kaptanı tanıdım. Düşmanlıkla ve hararetle Alkibiades'i azarlıyordu.

Gençlerin pervasızlığının, itaatsizliğinin ülkesine ve Müttefik Birliği'nin buyruklarına karşı onursuzluk olduğunu belirtti. Üç kişi itaatsizlik yüzünden ölmüş ve iki gemi, komutanlarının zorla ele geçirilmesi sonucunda kaybedilmiştir! Kalkanlarınız ve silahlarınız nerede? Bunları kaybetmenin cezası nedir, biliyor musun? Kaptanın gözlerinde şimşekler çakıyordu. Vatana ihanet suçundan olmasa bile isyan çıkardığı için asıldığını görecek ve mezarının başında dans edecekti!

Kaptanın yurttaşları olan üç Makedonyalı subay onu kollarından yakaladı. Alkibiades'in ifadesi hiç değişmedi, yalnızca kaptanın verdiği söylevin sona ermesini bekledi.

"Arkası uçuruma dönük biri," diye belirtti, "böyle bir konuşma yapmamalıdır."

O anı çok fazla dramatize etmekten çekiniyorum, ancak aktarabileceğim tek şey üç sadık adamın, durumlarını göz önünde tutarak, komutanlarını kıskıvrak yakalayıp onu öldürdükleridir.

Hayatlarında ilk kez böyle bir dehşet anıyla karşılaşan bizler, asla hayal edemeyeceğim kısa aralıklarla, kendimizi hemen hare-

kete geçilmesi gereken bir durumda bulduk. Bize ne olacaktı? Aşağıda bulunanlar mutlaka Alkibiades'in hareketini bildireceklerdi. Bizler ise suç ortaklarıydık. Yoksa cinayet zanlıları olarak mı yargılanacaktık? İsimlerimiz mi karalanacaktı, ailelerimiz utanç duyacak ve onurları mı lekelenecekti? Atina'ya, idamı bekleyen zincire vurulmuş tutsaklar olarak mı geri dönecektik?

Alkibiades hemen, üç Makedonyalı'nın yanına gitti, elini onların omuzlarına koyarak kötü bir niyeti olmadığı konusunda onları temin etti. Şehit düşen komutanlarının ismi ve birliği konusunda onu bilgilendirmelerini istedi.

Alkibiades "Şu mesajı hazırlayacaksınız," diye emretti. Yiğitliği öven bir metin yazdırmaya başladı. Kendisinin gerçekleştirdiği her bir kahramanca hareketi şimdi kaptana mal ediyordu. Bu subayın son derece büyük tehlikeler karşısındaki yiğitliğini; kendi güvenliğini hiçe sayarak fırtınanın içine atılıp aşağıdaki gemileri ve birliğindeki adamlarını korumak ve düşmanı kıskıvrak yakalamak ve bozguna uğratmak için sarp kayalıklara nasıl tırmandığını sayıp döküyordu. Zaferinin zirvesinde, kılıcı düşman komutanını vahşice öldürülecekken, zalim kader onu alt etti. Şehit düştü. "Bu çarpışmanın ünü," diye Alkibiades mesajı bitiriyordu, "ebediyete kadar sürecektir."

Alkibiades'in emri üzerine bu rapor kaptanın babasına gönderilecekti ve deniz filomuz geri döndüğünde Pakhes'e ve Makedonya generallerine kendisi tarafından bizzat sunulacaktı. Daha sonra ben ve kardeşim Aslan da dahil olmak üzere onu izleyen biz gençlere döndü.

"Hanginiz, kardeşlerim, bu resmi yazıda elini benimkinin altına koyacaktır?"

Bunu kabul etmeyen bir tek kişi olmadığını belirtmeme herhalde gerek yok!

Bizim gayri resmi piyade birliğimize gelince, Pakhes'in emrindeki bir tugayla birleştirilerek yeniden birimlere ayrıldı ve bir ayı aşkın süren çarpışmalardan sonra görevinde başarılı oldu. Bu sırada

on dokuz yasında olan Alkibiades resmi olarak kumanda da değildi, ancak tüm kıdemliler tarafından hareketleri ve girişimleri konusunda ona serbestlik tanınmıştı. Bu birim en sonunda bizim asıl varış noktamız olan Potidaia'ya ulaştığında ve kuşatmada görevli sınır ordularıyla birleştiğinde; tıpkı bir araya geldiği gibi kayıtsız bir şekilde dağıldı. Alkibiades de madalya verilmemiş, ama aynı zamanda da suçlanmamış bir şekilde birliğine geri gönderildi.

Bu olayı göz önüne alarak kardeşimin gözlemlediği şey şuydu: o ve aynı zamanda ben de, bunu takip eden dönemlerde o sırada o uçurumun kenarında bulunan onlarca genç adamla yan yana hizmet vermemize ve karşımıza bu veya herhangi bir konuda konuşacak, resmi ya da gayri resmi pek çok fırsat çıkmasına karşın, hiç kimse bu olaydan bahsetmeyi teklif bile etmemiş ya da bunun gerçek olduğuna dair tek bir söz etmemiş, tek bir imada bile bulunmamıştı.

V

VAZGEÇİLMEZ ADAM

Potidaia'nın kuşatılması sırasında iki genç adam kendilerini vazgeçilmez kıldılar: Alkibiades ve kardeşim. Kardeşim de, taarruzda ve savunmada gösterdiği üstün başarılar sayesinde Alkibiades kadar usta olduğunu gösterdi.

ateşlidir kahraman,
ve yoktur kalabalık arasında rakibi.

Alkibiades, tüm birliklerdeki askerler içinde, en akıllısı ve en cesuru olarak biliniyor, en etkin savaş dehasına sahip olduğuna inanılıyordu. Atina'da, yetenekleri, gençler tarafından yalnızca kibarlığı ve cazibesi ile sınırlı kalmıştı. Askeri harekat, onun yeteneklerine uygun bir ortam yaratarak bunu altüst etmişti. Bir gecede kendini bulmuştu. Birçok insan, henüz yirmi yaşında bile olmamasına rağmen, önemli bir mevkiye yükselebileceğini düşünüyordu. Kuşatmayı büyük bir yiğitlikle yönetmekle kalmayacağı, aynı zamanda en az can kaybıyla başarılı bir sonuca ulaştıracağından da emindiler.

Benim kardeşime gelince, kendine birliklerin en çetin ve acemi grupları arasında bir isim yapmıştı. Tecrübeler şunu öğretmişti ki, tugay veya ordu ne kadar büyük olursa olsun, savaş küçük birimler tarafından gerçekleştirilirdi ve bunlardan her biri etkili olmak için en azından bir tane, korku nedir bilmeyen, tüm zorluklara rağmen her sabah neşe içinde kalkan, bir başkasının yükünü gülümseyerek omuzlayan ve alçakgönüllü de olsa tüm görevlere elini

uzatan, yiğit bir adama sahip olmalıydı. Aslan gibi bir adamdan yoksun bir birim asla devamlılığını sürdüremezdi. ama böyle bir üyesi olan birlik belki yenilebilir. ama asla parçalanamazdı.

Babamızın mektupları bize Potidaia'da ulaştı. Aslan ve ben şu anda adını hatırlayamadığım, Aiksone'li bir komutan olan Pakhes'in yazı işlerinden sorumlu subayının çadırına çağırıldık. Subay, babamızın iki ricasını yüksek sesle okudu. Kardeşimin on altı yaşında olduğunu belirtiyor ve yolculuk için gerekli tüm ücretleri ödeyeceğini vaat ederek ivedi olarak salıverilmesini rica ediyordu. Komutanımız "Bu konuda söyleyecek neyin var, genç adam?" diye sordu.

Aslan dikleşti ve Stiks suları adına, yaşının yirmi değil, yirmi üç olduğu üzerine yemin etti. Babamızın, diye yorumda bulundu, bölgemizin yakılıp yıkılmasından sonra hiçbir dayanağı kalmadı ve tamamen iyi niyetli olarak, son derece anlaşılabilir şekilde oğullarını da kaybetmekten korkuyor. Bundan dolayı Atina'dan gelen bu çağrı dokunaklı ve mantığa uygun bir suçlamayla sunuldu. Komutan bizim bölgemizden tanıkları çağırıp mektubun doğruluğu kanıtlandığında, Aslan boyun eğmeyi reddetti. Bir askeri asker yapan yaşı değil, tutkusu ve yüreğiydi! Komutanımız kısa kesti. Hayatımda hiç kimseyi Aslan kadar üzgün görmemiştim; onu eve götürecek olan kadırgaya doğru omuzları çökük biçimde ilerlemesi neredeyse gülünçtü.

Kardeşimin uygunsuz davranışının bedelini ödemek, olması gerektiği gibi, onun büyüğü olan bana düştü. Üç aylık paramın kesilmesi ile cezalandırıldım ve sınır görevinden uzaklaştırılarak, ormandan sorumlu küçük birliğin komutasına atandım. Silah değil baltalarla donatılmıştık, katırlar ve kütükten kızaklar üstünde gidip geliyorduk.

Sen de Potidaia'daydın, Jason. Seni hatırlıyorum. İlkbahar sonunda, taburlar yedek atlı birliği oluştururken ve vebadan ölen hücum bölüğünün yerine birlikler atanırken, Eurymedon'la birlikte gelmiştin. Şanslıydın. Kışı görmemiştin.

Babalarımızın zamanında kış ölü dönemmiş. Kar ve buz da savaşmayı kim hayal edebilir ki? Yaz ise savaş zamanıydı. Isparta'da erkeklerin yaz diye bir sözcükleri bile yoktu. *Strateiorion* yani, harekat mevsimi diyorlardı. Fakat kuşatma yalnızca güneş ışığında gerçekleştirilmezdi. Bundan dolayı yeni bir savaş türü için yeni bir takvim oluşmuştu.

Bu çok katı bir kuşatma değildi. Sınırdaki bölüklerin kendi adamlarından daha çok düşmanla ilişkileri vardı. Biz onlara yiyecek ve ateş yakmaları için odun satıyorduk. Potidaialılar ise karşılığında hazineden bir şeyler veriyorlardı. Önce altın, daha sonra mücevher ve keten. Sonraları zırhlarını ve kılıçlarını da satmaya başladılar. Kış ortasından beri de kızlarını satıyorlardı.

Tüm tanrılar adına, orası gerçekten çok soğuktu. Çişimiz havada buharlaşıyor ve yere düşmeden buza dönüşüyordu. Zırh giymek, dondurucu bronzun değdiği yerde derinin parça parça soyulmasına neden oluyordu. Bir insanın vatanı için şerefiyle hayatını feda etmesinin anlamı ve bunun içerdiği sönük tutku, ya da işte o her neyse yitip gitmişti, özellikle de veba ya da başka bir salgın hastalık ya da mantıksızca bir şansızlık yüzünden geberip gitmek çok, ama çok anlamsızdı. Varılan antlaşma sonucu anlaşmayla harekatın baharda yapılmasına karar verildi. Kötü talih burç duvarından vurmuştu ve işte herkes aniden dost oluvermişti. Donmuştuk ve bitkin bir halde orada kamp kurmuştuk. Bu arada Potidaialılar'ın şehri de bizimki gibi donmuştu ve bitkin bir şekilde burnun kıyısında uzanıyordu.

Karaya doğru yayılmış, üç kuzey kapısı yalnızca gün ışığında demirli tutuluyordu. Gecenin inmesiyle birlikte buralar deniz kuşlarının, leş kargalarının ve pisliğin kol gezdiği caddeler haline geliyordu. Bir bulvar kadar geniş bu yerde, yaşananların izlerini kar üzerinde görebilirdiniz. Bizim birliğimize, rüşvet yoluyla göreve getirilmiş Gnossos adında bir komutan kumanda ediyordu. Yaptığımız iş şuydu: Kesilen her sekiz ağaçtan dördünü orduya veriyorduk, öteki dördü ise düşmana gidiyordu. Bunun karşılığında komu-

tanımıza kadın vererek ödeme yapıyorlardı. Bunlar fahişe değil, aksine şehirdeki saygıdeğer insanların eşleri ve kızlarıydı. Yakacak odun karşılığında tarlayı sürüyorlardı. Bir kadının şehrine dönmeden önce bir düzine kadar erkeğe hizmet etmesinin hiç de tuhaf olmadığı bu alemlere benim askerlerimin katılmasına izin vermiyordum. Üstleri tarafından rıza gösterilen böyle bir yozlaşma, bu gençlerin ne denli kısır bir savaşçı ruhuna sahip olduklarını gösteriyor ve onları küçültüyordu. Buna ek olarak, bu her ne kadar benim gibi eylemleri gerçekleştiren bir adam için aşırı vicdanlı bir yaklaşım da olsa, kadınları zarara uğratan bu alım satım kisvesine bürünmüş insanlık suçuna şahit olmaya dayanamıyordum.

Bunun için kurul önüne çıkarıldım. Züppeler, arkamdan bana "Ispartalı" demeye başladılar. Düşmanla gizlice işbirliği yaptığım ve bu aşırı iffetli ve uzlaşmaz tutumumun gençlerin ahlakını düşündüğümden değil, komutanımın buyruklarına meydan okuyarak, en iyi şekliyle devleti önemsemediğimden, en kötü şekliyle ise vatana ihanetten kaynaklandığı öne sürüldü. Kaptanımla yaptığım tartışmada ağzımdan "pezevenk" sözü kaçtı. Ordudan atıldım.

Yardım için Alkibiades'e gittim. Ordu o sonbahar tüm gücüyle düşmana saldırmıştı, tüm birliklerin seferbirliğini gerektiren bir harekat patlak verdi. Alkibiades bu harekatta sivrildi ve alandaki altı bin kişi arasında en cesuru olarak yiğitlik ödülüne layık görüldü. Tacın ve zırhın getirilmesi birkaç ay aldı. Aslında bunlardan birini henüz o akşam ben gittiğimde teslim almıştı. Çadır arkadaşlarıyla bunu kutluyordu.

Bir yerde uzunca bir süre için konaklamış olan her kamp, seninde bildiğin gibi Jason, kendi başına bir şehir olmaya başlar. Alışveriş yerleri agora, eğitim alanları spor salonu haline dönüşür. Polis, sıkıntıyla başaçıkabilmek için, kendi etkinliklerini ve eğlencelerini, kendi komedyenlerini ve soytarılarını yaratır. Şehrin bir iyi, bir de kötü bölgesi vardır. Birine, her tehlikeyi göze alarak girersiniz, biri ise ayrıcalıklı ve şöhreti olan bir yerdir. Bir çadır ise orada kalanların parlak ünü ile kendini kampın merkezi kılar.

Alkibiades'in çadırı, Aspasya Üç, (şehri kuşatan, güçlendirilmiş yedi karargâhın başlıca caddeleri Atina'nın ünlü fahişeleri ile adlandırılmıştı) bu işlevi görüyordu. Bu yalnızca onun şöhretinden değil, çadır arkadaşlarının zekâları ve sohbetlerinin niteliğinden de kaynaklanıyordu. Bu on altı kişinin arasında. senin efendin Sokrates (Bir filozof olarak değil, daha çok kırk yaşında, güçlü ve sadık bir asker olarak tanınıyordu), ünlü aktör Alcaeus, Olimpiyat dövüşçüsü Mantitheus ve doktor Acumenus bulunuyordu. Bunlar en eğlenceli olanlarıydı. Herkes onlarla olmak isterdi. Aspasya Üç'te yemeğe davet edilmek şeref madalyası almaktan daha önemli bir onurdu. Bu yüzden Alkibiades'ten uzak duruyordum, davet edilmeden girmek istemiyordum, çünkü arkadaşlığımızı, candan olmakla birlikte mesafeli olarak nitelendiriyordum.

Ancak şimdiki durumumun ciddiyeti beni öne çıkmaya zorlamıştı. Akşam yemeğinin bittiği saate kadar bekledim, sonra Aspasya Karargâhı'na doğru yola çıktım, Alkibiades'in yalnızca birkaç dakikasını alarak, belki çadırın dışında onunla konuşup benim için birkaç kelime bir şeyler karalamasını sağlayabilmeyi umuyordum. Nöbetçinin durduğu yere hafifçe vurup bu şekilde haber vererek işi halledebileceğimi düşünüyordum.

Beklediğimin aksine, ancak birkaç atlının geçtiği soğuk, boş ve dar sokakların tersine; Alkibiades'in çadırının önündeki meydan, meşale ve ocaklarla aydınlatılmıştı. Yolların kesiştiği yerde görev başında olmayan her türden subay, piyade erleri, şarap satıcıları, hokkabazlar, tatlıcılar, kütüklerden yapılmış sahnede gösteri yapan akrobatlar, profesyonel bir soytarı ve söylemeye gerek bile yok, fahişelerin kampından gelen, etrafta aylak aylak gezen yosmalar vardı. Baharatlı etin kokusu eğlenceyi arttırıyordu. Kutlayanların ayakları altında ezilen karların eridiği toprağın üzerinde şenlik ateşi alev alev yanıyordu. Kalabalığın içinde sıkışıp kalmışken, çadırın kanatları açıldı ve ortaya, o güne kadar gördüğüm en çarpıcı kadın çıktı.

Saçları kızıl kahveydi; menekşe gözleri meşalenin ışığında değerli taşlar gibi parlıyordu. Tepeden tırnağa siyahlar giyinmişti ve

düşmanın püsküllü pelerinleri içinde son derece uzun boylu iki süvari subayı ona eşlik ediyordu. Oradaki insanlar içinde hiç kimse onlara ellerini sürmeye bile yeltenmedi; aksine bizim gençlerimiz birliğin atlarını onların önüne sürdü ve atlarına binmeleri için onlara yardım etti. Hanımefendi yönünü şehre doğru değil, Asclepium olarak adlandırılan tepeye doğru çevirdi. Orada, onun ve koruyucularının kullanımı için tahta bir kulübenin inşa edilmiş olduğunu daha sonradan öğrendim.

"Bu Kleonis," diye atıldı bir soğan satıcısı. "Alkibiades'in sevgilisi."

Eğer ev sahibimin kuzeni Euriptolemus çadıra doğru giderken şans eseri yanımdan geçip beni tanımasaydı hiç şüphesiz bütün gece bir aptal gibi eşikte dikilecektim. Beni kolumdan çekip götürdü. Heyecanla, bu hoş kadının, Kleonis'in Potidaia'nın en varlıklı vatandaşı Makhaon'un karısı olduğunu anlattı. Alkibiades kocasının şehre ihanet etmesini sağlamak amacıyla kadınla bir bağ kurmuştu. "Şimdi kadın ona aşık oldu ve evine dönmeyi reddediyor. Onun çocuğunu taşıdığını bile ileri sürüyor. Ne yapılabilir ki?"

Arkadaşlarının Euro diye çağırdıkları Euriptolemus o çadırdan içeri girene kadar beklememi buyurdu. Dakikalar sonra Alkibiades'in kahkahasını duydum; kanatlar açıldı ve kendimi kalabalığın ortasına sürüklenmiş buldum ve sıcak bir selemlamayla karşılandım. "Pommo, dostum, nerelerde saklanıyordun? O masum veletlerle ormanda yalnız başına mıydın yoksa?"

Alkibiades kendini eğlencenin başkanı olarak atamıştı. Önünde tacı, yanakları şarabın etkisiyle al al olmuş bir şekilde onur koltuğunda oturuyordu. Yaralanmıştı; gömleğinin altında sargıya alınmış yaraları görülebiliyordu. Beni Buhar Kazanları'ndan bir dostu olarak tanıttı ve oturacak yer gösterdi ve bir kase şarap ısmarladı. Sorunlarımı duymuştu. "Komutanına pezevenk dediğin doğru mu?"

Benim gelişim bir söyleşiyi bölmüştü; ilginin benden uzaklaşıp konuşmanın devam etmesini bekledim. Birlik bunları duymayacaktı. Olimpiyalı Mantitheus bu zararsız olaylara neden bu kadar itiraz ettiğimi sordu. Yapılanların kötü niyetli olmayabileceğini, ancak benim emrimdeki gençlerin ahlakını bozduğunu söyledim.

"Benden küçük. Meri adında bir kız kardeşim var," diye hararetle anlatırken buldum kendimi. "Babam yokken ona el sürecek olan adamın bağırsaklarını dışarı çıkartırım. O halde diğer bakirelerin, düşmanın kızları bile olsa, kirletilmesini nasıl olur da durup izlerim?"

Bu, alaycı bir koronun ortaya çıkmasına neden oldu. "Duyuyor musunuz, duyuyor musunuz?" Şaşırtıcı bir şekilde, beni savunan kişi Alkibiades oldu. Onun bu hareketi alay ve acıyla karışık bir neşeyle karşılandı, o ise iyi huylulukla devam etti. "Gülebilirsiniz beyler, benim gibi adı kadınları ayartana çıkmış birinin karşı cinse arka çıkması komik gelebilir. Ancak herkesin aksine ben, bir kadın olmanın nasıl bir duygu olduğunu iyi bilirim."

Durakladı ve bana dönerek, bana karşı yapılan suçlamalarla ilgili tüm endişelerimi bir yana bırakmamı söyledi. Bu konuda tüm nüfuzunu kullanacaktı. Şimdi içmeliydim, benden önce içmeye başlamış olanlara yetişmek için, Ispartalılar gibi ölçülü değil, Atinalılar içtiği gibi körkütük olana kadar içmeliydim. Aksi takdirde, diye ev sahibim uyardı, nükteler yeterince komik ve söyleşi de yeterince derinlikli olmayacaktı. Arkadaşlarına döndü ve devam etti.

"Düşünün ki dostlarım, güzel bir delikanlı daha çok bir kadına benzer. Herkes tarafından beğenilir, pohpohlanır. Henüz sahip olmadığı değerleri için övülür ve genellikle aslında ona ait olmayan yalnızca doğuştan gelen bazı özellikleri için takdir edilir. Ve Sokrates, bu senin az önce bahsettiğin konuyla ilgili olduğundan sen gülmüyorsun. Anlatmak istediğim, bir siyaset adamının asıl kişiliği ve toplum hayatında yer almak için ortaya koyduğu *mythos* arasındaki ayrılıktır. Bunun gerçekliğinden kuşku duymayın. Ben veya siyasete atılan herhangi biri aslında içinde iki kişiyi barındırır: Dostlarımın tanıdığı Alkibiades ve hayal ürünü kişiliği benim için aslında bir yabancı olan, ancak eğer politika alanında etkimi ve gücümü sürdürmek istiyorsam; körüklemek ve biçimlendirmek zorunda olduğum bir ünü olan "Alkibiades."

"Güzel bir kadın da aynı güç durumun içindedir. Kendisini iki ayrı yaratık olarak kabullenmesinden başka çaresi yoktur: yalnızca

yakın arkadaşları tarafından bilinen mahrem ruhu ve dünyaya sunduğu cazibeli dış görünüşü. Topladığı ilgi onun gururunu okşayabilir, ancak bu aslında önemsizdir ve o bunu bilir. Theseus Festivalin'de, önünde boğaların boynuzları bulunan boyalı el arabalarını süren küçük çocuklara benzemeye başlar. Ona hayran olanların, onu kendisi için sevmediğinin farkındadır. Hoşlarına giden arabayı süren değil, onun sürdüğü arabadır. İşte bu, küçük düşmenin tanımıdır. İşte bu yüzden baylar, bana yaltaklık edenleri henüz çok küçükken hor görmeye başladım. Asıl sevdiklerinin ben olmadığımın henüz bir çocukken farkındaydım. Onlar kendini beğenmişliklerinden dolayı yalnızca yüzeyde olanı arıyorlardı.

"Ve yine de," diye dövüşçü Mantitheus araya girdi, "Yoldaş Sokrates'in çabalarını ve bizlerin, birlikten geriye kalanların dostluklarını reddetmedin."

"Bunun nedeni, Mantitheus, benim gerçek dostlarım olmanızdır. Yüzüm seninki gibi yumruklardan harap edilmiş de olsa, siz yine de beni sevmeye devam edersiniz."

Alkibiades, Sokrates'in benim gelişimle kesilen konu üzerindeki fikirlerini belirtmesine devam etmesini sağlamak için uğraşıyordu, ancak o bunu başaramadan aktör Alcaeus konuyu yeniden Potidaia'nın lekelenmiş kadınlarına getirdi.

"Küçük düşürülme kavramını dikkatle kullanalım beyler. Savaşın kendisi bir küçük düşmedir. Onun amacı tamamen bir küçük düşürmedir, öldürmektir. Bu kadınlar katledilmedi. Derilerindeki yaralar iyileşecektir."

Alkibiades, "Beni şaşırtıyorsun, sevgili dostum," diye cevap verdi. "Bir aktör olarak, diğer tüm insanların içinde, ölümün çok şey götürmesine rağmen, en kötü şeylerin fiziksel olanlar olmadığını en iyi bilen kişi sen olmalısın Trajedi tümüyle bunun üzerine değil midir zaten? *Oedipus*'u, *Clytemnestra*'yı, *Medea*'yı düşün. Onların yaraları da iyileşti. Yine de tüm bunlara rağmen mahvolmadılar mı?"

Mantitheus konuştu. "Eğer bana sorarsanız, asıl utanç içinde olanlar bu kadınlar değil; onların böylesi berbat bir şekilde kullanıl-

masına göz yuman babaları ve erkek kardeşleridir. Bu adamların seçenekleri vardı. Açlığa dayanabilirlerdi. Savaşır ve hayatlarını feda edebilirlerdi. Gerçekte bu genç kadınlar birer kahramandır. Düşünün bir kez: Bir erkek ülkesini korumak adına her şeyini riske attığında, cesareti için ödüllendirilir. Bu kızların yaptığı şey de bunun aynısı değil mi? En kutsal varlıklarını, bakireliklerini ve namuslarını, kuşatılmış ülkelerinin erkeklerine yardım ellerini uzatmak için feda etmiyorlar mı? Peki ya bahar geldiğinde müttefikleri Ispartalılar kıçlarını kaldırıp buraya onların yardımına gelirse? Peki ya mağlup olan taraf biz olursak? Tüm tanrılar adına Potidaialılar bu cesur kızların heykellerini dikmeliler! Aslında şunu açığa çıkarırsak, bu genç beyefendi (beni işaret ederek) bu asil kadınları utançtan kurtarmıyor, aynı zamanda onların ölümsüz olmalarını da engelliyor."

Kahkahalar ve "Tekrar, tekrar" çığlıkları, şarap kaselerinin ziyafet masaları olarak kullanılan tahta sandıklara vurulmasıyla çıkan sesler buna karşılık verdi.

"Dur bir dakika," diye Alkibiades araya girdi, "Dostumuz Sokrates'in gülümsediğini görüyorum. Konuşacak gibi. Doğrusu dostumuz Polemides'i uyarmalıyız ya da belki Odysseus'un Sirenler'in Adası'na yaklaşırken yaptığı gibi kulaklarını tıkamalıyız. Dostumuzun tatlı sohbetine bir kez maruz kaldı mı; hepimizin olduğu gibi, sonsuza kadar onun kölesi olarak kalır."

"Her zamanki gibi beni gereğinden fazla övüyorsun, Alkibiades," diye cevap verdi Sokrates denilen adam. "Böyle bir tacize katlanmak zorunda mıyım, beyler? Aslında benim öğütlerimi hiç önemsemeyen; yalnızca kendi popülerliğini sürdürmek için bunlara kulak veren bu adamdan gelen bu tacize?"

Sophroniscus'un oğlu Sokrates karşımda oturuyordu. Orada toplananlar arasında görünüşü en az ilgi çekici olanıydı. Tıknaz, kalın dudaklı, basık burunluydu. Kırkında olmasına rağmen neredeyse tamamen keldi ve bu ayın başlarındaki çarpışmadan kalan kan lekeleri içindeki cüppesi Ispartalılarınki gibi kaba bir kumaştandı.

Birkaç gün önce gerçekleşen bir olay hakkında ona takılmaya başladılar. Görünüse göre Sokrates dondurucu soğukta dışarıda kalıp sabahın ilerleyen saatlerine kadar anlaşılmaz bir olayı çözmeye uğraşmıştı. Orada buzun üstünde ayağında açık sandaletlerle durup içerde ayakları yünle sarmalanmış olmasına rağmen, üşüyenlerin şaşkın bakışları altında gün boyu konu üzerinde kafa yormuştu. Askerler arada sırada ona göz atmışlardı. Sokrates hâlâ oradaydı.

Bulmacasının çözüme ulaşması gecenin bastırmasına kadar sürdü. Kendi kendine verdiği görevini bıraktı ve akşam yemeği için ateşin başına geldi. Alkibiades tarafından kışkırtılan grup şimdi böylesi bir inatla dostlarının aklını kurcalayan sorunun ne olduğunu duymak istiyorlardı.

"Küçük düşürülmekten bahsediyorduk," diye başladı Sokrates. "Bunun içerdiği şey nedir? Bir bireyin ruhunun ve varoluşunun çeşitli yanlarını hiçe sayarak; yalnızca bir özelliğiyle algılamak ve sonradan onu bu yolla kullanmak mı? Bu mutsuz kadınların durumunda, bu anlattığımız özellik onların bedenleri ve bizim kendi temel arzularımızı bastırmak için bunun kullanılması. Onları insan yapan her şeyi, onları tanrıların soyundan kılan her şeyi ortadan kaldırdık.

"Ayrıca şunu da unutmamak gerekir ki, beyler bu kadınları mahkum ettiğimiz ve onları insanlıktan çıkarmakla cezalandırdığımız bu bir tek özellik; aslında üzerinde kendilerinin yetkisi olmayan, doğumlarıyla birlikte ister istemez onlara yüklenen bir özelliktir. Bu, özgürlüğün antitezi, öyle değil mi? Bir insanın köleleştirilmesi onun kullanılmasıdır. Köpeklerimize ve atlarımıza bile daha iyi davranıyoruz, onların isteklerini ve kişiliklerini ortaya koymalarına olanak tanıyoruz, bu yolla onları yüceltiyoruz ya da suçluyoruz."

Sokrates doğruldu ve topluluktan biri şimdiye kadar söylediklerinde doğru olmayan bir yan buldu mu diye çevresine bakındı. Herkes tarafından onaylanmıştı ve devam etmesi için destekleniyordu.

"Ve kendimizi özgür insanlar olarak nitelendiren bizler yalnızca başkalarına karşı değil, kendimize karşı da bu şekilde davranıyo-

ruz. İnsanlarımızı doğuştan kazandıkları ya da mahrum kaldıkları özelliklerine göre; daha sonra kazandıkları veya elde ettikleri, çeşitli girişimlerle ve azimle olmasını sağladıkları şeyleri hariç tutarak değerlendiriyor ve tanımlıyoruz. Benim düşünceme göre, bu küçük düşürmekden daha büyük bir kötülüktür. Bu, insanın kendi kendini küçük düşürmesidir.

Alkibiades'e bir bakış attı. Şölenin efendisi bu bakışı sezdi ve bundan hoşlanarak ve merakı uyanarak ona alaycı olmayan bir karşılık verdi.

Sokrates devam etti. "İnsanın kendi kendini köleleştirmesi hakkında kafa yorarken şu konu üzerinde düşünmeye başladım: Bir insanı özgür kılan özellikler tam olarak nelerdir?"

"Sizin de söylediğiniz gibi iradedir," dedi. Doktor Acumenus.

"Ve bunu hayata geçirecek güç," diye ekledi Mantitheus.

Kesinlikle doğru, benim fikirlerim de bunlardı, baylar. Benim gittiğim yoldan gidiyorsunuz ve hatta benim zavallı çıkarımlarımı da geçiyorsunuz. Fakat özgür irade dediğimiz şey nedir? Özgür iradeyi içermeyen hiçbir şeyin özgür olarak adlandırılamayacağında hemfikir olmalıyız. Ve özgür olmayan şey de horlanır, tanrılar tarafından belirlenen durumundan daha aşağılarda bir yere indirilir."

"Sanırım tartışmanın nereye doğru gittiğini görebiliyorum," diye Alkibiades gülümseyerek araya girdi. "Hepimize bir ceza geldiğini hissediyorum, baylar."

"Bitireyim mi?" diye sordu Sokrates. "Belki de şölenlerin efendisi halkının kahramanlıklarını ve yaltaklıklarını dinlemekten yorulmuştur."

Grup yeniden başlaması için onu yüreklendirdi.

"Kampın genç askerlerini gözlüyorum. Kurallara itaat onlara boyun eğdiren başlıca dürtü, öyle değil mi? Her biri saçlarını aynı şekilde tarıyor, kıyafetleri aynı boyda, hareketleri bile tıpatıp birbirinin aynı. Korkuyu bir yana bırakırsak, bunların hepsi hiyerarşiye uymak adına değil mi?"

"Bu, insana özgürlük gibi gelmiyor," diye atıldı Acumenus.

"Bu daha çok demokrasi," diye bir kahkahayla karşılık verdi Euriptolemus.

"Halklarının onlar hakkında iyi düşünmesi isteği ile baskı altına alınan bu gençlerin özgürlüklerine sahip olmadıklarına siz de inanıyor musunuz?"

Hepsi de Sokrates'le aynı fikirdeydi.

"Aslında onlar köleler, öyle değil mi? Kendi yüreklerinin yönlendirdiği şekilde değil, başkalarını memnun edecek şekilde hareket ediyorlar. Bunun için söylenecek iki sözcük vardır: Demagoji ve adetler."

Topluluk buna ıslıklar ve alkışlarla karşılık verdi. "Seni kim yönlendiriyorsa Sokrates, tanrılar tarafından korunuyor olmalı," diye belirtti Alkibiades.

"Hiç şüphe yok ki, benim yamalı pelerinim ve çıplak ayaklarım tüm kampta bir eğlence konusu olmuştur. Yine de böyle giyinmeye devam ediyorum, geleneklerin çizdiği sınırların dışına çıkarak buradaki erkeklerin en özgürü ben oldum."

Sokrates, Atina'daki Meclis'i de buna ekleyerek yaptığı benzetmenin sınırlarını genişletti. "Kitleler önünde söylev veren bir demagogun düştüğü durum - tüm gökyüzü altında bundan daha alçaltıcı bir şey daha var mıdır? Her bir hecesi utanmazlığı haykırır. Bizler bu aşağılık, beş para etmez herifi yığınlar karşısında konuşurken işittiğimizde, söylevinin gerçekte ruhunu adaletli bir şekilde yargılamasından ortaya çıkmadığını, yalnızca kalabalığın isteklerine kurnazca boyun eğişinden kaynaklandığının farkına varıyoruz. Her ne kadar kötü ya da tanınmamış olursa olsun, onların sayesinde kendi yükselişini garanti altına alır ve onların gözünde yeteneklerini onaylatmak adına onlara boyun eğmeye sesini çıkarmaz. Başka bir deyişle, politikacılar başlıca kölelerdir."

Alkibiades bu söz alışverişinden oldukça hoşlanmıştı. "Başka bir deyişle dostum, sen benim politikayla uğraşarak halkım arasında durumumu yüceltmek adına adi bir pezevenk gibi davrandığımı ve böyle yaparak da kendi asıl kişiliğimi, basamak olarak kullandığım kişiler yararına gözardı ettiğimi söylüyorsun."

"Benim söylediğim bu muydu?"

"İşte, bu noktada seni kıstırdım, Sokrates! Peki ya bir adam, halkının ardından gitmek istemiyor, ama onları peşinden sürüklemek istiyorsa? Peki ya söylevi bir yağcının yalanlarından ibaret değilse, yüreğinin en samimi köşelerinden geliyorsa? Bu bir polis adamının, bir politikacının tanımı değil mi? Kendisi için değil, vatanı için didinen bir adamın tanımı?"

Sohbet, akşamın geri kalanında coşku içinde devam etti. Sohbetteki iniş çıkışları takip etmediğimi, daha doğrusu takip edemediğimi itiraf etmeliyim. Sonunda bir şekilde sohbet; benim gelişimden önce topluluğun tartıştığı sorun üzerinde yoğunlaşmaya başladı: Demokraside bir birey "vazgeçilmez" olarak tanımlanabilir mi ve eğer öyleyse bu adam öteki çağdaşları içinde böyle bir ayrıcalığa layık olabilir mi?

Sokrates bu konuyu kanunlar açısından ele aldı. Her ne kadar mükemmel olmasalar da, diye itiraf etti, yasalar önünde tüm insanlar eşittir. Alkibiades bunun mantıksızlık olduğunu belirtti ve gülerek dostunun da aslında buna inanmadığını ve asla da inanamayacağını iddia etti. "Aslında herkesten öte, sizi vazgeçilmez olmaya aday gösteririm. Sizin hayatınızı kurtarmak için binlerce taburu feda edebilirim ve bu masadaki her adam da bunu yapar, bundan eminim."

"Bir daha, bir daha!" sesleri bunun tekrarlanmasını istedi.

"Bunları sırf kendi duyduğum sevgiden söylemiyorum," diye genç adam devam etti. "Aynı zamanda devletin yararı adına da böyle düşünüyorum. Çünkü bu şehrin onun ruhuna göz kulak olacak doktoru olarak sana ihtiyacı var, Sokrates. Senden yoksun kalırsa, onun başına neler gelir sonra?"

Yaşlı adam bu sözlere gülmedi. "Beni hayal kırıklığına uğratıyorsun, dostum; böyle tutkuyla açıkladığın bu bağlılığın altında barınan şeyin politikadan ziyade sevgi olmasını umuyordum. Bu konuyu bu kadar kolayca geçmeyelim, baylar, çünkü onun temelinde; titiz bir inceleme gerektiren bir sorun yatıyor:

"Hangisinin öncelik taşıdığına inanıyoruz, insan mı yoksa kanun mu? Bir kişiyi kanunun üzerine koymak kanunu tümüyle hiçe saymaktır; çünkü eğer kanunlar herkese eşit olarak uygulanamazsa, kimseye de uygulanamaz. Bir adamı böylesi yüksek bir yere koymak; bunu yapanın, kendisinin de daha sonra çıkacağı hayali merdivenler inşa etmektir. Aslında dostumuz beni vazgeçilmez olarak aday gösterirken onun niyetinin daha sonra kendisinin de yer alacağı bir örnek oluşturmak istemesi olmasından şüpheleniyorum, siz de öyle düşünmüyor musunuz kardeşlerim?"

Alkibiades gülerek kendinin de vazgeçilmez olduğunu belitti. "Themistokles, Miltiades, Perikles de vazgeçilmez değil miydi? Devlet onlar olmadan harap olurdu. Dostumuzun bu kadar bağlılıkla ardında durduğu kanunları koyan Solon'u da unutmayalım. Beni yanlış anlamayın. Ben kanunu yıkmak niyetinde değilim, yalnızca ona eklemede bulunuyorum. İnsanların 'eşit' olduğunu söylemek saçmalıktır. Bir adamı 'kanunun üstünde davranıyor' diye lekelemeye çalışan bu tartışma gerçekte yanlıştır; çünkü o adam, eğer o bir Themistokles veya Simon ise, hareketlerinden daha yüce bir kanunun kurallarına göre sorumludur. Bu kanunun adı 'Gereklilik'tir. Eşitlik adına vazgeçilmez olanın yolunu kesmek, bu tanrının yaptıklarını önemsemeyen birinin budalalığıdır; Gereklilik denen tanrı, Zeus ve Cronos ve hatta dünyanın varoluşu kadar gerilere gider, onların ve bizim atalarımıza kadar da süregelir.

Yine kahkahalar ve şarap kaselerinin vuruluşu duyuldu. Sokrates tam cevap verecekti ki, çıkan karışıklık buna engel oldu. Devrilen mangal bitişikteki barınağı ateşler içinde bırakmıştı; şimdi herkes yangının söndürülmesine yardım etmek için oraya doğru koşuyordu. Toplantı bitmişti. Kendimi Alkibiades'in yanında buldum. Atları almak için seyisine doğru ilerledi. "Gel, Pommo, sana kampa kadar eşlik edeceğim."

Geçmek için güvenlik parolasını söyledim ve soğuğa doğru yola koyulduk. İlk nöbetçi gözcüleri geçince Alkibiades sordu, "Eee, bizim profesör Dazlakkafa hakkında ne düşünüyorsun?"

Bu adamı tam olarak çözemediğimi söyledim. "Sofistler bildiğim kadarıyla onlara ödenen paralar sayesinde zengindirler. Ama Sokrates çok sade giyinmişti ve daha çok bir..."

"Bir dilenciye mi benziyordu?" diye Alkibiades güldü. "Çünkü o sevgi adına uğraştığı bir şeyden kâr sağlamayı aşağılayıcı buluyor. Eğer yapabilse bir de bunun üzerine para öderdi; kendisini bir öğretmen gibi değil, bir öğrenci gibi görüyor. Ve sana bir şey daha söyleyeyim. Şu benim yiğitlik tacım... Bu gece fark ettin mi? Ödüllendirilen birinin normalde yaptığı gibi onu başıma hiç koymadım. Çünkü bu ödül aslında ona ait, bizim sade giyimli hitabet sanatı ustamıza."

Alkibiades, o andaki kahramanlığı için onurlandırıldığı, çarpışmanın en hareketli anında düştüğünü; yaralanmış ve bitkin bir haldeyken etrafının dört bir yanından düşmanlarla sarıldığını anlattı. "Sokrates tek başına beni kurtarmaya geldi. Yandaşlarımız kendilerini toparlayıp, güçlendirilmiş birliklerle dönene kadar, kendi emniyette olduğu yerden çıkıp, kalkanı altında beni korudu. Hararetle ödülün ona ait olduğunu savundum, fakat o, generalleri ödülü bana vermeleri konusunda ikna etti. Hiç şüphe yok ki, politikadaki başarılardan daha asil bulduğu savaş alanında zaferler kazanmayı arzu etmesi için yüreğimi eğitmeye çalışıyordu."

Yolun geri kalanını sessizlik içinde katettik. Kuşatılan şehrin burç duvarlarının gerisinden gelen yemek ateşinin dumanını görebiliyorduk.

"Kokuyu alıyor musun, Pommo?"

Bu at etiydi.

"Ordudaki atları pişiriyorlar," diye yorumda bulundu Alkibiades. "İlkbahara kadar güçleri tükenmiş olacak ve onlar da bunun farkındalar."

Alkibiades gösterişli bir şekilde ormancıların kampına girdi. Sözlere gerek kalmadan benim onun himayesi altında olduğum ve bulaşan her kim olursa karşısında onu bulacağı belli oluyordu. Bunu takip eden on gün içinde komutanım onu Atina'ya geri gönde-

ren emirler aldı. Onun yerine, istediğim gibi birliğimin başına dönmek üzere beni serbest bırakması talimatı verilen bir subay geldi.

Şimdi attan inerek dizginleri yeniden dostumun eline veriyordum. "Akşamın geri kalanında ne yapacaksın?" diye sordu.

Kız kardeşime mektup yazacaktım. "Peki ya sen? Felsefe üzerine tartışmalarına devam etmek için geri mi döneceksin?"

Güldü. "Başka ne olabilir ki?"

Yanındaki atı dizginlerinden sürüyerek yola koyulurken onu izledim. Kardaki izleri takip ettiği yolu gösteriyordu, ancak nöbetçi gözcülerin olduğu yol boyunca Aspasya Üç'e doğru değil, Asklepium denilen tepeye, ladin ağacından yapılmış kulübede onu beklemekte olan menekşe gözlü bayan Kleonis'e doğru ilerliyordu.

KİTAP II

UZUN SURLAR

VI

GENÇ BİR ADAMIN HARCI

Böylece suikastçı Polemides'le ilk görüşmemi bitirdim. Onu bıraktım ve hızla Sokrates'e gittim. Hapishanenin kanatlarını birleştiren Demir Avlute ilerlerken; bu otuz sene önceki akşamdan bahsetmenin dostumuzun yüzünde bir tebessüme neden olacağı aklıma geldi. Ayrıca merak da ediyordum. Sokrates, Pommo adındaki genç askeri hatırlayacak mıydı? Fakat bunun olamayacağına karar verdim, ayrıca aklında binlerce şey olan birini daha fazla yormak da istemiyordum. Hem bir sürü dost ve yandaştan oluşan topluluğun da efendimle tek başıma bir dakika geçirmeme izin vereceğini de düşünmüyordum.

Ancak hücresine vardığımda, onun yalnız olduğunu gördüm. İdamın ne şekilde olacağı Adaletin On Bir Uygulayıcısı tarafından o gün belirlenmişti: Sokrates baldıran zehri içecekti. Bu yöntem deriye zarar vermiyordu, ancak bunun bugün açıklanması; efendimizin sonunun yaklaştığının habercisi olduğundan, dostlarını öyle bir duruma sokmuştu ki, Sokrates birazcık huzur bulabilmek için onları yanından uzaklaştırmak zorunda kalmıştı. Gelişim üzerine gardiyan beni bu konuda uyardı. Aynı şekilde dışarı çıkarılmayı bekliyordum ve Sokrates'in kalkıp bana doğru candan bir şekilde yaklaştığını görünce rahatladım. "Evet, Jason, öteki müvekkilinden mi geliyorsun?"

Polemides hakkında her şeyi biliyordu. Aslında bu genci hatırladığını da doğrulamıştı, yalnızca kuşatmanın olduğu sıradaki o akşamdan değil, aynı zamanda piyadelerle birlikte

bulunduğu daha sonraki hizmetlerinden ve Polemides'in deniz kuvvetleri komutanı olarak hizmet verdiği Alkibiades'in batıdaki zafer günlerinden aktarılanlardan da tanıyordu onu. Efendimiz, iki davalı arasındaki bağa dikkat çekti, Alkibiades'i eğitmekten suçlanan bir filozof ve onu katletmekten yargılanmayı bekleyen bir suikastçı. "Öyle görünüyor ki, tutarlılık gösteren bir jüri, birini suçlu buluyorsa ötekini beraat ettirecektir. Benim şu andaki durumum senin müvekkilin Polemides için iyiye işaret."

O sıralarda Sokrates yetmiş yaşındaydı. Fakat beyazlamış sakalı hâlâ Polemides'in Potidaia'nın kuşatılması sırasında tanımladığı gibi tüm ihtişamıyla duruyordu. Bacakları hâlâ güçlü ve dayanıklı; duruşu hâlâ dinç ve azimliydi; yeniden kalkanını ve zırhını kaparak gözünü kırpmadan bir savaşa katılacağını hayal etmek hiç de zor değildi.

Filozof yan tarafta bulunan mahkum hakkındaki merakını belli ediyordu ve hatta onun en iyi ne şekilde savunulabileceği konusunda önerilerde bulunuyordu. "Onun bu şekilde suçlanmasının kanunlara aykırı olduğunu belirten -ki zaten öyle- bir yazı, bir karşı dava dilekçesi sunmak için çok geç. Jürinin oylama yapacağı sıralarda ortaya çıkacak bir yalancı şahitlik davası belki de." Güldü. "Görüyorsun ya, kendi içinde bulunduğum kötü durum beni neredeyse bir cezaevi avukatı yaptı."

Demokrasinin kuruluşundan bu yana tüm vatandaşlarını, işlenen çeşitli suçlar için açılan davalardan muaf tutan Genel Af hakkında tartıştık. "Polemides'in düşmanları, onu 'yanlış yapma' ile suçlayarak bunu akıllıca halletmişler, Sokrates. Çok fazla çamurun tırmıklanması gerek, ayrıca kendisinin de itiraf ettiği gibi onu mahvetmeye yetecek birden fazla neden var." Polemides'in şimdiye kadar anlattığı öyküsünü, kısaltılmış haliyle ona yeniden anlattım.

Bu tarihsel olayların anlatılması bittiğinde, Sokrates, "Onun ailesinde birkaç kişiyi tanırdım," diye söze girdi. "Baba-

sı Nikolaus, son derece sağlam karakterli bir adamdı, Veba salgını sırasında hastalığa yakalanarak öldü. Ve onun harika halası Dafne'yle de saf ve samimi bir tanışıklığım vardı. Kendisi ikinci ve üçüncü eşleri sayesinde Donanma Yöneticileri Kamarası'nı etkin olarak yönetmişti. Dulluğu boyunca, hami veya kyrios olarak hiçbir erkeğe, hatta ev işleri için bir uşağa bile ihtiyaç duymadan işlerinin tümüyle kendi başına ilgilenen aristokrat hanımefendilerin ilkiydi.

Efendimiz, Polemides'in rahatı için endişeleniyordu. "Binanın o yanında sıcağın çok boğucu olduğunu duydum. Lütfen, Jason, bu meyve ve şarabı ona götür; sanırım ben daha fazlasını yutamam, zehrin tadını bozduğunu söylüyorlar."

Akşamın inmesiyle birlikte diğerleri döndüğünde, filozofla katilin rastlantı eseri aynı zamanlarda hapse atılmış olması alay konusu olmuştu. Sokrates'in en varlıklı ve sadık takipçisi Krito konuştu. Efendimizin yargılanmasından önceki günlerde, dedektifler kiralamış ve filozofu suçlayanlar hakkında bilgi toplamaya koyulmuştu. Yapmak istediği, bu kişilerin kendi işledikleri suçları ortaya çıkarmak ve bu şekilde onların suçlamalarını geçersiz kılmaktı. Şimdi bana öyle geliyordu ki, ben de aynı şeyi Polemides için yapabilirdim

Benim hizmetimde çalışan orta yaşlı evli bir çift vardı, Miron ve Lado. İkisi de uslanmaz birer zehir hafiyeydi; yüksek mevkidekilerin bulaştıkları pislikleri deşmekten zevk aldıkları kadar, hiçbir şeyden zevk almazlardı. İşi bu tazılara vermeye karar verdim. Polemides'in ailesinin başına ne gelmişti? Onu suçlayanların bunu yapmasına ne sebep olmuştu? Yoksa birileri onları bu iş için mi tutmuştu ve eğer öyleyse bu kimdi? Bunun altında yatan neden ve yapmaya çalıştıkları gizli şey neydi?

Bu arada, evlat, senin bu hikayeyi daha iyi özümseyebilmen için gerekli bir şeyin eksik olduğunu hissediyorum. Daha fazla ön bilgiye ihtiyacın var. Polemides ve ben çağdaştık. O konuşurken, anlattıklarını anladığımı ve o anı hissetmem için daha

fazla açıklamaya gerek olmadığını biliyordu. Oysa sen daha sonraki bir kuşağın bir üyesi olarak, bu konudan ayrı, kısa bir tarihi bilgiye ihtiyaç duyabilirsin.

Savaştan önceki yıllarda, benim ve anlatıcımızın çocukluğu sıralarında; Atina şu anda olduğu gibi, yaşamış olduğu zaferlerin soluk izlerini taşımıyordu. Onun en gösterişli günleri henüz geride kalmamıştı, tüm parlaklığıyla önünde uzanıyordu. Donanması Asya İmparatorluğu'nu yenilgiye uğratmış ve Persler'i denizden sürmüştü. İki yüz kadar devletten armağanlar akıyordu. Atina, bir fatih, bir imparatorluk, tüm dünyanın kültür ve ticaret başkentiydi.

Isparta Savaşı'nın çıkmasına daha zaman vardı, ancak Perikles'in ileri görüşlülüğü bunun için hazır bulunmak konusunda onu uyarıyordu. Munychia ve Zea'daki limanları sağlamlaştırdı; Uzun Surlar'ı boydan boya güçlendirdi ve "Üçüncü Bacak" olan Güney Suru'nu inşa etti. Böylece Kuzey ve Phalerian Surları yıkılsa bile şehir istila edilemeyecekti.

Tüm hayatın boyunca bu taştan harikaları yalnızca restore edilmiş haliyle gören sen, evlat, onlar sanki hep orada varmış gibi hissediyorsun. Fakat o zamanlar için bunlar Yunan'daki hiçbir şehrin hayal bile edemeyeceği ve yapmaya kalkışamayacağı mühendislik harikaları olarak kabul ediliyordu. Şehrin her iki tarafından da yaklaşık dört buçuk mil kadar uzanan, yukarı şehri Piraes'taki limanlara bağlayan burç duvarlarını genişleterek ve aynı şekilde bunları deniz hariç dört bir yandan birleştirip şehri çevreleyerek, Atina, alt edilemez, güçlü bir adaya dönüştürülüyordu... Bu, pekçokları tarafından aptallık, bazıları tarafından ise delilik olarak nitelendirildi.

Babam ve süvari sınıfına mensup pek çok kişi bu girişime şiddetle karşı çıktılar, önce Themistokles'in ardından da onun politikasını devam ettiren Perikles'in önünde durdular. Onlar, Atina'daki büyük toprak sahipleri; Olimpiyalı'nın, Perikles'i böyle adlandırırlardı, savaş geldiğinde istilacılar karşısında sa-

vunmasız kalmaya ve yurtluklarımızı. çiftliklerimizi ve üzüm bağlarımızı hatta şu anda senin ve benim oturduğumuz yerleri öylece terk edip gitmeye niyetlendiğini seziyorlardı. Perikles'in stratejisi tüm vatandaşları Uzun Surlar'ın ardına çekmek ve düşmanların çiftlik evlerimizi istedikleri gibi yağma etmelerine izin vermekti. Asmaları baltalayarak, depoları yakarak, varsın savaşçı ruhlarını tatmin etsinlerdi. Bundan yeterince sıkılınca da evlerine dönerlerdi. Bu arada denizi kendi kontrolü altında tutan ve ihtiyaçlarını imparatorluktaki diğer devletlerden sağlayan Atina da; geçilemez kale burçlarının ardında güven içinde ve alaylı bakışlarla istilacıları izleyecekti.

Herkesin aklında donanma vardı.

Atina'nın soylu aileleri; Cecropidae, Alcmaeonidae ve Peisistratidae, Lycomidae, Eumolpidae ve Philaidae'den gelen aristokratların hepsi, kendilerini şövalyeler ve hoplitler olarak onurlandırmışlardı. Onların ataları ve bizzat kendileri bu ulusu süvari erleri olarak veya zırhlı piyadenin asil savaşçıları olarak savunmuşlardı. Oysa Atina, artık kürekçilerden oluşan bir ulusa dönüşmüştü. Filo, halk sınıfına iş veriyor ve onları yüreklendiriyordu. Halk sınıfı Meclis'e de girmişti. Bundan nefret etmesine rağmen aristokrasi bu değişiklik akımına karşı durabilecek güçte değildi. Bunun yanı sıra, donanma onları zenginleştirmişti. Perikles ve diğerleri tarafından yürürlüğe konan reformlar kamu hizmeti için para ödenmesi zorunluluğunu getirmişti. Memurlar oylama yapılmadan tayin yoluyla göreve getiriliyordu, sulh yargıçlarının makamı ve adliyeler ayak takımı ile dolup taşmıştı. Liman yolu boyunca ellerinde kürekleri, omuzları çökük bir şekilde ilerleyen şehrimizin kahramanlarının görüntüsü karşısında; değişen fikirlerini duyuran "İyilik ve Doğruluk Partisi"nden gelenlere Perikles'in cevabı, Atina'yı denizlerde yenilmez bir güç ve bir imparatorluk yapanın onun politikaları olmadığıdır. Bunu başaran tarihin kendisidir. Salamis'te Kserkses'i yenen, bizim vatandaşlarımızdan oluşan mü-

rettabatı ile bizim filomuzdu; Persler'i denizden kovan bizim filomuzdu, adalara ve Asya'nın Yunan şehirlerine özgürlüğü getiren yine bizim filomuzdu. Ve bizi dünyanın tüm hazineleriyle varlıklı kılan yine filomuzdu.

Uzun Surlar'ın inşa edilmesi; tarihin dişine demir eldiven savurmak değildir, diyerek savundu Perikles. Yalnızca zamanımızın basit ve sade gerçeğinin farkına varılmasıdır. Ispartalılar'ı asla karada yenemeyiz. Onların ordusu yenilmezdir ve hep de öyle kalacaktır. Atina'nın kaderi denizde yatar, Apollon'un da buyurduğu gibi:

Size yalnızca bu tahta duvar yardım edecektir.

Bunu, Themistokles ve Aristides, Salamis'te kanıtlamış. Simon ve başarılı kuşağın tüm muzaffer generalleri, ayrıca Perikles'in kendisi de bunu defalarca doğrulamıştır.

"Surlar ve gemiler" politikasını eleştirenler olmuştur. Onlar imparatorluğun yayılmacılığının, Ispartalılar arasında bize karşı güvensizliği ateşleyeceğini ve zaten de ateşlediğini belirtmişlerdir. Ispartalılar'ı rahat bırakalım ve onlar da bizi rahat bırakacaklardır. Ancak onları köşeye sıkıştırıp, bizim gittikçe genişleyen gücümüz yanında onların da onurlarını ortaya koymalarını istersek, onlar da bir şekilde buna karşılık vermek zorunda kalacaklardır.

Bu doğruydu ve Perikles bunu asla yalanlamadı. Ancak para, yiyecek ve kibir o yıllarda öylesine çoktu ki, Atinalı vatandaşlar öteki devletlerin yerleştikleri yerleri küçümsüyorlardı. Ticaret yapmayı ve hatta fahişelere gitmeyi küçültücü buluyorlardı. Hem neden bunu yapacaklardı? Dünyadaki en güçlü orduyu ve donanmayı yenen, Ege'yi kendi suları yapan onlar değil miydi? Ispartalılar'ın nazik tutumunu gücendirme korkusuyla ne çeşit bir ihmalkârlıkla, neden şehirlerini savunmasız bırakacaklardı. Kutsal çiftçi, bahçesini taştan yaptığı savunma

çitleriyle mi korumuştu? Peki ya Ispartalılar'ın kendileri kamplarını gözcüler ve silahlı nöbetçiler ile mi kuşatıyordu? Bırakalım onlar donanmaları ve Uzun Surları ile yaşasındı. Ve eğer bunu başaramazlarsa olacak neyse olsun diye düşünüyorlardı.

Ve olan oldu. Savaş başladı. İlk dönemlerde denizci yüzbaşı olarak hizmet verdim, fakat ikinci kez kışın gelmesiyle birlikte, adamımızın da anlattığı gibi, Potidaia'nın kuzeyinde bulunan kuşatma alanına atandım. Çektiğimiz güçlük kesinlikle onun anlattığından daha büyüktü. Veba başlamıştı; piyadelerin yüzde kırkı hastalığa yakalanıp ölmüştü. Küllerini, kilden yapılan kapların içinde saklayarak kürekçilerimizin oturdukları sıraların altında yurdumuza götürdük. Zırhlarını ve kalkanlarını ise güvertemizde sakladık.

Üçüncü kez baharın gelmesiyle birlikte Potidaia düştü. Bu uzun savaş artık iki yılını doldurmuştu. Açıkça görülüyordu ki, yakın zamana kadar da sona ermeyecekti. Yunan şehirleri Atina ve Isparta arasında her biri iki taraftan birini tutmaya zorlanarak paylaşılmıştı.

Korkira, donanmasıyla birlikte Atina'nın müttefiki olarak listeye girmişti. Argos katılmıyordu. Plataea, Akarnanya, Teselya ve Mesenya Naupaktus hariç, ana karanın her eyaleti Isparta'nın yanında yer alıyordu -zenginliği ve donanmasıyla Korint; Sisyon ve Argolid şehirleri; Elis ve Mantinia, Peloponnes'in büyük demokrasileri; Istmus'un kuzeyi, Ambrasia, Leukas, Anaktoria; Megara, Tebai ve güçlü ordularıyla Boeatia ve emsalsiz atlarıyla Fokis ve Lokris.

Ege adaları ve tüm İyonya, Atina'nın egemenliği altındaydı. Savaş gemilerimiz hâlâ denizi yönetiyordu. Ancak kereste, bakır ve sığır açısından Atina için hayati önemi olan Trakya ve Khakidis'te ve arpa ve buğday açısından şehrin can damarı olan vazgeçilmez Hellespontos'ta ayaklanmalar çıkmıştı.

Attika, Ispartalılar'ın oyun alanı olmuştu. Düşman ikinci kez Thriasian ovasını harabeye çevirerek Eleusis'teki sınıra

ulaşmıştı; daha sonra da Akharne, Sephisia, Leukonoe ve Kolonus bölgelerini yakıp yıkmak için Aegaleus Tepesi'ne doğru ani dönüş yapmıştı. Isparta orduları, önce Peloponnes'e bakan tarafı, daha sonra da Euboea ve Andros'a dönük oları cepheyi yağmalayarak, Laurium'u olduğu kadar Paralia bölgesini de harabeye çevirdiler. Uzun Surlar üzerinde, Atinalı vatandaşlar, ardında meşalelere yenik düşen son yurtluklarımızdan çıkan dumanların yükseldiği Parnes ve Brilessus Dağları'nın sırtlarını izliyordu. Şehrin girişinde istilacılar, yoksullar evlere giriyorlar, Akademi'nin kaldırım taşlarını bile söküyorlardı.

Polemides; Korint Körfezi'nde Phormio'nun emrinde önce Naupaktus'ta daha sonra da Amfilokhion Argos'ta hizmet verdi. Aitolia'da başından yara almıştı. Bu yara onda geçici körlüğe neden olmuştu ve yılın çoğunu evde tedavi görerek geçirmesi gerekmişti. Bunlar benim dedektiflerim sayesinde öğrendiğim bilgilerdi. Polemides'in ailesinin hiçbir ferdinin yeri bilinmiyordu. Erkek kardeşi Aslan'ın şimdi birer yetişkin olan iki kızı, eşlerinin yurtluklarına haciz konulması üzerine kayıplara karışmışlardı. Polemides'in de bir oğlu ve bir de kızı vardı, ancak benim zehir hafiyelerim onların isminden daha fazlasını bulamamışlardı. Onlar büyük bir olasılıkla Samotrakyalı Eunise'le yaptığı ikinci evlilikten olan çocuklarıydı, ancak böyle bir birlikteliğin olduğuna yönelik resmi bir kayıt bulunamamıştı.

Şu kesin olarak biliniyordu ki, Polemides, bundan önce, Aitolia'da aldığı yaradan sonra sağlığına yeniden kavuşma döneminde, babasının bir iş arkadaşının kızıyla evlenmişti. Gelinin ismi "Parlak" anlamına gelen Phoebe'ydi. Savaş dönemindeki pek çokları gibi Polemides dünya evine çok genç girmişti, evlendiğinde henüz yirmi iki yaşındaydı. Genç kız ise on beşinde bile değildi.

Onu bir sonraki ziyaretimde, bu konu hakkında ona sorular sordum. Nazikçe ancak altını çizerek sorularıma yanıt vermeyi reddetti. Ben de buna saygı göstererek bu konu hakkında da-

ha fazla soru sormayacağıma söz verdim. Yine de benim daha önceki ısrarlarım, aklına bu evliliğin gerçekleşmesinde büyük payı olan ailesindeki en etkili kadını getirdi. Tutuklu, bu kadına karşı derin bir sevgi besliyordu ve şimdi düşünceleri onun hatırası üzerinde yoğunlaşmıştı. Savaş alanından eve dönüş günlerinde ona, evine yaptığı ziyareti hatırladı. "Ne kadar da garip," dedi kendi kendine. "Bu yirmi senedir hiç aklıma gelmemişti. Yine de bu ziyarette konuşulanlar hikayemiz için önemli olabilir, özellikle de bu nazik anda." Dilimi tuttum, birkaç dakika sonra Polemides anlatmaya başladı:

Potidaia'dan sonra pek çok savaşta hizmet verdiğimden, iki buçuk yıl boyunca Atina'ya geri dönememiştim. Nasıl olduğunu bilirsin. Eve dönmeme vesile olan şu yara, bir çatışma sırasında olmamıştı; inşaat iskelesinden düşüp kafamı kırmıştım. Bir süre bu yüzden kör kaldım. Hastanedeki sevgili yoldaşlarım kıçımda sakladığım üç gümüş drahmi dışında neyim varsa almışlardı. Eğer birini yastık olarak başımın altına, ötekini de kolumun altına koymasaydım, kalkanımı ve göğüs zırhımı da alacaklarmış. Bir arkadaşımın benim adıma kızkardeşim Meri'ye yazdığı mektuplar Atina'ya ulaşmadığından, Munychia'da tahta iskelede ilerlerken ortalarda beni karşılayacak kimse yoktu. Beni şehre kadar götürecek bir araç kiralayacak bile gücüm kalmamıştı. Silahlarımı ve zırhımı güçlükle sırtımda taşıyarak tek başıma yola koyuldum. Bu sırada kafatasımın içinde yanan ateş her adımımda beni baygın düşürmekle tehdit ediyordu.

Veba salgını başlamıştı. Neden olduğu değişime inanamıyordum. Buradan ayrılışımdan yirmi altı ay öncesine kadar, delikanlıların üzerinde at yarıştıracakları kadar geniş olan Pist Yolu; Uzun Surlar'la aynı hizadaki baraka ve ahırlarla; kasabadan sürülen göçebelerin kulübeleriyle bitişen banketleriyle, şimdi ancak bir yük arabasının geçeceği genişlikteydi. Kasabalarda, dar patikalar, malına mülküne el konmuş olanlarla dolup taşıyordu. Kibarlık diye bir

şey kalmamıştı. Kendi açımdan baktığımda, acı çeken genç bir askere hiç kimse ne iyi bir söz söylüyor, ne de yardım elini uzatıyordu. Tanıdık yollarda artık yalnızca yabancılar vardı ellerindeki birkaç kuruş parayı da çantalarında değil, taşralılar gibi yanaklarına sıkıştırarak taşıyorlardı.

Şehre varınca tüm gün boyunca dinlendim. Tatlı kızkardeşim üzerime titriyordu. Bu yuvaya dönüşün asla gerçekleşmeyeceği korkusunu sürekli yüreğinde taşımış olmasına rağmen, benim için yılın son ürünü olan biraz kiraz saklamıştı. Onun sevgisi bana bir güneş ışığı gibi gelmişti. Tüm gün boyunca onun yaydığı sıcak ışığın altında uzanmak istiyordum. Meri için ise erkek kardeşine yalnızca bakmak yeterli gelmiyordu. Yüzümü ve saçlarımı okşuyor, saatlerce yanı başımda oturuyordu. "Bunun gerçekten sen olduğuna emin olmalıyım."

Gücüm yerine gelir gelmez, o ve babam, Dafne halamı ziyaret etmem konusunda ısrar ettiler. Çocukken bana o bakmıştı, şimdilerde ise yalnız başına mutsuz ve gücü tükenmiş olan halam altmış iki yaşındaydı. Meri bir çocukla haber gönderdi, orada geçirdiğim üçüncü öğlen de ben gittim.

Zamanında kıskanılan bir güzelliği olan Dafne Hala, gerçek anlamda bizim büyük halamızdı. Genç bir kızken Büyük Panathenaea'nın sporcu kızlarını yönetmiş ve Akropolis Yılanı'na kutsal sütü sunmuştu. Şimdi bunun üzerinden elli yıl geçmiş olmasına rağmen sahip olduğu her şeyi şehrin kullanımına sunmuştu. Zorlama olmaksızın evinin alt katını taşralı bir aileye vermiş, bunlar da sırayla kapılarını sokaklarda kalan ötekilerine açmış ve yeni gelenler de aynı şekilde başkalarını davet etmişti; bu yüzden binadan içeriye girdiğimde kiracı kalabalığı ve onların yoksulluklarının neden olduğu bakımsızlık beni şok etti. Yukarısı, halamın kendi oturduğu yer, değişmeden korunmuştu, hatta çocukken kaldığım oda bile aynen bıraktığım gibiydi. Geçkin yaşına rağmen hâlâ çekiciliğini koruyan halam, dördüncü kocasının çalışma odası olarak kullandığı yeri göstererek oturmamı söyledi. Bir dolaba bir mutfağa koşturan bu

yaşlı hanımefendi, hâlâ dikkatleri üzerine çeken ve emirlerine itaat edilen birinin özgüvenini taşıyordu.

Yollardaki seyyar satıcıları görüp görmediğimi sordu. "Tanrılar adına, eğer ben bir erkek olsaydım, Polemides, Lakedaimonlar'ı bu haddini bilmezliklerine pişman ederdim!"

Halam her zaman bana tam ismimle hitap ederdi ve bunu yaparken sesinde mutlaka bir kınama olurdu. " Bu bir çocuğa verilecek türde bir isim mi? Savaşın oğluymuş! Bu ismi koyarken babanın aklından neler geçtiğini çok merak ediyorum ve karısı nasıl olup da böyle bir isteğe boyun eğmiş?"

Her zaman olduğu gibi annemin zamansız ölümünü hatırlayarak gözyaşı döktü. "Baban yeniden evlenmeyi düşünmüyordu, ancak çiftliğin işleri ve üçünüzün bakımı ona kaldırabileceğinden fazla geliyordu. Bu yüzden okuman için seni uzaklara gönderdi. Bunun bir başka nedeni de seni çok şımarık yetiştireceğimi düşünmesiydi elbette."

Nasırlaşmış ellerimi parmakları arasına aldı. "Bir bebekken bir kazın göğsü kadar tombul ellerin ve Ganimede'ye benzer yumuşacık sevimli buklelerin vardı. Bir de şu haline bak."

Öğle yemeğine kalmam konusunda ısrar etti. Yüksek raflardaki yemek kaplarını çıkardım ve taşıyıcıdan biraz odun kömürü aldım. Gözleriyle hiçbir şey kaçırmadan beni izlediğini fark ediyordum.

"Kafatasında bir çatlak var değil mi?"

"Önemli bir şey değil!"

"Kutsal İkili aşkına! Geçen tüm bu yıllar boyunca hiçbir şeyden haberim olmadığını mı sanıyorsun?"

Hizmette bulunduğum her kamp bölgesinden haber almıştı ve bir sene, hatta on yedi ay önceden eve dönebileceğim halde gönüllü olarak kaldığım için şimdi bana çıkışıyordu. Komutanlarımın her birinin adını biliyordu ve onların hepsiyle şahsen olmasa bile, astlarıyla veya bunlar da olmasa anneleri ve kızkardeşleriyle görüşmüştü.

"Sen aklını mı kaçırdın Polemides? Nasıl olur da sınır bölgesindeki göreve gitmek istersin? Esrar falan mı çektin! Kardeşinin ve benim kalbimizi mi kırmak istiyorsun?"

Meri'den bahsediyordu. Bir denizci yüzbaşı olan nişanlısı Methymna'da hayatını kaybetmişti. Şu anda on altı yaşında olan kız kardeşim hâlâ evlenmemişti, ayrıca bizim bozuk mali durumumuz yüzünden çeyizi bile tam değildi. Tüm genç erkekler savaşa çağrıldığında kimbilir kaç genç kızın hayalleri bu şekilde yıkılmıştı?

Halam tehlikeden uzak durmamı istiyordu: Tedbirli ve ileri görüşlülükle davranarak hizmet vermem konusunda ısrar etti. "Sparta'da aldığın eğitimin amacı, seni savaş zanaatinde yer alman için eğitmek değil, sana erdem ve soğukkanlılık aşılamaktı. Şunu unutma ki, sen bir beyefendisin! Tanrılar adına, topraklarımıza ne olacağı hiç umurunda değil mi?"

Utançla kıvrandım.

"Erkek kardeşin bu konuyla senden de az ilgileniyor. Kuzenlerin için ise yalnızca aktörler, atlar ve kendi dış görünüşleri önemli. Bizi kim koruyacak, Polemides? Topraklarımıza kim sahip çıkacak?"

"Bu tartışmaya açık bir konu, öyle değil mi, hala? Yataklarımızın dibinde kendilerine yemek pişiren Ispartalı birlikleri bir düşünsene!"

"Benimle bu şekilde küstahça konuşma, evlat. Hâlâ seni dizime koyup pataklayabilirim!"

Bir dua okuyarak yemek kabını kömürlerin üzerine koydu.

İki kuzenim vardı. Dafne'nin at sırtında yetişmiş büyük torunları Simon ve Aristeus, süvariler arasında sivrilerek, halamın söylediğine göre, şüpheli bir şöhret kazanmışlardı. Onların bir sürü hovarda ve işe yaramaz adamla kendisi de züppenin teki olan Alkibiades'in içki alemlerine katıldığını biliyor muydum? "Kendi gözlerimle gördüm," diye belirtti halam. "Kuzenlerin akşam yemeklerinde, oyun yazarları ve fahişelerle takılıyor."

"Eminim ki, en başarılı oyun yazarlarıdır."

"Evet. Ve de en becerikli fahişeler."

Bir keresinde gün doğumunda, halam Palladium'un karşısında, Dionysia Şehri'ne hareket etmek için, borazan işaretini beklerken

bu topluluğu gördüğünü söyledi. "Buraya *satir* gibi oradan oraya sıçrayarak, bütün gece sefahat aleminde kafayı bulmuş bir güruh halinde geldiler. Ve işte aralarında bizim Simon ve Aristeus da vardı! Generalin Barakası'nın yanında, köşede bulunan fırıncının dükkânını biliyor musun? Din görevlisi adayları ellerinde kutsal adaklarıyla birlikte oraya çıktıklarında, bu ayyaşlar, adakları kendi yemekleri için kullanmak amacıyla onların yollarını kestiler! Evet. Ve kafilenin arasındaki bizler için şarkılar da söylediler. Senin kuzenlerin de dahil olmak üzere hepsi açık saçık espriler yaparak kendi kendilerine eğlendiler!"

Halam tüm bu kalabalıklara ama herkesin ötesinde onların başı olan Alkibiades'in böylesi eğlence düşkünü olmasına kızıyordu. Halamın anlattığı kadarıyla, Alkibiades o yabancı sürtük, Kleonis'ten olan piçlerini -iki erkek çocuk- kuzeyden alıp yurda getirmiş ve kendi mahallerine, karısı Hipparete'ten olan yasal kızlarının her gün dadılarıyla birlikte geçtikleri yolun aşağısındaki dairelerine yerleştirmişti. "Akıllarının erdiği yaşa geldiklerinde bu genç kızlar ne diyecekler? 'Haydi gel, babamızın gayri meşru oğullarını görmeye gidelim. Ne kadar da yakışıklılar?'"

Neden olmasın? der gibi bir hareket yaptım.

"Senin ve kuşağının, alay konusu yapmadığı hiçbir şey yok mu?"

Halam bana pes eden ve pişmanlık dolu gözlerle baktı.

"Belki de baban sana bu adı vererek düşündüğümden daha zekice davranmıştı. Gerçeği söylemek gerekirse sen savaşmaktan zevk alıyorsun. Yemek ateşinin o berbat kokusu, senin tarafından olan askerlerin ayak sesleri, bunlar tam da senin karakterine uygun düşen şeyler. Büyükbaban da böyleydi. Senin bu davranışını takdir ediyorum; bu erkekçe. Fakat savaşmak genç bir adamın harcıdır. Ve hiç kimse, sen bile bunu yapmaya sonsuza dek devam edemezsin."

Tabağıma yemek koydu.

"Sana evlenecek birini bulmalıyız."

Güldüm.

"Şu fahişelerden birini ayarlasana."

En sonunda güzel yüzü bir gülümsemeyle aydınlandı. Onu kendime doğru çektim, bu asil hanımefendi her zaman benim iyilik meleğim ve yol göstericim olmuştu. Ona sarıldım, kendini rahat bıraktığında, yüzünde neşe değil, hüzün gördüm.

"Bize ne olacak, Pommo?"

Bu hıçkırık, kırık kalbinin derinliklerinden alışılmadık bir şekilde bana kısa ismimle hitap ederek gelmişti.

"Ailemize ne olacak? Sana ne olacak?"

Halam ağlamaya başladı.

"Bu savaş, adil ve güzel ne varsa her şeyin sonunu getirecek."

Ani bir refleksle ellerimi kendisininkilerin arasına alarak güçsüz ve kırılgan birinin yapacağı gibi onları sıktı.

"Bunu yaşatmalısın, evladım. Demeter ve Kore adına bana yemin et. Aramızdan biri mutlaka bunu devam ettirmeli!"

Caddeden, haydutların kaba konuşmaları duyuluyordu. Artık sokaktan geçen bir seyyar satıcının ya da arabacının sesleri gelmiyordu; onun yerine burada yaşayan ve bir zamanlar asil bir mahalle olan burayı kendi yeri olarak belleyen haydutlar vardı.

"Bunun için söz ver, çocuğum. Bana yemin et!"

Yarım akıllı yaşlı bir hanımefendinin isteyebileceği gibi yemin ettim ve bu sözü bir daha hiç düşünmedim.

VII

ANLAMLI SESSİZLİK

Büyük yeğeni Polemides'in [Büyükbabam devam etti] bakire Phoebe'le evliliğini ayarlayan bu hanımefendi, Dafne'ydi.

Adamımızın, başından geçen tüm olayları anlatırken bir kere bile bu gelinin adını anmaması sana garip gelebilir, evladım. Aslında, bu hikayenin sonunda ettiği tek bir itiraf dışında, onun varlığından üç kez, o da dolaylı olarak bahsetti. Bu bir sevgi eksikliğinden mi kaynaklanıyordu? Aksine, onun bu davranışı oldukça anlamlıydı ve aslında bunun tam aksini kanıtlıyordu. Bunu açıklayayım.

O günlerde, bugünkünden farklı olarak bir adam eşinden nadiren söz ederdi. Bir kadının en büyük özelliği alçakgönüllüğü ve saklı kalmasıydı. Ondan ne kadar az bahsedilirse, iyi ya da kötü; bu o kadar iyiydi. Bir eşin yeri, evdeki odaların arasındaydı, rolü ise çocuklarını yetiştirmek ve ev işlerini yürütmekti.

Bu dönemde yetişen bir çocuğa; özellikle de Polemides gibi Lakedaimonlar'ın katı himayesinde eğitilmişse öncelikle hayatta kalması ve güçlü olması öğretilirdi. İnandığı erdemler bir erkeğe yakışanlar olmalı, güzellik anlayışı ise yalnızca erkek güzelliğinden ibaret kalmalıydı. O çağın heykellerini bir düşünsene. yalnızca belirli dönemlerde bir kadın heykeli -ki bu da tanrıçalara aittir- bronz ve taş erkek heykellerinin yerini almıştır. O çağın genci, öteki erkeklerin heykelini yapması için eğitilirdi. Onları şehvet düşkünü ve cinsel istek uyandırıcı şekilde değil, gıpta edilecek bir model olarak sunmak gerekirdi. Ashill ve Leonidas'ı heykel olarak seyretmek; dostların ve yetişkinlerin mükemmelliğine imrenmek, gençleri ken-

di görünüşlerini de bu ideal görünüşe uydurmak için ateşlerdi. Böyle bir dış güzelliği kendi içlerinde erdem olarak yeniden yapılandırma isteği doğurdu.

Benim düşünceme göre Alkibiades'in çağdaşları da bu dürtüden nasibini almıştı. Onun güzelliği, etrafındaki asillerce kutsal ve bütünsel mükemmelliğinin bir parçası, bir göstergesi olarak tanımlanıyordu. Yoksa neden tanrılar onun böyle görünmesini istesinlerdi ki? Efendimizin öğrencilerinden biri de Platon olarak bilinen şair Aristokles'tir. Onun Formlar Teorisi bu bahsettiğimizin tıpatıp aynısı olan bir yorumdan doğar. Platon; tek bir atın maddesel görüntüsü, küçük parçacıkları ve fani olanı kapsar, diye belirtir. O yüzden At'ın ideal biçimi daha farklı bir yerde; evrensel ve değişmez olan, tüm maddesel atların "kapsadığı" ve "içinde yer aldığı" bir yerde varolmalıdır. Bu anlayışa göre, Alkibiades'in bu ilahi güzelliği onun mükemmelliğinin küçük bir göstergesidir. Onun dış görünüşündeki kusursuzluk, yalnızca kutsal ve derin yüzeylerde varolabilen ideal bir varlığa yaklaşıyordu. O yüzden insanlar onun peşinden gittiler ve benim düşünceme göre, daha da önemlisi, bunu içlerinden geldiği gibi yaptılar.

Sonuç olarak Polemides'e ve bizim -onun ve benim- kuşağımızdan olan herkese göre, yalnızca erkek formu, arete, yani mükemmelliği ve *andreia*, yani erdemi içeriyordu. Babası onun karısı olacak kişinin kim olduğunu söylediğinde buna tepkisi ne olmuştu? Eğer bana benzemiş olsaydı, onun da tüm hayatı boyunca bu özel güzelliğin dişi formunu düşündüğünden kuşkulanırdım. Cinsel anlamda evet, ama asla bir erkeğe olduğu gibi onu ülküleştirmeden. Büyük bir olasılıkla sümüklü bir çocukken tanıdığı yan kapı komşusu ona hiç de çekici gelmemişti.

Yine de Polemides'in hikayesinde ima edilen bir şey vardı. Eşi, Phoebe, diye bir keresinde anlatmıştı; on yedi yaşındayken ve çoktan bir çocuk annesi olmuşken *Eleusis'in Sırları* kutlamalarında topluluğa kabul törenine katılmak istemişti. Hikayesini anlattığı bir başka sefer, Polemides bu olaydan hiç hoşlanmadığını da belirt-

mişti bunu bir erkeğe yakışmayacak batıl bir inanç olarak gördüğünü söylemişti. Yine de eşinin bu isteğine razı olmakla kalmamış, bunu yaparken onun yanında bulunmuş, denizin kenarında yapılması gerekenleri yapıp kutsal ödevini tamamlamıştı.

Neden böyle davranmıştı? Onu buna iten ne olmuştu, onu eşinin onurunu korumaya ve onunla beraber daha derinlikli bir beraberliğe iten neydi? Bu noktada hayal gücümüze başvurabiliriz. Polemides'i bir hayal edelim: yirmi iki, yirmi üç yaşlarında, Isparta disiplininde on iki sene askerlik yapmış ve tüm bu zamanın iki buçuk seneden fazlasını savaş alanlarında geçirmiş genç bir adam... Yaralanarak eve döner, yeterince iyileştiğinde babası ve büyük halası ona evleneceği bir kız bulur. Belki düşünceleri kendini ölümsüz kılmak üzerine yoğunlaşır, belki de yalnızca yaşlı babasını memnun etmek için çocuk sahibi olmak ister. Veba salgını başlamıştır. Halk bilinmeyen nedenlerle ölmektedir. Durumun iyiye gideceğine yönelik hiçbir gelişme yoktur. Bu arada erkek arkadaşlarını da bulamaz, çünkü hepsi savaşa katılmak için oradan ayrılmıştır. Şehrin sınırları arasında babası, kız kardeşi belki de kuzenleri, halaları ve amcaları ile paylaştıkları evlerine tıkılıp kalmıştır.

Bizim genç askerimiz bu kızı eşi olarak kabul eder. Kız iyi bir aileden gelmektedir. Kız kardeşi Merope'nin de arkadaşıdır. Zeki olduğuna da hiç şüphe yoktur, müziğe ve el sanatlarına yatkındır. O şekilde yetişen tüm genç kızlar gibi ılımlı ve alçakgönüllüdür. Fiziksel olarak çekici olmadığı da düşünülebilir. Polemides'in, hâlâ güçsüz olan, kendisine refakat edecek, onunla sohbetler edecek; hatta belki ona yemeğini yerken yardım edecek, kitap okuyacak, merdivenleri çıkarken koluna girecek genç bir eşe gereksinim duyacağını da düşünebiliriz.

Polemides eşini iyi yürekli ve sabırlı bulur, son derece az olan paralarını tasarruflu ve akıllıca kullandığını bilir. Eşi daha çok gençtir ve hayat doludur. Onu güldürür. Bu arada şunu da unutma ki, burada sözünü ettiğimiz kişi, tüm hayatı zorluk ve özveriyle geçmiş, başlıca erdemin savaşta hayatını feda etmek olduğuna inanan

bir adam. Şimdi ise bu adam, gemide başka bir küreğin de olduğunun farkına hayretler içerisinde kalarak varır. Yalnız değildir. Belki de ilk kez katı yüreği yumuşar. Aldığı yara zaman zaman başının dönmesine neden olur, panik halinde dengede durmak için tutunacak bir yer ararken, şaşırtıcı bir şekilde onu tutan yumuşak bir dokunuş hisseder kolunda. Ayrıca eşinin, yatağının başucuna en sevdiği yemekleri getirdiğini, onun için pencere kenarına çiçekler yerleştirdiğini, akşamları yanıbaşında şarkılar söylediğini de zihnimizde canlandırabiliriz.

Eşinin babasına karşı gösterdiği şefkatin ve bu beyefendinin buna karşılık duyduğu sevginin de farkındadır. Genç kadının mutfakta kız kardeşiyle gülüştüğünü işitir. Bu onun da gülümsemesine neden olur mu peki? Varolan korkulara rağmen bu geniş aile, akşamları evlerinde zevkli dakikalar geçirir.

Tenden aldığı zevke gelince... Bizim genç Polemides şimdiye kadar fahişelerin kampındaki kocakarılar ile ya da sokak kadınlarıyla kurduğu yasak ilişkiler ile bastırmıştır ateşini. Şimdi ise kendini yanında bir eşle evlilik yatağında bulur, kız büyük bir olasılıkla daha önce kimseyle beraber olmamıştır. Onun gençlik yılları bir askerin arzusunu değil, bir eşin nazik tutkusunu düşlemekle geçmiştir. Bu arzularının nasıl farkına varırlar? Tereddütle belki, pek de hüner gösteremeyerek. Yine de birlikte, ikisi de ilk kez birbirleriyle tadına varırlar bu beraberliğin.

Her beyefendi gibi Polemides de bundan asla söz etmez. Ancak yüreğindeki sevgi büyür. Onun ailesini koruyan ve gözeten, ona sevecenlikle davranan, rahatını sağlamaya uğraşan, isteklerini yerine getirmeye çalışan başka hiç kimseyi tanımamıştır hayatı boyunca. Yoksa asker kalbi yumuşar mı? Yoksa Polemides, kendi özel hayatını kurduğunda ilk kez mutlu olduğunu mu hissetmiştir?

Şimdi ise genç kadını, Phoebe'yi düşünelim. O kocasını nasıl bulur? Heykeli yapılacak kusursuz güzellikte biri değildir, ama yine de bir atlet ve askerdir. Onun yanında insan korku nedir asla bilmez, güçlü ve disiplin sahibi, dürüst, genç bir erkektir. Onu bıra-

kıp gideceği aklının ucundan bile geçmez. Eğer en kötüsü olacaksa; bu onun karısını ve çocuklarını korurken can vermesidir. Peki ya gelinimiz, şu Parlak olanı buna, ona öğretildiği gibi sadık bir eş olmanın ötesinde; kalbinde kendiliğinden yeşeren bir bağlılıkla mı cevap verir?

Ayrıca damadımız saygıdeğerdir de. Yaralanmıştır, korkunun ne demek olduğunu iyi bilir. Eşine ihtiyacı vardır. Dışarıda gök kubbe yarılır ve parçalara ayrılırken, kutsal bir evren kendi kendini gebe bırakır ve büyür. Gelinin rahminde bir canlı kımıldar. Bu çiftimize nasıl bir neşe getirmiştir? Kendilerini ölümsüz kıldıklarının farkına varınca nasıl davranmışlardır? Yatak odalarının huzurlu karanlığında, sessiz kalması ve düşüncelerini kendine saklaması öğretilen genç eşin kelimelerle ifade edemediği güçlü bir birliğin oluştuğunu hayal etmek hiç de zor değildir.

Belki de bu anlattıklarım için biri beni kutlamalı. Polemides'in düşüncelerini kendiminkilerden daha iyi okuyabiliyorum. Bunlar bu adam hakkında benim yüreğimin sana söyledikleri.

Dediğim gibi, hepimiz o kuşaktandık. Polemides gibi bizim de eşlerimiz oldu, biz de çocuk sahibi olduk, bizim çocuklarımız da büyüdü. Baharın gelmesiyle adımlarımız bizleri uzaklara götürmeliydi; ilkbaharın geldiği tepelerde sevgililerimizle gezintilere çıkıp yeni başlangıçlar yapmalıydık. Ancak bunların tümü şimdi bize çok uzaktı. Düşmanlarımızın zırhlı askerleri tarafından kuşatılarak sınırlar arasına hapsedilmiştik. Bizler savaşı istemiştik ve savaş da gelmişti. Bizim gerçekleşeceğini tahmin edemediğimiz şey ise savaşın kolunda gelen onun sadık yardakçısıydı: Veba.

Bu binlerce Persli'den daha acımasız, Lakedaimon falanjlarından daha merhametsiz bir istilacıydı. Kimse bu düşmanla antlaşma yapamaz ya da ona altın sunarak onu kandıramazdı. Hiç merhameti yoktu. Yapılan teklifler onun geri çekilmesine yetmiyordu. Karanlıkta ve gün ışığında hep görevinin başındaydı, hiçbir nöbeteri onun geldiğini haber verecek, ötekilerini uyaracak zaman bulamıyordu. Taştan duvarlar onun girmesini engelleyemiyordu. Tan-

rıların hiç biriyle işbirliği yapmaya yanaşmıyor; yapılan tekliflere kulak asmıyordu. Bir günü bile boşa geçirmiyordu. hiç tatil yapmıyor, hiç uyumuyor, dinlenmek için bir an bile mola vermiyordu. Ve hiçbir şey onun açlığını bastıramıyordu.

Veba yalnızca gözdelerle oynamıyordu. Sessiz tırpanı, merhametsiz bir adaletle, tanınmışları da ünsüzleri de vuruyordu. Her gün onun giderek artan bedelini ödüyorduk. Jimnastik salonundaki yoldaşın kabini boştu. Seyyar satıcının arabası sahipsiz; tiyatro müdürünün koltuğu boş kalmıştı. Günaşırı ölülerin yakıldığı yerden gelen o kokuyu soluyorduk, geceleri ölüleri taşıyan arabaların geçitten geçtiğini işitiyor, uykumuzda inlediklerini duyuyorduk. Onların duyduğu korku, düşlerimizde bile bizi rahat bırakmıyordu. Kendi koyduğu kanunlar arasında hapis olan Atina, verilen bu ceza karşısında sessiz ve görünmez bir şekilde sendeliyordu.

VIII

TEŞHİS ÖLÜM

O günlerde senin de bildiğin gibi, Jason [Polemides devam ediyordu] tıpta uygulanan pek az resmi eğitim programı vardı. Bir kişi kendisini kolaylıkla doktor olarak ilan edebilir ve para karşılığında hizmet verebilirdi. Daha sıkça rastlanan bir durum ise, sıradan bir insanın yardım etmek üzere kendi yetenekleri doğrultusunda bu görevi üstlenmiş olmasıydı. Babamın içinde bulunduğu durum da aynen böyleydi. Onun özel bir yeteneği vardı. Hastalığa yakalanmış arkadaşları ona gelirdi. O da onları iyileştirirdi.

Toprakla uğraştığı yıllar boyunca, babam şifalı otlar, kataplasmata, yakı ve müshil ilaçları, kırık çıkıklar, bunları bağlama yöntemleri, hatta cerrahi konusunda uzmanlık kazanmıştı. Bir çiftçinin hayvan sürülerini sağlıklı olarak yetiştirmek için kendiliğinden öğrendiği tüm veterinerlik yöntemlerini biliyordu. En önemlisi, davranışlarının insanlarda yarattığı rahatlama duygusuydu. İnsan onun yanında kendini gerçekten de daha iyi hissederdi. Babam, yaşının da getirdiği yalın ve doğrudan tutumla tanrılara saygı duyardı. O inanırdı, arkadaşları da ona inanırdı. Bu işe yarıyordu. Daha sonra arkadaşlarının tanıdıkları da ona gelmeye başladı. Yurtluğunun getirilerinden yoksun kalan Akharne'li Nikolaus, bu şekilde kendini şehirdeki evinde doktorluk yaparken buldu. Çiftçi botlarını atıp, eline doktor çantasını aldı.

Vebanın ortaya çıkmasıyla babamın hizmetlerine olan talep de arttı. Kızkardeşim Meri, babama hasta ziyaretlerinde eşlik etmeye başlayarak hemşirelik görevini üstlendi. Bu sıralarda ben de şehir-

deydim. Evlenmiştim ve bir oğlum olmuştu. Tıbbi yardıma gereksinim duyulan ücra yerlere çağrıldıklarında, ben de tıbbi olarak onlara yardım etmekten ziyade güvenliklerini sağlamak için silahlı olarak onlarla gidiyordum.

Hastalardan nefret ederdim. Onlardan korkuyordum. Çektikleri bu acıların nedeninin, ölümlülerden saklanan, ancak tanrılar tarafından bilinen uygunsuz davranışları olduğunu düşünüyordum. Hastalığın bulaşmasından korkuyordum. Babamın ve kızkardeşimin bu kadersiz insanların evlerine böyle korkusuzca girmeleri karşısında ise, korkuyla karışık bir hayranlık duyuyordum. Bir gece içerde havanın bulunmadığı ve ölmekte olanların soluklarının öldürücü bir şekilde etrafta kol gezdiği berbat kokulu, sazlardan yapılmış bir hasta çadırına gittiğimizi hatırlıyorum. Sokaklardan doğan Theseus inanç çılgınlığı o sıralarda zirveye ulaşmıştı. Dar yollar kıpkırmızı boğa boynuzları ile kaplanmıştı. Her duvarda Proseis'in, "Geliyor" yazısı göze çarpıyordu. Yoksullar evi ise; göçebelerle, ihtiyarlarla ve bebeklerle, bolluk yıllarında şehre akın eden ve şimdi bu eziyet yıllarında umutsuzca burada kalarak sinekler gibi ölmekte olan yabancılarla dolup taşıyordu. Pers'in tüm altınlarını da, verseler yine de beni bu cehennem deliğine sokamazlardı. Ancak babam ve kızkardeşim yanlarında yalnızca deri bir çantanın içindeki şifalı otları ve yok denecek kadar az tıp aletleriyle -dinleme çubuğu, neşter ve spekulum- içeriye girdiler.

Sana bir şey göstereyim, Jason. Bu babamın kayıt defteri, bunu tüm o yıllar boyunca sakladım.

Kadın, 30. ateş, mide bulantısı, mide krampları. Reçete: yüksük otu ve kedi otu, şarap içinde striknin müshili. Hastalığın seyri: ümitsiz.

Bebek, 6 aylık. ateş, mide krampları. Reçete: söğüt ağacı kabuğu çayı, balmumu fitili içinde eşek kulağı otu ve harbak. Hastalığın seyri: ümitsiz.

Babam sayfa kenarına doktor vizite ücretleri de not etmiş. Yuvarlak içine alınanlar ödenmiş olanlar. Yirmi ya da otuz tane üze-

rinde hiçbir işaret olmayan vaka bulabilirsin. Bunlar yalnızca geçiştirilmiş. Aylar geçiyor. Ekonomik durum şimdi notlara da yansıyor.

Erkek, 50. Veba. Ölüm.
Çocuk, 2. Veba. Ölüm.

O sırada yirmi üç yaşındaydım. Henüz ölmeye de, sevdiklerim birer birer ölürken hiçbir şey yapamadan onların yanında beklemeye de hazır değildim. Çaresizlik insanın içini kemiriyordu. Annemin babası salgından etkilenmemişti, ancak kendi canına kıydı. Bu ailenin en büyüğü, sevdiklerinden oluşan bir öteki kuşak daha göçüp giderken onlardan fazla yaşamaya dayanamamıştı. Babam ve ben onun kemiklerini bir çocuk arabasında, eskiden Aslan Yürek denilen, şimdilerde ise Gözyaşı Geçidi diye bilinen geçit yoluyla şehre, aile mezarlığımızın olduğu yere götürdük. Elliye yakın gözü yaşlı insan da bizi takip etti. Kuyruk, Anakeum'a kadar uzanıyordu. Yağmalama eylemleri bittiğinde, Ispartalılar yalnızca atlılardan oluşan bir devriye kolunu bırakarak geri çekilmişlerdi. Biri bizi Akharnae Yolu boyunca takip etti. Subayları, bize artık gerçeği görmemizi ve barış yapmaya yanaşmamızı söyledi. "Bu savaş değil," diye haykırdı. Şövalyenin yüreği kadınların ve çocukların yüzlerinde gördüğü korkuyla sarsılmıştı. "...bu cehennem."

Kendi açımdan ben, yetiştirme alayında bu subayın yurttaşları olan eğiticilerimin hep bahsettiği savaşın asaletine pek az tanık olmuştum. Aitolia'da köyleri yaktık ve sağlıklı olanları zehirledik. Akarnanya'da bıçaklarımızı koyunları katletmek için kullandık. Sığırları, derilerini ve yünlerini bile bir kenara ayırmadan boğazlarını keserek suya attık. Gördüğüm tek gerçek savaş, Mitilene'deki, Ispartalı Brasidas ve Alkibiades'in dışında karada ve denizde en yetenekli komutan olan Lakhes'in emrinde olandı.

Bunlardan Alkibiades, Gytheium'da, Isparta limanına yapılan akında ikinci kez yiğitlik ödülünü kazanmıştı ve Delium'da efendimiz Sokrates'in hayatını bu sefer at üstünde kurtardığında -bununla beraber karada, denizde ve at üstünde diye bir "üçlü" yapmıştı-

bir kez daha bu ödüle layık görülmüştü. Daha sonra da Olimpiya'ya savaş arabasıyla ilk giren kişi olmuştu, ancak arabanın sürücüsü yaralanmış ve bitiş çizgisine kadar varamamıştı.

O günler boyunca Alkibiades'i hiç görmedim. Veba onun ailesini kötü vurmuştu. Perikles'ten başka annesi Deinomache'yi, karısı Hipparete'ten olan minik kızını, sevgilisi Kleonis'nin doğurduğu iki oğlunu ve buna daha fazla dayanamayan Kleonis'i kaybetmişti. Kuzenlerini, Perikles'in oğulları Paralus ve Ksanthippus'u da yitirmişti. Ülkesi onu vatanına çağırdığında bile dönmeyerek ona her zaman sadık kalan, Ispartalı dadı Amycla da ölmüştü.

Surlar olmaksızın beklenen savaş, beraberinde gelen salgın hastalık... Şimdi bunlara üçüncü bir felaket daha eklenmişti: bahsettiğimiz ilk iki felaketten umutsuzluğa düşen kendi yurttaşlarımız. Önce daha yoksul olanlar akıllarını kaçırdılar. Daha iyi bir hayat arzusuyla harekete geçenler az çok varlıklı olanların evlerini yağmalamaya başladılar. Burada oturanlar, en güvendikleri bir tanesi dışında -ki o bile doktora veya cenazeyi kaldırana para ödeyebilmek için aynı meslekten olan ötekileri gibi suç işlemiştir- tüm bekçi ve uşakları işten çıkardıkları için evleri tamamen savunmasızdı. Eğer harcayacak kadar yaşanmayacaksa, paranın nesi iyidir ki? Bir beyefendi tüm malvarlığını oğullarına bırakarak ölür; onlar da kendi sonlarının pek yakın olduğunu düşünerek, yapabildikleri kadar hızlı bir şekilde, asalak ve kan emicilerin her bir türünün de yardımıyla mirası har vurup harman savurur. Görüyorsun ya, Jason, hastalık bir adamın karısını ve çocuklarını ondan alır; umutsuz kalan bu adam kendi evini ateşe verir, daha sonra da hissizleşmiş bir şekilde can çekişirken; ateşler komşularının da evlerini yutarken, olaya müdahale etmek için aceleyle gelen tugay komutanları karşısında suçunu inkar bile etmez. Leocorium yakınlarında; bu suçtan dolayı bir adamın parça parça edildiğini gördüm. ötekileri ise yalnızca düşmanlık yüzünden yangın çıkartıyorlardı. Karanlık indikten sonra, kıvılcımlar sanki bir gösterinin parçası haline geliyordu.

Erkek kardeşim daha sonra Megara'da Nikias'ın emrinde süvari olarak hizmet verdi. O ve ötekileri düzenli olarak mesaj taşıya-

rak mekik dokudular. Defalarca kaçmam için beni zorladı. Deniz subayı olarak yazılıp bir kadırgada küreklere sarılıp, bu cehennem yerini, bu kuşatılmış şehri bir an önce terk etmemi söylüyordu. Karısı Theonoe ölmüştü. Bebekleri karısının kuzeydeki akrabalarına gönderilmişti. Benim karım ve çocuğum ise Atina'da kalmıştı.

Aslan "Onlar zaten ölmüşler," diye tutkuyla beni ikna etmeye çalışıyordu. "Mezarları bile kazılmış. Babamın ve Meri'nin de öyle, ve eğer burada kalma aptallığını gösterirsek bizim de sonumuz bu olacaktır." Bunu söylediği akşam o ve ben yalnız başımıza içiyorduk; zevk için değil, fakat kendimizi olaylar karşısında, utanmazca, vurdumduymaz kılmak için... "Beni dinle, kardeşim. Sen bu felaketi gökyüzünden gelen bir küfür olarak değerlendiren dindar sersemlerden biri değilsin. Sen bir askersin. Kimsenin bir bataklıkta ev kurmayacağını veya lağımla karışan bir nehirden su içmeyeceğini bilirsin. Etrafına bir bak, ahbap! Fareler gibi bir deliğe tıkıldık. İki kişilik yerde on kişi kalıyoruz, soluduğumuz hava ölümcül hastaların bulunduğu koğuşun havası gibi kirleniyor."

Bunlar, herhangi birinin farkına varıp söyleyebileceği şeylerdi. Hatırlasana, Jason. İnsan, doğruyu ayıplanan bir açık sözlülükle ağır ağır söylerdi. Nezaket denen şey, endişe ve insanların kendi kendilerini hapsetmeleri ile oluktan çıkan yağlı bir sıvı gibi akıp gitmişti. İnsan zaten ölüme mahkum edilmişse neden kanunlara uysun ki? Verilecek cezaların en kötüsü bile zaten yaşamakta olduğu şeyin yanında önemsiz kalıyorsa, neden tanrılara saygı duysun ki? Geleceğe gelince... Onu umutla karşılamak aptallık olurdu, onu korkuyla beklemek ise şu andaki durumu daha da dayanılmaz kılardı. Erdemin bize sunduğu amaç neydi? Sabır ve tutumlu olmak aptallıktı, aldırış etmemek ve zevk-ü sefa sürmek ise bundan daha anlamlı değildi. İstekleri ertelemek saçmalıktı. Hastalara yardım elini uzatmaksa kendi sonunu getirmenin en hızlı yoluydu.

Umutsuzluk, saygısızlığa neden oluyordu, yavaş yavaş gelen ölüm yok olmanın eşi olmuştu. Çeteler, yanlarında taşıyabildikleri ve polis memurları yakaladığında -ki bu asla olmazdı- zararsız olduğunu iddia ettikleri kaldırım taşları ve at arabası tahtaları ile

silahlanmış olarak caddelerde başıboş dolaşıyorlardı. Bu haydutlar halka açık binalara açık saçık sözler karalıyorlar; ölülerin yattığı kutsal yerlere zarar veriyorlardı ve kimse bunların karşısında durmuyordu. Cezalandırılmayan her saygısızlık bu beş para etmez insanları daha da cesaretlendiriyordu. Yabancıları yakalıyorlardı, ne kadar güçsüz olurlarsa o kadar iyiydi çünkü onları eşi benzeri görülmemiş bir barbarlık sergileyerek dövüyorlardı. Birkaç kez babam ve kız kardeşim ihtiyacı olan birine yetişmeye çalışırken sopayla fena halde dövülmüş ve çöplükte ölüme terk edilmiş biriyle ilgilenmek durumunda kalmışlardı. Hemşirelerin beyaz elbiseleri salgın hastalıklara karşı onlara koruma sağlıyordu, ancak evlere rahatça girebilmek için bu elbiseyi giyenler türemişti. Böylece o evin ölmekte olan sakinleri onlara yalvarırken ne var ne yoksa alıp gidiyorlardı. Bir keresinde yağmaladığı evin hemen önünde kıpırdamadan yatan bir kadın gördüm, kanı kaldırımda akarken, kalabalık onun yağmaladıklarını çalıyordu. Tüm silahlar ve ateşli odunlar, insanların evlerini aydınlatmak için kullandıkları meşaleler bile yasadışı ilan edilmişti. Elinde yakıcı maddeler ve ateş yakmak için kullanılan aletlerle yakalanmanın cezası ölümdü.

Ölümün bir sıra takip etmiyor olması insanlarda bulunan en kötüyü ve en iyiyi ortaya çıkarmıştı. Kızkardeşim Meri bizim evde heyet toplantıları düzenliyordu, böylece işe yarayabilecek diyet, rejim veya tedavi yöntemleri hakkında hemşireler ve doktorlar fikir alışverişinde bulunabiliyorlardı. Böylesi tuhaf başka bir kurs daha yoktu. Hastada görülen ateş öylesine bir ızdıraba neden oluyordu ki hasta en ince kumaşın bile tenine değmesine dayanamıyordu. Bir eve giriyordunuz ve herkesin çıplak olduğunu görüyordunuz. Ateşle yanmakta olan hastalar, halka açık çeşmelere dalıyorlardı; daha sonra da susamış olan diğerleri bu sudan içiyorlardı. Akşam serinliği de hiç işe yaramıyordu; yatakta yatanın duyduğu acı hastaları çılgına çeviriyordu. Doktorlar banyo ve idrar söktürücüleri öneriyorlardı: bazılarını kanatıyorlar, diğerlerine ise müshil ilacı vererek bağırsaklarının boşaltılmasını sağlıyorlardı. Hiçbir şey işe yaramıyordu.

Doktorlar ise ölmekte olanlardan da kötü görünüyorlardı. Karım bostan korkuluğu kadar sıska olan bu insanları besliyordu, kendisi ise her gün biraz daha eriyordu. Daha sonraları tedaviler için yapılan araştırmalar yerini acıyı hafifletecek uyuşturucular aramaya bıraktı, daha da sonra ise ölmenin kolay yolları fısıldanmaya başlandı. İnsanlar boğa kanı içtiler veya taş yuttular. Ben de daha sonraları bu hazin eyleme katılmaya başladım. Gemici dükkânlarını; morfin, baldıran zehiri ve güzel avratotu bulmak için araştırdım. Kızkardeşim bana, ölümü kolaylaştıracak zehirlerin yapılmasını öğretti. Ancak zaman ilerledikçe bunları almak çok maliyetli olmaya başladı.

Henüz bir bebek olan oğlum hastalandı. İç parçalayıcı ağlamaları gece gündüz hiç dinmedi. Karım, ninni söyleyerek bebeği sallıyordu. Kendisi de çok halsizdi Acıları dayanılmaz olmaya başlayınca, Meri elindeki son zehri de onların acılarına son verebilmek için kullandı.

O sıralarda süvarilerin başında olan kuzenim Simon, karısı Clymene ve ikizleriyle birlikte bizimle kalmaya geldi. Daha sonra onun da alnı yanmaya başladı. Bir gece yalnızca atını yanına alarak evi terk etti. Bunu takip eden günlerde de, onun için ağlayan Clymene'nin durumu da kötüye gitmeye başladı. Onun sık sık uğradığı yerleri, hatta çocukken beraber gittiklerimizi bile araştırdık. Umutsuz olduğum böyle bir gece yarısı, Şövalyeler Tepesi'ndeki yurtluğunda Alkibiades'i bulmaya karar verdim.

Bu sıralarda, en varlıklı olanların bile oturduğu sokaklar korkunun kol gezdiği koridorlar haline gelmişti. Komşular evcil hayvanlarını bırakarak ortadan yok oldular, hayvanlarını besleyemeyecek durumda olanlar veya onlara bakamayacak kadar hastalananlar ise onları serbest bıraktı. Şimdi, onlarca köpek vahşileşmiş şekilde sokaklarda dolaşıyordu. Cesetlerin ardından gitmiyorlar, hayvanca bir içgüdüyle canlı olanlara, hatta evlerinin içlerinde olanlara saldırıyorlardı. Bir sürü köpek pencere kepenklerine pençeleriyle tutunarak, hırıltıları ve havlamaları boş sokaklarda yankılanırken kapı eşiklerine yığılıyordu. Bu ıssız sokaklarda bana saatler gibi gelen dakikalar boyunca koştum, en sonunda Alkibiades'in bulunduğu geçite gelmeden izimi kaybettirdim.

Fenerler yanıyordu, etrafta hiç bekçi yoktu. İçerden hoş bir müzik duyuluyordu. Girişi geçince benim yaşlarımda bir adam gördüm, tanıdık gelmiyordu. Kurumuş bir çeşmenin yanında hoplayıp zıplayarak bir fahişenin açıkta kalan göğüslerini avuçluyordu. Bir başkası ise önünde dizleri üzerinde çömelmiş, bir porneyle gölgelerin altında sere serpe uzanıyordu.

İçeriye doğru ilerledim. İçerisi meşaleler ile aydınlatılmıştı ve çılgınca eğlenenlerle doluydu. Davullar çalıyordu. Bir grup, bir yandan dinsel ilahiler söyleyerek salonda dans ediyordu. Din adamı yardımcısı kılığına girmiş erkek ve kadınlardan oluşan bir grup da, ellerinde asa niyetine kullandıkları söğüt dallarıyla sahnede dikiliyordu. Sefahat tanrıçası Trakyalı Kotyttos için yapılan törenleri taklit ediyorlardı.

İşte orada Alkibiades önde durmuş, alaycılıkla din adamı rolünü oynuyordu. Yoksa din kadını mı demeliydim? Kadın kıyafetleri giymiş, dudaklarını boyamış, saçlarını da hicvedilen dinsel törene uygun biçimde bağlamıştı. Ayakları çıplaktı, kütük gibi sarhoştu. Gidip önünde durarak, kuzenimin nerede olduğunu sordum.

Alkibiades bana boş boş baktı. Kim olduğum hakkında en ufak bir fikri bile olmadığı anlaşılıyordu. Dansçılar çılgınca etrafında hoplayıp zıplıyorlardı. "İzin almadan bu kutsal yere adım atan bu davetsiz misafir de kim? Diz çök, yalvar ve tanrıçaya olan saygını dile getir!"

Ona tekrar kuzenimi sordum.

Alkibiades şimdi beni tanımıştı. Elindeki şeyi yukarıya kaldırdı, sonradan bunun çorbayı karıştırmak için aşçının kullandığı bir ıspatula olduğunu fark ettim.

"Selam sana, davetsiz misafir! Gökyüzüne saygını göster, yoksa bana verilen güçlerle seni bayıltırım."

Dizlerine tutunan fahişeleri çekti. Birini önüme itti, kadın sendeledi, onun tutunmasıyla altındaki çaprazlama takılmış bir *ksiphos* kılıcını ortaya çıkaran cüppemi bırakarak elleri üzerinde yere düştü.

"Vay vay, bu yabancı silahlı olarak mı gelmiş yoksa? Ne yazık! Bunun cezası ne?". Sahte bir öfkeyle şarap kasesini fırlattı. "Gel, din adamı adayı, bizim bu sapkın partimize sen de katıl! Menoetius'un dediği gibi,

cezalandırılmamış hiçbir ölümlü
ne bu dünyada kalmıştır ne de bu dünyadan ayrılmıştır

Şimdi de, kuzenimi görmüştüm. Dansçılar arasından çıkarak bana bağırdı: "Defol buradan, Pommo!"

"Seni almadan olmaz!" diye cevap verdim.

"Pommo, seni domuz!"

Şimdi, Alkibiades oturduğu yerden inerek, elini omzuma koydu. "Bir zamanlar bir kuşatma sırasında sen başkalarının eğlencesini berbat eden kişiyi oynuyordun ve ben de seni yönetiyordum. Fakat görüyorsun ya, şimdi roller değişti. Şimdi istila edilen senin toprakların."

Fahişeyi önüme sürdü. "Bunun hakkında ne düşünüyorsun?" diye sordu ve kadının elbisesini yırtarak beline kadar indirdi. "Etkilenmedin mi? Peki ya buna ne dersin?" Fahişe, elinin bir darbesiyle çırılçıplak kaldı. Kadın örtünmek için hiçbir çaba sarf etmedi. Güzelliğiyle gururlanarak gözümün içine bakıyordu.

Kuzenim, "Onu rahat bırak, Alkibiades," diyerek araya girdi.

Euriptolemus'un da müdahale etmek üzere ilerlediğini fark ettim.

Alkibiades "Yoksa farklı eğilimlerin mi var, Pommo?" diye oyununu sürdürdü. "Bu ihtiyaçlarını da karşılayabiliriz!" Oğlanların olduğu gölgeliğe doğru hareket etti.

"Senin ünlü mitosuna ne oldu, Alkibiades? Atina bu yaptıkların hakkında ne düşünecek?"

"Bunu onlara kim anlatacak ki, Pommo? Senin yapmayacağını biliyorum. Burada bulunan ötekileri de söylemez; tabii eğer Euphorion doğruyu söylüyorsa

Ona hırsız demeye kalkışanın
Kendi eli de hırsızın cebindedir

Euro utangaç ve korkak bir halde yanıma yaklaştı. Alkibiades'e dönerek "Pommo karısını ve çocuğunu kaybetti," dedi.

"Ve ben de annemi ve oğullarımı, kızımı ve amcalarımı ve kuzenlerimi... Dostlarımız Ispartalılar'ın dediği gibi daha açık söylemek gerekirse: "Geride kim kaldı ki?"

Öfke tüm bedenimi kaplamıştı. "Bir keresinde iki kişi olmaktan bahsetmiştin -Alkibiades ve "Alkibiades" Şimdi hangisisin?"

"Üçüncüsüyüm. Öteki ikisi olmaya daha fazla katlanamayan Alkibiades."

"İşte o Alkibiades'in," diye bağırdım, "canı cehenneme!"

Gözleri, bastırılmış bir öfkeyle parladı ve daha sonra alay ve umutsuzlukla başka bir role büründü.

"Ve sen kendini Alkibiadesler'den yalnızca birisinin dostu olarak görüp, öteki Alkibiadesler'i hiçe mi sayıyorsun?"

"Ben hiçbir zaman senin dostun falan olmadım."

Topuklarımın üzerinde döndüm.

"Geri gel, Pommo! Din adamı olmak için yemin et. Bizlerden biri ol!"

Dışarı doğru geniş adımlarla ilerlerken onun arkamdan gülerek bağırdığını duyabiliyordum. "İyi ve yalnız olan genç ölür. Ispartalılar bunu sana öğretmedi mi? Kendine dikkat et, eski dostum. Erdemle tanrıların aklını çelme!"

Çıkışta kuzenimi yakaladım ve en azından çocukları için benimle eve gelmesini söyledim. Gelmeyecekti, fakat beni de sıkıca tutmuş bırakmıyordu. O bildik, terleten ateşten alnı parlayarak, kahkaha ve müziğin hâlâ tükenmemiş olduğu bu yerde kalmam için beni ikna etmeye çalışıyordu.

"O zaman eve dön!" diye arkamdan bağırdı. "Eve, ölüme git. Ben yaşamak zorunda olduğum müddetçe burada, yaşamla kalacağım."

Bak burada, Jason. Babamın defterinde...

Erkek, 54. Veba. Ölüm.

Bu onun kendi kendine koyduğu teşhis.

Günler geçtikçe o da kötüye gitmeye başladı. Kızkardeşim tüm hünerlerini kullanarak uğraştı. Daha sonraları kendisi de belirtileri göstermeye başladı. Bir köşeye koyarak ayırdığımız birkaç ilâçla ağrıyı dindiremiyordu.

Babam öylesine umutsuzdu ki, kızkardeşimi huzura kavuşturmayı düşünmeye başlamıştı. İki kez onu engelledim. Daha ne kadar dayanabilirdi ki? Babam, bu ağrılarla en fazla on gün dayanabileceğini söylüyordu.

Ağrıyla kıvranırken, tüm gece kızkardeşimin yanında oturdum.

"Beni seviyorsun, değil mi, Pommo?"

Ne istediğini biliyordum.

"Babamın bunu yapmasına izin vermelisin."

Defalarca aynı sokaklardan sessizce geçip gittim. Tanrıya onu yanına alması için dua ettim. Ama döndüğüm her sefer kızkardeşimi acıları ikiye katlanmış olarak can çekişir buldum.

"Sen bir askersin, Pommo. Bir asker gibi davran."

Babam ve ben onu küvete taşıdık. Vücudu bir çocuğunki kadar parlak ve tazeydi. "Tanrılar sizi korusun," dedi. Babama, ben işaret edince onu sıkıca tutmasını söyledim. Bıçağım şah damarını kesip geçti.

"Tanrılar sizi korusun!" diye, kızkardeşim bir kez daha tekrarladı.

Kendisininki kadar güçsüz olan babamın ve benim elimi tuttu.

"Tanrılar sizi korusun!"

[Polemides burada daha fazla dayanamadı. Sesi çatallaşmıştı. Ancak çok büyük bir çaba sarfederek devam edebildi, tümceleri hıçkırıklarla kesiliyordu]

Bir insan şöyle bir cümleye nasıl ses verebilirdi ki? "Gözlerimin önünde karımın ve çocuğumun ölmesini izledim." Bunun için mi, bu hiç de kutsal olmayan sözcükleri dile getirebilmek için mi tanrılar bize konuşma yeteneği vermişler? İşte, bunun için mi: "kızkardeşimin şah damarını kestim," demek için mi?

[Adam yüzünü ellerinin arasına gömdü. Kalktım ve ona sarıldım. İç acıtan hıçkırıklarıyla göğsü inip kalkarken, onun kolları da beni sardı.]

[Yüzünü döndü. Anladım ve onu yalnız bırakmak için ayağa kalktım.]

[Çıkarken geri dönüp baktım. Adam hücrenin en köşesinde duruyordu. Yanağını duvar taşına dayamış, hatırladığı bu acıyla iki kolu da kaskatı kesilmiş, kıpırdamadan duruyordu.]

IX

BİR MESLEK EDİNMEK

Babam da o gece öldü. Bununla birlikte, halam, erkek kardeşimin güvenlikleri için kuzeye gönderilen bebekleri ve Aslan'ın kendisi dışında tüm sevdiklerim benden ayrılmıştı. Aslan, filosuyla birlikte ortalardan kaybolmuştu; bense itaatkarlara; babamın kardeşlerine ve ailenin kibar kadınlarına göz kulak oluyordum. Düşman akınları şehire girişi kesmiş, dolayısıyla da aile mezarlığımıza geçişi engellemişti. Babamın ve Meri'nin kemiklerini, kendi karımın ve çocuğumun da gömüldüğü, şehirdeki evimizin taşları altına gömmek zorunda kaldık. Onlar için son duamı ederken şu dizeyi mırıldandım:

Toprak üzerinizde şefkatle uzansın

Ruhum yalnızca tek bir amaç için çırpınıyordu: sevdiklerimden arta kalanları ait oldukları ve huzur bulacakları arazilere gömmek. Bunun anlamı, savaşa geri dönüp düşmanı buradan atmaktı. Gitmek için büyük bir tekne veya piyade birliği ya da bir gemi bulabilirdim.

Birkaç gün daha tek başıma uyandıktan sonra, evi boşaltmaya karar verdim ve gün doğmadan içerdeki eşyaları kaldırıma yığmaya başladım. Daha üç parça bile koymamıştım ki, bir kalabalık toplandı. Gülmeye başladım. "Bana yalnızca zırhımı ve yemek pişirebileceğim bir şey bırakın." Beş dakika içinde evin içinde tek bir eşya kalmadı. İnan ya da inanma, kalabalık, isteklerime saygı göstermişti. Karımın kullandığı mutfak eşyalarına ve askeri kıyafetlerime dokunmamışlardı. Ayrıca yatağımı da bırakmışlardı.

Bir gün sonra, ya da belki aynı öğleden önce, bizim bölgeden babamın arkadaşı olan bir beyefendiyle karşılaştım. Kötü gözüküyordu. Daha mutlu olduğumuz yıllardan, onun oğulları ve kızlarıyla topraklarımızda oynadığımız çocukluk oyunlarından bahsettik. Ben şimdi bu yılların hatırına ona bir iyilikte bulunabilir miydim, acaba?

"Karım," dedi ve daha fazla bir şey söylemedi.

Onun ne istediğini anlayana kadar dakikalar geçti. Derinden sarsıldım ve hemen oradan ayrıldım.

İki gece sonra bu yurttaşım döndü. "Karım senin doğumuna yardım etti, Pommo. Tanrılar aşkına, şimdi sana yalvarıyorum, sen de onun huzura kavuşmasına yardım et."

Birinin, dostum, ne yaptığının farkında olmadan aştığı bazı sınırlar vardır. Bu onlardan biri değildi. Ağırbaşlılıkla kabul ettim ve adamın istediği hizmeti yerine getirdim.

Günler geçtikçe, iki rica daha önüme geldi. Onları da yerine getirdim. Neden olmasın ki?

Yalnızca iyiler genç yaşta ölür,

Donanmada hizmet etmek için başvuruya devam ettim, ancak o kadar kötü gözüküyor olmalıydım ki, subaylar beni hasta sandılar. Gemide gitmek için boş bir yatak bulamadım.

Daha çok insan, tanıdıklar olduğu kadar yabancılar da, kendilerini tanıtıp benden merhamet adına o "suçu" işlememi istiyorlardı. Bu işte iyi olmaya başladım. Bu da doktorluk yapmak gibi bir şey, diye kendi kendime telkinde bulunuyordum. Babam gibi ben de bu kadersiz insanları acılarından kurtarıyordum. Aslında benim kullandığım tıp daha üstündü ve tedavilerim işe yarıyordu. Hiç kimse şikayet etmiyordu. Ve işler her gün biraz daha iyiye gidiyordu.

Bir gece kapının önünde farklı bir ayak sesi duydum. Gelen at üstündeki Euriptolemus'tu. Dışarı çıkınca gölgede kalan Alkibiades'in de at sırtında olduğunu fark ettim.

"Endişelenme," dedim daha o söze başlamadan. "Sizin dinsel törenleriniz hakkında hiçbir şey söylemedim."

"Geliş nedenimin bu olduğunu mu düşünüyorsun?"

"Senin neyi neden yaptığın konusunda hiçbir fikrim yok."

O anda ondan nefret ediyordum.

"Peki ya sen, dostum?" diye her şeyi biliyormuşçasına sordu. "Sen kendin günahtan yeterince uzak mısın?"

"Öyle gözüküyor ki, günah benim yaptıklarımı tanımlamak için yetersiz kalıyor."

"Öyle mi?"

Euro araya girdi. "Limana gidiyoruz. Haydi, sen de ata atla ve bizimle gel."

Sessiz patikalar boyunca yola koyulduk.

"Perikles'in tükürüğü de kurudu," diye yaslı bir kişinin tepkisiz ses tonuyla konuştu. Salgın Olimpiya'yı da vurdu. Perikles adı; Theseus, Solon ve Themistokles gibi ulusumuzun geleceğine yön verenlerle birlikte anılacak ve bu saydıklarımdan hiçbiri bu anlamda ondan üstün olamaz."

Munychia'a kadar tüm yol boyunca ne o, ne de kuzeni bir daha konuşmadı. Donanma karargâhı; gemi levazımatı satanların, sefere çıkmakta olanların ve hareket etmek için acele eden rıhtım işçilerinin sesleriyle çalkalanıyordu. İçlerinden biri, gündoğumundan bir saat önce yola çıkılacağı konusunda bizi uyardı. Phormio'nun emrindeki bir donanma filosu Naupactus'a doğru yola çıkacaktı. Ordunun transferi tüm rıhtım boyunca sürüyordu. Bu arada savaşın ortaya çıkardığı bankerler eşek arıları gibi bekliyorlardı. Hepsi altmış kadardı ve fenerle aydınlatılan kulübelerinde; gemi levazımatçılarının, yelken tamircilerinin, vs. pelerinleri altına gizlenmişlerdi. İkinci sınıf subaylar, kaldıraç, makara ve çıkrık gürültüleri arasında emirler yağdırıyorlardı. Gemi kızağının geçeceği dar platformlar; halat ve demirleme zincirleri, baş ve kıç istralyaları, palamar ipleri ve her türlü prasya, yelken ıskolatası, çarmık, sartiya kaldıracı, vinç ve ıskalaryayla bir labirente dönüşmüş ve yöneticilerden oluşan taburlar, amirallik memurları ve levazım katipleri, katalogos yazıcıları, heyet üyeleri, din adamları, paralı askerler ve

yargıçlar, neorion müdürleri ile kaynıyordu. Yığılı silahlar, birim gidonlarının altında limana konmuştu. Piyade erleri ve onların refakatçileri bronzu tuza karşı dayanıklı olması için yaplıyorlar ve kalkanlarını da kılıflara sararak emniyete alıyorlardı.

Alkibiades, iskelenin ayağında, Phormio ve subaylarının birkaçıyla konuşuyordu. Bu sırada Euriptolemus ve ben; üzerinde denizcilerin yazdıkları duvar yazıları ve açık saçık resimlerle, yükleme rıhtımına tepeden bakan buraya en yakın kötü şöhretli evi, açık hava meyhanesi Ouros, yani Adil Rüzgar'ı işaret eden okların bulunduğu kireç merdivenleri tırmandık. Euro, "Magnesia taşına hiç dikkat ettin mi," diye sordu. "Demir içeren her şeyi, karşı konulmaz bir şekilde nasıl da çeker!" Kuzeninden bahsediyordu.

Rıhtımın altında, Alkibiades'in yalnızca orada bulunmasının bile yarattığı heyecanı izleyebiliyorduk. Potidaia'daki kampta bulunmuş piyade erleri onunla bir an göz göze gelmek için nasıl da yollarını değiştiriyorlardı! Bir kısmı yanından geçerken ona seslenecek oldu. Bazıları ise onunla konuşacak yürekliliği gösteriyor, onun da buna karşılık vermesini bekliyor, ondan geri dönmesini, komutayı ele almasını ve bir daha bırakmamasını istiyorlardı. Askerlerin çoğu, bizimle yaşıt gençlerdi. Onlardan daha büyüklerin şişinmesi yüzünden yeterince sabırsızlanmışlardı. Birkaçı sıkılı yumruklarını havada sallayarak "Başımıza geç, Kleinias'ın oğlu!" diye haykırdı.

Kuzeniyle benim onu beklediğimiz denizci meyhanesinde Alkibiades'in oraya geleceği düşüncesi topluluğu heyecanlandırmıştı. Servis yapan kızlar ve bitişik sokaktaki çamaşırcı kadınlar bir yandan kızıllık vermek için yanaklarını çimdiklerken bir yandan da kirli parmaklarla saçlarını düzelterek etrafta dolanıyorlardı. O meyhaneyi bilir misin, Jason? Şarabın dışında yemek de verilir. Oranın sahibi Tyre'lı Phoenician'dır. Mekânı çeşitli deniz malzemeleriyle döşemiştir ve günün yemeklerine denizi çağrıştıran isimler vererek o etkiyi yaratmaya çalışmıştır. Alkibiades içeri girince bir taraftan da konuşarak ona masasına kadar eşlik etti. Acaba ona ne önermeliydi? Belki de "Denizden Gelen Lezzet"i denemeliydi.

Alkibiades ateşin üzerindeki yahni tenceresini göstererek, "Ben şunu tercih ediyorum," dedi. *"Istıraplı Mide Bulantısı"*.

Meyhanenin sahibine sırıttı; Pers kralından gelecek bir taç, adama ancak bu kadar zevk verirdi. Yine de Alkibiades tepkisiz kaldı. Phormio'ya karşı duyduğu kıskançlık duygusuyla yanıp tutuştuğunu, kendine ait bir filoya sahip olmak için sabırsızlandığını görebilirdiniz. Şöhreti tatmış kişiliği bunalıyordu. İnsanlar üzerinde yarattığı büyülü etkiyi hissediyor ve bunu bir an önce kullanmak için yanıp tutuşuyordu. Peki neden kuzeninden ve benden buraya kadar kendisine eşlik etmemizi istemişti? "Dostum Sokrates'i saymazsak yalnızca siz ikiniz yüzüme karşı bana "alçak köpek" diyecek cesarete sahipsiniz. Şimdi bana yalan söylemeden cevap verin: Nasıl ve nerede harekete geçmeliyim?"

"Perikles'in ölümü imparatorlukta bir boşluk yaratmış olmalı," dedi Alkibiades. "Söz konusu eyaletler isyan edecektir, onun sözde halefleri de işten kaçacaktır." Euriptolemus öfkeyle sözünü kesti. Nasıl olur da Alkibiades, akrabası olan bu adam -eğer tanrılar izin verseydi daha da yaşayacak ya da zaten oldukça dayanmış- biri hakkında böylesine duygusuzca konuşabiliyordu.

"O daha fazla hayatta kalmayı başaramazdı," diye haykırdı Alkibiades. Bunu onun her halinden anlayabilirdiniz. Ayrıca ben hiç de duygusuz değilim, kuzenim. Sadece Perikles'in kendisinin de olduğu ve senin ve benim de olmamızı isteyeceği gibi ileri görüşlüyüm. Onun yerine kimi getireceğiz? Şu kuru kalabalığa boyun eğen Kleon'u mu? Yoksa bir su borusuna bile merdiven olmadan tırmanamayan Androkles'i mi? Ya da dindar kararsızlığıyla içlerinde en berbatı olan Nikias'ı mı? Beni dinleyin. Eğer Atina şimdiye kadar yalnızca hayal gücü yüksek liderlere sahip olduysa, ben bu hayalleri geerçekleştirerek, onlara hizmet eden ilk kişi olacağım. Ama en kötüsü kalabalığı kendi çıkarlarına göre yönlendiren zorba bozuntuları. Aralarında en iyisi diyebileceğimiz Phormio ve Demosthenes ise birer savaşçı; onlar ellerini politikaya bulaştırmazlar. Perikles'le birlikte ölen şey geleceği görme yeteneğiydi. Yine de o bile yeterin-

ce uzağı görememişti. Veba sona erecek, bizler yaşayacağız. Peki ya sonra? Perikles'in bu savaşı başarıyla sürdürmek için inandığı üç ilke vardı: donanmanın üstünlüğü, Uzun Surlar'ın sağladığı güvenlik ve savaş sürerken imparatorluğun yayılmasının askıya alınması. İlk ikisi doğrudur; ancak üçüncü ilke değişmelidir. Bizim, imparatorluğu genişletmekten başka bir çaremiz yoktur. Hem de bunu öyle yapmalıyız ki, şimdiye kadar eşi görülmemiş bir güce sahip olduğumuzu gösterelim. Donanmamızla Sicilya'ya ve İtalya'ya, ardından da Kartaca'ya ve Kuzey Afrika'nın tümüne fetihler düzenlemeliyiz. Asya'da yalnızca kıyıya ayak basmak yetmez, bu bizi tatmin etmemeli, daha içerilere ilerlemeli ve bunu başaran ötekileriyle Pers İmparatorluğu da dahil olmak üzere kapışmalıyız."

Euriptolemus kahkahayla gülerek araya girdi. "Peki, sevgili kuzenim, şu surların ötesine işemek için bile adım atamazken, nasıl olup da tüm dünyayı ele geçireceğiz? Böylesi zorlu bir görevin üstesinden gelecek, bunun için savaşacak binlercesini nereden bulacağız?"

Alkibiades, bu sorunun yanıtı çok açıkmış gibi büyük bir rahatlıkla yanıt verdi. "Son olarak Isparta'lıların arasından, ama bundan da önce onların müttefikleri arasından bulacağız bunları; yaşı geçkin olanları alaşağı edip genç erkeklerini kendi tarafımıza çektik mi...". Ciddiydi. "Ancak işte bu noktada, dostlarım, kafamı kurcalayan şu sorun ortaya çıkıyor. Ben bunları toplum içinde de aynı etkiyle ifade edebilir miyim? Kırk yaşının, bilgeliğin henüz başlangıcı olduğu kabul edilen bir ulusta, ben henüz yirmi beşime bile girmedim. Geri durmak benim doğama aykırı bir şey, ancak vaktinden önce ortaya çıkmak da beni daha başlamadan tüketebilir. Bunu düşünüp durarak uykusuz kaldığım geceleri tahmin bile edemezsiniz."

Kuzenler durumu gözden geçirirken tabaklarındaki yemekler soğudu. Euriptolemus konuştu. Bu asil adam, zekâ açısından kuzeni kadar üstün olmasına karşın; dış görünüş açısından ele alındığında hiç de çekici bir erkek değildi. Henüz yirmi dokuz yaşında

olmasına rağmen saçının büyük kısmı dökülmüştü ve yüz hatları itici olmamakla birlikte, yakışıklı olarak nitelendirilebilecek bir erkeğin özelliklerine uymuyordu. Belki de bu yüzden iyi huyluydu ve yerinde bir alçakgönüllük gösteriyordu. Bu adamı sevmemek, hem de ilk görüşte ondan hoşlanmamak mümkün değildi. Özel hayatındaki kuralsızlık yüzünden kuzenini paylamaya başladı.

Alkibiades, eğer ciddiye alınmak istiyorsa; zevklerini, özellikle de içkiye olan zaafını ve bedensel hazlarını kontrol altında tutmalıydı. Bu tip uygunsuz davranışlar, saygıdeğer bir devlet adamına yakışmayan şeylerdi. "Uçkuruna sahip olamıyorsan bile, en azından onu nerede açtığın konusunda biraz dikkatli davran. Karın evde üzüntüden yataklara düşerken, sen sokaklarda yanında bir sürü pahalı fahişeyle dolaşma."

Atina'nın ruhu için iki güç savaşıyor, diye Euriptolemus devam etti. "Tanrılara ve geçmişin kahramanlarına saygı duyan eski, sıradan yollar ve şehrin kendisini bir tanrı olarak gören yeni yollar. Hepimiz senin hangi tarafta olduğunu biliyoruz, ama bunu bu kadar göze batar bir şekilde ifade etmemelisin. Biraz olsun alçakgönüllü davranmak, gökyüzüne biraz olsun saygı göstermek; en azından öyleymiş gibi görünmek, senin için çok mu zor? Demokrasi hem koruyan hem de öldüren keskin bir kılıçtır. Hiçbir yönetim şeklinde olmadığı kadar, bireyi özgür kılarak, onun kendini üstün görmesine izin veriyor. Ancak bu kılıcın bir de keskin yüzü var. İşte bu yüzden, Perikles kalabalığın ona karşı duyduğu kıskançlıktan korkup kendini onlardan uzaklaştırarak, alçakgönüllü davranmayı seçti."

Alkibiades "Hatalıydı," diye cevapladı.

"Acaba? Sen sıradan halka yabancı gelen bir Atina'yı elinde tutuyorsun, Alkibiades. Bu öyle bir krallık ki, onun yaydığı parlak ışık; geride kalanların yaşadığı, çeşmelerinden şarap yerine kin ve nefret akan gerçek devleti görmene engel olacak kadar senin gözlerini kamaştırıyor. Ben bunu mahkeme salonlarında her gün görüyorum. Kıskançlık ve kin bizim şehrimizin en büyük sorunu ve bunlar en zorlu zamanlarda ortaya çıkıyor. Devletin kendi çıkarı için, en kıskanılan adamı ortadan kaldırmak adına uyguladığı yol-

ları bir sayalım. Devlet; onu Heyet'in ya da Meclis'in önüne çıkartabilir, mahkeme salonlarına ya da Areopagus'a da gönderebilir. Eğer bu kurban devlet makamını temsil ediyorsa, göreve başladığı andan itibaren yaptıkları kontrolden geçirilir, ardından da görevinin sona erdiği ana kadarki hesapları incelenir. Eğer devletin bu zavallı vatandaşı, donanmaya hizmet ediyorsa; düşmanı onu *apostoleis* ya da Denizcilik Meseleleri Kurulu'nda yargılayabilir. Adamı kendisi tutuklayabilir ya da sulh yargıçlarının bunu yapmasını sağlayabilir, onu doğrudan suçlu bulabilir ya da hakem yargıçların önünde dava edebilir ya da baş *arkhon* önüne, adamla ilgili topladığı bilgileri sunabilir. Eğer yaptıkları devletin suç olarak gördüğü şeyler değilse; görev ihmali, zimmete para geçirme; rüşvet, hırsızlık, gasp; yolsuzluk, görevi kötüye kullanma gibi suçlar adama yüklenir. Bunlar da mı işe yaramadı? Vergi kaçakçılığı, kanuna aykırı sendika kurma, hazineden mal kaçırmayı denerler. Cinayet ve vatana ihanet yetersiz mi kaldı? Cezası ölüm olan ve karşısında suçlunun yalnızca kendisini ve yaptıklarını değil, ruhunu da savunması gereken dine saygısızlık okunu saplarlar ona.

"Gülüyorsun, kuzenim. Ancak Themistokles'in sonunu bir düşünsene, ulusumuzun kurtarıcısı olan ve bunun karşılığında Pers'e sürgüne yollanan adamı. Eşsiz Aristides onu sürgüne yolladı. Marathon'daki zaferinin üzerinden iki sene geçmedi, Miltiades mezarına kadar onu kovaladı. Perikles şehrimizin şimdiye kadar yetişitirdiği en büyük kahramanın savunmasını yaparak kendine bir isim edindi. Olimpiyau'nun kendisi kaçarken, Perslileri denizden kovalayarak bu temellerin üzerine bir imparatorluk kuran Simon'u savundu. Ve sen kuzenim. Nasıl bir hedef olduğunu görmüyor musun? Tanrılar adına, seni bir jürinin önüne çıkarsam..." Yukarıda amaçsızca dikilip durarak aralıktan alık alık onları seyreden hayranlarını işaret etti. "Şimdi sana tapan bu insanların o gün geldiğinde kanının akıtılması için haykıracağından eminim."

Akrabası güldü, onu Euriptolemus'un bu alaycı tiradının son sözlerine kulak misafiri olan seyirciler izledi.

"Bu başarılı konuşmanı alkışlıyorum, kuzenim," diye Alkibiades devam etti. "Ancak yanılıyorsun. İnsanoğlunun kişiliğini yanlış yorumluyorsun. Hiçbir insan kendi adi ve aşağılık batağına saplanmak istemez. Aksine ona hayat veren dehasının kanatlarında yükselmeyi diler. Rıhtımdaki denizcilere ve piyadelere bir bak. Onlar kin ve öfkeyle değil, kalplerinden gelen ateşle hayat buluyorlar. Onlar, zafer kazanmayı en az Theseus ve Ashill kadar istiyorlar."

"Bunların yarısı zorunlu askerlik yapan kaytarıcılar ve bunu sen de çok iyi biliyorsun."

"Onların tek istediği ileriyi görebilen bir lider."

"Kuzenim, tanrıların ve kahramanların çağı artık kapandı."

"Benim için değil. Ve onlar içinde böyle olduğunu sanmıyorum."

Alkibiades yeniden aşağıdaki birliği gösterdi. Benim kendi ünüm ve zaferlerimin ötesinde bir bakış açısına sahip olmam ve aynısını ulusumuz için de yapmam konusunda ısrar ederek beni eleştiriyorsun kuzenim. Şöhret ve zaferin ötesinde hiçbir şey yoktur. Bunlar ruhun en kutsal, en yüce arzularıdır, çünkü bunlar ölümsüzlüğe ve kendi içinde varolan sınırlamaların ötesine geçmeye duyulan özlemi dile getirirler.

"Daha da ötesi, Euro, sen beni, ulusumuzu oluşturan sıradan halk yerine, parlak simalar ve eşsiz atlar ve tazılarla ilgilenerek zamanımı boşa harcadığım için eleştiriyorsun. Ama ben o bahsettiğin adamları, sıradan ve orta sınıfa mensup olarak doğmuş olanları, etraflarında bu atlar ve tazılar varken gözledim. Onlar da arılar gibi içlerinde en iyi olanın etrafına üşüşürler. Neden dersin? Bunun nedeni, kendi yüreklerinde yeni yeni filizlenmeye başlayan özelliğin, asıl bu kahramanların asaletinde varolduğunu keşfetmeleri değil mi? Phrynichus da şunu dile getirmemiş mi zaten:

geniş bir yataktır bu şehir
içinde hem demokrasiyi hem de imparatorluğu barındıran

ancak o bile bunu dile getirirken bir hata yapar. Demokrasi, imparatorluğun kendisi olmalıdır. Özgürlüğün bireyde ateşlediği haz duygusu; onun yüceliğine yaraşır bir şeye mal edilmelidir.

Masaya vurma sırası şimdi Euro'ya gelmişti. "Peki ya kuzenim, bu yangını ateşleyecek olan kim?"

"Bunu yapacak olan benim," diye haykırdı Alkibiades.

Sonra da bir kahkaha attı. Her ikisi de güldüler.

"O zaman işte sana benimsemen gereken davranış tarzı, kuzenim." Euriptolemus öne doğru eğildi. Sanki gökyüzünden gelen bir vahyi aktarıyormuş gibi anlattı. "Eğer kendi yurttaşların sana katılmazsa, senin ettiğin yemine inanmazsa; davanı öteki alanlara ve başka insanlara taşı. Rakiplerimizden ve müttefiklerimizden başla işe. Yabancı eyaletlerden gelen temsilciler de yakında Perikles'in acı sonunu öğrenecekler. Atina'yı kimin yöneteceğini soracaklardır. Kendi milletlerinin refahını korumak için kiminle antlaşma yapacaklarını bilmek isteyeceklerdir.

Euriptolemus durumu kısa ve öz şekilde anlattı. Karşısında Alkibiades'in olduğunu gören ve duyan hangi yabancı prens Atina'nın geleceğini tahmin etmekte zorlanırdı ki? Sırf genç olduğu için bu kahramanı reddetmek aptallık olurdu. Gerçekten azimli ve vizyon sahibi olan herkes bunu görebilirdi. Geleceğin ne getireceğini kavrayarak onunla erkenden uzlaşmaya varmanın gerekliliğini anlayacaklardı. Yabancı çevrelerde, Alkibiades ayağını basacak güvenli bir yer edinebilirdi; dıştan destek alarak koalisyonda yer alabilirdi. Ondan başka bunu başarabilecek kim vardı ki? Ailesinin ünü, ona düzinelerce eyaletin kapısını açacaktı ve kendisinin savaşçı olarak - başarılı bir at binicisi ve yetiştiricisi olduğunu söylemeye gerek bile yok- edindiği şöhret tüm ötekileri içinde ona öncelik sağlayacaktı.

"Durumu çok güzel ifade ettin, kuzenim!" dedi Alkibiades. "Seni selamlıyorum."

Akrabalar bir saat kadar daha bu politikanın getireceği yetkilerden ve yaratacağı etkilerden konuştular. Bu politikanın esası savaşmaktı. Barış, tehlikeli sonuçlar doğurabilirdi.

"Sen ne diyorsun, Pommo?" Alkibiades sonunda bana döndü. "Tüm gece boyunca çıtın çıkmadı."

Tereddüt edince, omzuma vurdu. "Politika dostumuzu sıkıyor, Euro. O bir asker. O zaman söyle bize Polemides. Bir asker bu duruma ne der?"

Ona yalnızca "Kendin ol." diyebildim.

"Evet." Güldü. "Ama hangi kendim?"

"Savaşa git. En önde savaş. Kazan. Atina'ya, yurdumuza zaferlerle dön. Eğer cesaret edebilirlerse, bırak düşmanların o zaman konuşsun."

Gün ağarırken ayrıldık, Alkibiades bütün gece uyumuşçasına dinç görünüyordu. öteki arkadaşlarını bulmak ve araştırmasına devam etmek için pazar yerine doğru yöneldi. Samimiyetim için bana teşekkür etti. "İhtiyacın olan bir şey var mı, Pommo? Para? Orduda bir görev?"

"Kuzenimi geri isterdim, eğer onu koruyabilirsen..."

"O kendi yoluna gider, senin ya da benim yaptığımız gibi."

Ona düşündüğü için teşekkür ettim. Şu anda ihtiyacım olan tek şey biraz uyumaktı.

Eve geldiğimde, kapımın önünde bir adam bekliyordu. Otuzunu geçmişti; meşin kadar esmerdi ve silahlarını paralı askerler gibi sarmalamıştı. Bana sırıttı. "Biliyor musun? Beni işimden ediyorsun? Şaraba batırdığı ekmekten ibaret olan kahvaltısından bir lokma alarak, taşların üzerinde kendine oturacak bir yer buldu. Adını sordum.

"Telamon. Arkadya'dan."

Adını duymuştum. Bir suikastçıydı. Merakla, onu içeriye davet ettim. "Eğer damarları yararak hayatını kazanacaksan," diye çıkıştı, "en azından bunun bedelini isterken görgülü ol. Aksi takdirde zavallı bir adam bununla nasıl rekabet edebilir ki?"

Ona Prometheia için bu işi bırakacağımı söyledim. Bir kefaret olarak.

"Asil bir davranış," diye yorumda bulundu. Ondan hoşlanmıştım. Ona, bende olan ekmeğin tümünü verdim ve o da bunu aldı, ekmeği çantasına, sıkıca paketlenmiş soğanların yanına yerleştirdi. Peloponnes'e akın yapacak olan Lamashus'un emrindeki bir tugayla on gün içerisinde gemiyle yola çıkacaktı. Eğer istersem beni de götürebilirdi. "Senin işinin ustalıktan yoksun olduğunu duydum. Benimle çalışırsan sana yol gösteririm."

"Belki başka bir sefere."

Kalkarken sandığın üzerine madeni bir para bıraktı. İtirazlarımı duymuyordu. "Ödemeyi düşünerek verdiklerini kabul ettim."

Kapı aralığından; doksan kiloluk çantasını taşıyarak yürümesini izledim, sonra da, şimdi çırılçıplak kalan kendi ölüm evime döndüm.

Belki de artık bir şeyler değişmişti. En azından, dedim kendi kendime, artık bana bir iş öneriliyor.

KİTAP III

İLK MODERN SAVAŞ

X

ASKERLİĞİN CİLVELERİ

Alkibiades'in görev teklifini de, Telamon'un paralı askerlik hizmetine katılma teklifini de kabul etmedim. Yine de Arkadyalı'nın söylediklerini dinledim ve zırhlı piyade eri olarak Eucles'in emrinde Trakyalı Chersonese ye doğru gemiyle yola çıktım. Bu çarpışmadan sonra hâlâ hayatta kalanlarla birlikte yine bir zafer kazanılmayan bir başkasına, sonra da yine bir diğerine kaydoldum.

İçinde bulunduğumuz yeni bir tür savaştı, bu yüzden bizler ağır piyadenin genç erkekleri, Kıdemli Birlik'tekiler tarafından aydınlatıldık. Onların zamanında, savaşta erkekler çarpışırdı. Silahlanır ve sınır boylarında mücadele ederdi. Zafer, silahların üstün gelmesiyle onurlu bir şekilde belirlenirdi. Fakat biz böyle yapmıyorduk. Bizim savaşımız sadece iki devletin birebir karşılaşmasından farklı bir şeydi; devletlerin kendi içindeki ayrılıklarının savaşıydı: Az olan Çok olana karşı, sahip olanlar yoksun olanlara karşıydı.

Atinalılar olarak biz demokratların tarafındaydık. Daha doğrusu, demokrasilerinin yalnızca biz izin verirsek demokratik olacağı inancıyla, yardımımıza gelen herkesi demokrat olmaya zorluyorduk. Bu yeni savaşta, bir şehre saldırırken, vatanlarını savunan kahramanlara karşı değil o, sırada eyaleti ele geçirmiş bulunan çetelere karşı savaşılıyordu. Bu sırada müttefikler ise, sürgün edilen tarafın müttefikleriyle aynı oluyordu.

Mytilene'de ilk listemi gördüm. Birliğimiz kendi sürgünlerini saptamıştı. Bunlar oligarşi devriminde görevden alınan ve şimdi

çarpışan Atina ordularına siyasi yardımcılar atayan şehirdeki demokratlardı. Hayatımda böyle adamlar görmemiştim. Bunlar ne savaşçı, ne de vatanseverdi. Bunlar tam anlamıyla fanatikti. Bizimle birlikte olanın adı Thersander'di. Biz ona Tüy diyorduk. Ben üst çavuş olmuştum. Yüzbaşı listeyi almamız için bizi içeri çağırdı.

Liste bir ölüm fermanıydı. Tüy'ün yurttaşlarını sıralıyordu. Şehir alınınca onları tutuklamak ve infaz etmek bizim görevimizdi. Listeyi Tüy yapmıştı, listedekileri belirlemek ve onları toplamakta, yani *syllepsiste,* bize yardım edecekti. Bu tip listeleri bilirsin, Jason. Bunlar kanla yazılır. Tüy'ün yaptığı sivil düşmanları veya siyasi yandaşları içeren tarafsız bir liste değildi; onunki o zamanlarda onun mahvolmasını izleyen komşularını ve arkadaşlarını, yoldaşlarını ve akrabalarını da içeriyordu. Onlar karısını ve kızlarını katletmişlerdi. Erkek kardeşi kurban taşına götürülerek, kendi çocuklarının gözleri önünde öldürülmüştü. Tüy kadar nefret duyan birini daha tanımamıştım. Artık o bir insan değildi; içi nefretle dolu bir şişe gibiydi. Onun gibi biriyle konuşmak, anlaşmak mümkün değildi ve diğerleri de ona benziyordu.

Daha sonra şehir düşünce, birliğimiz listede adı bulunan seksen iki kişiyi yakalamıştı, bunların arasında altı kadın ve iki de erkek çocuk vardı. Yağmur yağıyordu, ılık batı rüzgârının ardından dalga dalga geliyordu. Yağan yağmurun altında sırılsıklam olmasına rağmen insan terliyordu. Tutukluları sığır kafeslerine kapattık. Tüy'ün dışında bir başka Mytileneali da bizim talimatlarımızla ortaya çıktı. Tutukluları ölüme götürecektik.

Bu tip emirler nasıl oluyor da uygulanabiliyor, diye sordum. Düşünülmeden sadece fiili olarak. Kullanılacak yöntemi önermek için kim öne çıkar? Seni temin ederim ki, içlerinden en iyisi değil. Yüksek rütbeli biri. Onları yakalım, diye bağırdı, onları samanlığa kapatalım ve yakalım. Bir diğeri onları koyunlar gibi kesmeyi teklif etti. Söylenenlerin tümünü reddettim.

Tüy'ün suç ortağı bana karşı çıktı. Kim bana rüşvet vermişti acaba? Bir vatan haini olduğumun farkında mıydım ben?

Gençtim. öfke tüm bedenime yayıldı. Adamlarımı işaret ederek. "Bu işi yaptıktan sonra askerlerime nasıl olur da kumanda ederim ben?" diye patladım. "Böyle bir kıyımı gerçekleştirmelerini emrettikten sonra nasıl olur da onlara gidip askerce savaşmalarını söylerim? Bunu gerçekleştirirlerse kendileri de mahvolurlar!"

Tüy belirdi. Koyun ağılındaki zavallıları işaret ederek "Bunlar düşman!" diye haykırdı.

Ona dönerek "Git onları kendin öldür!" dedim.

Listeyi yüzüme fırlattı. "Senin ismini de bu listeye koyuyorum!"

Öfkeme hakim olarak, elindeki tahtayı aldım ve işareti üzerine kendi ellerimle kazıdım. Bu hareket benim fanatiği o kadar çıldırttı ki, bana saldırdı. Aniden ortaya çıkan bu karışıklık o an için toplu kıyımın gerçekleştirilmesini engelledi. Yine de kendimi bir kurtarıcı gibi gösteremem. Zavallılar bir sonraki gün başka bir birlik tarafından katledildiler ve rütbesi ere indirilen ben de kuzeye doğru yeniden gemiyle yola çıktım.

Yıllar birbiri ardına geçti. Şöyle bir geriye baktığımda,görevlere gidişimi, görev değiştirmelerimi, ödeme makbuzlarını ve yazışmaları, kendi vücudumdan çıkan ve hatıra diye sakladığım bronz uçluları görüyorum. Neler neler saklamıştım: incik boncuklar, hatıralar, üzerine erkeklerin, kadınların, sevgililerin adlarını karaladığım keçeden başlığım bir bıçağın ucuyla kazıdığım sırt çantamın kayışı... Şimdi bunların hiç biri yok aklımda.

Mevsimler tek bir gece gibi durmaksızın geldi geçti, kan ter içinde uyandığım huzursuz kesik kesik uyuklamalar, hiçbir şeyin silemediği samandan yapılmış rahatsız yatağın ekşi kokusu... Öyle geliyor ki, yeniden kendime geldiğimde Potidaia'ya gelmek üzereydik, ilkinden yedi sene sonra burayı ikinci kez kuşatacaktık. Bu bir rüya mıydı, yoksa gerçek mi, şu anda tam kavrayamıyorum.

Karımın ölümünden sonra geçen iki kış boyunca, hiçbir şekilde kimseye karşı cinsel istek duymadım. Buna neden olan şey çok erdemli oluşum ya da karımın ölümünden duyduğum derin üzüntü değildi. Bu sadece umutsuzluktu. Sonra bir gece fahişelerin kam-

pına girdim ve bir daha da oradan çıkamadım. Sen hesaptan anlıyorsun, dostum. Şunu benim için bir hesapla. Seferden sefere koşan, yaralarının iyileşmesini beklemek dışında, kışın bile ara vermeden savaşan bir asker, on yıllık süre boyunca kazandığının ne kadarını, tabii ikramiyeleri ve tazminatları da unutmadan, bir kenara ayırabilir? Oldukça yüklü bir miktar olduğunu tahmin ederim. En iyi durumda küçük bir çiftlik, bir sığır sürüsü ve orada çalışacak işçiler ve hatta hoş bir eş edinmeye yetecek kadar olmalı.

Son kuruşuna varıncaya kadar yedim. Bir kısmını fahişelere yedirdim, bir kısmını içkiye harcadım ve sonunda kendime olan saygım öylesine azaldı ki, kendime özlem duymaya başladım.

Barış geldi, sözde bir barış olan Nikias Barışı. Bu sayede mücadele yıllarından bitkin düşen her iki taraf da kendilerini toparlayana dek ara vermek üzere bir antlaşma imzalandı; buna göre her iki taraf da o an için belirlenen sınırların ötesine geçmemeye yemin etti. Yurda döndüm. Alkibiades şimdi otuz yaşındaydı, eyaletin başyöneticisi olarak On General Heyetine seçilmişti. Bu onun koruyucusu Perikles'in de yaptığı görevdi. Ama henüz yıldızı parlamamıştı. Nikias onun büyüğü ve rakibi, yönetimi elinde tutuyordu. Ispartalılar'la barış görüşmesi yapan ya da onlar tarafından bunu yapması için göreve getirilen oydu. Ispartalılar, cesaretinden çekindikleri Alkibiades'in tanınmasını ve itibar kazanmasını engelliyordu. Dostum kendi cebinden ödediği komutan maaşıyla Lakedaimonlar'ın ya da bazı Ispartalılar'ın -Ksenares, Endius, Mindarus- bir çeşit özel elçisi olarak beni göreve aldı. Alkibiades, barışı bozmak üzere onlarla birlikte bir komplo kuracaktı. Ben diplomat değilim. Bunun anlamını çok fazla kavramadım. Sadece bu göreve ihtiyacım vardı.

İşte bir insan bu şekilde, suç işlemeye hazır bir suçlu olarak bir paralı askerin çağrısına kulak verir. Çünkü savaş ve suç, aynı beş para etmez çöplüğün çift yumurta ikizleridir. Yoksa neden sulh yargıcı yoldan sapmış gençlere kölelik ya da orduya katılma yollarından birini seçme şansını sunsun ki? Birinden vazgeçeni, bir başka-

sı göreve alır, savaş ve suçtan bahsediyorum ve işlenen suç ne kadar ağır ve gaddarca olursa, suçlu da kendini yola getirmek için o kadar ileriye atılır, artık akrabalarını ve ülkesini hatırlamaz olur, hatta suçunu bile unutur, böylece sonunda çoğu kimse için bir muamma olan ve askerin cevabını bildiği tek bir soru ortaya çıkar: Neden hâlâ yaşıyorum?

Barış benim için sadece adı farklı olan bir savaştı. Hiçbir zaman çalışmayı bırakmadım. Ülkemde askerlik yapmak için belgem olmadığından, diğerleri için çalıştım. İlk önceleri müttefikler için, ama işler kötüye gidince... şey... insanın eski düşmanları en azimle hizmet ettikleri oluyor nedense. Delium'da Atina'yı yenen Tebai, zaferin tadını almıştı. Savaş ona ve halkına Plataea'da, Thespiae'de ve Boeotion Birliği'nde, şehirlerinin yarısında başarı getirmişti; Isparta tarafından gelecek bir barışın hiçbir yararı olmayacağını anlamıştı. Korint de parçalara ayrılmış ve aynı derecede mağdurdu. Antlaşma, ne Anactorium'u ne de Sollium'u yeniden yapılandırdı. Şehir kuzeybatıdaki etkisini kaybetti, Korkyra'yı söylemeye bile gerek yok, her şey bir yana buradaki isyan savaşı başlatmıştı. Megara; Nisaea liman kentini korumak için gönderilecek Atinalı orduların askerlerini sabırsızlıkla bekliyordu. Elis ve Mantinea, yani demokrasiler Isparta'nın çizmesi altında tüm dayanma güçlerini kaybetmişlerdi. Kuzeyde, Amfiipolis ve Trakya'ya doğru uzanan bölge antlaşmaya uymadılar. Ben onların tümü için çalıştım. Hepimiz yaptık bunu.

Barış boyunca devletler zorunlu askerler yerine paralıları tercih etti. Bu tip can kayıpları politikacıyı ilgilendirmiyordu. Eğer bu askerlerin hareketleri uygunsuz olursa, bunlar inkar ediliyordu; eğer isyan ederlerse paraları ödenmiyor ve eğer ölürlerse de zaten ödeme yapılmıyordu.

Paralı askerin hayatını gözlemledin, Jason. Bir yıl süren bir savaşta toplam olarak on günlük gerçek bir çarpışma olur. Bunu, kişinin tam olarak tehlikeyle karşı karşıya geldiği dakikalarla sınırlı tutalım. Bir adamın yapması gereken tek şey, hayatta kalmayı ba-

şarmaktır ve böylece bir başka savaş döneminde yine para kazanabilir. Aslında amacı canını korumak ve geçimini kazanmak olan paralı bir askerin kendi subaylarından çok düşmanla ortak noktası vardır. Zafer elde etmek için kiralanan bir asker için zafer kazanmanın anlamı nedir? O; yaşamı, hayatta kalmayı ve geçimini kazanmayı tercih eder.

Paralı asker asla kendini bu isimle tanıtmaz. Eğer zırhı varsa ve ağır piyade eri olarak kiralanıyorsa ona "kalkan" denir. Mızraklı askerlere "mızrak". ok atıcılara da "yay" denir. Bir *pilophoros* yani bir komisyoncu şöyle der: "Yüz kadar "kalkan"a ve otuz kadar da "yay" a ihtiyacım var."

Kiralanan hiçbir kalkan tek başına taban tepmez. Soyulma tehlikesi yanına bir yoldaş almasını gerektirir. Bir çift, hatta bir *tetras* yani dörtlü kiralamak daha kolaydır. Her bir şehirde askerlerin iş aramak için toplandığı bir yer vardır. Argos'ta, *İlahi* denilen bir meyhane; Astakos'ta *Oynakkemikler* denilen bir genelev... Herakleion'da paralı asker kiralamak için iki meydan vardır: biri kurumuş bir pınarın yanındaki *Opountis,* diğeri ise Amazon Tapınağı'nın doğusundaki, yerlilerin *Hyssakopolis* dediği Geceyolu Kasabası.

Taşrada da paralı asker kiralanabilecek yerler vardır. Askerler için "kümes" denilen açık hava kampları zinciri, Sounium'dan Pella'ya kadar uzanır. İnsanlar, aralarında şöyle konuşurlar: "Bir düzine kadar kalkana ihtiyacım var." "Asopus'a gitsene, oradaki kümeste pinekleyen bir grup gördüm." Bu iş için gidilen bazı yerler, derenin kenarındaki kurak uçurumlardan ibarettir, bazıları ise -Cleonae'nin yakınlarındaki Tritaeia denilen yer, Elis'in yakınlarında Pereus boyunca uzanan Potamou Campsis, *Irmağın Kıvrıldığı* Yer gibi- oldukça büyük, yarı zamanlı pazarların açıldığı gölgeli ağaçlıklardır. Buralarda kalın keten kumaşından yapılan "saatlik" denilen barınaklar bile mevcuttur. Yanında bir kadınla gelen bir asker burayı bir sonraki çift için boşaltmadan önce bu çadırlarda mahrem bir saat geçirebilir.

Ahlaksızlığın kol gezdiği avcı kulübeleri, yol üzerinde konaklayan kalkanların sıkça uğradığı yerlerdir. Bu uğrak yerlerini ateş yakmak için kesilmiş odunlarla etrafını çevreleyen dik yokuşlardan anlayabilirsiniz. Ayrıca o sıralarda ülkede gayriresmi, ancak oldukça etkili bir posta servisi oluşmuştu. Askerler; diğerlerinin eşleri ve sevgilileri ya da yük gemisinde karşılaştıkları bir yabancının ellerine tutuşturdukları mektupları, eşyalarının arasında, "çubukları" ise yumruklarının içinde saklıyorlardı. Eğer bir adam orada olmayan bir arkadaşının adının okunduğunu duyarsa, mektubu arkadaşı için alır ve mektubu onun için saklardı. Mektup yerine ulaşana kadar genellikle altı ay geçerdi.

İlan tahtaları denilen kiralama levhaları kümeslere ve genelevlere konur; hatta bazen en göze çarpan gölgelikli ağaçların üzerine ya da insanların kullandıkları su kaynaklarının yakınlarına asılırdı. İşi duyan, bir kümesin tümü, subaylarını seçerek yola çıkardı. Paralı askerlerin rütbeleri, bir devlet ordusu kadar resmi değildir. Bir yüzbaşı, getirdiği adamların sayısı ile adlandırılır. Örneğin "yedi" ya da "on altı" gibi. Subaylar "rütbeli olanlar" ve "flama" diye adlandırılanlar olmak üzere ikiye ayrılır, hizmet kuşağını taktıktan sonra kendi öncü noktalarına yükselirler ve orada mecliste guidon olarak hizmet verirler ya da askerleri sıraya sokarlar. İyi bir subayın her zaman onun emrinde çalışmak isteyecek adamları olur ya da komutanlardan sorumlu olan kişi her zaman için onun isminin altına imzasını atmaya hazır bulunur. Güveneceğiniz bir mürettebat bulur ve onlara sadık kalırsınız.

İnsan bu görevdeyken aynı yüzleri sıkça görebilir. Onların tümü her zaman faaliyette olur. Ben Telamon'la iki kez karşılaştım, bir keresinde Patrae'dan çıkan bir feribotta ve diğerinde de Alpheus'taki bir kümeste, daha sonra da Trachis'teki ilk çatışmada onunla birlikte görev aldım. Askerlerden pek azı gerçek isimlerini kullanır. Lakaplar ve savaş isimleri geçerlidir. Makedonyalılar, "Makenler", askerlerin büyük bir kısmını oluştururlar, bunlar genelde ela gözlü ve kızıl saçlı olurlar. Hizmet ettiklerim içinde aralarında bir

Büyük Kızıl bir Küçük Kızıl ve ikisi arasında bir tayfa grubu bulunmayan bir birlik olmadı.

Savaşta deneyim kazanmayan ya da deneyim kazandığını kanıtlamayan hiçbir adam, paralı olarak göreve alınmazdı. Tek başına savaşması gerekirdi ve kimse, çatışmada bir faaliyette bulunana kadar, yemeğini ve ateşini onunla paylaşmazdı. Daha sonra askerlerin toplandığı meydanda rütbeli bir subay ona yaklaşır ve ona sorardı: "En son ne zaman maaş aldın?" "Henüz hiç almadım, efendim." Subay onun adını alır ve ona bir iki teklik verir. "Yarın başla." İşte hepsi bu kadar. Artık o da işin içindedir.

Paralılar arasındaki disiplin de daha az protokol gerektirir. Trachis'teki Heraclea'da çarpışmanın ortasında birliği bırakıp giden biri, bizim birlikten Telamon'un emrinde olup da ilk kez kanunları çiğneyen kişi olmuştu. Şaşırtıcı şekilde biz geri döndüğümüzde bu namussuz herif bizi kampta bekliyordu. Korku içinde Telamon'a yaklaşarak mazeretini sundu. Kaptanımız adımlarını hiç kesmeden ona doğru ilerledi ve mızrağını savurdu. Bunu öylesine kuvvetle indirmişti ki, demir hızla yirmi santim kadar adamın kürek kemiğine saplandı. O anda adam Telamon'un mızrağının vücuduna girmesiyle can çekişti. Şefimiz bıçağını kaldırdı ve adamın boynunu kesti. Tek söz etmeden cesedi soydu ve eşyalarını orada bulunan fahişelere ve oğlanlara fırlattı ve geride sadece çıplak ve saygı duyulmayan bir ceset bıraktı. Ben, o sırada rastlantı sonucu Tavşan dediğimiz Atinalı bir kalkanın yanında duruyordum. Duygusuz bir ifadeyle bana döndü: "Bundan bir ders çıkarıldı mı?"

Paralının hayatının ahengi uyuşturucu almış birininki gibidir, bir pezevengin ya da bir kumarbazın tutkusuna benzer. Eğer hakkını verirse kiralık kalkan olma konusunda edindiği kariyer peşini bırakmaz. Şu anda yaşadıkları daha önce olandan ve daha sonra yaşanacaklardan farklı değildir. Bunlar neler mi? Öncelikle her şeyin ötesinde bitkinlik. Piyade erleri, gün ve gece boyunca yorgunluğu solur. Sert esen rüzgâr altında denizde yol alan bir asker bile, parmaklıkların üzerinden denize kusmuş olarak geri döndüğünde; de-

nize uzanan kalasların üzerinden atlar ve karinada saklananlara meydan okur.

İkincisi sıkıntıdır ve üçüncüsü de açlıktır. Askerin tabanları ağrır. Hiçbir anlamı olmayan uzun ve sıkıcı yürüyüşler yapar, anlamdan yoksun aynı amaca ulaşmak için yapılan bu toplu yürüyüşlerde amaca yakınlaşmak için bir diğerini geçmek için çabalar. Toprak onun ayakları altında dayanır, kendisi ölerek olmasa bile bitkinlikten toprağın üzerine düşmek üzeredir. Asker, manzaranın farkına varamaz. Tek gördüğü, önünde yürüyen adamın yük taşıyan sırtıdır.

Askerin hayatında sıvılar önemli rol oynar. Su, bulmak zorunda olduğu, yokluğunda yaşamına devam edemeyeceği. Ter, alnından damlayan ve göğüs kafesine süzülen. Şarap, yürüyüşün sonunda ve çarpışmanın başlangıcında gereksinim duyduğu. Kusmuk ve idrar. Meni, askerin hiç bir zaman yokluğunu çekmediği. Son olarak kan ve her şeyin ötesinde göz yaşı.

Asker hayalleriyle yaşar ve bunları sayıp dökmekten asla usanmaz. Bir sevgiliye ve yuvaya özlem duyar, yine de neşeyle ve kendi zamanının bilincinde olarak savaş alanına döner.

Piyade erinin silahlarının, yalnızca mızrak ve kılıç olduğu düşünülür. Bu bir bakıma hatalıdır. Kazma ve kürek onun uzmanlık alanıdır, çapa ve tirpidin, kaldıraç ve manivela; bunlar ve inşaat işçilerinin kullandığı duvarcı teknesi, ormancıların baltası ve hepsinin ötesinde taş ocağı işçilerinin kovası, hani şu acemi erin kamış ve çalı çırpı kullanarak tamir ettiği her yerde kullanılabilen el yapımı malzeme... Ve, dostum, bayır sırtı boyunca uzanan sınır boylarında, sen üzerinde kendini koruyacak hiçbir şey olmadan yuvarlanırsın ve o kova, taş ve molozlarla yüklüyken ağırlığının yarısı kadar olan bu şeyi sırtına alırsın. Şu merdivene çıkarsın, anlıyor musun? Burada keresteler, sur olup şehri kuşatmayı bekler, surları biz yapar ve yıkarız ve sonra yeniden yaparız.

Asker bir çiftçidir. Toprağı nasıl şekillendireceğini bilir. O bir marangozdur, surlar ve savunma çitleri inşa eder. Bir madencidir, çukurlar ve tüneller kazar. Taş ocağı işçisidir, taşın dik yüzünden bir yol

açar. Asker, anesteziye gerek duymadan ameliyat yapan bir doktordur, ölüyü ilahiler okumadan gömen bir din adamıdır. Varoluşun sırları hakkında kafa yoran bir filozoftur. "Cinsel birleşmeyi" pek çok dilde söylemeyi bilen bir dilbilimcidir. Bir mimar ve bir yok edicidir, itfaiye şefidir ve kundakçıdır. Çamurun içinde yaşayan bir domuzdur, ağzı ve anüsü olan, ancak hiç iştah duymayan bir solucandır.

Asker, tatsız olaylarla karşılaşır ve bunlara ilgisizmiş gibi görünür. Yolda farkında olmadan cesetlerin üzerine basar ve kanla siyaha boyanmış bir taşın üzerinde, yulaf çorbasını yemeğe çalışır. Hades'in yelelerini ağartacak hikayeler öğrenir ve bunları kendilerinkiyle birleştirir, gülerek arkasını döner ve yerinden yurdundan edilmiş bir kadına ya da bir oğlan çocuğuna elinde kalan son tekliğini verir. Bunlarla muhtemelen bir daha karşılaşmayacaktır, tabi eğer onları bir duvardan aşağıya kendisine küfrederken ya da ona taş ya da kiremitler atarken görmesini saymazsak.

Bizim kümesteki Makenler ile, altı yedi kez Termopilai'deki geçitten geçtik. Turist olan bizler Sur'a doğru sürü halinde gittik ve Üç Yüzler'in ölümsüz direnişlerini sergiledikleri tepenin orada ,madeni Pers paraları aradık. Acaba geçmiş günlerin bu asil şövalyeleri bizleri savaşırken izlediklerinde ne düşünürlerdi? Kutsal toprakları korumak üzere Hellenler barbarlara karşı değildi. Bu savaşta, partizanlık ve bağnazlık yüzünden Yunan Yunan'a karşıydı. Ordu orduya karşı, insan insana karşı değildi; partiler diğer partilere karşı, baba oğula karşıydı; çocukları ve anneyi birbirlerine taş atacak, boğazlarını kesecek kadar karşı karşıya getiren bir savaştı. Geçmiş günlerin kahramanları, Korkira sokaklarındaki yakıp yıkma eylemleri hakkında ne düşünüyordu kim bilir? Bu sırada Hera tapınağının yakınlarında dört yüz kadar aristoiyi çembere alan demokratlar; kutsal yeminlerle onların aklını çelerek, oldukları yerden çıkartıp, daha sonra kendi çocuklarının gözleri önünde onları katlettiklerinde, bunlar hakkında ne düşünmüşlerdi? Peki ya yine aynı şehirde altı yüz kişinin katliamıyla sonuçlanan olay; *demos*, halk, düşmanlarını bir hana kapatıp, çatıdan kiremitleri sökerek onlara kiremit ve taşla birlikte ölüm yağdırdıklarında; içerde tutsak

kalan zavallılar umutsuzlukla vuruldukları oklarla kendilerini öldürdüklerinde ve karyolalarının kayışlarıyla kendilerini astıklarında ne düşünmüşlerdi? Peki ya Atina'dan, tüm erkeklerin öldürülmesi, kadınların ve çocukların köle olarak satılması emri geldiğinde; Melos ya da Scione'nin kaderi hakkında ne düşünmüşlerdi? Plataea'nın kuşatılması sırasında, Hisiae halkının, kendi yurttaşlarının katledilmesine ne demişlerdi? Leonidas'ın oğulları, tutsaklarına tek bir soru sorup - "Isparta için ne yaptınız?"- sonra da son adam kalana kadar onları zalimce öldürdüğünde, bunu nasıl onaylamışlardı?

O yıllarda bir kadın vardı; aslında Samotrakya'dandı, ama sarhoş olunca Troezen'den geldiğini iddia ederdi. Adı Eunis'ydi, Adil Zafer anlamına geliyordu. Arkadaşımın kamp eşi, yani karısıydı; yüzbaşı-sekiz denilen Automedon isimli bu adam, aldığı yaralar yüzünden değil mikrop kapan bir dişi yüzünden öldü. Eunis aynı gece benim yatağıma girdi. "Fahişelerle birlikte olmamalısın." Ve aynı hızla benim kadınım oluverdi.

Eşim Phoebe'den ne açıdan farklıydı? Bununla ilgileniyor musun, Jason? Gerçi ben sana yine de anlatacağım.

Benim sevgili eşim, bir manastırın avlusunda yetişen bir goncayken, bu kadın, Eunis, fırtınada açan bir çiçekti. Yabani bir çiçek. Eunis bir yoldaşınla yalnız bırakabileceğin bir kadındı, senin arkandan gidip onunla düzüşmezdi. Geri döndüğünde, adamla kadın, birlikte gülerlerken, kadını adama bir şeyler pişirirken bulurdun ve adam giderken seni bir kenara çekerek "Eğer başın belaya girerse ben ona göz kulak olurum," derdi. Bu, duyabileceğin en büyük iltifattı.

Eunis akıllıydı. Üzerindeyken ayak bileklerini kulaklarının yanında hissederdin, parmakları da sıkı sıkıya göğsünde kenetlenirdi. Sana ve tohumuna olan açlığını hissederdin ve sana geldiği gibi teklifsizce bir başka adama gideceğini bilmene rağmen, bundan şikayet edemezdin. Bu, onu tamamlayan bir parçasıydı.

Atina'yla yapılan antlaşma uyarınca bir yıl boyunca Trakya'da kaldık. Donanmaya destek sağlamak için köylere akınlar düzenliyorduk. Bu akınlar tamamen saçmalıktı; kırk adam üç gün boyun-

ca tepelerde taban tepiyor ve geriye açlıktan ölmek üzere olan tek bir koyunla dönüyorlardı. Vahşi kabileler hayvan sürülerini at sırtında koruyorlardı. Boyalı yüzler ve yavru tayların yanlarına yapıştırdıkları sihirli sembollerle gelip savaşıyorlardı. Sanki Troy'dan binlerce kuşak önce, bronz çağından da önce bir çağda harp ediyorduk. Sendeleyerek ve hayatta kalarak, kampa, çadır kapısı bile olmayan bir barınağa dönmek ve steplerin üzerinde insanın kadınının üzerine uzanması... bu o kadar da kötü değildi.

Askerin hayatı ezelidir; buna teslim olarak, sadece yazıdan önceki değil, tarih öncesi bir döneme döner.

Kız kardeşim Meri'yi öldürdüm.

Bıçağımla onun boğazını kestim.

Aklımı yitirmem dışında bana, geriye ne kaldı? Savaş sürdüğü sürece, toprağın üzerinde ağır adımlarla yürümekten ve beni de örtüsünün altına almasını dilemekten başka ne yapabilirim? Elbette ki, toprak bunu yapmadı. Neden? Yoksa öylesine değersizdim de, sonsuza kadar yaşayacak mıydım?

Barışın ikinci yazında bizim kümes iyi maaşlı bir iş buldu; Argos'un Surları'nı yeniden inşaa edecek ve buradaki Nauplia limanını güçlendirecektik. Bu, Alkibiades'in başının altından çıkmıştı. Ispartalı arkadaşı Endius'a kazık atmıştı, Atina'ya Argive ittifakını engellemek üzere bir heyet atayarak, sadece Argos'la değil, aynı zamanda sırasıyla Elis ve Mantinea'yla da antlaşma imzalayan Endius'u, insanların önünde bir yalancı ve sahtekar durumuna sokmuştu. Alkibiades şimdi yanında dört yüz kadar marangoz ve taş işçisiyle birlikte Argos'taydı. Bu, kuzeni Eurytolemus'un ona sunduğu tasarının geliştirilmiş bir haliydi. Alkibiades, açık mecliste ve yöneticilerle yaptığı özel konuşmalarda üstün kişiliği ve ikna etme yeteneği sayesinde Atina'nın yanında yer alması konusunda Pelopones'in üç büyük demokrasisini ikna etmişti. Bunlardan ikisi Isparta'nın müttefikleriydi.

Bizim kümes, inşaatın büyüklüğü karşısında şaşakalmıştı. Larissa kalesinden görüldüğü kadarıyla, şehrin etrafı yapı iskelesi ve in-

şaat eğimleri, vinçler ve tekerlekli kızaklar, yol delici aletler, kereste değirmenleri, işçilerin çadırları ve yük arabalarının oluşturduğu kafileler ile çevrilmişti. O kadar çok çalışan insan vardı ki, duvarcı tekneleri olmayan adamlar parmaklarını arkada kenetleyerek çıplak sırtlarında inşaat harçlarını taşıyorlardı. Euriptolemus'u buldum: bizim kümes için maaşlı bir görev istiyordum. Omzumu sıvazladı, beni buyur ederek; bizim için daha iyi bir görev bulacağını söyledi.

Mesenya, kölelerini ağır piyade olarak yetiştirme görevini bize verdi. Isparta'da köle olan iki yüz tanesi Alkibiades ve Nikias tarafında yapılan kalelere, bağımsızlıklarını almak umuduyla sığınmışlardı. Tüm yaz boyunca onlara talim yaptıracak, sonbaharın gelmesiyle Patrae'yi de ittifaka dahil etmek üzere oraya giderken Alkibiades'e eşlik edecektik. En sonunda onu bulup komutanımıza bu Mesenyalıların sonbahara kadar hazır olmayacağını söyleyerek yakındığımda, o sadece güldü. "Kim savaştan bahsetti ki?"

Patrae'yi sevgiyle kazanacaktık.

Ve bunu da başardı. Nasıl olduğunu anlatayım.

Patrae, senin de bildiğin gibi, Korint Körfezi'nin batı girişini elinde bulundurur. Şehir, bir demokrasidir ve yansızdır. Şimdi, Peloponnes'in diğer büyük demokrasileriyle birlikte -Elis, Mantinea ve Argos- Atina'nın ittifakına katılacaktır. Patrae olgunlaşmış, neredeyse düşmek üzere olan bir meyvedir.

Hiç Patrae'de vakit geçirdin mi, Jason? Son derece hoş bir yerdir. Oraya özgü yemekler, kendi sosunda pişirilmiş mürekkep balığı ve fırınlanmış ardıç kuşudur. Orada yemek pazar yerlerinde değil, "bayrak" diye adlandırılan özel mülklerde yenir, bunların çoğunun denize bakan terasları vardır. Girişte sana bir bayrak verilir. Bu, üzerinde yunus ya da mızrak sembolü olan parlak renkte bir kumaştır, bunu omuzlarının üzerinde bağlarsın. Bununla, seni de o ailenin oğlu kabul ettiklerini gösterirler. İstediğin yemeği seçebilir, hatta özel bir yemek isteyebilirsin, ev sahibi senin için bunu pişirir. Yemeğin sonunda ödeyeceğin ücreti bayrağın içine sarar ve onu oturduğun sıranın üzerine bırakırsın.

Patrae hükümeti iki kamarayı içinde barındırır: Yaşlılar Heyeti ve Halk Meclisi. Alkibiades önce liderlerini bizzat tanıdığı Yaşlılar Heyeti'ne gitti, onların kendileri ve uluslarının istekleri konusundaki korkularını yatıştırdıktan sonra, halka seslenmek için izin aldı. Şimdi otuz iki yaşındaydı, Atina'nın ikinci generaliydi ve Yunan'ın yeni yüzünü temsil ediyordu. Halka şunları söyledi:

"Patrae halkı, ben şu varsayıma dayanarak hareket ediyorum: Sizler, tüm özgür Hellen insanları, bağımsızlığı ve eyaletinizin kaderini kendiniz çizmeyi; yabancı bir kuvvet tarafından iç işlerinizin yönetilmesine tercih edersiniz. Doğal olarak hepiniz şu an için artık böyle bir seçenek olmadığının farkındasınız. Bugün Yunan'ın her bir eyaleti Atinalılar'la ya da İspartalılar'la ittifak yapmak durumundadır, üçüncü bir seçenek yoktur."

Patrae Meclisi, açık havada, körfeze bakan "Yaka" denilen bir tepede toplanır. Alkibiades şu anda bu boğazları işaret ediyordu.

"Hangisi sizin ulusunuzun gelecekle olan bağlantısını oluşturuyor, deniz mi kara mı? Bu, bence, karar vermenizde etkili bir unsur; çünkü eğer karaysa, kaderiniz İsparta'yla birlikte çizilir. Çünkü o size en büyük güvenceyi sağlayacaktır. Ama eğer ki, birinin umutları ticaret ve alım satımla dışarı ülkelerde yeşerecekse, denize hükmeden bir gücün, bu üstünlüğü asla başka bir eyalete bırakmayacağının bilinmesi gerekir.

"Patrae, denizde, hem de en stratejik burnun üzerinde mevkilenmiştir, dostlarım. Patrae'nin, Atina'nın dostu olarak onun yanında yer alması sizin yararınızadır; aksi takdirde, eğer şehrimizi düşmanımız olarak görürseniz bu sizin için tehlikeye yol açar. Bu Barış'ın sonsuza kadar süreceğini sanarak kendinizi kandırmayın. Savaş yeniden gelecektir. Şimdiden hazırlanmalısınız; hangisinin sizin için en büyük güvenceyi sağlayacağına karar vermelisiniz. Bu, size ihtiyaç duyan ve size sahip çıkacak, tüm rıhtımlarını ve kıyılarını size açacak güce sahip, paralı askerlerinizi koruyacak ve onların haklarının korunacağı hukuk mahkemeleri kuracak bir deniz gücüyle ittifak mı? Yoksa bir kara kuvveti olan İsparta ve onun

birliği ile kurulacak bir ittifak mı? Onlar denizden gelecek tehlikeye karşı sizi koruyamayacak. genç erkeklerinizi henüz tam olarak eğitilmeden ve donatılmadan piyade olarak savaşa sürecektir. Onların hakimiyeti altında dış dünyayla bağınız kesilecek ve yoksulluk çekeceksiniz, bu hakimiyet size hayatın güzel şeylerini getiren ve o olmadan güvencenin bir hayal olduğu, size sonsuz bir kaynak sunan ticaret ilişkilerinizi de kesmenize neden olacaktır."

Patrae'den, yukarı şehri iskeleye bağlayan uzun surlar inşa etmesini istedi. Heyet başkanı, Atina'nın Patrae'yi yutacağından duyduğu korkuyu anlatarak buna karşı geldi. Alkibiades cevap verdi, "Söylediğin şey bir anlamda doğrudur, dostum. Ama eğer Atina bunu yapacak olursa, yolunda adım adım ilerleyecek ve yemeğe ayaklarından başlayacaktır. Isparta ise bir lokmada kafasını yutacaktır.

Ancak onun en etkili ve en büyük kozu söze bile dökülmedi. Bu, Isparta'ya karşı duydukları nefretle yanıp tutuşan Mesenya kölelerinin çok nitelikli bir birliğe dönüşmüş olmasıydı. Onları yanında getirmesi işte bakın özgürlük ve Atina sizin için neler yapıyor, anlamına geliyordu. Ya onlar gibi olun ya da onlarla karşı karşıya geleceksiniz.

Patrae'de Alkibiades'e katıldı. Bununla birlikte Alkibiades, Isparta'nın kendi arka bahçesindeki üç güçlü devleti ele geçirmiş ve dördüncüyü de kendiliğinden kazanmış oluyordu. Birleşik silahlı kuvvetleri bir önceki efendileriyle rekabet edecek güçte olan bir koalisyon oluşturmuştu, bu arada da barış antlaşmasını ortaya atarak Atina'nın askeri gücünü tehlikeden korumuştu. Şimdi ise kendisi olmasa bile vekilleri, beşinci eyaleti Epidaurus'u ittifaka ortak edecekti. Onun düşmesiyle son hamleyi yapacak, bu da altıncı ve en önemli Isparta müttefiği Korint'in hayat bağını kesecek, onu savunmasız bırakacaktı.

Şimdi ilk kez olarak Ispartalılar ve Ispartalı temsilciler görünmeye başlamıştı. Süvarileri Akhaea ve Argolid'in karşısında göründü; onları, Lakonya şehirlerinden gelen kırmızılar içindeki yetmiş ka-

dar vekilleri. ağır piyade birliğinin Asiller Ordusu dışında herkesi yenecek şekilde yetiştirdiği, sözde komşuları takip ediyordu. Kara Mareşali Mindarus ve savaş partisinin liderleri Endius ve Kleobulus oraya vardı. Onlar ve diğer teğmenler kümeslerde göründüler. ilk kez Ispartalılar'ın görevdeki "kalkanlarını" ve bağımsız askerlerini tam olarak gördük. İçlerinden biri gösterdiği şevkle diğerlerinden ayrılıyordu. Bu. Aristokleitus'un oğlu Lysandros'tu; o tarihsel kayıtlarda Atina'nın feci akıbeti ile aynı anlama gelen kişiydi..

Telamon ondan iş almış ve beni isteksizliğim yüzünden paylamıştı. Kümesteki diğerleri de aynı şekilde "getir-götür işleri"ni almışlardı. Yaptıkları eylemleri bana bile anlatmamışlardı. Sadece gece çalıştıkları ve bunun için iyi bir ücret aldıkları biliniyordu.

Telamon ile birlikte Lysandros'in Patrae Heyeti'ne seslendiğini duydum.

"Patrae halkı, Atinalı generalin (birkaç gün önce meclise seslenen Alkibiades'i kastediyordu) konuşması hepimizce biliniyor ve söz söyleme sanatına benden daha hakim olan şehrimiz bakanları tarafından buna karşılık da verilmiştir. Yine de sizin ulusunuza olan saygımdan dolayı karşınıza sadece bir asker olarak çıkmakla birlikte bu söylenenlere kendi düşüncelerimi de eklemek istiyorum. Hata yapmayın dostlarım. Taraf seçiminiz çok önemli sonuçlar doğurabilir. Sizden karar verirken acele etmemenizi istiyorum. Yaban tavşanı bir kazanın içine atlayabilir derler, ama bir kere kapak kapandı mı dışarı çıkması olanaksızdır.

"Atinalılar'ın ve Ispartalılar'ın kişilikleri arasındaki farktan bahsedelim. Belki de bunu hiç düşünmediniz. Ispartalılar ne tip bir ulustur? Bizler denizcilikle ilgilenen bir millet değiliz ya da bir imparatorluk kurmak gibi bir düşüncemiz de yok. Peloponnes'in bize ait olan bölümü asla sınırlarını genişletmeyi düşünmemiştir. Müttefiklerimiz koruyucu politikalar yürütür. Düşmanlarımızla çarpışmak için denize açıldığımızda bile amacımız fethetmek değil, sadece olası bir tehlikeyi durdurmaktır. Bizimle sınır komşusu devletleri de ele geçirdiğimiz doğru. Ancak uzaklık arttıkça dizginler gevşedi.

"Sizin eyaletiniz bizimkinden oldukça uzakta, Patrae halkı. O halde bizim sizden istediğimiz nedir? Sadece sizin bağımsız ve güçlü olmanızı istiyoruz. Bu şekilde bizim güvencemiz altında olacağınıza inanıyoruz; çünkü özgür bir eyalet saldırılara tüm gücüyle karşı koyacaktır. Size zarar vereceğimizden mi korkuyorsunuz? Aksine, siz bize karşı tavır koymadıkça Isparta bağımsızlığınızı korumak için her türlü yardıma hazırdır.

"Şimdi bir de Atinalılar'ı düşünün. Onlar bir deniz gücüdür. İstekleri bir imparatorluk kurmaktır. Zaten şu ana kadar iki yüz kadar devleti kendi hakimiyetleri altına almışlardır. Patrae iki yüz birinci olacaktır. Sizin önünüze çıkıp söylev veren şu Atinalı general, tatlı sözlerle sizi ikna etmeye çalışmıştır. Bunu anlamalısınız dostlarım, çünkü diğer devletler de böylesi yalan vaatlerle bağımsızlıklarından olmuşlardır. Bir sorun kendinize bu adam savaş gemileriyle sizden zorla vergi almak için geldiğinde, donanması için genç erkeklerinizi alıp götürdüğünde, ulusunuza Atina'nın kanunlarını ve kurallarını benimsetmeye çalıştığında da onu bu kadar çekici bulacak mısınız bakalım? Elinizdeki tüm metelikler alınıp size onun yerine Atina "baykuşları" verildiğinde bu sözde ittifak ne kadar adil olarak kalabilecek? Geçen günkü konuğunuz Atina kanunları gereğince sizi koruyacağını vaadetti. Bunun anlamı nedir? Size ait en basit bir rica bile kendi mahkemelerinizde ele alınmayacak Atina'da Atinalı jürilerin önünde, hiçbir zaman karşılaşmamanız için dua edeceğim, rüşvetçiliğin ve para hırsının hüküm sürdüğü o mahkemelerde hükme bağlanacak.

"Asil soylardan gelen sizler, yurtluk sahipleri ve at binicilerisiniz. Savaş yeniden başladığında, ve başlayacaktır da, bu konuda Atinalı dostumuz doğruyu söylemiş, yurttaşlarınız arasında en çok acı çeken kim olacaktır? Donanmada iş bulacak ve savaşın onlara sağladığı bu konumun farkına varacak olan sıradan halk mı, yoksa şu çokça beğenilen Uzun Surlar'ın dışında kalacak ve çürümeye bırakılacak olan arazilerin sahipleri olan sizler mi? Önce kimin evlatları ölecek, kimin evi yakılıp yıkılacak?"

Asker arkadaşlarım, Lysandros için başka işler de yürüttüler. O sonbaharda kişi başına ödenen miktar otuz drahmiydi. Bir aylık maaş olan bu miktar, iki gecelik işe karşılık veriliyordu, ancak bu iş için Lakedaimonya'nın yollarına aşina olan biri gerekliydi. Telamon, arkadaşının bir *anepsios*, Isparta'da eğitim gören kişi olduğu konusunda iş verenini bilgilendirince, bu iş için ben gönderildim. Lysandros, komuta karargâhını, Mantinea sınırındaki Ptolis'de bulunan Kazan isimli bir handa kurmuştu. Gece yarısını geçtikten sonra diğer tüm subaylar ve tanıklar ortadan kaybolunca içeri alındık.

Yüzbaşı beni Yetiştirme'den tanıdığını iddia etti, o benden üç sınıf üstte ve elit bir eğitim taburunda olduğundan, bu pek de mümkün gözükmüyordu. Yine de onu hatırladım. Bir genç orduya atanacağı yıl dört dalda birincilik kazanabilirdi; Güreş, Koro, İtaat ve Namus. Lysandros bunlardan üçünü kazanmıştı. Ancak kendisi aşağı tabakadandı ve ondan daha iyi durumda olanların gözüne girmeye çalışıyor gibi görünürdü, bunlar yüzünden onun seçkin özellikleri hakettiği şekilde ona hızlı bir yükseliş sağlayamadı. Daha sonra da, gelen barış onun kariyerini baltaladı. Otuz, otuz beş yaşında vardı, piyade birliğinde albay vekili olması gerekirdi. O ise Isparta ordusunda en az saygıyı gören bir görevdeydi, sadece bir süvari komutanıydı. Aslında o gece dış görünüşü dışında onunla ilgili neredeyse hiçbir şey beni etkilemedi; dış görünüşü ise Alkibides'inki kadar çekiciydi. Uzun boyluydu, çelik rengi gözleri vardı ve saçları omuzlarına dökülüyordu. Bu adamın gün gelip Atina İmparatorluğu'nun parçalanmasına liderlik edeceği ve tüm Helen dünyasında bir tanrı gibi saltanat süreceği, o dakikalarda düşünülmesi bile olanaksız bir durumdu.

Lysandros; gelecekte yapılacak getir götür işlerini ayrıntılarıyla anlattı. Telamon ve ben Isparta'ya kafes içinde palaz bir baykuş götürecektik. Bu ondan Cleobulus'a, savaş birliğinin liderine bir hediye olarak gidecekti. Asıl amaç ise bir mesaj göndermekti, bunu, fark edilir korkusuyla sadece aklımıza yazacaktık ve sadece il-

gili kişiye söyleyecektik. Bu Sulh Yargıçları Kurulu'na, Alkibiades'in entrikalarına daha ciddi yaklaşmaları konusunda yapılan bir ricaydı. Sulh yargıçları Isparta'nın sürekliliğini tehlikeye atan; Atinalı askerler tarafından yürürlüğe konan tedbirler hakkında en kısa sürede bir şeyler yapmalıdır, diye Lysandros açıkca belirtiyordu. Bunun yurttaşlarımıza zarar vereceği korkusuyla, emri yerine getirmek konusunda duraksayınca, Lysandros güldü. "Unutma ki ,bu istihbaratı ya da Lakedaimonya'da gördüğün ve duyduğun her şeyi dostuna iletebilirsin." -Alkibiades'i kastediyordu- "Bunu bağlılık adına ya da çıkar sağlamak için yapabilirsin. O sözleri bugün bile hatırlarım:

...varlığımıza karşı tehlike teşkil eden, ileri görüşlülükleri bir sonraki seçimler için halkı yağlamaktan öteye gitmeyen şövalye Nikias ya da Atina'nın sözde popüler liderleri olan -Hiperbolus, Androkles- ve demagoglar değil; tek başına hem stratejik bir ileri görüş yeteneğine, hem de bitip tükenmez bir azme sahip olan, zaferin yön verdiği bir aristokrattır. O, bu Barış'ı sanki bir savaşmış gibi ele alır, bunu diğer eyaletlerin vekilleri aracılığıyla kişiliğinin tanınması için bir vesile olarak görür. Amacı, ulusumuzu Peloponnesli müttefiklerinden ayırmaktır. Çok geç olmadan, dostum, bu komploların farkına varmalıyız; kullanacağımız yollar ve alacağımız tedbirler konusunda vicdanlı davranmamalıyız.

Lysandros, Alkibiades'i tanıyordu. Onu, Alkibiades ve erkek kardeşlerinin çocukken, dostları, Endius'u Isparta'da ziyaret ettikleri yazlardan biliyordu. Lysandros daha önce de söylediğim gibi gençken beş parasızmış; Yetiştirme Alayı'na bir *mothaks*, yani "üvey kardeş" olarak, bir hamiden gelen para yardımıyla katılabilmişti; parayı Endius'un babası, Alkibiades ödemişti. Bu şekilde ikinci planda olmanın, bir gencin ruhunda nasıl bir incinmeye ve nefret duygusuna yol açtığını ve bunun rakibine karşı tüm hayatı boyunca sürdürdüğü hırçınlığı nasıl ateşlediğini tahmin edebilirsin.

Bu görevi, diğerlerini, özellikle de sıkıcı haber ulaştırma işlerini yaptım. Isparta'da havada olan değişikliği hissedebilirdin. Savaş birliği hakimiyeti ele geçirmişti; genç erkekler (ve daha da etkin olarak kadınlar) Isparta'nın onurunu yeniden kazanması için yeniden bir savaşa girilmesi için bağrışıyorlardı. Savaş geliyordu. Savaş dalgalarının sesi kolaylıkla duyuluyordu.

Ordu o yaz toprakları iki kez ele geçirdi, her ikisi de Kral Agis'in emri altındaki seferberlikle gerçekleşti. İkinci girişimde, Argos'un girişinde fiyaskoyla sonuçlanınca Ispartalılar beceriksizliği yüzünden öfkeyle kendi krallarına saldırdılar. Alkibiades bunun üzerine harekete geçti. Müttefikleri ayaklandırarak Mantinea'nın kuzeyindeki ova ve geçitler dışında Orchomenos'u aldılar ve Isparta'yı körfezin ötesindeki müttefiklerinden ayırdılar. Tegea ve Orestheum da savunmasız kalmıştı. Bunların düşmesi, Ispartalı birlikler için düşünmesi bile korkutucu bir şeydi; çünkü bunlar tüm Eurotas vadisini açıyordu. Ancak sulh yargıçları hâlâ harekete geçmemişlerdi. Şövalyeler ve albaylar krallarının bir mankafa ya da bir korkak olduğunu düşünüyorlardı. Kimse şu anda ordunun büyük bir bölümünü oluşturan kölelere de güvenemiyordu. Kazan kaynamaya başlamıştı.

Bir gece Telamon bir görevle geldi. Bu operasyonu iki Atinalı kalkanla, Tavşan ve Çorba'yla at sırtında yönetecekti. Çorba'ya bu adın verilmesinin nedeni, denizde yediği yemekleri midesinde (!) tutmayı başaramamasıydı. Görev, Tegea'ya doğru yirmi mil kadar vadinin aşağısına inmek, oradan gizlice Isparta alayının komutanına, Anaksibius'a, Tripolis'teki kaleye kadar eşlik etmekti. Burada, komutan ev sahibi hükümetten emirler alacaktı. Yine onu izleyecek, şafak vaktine kadar Tegea'ya geri dönmesini sağlayacaktık.

Lysandros bizi bu konuda bilgilendirmemiş olmasına rağmen o saatte Tegea'da Alkibiades de vardı. Orada, yanında Messenyalı köleleri ile Heyete sesleniyordu.

Isparta'da toplandık ve yola çıktık. Topluluk bir mil kadar ilerlemişti ki, Lysandros'in gönderdiği bir haberci bizi durdurdu. Plan-

lar değişmişti; Tegea-Pallantion yolundaki Artemis tapınağına doğru rotamızı değiştirecektik.

Bizim Ispartalı Anaksibius tam bir albaydı ve her zaman kamçısını yavaş olana karşı kullanmaya hazırdı, hiçbir şekilde emrindekilerin yavaş hareketlerle zamanını boşa harcamasına izin vermezdi. İki kez Çorba'nın göğsüne yumruk indirmiş ve hangi herifin bizi bu şekilde eğittiğini bilmek istediğini söylemiş, böyle dikilip durarak ne tür bir operasyon yürüttüğümüzü sormuştu.

İkinci gözetleme yeri olan tapınağa ulaştık. Açıkca görülüyordu ki, bizim kolay öfkelenen komutanımız şafak vaktine kadar geri dönmeyecekti. Merdivenleri çıkarken Lysandros de görünmüyordu. "İkizler aşkına!" Anaksibius, elindeki dalı taşa vurarak düzleştiriyordu, çıkan ses sanki kulak zarımızı patlatacak gibiydi. "Bu küstahlığınız yüzünden hepinizi kamçılayacağım ve o piç kurusu mothaks da ilk sırada olacak."

Lysandros, sütunun arkasında belirdi; refakatçisi Çilek'i -yüzündeki bir doğum lekesi yüzünden bu ad verilmişti- saymazsak yalnızdı. Albaya dönüp "Affedersiniz?" dedi. Fakat o, boş yere bereket tanrıçaların adını anarak hâlâ elindeki dalı taşa vurmaya devam etti. Lysandros ondan vazgeçmesini rica etti, çünkü birlikler karargâh kurmuştu ve böylesi bir gürültü patırtı bir alarm olarak algılanabilirdi. "Eğer istiyorsanız, efendim, beni kamçılayın, ama önce aktarmam gereken mesajı bir dinleyin."

Anaksibius en sonunda elindeki dalı indirdi. Bu arada Lysandros bıçağını çekti ve bunu albayın savunmasız kalan sağ tarafına sapladı, elinin tersiyle adama bir tane patlattı. Boğazını kesti, başka bir deyişle kellesini uçurdu. Anaksibius arabadan düşen boş bir torba gibi yere yığıldı, devrilen bir kaptan akar gibi sıvılar fışkırdı. Dördümüz şaşkın şaşkın bakarken, Çilek yere düşen adamı taşın üzerinde yüz üstü döndürdü ve uzun mızrağını ölenin sırtına tekrar tekrar batırarak, ancak bir korkağın ya da bir suikastçinin yapacağı yaralar açtı.

Lysandros'ın saklanan diğer adamlarının elinde bir sonraki kurbanların bizler olacağımızdan hiç kuşku duymadan ellerimizde silahlarımız, birbiri ardına dizilerek düzen aldık. Ancak hiç ses gel-

medi. Gölgelerden bir taburun gelip gelmediği anlaşılmıyordu. Ayrıca, eğer bir kamp varsa bunlardan da hiç gürültü gelmiyordu.

"Ne leş ama!"

Vatandaşının cesedini işaret eden Lysandros sessizliği bozdu. Kan tükürdü. Böyle ivedi çözüm gerektiren bir durumdaki birinin genellikle yapacağı gibi kazayla dudağını ısırmıştı. "İyi bir subaydı."

"Dördümüz bu cinayetten sorgulanacağız." Bunu Telamon'u, kendini ve birliğimizi kastederek söylemişti.

"İsmen değil, ama..." diye işverenimiz soğukkanlılıkla cevap verdi.

Lysandros; şu anda sadece etten ibaret olan adama doğru eğildi.

Sadakatsizliğinin amacını anlamak zaman aldı. Albayın katledilmesi Atinalı temsilcilerin işi olarak gösterildi. Aldatılan bizlerin ise ne isimleri belirtildi, ne de tutuklandık; tek başına bu girişim, Sparta'da öfkenin patlamasına yeterdi. Ev sahibi hükümet miskinliğinden kurtulup uyanacak ve Tegea'yı eşikten çekip alacaktı.

Telamon "Bizi şimdi öldürecek misin, Yüzbaşı?" diye sordu.

Lysandros kesilen dudağına bastırarak kalktı. Davranış prensibi olarak asla böyle bir iş yapmazdı.

"Sizin gibi adamlar benim için çok değerlidir."

Bize paralarımızı verecek olan refakatçisine kafasıyla işaret etti.

"Bundan daha çoğuna ihtiyacımız var," dedi.

Patronumuz güldü. "Bence yeter."

"O zaman atları da alırız."

Lysandros bunu kabul etti.

Tavşan, kemer altından geçti. Tümüyle kendinden emin görünüyordu. Tüm bunlar olurken donan kanım, şimdi yeniden akmaya başlamış ve ısınmıştı. "Kim kendinden olan birini katledebilir, Yüzbaşı?" diye Spartalı'yla konuşan kendi sesimi duydum. "Kim insanoğlunu olduğu kadar Tanrı'yı da küçümser?"

Lysandros'ın bakır siyahı gözleri benimkilerle karşılaştı. "Kendi payını al Polemidas ve gökyüzünü bana bırak."

XI

MANTINEA

Eğer erkek kardeşim olmasaydı, Mantinea'da olmayacaktım. Kendisi Alkibiades'le birlikte Orchomenos'taydı ve bana bir mesaj göndermişti.

Tarihteki en büyük savaş yaşanmak üzere; eğer acele edersen, bunu senin için bekletmeyi deneyebilirim.

Anlaşılıyordu ki, Peloponnes'in bölgesel özellikleri; Ispartalı eyalete o gün için taşıyamayacağı tehlikeleri getirmişti. Mantinea'dan, Argiveler ve müttefikleri, zafer kazanmış olsalardı, tüm Eurotas vadisinin uzandığı yerden Tegea ovasına doğru, oradan da Asea ve Orestheum'a, güneye doğru yayılacaklardı. Isparta'nın serfleri, efendilerinin on katı kadar çoğalmıştı. Tirpidin ve çapayla yaptıkları kıyım, gençleri ve Ispartalı kadınları hedef almıştı. Asiller Ordusu'nun geriye kalanlarının da katılımıyla savunmacılar eşi daha görülmemiş bir kan gölünde, son nefeslerine kadar çarpışmışlardı.

Savaşın başladığı sabah, Telamon ve Messenyalılar'la birlikte kafile halinde oraya vardık; mikroplu humma yüzünden o kadar sefil bir durumdaydım ki, ben de çocuklar ve hamile kadınların taşındığı yük arabalarıyla getirilmeliydim aslında.

Böylesine çok sayıda ve kalitede birlikleri hiç bir arada görmemiştim. Bir keresinde, çocukken, Panathenaea'nın meşale yarışında Aslan atletlerin arkasında durup şakalaşmıştık. Yarışmacıların

meşalelerini ateşledikleri Akademi'deki Sevgi heykelinden; Kutsal Geçit boyunca onlarla koşmuş, agoranın karşısındaki On İki Tanrı Altarı'nı geçmiş, Herakleum'a kadar Akropolis'in etrafında dönmüştük. Bunun her bir adımı sevgiyle atılmıştı. Bu bile Mantinea'da olanların yanında hiç kalırdı. Yüksek tabakaların, Binler'in, yönettiği Argos ordusu, çok yakında duruyordu, yanlarında birbiri ardına alayları sıralanan Mantinea askerleri, Kleonaelılar ve Orneeanlılar, müttefikler ve Arkadyalı paralı askerler vardı. Bunlar, Atina'nın bin kadar ağır piyadesiyle birlikte "savunmacı bir tutum" gösterdiler. Böylece Barış'a uygun olmayan bir harekette bulunmuyorlardı. Daha da ötesi, Argolid'teki ok atmayı bilen ve taş fırlatmayı becerebilen istisnasız herkes toplanmıştı ve herbir ağır piyade erine bu hafif silahlılar beş altı tane düşecek biçimde dağıtılmıştı.

Öncü birliklerin arkasından ilerleyen Messenyalılar'a katıldık. Hastaydım ve bir köpek gibi midem bulanıyordu. Ancak silahlanmalıydım, aksi takdirde arkadaşlarımın yüzüne bir daha bakamazdım. Aslan at sırtında yukarda belirdiğinde Eunis'nın de yardımıyla henüz hazırlanmaya başlamıştım. Kurye flaması taşıyordu ve ikinci bir atı da peşinden sürüklemekteydi. Bu, onun belirttiğine göre binicisini sırtından atmış bir kısraktı.

Haber ulağı olarak ilerlemem gerekiyordu. Bu görev Alkibiades'in emriyle bu gün için çocuklara değil, subaylara verilmişti. Alkibiades alanda komutan olarak değil, elçi olarak bulunuyordu. (Atinada'ki Generaller Heyeti'ne bu dönem seçilememişti.) Bu tür rütbe farklılıkları elbette ki, sadece akademikti; Alkibiades'in getirildiği her görev, sırf o görevde o yer alıyor diye hemen merkez ve canalıcı nokta olurdu. İşte, savaşın nasıl başladığını sana anlatayım:

Üç gün öncesinde yanlış bir çıkış yapılmıştı, dört başı mamur olarak hazırlanan birlikler bir taş atımlık mesafe kadar bile ilerleyip irtibata geçemeden Agis tarafından durdurulmuştu. Ispartalılar güneye doğru Tegea'ya kadar geri çekilmişlerdi. Hiç kimse ne yapmayı planladıklarını bilmiyordu. Ovayı sulamak üzereyken müttefikler haber almışlardı. Aylardan Boedromion'du; su hiç bir dere-

de yaşlı bir adamın çişi kadar bile akmıyordu. Bir gün geçti, sonra da bir diğeri. Müttefikleri, Agis'in aptalca bir planı olduğu konusunda bir korku alınıştı. Alesion Tepesi'nden, ovanın boğazına doğru uzanan bir yere, Pelagos ormanının hemen kuzeyine, zaptedilemez bir konuma inmişlerdi. Ispartalılar'ın ellerine geçirdikleri her türlü ıvır zıvırla kuzeyden saldıracakları sözü dolaşıyordu. Tüm bunlar, tam ben geldiğim anda olup bitiyordu. Müttefikler, iki mil ötede, ovaya girişi engellemek üzere duruyorlardı.

Şimdi yeni bir söylenti çıkmıştı. Ispartalılar geri çekiliyordu. Savaş falan olmayacaktı. Bizler de çekilmeliydik. Erkek kardeşimin ve benim de içinde bulunduğumuz birlik, armut ağaçlarının altında dizilmişlerdi. Bunlar, Ispartalılar'ın henüz olgunlaşmadığından yakındıkları tek üründü, birlikler sıkıntıdan dalları kemiriyorlardı. Bu da adamların, korkudan altlarına yapmalarına neden oluyordu. İkili ve üçlü gruplar halinde dağılan birlikler disiplinden uzaklaşıyorlardı. Görünüşe göre doğanın çağrısına uyuyorlardı, ama aslında kamptan ayrılmak için toplanırken önde olmaya çalışıyorlardı.

Aniden biri toz bulutunu gördü.

Pelagos'tan yükselen ince dumanlar bir mil kadar ilerdeydi. Bu, önce sonbaharda saman yakılmasından çıkan bir dumana benziyordu, hani şu zeytin ağacı yetiştiricilerinin gölgeliğin altına koydukları yığınları düzeltip yaktıkları zaman çıkan dumana... Fakat bu ince dumanlar kısa zamanda yoğunlaşarak gökyüzüne yükseliyordu. Ortaya çıkan telaş ve heyecan disiplinle bastırıldı. Toz bulutunun önü genişledi. Bağımsız katılımcılar da gelmişlerdi. Otuz bin kişinin ayak sesleri böylesi güçlü bir fırtına oluşturamazdı; düşman bunun iki katı olmalıydı. Ancak kimse ne bir kalkan ışıltısı, ne de at sırtında önde ilerleyen bir keşif eri görmüştü. Görülebilen yalnızca bir toz bulutuydu; çamın gölgesinden başlayan ve sanki tüm orman baştan aşağı yanıyormuş görüntüsü veren dumandı.

Aslan atla yanımda durdu; emirleri almak için komutanlara gitmeliydik. Olabilecek en hızlı şekilde hareket etmem konusunda beni uyardı. Aniden açıklanamaz bir şekilde, birliklerimiz harekete geçti.

İnsan kalabalığının olduğu yerlerde böyle hareketlere tanık olmuşsunuzdur. Böyle toplu disiplin altında olan askerler, savaş alanındaki gürültü patırtı yüzünden genellikle resmi bir işareti bile duyamaz olurlar. İnsan kendini, başka birinin hareketine uymuş ilerlediğini fark eder. Artık neden bir koyun ya da kaz gibi onları takip ettiğinin farkında değildir. Her alayda askerler harekete geçti. "Ön tarafa git!" Kardeşim beni ovaya yönlendirdi. "Gidip ne oluyor öğren!"

Ona süvari olmadığımı söyledim. Daha da ötesi kısrak huysuzdu. Onu birliklerin olduğu yere doğru yönlendirmeye çalıştığımda sıçrayarak beni üzerinden atmaya çalıştı. Tertip, söylediğim gibi meyve ağaçlarının arasındaydı; burada birinin kafatasını parçalayacak bir sürü dal vardı ve -söylemeye gerek bile yok- burası yükseltimiş hareket noktalarından oluşan bir ormandı. Atım, ben dizlerim ve bileklerimle onu sıkıca sarıp iki yumruğumla da yelelerinden yakalayınca öne fırladı. At ve binici aydınlığa çıktı.

Pelagos'tan düşmanın ilk birlikleri şimdi çıkmıştı. Daha sonra öğrendik ki, Ispartalılar; müttefik ordusunun aniden önlerinde belirmesi yüzünden aptallaşmış ve çok korkmuşlardı. Ancak disiplinlerinin üstünlüğü ve yürüyüş düzeninden savaş düzenine geçerek yayılmalar için aldıkları emir sayesinde, dehşet içinde neredeyse boyun eğecek olan onlar değil, bizler olmuştuk.

Karargâhımıza, Euktemon'un yurtluğuna döndüm. Bu adam her kimse müttefik ordularının bulunduğu arazinin sahibiydi. Geldiler, soldan ve sağdan ama ortadan kimse gelmiyordu. İki birlik harekete geçti, aralarında yarım mil vardı. Tanrılar aşkına bu nasıl bir pislikti!

Düşman alayları koruluktan akmaya devam ettiler. Daha sonra Ispartalılar'ın harekete geçtikleri mesafenin büyüklüğü fark edildi. Alkibiades'ten kaynaklanan tehdit o kadar büyüktü ki, düşman sekizlik sınıfın yedi tanesini, her iki kralın Agis ve Pleistoanaks'ın emrinde bulunan sekiz bin Ispartalı'yı, Şövalye ordularını ve hizmet subayı olarak görevlendirilen beş elçiyi çağırarak bir araya

toplamıştı. Buna ek olarak yetmiş kadar Lakedaimon şehir birlikleri, yirmi bin ağır piyade de harekete geçirilmişti. Bunlar ve yerel toprakları savunan Tegea'nın tüm ordusu, Herae ve Maenalia'nın Arkadyalı müttefikleri, bunlara ek olarak azatlı helot köleleri, yani brasidioi ve "yeni vatandaşlar", yani neodamodeisler de gittikleri yere kadar Ispartalıları takip etmeye mecbur bırakılmışlardı. Argiveler'le birlikte Mantinealılar ve diğer müttefikler de bunların karşısında sıralanmışlardı, bu tarihte Yunan'ın Yunan'a karşı savaştığı, bir eşi daha görülmemiş en büyük ve güçlü kalabalıktı.

Şimdi Alkibiades'i görmüştüm. İnsan uzaktan bile olsa onu atın üzerindeki süratinden tanıyabilirdi. İttifakın merkezi en sonunda ortaya çıkmıştı. O ve diğer subaylar, baş taraftaki komutanlara katılmak için dörtnala gidiyorlardı.

Düşmanın ana birliği de bin beş yüz yarda ötede ormandan çıkmıştı. Orduların arasındaki düzlükten, her savaş öncesinde olduğu gibi savaşçılardan daha farklı olarak, yürüyen ya da taylar üzerinde ilerleyen erkek çocukların ve hatta ne olup bittiğini görmek için gelen kızların ortaya çıktıkları görülüyordu. O ana kendilerini kaptırmış olan bazıları, öne fırlamışlar ve hayatlarını bu şekilde yitirmişlerdi. Düşenleri oradan çekmeye çalışan diğerleri kahramanlıklarını ispatlarken, çoğu da katledilenlerin cesedini yağmalamayı geciktirmeye çalışıyordu. Köpeklerin çığlıkları duyuluyordu. Vahşi olanlar savaşın kokusunu almıştı, hatta sadece yarış sırasında duyulan haykırışlarla alana fırlayan evcil tazılar bile öleceklerinden değil, önemsenmediklerinden alandan sürüldüler. Komutanlara doğru dörtnala koştum. Onların ise düşmanın kusursuz saldırıları karşısında sinirleri bozulmuştu. Alkibiades'in yukardan "Haydi şimdi!" diyen ve gittikçe yakınlaşan sesi geliyordu. "Haydi şimdi!"

Çarpışan düşman askerleri sekiz mil öteye kadar uzanıyordu. Aslan bu sırada beni yanına çekti. Atılan ilk fişekler ayaklarımız altındaki toprağı ezdi, taşlar birkaç dakika içinde dolu sağnağı gibi tangırdayarak inmeye başladı. Birimlere dağılan komutanlara ulaşamıyordum. Şimdi atlı olarak savaşmalıyız, diye erkek kardeşim

bağırdı. İşte okçularımız ve mızraklı süvarilerimiz de gelmişti. ağır piyade kalabalığının ardında Argiveler, Mantinealılar ve Atinalılar, Orneaealılar ve Kleonaealılar ve de Arkadyalı paralı askerler geliyordu. Toprak ayaklarının altında titriyordu. Hep birlikte paeanı, Ispartalılar'ın dakikalardır söylemeyi sürdürdüğü, her iki tarafında Dorik akrabası olan *Kastor'a İlahi*'yi söylemeye başladılar.

Alanın sağında, sicim gibi akan kurumuş bir dere ve düşman tarafından daha önce yakılmış olan üzüm bağının enkazı uzanıyordu. Bu yıkılmış surların ötesinde, onur konumları her zaman solda bulunan, seksen siper genişliğinde ve sekiz siper boyunda Ispartalı Sciritaeler saldırıya geçmişti. Bunların yanında bin altı yüz kadar kırmızı pelerinli, Trakya'da Brasidas'ın emrinde çarpışan alaylar, yeni vatandaşlar, Lakedaimon lambdasını taşıyan iki yüz kadar siper vardı

Sağdan gelenler ise Asiller Ordusu'ydu. Son derece katı bir düzen içindeydiler, ayrıca askeri teçhizatları da oldukça gelişmişti. Onlar dışında Yunanlı her ulus, muharebeye borazan çalarak başlardı, sadece Ispartalılar kaval kullanırlardı. Şimdi bu aletler insanın kanını donduran bir müziğin parçası olan tiz feryatlar çıkarıyordu. Kral Agis, yanında Üç Yüzler'le, yani Şövalyeler'in agemasıyla merkeze ilerledi. Tüm kuvvetler, yedi birliğin tümü kızıl giysileri ve siperleri, mızrakları, kılıflarından çıkardıkları okları ile dimdik sert adımlarla yürüyorlardı.

Esen rüzgâr "Savaşa Git"i söylüyordu. Tempo hızlandı ve askerler Nike'ye İlahi'yi söylemeye başladı. Savaş düzeninde ilerleyen askerler yeri titretiyordu. Kısrağımın yelelerine yapıştım ve tüm gücümle onu ileriye doğru sürdüm.

Lambdalardan oluşan sıra geldi. Onlarla çatışması gereken Mantinealılar deliler gibi korkuyorlardı. Öylesine ürkmüşlerdi ki, çığlık atıyor, zırhlarını dövüyorlardı, önlerindeki subayları boş boşuna düzeni yeniden kurmaya çalıştı. Zırhlı piyadelerle diğerleri arasında şimdi dört yüz yarda kalmıştı. Müttefik askerler orduların isteğiyle sağa doğru gitmeye devam ettiler, her biri yanındaki ada-

mın kalkanını korunak yapıyordu. Böylece bizim kanadımız sekizinci milde İspartalılar'la birleşti. Gaydacılar savaş borusunu öttürdü. Sciritaeler gelmekte olan Mantinealılar'ı karşılamak için ilerledi. Onlar ve komşu birlikler arasında bir boşluk açıldı. Bir gariplik vardı. Yedek birlikler arayı doldurmak için ilerlemedi. Sciritae komutanları, zayıflıklarının farkına vararak kavalla sağa doğru çekilme emri verdiler. Çok geçti. Yüz yarda kalmıştı. Mızraklar saldırmak üzere alçaltılmıştı. Bir çığlıkla, Mantinealılar sırayı kapatarak, İspartalılar'a soldan hücum ettiler.

Bu uzun ve acı dolu savaşın upuzun süren vahşet dakikalarında, kendi yurtları ve bu ülke için savaşan Mantinea askerlerinin gösterdiği başarıyı çok azı gösterebilmiştir, Sciritae'nin ve brasidioi nin savunmasız bırakılan sol tarafı omuz omuza bu kalabalığa karşı durmaya çalışırken, Mantinealılar onlara yüzyıllarca hükmeden ve bu düşmanın kanından olan bu ırka karşı savaş veriyorlardı.

Kardeşim ve ben Mantinea'nın ağır piyadeleri ile bir araya gelen atlılarla birlikte en sağdaydık. Isparta'nın solu her iki yandan da ablukaya alınmıştı. Sağdan kendileri ve Isparta Asiller Ordusu arasında açılan büyük boşlukla, soldan ise Mantinealılar'ın kuşatma kanadıyla kuşatılmışlardı. İşte hücum kuvvetlerinin en korktuğu durum buydu: Kuşatma.

Her iki tarafın da, akın sırasında ağır birlikler tarafından görmezden gelinen mızrak atıcıları ve sapanlı askerleri şimdi birbirlerine ve piyadelere saldırarak boşluklara hücum ediyorlardı. Okçular çarpışmaya o kadar yakındılar ki, mızraklarını komutanlarının omuzları üzerinden düşmanın yüzüne savuruyorlardı. Bu arada aynı şekilde karşı taraf da onlara saldırıyorlardı. Atılan oklardan oluşan bulutlar kavis çizerek yukarıya doğru fırlıyor, sonra da aşağı düşerek toz bulutu içinde gözden kayboluyordu. Mantinealı ağır piyadeler Aslan'la benim yanımızdan rüzgâr gibi geçtiler, denizde bulunan üç sıra kürekli kadırgaları ile "kuşatma yarma hareketi" dedikleri manevrayla İspartalı birlikleri vurdular. Keskin bir dönüşle yandan ve arkadan saldırdılar. Kendileri de ani dönüş yapan düş-

man kanadı, büyük bir kahramanlıkla buna direndi. Ancak beş binden daha az bir güce karşılık on binlik bir kuvvetle savaşan Mantinealılar'ın birliği onlara saldırmaya devam ediyordu. Daha fazla dayanamayan düşman geriye çekildi. Dağılan sıralarına doğru yaylım ateşi açıldı. Bu sırada Mantinea'nın ağır zırhlıları ilerleyerek saldırıya geçmişlerdi. İleriye doğru bakıldığında otuz ya da elli kadar adam vardı. Mantinealılar, çok uzun yıllar boyunca Peloponnes'in efendisi olan ve korku duyulan Ispartalıları alt ettiklerinin farkına varınca büyük bir sevinç patlak verdi. O dakikada hiçbir şey bunu durduramaz gibi gözüküyordu.

Müttefikler, Sciritae'yi kurumuş dereye ve ağaçlıklara kadar, yaşlı erkeklerin ve yolcu arabalarının beklediği Isparta kampına doğru geri sürdüler. Burayı yaktılar ve ellerinin ulaşabildiği her şeyi ve herkesi katlettiler.

Savaşçı, böylesi açık bir zaferle kontrolünü kaybeden askerlerin çıkardığı karmaşaya katılmamalıdır. Erkek kardeşimi buldum ve atımı yanına sürdüm. Kendi okçularımız ve diğer "dost canlısı" süvari birlikleri, duydukları coşkuyla ve böylesi kolay bir hedef bulmanın sevinciyle bize saldırıyorlardı. Aslan "Bu durumdan kurtulmalıyız!" diye bağırdı, Atinalı ordularla süvarilerin çarpıştığı alanın solunu kast ediyordu. Bulabildiğimiz atlıları bir araya topluyor ve sıraya diziyorduk.

Bölük, ilerleyişimize sekte vurdu, hafif birlikler çekirgeler gibi dağıldı. Aslan, duman ve toz bulutuyla kaplandı. Yukarıya doğru çıkarken, merkezdeki kuvvetlerin çatıştığını görmeyi bekliyordu. Ancak bunun yerine geniş alanın bomboş uzandığını gördük; geride sadece Mantinea ve Argos birliklerinden yaralananlar kalmıştı. Gözlerimizi kısıp ileriye doğru baktık. Kaçmakta olan Ispartalılar'ı arıyorduk. Ancak hiçbir şey yoktu.

Sola doğru hızla döndük. Yarım mil kadar ötede Isparta Asilleri Ordusu'nun arka saf birlikleri, Agis, Şövalyeler ve yedi alay görülüyordu. Argiveler'i köpeklerin kuzuları sürmesi gibi sürüyorlardı. Korkuya neden olan şey Isparta harekatının son derece sert di-

sipliniydi. Ne açlıktan kudurmuş, ne de diğer orduların yaptığı gibi zafer anında büyük coşku yaşamışlardı. Bunun yerine, düzenlerini bozmadan kararlı bir şekilde ve acımasızca ilerlemeye devam etmişlerdi. Buğday saplarının tırpanların önünde boyun eğmesi gibi, müttefikler de Isparta'nın ilerleyişi karşısında boyun eğiyorlardı. Merkezleri yarım mil kadar ilerdeydi ve burada tam bir zafer kazanmışlardı.

Omzumun üzerinde bir çığlık duydum. Bir binici gücünü yitirerek pat diye yana düştü. Atılan fişekler çığlık atarcasına kulaklarımızın yanından geçiyordu. Artık bir birlikten çok, düzensiz bir ev sahibi topluluğu haline gelen düşman askerleri iç bölgede bize doğru saldırdı. Atlar korkuyla ileri doğru atılırken benimki yine duraksadı. Aslan yardımıma yetişti. Atları ve fişekleri büyük bir gürültüyle yanımızdan geçerken bize doğru hızla gelen erkek ve çocuklardan oluşan kalabalığı görebiliyorduk.

Hendekten geçmeyi başardık, ancak duvara tırmanırken kısrağım tepe taklak oldu. Atımla birlikte yuvarlanırken tüm ağırlığımla yere çakıldım. Kardeşim seti göğüsleyerek atı mahmuzladı. Düşman, uçurumun kenarından taş ve ok yağdırıyordu. Kısrak bizi şaşırtarak kısrak geri döndü. O bir savaş atıydı! Benimkinden daha fazla yara olan sırtına tutundum. Ancak sarp olan set bizi engelledi. Üç çocuk da hendeği geçmişti, bunlar sapan atıcılarıydı ve ateş açamayacak kadar yakınlaşmışlardı, bunun yerine hızlandılar ve küfürler savurarak yön değiştirdiler. Oraklarıyla kısrağın arka bacaklarını sakatlamaya çalıştılar ve sapanlarının kayışlarıyla bacaklarına darbeler indirdiler. Neredeyse hayatımda ilk kez, kanıma susamış olan bu hırpani çocukların gözlerinin içine bakarken böylesi bir korku yaşıyordum. Erkek kardeşim beni korumak için hiçbir yerden çıkıp gelmiyordu, alanın sağında kalmıştı. Kısrak hendeğin üzerinden atladı. Aslan "Ata binmelisin, başka yolu yok!" diye haykırdı.

Uzakta solda yurttaşlarımız ve Alkibiades'in de olduğu süvariler vardı. Sadece onların tarafında ölmek uğruna bile olsa onlara ulaşmalıydık. Ancak topraktan sanki tohum ekilmiş gibi askerler çıkı-

yordu. Burada takılıp kalmıştık. Yeniden ata binemiyordum! Aniden Ispartalı ana birlikler geriye döndü ve ters yönden yürümeye başladılar. Savaşın o inanılması güç anlarından biri şimdi sona ermişti. Düşman, Argiveleri ve Orneaealıları kovalamayı bıraktı ve bozguna uğramış soldaki kendi adamlarına yardıma gitmek için yön değiştirdi. Bu, bizi izimizi süren sapan atıcılarından kurtardı. Ispartalı zırhlılar, takipçilerimizi etkisiz bırakarak rüzgâr gibi geçip gittiler. Asiller Ordusu tümüyle ağır piyadeydi. At sırtındaki bizler onların ulaşabileceklerinden çok uzaktaydık. Dalgalar halinde ilerledikçe, bronz soketlerin ardından adamların gözleri seçilebilecek kadar yakınlaşmışlardı.

Solda bizim Atinalılar da bozguna uğratılmıştı. Piyade birliği, süvarileri istila edilen alanda çarpışması için bırakarak gitmişti. Yapabildikleri oranda yaralıları savunmaya çalışıyorlardı. Alkibiades'in atını gördüm, pisliğin içinde ölmüş olarak yatıyordu, daha sonra hendeğin içindeki miğferi ilişti gözüme.

Birden, onun kaybından sonra ulusumuzun varlığını sürdüremeyeceği çok net bir şekilde gözümün önünde belirdi. Duyduğum bu üzüntü belki de aşırı yorgunluktan kaynaklanıyordu. Bağırsaklarım ve midem de saatlerdir boştu. Bu vahşi atla boğuşmaktan her iki kolumda da güç kalmamıştı. Onun sırtında gitmek, uyluk ve dizlerimdeki son damla gücü de alıp götürmüştü. Ve hâlâ gücünün sonunda olan birinin sahip olacağı bir bilinçle komutanımız için duyduğum endişe tamamen beynimi kuşatmıştı.

Onu bulmalıydım. Onu korumalıydım. Adını hiç öğrenemediğim ve öğrenmeye de çalışmadığım kısrağımı yukarı ve aşağıya doğru sürerek Alkibiades'i aradım.

Onu bulamıyordum. Ancak kampa gecenin inmesiyle mücadeleye bir an için ara verildiğinde alandan bir yerlerden, savaşın ortasında bir askeri soyarak aldığı ve tüm gün boyunca onunla savaştığı piyade zırhı içinde ortaya çıktı. Üzerindekinden hâlâ kurtulmadan Argos ordularının ve müttefiklerinin arasına karıştı, omzundaki kalkanı kandan simsiyah olmuştu ve gözleri de, kesilmiş mum fitillerine benziyordu.

Yenilgi anında insan kimin kendisinin gerçek dostları olduğunu ve kimlerin onu dostu saydığını öğrenir. Geceyarısını biraz geçe Alkibiades'in refakatçisi kardeşimi ve beni onun çadırına götürdü. İçerde sadece onun çok yakınları vardı: kuzeni Euriptolemus, Mantitheus, kılavuz kaptan Antiochus, Diotimus, Adeimantus, Thraybulus ve bir düzine kadar da başkaları. Bu, Aslan'ın ve benim hayatımızda yaşadığımız yegane onurdu, ancak hiç birimiz o anda bunun farkında değildik.

Çok hazin bir toplantıydı. Bu felaketten geriye kalan, sosu olmayan kaz etinden parçalar kesip, açlığımızı bastırmak için bunu paylaşmamıza benziyordu.

Mağlubiyet, komutanımızın oluşturduğu ittifak için matem çanlarını çaldırıyordu. Mantinea ve Elis yeniden Isparta'ya dahil olmaya mecbur bırakılacaktı. Uzun Surlar'ı yıkılan Patrae de aynı şekilde buna zorunlu kalacaktı. Orkhomenos ele geçirilemeyecekti, Epidarus ve Sisyon, düşman kuvvetlerinin elinde daha da sıkı bir denetim altına alınacaktı. Ispartalılar son demokratları ya sürecek ya da ölüme mahkum edecek ve şüpheli ailelerin çocuklarını rehin alacaklardı. Argos'ta demokrasi düşecekti, onun da Isparta'nın ağına düşüvermesi an meselesiydi.

Alkibiades tüm gece boyu konuşmadı, bunun yerine genellikle yaptığı gibi vekili olarak Euriptolemus'un olayları açıklamasına izin verdi. İki kuzenin beyinlerinin işleyişi birbirlerininkiyle o kadar uyumluydu ki... Euro, akrabasını, Atina'ya doğru şafakla birlikte yola çıkması için sıkıştırdı. Yenilgi sözcüğü oraya ulaşmış olmalıydı, buna gururla karşı durmak için ve onun tarafında olanlara destek olması için orada hazır bulunması gerekliydi.

Alkibiades buradan ayrılmayacaktı. Ölülerle ilgilenmek için kalmak zorundaydı. "Cehennem aşağıda, kuzen," diye devam etti, "Akıp giden seli durduramayız."

O gece kimse uyuyamadı. Yenilginin getirdiklerini telafi etmek için gün doğumundan önce harekatlar düzenlendi. Katır ve eşekler, hatta süvari atları bile "fırıncı tahtası" denen sırıklı kızaklarla donatılmıştı, ordu levazımını getiren yük arabası kullanıldı, işlevi kı-

zaklar ve sedyeler kullanılarak arttırıldı, adamlar üzerinde ölülerin taşınması için cüppelerini ve çarşaflar getirdiler. Ispartalılar, alanı kutsamaları ve ölülerimizi kaldırma iznini resmileştirmeleri için Apollolu din adamlarını gönderdiler. Onlar kendi ölülerini zaten çoktan kaldırmışlardı.

Günün ilk ışıklarıyla birlikte Demeter ve Kore'ye İlahi okundu. Birlikler, kabileler halinde ilerledi. Alkibiades tozlu sandaletleri ve üzerinde rütbe amblemi olmayan beyaz bir *chiton* giydi. Sadece vakurdu, mahzun değil. Zırh taşıyıcılarıyla ve hatta kölelerle omuz omuza çalışarak sessizlik içinde ölüleri kaldırdı.

Tegealılar ve -daha az da- Lakedaimonların zaferi kazandıkları yerde, katledilenlerin bedenleri çırılçıplak soyulmuştu. Zırh ve silahlar yağmalanmıştı, düşman ayakkabıları bile yağmalanmıştı.

Asiller Ordusu'nun zafer kazandığı yerde ise hiçbir ceset hırpalanmamıştı. Her biri, kalkan ve zırhlarına bile hiç dokunulmamış biçimde şehit düştükleri yerde yatıyorlardı. Ispartalılar böylesine küçük düşürücü bir harekette bulunmaktan kaçınarak, ölülere onurla ölme hakkını tanımışlardı. Erkek kardeşim de dahil olmak üzere pekçoğu bu davranış karşısında ağladılar.

Kardeşim ve benim de yer aldığımız takımla birlikte bulunan Alkibiades'in de işini bitirmesi gün ortasını buldu. "Bu doğru mu, Pommo. Yani savaş biterken, sen, korumak için alanda beni mi aradın?" Bir sürü kişi ona bunu anlatmıştı. Öyle görülüyordu ki, bu onu çok memnun etmişti. "Beni bu kadar sevdiğini bilmiyordum."

Biz piyadelerin ona ihtiyacımız olduğunu söyleyerek bir jestte daha bulundum. Ne de olsa yapılan bir iş karşılığının nasıl ödeneceğini iyi biliyordu. Bu zavallı şaka karşısında, önce erkek kardeşime, sonra da bana kederle baktı. "Ödeme konusunun farkındayım dostlarım. Bu dürüst yürekli insanlara bunun karşılığını nasıl vermeli?"

Öğleden önce erken saatlerde, Aslan ve bana daha sonra söylendiği üzere Alkibiades şans eseri alanın en sağında, yani Mantinealılar'ın, Ispartalı Skiritaeleri yenilgiye uğrattığı sırada bizim de bulunduğumuz alandaydı. Ispartalı süvarilerin komutanı, at sırtında gelip atını dizginlediğinde, o birkaç Mantinealı subayla konuşuyordu.

Gelen Lysandros'tu. Rakipler, rahat durumunda konuştu. Böylece mücadele, ateşkes antlaşması altında sona erdi. Lysandros bu bölgede elde edilen zaferi vurguladı. Alanın diğer yanında da böyle bir zafer elde edilseydi, sonuç Isparta için bir felaket olurdu.

Lysandros'un "Bu kadar yakınlaşabildin, Alkibiades," dediği söylenir.

Karşısındaki buna bir atasözüyle karşılık verir: "Yakında olan tahtı elde edemez."

Buna Lysandros'un yanıtı şu olmuştur: "Bunu mezar taşına yazdır." Lysandros daha sonra dönerek atını mahmuzlamıştır.

Gölgeler uzamaya başlarken, Asilleri Ordusu yurtlarına doğru yola çıktı. Onların ağaçlığın arasından çıktığını ve sıralı bir şekilde Tegea Yolu'na yürüdüğünü görebiliyorduk. En önde Agis, yanında şövalyeleriyle ilerledi, sıralı yedi alayla birlikte yürümekteydi. Aslan işaret etti. Lysandros da oradaydı, süvarilerine sanki kraliyet koruyucularıymış gibi davranıyordu. Bunlara *polemarkhs* savaş liderleri ve *pythioi* Apollolu din adamları eşlik ediyordu. Bunu kaval sesinin geldiği yöne doğru ana birlikler izliyordu.

Sekiz bin kadardılar. Hepsi kızıllar içinde, mızrakları omuzlarında, her adama bir tane düşen ve yanıbaşlarındaki zırh taşıyıcılarıyla, ellerinde ayna gibi parlayan kalkanlarıyla ilerliyorlardı. Bizim durduğumuz tozlu alandan, gölgelerin arasında hepimizin çömeldiği yerden zafer kazananların güneş altında ilerledikleri görünüyordu.

Şarkı söylüyorlardı. Bu ahenkli dinsel ilahi, "Hemeroit, Şeytan Tırnağı ve Cehennem" ölüme karşı takınılan küfürlü, küçümseyici tavrı simgeliyordu. Mızraklar kılıfındaydı, ancak kabartma süslü miğferleri güneşte altın gibi parlıyordu.

Alkibiades'ten bir ses geldi. Döndüğümde, alnından ter fışkırdığını gördüm; göz çukurları yaşlarla dolmuştu. Bunu önce, yaptığı harekatın alaşağı olması yüzünden duyduğu kederin bir işareti olarak algıladım. Ancak onu inceleyince bunun beyhude bir pişmanlık yüzünden olduğunu fark ettim. Düşman disiplini ve azminin görkemi karşısında hepimiz gibi o da hayranlık ve öfke duymuştu.

"Mükemmel görünüşlü piç kuruları, şunlara baksana!"

XII

DONANMADA BİR RÜTBE

Suikastçı Polemides'le yaptığım o günlük konuşmanın da sonlanması üzerine [büyükbabam devam etti] birbirimize veda ederken adam benden bir ricada bulundu.

Denizcilik takımının, şimdi Munsikhia'daki donanma merkezinde bulunan subay levazım deposunda saklandığını belirtti. Bunu onun için bulup getirebilir miydim? İçinde bana göstermek istediği bazı belgeler varmış. Dahası, diye ekledi, bu sandığı onun idam edilmesinden sonra da saklayabilir miydim?

Sonunun bu olacağını düşünmemesini söyledim. Beraat etmesi olanaksız değildi, hatta Sokrates'in suçlu bulunduğu düşünülürse mümkündü, çünkü toplum gözünde filozof ve Alkibiades arasındaki güçlü ilişki biliniyordu. Alkibiades'in sahip olduğu şöhret şimdi düşüşe geçmişti ve bu. ona karşı olan kimsenin başarısız olacağı haberini vermiyordu.

Polemides, "Evet, elbette." diye gülümsedi. "Unutmuşum."

Hapishaneden çıkarken fırtınanın getirdiği şiddetli bir yağmur, kapı girişinde beni esir aldı. Fırtınanın geçmesini beklerken yolun karşısındaki erzak dükkânından çıkan bir erkek çocuk yanıma yaklaştı. Kim olduğumdan iyice emin olana kadar birkaç dakika yanımda dikildi. Daha yaşlıca kötürüm bir adam topallayarak aynı dükkândan çıkarak yola geldi. Adam ayaklarını sürüyerek önüme geldi ve ellerini açarak kendini tanıttı. Geri çekildim, bu hırpani ve saldırgan dilsizin bir saldırısına uğramaktansa sağanakta kalmayı tercih ediyordum. "Beni tanımadınız, değil mi, efendim?"

Adamın sesi yabancı gelmedi.

"Oalı Eumelus, Reis. 'Yara',hani şu yaşlı Europa'dan."

"Yara? Kutsal İkizler adına, sen olamazsın!"

Bu adam bundan on bir yıl önce benimle birlikte, Abidos'ta ve Kancık Taşı'nda, Alkibiades'in emrinde, yirmi sene süren savaşta benimle hizmet vermişti. Kendisi denizci okçu, yani toksotesti, oysa bana kalırsa insan kılığına girmiş bir yarasaydı. Cesurdu, ancak yetenekli bir dövüşçü değildi. Lakabından da anlaşılacağı gibi, bir kartalın cesaretine sahipti ve verdiği askeri hizmette onu yükseltecek hırsları vardı. Abidos'ta çatışma sırasında bacağım koptuğunda beni Europa'nın üst güvertesine taşımıştı.

Yara, o acı sona kadar askerlik hizmeti vermeye devam etti. Aigospotamoi. Lysandros tarafından yakalanarak ölüme mahkum edildi ancak kölelerin engellemesi ve annesinin bir Megarialı olduğu ve bu yüzden Atina vatandaşı olmadığı yalanıyla cezası iptal edildi. "Onlar beni bırakır bırakmaz fırladım. Lysandros'un gemiyle geldiği ve teslim olduğumuz anda yurttaydım."

Beni erzak dükkânına götürdü. Dükkân onundu, küçük oğlan ise onun torunuydu. Dükkân gelini aracılığıyla, On Bir Ceza Uygulayıcısı yetkisindeki bir sözleşmeyle güvence altına alınmıştı. Burası, yemekhane en son alınan sıkı önlemler sonrası kapandığından bu yana, muhafızlara ve tutuklulara erzak temin ediyormuş. Yara benim hapishaneye geliş gidişlerimi not etmiş, ancak bu gün ilk kez, bana yaklaşma cesaretini gösterebilmiş.

Yitip giden komutanlardan ve akıp giden zamandan konuştuk. Sokrates'in davasından bahsetti. Yara beş yüz bir jüri arasındaymış, o da mahkum olması için oy vermiş. "Bir adam, Anaceum'un yanında bana geldi ve eğer iş yeri için yaptığım sözleşmenin devam etmesini istiyorsam, siyah taşı kaldırmam gerektiğini söyledi."

Ayrılırken, eski gemi yoldaşım beni yanına çekti ve tedbirli olmam için şu sırrı verdi: bazı ahlaksız gardiyanlar bana ya da filozofun takımından olan diğerlerine gelip, tutukluyu serbest bırakmak için bir ücret talep edebilirlermiş. Bu, Yara'nın hiç de az rastladığı bir olay değilmiş: gece yarısı yola çıkacak bir at, sınıra doğru hızlı bir kaçış, atılan bir kazık. Böyle bir şey duyar duymaz, Reis, bana gel. Bu muhafızları bilirim. Adamların ona karşı dönmesine fırsat vermeden, dostunun kodesten tüymesine ben yardım ederim. Bu sözlerini ciddiye aldım ve ona tüm kalbimle teşekkür ettim.

Fırtına dinmişti, ayrılmak üzereydim. Eski arkadaşıma Polemides'le tanışıklığı olup olmadığını sormalıydım. "İyi bir denizci, daha iyisi yoktur." Peki ya Polemides'in Alkibiades'in suikastındaki rolü neydi, diye sordum, çünkü Yara'nın Samos donanmasındaki çoğu kişi gibi eski komutanlarına saygı duyduğunu ve hatırasını tutkuyla koruduğunu biliyordum. Şaşırtıcı şekilde, Yara, suikastçıya karşı kin gütmüyordu.

"Ama o Alkibiades'e ihanet etti," diye üsteledim.

Yara omuz silkti. "Kim etmedi ki?"

O gece evde, belki de Polemides'in kendi denizcilik takımını bulup getirmemi istemesi üzerine harekete geçerek, tavan arasına kendi sandığımı bulmaya çıktım. Bugüne kadar denizde savaşanlar, sandıklarına, köklü bir adete dayanarak işaretler koyarlardı, hizmet ettikleri görev yerlerini tahtaya kazırlar ve her birinin yanına o bölgeden aldıkları madeni bir para çivilerlerdi. Sandığımı kütüphaneye götürdüm. Taşıyıcı ertesi gün Polemides'inkini de getirince, onu koyacak başka uygun yer bulamayarak onu da aşağıya benimkinin yanına koydum.

Birbirimizden ne kadar da farklıydık. Suikastçı ve ben, ikimiz de yirmi yedi yıl süren savaşta ülkemize hizmet etmiştik. Takımlarımıza bakıp bunu kim anlayabilirdi ki?

Kendiminkini açtım. Bir anda geçmişin, çarpışmaların ve çarpışanların kokusu doldu odaya. Oturmalıydım, üstesinden

gelmeliydim, bu duyguyla mücadele etmeliydim, sonsuz gecenin artık onlar için bittiği dostlar için ağladım ve ötekiler için de, aynı karanlık geçitte ilerleyecek olan filozof ve suikastçı için de gözyaşı döktüm.

Karım, büyükannen, o sırada oradan geçiyormuş ve beni bu şekilde görünce yanıma gelip ve şefkatle neler olduğunu sordu. Bir karar verdim ve tam o anda her şeyi ona anlattım.

Tüm tanrılar adına Polemides'i temize çıkarmak için var gücümle çalışacaktım. Onu özgürlüğüne kavuşturmak adına her şeyi göze alacaktım ve bunu sadece hukuk sınırları içinde kalarak yapmayacaktım.

XIII

KAHRAMANIN ADI, ÜÇ KEZ

Mantinea'nın ardından [Polemides devam etti] düzenlenen Olimpiyat Oyunları'nda, Alkibiades'in takımları dört atta birinciliği, ikinciliği ve üçüncülüğü kazandı. Ne Troy'daki zafer, ne de kollu savaş arabası üzerinde Apollo'nun görünmesi bu kadar büyük bir sansasyona neden olamazdı. İki yüz bin kadar kişi hipodrumu doldurmuştu. Euripides'in yazdığı zafer şiirini de hatırlar mısın? Nasıl başlıyordu? "Kleinias'ın oğlu... bir şeyler, bir şeyler... bu zafer

... şöhretin zirvesi olmalı,
üç kez duymak zafer çığlıklarını
kahramanın adını duymakla aynı

Ben yarışı kaçırdım. Bizim kümes Naupaktus'ta bedava yemek için oraya geç vardı. Duyduğumuza göre Alkibiades üç takımıyla birlikte Bizantium şehrinin onun onuruna verdiği şölene katılmış, on yıldan kısa bir zaman sonra Alkibiades bu şehrin kalesine şiddetle saldırarak orayı zaptetmiştir. Isparta kralı Agis de şövalyelerinin kırkıyla birlikte oradaydı. Yanındaki kalabalık Alkibiades'in binicilerini bir an olsun görebilmek için onu bırakıp gitmişti. Efesos, Khios, Lesbos ve Samotrakya onun onuruna büyük çadırlar kurmuşlar, spor alanları inşa etmişlerdi. Samiler için ilahiler okuyan bakirelerle dolu bir tekne göndermişti. Bu kızlar ortalıkta dolaşmaya başlayınca, boyunlarında çelenkleriyle tüm güreşçiler onları korumak için dışarı çıktılar. Nehir, yanlış hatırlamıyorsam bir iki karış derinliğindeydi.

Sicilyalı Eksainetos, stadion yarışında tacı aldı; kimse adama bakmadı bile. Kalabalığın gözü sadece Alkibiades'i ya da atlarını görüyordu. Atların leşlerini alabilmek için yarış ediyorlardı. Aynen öyle, bunu kendi gözlerimle gördüm. Bu şampiyonlardan biri kuyruğunu kaldırır kaldırmaz, yarım düzine kadar insan sanki bu atların göt deliği, altın külçeleri akıtan bir çeşmeymiş gibi başlıklarını hemen atın altına itiyorlardı. Hatta toynak izlerini bile aşırıyorlardı, izi kumun arasından dikkatlice oyup bir oymacının eseri gibi onu kutuya koyup saklıyorlardı. Hayatımda hiç bu kadar çok sarhoşu bir arada görmemiştim ya da kendim de hiç böylesine çok sarhoş olmamıştım. Toplu zina olayı ise fevkalade gösterişliydi.

Alkibiades'e gelince, onun yanına bir ok atımı mesafesinden fazla yaklaşamıyordum. Otuz dört yaşında gök kubbeye ulaşmıştı. Kahramanların kahramanı olmuştu, sadece Yunan'ın değil, Makedonya'nın ve Trakya'nın, Sicilya'nın, İtalya'nın, aslını söylemek gerekirse Pers İmparatorluğu dışında tüm dünyanın tanıdığı en ünlü kişiydi.

Yarışlara gelince, bunlar daha geniş bir alanda tarih için de bir dönüm noktasıydı. Hatırlarsan Ispartalılar bir önceki Olimpiyat Yarışları'ndan menedilmişlerdi, nedeni ise onların Zeus'un Elealı din adamları ile tartışmaya girmeleriydi. Lakedaimonlar olmadan kazanılan her bir taç parlaklığını yitirmişti. İşte şimdi buradalardı. Dövüşçü Polidorus, pentatloncu Sthenelaides, artı dört atta yer alan iki takımlardı. Bunlardan hiç biri birbirleri dışında kimseye yenilmemişlerdi. Mantinea gururunu onarmıştı. Alkibiades'in söyleyeceği gibi, mitos geri dönmüştü ve onlar bundan bencilce bir zevk alıyorlardı.

Benim açımdan Ispartalılar'ın orada oluşu daha kişisel ve belirgin bir anlam taşıyordu. Kafamı her çevirdiğimde Yetiştirme'den arkadaşlarımla, bizi eğiten subaylarla ve genç komutanlarla karşılaşıyordum. Kahramanlar çadırının dışında eski komutanım Phoebidas ve onun kardeşi Gilippus ile karşılaştım. Kendisi daha sonra Sirakuz karşısındaki Atina kuvvetlerini çok büyük bir zarara ve

hüsrana uğratacaktır. Rastlantı sonucu karşılaştıklarım arasında ayrıca gençlik yıllarımdan bir arkadaşım ve bazılarının dediğine göre Alkibiades'in aşığı Endius da vardı. Şövalyelerin başıydı.

Benim gibi daha bir çokları vardı; yani kendi uluslarının renkleri içinde değil, ülkeden ayrılmanın kutsal derisi içinde, kiralık kalkanlar olarak dolaşan daha bir çokları. Mevsimler nasıl olduğunu anlamadan öylesi birbiri ardına geçer ki, bir adam, geçen yıllar boyunca hiç karşılaşmadığı bir dostundaki yansımaları görmeden kendi kişiliğindeki değişiklikleri anlayamaz. İşte Alkaeus geliyor, Sokrates'in çadırdaki dostu, Aspasya Üç'ün sevgili aktörü. Şimdi kendisi bir eğiticiydi. Eğitmeni olduğu Pandion bu öğleden önce kendini ayağına bağladığı taşla denize atmıştı. İkinci olmaktansa ölümü seçmişti. Yeminini kardeşimin omzunda eden Akharnaeli Pandion, sadece bir yaz anısı olarak kalmıştı. Ve her şey yeniden kaldığı yerden evam etti. Her bir adam, okul yıllarındaki arkadaşları son gördüğünde bıyıksız delikanlılar olan arkadaşlarıyla birlikteydi şimdi. Arkadaşının sakalına bu gri de nereden konmuştu ya da şu yoldaşın kollarındaki yara izleri de nereden çıkmıştı? Kız kardeş ya da anne, hatta eş ya da evlatlar hakkında sorulan sorular aynı sessiz cevapla karşılık buluyordu. Sorulacak tüm sorular bittiğinde her ikisi de karşısındaki arkadaşının gözlerinin içine baktı ve kendisininkinin farkında olmadan karşısındaki camda yiten şeyleri okudu.

Üçüncü gün doğumunda Eunis, Alpheus boyunca kurulan gecelediğimiz çadırsız kampta beni sarsarak uyandırdı. "Kalk haydi, Uykucu Kemik Torbası! Ve beyefendiyi selamla."

Karşımda Aslan duruyordu. Mantinea'dan bu yana onu görmemiştim, tam iki yaz geçmişti, hâlâ yanımda taşıdığım mektuplarına cevap da yazmamıştım.

Bakımlı ve zengin bir beyefendi olarak giyinmişti. Onu memnuniyetle alkışladım. Artık Potidaialı umursamaz bir kaçak olmaktan çok uzak, otuz yıl devirmiş, yirmilerine yaklaşan çocukları olan bir adamdı. Şimdi sadece ona ait olan babamın çiftliğine bakıyordu. Tıkanan yol boyunca şehre yürümüştü.

Hâlâ savaş zanaatinde hizmet verdiğim için beni payladı.

Benim savunmam ise "Parası iyi!" oldu.

"O zaman bana yemek ısmarla."

İkimiz de güldük.

"Kıçından bir obol çıkartamazsın, çıkartabilir misin yoksa?"

Dafne halanın hastalandığını söyledi. Hâlâ onun altın çocuğu olduğumu biliyor muydum? "Senin için endişeleniyor, kardeşim, ben de öyle." Onunla eve gelmemi, toprağı işlememi istedi. İkimiz yarı yarıya ortak olacaktık. "Arazi benim tek başıma altından kalkabileceğimden çok daha büyük, Pommo. Ama ikimiz bir araya gelirsek, orayı işletebiliriz."

Günü beraberce geçirdik, kardeşim ve ben ikimiz de kalplerimizi yakan o konuyu açamıyorduk.

"Onların kemiklerini gömdün mü?"

Karımın ve çocuğumun ve Babam'ın ve Meri'ninkileri kastediyordum, ait oldukları yere, Akharnae'deki mezarlığa götürülmelerinden bahsediyordum.

"Sen daha büyüksün, Pommo. Biliyorsun ki, bunu yapacak olan da sen olmalısın."

Bununla beraber, Yarışlar'ın tüm anlamı yitti. Gitmeliydim. Bir sonraki öğlen ayrılmak üzere hazırlandım -ki bu Eunis'yle çok büyük bir tartışmaya girmemize yol açtı- Eunis'nin benim bir gün "beyefendi havasına bürünüp" onu bırakacağım gibi bir inancı vardı. Kadınlarla yaşanan böyle sahnelerden nefret ederim. Silahlı bir adam, Ispartalılar'ın zırh taşıyıcılarından biri beni arayarak kampımıza girdiğinde çoktan eşyalarımı omuzlamıştım. Bu, Endius'un adamıydı, lakabı balta savurmadaki yeteneği yüzünden Sıkı Vuruş'tu. Efendisinden bu akşam masasında ona eşlik etmemiz için bir davetiye getirdiğini söyledi. Bu davet benim arkadaşlarımı ve kadınlarımızı da içeriyordu.

Şövalyenin birliği ana çadırda değil, Olimpiya şehrinin dışındaki Harpine'deki özel yurtlukta konaklamıştı. Sıkı Vuruş, bizim için buraya geldi ve bizi götürdü. Otuz dört yaşındaydım, Endius ise

kırklı yaşlarının ortasındaydı. Çocukluğumuzda benim konumum onunkinin o kadar altında kalıyordu ki, hâlâ ona "efendim" diye hitap ediyor ve saygı gereği onun kalkan taşıdığı tarafta duruyordum. "Rahatla, Pommo. Şimdi arkadaş olabiliriz."

Şövalye kadınlarımıza karşı çok kibardı, hatta çok da çekiciydi; onların da kendisinin ve arkadaşlarının yanında oturup yemek yemesine, Lakedeaemon'da duyulmamış bir samimiyetle izin veriyordu. "Bu doğru mu?" Eunis'nin arsız dili konuşmaya cüret etti. "Ispartalı kadınların festivallerde çırılçıplak kaldıkları doğru mu?"

"Biz buna çıplak değil, kutsal diyoruz." diye yanıtladı evsahibi.

"Peki ya şişmanlarsa?"

"Kilo almamalarının nedeni de bu ya zaten."

Eunis bunu merakla karşıladı. "Yunan'dakı en güzel kadınlar Ispartalılar arasından mı çıkar yani?"

"Homer'in de açıkca doğruladığı gibi," diye Endius cevap veridi, bir yandan da övgüyle Tindareus'un kızlarından -eski zamanların Helen'i ve Klitemnestra ve Odisseus'un Ithaca'ya kraliçesi olarak götürdüğü onların kuzeni Penelepo'den bahsediyordu."

Yemeğin sonuna doğru diğer Spartiate belirdi. Bu, Lysandros idi. Mantinea'dan bu yana süvari değil, ağır piyade albayı olarak yükselmişti. Endius'un yanındaki yerini aldı. Şükran Günü İlahisi söylendikten ve birlik dinlenmek üzere kenara çekildikten sonra bu ikili Telamon'a doğru ilerlediler ve benle de görüşmek istediklerini söyleyerek beni de beklettiler. Geç olmuştu, ancak ay çıkmıştı. Biraz hava almak için kırlık alana doğru onlara eşlik eder miydim acaba? Atlar bizim için sürülmüştü, Asiller'in zırh taşıyıcıları ellerinde meşalelerle önden tırıs gittiler.

Bunun anlamı ne olabilirdi? Yemekteki konuşmada herkes Alkibiades'ten bahsetmekten kaçınmıştı, o ana kadar hiçbirimizin dudaklarından bu isim her hangi bir amaçla dökülmemişti. Endius kendi arkadaşı hakkında sadece bir iki kelime etti. Bunlar da liderimiz Telamon'un sorusuna karşılıktı: Kahramanın onuruna dikilen çadırlardan en mükemmeli Argostakiydi. Burası Mantinea'dan bu

yana ikinci kez bağımsızlığına kavuşmuştu ve etkin adamların arasında olan Alkibiades burada bir çok müttefik ve arkadas edinmişti. Bu olayı siyasi olarak kullanıyor olabilir miydi? "Onun yaptığı şeyler içinde," dedi Endius. "Politika içermeyeni yoktur."

Alpheus boyunca birkaç mil kadar ilerledik. Zeytinler ve arpayla dolu alan göz alabildiğine uzanıyordu. Endius bu toprakların özellikle de şu anda üzerinden baktığımız arazinin kendisine bir çok borcu olan karısının akrabası Elisli Anakreon'a ait olduğunu söyledi. Bir kafa işaretiyle İspartalı zırh taşıyıcılar vaziyet aldılar. Birliğimiz, derenin yukarısındaki sarp kayalıklarda atlarını dizginledi.

Şövalye "Yoldaşımın ve benim az sonra sözünü edeceğimiz şey," diye başladı. "Ne kralların ne de Lakedaimonlu sulh yargıçlarının ağzından çıkanlardır, bunlar sadece bizlere, bizzat bizlere aittir. Bunları dinler ve hiçbir şeyi başkasına tekrarlamayacağınıza söz verir misiniz?"

Ensemdeki tüyler ürperdi.

Atımdan inerek "Yola yürüyerek devam edeceğiz," dedim. Telamon'un eli beni çekip durdurdu.

"Bu beyefendiler iş konuşmak istiyor, Pommo. Ben de bu işin içindeyim." Beni sakinleştirmek için hafifçe dizime vurdu. Bir iş teklifine kulak vermek beni bu işi yapmak zorunda bırakmazdı.

Endius bana bakarak, "Kendine bir 'vatansever' diyebilir misin?" diye devam etti.

Eğer kastettiği buysa şafakla birlikte Atina'ya dönecektim.

"Demek istediğim şehrini düşmanlara karşı korur musun? Hayatını feda etmen ülkenin bağımsızlığını koruyacaksa, ölmeyi göze alır mısın?"

Tanrılara güvenerek cevap verdim: "Eğer şansım varsa her ikisini de kaybetmemeyi tercih ederim."

Telamon'a bakarak gülümsedim. Arkadaşım sessiz kaldı. Lysandros bana bakarak konuştu.

"Ülkeni tehdit eden düşmana karşı hayatını feda edeceğini söyledin. Herkes gibi ben de buna inanıyor ve saygı duyuyorum. Şim-

di tahmin yürütelim senin ulusunu etkileyen çok büyük bir salgın olsa, bir kıtlık ya da diyelim ki çok büyük acılar çekilse..."

"Şunu doğrudan söyle, dostum."

"..... yine de aynı cesareti gösterir misin? Son nefesine kadar....."

"Cinayet işlememi mi istiyorsun, Lysandros?"

Endius hararetle araya girdi. "Bir zorbayı, katleden kişi bir katil değil, bir vatanseverdir. Harmodius ve Aristogeiton gibi ülkesinin bir kurtarıcısıdır!"

"Baylar, baylar." Telamon elini kaldırdı. "Biz burda iş konuşuyoruz; tutkudan bahsetmiyoruz."

Endius bunu dikkate almadan bana doğru coşkuyla anlatmaya devam etti. "Istırap içinde kıvranan yurdunu böyle bir insandan temizleyen birini kurtarıcı olarak adlandıramaz mısın sen?"

"Endius!"

Bu sertçe hitap Lysandros'den gelmişti.

Endius çabayla kendini kontrol altına almaya çalıştı. "O zaman doğrudan konuşalım. Daha fazla ima yok. Senin de gözlerin görüyor, Polemidas. Aptal değilsin sen. Senin ülkenin düşmanı Isparta değil. Onun gerçek düşmanı onun kendi koynunda yatıyor. Bu bizler değiliz, başında tacı olan o yılan, bir alanı ateşe vermeye yetecek kadar yakıcı hırsı, onun aşırı taşkınlıkları bu ülkeye zarar veriyor."

"Ondan bu kadar mı çok korkuyorsun, Endius?"

"Ondan korkuyorum ve nefret ediyorum. Ve senin gibi onu seviyorum da."

Arkasını döndü. Uzun dakikalar boyunca kimse konuşmadı.

"Atina'nın göğsünü bu yılandan arındıracak olan bu vatanseverin hesabına düşen ne olacak?" diye arkadaşım sessizliği bozdu.

"Bütün bu gördükleriniz."

Bunu söyleyen Lysandros idi. Zeytin ağaçlarını ve arpa tarlalarını işaret ediyordu. Telamon ıslık çaldı.

"Son derece yüreklendirici. Ama bu kurtarıcı bunun tadını çıkartabilecek kadar yaşayacak mı?"

"Bizim himayemizde ve ömrünün el verdiği sürece evet."

"Ya da Isparta," diye her iki Asile de bakarak devam ettim. "Bir düşmanın bu kadar iyi durumda olmasını kendine sorun yapana dek, değil mi?"

Endius, "Yeter!" diye bağırdı. "Onu öldürecek misin?"

"Yakında bunun yarı fiyatına ikinizi de öldüreceğim."

Asil, dizlerini atına o kadar hızla vurdu ki hayvan ürktü. Lysandros ileri atılmak ve at başlığını yakalamak durumunda kaldı.

"Rahatla, dostum," diye Endius'a seslendi. "Yoldaşlarımızı burada bu gece iknaya çalışmayacağız. Belki de onlar haklıdır. Eğer Atina bizim ulusumuzun düşmanıysa, bizim rolümüz, senin ve benim, Atina'nın güç duruma düşürdüğü herkese yardım etmektir." Yüzüme bakarak gülümsedi. "Üçlü tacı giyen dostumuzu gök kubbedeki tanrılar korusun."

Telamon ve ben attan indik. Endius duraksayan atıyla üstümüze ilerledi. "Şimdi şunu iyi dinle, bir kehanette bulunacağım. Bir gün Atina savunmasız kalacak, donanması batacak. Uzun Surlar'ı yıkılacak, dul kadınlar ve yetim çocuklar sokakları dolduracak. Tüm bunlar bir adamın yüzünden Atina'nın başına gelecek..."

Onu keskin bir şeyle parçalamak için yanıp tutuşuyordum, ancak onun bu sözleri kanımı dondurdu, söylediklerine verecek bir karşılık bulamıyordum.

"O suç, kardeşlerim," diye Endius devam etti, "tanrıların en çok tiksindiği o suç hangisidir? Cinayet değil. Vatan hainliği de değil. Aşırı gurur! Bunu tatmin etmek için, Zeus'un kendisi gökyüzünün anahtarını yitirmiştir." Avucunu açarak üzerimize ilerledi "Bu gece burada söylediklerimi bir kenara not edin."

Şövalye topuklarını vurdu, adam ve atı hızla uzaklaştılar. Lysandros, bu ana kadar Telamon'u ve beni taşıyan atların arkasına binen zırh taşıyıcılarına doğru ilerleyerek, ağır ağır devam etti. Bulunduğumuz yerden zeytinlikler ve tarlalar ay ışığının altında gümüş renginde uzanıyordu.

Lysandros "Manzaranın tadını çıkarın, yoldaşlar." dedi. "Belki de bunların hatırına başka bir gün birlikte iş yaparız."

XIV

BİR FETİH REHBERİ

Yarışlardan sonra kardeşim ve ben yurda, Atina'ya doğru taban teptik ve o dört günü birbirimizi yeniden tanımaya harcadık. Ödenmesi gereken paralar vardı. Eunis'yi feribotla Patrae ve Isthmus yoluyla gönderdim. Telamon ve Çorba'yla yolculuk ederken güvende olacaktı. Bizim kümesteki diğerleri de şehre bir göz atacaklardı. Sicilya'ya gidecek yeni donanmada iş olabilirdi.

Yeniden eve varınca kardeşim ve ben en sonunda, babamızın, kızkardeşimizin, benim karımın ve çocuğumun kemiklerini huzursuz yataklarından çıkarıp Akharnae'deki atalarımızın mezarlığına, sonsuz uykularına dalmaları için götürdük. Belki de burada huzur bulacaklardı. Kendi adıma, artık akıldan silinen ailemizin evlatlarının yattığı bu toprakların üzerinde dururken, kederle öylesine kaskatı kesilmiştim ki, ayin sırasında bile kendime hakim olamayarak dizlerimin üzerine çöktüm, bu duyguyla bitkin düşmüştüm.

Söylesene, Jason, toprak anayı bizim sahibimiz yapan ve bizi kendisine tutsak eden bu gücü nereden kaynaklanır? Bizler onu elinde tutanın kendimiz olduğunu düşünürken o bizi elinde tutmaktadır. Bize ait olan o değil, ona ait olan biziz aslında.

Senin de bir çiftliğin var, Jason. Bir çiftlikle uğraşmamış hiç kimse yoksulluğun anlamını bilemez. Savaşta en azından birinin ücreti rüzgârda dağılıp gitmeden önce avucunun içinde bir gece geçirir. Çiftçi buna bile sahip olamaz. Bir tohum toprağa düşmeden önce çiftçi ürününü ipotek eder, bu yüzden hasat ona cömert de davransa, pazara en iyi incirleri ve armutları da götürse, kâr

ona bir merhaba bile diyemeden, bir muhasebe memuru, vergi toplayıcısı ve onun kendi huysuz akrabaları tarafından hızla tüketilir. Bir adamın bir çiftliğin sahibi olduğunu söylemek zalimce olmasa bile mantıksızdır. Çiftçi, onu arkasında bir öküz ya da demir bir çapa gibi sırtında taşıyan kişidir.

Asker korkunun ne olduğunu bildiğini düşünür. Bunu bir de çiftçiye sorsana. Savaş arifesinde çok içmiş ve taş gibi deliksiz uyumuştum, şimdi çiftlikteki ranzamda Serberus gibi uyku tutmadan dönüp duruyordum. Çiftçi gün doğumunu tek bir soruyla karşılar: Geçen sene ne gibi bir felaket oldu? Bir koyunun hasta olabileceği ya da bir kümes hayvanının durumunu kötüleştiren bu kadar çok neden olduğunu asla bilmiyordum.

Bir çiftlikte her zaman bir şeyler ters gider. Gün doğumuyla işleri yoluna koymaya başlarsın ve işi gece yarısı ancak bırakabilirsin. Troy'un kendi ise asla bu tür belalarla uğraşmaz. Mantar, çiftliğine sızar, aynen küfün, pasın ve sünger hastalığının sızdığı gibi. İnsan, yalama, titreme, sıtma nöbeti, karın ağrısı ve ateşle mücadele eder. Sürüngen olan her şey düşmandır. Uzun yürüyüşlerde haşereleri öldürürdüm ve onlar hakkında hiç düşünmezdim, oysa artık benim kabuslarım olmuşlardı. Ak karıncalar ve dülger karıncaları, eşek arıları ve yaban arıları, çekirgeler, kurtlar, yaprak bitleri ve tahıl haşereleri, pervaneler, pireler, ekin bitkileri ve et sinekleri; kemirgenler, delik açıcılar ve oyucular. Çiftçinin yetiştirdiği hayvanların iç organlarını istila eden yaratıklarla tanrı sadece kendini kanıtlıyordu; yalama ve tırtıllar, sülükler ve tenyalar; insan dirseğine kadar kaç yere kolunu daldırmak zorunda kalır? Toprağın kendisine de güvenilmez, her sabah önleyici setlerin yıkıldığını, yerine her şeye izin veren hendeklerin oluştuğunu görmek mümkündür. Doğada her şey paraya mal olur ve toprakla uğraşan kişinin asla yeterli parası olmaz. Çiftçinin kazandığı terdir, sahip olduğu tek malvarlığı ambarındakilerdir. Yağmur çok ya da az olduğunda, bu çiftçinin felaketidir ve güneş ve rüzgâr ve ateş ve zaman... Kiralanan eller sadece yevmiyeyle çalışır ve eğer parası bir ya da iki

köleye yatıracak kadar çıldırmışsan geride sana kalan sadece onların sorunlarıdır. Baldırımıza kadar hayvan pisliğine gömülmüşken, kardeşim ve ben o sessiz soruyu soruyorduk: Tanrılar aşkına yaşlı adam bunu nasıl başarıyordu? Tek başına bir adam, birkaç kişi bunun altından kalkamazken nasıl olup da bu pislikten kâr elde edebilmişti? Çiftçi kırk yaşında artık mazi olur. Mevsimler boyu sadece tek bir yardımcısı sayesinde ayakta kalır: köpeği.

Bir çiftçinin, yorulmak bilmeyen, her zaman sadık kalan tek dostu, horozun ilk ötüşüyle sahibinin peşine takılır ve tüm gün boyunca hiç kaytarmadan ve neşesini asla kaybetmeden çalışır durur. Yaptığı işin sonunda da hiç para almaz, sahibinin sesini duymak ve sırtının okşanması onun için yeterlidir. Tüm hayvanların efendisi, gece nöbetçisi, sınırın bekçisi olmadan çiftlik asla varlığını sürdüremez.

Ufak tefek her işin eğlence aracı olduğu ve her yaratığın ona oyun arkadaşlığı ettiği bir çocuk için toprak elbette son derece mutluluk verici bir yerdir. Aynı şekilde bir kadın da çiftlikte kendini bulur. Eunis burada çok eğleniyordu. Aslan'ın Theonoe'si ise bir şehir hanımefendisiydi, taşra onu sıktı. Ancak onun çocukları, benim kadınımda yalnızca çocuğu olmayan bir kadının anlayabileceği o ağrıya neden oluyordu. Onu en kısa zamanda karım yapmalıydım. Bu serseri hayata daha fazla dayanamayacaktı.

O sonbahar Euriptolemus'tan bir haber geldi. Sicilya'yı istila edecek bir donanma filosu varmış, Alkibiades kumanda edecekmiş. Ben ve erkek kardeşim de bu hizmete atanabilirdik. Toplam ikramiye üç aylık maaş, artı subayların bu süre için aldıklarının iki katı kadar bir miktardı.

Eunis; Aslan ve ben bunu konuşurken odada daha fazla duramadı.

Bunun üzerinden çok zaman geçmeden Alkibiades kılanımızın önünde kendini gösterdi. Büyükbabamın eski kiremit çatılı çiftlik evinin olduğu Akharnae'deki Rüzgârlı Tepe'ye doğru gitti. Akrabalarımızın yaklaşık otuz kadarı toplanmıştı. Özellikle de yaşlı zengin-

ler ve aralara serpiştirilmiş gençler vardı. Alkibiades yemekten sonra topluluğa seslendi. Donanma filosu için para istiyordu. Bahsettiği tüm vatandaşlardan şu ana kadar alınan *eisphora* yani savaş vergisi değil, zorunlu olmayan ekstra bir miktardı. Özellikle aradığı ise bağımsız destekçiler, kendi adlarına savaş gemileri verecek bireyler ya da birliklerdi. Bu kişilerden, bu büyük gemileri karinadan başlayıp inşa etmelerini, görevlilerin ücretlerini ve yatak paralarını karşılamalarını, donanma filosunu tümüyle donatarak subaylara ve mürettebata da bir yıl boyunca para yardımı yapmalarını istiyordu. Bu, büyük Sicilya'ya seferi içindi.

Burada Alkibiades'in siyasi kişiliğinin farklılığını hesaba katmalıdır. Bu, devlette iktidar sahibi değilken antlaşma yapmak üzere girişimde bulunma gözüpekliğini göstermesidir. Generaller Heyetine dört kez seçilmesine rağmen, bu gece sahip olduğu saygıdeğer konumun arkasında ne eyalet yetkisi, ne de resmi bir güç vardı. Bu gece karşımıza sadece kendisi olarak çıkmıştı.

Sicilya'ya yapılan sefere gelince, senin de bildiğin gibi o sıralarda Atina'nın Egesta şehriyle karşılıklı savunma antlaşması yapmış olması bir rastlantıydı; bu eyaletin temsilcileri meclise başvurmuşlardı. Sirakuz yönetimi tarafından yardım görerek onları kuşatma altında tutan komşuları Selinuntinesler ile antlaşmazlıklarının çözümü için yardım istiyorlardı. Savaş yanlısı olan Alkibiades ve diğerleri bir bahaneyle hemen bu fırsatın üzerine atlamışlardı. Hiç zaman yitirmeden yasa tasarısı halk tarafından imzalanıp resmileştirilmişti. Sefer için fonlar ayrılmış, üç general, Alkibiades, Nikias ve Lamakhus atanmıştı. Rakipler, ki bunların içinde Nikias'ın kendisi de vardı, harcamaları arttırarak bu tehlikeli girişimi daha başlamadan sonlandırmak için başarıyla dolap çeviriyorlardı. Alkibiades, işini insanlarla, parası olan varlıklı aileler ve bağımsız siyasi kuruluşlarla halletiyordu. Akşamüstü ailemizin karşısına çıktı, böyle topluluklar karşısında en azından şimdiye kadar üç kez sunum yapmıştı ve bir sonraki dört gece boyunca da planına göre dört tane daha yapacaktı. Hepsinde Alkibiades, tahminlere göre iki yüzden fazla geniş aileye

ve topluluğa davasını anlattı. Bu, sonbahar ve kışın en iyi kısmını oluşturdu. Erkekler, bu gece ziyaretlerinin, en sonunda onu fahişe evlerinden uzak tuttuğu üzerine şakalar yapıyorlardı.

Bu ciddi bir işti ve Alkibiades de bunu gerektiği gibi, büyük bir ciddiyetle ele aldı. Bizim ailenin erkekleriyle yapılan bu toplu görüşmeden önce her biriyle özel olarak konuşmaya özen gösterdi. Arazide, şehirde adamı nerede rahat yakalarsa onunla resmi olmayan özel görüşmeler yaptı. Bu, o kişiyi yumuşatmak içindi. Daha da ötesi her bir potansiyel bağışçıya birer kitapçık verilmişti. O akşam da Alkibiades yanında yenilenmiş olanlarını getirip dağıtmıştı. Ayrıca böyle büyük bir katkıda bulunamayacak kadar az parası olan iki amcama donanma filosuyla ilgili broşürler değil, atlılara bağışları içeren daha kısa yazılar verildi. Alkibiades'in bizim ailenin malvarlığı konusunda edindiği bilgi karşısında büyükbabamın şaşkınlığını hatırlıyorum da, öfke duymamış, sadece hayret etmişti. Şehrin yüksek eupatridailerini yani kökten gelen asıl zenginlerini nasıl da bilebiliyordu?

Akşam serin ve açıktı. Bu toplantı için üç yanı güneşliklerle kaplı sadece bir yanı Dekelea'ya doğru açıkta kalan, büyükbabamın güney terasında rüzgâr esiyordu. Alkibiades, yoldaşları Menestheus ve Pithiades ve teknik soruları cevaplaması için yanında bulunan denizcilik mimarı Aristophon'la birlikte erkenden geldi. Alkibiades'in ortaklarının donanma yiğitlik ödülünü kazananlar olduğu kimsenin gözünden kaçmamıştı; Menestheus, Mitilene'de gemi kaptanıydı, Pithiades Kos'ta filo komutanıydı. Bu ikili tam da olgunluk yıllarında olduklarından ve oligarşik eğitimlerinden dolayı, liderlerinin gençliğini ve sıradan halkın kahramanı olarak edindiği kötü şöhreti dengelemek üzere göreve getirilmişlerdi. Yemek ve tören sona erdi. Yemekle ilgili her şey toplandığında Alkibiades ev sahiplerini selamladı, katılımları ve misafirperverlikleri için teşekkür etti.

"Hemen konuya girelim ve Ispartalılar'ın yaptığı gibi kısa ve öz konuşalım. Siz beyefendilerin de bildiğiniz gibi Generaller Heye-

ti'ne seçilmeme ve sefer filosunun komutasını paylaşıyor olmama rağmen bu gece bu topluluğun karşısında hiç bir yetkim olmadan, sadece bağımsız bir vatandaş gibi çıkıyorum. Sizlere, dostlarım, sadece kendi adıma sesleniyorum. Bazıları bunu aşırı gurur ya da kendini beğenmişlik olarak niteleyip onaylamayabilir. Bu tam da düşmanlarımız Ispartalılar'ın söyleyeceği türde bir şey; onlar harekete geçtiklerinde bunu bir düzen çerçevesinde ve belirli yöntemlere uyarak yapabilirler. İşte bu yüzden bizim devlet yapımız onlarınkinden üstündür ve işte bu yüzden onlar asla bizi geçememişlerdir, bunu da asla başaramayacaklardır. Çünkü bizim yolumuz her vatandaşın fikrini diğeri ya da diğerleri önünde sunmasına ve bunu bir mantığa oturtarak, ikna yoluyla kendisini destekleyen bir grup oluşturmasına izin verir. En iyi anlamda bu demokrasidir. Bu bir demagogun kendini izlettirmek üzere kalabalık karşısında yer alması değildir. Bu, kişinin temellere dayandırdığı fikirlerini, sağduyulu ve akıllı olanların karşısında herkesin çıkarı adına söylemesidir.

"Farkındayım ki, baylar, bir kısmınız beni böyle davranmaya iten nedenlere şüpheyle yaklaşıyorsunuz ve beni kişisel olarak yüce bir yerde tutmuyorsunuz. Benim bunu ifade etmeme izin verin ve kişiliğimin sizi tedirgin eden özelliklerinin şu söz konusu durumda bunun bir borç değil, bireyler olarak kendi amaçlarımız ve bütün olarak da şehrimiz için ortaya konulacak bir servet olduğunu kanıtlayacağına sizi ikna etmeme izin verin. Umarım sizi ikna edebilirim.

Bazılarınız benim hırsımı, ki bu hırs değildir, onaylamıyorsunuz. Benim hırsımda öfkenin kokusu var, siz bunun sonuçlarından korkuyorsunuz. Diğerleri ise benim kişisel tavrımın yol açtığı durumlardan dolayı öfke duyuyor. Eğer söylemem gerekiyorsa, kendim de çoğu zaman bu konuda kızgınlık duyuyorum! Bu gençlik ateşinden baylar ve haddinden fazla duyulan bir coşkudan daha farklı bir şey değildir. Biri bir tay satın aldığında arzu ettiği şey sadece yarışmaktır. Görmek istediği uysallık değil alev alev yanan ateştir. Koşacak, yarışacak bir at arar. Eğiticilerin atı yetiştirmesini ister. Bu gece sizden isteğim de bu baylar. Beni ellerinize alın. Atılganlığıma

kendi ölçülü tavrınızı ekleyerek bunu işe yarar bir güç haline getirin. Bu denge, büyük takımları yaratan ve zor yarışların kazanılmasında rol oynayan şeydir.

"Sicilya zor bir yarıştır. Toprakları çok geniştir, tüm Peloponnes'den daha zengin ve işlenebilir arazileri Yunan'ın tümünden çok daha fazladır. Sicilya'da arpa yetişir. Buğday, çavdar ve yulaf da öyle. Zeytin ağaçları ve her çeşit meyve... Sicilya'nın suyu, kerestesi ve atları vardır; Karadeniz'e ihtiyaç duymaması da bu yüzdendir. Sicilya madeni açıdan da zengindir, altın ve gümüş, demir ve bakır, ayrıca kalay yatakları vardır. Sayısı elli kadar olan şehirler zenginlik kaynakları açısından Yunan polislerine eşittir.

Daha da iştah kabartıcı olarak, Sicilya, İtalya'nın yanıbaşını işgal etmektedir. Henüz ele geçirilmemiş olan bu toprakların zenginliğinin ayrıntısına girmeme gerek yok. Kimsenin bundan şüphe etmediğini görüyorum, baylar. Çok güzel. Ancak sizin söze dökemediğiniz sorunuz çok açık: Peki ya bu saydıkların içinde bana uygun ne var?

"Hepinizin oğulları var, hatta onların da oğulları, torunlarınız var. Mallar her biri arasında bölüşüleceğinden, her varis, mirasınızı biraz daha azaltıyor. Bizden sonra gelenlere ne bırakabileceğiz? Onlar kendi paylarına düşeni nerede bulabilirler? Siz, dostlarım, süvari sınıfına mensup insanlarsınız, arazi sahipleri ve şövalyelerden oluşuyorsunuz. Size bir soru sorayım. Hangisi daha kolaydır: Çamur ve taştan işlenecek bir arazi yaratmak mı daha kolaydır yoksa temizlenmiş ve ekilmiş arazileri, suyu, çitleri, meraları ve hatta topraktan anlayan, onu işleyen çiftçilerinin bile olduğu çoktan kurulmuş tam ve bütün bir mülkü elde etmek mi daha kolaydır? Sicilya'yı aldığımızda bu seçimi yapacak olan kimin oğulları olacaktır? Buraları zapteden orduya para yardımında bulunanlardan başka kim olabilir ki?

"Savaşta sadece söz vermekle olmaz, Alkibiades, diye düşünüyorsunuz. Savaş sayısız sorunları da beraberinde getirir, sonucu zafer olabileceği kadar bir felaket de olabilir. Ayrıca şu soru da kafa-

nızı kurcalıyor. Sicilya güçlüdür. sahip olduğu elli kadar şehir bir anda devrilip ortadan kalkmayacaktır. Buna cevap olarak keşke daha fazla şehri olsaydı diyorum. çünkü ne kadar çok olursa, o kadar çok parçalanır ve daha kolay denetim altına alınır. Bu şehirleri, adalar gibi düşünmeliyiz. Evet, onlar *tam da bu tanıma uyar.* Her biri ayrı ve kendi çıkarları olan, diğerlerini kıskanan... Bu şehirleri, imparatorluğumuzdaki adaları nasıl aldıysak öyle ele geçireceğiz: En güçsüz olana karşı en güçlü olanla ortaklık kuracak, büyük bölümü fethedip daha sonra da diğerine döneceğiz. Bir iki taneyi bağımsız bırakarak; bizimle ittifak kuran hiçbirine zorla bir şey yaptırmayacağımızı kanıtlayacağız.

"Çoğunuz donanma filosuna komuta etmiş kişilersiniz. Deniz gücünün ne olduğunu bilirsiniz. Bu ileriye dönük tasarının başka hangi ittifaklarla uygulanabileceğini, bundan yeniden yararlanıp yararlanılamayacağını sorguluyorsunuz. Buna da cevabım şu olacak dostlarım. Eğer bir donanma filosu işe yaramaz olmaya başlarsa, onu kullanacak bir bahane her şekilde bulurum. Size nedenini anlatayım. Sicilya'nın büyüklüğü düşünüldüğünde kaba kuvvet yeterli gelmez; bunun dışında diplomasi, gözü peklik ve hepsinden de ötesi muazzam gücün ani ve dramatik olarak sunumu gereklidir. Bu açıdan hiçbir şey bir donanma filosuna rakip olamaz. Beni dinleyin, baylar.

"Kara kuvvetleri, sayısı hiç fark etmez, pejmürde ve dağınık bir görüntü verir. Alana girdiklerinde, sayıları genellikle ekilmiş olan ürünler tarafından belirsiz kalır ya da geçitler ve dağlarla gizlenir. Bin kadar piyade bu araziden biraz daha fazla yer kaplar sadece. Elli bin kişilik bir orduyu bile ya manzara daha küçük gösterir ya da kendi çıkardıkları toz bulutu gölgeler. Büyük miktarına rağmen ufak tefek ve cesaretsiz gözükürler.

"Ah, ama bir donanma filosu! Engin ve ışıltılı denizde dalgalanan yelkenleri ve kürekçi sıraları ile göz alabildiğine uzanır. Alanda bir ordu sadece bir kalabalıktır, ama bir donanma Tanrının gazabını andırır. Ve hatırlayın: Düşmanın, okyanusun enginliği yü-

zünden filomuzun gücünün azaldığını görme şansı yoktur. Bizi sadece kendi limanlarının sınırları içinde karşılarlar. biz ise bir yandan savaş gemilerimiz, diğer yandan adamlarımızla limanı onları yıldıracak ve ürkütecek şekilde bir baştan bir başa doldururuz.

"Deniz gücünü gösterecek bir başka açı daha vardır. Bu onun ataklığıdır. Bir donanma, yapacağı sefere gözüpek olarak gider. Evinde bekleyen düşman ise onun bu şekilde aniden belirmesi karşısında tutulup kalır. Gökyüzünün dışından ona saldıran bir donanmayı gören düşman korkuyla donar, aynen Priom'un. Ashill'in kara gemilerinin Troy düzlüğüne demirlediği anda yaptığı gibi...

"Bir donanma riski ve yaralıları en aza indirir. İhtişamının yarattığı güçle bir şehri, sonra bir diğerini hayranlıkla karışık bir korkuyla etkileyerek, çantamıza birer birer atarız. Rhegium, Messanya, Kamarina, Katana, Naksos ve yerli Sicel şehirlerin hepsi tümü geçmişte bizimle iş birliği yapmıştı, kurallara uygun hareket etmişlerdi ve yine aynı şekilde davranacaklardır. İlerleyişimiz hızını kendinden alır, düşmanın gözünde kaderin kendisinden farksızdır. Bunu alt edemez, bunu bilir ve kendi isteğiyle bizim sancağımız altına girer. Evet, evet diyorsunuz. Bunların hepsi kağıt üstünde son derece akıllıca gözüküyor, Alkibiades. Ancak bunun gerçekleşmesini kim sağlayacak?

"Burada nezaketi bir yana bırakıp, bunu doğrudan ve pervasızca söylemeliyim. Beni, benim ünümü kıskananlar olabilir. Bunu anlıyorum, dostlarım. Yine de şimdi bu ünü sizin kullanımınıza sunuyorum ve ömrünüz yettiğince denetim altında tutmanızı, istemimi değerlendirmenizi diliyorum. Kişisel çabalarımla kazanacağım şey kendi ünümü olduğu kadar, Atina'nınkini de arttırmak olacaktır. Olimpiya'yı hatırlayın, Sicilya'nın başlıca adamları benim atlarım üçlü tacı aldıklarında stadyumda bulunuyordu. Benim onuruma çadırlar diktiler ve arkadaşlığımı kazanmak için adımı haykırdılar. Eğer ben ve kumandanlarım, arkamızda bu güçlü donanmayla oraya gittiğimizde, onlara kibirle değil, evlerini yıkmak ve ailelerini esir etmek tehdidiyle değil, bugün burada sizlere seslendiğim gi-

bi onlara da dostça seslenerek onlarla ittifak yapmak istediğimi söyleyip bize katılmaya davet edersem, buna istekli davranmazlar mı sizce? İşte ukalaca bir soru soruyorum size: Atina'da kim böyle bir ilgiye layık olabilir?

"Söyleyeceğim iki şey daha var baylar ve konuşmamı sonlandıracağım.

"İlk şu anda ulusumuzda barışın hüküm sürdüğünü, zaten İspartalılar'la bir barış antlaşması yaptığımızı ve Sicilya'ya karşı yapılan bu girişimimizin, şiddet içermeden sadece teknik olmasına rağmen sonunda bizi tam bir savaşın içine sokacağını söyleyerek bana karşı çıkanlara. Buna bir soruyla cevap veriyorum: Yunanlı uluslar resmi olarak savaşta olduğumuz anlardan daha da ön saflarda savaşırken bu ne tür bir barıştır? Genç erkeklerimizin büyük kısmı bu eyaletlerde paralı olarak hizmet vermek için seçilirken barıştan söz edilebilir mi? Savaş yine gelecektir, bu kesindir. Bizim kararını vereceğimiz şey ise sadece bunun zamanıdır. Düşmanlarımızın seçimine göre onlar güçlerinin zirvesindeyken, kuvvetlerini hazırlamışken mi savaş kaldığı yerden devam edecektir? Yoksa sadece bizim seçimimize göre biz mağlup edilemez şekilde hazırlandığımızda mı geri gelecektir?

"Şimdi ana fikre gelelim. Diğerleriyle konuştuğumda, beyler, ricamı kar ve risk konularıyla sınırlandırarak sunabilirim ve tabii ki, bunlar da önemlidir. Ancak sizin gibi olaya bilgece yaklaşanlar söz konusu olduğundan, daha derin planlarımdan bahsedebilirim.

"Ulusumuz büyüktür. Ancak büyüklük, sorumluluk getirir. Kendi değerimizi kanıtlamamız gerekir, aksi halde yıkılırız. Hepiniz parça parça süren ve coşkudan yoksun bu savaşın ve bu sözde barışın, genç erkeklerimizin savaşçı ruhuna ne yaptığını gördünüz. Olgunluğa yeni yeni ulaşanlar harekat için özlem duyarlarken, daha tecrübeli olanlar hırçın ve asık suratlı oldular. Onlar kötüye gidiyorlar. Şuna bir isim verelim. Sicilya bunun panzehridir. Bizleri ve gençlerimizi harekete geçirip onları umutsuzluklarından ve boş vermişliklerinden kurtaracak bir çağrı. Perikles bizi savunma konu-

muna sokarken hata etti. Bu Atina değil. Bu bizim yöntemimiz olamaz. Bu utanç verici barışla zincirlenmiş olarak her gün yavaş yavaş ölüyoruz, ihtiyacımız olan temel gıdalar eksik olduğundan değil, zafere duyduğumuz açlıktan, kötü sona hergün biraz daha yaklaşıyoruz.

"Atina, kılıfı içinde paslanmakta olan bir kılıç. Biz Atinalılar hareketsiz oturamayız. Tembellik bizi öldürür. Bu barış hakkında en nefret ettiğim şey ise ulusumuzun ruhuna yüklediği bedel. Aynen savaşta alınan bir mağlubiyet gibi, bu bizim sonumuz olacaktır, dostlarım. Atina tembel bir katır değil, heybetli bir yarış atıdır. Bir yük hayvanı olarak değil, bir yarış atı olarak yetiştirilmelidir.

"Son olarak, beyler. Bana güvenmeyenler ve benim hırsımdan ürkenlere sesleniyorum. Bu donanma Sirakuz önünde yer aldığında beni düşmandan korkup sinmiş olarak görmeyeceksiniz. Düşmanı bulup saldıran ilk kişi ben olacağım. Belki öleceğim. Sonra benden kurtulmuş olacaksınız. Aşırı gururum daha fazla canınızı sıkmayacak. Ancak şunu bir dinleyin...

"Donanma geride kalacak.

"Benim kemiklerim toprağın altında toz haline geldikten çok sonra bile hâlâ ona sahip olacaksınız. Atina ona sahip olacak. O sizin olacak, kendi isteğinize göre onu kullanacaksınız.

"Bu teklifi düşünün, dostlarım. Ayrıntılarıyla değerlendirin. Girişimimiz bir felaketle sonuçlanırsa, bu herkesle, arkada güvende kalanlarla bile paylaşılacak. Ancak zafer ve onur, adını listeye en önce yazdıranın olacaktır. Bana katılın kardeşlerim ve yurttaşlarım. Bu donanmayı limanlarımızdan suya indirelim ve tüm dünyanın merakla arkamızda durmasına izin verelim.

XV

NIKIAS'IN SÖYLEVİ

Alkibiades'in ayrılmasıyla büyükbabamın geniş salonunda başlayan tartışma, hiç şüphe yok ki, Alkibiades'in karşılarında konuştuğu öteki her toplulukta olduğu gibi hararetle devam etti.

Ona katılsın katılmasın, her dinleyiciyi büyüleyen şey, konuğumuzun sunumunun niteliğinin ötesinde kişiliğinin gücü oldu. Ailenin büyüklerinin çoğu Alkibiades'i görme şansını sadece Mecliste yakalamıştı. Hiçbirinin onu yakından inceleyecek, gözlerindeki zekayı, ellerindeki sanatçılığı görecek, sesindeki kararlılığı duyacak fırsatı olmamıştı. Kişi olarak kendisi başlı başına bir güçtü. Yürüttüğü girişime olan inancı öylesine içtendi ki -ve bu inançla hareket geçiyordu- onun bilgeliği karşısında tedbirli davranan ya da ona karşı olanlar bile onun davasını sunarken takındığı ikna edici tavra karşı koyabilecek gücü bulabilmek için yüreğinin en katı yerlerini araştırıyordu. Kişiliğinin güzelliği ona karşı ön yargılı olanları kolaylıkla kazanıyor ve onun bu karakterinden, tavrından nefret edenleri bile silahsız bırakıyordu.

Peltekçe konuşması bile Alkibiades'in işine yarıyordu. Mükemmelliği bozan bu kusur onu insan yapıyordu. Bunun dışında onun tanrıya benzer sunumu karşısında -tüm kuşkulara karşın- insan ondan hemen hoşlanıyordu. Buradaki konuşmasını sanki hiç duraksamadan ve kesintiye uğramadan bitirdiği izlenimini uyandırsa da, belirli anlarda insanın üzerindeki etkisi artıyordu.

Alkibiades'in bir alışkanlığı vardı, aradığı bir kelimeyi ya da cümleyi hafızasında bulamazsa, bazen dakikalarca başı yana doğru eğik,

asıl aradığını bulana kadar öylece dururdu. Bu onun ustalığının çekici bir eksikliğiydi, safça ve candan bir eksiklik. İşe yarıyordu.

Ailemizin içinde buna karşı verilen tepki bölünmelere yol açtı. Amcam Haemon, "İyi ve Doğru"nun tutucu adamı, konuğumuzun yapacağı seferi onurlu ve kendisini de bir vatansever olarak sunmasını küçümsedi. "Çok açık görülüyor ki, kalabalığın zaaflarını adice kullanan biri o ve bu Sicilya numarası da saldırı için gereken gözüpekliği ve gösterdiği hırsın boyutunu adalet uğruna diye yutturmak amacıyla, yaptıklarını onur diye adlandırmak için ortaya attığı bir şey. Bu onur değil, olsa olsa *thrasites* yani küstahlıktır."

Daha çok konuşuldukça, karşı düşünceler ortaya çıktı. Büyükbabam kaşlarını çatmış hiçbir şeye gönüllü olmadığını gösteriyordu. Oğlu, babamın kardeşi İon tarafından zorlanınca en sonunda şunu öne sürerek Alkibiades'i reddetti, "Eteği, olması gerektiğinden çok daha uzun."

Bu, genç erkeklerin haykırışlarıyla karşılandı. "Sen git de biraz uyukla, büyükbaba!" diye kuzenim Callikles onu yuhaladı.

Yaşlı adam şu yanıtı verdi. "Eskiler elbiselerini daha yukardan bağlardı, böylece elbiseleri pisliğin ve gübrenin içinde sürüklenmediğinden kendilerini toprağın efendisi olarak onurlandırırlardı. Ama yeni kuşak, şehirde doğanlar, toprak hakkında hiçbir şey bilmezler, bu yüzden eteklerini yerde sürüklenecek şekilde uygunsuzca bağlarlar. Benim korktuğum şeyin ağaçlıklarla ya da üzüm bağlarıyla bir ilgisi yok Callikles, benim korkum toprağı işlemenin getirdiği alçakgönüllülük, sabır ve tanrılara hürmet gibi erdemlerin yok olmasıdır. Bunlar Alkibiades'in çok az bildiği ve çok az dikkate aldığı şeyler. O şehrin bir ürünü ve şehrin getirdiği kötü yaşam özelliklerini gösteriyor: kendini beğenmişlik, kibir, sabırsızlık ve gökyüzüne karşı gösterilen küstahlık.

Callikles buna hararetle karşılık verdi: "Sana taşra hayatının getirdiği birkaç erdem daha sayayım yaşlı adam. Darkafalılık, bağnazlık, insanlardan kaçmak, cimrilik, önyargı. Bunların hepsinin canı cehenneme! Şehrin getirdiği erdemler ise atılganlık, hayal gücü, ileri görüşlülük ve çok yönlülük."

Büyükbabam, "Toprağı işleyen adam," diye karşılık verdi, "barış yanlısıdır, şehirdeki adam ise savaşa hizmet eder."

"Bu hizmetin ne senin cüzdanına bir zararı olur, büyükbaba, ne de bu çatı altında bulunan kimseninkine."

Kalabalık arasından bir uğultu yükseldi.

"Baylar, baylar." Amcam lorı düzeni sağladı, orada toplanan herkesin içinde o, taşralı insanların "toprak bilgeliği" -orta yaşın getirdiği sağduyu- dedikleri akıl ve dirayete en çok sahip olanıydı. Akrabaları konuğumuzun teklifi ve kendisi hakkında onun ne düşündüğünü bilmek istiyorlardı.

"Ondan korkuyorum. Ancak en çok da onun yitip gitmesinden korkuyorum. Bugün onu bize seslenirken izlediğimde kendisinin de söylediği üzere Sicilya topraklarında nasıl gözükeceğini, bu yabancı asilleri nasıl yüreklendireceğini ve onunla antlaşmaya varmalarını nasıl isteyeceğini hayal etmekten kendimi alamadım. Sicilya zengin, evet, ama aynı zamanda çok da kaba. Prensleri yüz yıl kadar önce bizimkilere benziyordu. Onlar Atina'nın gücünden çok, saldırganlığından ve gözüpekliğinden korkar ve bunlara hayranlık duyarlar. Bunlar, onlar açısından korkuları, imrenilen ve kıskanılan özelliklerimizdir ve bizim konuğumuz herkesin içinde bunun en güzel örneğini oluşturur. O, Atina'dır ya da karşısındakinde korku ve hayranlık uyandıran ve bu yabancı şövalyeleri fetheden bölümüdür.

"Yüzbaşı Pithiades'in değindiği nokta da iyi ele alınmıştır. Sirakuz -ki buranın ele geçirilmesi Sicilya'nın kapısını açar- bir demokrasidir. Genç kahramanımızın kalabalıktan istediği ricaya tanık olduk. Belki bu bile sefer için işe yarar ve hâlâ..."

Bizim ateşli Kallikles "Ve hâlâ ortada hiçbir şey yok," diye araya girdi. Geçen kış Denizcilik Kaynakları Kurulu'na yaptığı hizmetten bahsetti. Görevleri arasında, yabancı denizcileri ve Samos, Lesbos gibi para karşılığında Atina donanmasına hizmet eden diğer denizci ulusları temsil eden komisyoncularla görüşmek de vardı. Kallikles bu adamları iyi tanıdığını söyledi.

"Bunlar ne deniz korsanı ne de içkiden sersemlemiş kaşarlanmış denizcilerdir, bunlar sorumluluk sahibi profesyonellerdir. Serü-

ven ruhuyla dolu ve ilerlemek konusunda umutlar taşıyan kişilerdir. Yeteneklerinin değerli olduğunu bilirler ve bunu kurnazca pazarlarlar. Yine de yabancılar bizim donanmamızda sadece para için değil -ki zaten parayı her yerde bulabilirlerdi- daha etkili, soyut bir şeyler için hizmet veriyorlar.

"Onlar Atina'ya aşıklar."

Kallikles "Herhangi bir tatil günü," diye devam etti. "Onları gözlemleyin. Tören düzeninde toplanıp, dansa ve koroya katılırlar. Çalışmadıkları saatlerde Likeum'da ve Leokorium'da, pazar yerinde ve Akademi'de, filozofların ve öğrencilerinin bir araya geldiği ağaçlıklarda toplanırlar. Onları görmüş olmalısınız, kuzenlerim. Kenar köşelere tünerler, Abderalı Protagoras'a, Elisli Hippias'a, Leontinili Gorgias'a, Koslu Prodikus'a ve açık havada bilgelik denen varlıklarını sunmak için pazar kuran bir çok sofist ve hatibe büyülenmiş olarak kulak verirler. Sokrates'in çevresine kümelenirler. Ama her şeyden önce tiyatrolara girerler.

"Bir yarışmanın sabahında, bunlardan yüzlercesine ön avluda rastlayabilirsiniz: Generallerin heykellerinin altında gölge bir yer ararken ya da Amazoneum'un düzlük ağaçlıklarında yanlarında sevgilileriyle gezerken ve ellerinde piknik sepetleri, omuzlarında pamuklu deniz çarşaflarıyla, kürek çekerken üzerine oturdukları yastıkları tiyatroda altlarına destek yaparken görebilirsiniz.

"Onları, yabancıları kabul eden bir *gymnasia*'da gördüm. İbrani denizciler erkeklik organlarındaki sünnetli deriyi sıkıştıran "mantar kepleri" denen bakır mengenelerin verdiği acıya katlanırlardı, çünkü böylece, çıplak olduklarında Yunanlılar'a, daha doğrusu Atinalılar'a benziyordu. İşte bizim ulusumuzdan bu derece etkileniyorlar. Vatandaşlık listelerinin açılımı ve başvuranların girdiği sıra agorayı üç kez çevirecek uzunluktadır.

"Ancak benim takıldığım konu şu baylar: Denizaşırı her limanda günde en az yirmi kez yabancı denizciler, birinci sınıf denizciler, yanıma yaklaşıp, onlara görev vermek için nüfuzumu kullanmam konusunda bana yalvarırlardı. Çoğu para almadan hizmette bulun-

mayı teklif eder. Tek istedikleri Atinalı bir kaptanın emrinde işi öğrenmek; yeteneklerini geliştirmek ve hedeflerini büyütmektir.

"Bu yabancılar, inanıyorum ki, Alkibiades gibi bir komutanın emrinde hizmet etmek için çok istekli olacaklardır. Ne kadar iyi ve hırslılarsa o kadar çok onun emrinde denize açılmayı isteyeceklerdir, çünkü onun kendilerine zafer getireceğine inanırlar, çünkü kendileri de tıpkı ona benzer. O, kendilerinin gelecekte olmayı hayal ettikleri kişidir. Alkibiades de bunun farkındadır ve bunu nasıl sömüreceğini bilir.

"Hatırlayın, bu denizcilerin hepsi birbirini tanır. Aynı batakhanelerin ve genelevlerin müdavimleridir hepsi. Her bir donanma filosundaki her bir subayı ve hangi adamların onunla denize çıktığını bilir. Alkibiades'i savunmuyorum. Ama onun emrinde hizmet etme şansı, inanıyorum ki, dünyanın en usta denizcilerini çeker. Onların Sicilya üzerine ve Peloponnesli düşmanlarımız üzerine çıkılacak sefere etkisini değerlendirmeyi size bırakıyorum."

Varlıklı kişilerin çoğu, bu kış, karinayı yapacağı konusunda güvence verdi. Ancak bu adamlar bahar gelince gecikme için bahaneler buldular. Alkibiades ve çevresi kendi başlarına hareketi başlattılar. Euriptolemus ve Thrasibulus, Atalanta ve Afrodizia'yı, diğerleri de Uyanık, Dengeli ve Heybetli'yi sefer için hazırladı. Alkibiades, Antiope ve Olimpiya'nın yapımını başlattı. Bunlar onun zaten hibe ettiği dört gemiye ek olarak yapıldı. Bu kadar çok para harcamaya gücü yetiyor muydu? Belki de hayır, ancak bu başlangıç geride kalanların da harekete geçmesine neden oldu. Munsikhia ve Telegoneia'daki tersanelerdeki kavisli kirişlerin üzerinde yükselen gemilerin görüntüsü, kalasları yontmak için keser ve keskilerin sert vuruşlarının gün boyu çıkardığı tok ses, tekne gövdesindeki yuva-paça eklemlerini doldurmak için kullanılan zift ve üstüpünün berbat kokusu, *tekhnitai ve arkhitektonlar*'dan oluşan kalabalık, onların emrinde çalışan marangoz ve tersane işçileri, bunların hepsi kendi manyetik ve güçlü hareketlerini kendilerinden alır. Çok geçmeden Kantharus'ta bir mil uzunluğunda ve Sounium

Yolun'da bunun iki katı uzunluğunda kıyı boyunca uzanan bir alan; yapılmakta olan tekne gövdeleriyle tıkabasa doldu. Söylemeye gerek yok, Makedonya ve Khersonese'de de eş zamanlı olarak yapılanlar orayı doldurdu. Bu arada rıhtım, ustaların dükkânları, gemi levazımı satanlar, yelken yapımcılarının yerleri ve dökümhaneleri, demirciler, zırh ustaları, halat dokumacıları, bayrak ve yelken direği fabrikalarıyla dolup taştı. Flamalar ve sancaklar, sokakları rengârenk boyadı. Bunların altında ağır yük taşıyan kafileler gece gündüz yapı malzemesi taşımak için gidip geldi.

Ateş bacayı sarmıştı. Şehir, Sicilya dışında hiçbir şeyden bahsetmiyordu. Pazarda adanın kilden bibloları yüzlerce insana satılıyordu, erkekler ve çocuklar çamura planlar çizdiler ve şehrin güzelliklerini berberlerde ve saraçhanelerde öve öve bitiremediler. Sanki zaten orayı ele geçirmişiz de toprakları paylaşmaktan başka sorun kalmamış gibi bir hava yaratılmıştı.

Aristokrat Nikias güzel bir öğleöncesi meclise seslendi; güneşin yalayıp geçtiği Pniks, en arkadakinin bile konuşmayı duyacağı şekilde yer alıyordu.

"Atinalılar, yüreklerinizin bu serüven için yanıp tutuştuğunu görüyorum. Bugün bu kongreye gelmek için yola çıkarken refakatçimi yanıma alamadım, sonunda o da kendini seyislerin ve at bakıcılarının yanında Sicilya'yla ilgili zırvaları coşkuyla anlatırken bulmuştu. Daha ne olabilirdi ki? Bu sizin doğanızda var, Atinalı erkeklerin doğasında. Sanki çoktan ele geçirilmiş ve sizin olmuş Sicilya üzerinde umutlarınızı yeşertiyorsunuz. Bu geçici hevesinize karşı olan kimseyle tartışmıyorsunuz bile. Sanki çoktan size ait olan bir şeyi yapacağı konuşmayla sizden alacakmış gibi onu bağırarak susturuyorsunuz. Aslında onun, sizin iyiliğinizi düşünerek bu yeri asla alamayacağınızı ve bunun peşinde koşmanın size felaket getireceğini söyleyerek tavsiyede bulunduğunu görmüyorsunuz.

Kalplerinizi bu aptalca şeyle ateşleyen şu genç adamı ve ondan yana olanları en ön sırada görüyorum. Bu gururlu at yetiştiricisi ve kamu ahlakını yozlaştıran kişi gülümsüyor, çünkü o da benim ger-

çeği söylediğimin farkında. Her ne kadar sevimli ve çekici de olsa bu gülüşü görmekten, dostlarım, nefret ediyorum. Bu züppenin sadık destekleyicileri arasında olma şansına erişen siz, baylar, onun boş tehditleriyle gözünüzün korkmasına izin mi vereceksiniz ya da bu seferin mali sorumluluğunu üstlenmeyi kabul etmediğiniz için size korkak dediğinde utançla başınızı yere mi eğeceksiniz? Evet, şimdi de arkadaşları bana laf atarak sözümü kesiyorlar. Bırakın yapsınlar. Ama eğer bu delikanlılar benim sözlerime ciddiyetle kulak vermezlerse, sizin, onlardan daha büyük ve akıllı olanların bunu yapması için dua ederim.

"Ayrıca orada, onun kayırdığı gölgeli alanda, kahramanımızın öğütlerini dinlediği tek kişiyi, filozof Sokrates'i de görüyorum. Hepimiz sizin neyin arkasında olduğunuzu biliyoruz bayım. Bu Sicilya macerasının adaletsizliği konusunda ısrar ederek, bize savaşı getirmeye hiç niyeti olmayan bir halka savaşı kendi elimizle götürdüğümüzü dobra dobra söylediniz. Eğer yanılıyorsak, dostum, kalkıp konuşun. Sizin şu meşhur *daimon* sizi kötü ya da aptalca şeyler konusunda uyaran şu iç ses, bu tehlikeli maceraya atılmamanız konusunda sizi uyardı, değil mi? Ancak yine de kimsenin, sizin ya da benim beyazlamış saçlarımıza aldırış ettiği yok.

"O zaman, Atina halkı, bu girişime karşı konuşmayayım, çünkü görüyorum ki, zaten siz kararınızı vermişsiniz ve hiçbir şey sizi bundan alıkoyamaz, ancak bırakın da durumu sizin önünüze tecrübenin penceresinden sunayım, söyledikleri gibi, eğer bu gözalıcı tehlikeli gösteride başarılı olmak ve bu seferde çuvallamamak istiyorsak endişelerimizi ortaya koymalıyız."

Nikias, yurttan ve asıl kaynaklardan uzakta savaşmanın tehlikelerinden bahsetti. Böylesi uzak ve tehlikelerle dolu denizlerde hem de kışın yapılan bir ilerleyiş söz konusu olduğunda, hızlı bir sevk gemisinin bile en az dört aya ihtiyacı vardır. Bundan önceki deniz aşırı seferlerin hepsinde müttefiklerimizin liman siperlerini ön merkez olarak kullandık ve dost topraklardan erzak temin ettik. Bunu Sicilya'da yapamayız. Orada dünyanın bir ucunda olacağız, yanı-

mızda götürdüğümüz dışında kemirecek bir ekmek kabuğu bile bulamayacağımız bir yerde olacağız. Ayrıca dinleyenleri, yeni bir düşman kazanırken, bir başkasını da kapımızın eşiğinde bıraktığımız konusunda uyardı: Ispartalılar ve onların müttefikleri, ki daha önce neredeyse bize boyun eğdirmişlerdi, şu anda Barış'a uygun hareket etseler de, biz kendimizi batı sınırında gösterdiğimiz de kaldıkları yerden, daha da azimle harekatlarına devam edeceklerdir. Eğer burada yenilgi alırsak, daha da cesaretlenecekler, aynı şekilde yüreklenen yeni müttefiklerle güçlerini arttırarak işimizi bitirmek için çabalarını ikiye katlayacaklardır.

Rıhtımları ve tersaneleri dolduran ve donanma filosunun mürettebatı arasında hiç de azımsanmayacak bir yer tutan yabancı paralı askerlerden, makinistlerden ve denizcilerden bahsetti. Bu bizim kanımızdan olmayan insanlara hem de onlarsız bu işi başaramayacakken nasıl tam bir güven duyabiliriz? Bunu yaparak kendimizi, bir gözleri düşmanda bir gözleri de kendi kölelerinde savaşan düşmanlarımız Ispartalılar'ın bulunduğu riskli yere koymuyor muyuz? Savaşta insan kendi vatandaşlarına bile her zaman güvenemezken sadece para için hizmet edenlere ne kadar güven duyabiliriz ki?

"Bugün Meclis'e doğru yürürken ev ve dükkânların kurulmakta olduğu sayısız inşaat alanı gördüm. Bu iyi. Ancak, Atinalılar, şunu aklınızdan çıkarmayın ki, bunun gibi yapılar Veba sırasında yıkılmış ve hatta kendi sahipleri tarafından meşalelerle yakılmıştı. Yoksa bunları unuttunuz mu, dostlarım? Peki ya hafızanız kılpayı hayatta kaldığımız, ne zenginlik ne güç ne de tanrıların niyazlarının olduğu, hiçbir varlığımızın olmadığı savaş günlerini, bu gökyüzünden gelen kuşatmayı kaldırmanın bize getirdiklerinin değerini anladığımız o günleri de hatırlamaz mı? Taraftarı olduğum barış, ihtiyacım olan güzellikleri beraberinde getirir. Yeniden şehrin kapılarını açar, arazilerimize girer, onları yeniden düzeltir, yeniden işlenir hale getirir. Düşmanın çıkardığı yangın kokusunu solumayan ya da gece arabalarla annelerinin cesetlerinin taşındığına tanık olmayan

çocuklar doğar. Güvenli limana giderken karada tökezlediniz, yurttaşlarım. Ve hâlâ ilk düşündüğünüz şey nedir? Babalarınızın kemikleri mezarlarında daha yeni huzur içinde yatmaya başlamışken, siz şimdi kendi mezarınızı da onların yanına koymak istiyorsunuz. Gürültüsüz patırtısız, hayattan zevk alamıyor musunuz? Ben o kadar yaşlı mıyım da gün bitiminde ateşin yanında oturmaktan ve çocuklarımı avluda oyun oynarken izlemekten zevk alıyorum?

"Ama bu sizin doğanızda yok, değil mi, Atina'nın erkekleri? Sizin için barıştan daha çekilmez hiçbir şey yok. Boş geçirdiğiniz her dakika sizin için çarçur edilen zaman ve kâr kazanma şansının olduğu anın boşa harcanması anlamına gelir. Çiftçi tarlaların nadasa bırakılması gerektiğini ve ağacın yalnızca kendi mevsiminde meyve vereceğini bilir. Ama sizler bu eski ve harikulade bilgileri yadsıdınız. Siz, başka bir krallıkta, geleceği çağıran hayali bir ülkede yaşıyorsunuz. Gerçekleşecek olanı hayal ediyor ve zaten varolanı küçümsüyorsunuz. Kendinizi olduğunuz gibi değil, gelecekte olabileceğiniz şekliyle tanımlıyor ve asla erişemeyeceğiniz bir kıyıya doğru okyanusu geçip gitmek için acele ediyorsunuz. Hiçbir şey olarak nitelediğiniz, şu anda sahip olduğunuz şeyler, ancak yarın olunca değer kazanacak. Yine de elleriniz bu hazineyi kavrar kavramaz, bundan vazgeçip yeni olan bir diğerine yöneleceksiniz. Neden bu genç adamı, bu at yarışçısını yüceltiyorsunuz, merak ediyorum. Çünkü o da kendi olanaklarının, hatta sizinkilerin de çok ötesinde yaşıyor.

"Ne tür bir kişi, dostlarım, barış içindeyken sizi savaşa gitmeniz için zorlar? Kendi sorunlarınız yeterli değil mi? Diğerlerinin peşinden koşmak için denize açılmak zorunda mıyız? Bu düşüncesizliğin ardından gitmemeniz için dostlarım, size yalvarıyorum. Ve bu konuyu yeniden oylamaya sunması için meclis başkanına çağrıda bulunuyorum.

Nikias'ın ardından birçokları konuştu. Çoğunluk seferin lehine görüş bildiriyordu. En sonunda yaşa sesleri arasında Alkibiades ayağa kalktı ve konuşmasını en gerekli şeyleri söyleyerek sınırladı.

"Öğreticimize teşekkür ediyorum!" Nikias'a doğru selam verdi. "Verdiği akıllıca öğütleri için onu yeniden selamlıyorum. Açıkça, Atinalılar olarak bizim karakterimiz eksikliklerle dolu. Hepimizin çokça arzu ettiği standartın çok gerisinde kaldık. Ama eğer açık konuşacaksam; bizler kim isek öyle kalmalıyız.

Düzensiz bağrışmalar söylenenlere destek verdi. Benim durduğum yer epotistidi, Pniks'in kenarındaydım, diğer vatandaşların arasında acıyla gülümseyen ve başını sallayan Nikias'ı görebiliyordum.

Alkibiades "Aslında," diye devam etti, "ne bireyler olarak ne de bir ulus olarak daha farklı bir şey olamayız."

Buna karşılık daha çok gürültü koptu. Alkibiades devam edebildiğinde, Nikias'ın iddialarını teker teker ve zekice çürüttü.

"Ve bizim doğamızda var olan gözüpekliğe gelince, Atinalılar, benim açımdan bu kişiliğin eksikliği değil, azim ve girişim ruhunun delilidir. Babalarımız, Persler'i ayaklarını ateşe uzatarak yurdumuzdan çıkarmadılar ya da imparatorluklarını çocuklarını bahçede oynarken izleyerek ele geçirmediler. Nikias, meyvelerin kendi mevsimlerinde olgunlaştığını söylüyor. Ben de şimdi mevsimin geldiğini söylüyorum. Dostumuzun, güvenliğin en iyi şekilde tedbir ve savunmayla elde edileceği iddiasına gelince, bu diğer uluslar için doğru olabilir, ancak bizim için değildir. Hareketli bir halk için kullandığı yolları değiştirmek felakete neden olur. Uzaklara seferler yapmak, bunu büyük bir yüreklilikle gerçekleştirmek, ulusumuzun doğasında vardır. Savunma yapmak değil, asıl bu, bizim güvenliğimizi elde edeceğimiz yöntemdir.

Nikias yabancı kürekçilerden bahsetti. Donanmamızın onlarsız gidemeyeceği konusunda bizlere çıkıştı ve bunun, beraberinde bir yükümlülük getireceğini söyledi. Bunun, bizim yerel kaynaklarımızın yetersizliğinin bir kanıtı olduğunu belirtti. Bana göreyse bu tam tersini kanıtlıyordu. Aslında hiçbir şey gücümüzün derinliğini ve mitosumuzun çekim gücünü bu kadar etkili gösteremezdi. Neden yabancılar bize geliyor ve neden Hellas'taki diğer hiçbir ulusa katılmıyor? Çünkü biliyorlar ki, burada, sadece burada özgür olabilirler.

"Ve astımız olarak bize katılan bu yeni gelenleri değerlendirirken yaptığı küçümseyici imaya ve onları bizler için bir kötülük olarak görmesine gelince -şunu diyebilirim ki onları hiç tanımıyor- bu adamların, Nikias'ın alçalttığı ve küçümsediği bu adamların göze aldığı tehlikeyi düşünün dostlarım; yurtlarını ve ailelerini, kendi topraklarını ve gökyüzünü, üzerine bağlılık yemini ettikleri tanrılarını bırakarak bir yabancının topraklarına doğru okyanusları aşarak yola çıkmaya hazırlar ki, bu yabancı topraklarda ne hukukun korumasından yararlanabiliyorlar ne de siyasi süreçlere katılım haklarını kullanabiliyorlar. Bu topraklarda her türlü hizmetten muaf tutuluyor ve diğerlerinden ayrı muamele görüyorlar: isimsiz, sessiz, oy hakları olmaksızın... Yine de geliyorlar ve dünyadaki hiçbir güç onları durduramıyor. Neden? Çünkü dünyanın bir ucunda da olsa Atina'da hayat, evrenin merkezinde olan kendi yurtlarındaki hayattan çok daha iyidir. Nikias yanılıyor, dostlarım. Bu yabancılar ulusumuzun tuğla ve taşlarını değil, bunları bir arada tutan harcı oluşturuyorlar. Ve onlar bu oluşun birleştirici gücü olmaya devam edecekler.

Söylenenleri, kulakları sağır eden bir alkış izledi. Söyledikleri sadece konuşmacının müttefikleri ve düşmanları arasında kalmadı, anında herkes bunu duydu. Tüm gece boyunca yabancı denizciler ve zanaatkârlar arasında konuşmasının yankısı sürdü. Alkibiades bu kişilerin gözünde her zamankinden çok daha güvenilen bir lider ve kahraman olarak gözüküyordu artık.

Alkibiades oradakileri sessizliğe davet ederek bekledi. Gürültü patırtı en sonunda kesilince döndü, tavrında hiçbir hınç ya da övünme belirtisi yoktu. Rakibini kürsüye çağırdı.

"Nikias, sen yaptığın hizmetlerden dolayı başkomutanlığa atandın ve buna içimde hiçbir kuşku olmaksızın saygı duyuyorum. Bilgine ve en az onun kadar da, kanıtlanmış şansına saygı duyuyorum. Senin ayağını kaydırmak gibi bir arzum yok, ancak senden tüm kalbinle ülkenin iyiliği için listeye adını yazdırmanı istiyorum. Bize yardım et! Bize neden başarısız olacağımızı değil, nasıl başaracağımızı anlat.

"Şimdi seni, bir rakip olarak değil, yeniden bir adım öne çıkan bir yurttaş olarak görüyorum. Bahsettiğin kuşkuların bütünüyle yersiz değil. O zaman anlat bize, başarmak için ihtiyacımız olan şey ne? Bize gerçekleri söyle. Acı gerçeği duymamıza izin ver! Ben de sana şu sözü veriyorum: Eğer Atina. seferin yapılabilmesi için gerekli olduğuna inandığın şeyleri sana sağlamazsa, ben kendim senin yanına gelip buna karşı duracağım.

"Ama eğer bizim ihtiyacımız olduğunu söylediğin şeyleri verirse, işte o zaman senden de aynı şekilde vatandaşlarımızın isteğine uymanı isteyeceğim. Şehrin, seni onurlandıran emrinden kaçma bunu istekle yerine getir. Sana ihtiyacımız var, Nikias. Başarıdan emin olman için ne yapmamız gerektiğini söyle bize!"

Nikias rakibinin meydan okumasına karşılık vererek, kabul etti. Bir anda kürsüye çıkarak, yelken direğinden ve yelkenlerden kavrulmuş arpaya, fırıncılara ve ekmek yapmak için kullanılacak fırınlara kadar her türlü erzak ve teçhizat, savaş malzemesi içeren upuzun bir listeyi ayrıntılarıyla açıkladı. Çok güçlü bir deniz kuvvetleri olması gerektiğini söyleyerek, yüz kadar savaş adamı, bunun yanında düşmanın bize karşı kullanacağından, çok daha fazla ağır piyade eri, aynı oranda hafif silahlı birlikler, okyanusta bu kadar uzun yolda bizim bir atlı gücümüz olmayacağından düşman süvarilerini etkisiz bırakacak okçu ve saban tutucular talep etti.

Ek olarak seferde demir işçilerine ve taş yontucularına, istihkam erlerine, kuşatma mühendislerine, ulak teknelerine ve orduyu taşıyan araçlara da ihtiyaç vardı. Alkibiades net sayılar istedi ve Nikias da bunları verdi. Erzak gemilerini kiralamak için yüz talent, iki yüz de yol üzerindeki erzak ve cephanelik deposu için, bir diğer iki yüz de burada kalacak olan süvari birliği için at almak için ve eğer Sicel kabile halkı bize yardım etmeyi kabul etmezse, onları zor kullanarak ele geçirmek üzere saldırı yapmak için aynı miktar da para sağlandı. Elbette ki, bu miktar piyade birliğini ya da onların refakatçilerini ya da denizcileri ve savaş gemilerinin yapımını içermiyordu. Bunun için bin talente ihtiyaç vardı, diğer bin de zulada kalacaktı.

Bu miktar. anlaşıldığı üzere, sadece yaz için verilmişti. Kış için bu miktar toplam iki katına çıkacaktı ve eğer sefer ilk yılında başarı kazanmazsa. Atina bir tane daha yapmalı ve bunu ilkinin yardımına göndermeliydi. Nikias'ın istekleri gittikçe arttı. Açıkcası. böylesi muazzam bir miktarın doğrudan ve zalimce söylendiğinde, bir hayalperestin yüzünde soğuk su etkisi yapacağını tahmin ediyordu.

Ancak Alkibiades, halkın yapısını rakibinden daha üstün bir kurnazlıkla algılıyordu. Halk, Nikias'ın isteklerinden gözü korkmak şöyle dursun, bunları mükemmel olarak nitelendirdi ve coşkuyla karşıladı. Sefer ne kadar muazzam olursa, başarısız olma ihtimali de o kadar az olurdu. Nikias gerekli olan şeyleri anlatmayı bitirdiğinde, meclisteki her vatandaşın da farkına vardığı gibi, Alkibiades'in onu yendiği, rakibi onu her küçültmeye çalıştığında halkın gözündeki yerini daha da yükseğe çıkardığı görülüyordu. Şimdi tüm Atina sadece çok yakında yenilemez kapasitede bir filoya sahip olacaklarına değil, aynı zamanda savaş ruhuna ve zekaya sahip Alkibiades'in savaşı kazanacağına da inanıyordu. Alkibiades sadece istediği şeyi bir seferde almakla kalmadı, düşük rütbeli bir komutan olmasına rağmen, seferin denetimini de ele geçirdi ve bunu kendine mal etti.

XVI

BİR ASKERİN RÜYASI

Çiftlik çalışmaya devam etti, bunda kardeşimin ve benim çabamdan çok, amcalarımın ve daha büyüklerin öğütleri ve yardımları, teçhizat almak, yetenekli işçi kiralamak için yaptıkları parasal yardım ve doğrudan verdikleri nakit para büyük rol oynadı. Aslan ve ben daha önce yaşadığımız hayatı ne kadar özlediğimizi, veba ve savaşın ardından diğer birçokları gibi ailemizden ne denli yoksun kaldığımızı hiç bu kadar fark etmemiştik. Hiçbir şey gençlik kadar yerine konmaz değildir. Ve hiçbir şey bu konuda yapılan müsriflik kadar pahalıya patlamaz. Bizim büyük akrabalarımız bize yeteri kadar destek olamadılar ve sadece daha çok, daha çok erkek evlat görmek istediler. Halam sadece bizim iyi olduğumuzu görmek için şehirden buraya yürüdü. Kiralanan arabanın koltuğunda gölgede otururken, sırtı çıplak ve köpekler kadar kirli, bir kanal için çukur kazan Aslan ve bana baktı: "Şimdi huzur içinde ölebilirim."

O gün Eunis'i onunla tanıştırmadım, bundan bir ay sonra halamı şehirde ziyarete gittiğimde de metresim yanımda yoktu. Böylece geceler boyunca süren ve mutlaka birinin duygularının incindiği o uzun tartışmalardan biri daha başladı.

"Neyim eksik ki, Pommo, beni halanın kapısının önünden bile geçirmiyorsun? Tenim yeterince yumuşak değil mi? Belki de yüzümdeki bu çizgiler, ya da güçlü, kaslı bacaklarım. Kahretsin, bunlar olmasa seninle nasıl yatarım ki, seni nankör köpek! Sorun Atina vatandaşı olmamam mı? Tanrı adına, o zaman vatandaşlık hakkını kazanmam için bir şeyler yapsana! Dizginleri eline 'al. Beyazı siyah yapan o arkadaşlarınla anlaş ve geri dön!"

Uzun süredir bastırdığı öfkesi sonunda taşmıştı.

"Beni neden halanla tanıştırmadığını sana söyleyeyim, çünkü o, yıllar önce senin bakire Phoebe'ni nasıl bulduysa, şimdi de sana bir gelin arıyor. Atinalı saygın bir aileden gelen uygun biri. Sana adları vatandaşlık listelerinde yazılacak çocuklar verecek biri, benim gibi bir fahişenin doğuracağı ve sen savaşta nalları diktiğinde onların eğitimlerini düşünmeyecek, fedakârlık yapmayacak benim gibi birinin sana vereceği yabancı veletler değil."

Bir öğlen beni mezarlığın yanında görmüştü, şimdi benim ona değil, ölmüş olan eşime özlem duyduğum kuruntusuna kapılmıştı. Eunis ondan utandığımı söyledi. Uygun değildi. Ailemize uymuyordu.

Bir gece sinir içinde yatağımızdan fırladı.

"Artık beni sevmiyorsun!"

Ölesiye yorgundum ve hiç tartışmaya girmek istemiyordum. "Sen neden bahsediyorsun?"

"Bir beyefendi olacaksın. Beni bir kenara bırakacaksın."

Ona uyumasını söyledim. Elinin tersiyle hızla bana vurdu. "Bu yatakta çok fazla şey yaşanmış, Pommo. Senin gelininin hayaletinin yanında uyuyamam. İçimizden biri gitmeli!"

Dudaklarımın arasından şu sözlerin döküldüğünü duydum: "Git o zaman!"

Kadın öfkeyle bana vurdu. "Sana bir şey söyleyeyim: Senin şu çocuk gelinin, o mezarda. Kızkardeşin de bir ölü. Ben ise yaşıyorum."

Bir erkeğe vuracağım bir güçle yüzüne bir yumruk indirdim. Duvara çarptı ve yere düştü. Ona, bir kadına vurduğum için kendimden ürktüm, ancak aynı zamanda da tümüyle onu suçluyordum. Beni öfkenin sınırına getirmişti.

"Benimle olmaktan utanıyorsun." Eunis dudaklarından kan tükürdü. "Birlikte yaşadığımız hayatı küçümsüyorsun ve sanki hiç olmamış gibi bunu aklından çıkarmak istiyorsun. Ama bunlar yaşandı, Pommo. Yaşandı. Kanun önünde olmasa bile ben senin karınım ve sen de benim kocamsın. Sen benim kocamsın."

Ağlamaya başladı. Sözlerimle onu rahatlatmaya çalışarak yanına çömeldim, ama yüreğimde sadece gitmek istiyordum ya da onun gitmesini istiyordum.

"Bana ne olacak? En sonunda bir çocuk mu doğuracağım, yoksa senin emrettiğin gibi hamile kaldığımda çocuğu kendi kendime düşürmeye devam mı edeceğim?"

Onu Atina'dan, aile beklentilerinden ve savaş hazırlıklarından uzaklara götürmem için yalvardı. Yolculuk ederken gördüğümüz güvenli yerler vardı. Ne olur gidelim! İhtiyacımız olan her şey ellerimiz ve yüreklerimiz...

Onun tenini hissedecek kadar çok yaklaşmış olmama rağmen, yüreğim ondan uzakta ve yalnızdı, sessizlik aramızda uzanıyordu.

"Beni bırakacaksın, Pommo. Bunu senin gözlerinden okuyorum. Ama geride bıraktığın sadece ben olmayacağım, bu yalnızca kendin olacak. Senin önüne sunduğum hiçbir şeyi, hiçbir kadın bir daha sana vermeyecek. Git o zaman. Seni durdurmayacağım. Ama ben bu kehanette bulunacağım ve bunların tümü gerçek olacak.

"Yemek yiyeceksin, ama hâlâ aç kalacaksın. İçki içecek ve hâlâ kendini susuz hissedeceksin. Birilerini düzeceksin ve hiç zevk almayacaksın. İki yol ağzının önünde duracaksın ancak hangisinden gittiğin senin için hiç fark etmeyecek. Çünkü yolların hiçbiri seni bir yere ulaştırmayacak, ta ki kendine ve evine benim yanıma geri dönene kadar."

Jason, dostum. Bağırsaklarıma demir uçlu mızraklar saplandı. Daha da kötüsü bunları tutup geri çektim; üzerime taş surlar yıkıldı, ama hiç biri beni bu kadının sözleri kadar derinden yaralamadı.

Daha sonra çıkıp gittiğini ya da benim onu terk ettiğimi söylesem daha iyi bir hikaye olurdu. Aslına bakarsan on bir ay daha birlikte kaldık. Bir erkek çocuk doğurdu ve ben Menestheus'un emrindeki Pandora'da, Khaemedemus tarafından yönetilen Titan deniz filosunda Alkibiades emrindeki Yıldırım tümeninde, yüzbaşı oluncaya kadar yine çocuk sahibi oldu.

O kış çiftliği idare edemedik. Aslan'la karısı Theonoe boşandı. Vadesi dolmuş borçlar ve hâlâ bakılması gereken çocuklarıyla kar-

deşim, bir subaya verilecek olan üç aylık toplam ikramiyeyi ve en azından bir yıllık subay maaşını reddedemedi. Takım komutanı olarak Lamakhus'un emrinde sefere çıktı. Telamon, kendi gibi Arkadyalı paralılardan oluşan elli kişilik bir birim aldı. Kardeşim ve ben çiftliği amcalarımıza devrettik, maaşımın yarısını Eunis'e verdim ve ikramiyeyi de ondan ve tüm aileden aldığımız borca karşılık büyükbabama verdim.

Ekmeğimi topraktan kazanamamıştım. Bu bir asker için olsa olsa bir rüyaydı. Benim ve her birimiz için savaşa dönmekten başka bir olasılık kalmış mıydı?

XVII

AMİRALLİK BELGESİ

Sana bir şey göstereceğim, oğlum. Bu, Sicilya Donanması'nın Seyir Düzeni, daha doğrusu demosio, yani Amirallik personelinin dağıttığı yüzlerce kopyadan biri. Kağıdı ellerinin arasında bir hisset, kamıştan ya da ağaçtan değil, ketenden yapılmış. Dokuma.

Bu, kalıcı olması düşünülerek yapılmış bir belge. Her bir subayın kuşaklar boyu varislerine aktarması düşünülerek tasarlanmış, zaferi simgeleyen bir el ürünü. Ben şimdi benimkini sana veriyorum, evlat, ama yaratıcılarının güttüğü nedenlerden dolayı değil.

Savaş Arkonluk Dairesi, bu belgenin yapımından ve çoğaltılmasından sorumluydu. Tüm belgeler, donanma trierarkhlarına, donanmadaki tüm gemi kılavuzlarına ve kaptanlara, donanma hamilerine ve müttefik subaylara, Generaller Heyeti'ne, Denizcilik İnşaat Kurulu'nun yüzlerce üyesine ve tersane müdürlerine, özel inşaat firmalarının yöneticilerine ve memurlarına, gemi inşaatçılarına, satıcılara, yelken yapanlara ve donanmayı inşa eden, erzak sağlayan teçhizat imalatçılarına dağıtılmak üzere hazırlandı. Ben ve altı subay yaklaşık yedi ay boyunca gece gündüz bu belge üzerinde çalıştık.

Altındaki parçaya bak. Bu, bir kılavuz kaptanın hazırladığı Piraeus, Büyük Liman ve Kantharus'u gösteren harita, Eetioneia'daki kamp ve donanma kurumundan Pazar Yeri'ne ve Sessiz Liman'dan Akte'ye kadar uzanıyor, ayrıca üzerinde suyun taşma ve çekilmesini gösteren sondaj ölçümleri, Diazeugma'dan Ephebium'a kadar tüm kanalları gösteren işaretlemeler var. Mendirekler

arası uzaklıkları, dört işaret kulesi ve yirmi yedi sıranın arasındaki mirengi açıları gösterilmiş. Böylece bir gemi komutanı, çeşitli rehberlerin yıldız açılarını hesaplayarak; limanın herhangi bir yerinden kendi konumunu belirleyebilir. Bunun doğruluk derecesi, ilk kez, anlaşmaya varan Nikias ve Alkibiades tarafından belirlendi; donanma filosundaki üç yüz altmış dört baş gemiden her biri kendi için ayrılmış görev yerlerine yerleştirildi. Muazzam çıkış öyle bir düzen ve simetriyle gerçekleştirilecekti ki, hem göze çok muhteşem gözükecek hem de tanrıları bile memnun edecekti.

Halatların üzerinden din adamları ve sulh yargıçlarının duracağı görev yerleri gözüküyordu. Su yolu geçidi boyunca uzanan alanda duran sabit mavnalar, Kral Arkhon, On Kabilenin Din Başkanları, Athena Poliakhos'un Din Görevlileri, Şehrin Koruyucuları, Agraulus, Enyalius, Ares, Zeus, Tahllo, Akso ve Hegemone'nin kutsal yer bekçileri ve din görevlileri için konmuştu. Her bir demarkhın kendi mavnası olduğu kadar, Sounium Yolu'nun karşısında üç mil kadar uzanan iki yüzü aşkın, sermayeleri özel olarak temin edilen izleme yerleri de vardı. Shoma mendireği Heyet üyeleri için ayrılmıştı. Onlar da aynı şekilde çelenkler takmış ve denizin karşısında, sefer tanrıçası Afrodit'in tapınağı üzerinde, aşağıyı izledikleri kabile basamaklarına tırmanmışlardı. Tapınağın bulunduğu topraklarda; kadın temsilciler, beyazlar giymiş ve ellerinde porsuk ağacından asaları ve sümbülleriyle trierarhların eşleri ve anneleri duruyordu. Körfezin sonunda, bir öküzün denize kurban edildiği bir Poseidon kurban taşı duruyordu.

Geçen yıllar gözlerimi mahvetti, elindeki belgede bulanık yazılardan başka bir şey seçemiyorum. Ancak muazzam bir şekilde donatılmış her bir gemi, yarım yüzyıl geçmesine karşın hâlâ gözümün önünde.

Önce törensel bir çıkışla dünyanın en hızlı gemileri, hükümet kadırgaları, Paralus ve Salaminia kürek çekti. Yelkenleri, tüm donanmanınki gibi indirilmiş, borazan emrini bekledi. "Yelken aç!" Bu emre uyarak her bir sıra başarıyla yelkenlerini çözdü, mürette-

bat kumaşı aşağıya çekti, ayaklarıyla katlarından açtı, böylece bir flama gibi hepsi rüzgârda dalgalanmaya başladı, yelkenler şiddetli bir darbeyle sarsıldı ve şişti. Bir tanrıyı ya da bir kahramanı anmak için onlarla aynı adı taşıyan ve bu şekilde işaretlenmiş gemiler yelkenlerini şişirip yola çıkınca, kıyıda duran binlerce kişiden çığlıklar yükseldi. Bunlar törensel yelkenlerdi, her biri sadece bugün için en ince ayrıntısına kadar özenle dokunmuştu, aslında tüm gemiler kürek gücüyle gidiyordu. Ancak yine de muazzam gözüküyordu. Amirallik personelinin rahatlayarak iç çekişi bile gemileri götürmeye yetecek gibi gözüküyordu. Hepsi rüzgârın olmamasından ya da tersten bir esinti gelmesinden çok endişe duymuşlardı.

Lamakhus'un tümeni ilk önce hareket etti, o ve taburunun günler öncesinden bindiği sancak gemisi Hegemonya burnu koruyacak ve donanma kalkarken Korkiralı müttefiklerimizi harekete geçireceklerdi. Şimdi toplam on altı tane, ikili sıralar halinde ilerleyen "katil" denen korvet, ardından da otuz altı tane yük, asker ve atlı araç taşıyan, elli-kürekli kadırga geliyordu. Yüz altmış yedi civarında olan bu gemilerin, demirledikleri yerlerden çıkmaları bir saat aldı.

Bundan sonra savaşçılar ve deniz filosu düzeninde, bir baştan bir başa on iki tane ve derinlemesine de dört tane duran, her birinin solundaki onur yerinde komutanları bulunan üç sıra kürekli kadırgalar geldi. Önce Lamakhus'un amiral yardımcısı, Autokles'in yüz yetmiş dört kürekli gemisi Prokne. Onun yanında Pompe, Ajaks, Ptolemais, Gorgon ve üzerinde koruyucusu atın sembolünü taşıyan, koyu kırmızı yelkeniyle Grampus; daha sonra da Circe, Ardıç Kuşu, Hippolita, Theama, Koç ve Amansız çıktı.

Kızıl yelkeni üzerinde grifon amblemiyle Kos'un kahramanı Pithiades'in gemisi, Ateş Soluyan, Pirprous. Ardından Yılmaz, Dinamis, Thraseia, Amfitrite, Euksinaia, Achilleia, Centaura ve Üçlüler, Tisiphone, Megaera ve Alekto.

Aristogenes'in emrinde Nereid deniz filosu; Thetis, Pitho, Panope, Galatea, Balte, Alkyone, Eupoia, Deniz Kartalı, Yenilmez,

Gayretli ve Aianateia. Ardından da Elde İki, Epitome, Uyanık, Dengeli, Heybetli ve Medusa.

Okyanus tümenini taşıyan Nikias'ın sancak gemisinin yelkeni mor ve altın rengindeydi ve üç dişli ön siperi de tunçtan yapılmıştı. Onun yanında Tethis, Doris, Eurirome. Nesim, Batı Rüzgârı, Aias ve Antigonis ilerliyor; ardından Usta ve Maraton Körfezi, Sokrates'in hayranı Krito tarafından yaptırılmış kardeş gemiler Stiks ve Akheon geliyor. Daha sonra Mücadele, Kastalia, Skilla, yarı kadın yarı erkek ejderha armasıyla Kekropis ve çıplak göğüslü gemi aslanı Phidias'ın kendisinin yaptığı Afrodizia yol alıyordu.

Ardından Tayfun, Medea, Cehennem Tazısı, Anthesteria, Tauropolis, Klitemnestra, Korku ve Aykırı; Paean, Yorulmaz ve Cesur. Son olarak da Sintaksis, Hippothantis, Eleusis, Hekate, Merhametsiz, Ostrakan ve Arete.

Ardından da kırk bir gemisiyle Alkibiades'in emrindeki Yıldırım bölüğü geliyordu. Dümende Antiokhus; kanat komutanları Khaemedemus, Menestheus ve Adeimantus. Başta sancak gemisi Artemisia ilerledi. Ardında Atalanta ve Bakire Parthenos; Sonra da Amazonlar, Antiope, Hippolita ve Penthesilea; Iris, Aigle, Yiğit ve Europa göründü.

Bir sonraki gelen iki yanında İsteri, Pervasız, Olimpiya, Hiddetli, Sophia, Danae, Devekuşu, Ruh ve Euphranousa'yla birlikte Dişi Aslan Leaina. Onun ardından Palladium, Semele, Althaea, Bülbül ve Leopar, Hebe, Yıkıcı, Dafne, Erebus, Ecel Perileri, Klotho Lakhesis ve Atropos geldi. Son olarak da Pandora, Süratli, Dehşet, Penelope, Baykuş, Korsan, Mezarlık ve Kalipso çıktı.

Bu, bir şehir adına suya indirilen en güçlü donanma birliğiydi. İkinci ve üçüncü filonun yelkenleri o kadar birbirine yakın açılmıştı ki, önde giden ilk filonun rüzgârını kesti. Onların hızıyla su öylesine ikiye yarılmıştı ki, insan bunun ortasından ayakları ıslanmadan Eetion'dan Munychia'ya kadar yürüyerek gidebilirdi. Savaş gemilerine yaslanan binlerce küçük çocuk olmalıydı, çünkü onların yaslandığı kürekler alabora oldu. Çocuklar suya batınca bile gülmeye devam ettiler.

Sabırsızsın, oğlum. Şu Hermlerle ilgili kötü olayı bir an önce duymak istiyorsun. Olayı ben de şöyle öğrendim.

Çıkıstan yirmi bir gün önceydi. Bu belgeyi tamamlamak ve limandaki Shoma meydanındaki çalışanları paydos ettirmek için, tüm gece boyunca, denizcilik işlerinde çalışmıştım. Diğer iki subay, Azimli'nin kaptanı dostum Orestiades ve Büyük Perikles'in sosyete fahişesi Aspasya'dan olan oğlu genç Perikles'le bodrum katındaki yerimizden şafak vakti çıktık. Başak Toplama Günü denen arpa hasatının ilk günlerinin ertesi sabahı, dullar ve yetimler geride kalan süprüntüleri eşelemiş ve anızlanmış tarlalar, temizlenmek için, şehrin dışında Euboea'daki kanalın karşısında yakılmıştı. Kanalın aşağısından rüzgârın getirdiği pus, denizdeki sisle karışarak şehri ürkütücü bir örtüye bürümüştü. Bir kadın topluluğu Dokumacılar Sokağı'nda, hızla önümüzden geçtiğinde, daha yeni pazar yerine doğru yola koyulmuştuk. Feryat ederek acı çığlıklar atıyorlardı.

Heyet Meydanı'na doğru köşeyi döndük. Orada daha büyük bir kalabalık düzensizce yığılmıştı. İki köle yanımızdan geçti. Perikles birini yakaladı ve neler olup bittiğini sordu. "Tüm penisleri kesmişler efendim!"

"Herakles adına! Şunu doğru düzgün söylesene."

"Hermler, Kaptan. Şehirdeki tüm hermlerin penisleri kesilmiş!"

Gece boyunca kimlikleri belirsiz bir ya da birden çok vandal grubu, çeşitli mahallelerde dolaşıp, şans getirmesi için, özel yapıların ve devlet binalarının önünde duran, kalkık erkeklik organları olan Hermler'in taştan heykellerine zarar vermiş. Haydutlar bu tokmakları vurarak kırmışlar ve hatta heykellerin yüzlerini de tahrip etmişler.

Böylesi bir suçu kim işlemiş olabilirdi? Kutsal bir şeye saygısızlığı içeren böyle bir suçun cezası ölümden başka bir şey olamazdı! Bu sadece bir klan ya da kabileye değil milli, servete, tüm yolcuları koruyan tanrılara yapılan bir hakaretti ve ulusumuzun devlet yapısına da zarar veriyordu. Böylesi bir saygısızlık hareketini kendi üstüne alan gökyüzünün intikam alacağına ve bunun da deniz filo-

sunun getireceği savaşın kötü sonucundan başka bir şey olmayacağına inanan ve bunun korkusuyla kaygılanan kalabalık bu canilerin isimlerini fısıldadı. Huzuru sağlamak üzere kurulu birlikler hemen oraya koştu. Lastik ve parmaklıklar hazırlandı. Alan, kalabalığın öfkesiyle kaynıyordu.

Yoldaşım genç Perikles'in yüzündeki donuk ifadeyi hatırlıyorum. Veba ve savaşta perişan olan ailesinden, ondan başka Alkibiades ve büyük Perikles'le bağı olan kimse kalmamıştı. Bu nedenlerden ve de genç adamın kendi yeteneklerinden dolayı, Alkibiades onu ikinci göbekten bir kuzen gibi değil, bir abi gibi himayesine almış, Perikles de hiç kuşku gütmeden büyüğüne saygı göstermişti.

"Bu Androkles'in işi," diye genç adam bir seferde düşüncesini belirtti. "Onun ya da Anitus ve onun etrafındakilerle işbirliği yapan Philaidae'nin işi bu." Etrafta dolaşıp kalabalığın öfkesini ateşleyen bir takım adamlar dikkatimizi çekti. Bunlar kesinlikle kargaşayı körüklemek için tutulmuş provokatörlerdi. "Alkibiades'i suçlayacaklar. Onu bulmalı ve bunu ona hemen söylemeliyim."

O sabah Alkibiades'e karşı suçlamalar yapıldı. Tanıklar ortaya çıktı, bunlar işkence edilerek zorlanan köleler ve koruma vaadedilerek ikna edilen azatlı kölelerdi. İşkencecilerin istediği ismi söyleyenler hiç de az değildi. Mecliste, Pithonikus, Androkles, Thessalus ve Anitus onun için ölüm cezası talebinde bulundu.

Alkibiades öne çıktı; bunun sadece bir çılgının işleyeceği bir suçu ona yüklemeye çalışan düşmanlarının beceriksizce bir girişimi olduğunu belirterek suçlamaları reddetti. Düşmanları ne kadar budalaydı ki, onun tutkuyla beklediği zaferinin arifesinde kendi seferini mantıksızca sabote edeceğini düşünebiliyorlardı?"

Alkibiades tüm suçlamaları reddetti ve hemen yargılanmayı talep etti. Filo yola çıkmadan bu histeriyi geride bırakmak istiyordu. Ancak Prokles, Euthidemus, Hagnon ve Mirtilus tarafından destek gören düşmanları Sırlar'a saygısızlığı içeren yeni suçlamalar öne sürdüler. Suçlayıcılar, yine koruma altına almayı vaad ettikleri köleler ve refakatçiler getirdi. Bunlar özel mülklerde, akşamları, Alki-

biades'in ve onun çevresinden olanların dinle dalga geçen elbiseler giyip din adamlarını dalgaya alacak danslarla kutsal Demeter'e saygısızlık göstererek, düzmece kabul törenlerini yönetip kendilerini eğlendirdiklerini anlattılar. Bu suçlar, sadece tek başına ölüm cezasını gerektiren tanrılara karşı saygısızlığı değil, bu adamların demokrasiyi de hor gördüklerini kanıtlıyordu. Bunlar, kendini kanunun üzerinde gören bir tiranın hareketleriydi.

Alkibiades suçlanan tek kişi değildi, tüm partilerden yüzlerce kişi de muhbircilerin tuzağına düşmüştü. Saygısızlığın derecesi o kadar büyüktü ki, iş, bir koalisyon ya da diğer koalisyonlarla gizlice anlaşan koalisyonlar tarafından yönetimi alaşağı etmeye kadar varıyordu.

Tutuklama devriyeleri başladı. Bir muhbir bir klikten gelip elli, yetmiş hatta bazen yüz kadar kişinin adını veriyordu. Sonra da suçlanan kliğin sözcüsü olarak ikinci bir yardakçı ortaya çıkıyor, o da kendisini ihbar edenleri ihbar ediyordu.

Korku içindeki halk, ismi verilenlerin tümünü hapse attı. Tutuklamalar günlerce devam etti, sadece bu süreci gözlemleyen devlet görevlileri değil, aynı zamanda da kurbanları yoldan hatta bazen evlerinden toplayan silahlı yardımcılar da görevdeydi. Agora bomboştu, tutuklanma korkusuyla kimse oraya gitmeye cesaret edemiyordu. Mahkemelere yapılan başvurular alıp başını gitti, sulh yargıçları da kendilerinin de suçlanacağından korkuyorlardı. Kaos, meclisteki oturumların sadece ertelenmeyip, tümüyle iptal edilmesine yol açtı. Bu siyasi terör dönemi yatışmadığı gibi, kendi aşırılıklarıyla daha da arttı ve devleti anarşinin eşiğine getirecek kadar yoğunlaştı.

Şehri böylesi çılgına çeviren ne olmuştu?

Bana göre Sicilya, halkın bu dönüm noktası olacak sefere, onun yaratıcısına ve anıtsal gururuna karşı korku duyuyordu. Hatırlasana, evlat, Alkibiades hiçbir zaman düşman kıtlığı çekmemiştir. Yıldırım çeken bir paratoner gibi onun hırsı da hem demokratların hem de oligarşiyi savunanların itimatsızlığını ortaya çıkardı ve nefretlerini çekti. Aristokratlar onun sınıfına ihanet edeceğinden

korktu. Kitlelerin kahramanı olmak adına duyduğu hırsın onu ihanete sürükleyeceğine inandılar. Asillerin bakış açısına göre, Sicilya seferi, onların sonlarından başka hiçbir şeyin göstergesi değildi. Eğer Alkibiades zaferle geri dönerse -ki arkasında bu donanma olduktan sonra hiç şüphesiz öyle olacaktı- karaya ayak basar basmaz yapacağı ilk iş ne olacaktı? Halkın da desteğiyle kendini tiran ilan edecekti. İkinci hareketini yapmakta da fazla oyalanmayacaktı. Asillerin inanışına göre, onların elindeki gücü alacak, hatta belki onları ölüme mahkum edecekti. Bunlar Alkibiades'in asil sınıftan olan düşmanlarıydı.

Sıradan halk arasındaki düşmanları da aynı şekilde öldürücüydü. Bunlar, ellerindeki yetkileri Alkibiades tarafından alınmadan önce çoğunluğun sırtından ün kazanan beş parasız serserilerdi. Alkibiades'in sürgüne yollamak için başarılı bir komplo kurduğu baş demagog Hiperbolus ve arkadaşına yapılanın karşılığını ödetmek için kin ve öfke dolu olan halefi Androkles, adilerin en kötüsü Kleonymus, Thidippus, Kleophon ve azılı haydut Arkhedemus. Bu aşağılık herifleri en iyi tanımlayacak kelimeler şeytani derecede kurnaz ve utanmaz olurdu. Onlardan zorbası yoktu. Halkın en temel dürtülerini nasıl kullanacaklarını çok iyi biliyorlardı ve onların sonunu getirecek hiçbir şeyden kaçınmıyorlardı.

Hermes heykellerinin tahrip edilmesi üzerine oynanan tehlikeli oyuna geri dönelim. Böyle bir şeyi kim yapabilirdi? İki tarafta da yeterli hareket nedeni vardı ve ikisinden de eşit derecede şüpheleniliyordu. Ve neden halk böylesi denetlenemeyecek bir hiddet ve korkuyla tepki vermişti?

Polemides'e göre bu Sicilya felaketi, düşmanın uyguladığı, tam geri çekilirken yeniden saldırmaya dayalı bir taktiğe benziyordu. Düşman, saldırılarını tüm birliğe karşı değil, arka savunmanın bir noktasına yoğunlaşarak yapıyordu. Amacı, geri kalanları da harekete geçirecek bir bölümde panik yaratmaktı.

Bir şehirde panik olabilirdi. Devlet yapısındaki insanlar arasında bölünmeler yaşanabilirdi.

Paniğin kötü yanı şudur: En cesur adam bile bunun karşısında güçsüz kalır, durduğu yerden ya da hızla ilerleyerek, bir korkaktan farksız biçimde paniği yayar.

O şekilde Bias isimli bir tanıdığım vardı. Üç kez madalya almış bir deniz subayıydı ve herkes onun suçlu olmadığını bilmesine rağmen "yanlış yapmaktan" tutuklandı ve ölüme mahkum edildi. Ümitsizlik içinde şu oyuna sığındı: Aslında işlememiş olduğu suçları çaresizlik içinde itiraf etti ve koruma altına alınması karşılığında suç ortaklarının adını vereceğine söz verdi. Ardından da başkaları tarafından zaten ihbar edilenlerin ya da şehri terk etmiş ve güvende olanların adlarını verdi. Bu işe yaradı, serbest bırakıldı. Ancak ismini verdiği adamlardan biri, Automedon'un oğlu Epikles temize çıkarılamadı, tutuklandı ve idam edildi. Üzüntüden kendini kaybeden Epikles'in erkek kardeşi Polites, Bias'ın evine gitti ve onu caddeye doğru iterek gündüz gözüyle başkalarına iftira atanlara ibret olsun diye vahşice öldürdü.

Binlerceyi bulan bu tip zalimce cezalandırmalar şimdi tüm şehri sarmıştı. Düşün ki, bir dostun seni kenara çekiyor ve bir dost gibi sana soruyor: "Doğruyu söyle, suçlular hakkında bilgin var mı?" Eğer varsa ve bunu itiraf edersen arkadaşın asla ne olduğunu öğrenemeyeceğin baskılar altında senin aleyhine bilgi verebilir. Bu yüzden gerçeği sanki bir yalanmış ya da bir yalanı sanki gerçekmiş gibi söylersin ve karşındaki de aynını yapar. Sonuç olarak iki dostun hatta iki kardeşin yolları, korku ve güvensizlik ortamında ayrılır, İnsan kendi kanından olan birine bile güvenemez hale gelir.

En sonunda tüm muhbirler konuştuktan ve ispiyoncular işkence görmekten sıyrıldıktan sonra yüz kadar üyesi olan siyasi bir topluluğun bu tahrip olayını yürüttüğü açığa çıktı. Bana göre bu tümüyle aptallıktı. Dikkatsizliklerinin ortaya çıkardığı kötülükleri aslında yapmayı istemeden çocuklar gibi söylenen yönde ilerlemişlerdi.

Euriptolemus'un yaptığı saptamayı hatırlasana, hani iskeledeki tavernada Adil Rüzgâr'da geçirdikleri akşam Polemides'in aktardıklarını. Atina'nın ruhu için iki güç savaşıyor, demişti: Tanrılara

saygı duyan eski yöntemler ve şehrin kendisini bir tanrı kılan modern olanlar.

Şimdi isyan eden eski yöntemlerdi. Bu çatlak kafalı genç aristokratlar, bir gece şehirdeki ilahi varlıkları tahrip etmiş ve bu da kalabalığın ruhuna Tanrı korkusunu sokmuştu. Her toplumun altında yatan bu koruyucu, yani şehir halkının Tanrıdan korkan ruhu, gökyüzünün onurunu kıran bu davranış karşısında ürktü ve patladı. Şimdi ise bu muazzam denizaşırı sefere hazırlanma cesareti, onlara Olimpus'un gazabını üzerlerine çeken aşırı bir gurur gibi geldi. Sinirleri bozulmuştu. Veba'yı ve yurda oğullarının külleriyle dönen ölüm gemilerini hatırladılar. Ölüler ülkesine giderken onlara eşlik edecek tahrip edilmiş Hermes heykellerine bakarak cehennemin dehşetini ve yüce Tanrı'nın kalplerinde yarattığı korkuyu hissediyorlardı. Sicilya deniz filosu artık bir kıyamet donanmasına dönüşmüştü. Kendi hırslarının büyüklüğü karşısında irkildiler ve bundan yarar sağlamaya çalışanları harekete geçiren nedenlerle tahrik edilerek, bu fikrin yaratıcısının üzerine gittiler.

Binlerce insan idam edilmişti. Bir o kadarı da hapislerde çürüyordu, yüzlercesi şehri terk etmişti. Yine de Alkibiades'in düşmanları, arkasında deniz filosu ve ordu, yabancı denizciler ve müttefikleri olduğundan onu tutuklamaya cesaret edemedi. Bunun yerine söylentilerle ve ona iftira atarak onu yıpratma yoluna gittiler. Vatan hainliği için bir suçlama hazırlandığını söylediler. Alkibiades'in deniz filosunu tahrip etmek için Isparta'yla anlaştığını iddia eden belgeler yayınlandı. Düşmanları, babasının ve büyükbabalarının ve hatta Alkibiades'in kendinin isimlerinin Lakedaimon kökenli olduğunu belirttiler ve Persler'e karşı yapılan savaşta bu muharebelerin Ispartalı savaşçılarla işbirliği yapılarak kazanıldığını belirterek onların savaştaki kahramanca ölümlerini bile lekelediler. Düşmanları Alkibiades'in Lakedaimon dedesi Amikla'yı da hatırlatarak, bir bebekken bile Alkibiades'in "Isparta'nın koynunda büyüdüğünü" anlattılar.

Yoldaşım genç Perikles, akrabasını merak ederek, bir sabah onu aramaya çıktı.

Saat oldukça erkendi, ben ve Orestiades. Likeum'da onu gördüğümüzde gölgeler hâlâ uzun ve pazar satıcıları da tezgâhlarını henüz kurmamışlardı. Alanda kimsecikler yoktu. Alkibiades'in yanında Sokrates vardı; ikili, çeşmenin yukarısındaki tepede yetişen çınar ağacının altında sabah sisi içinde zor seçiliyordu. Öylesine birbirlerine kenetlenmiş konuşuyorlardı ki, arkadaşım ve ben araya girmek istemeyerek uzakta durduk.

Alkibiades, filozofun önünde acınacak bir halde duruyordu. Hayatımda onu hiç bu kadar uslanmış ve pişman görmemiştim. Başını önüne eğdi, yanaklarından gözyaşları süzülüyordu. Sokrates elini şefkatle genç adamın omzuna koydu. Ona sessizce, ancak oldukça etkili bir şeyler söylüyordu. Bir anda Alkibiades bir dizinin üzerine düştü ve başını efendisinin cüppesine gömdü. Ben ve arkadaşım durduğumuz uzaklıktan bile, hıçkırıklar göğsünden taşarken omuzlarının sarsıldığını görebiliyorduk. Hemen geri çekildik. Ne görülmek ne de dostumuzun görüldüğünü bilmesini istiyorduk.

Gecikmeden yargılanmak için ettiği ısrara rağmen Alkibiades'in düşmanları, mahkemeye çıkışın ertelenmesi için komplo kurdular. Eğer rakipleri, jüri önünde ona konuşma şansı tanırlarsa, onun insanları kendi tarafına çekeceğini biliyorlardı. Düşmanları Alkibiades'in donanmayla birlikte denize açılıp gitmesini istiyorlardı. Böylece onu kendi savunmasını kendisinin yapamayacağı şekilde, gıyabında yargılayacaklardı.

Bu çetin durum boyunca Alkibiades egzersizlerine devam etti ve donanmaya katıldı. Bir sabah iskelenin yanındaki depoda geçici olarak kurulmuş sefer hazırlıklarıyla ilgilenen binadaydım, Alkibiades geldi. Çalıştırıcısını saymazsak yalnızdık; jimnastik merkezinden çıkıp doğrudan gelmişlerdi. Tenleri hâlâ güreş sahasındaki toz yüzünden alacalıydı. Alkibiades delirmiş gibi gözüküyordu.

"Bu insanlar benden daha ne istiyor? Bu şehre sahip olduğum her şeyi, son kuruşuna kadar tüm malvarlığımı verdim ve şimdi de atalarımın hatırasını lekeliyorlar!" Mahkemede geçireceği gün için endişeleniyordu. Demos onu şimdi suçlu bulsun ve o öldürülünce de budalalıklarına doymasınlardı.

"Daha fazlasına dayanamam! Dayanamam!"

Saçları karmakarışık ve terden yapış yapıştı. Çıplak ayakları ve çıplak göğsüyle insan ona bakmaktan kendini alamıyordu, Ashill'in, çadırında Troy önünde durup Agomemnon'un ellerinde haksız yere yargılanması karşısında duyduğu öfkeyle gürlemesini andırıyordu. Bir dolu çanak çömleği, birkaç tanesinin yere çarparak kırılmasına neden olacak şekilde fırlattı. "Suçlarıma bunu da eklesinler!"

Alkibiades'in dikkatini daha acıklı olan bir duruma çekmek için, bir memur Alkibiades'in onayını isteyen ve filonun denize açılabilmek için hazır olduğunu teyit eden Amirallik belgelerini getirdi. Bu, adamın umutsuzluğunu daha da arttırmaktan başka işe yaramadı.

"Bunun için kim suçlu?" Parmaklarını saçları arasına geçirdi. "Benden başka hiç ... Benden başka hiç kimse."

Gemi kaptanları rıhtıma girmişlerdi ve şimdi de sadakatlerini belirtmek için komutanlarının etrafında toplandılar. Alkibiades'in gözleri yaşlarla doldu, bir an için sanki alt edilecekmiş gibi gözüktü. Daha sonra, yandaşlarının yüzündeki kaygıyı gördü ve bir an olaya komik bir açıdan baktı ve kahkahalara boğuldu.

"Neşelenin dostlarım! Düşmanlarımız beni kalemle hançerlediler. Bu akan mürekkep, kan değil."

Rıhtıma çıktı, onu diğer subaylar takip etti ve rıhtım kalasından körfeze atladı. Bir alkış koptu, onu sırılsıklam yukarı çeken eller uzandı. Omuzlarına bir pelerin kondu. Etrafını adamlar çevirdi.

Eurilokhus isimli bir kaptan, "Bu çakallarla cehenneme kadar," diyerek tükürdü. "Bırakalım da arkamızdaki iftiraları deniz temizlesin."

Bir başka trierach, Patrokles tutkuyla bunu tekrarladı. "Davayı unut, Alkibiades," diye haykırdı. "Şimdi filoyla birlikte yola çık. Zaferden daha iyi hiçbir sakinleştirici yoktur."

Alkibiades dikleşti, bu adamın adının anlamının ve zaferin atası, Ashill'in sevgili yoldaşının farkındaydı.

"Patrokles, dostum. Senin adın bir işaret mi bizim için! Benim öfkem de, Ashill'inki gibi, senin ve benim ölümüme mi neden olacak?"

Bir an ipte sallanan bir kılıç gibi geçti. Sonra tüm erkekler hep bir ağızdan bağırdı:

"Sicilya!"

Alkibiades onlara baktı. "Arkamızda düşmanlarımızla denize açılalım mı, dostlarım?"

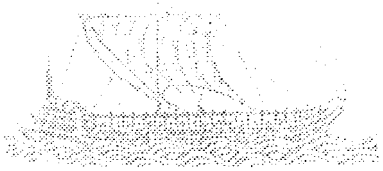
Arkadaşları "Sicilya!" diye daha yüksek bir sesle bağırdılar.

Orada, omuzlarının ötesinde, filonun gemileri demirli ya da gemi kızaklarında, birbiri ardına tüm rıhtımı doldurmuş bekliyordu; bu arada, azmi ve hırsı bu donanmaya hayat veren Alkibiades, onu en iyi şekilde hazırlayıp, gerekliliğin ve kaderin ülkesini ve kendini almaya zorladığı bu kararın ağırlığını yüreğinde taşıyarak yavaşça ilerledi.

"Sicilya!" diye subaylar bağırdı ve yeniden, "Sicilya!"

KİTAP IV

SİCİLYA

XVIII

ZİHİN KARIŞIKLIĞI

Sicilya'dan önce [*tutuklu Polemides devam etti*] hiç deniz subayı olarak savaşmamıştım. Deniz savaşçısının yetenekleri bana çok yabancıydı. İkiye bir veya eşmerkezli, kuşatma yarma ya da arkadan indirme hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Daha önce hiç çömelmiş bir haldeyken cirit atmamıştım ya da üç sıra kürekli bir geminin güvertesinde ileriye atılmamıştım. Benim ve yanımdakilerin ağırlığının koçbaşını aşağıya çekmesi ve bunun da koçun düşmana suyun altında daha öldürücü bir darbe indirmesine yol açması, benim için öğrenilmesi gereken şeylerdi.

Burada, hapiste bir kabus gördüm, her akşam tekrarlanan bir kabus. Rüyamda, Sicilya'dayım, Sirakuz'daki Büyük Liman'da. Bizim yüz kırk dört savaş gemimizden, Atinalı ve Korkiralı filolar birleşmiş, elliden azı savaşacak durumda. Bunlar, Olympieum'un altındaki kıyıya çıkmışlar ve kayalığın ardında düzensiz şekilde oradan sürülüyorlar. Sirakuzlu ve Korintli savaş gemileri üzerimize geliyor, deniz subayları baltalarıyla ve yunusları taşıyarak burçlara saldırıyorlar, okçuları suda üzerimize oklarını fırlatıyorlar.

İskelenin dışında gemilerimiz yanıyor ve dibe çöküyor. Kıyı boyunca düşman piyadeleri bekliyor. Benim olduğum yere, sipere, düşmanın geldiğini görüyorum. Koçbaşıyla vuruyorlar ve tekrar suya dönüyorlar, koçbaşı ve suya dönüş. Bu serseriler gerçekten çok iyi. On saat sonra bile kılıçları uyum içinde hareket ediyor. Geri akıntıyla arkaya doğru savruluyorum. Suyun yüzeyi ok gövdeleri, denizci ciritleri ve parçalanan küreklerle dolu. Gücüm tükeniyor.

Yanımdan bir gemi geçip gidiyor. Tam dibe batarken kan ter içinde uyanıyorum.

Bu, savaşırken bazı anlarda ya da yoğun korku anlarımda yaşadığım bir şeydir. Yaşanan gerçeklik, yerini olayların telaşa neden olmayan bir gecikmeyle ağır ağır ilerlediği hayali bir duruma bırakır ve bizler sanki yaşadığımız korkunun izleyicileri gibi bir kenarda dururuz. Her yanı bir merak duygusu sarar, insan olağanüstü bir coşkuyla sadece tehlikenin değil, güzelliğin de farkına varır. En ince ayrıntıları görür ve bunlardan zevk alır, bu çok sevdiği yoldaşlarının ya da kendi kanıyla kirlenmiş sudaki ışık oyunları bile olsa. İnsan o anda kendini bilinçli olarak izleyebilir "Şimdi öleceğim!" Ve bunu da aynı ağır başlılıkla karşılar.

Erkek kardeşim yaşanan bu karışıklık olgusuyla büyülenirdi. Çıkış noktasının korku olduğunu ileri sürerdi. Korku duygusu o kadar güçlüydü ki, aynen ölüm anında olduğu gibi hâlâ canlı kalan ruhu bedenden ayırıyordu. Bu tip anlarda Aslan gerçekten ölmüş olduğumuza inanırdı. Ruh maddesi uçup giderdi, kendine bir beden bulması ve oraya yerleşmesi gerekirdi, diye Aslan iddia ederdi. "Bazen, ruh bunu yapmayı istemez. Terk ettiği bedende daha mutlu olduğunu bilir. Bu savaş deliliğidir, yani *mania maches*, kaybolan ruh...

Aslan hırsın da aynen tutkulu aşk, açgözlülük, şarap ve uyuşturucuların getirdiği hisler gibi ruhu bedenden ayırdığına inanırdı. Belirli yönetim biçimlerinin ya da adaletsiz yönetimlerin de, tüm halkı ruhundan ayırdığını iddia ederdi. Her neyse, hikayemizden oldukça uzaklaştım.

Eğer ki, bir gemi enkazını ya da denizdeki kalıntılarını hatırlayarak, o günlere, zamana demirli kalmayan geçmişe dalıp gidiyorsam, buna sabır göstermelisin, dostum. İşte bu şekilde Sicilya'yı hatırlıyorum ya da Sicilya aklımdan çekip gidiyor. Bu ne rüya ne de gerçek; başka bir boyut, zihnin üçüncü bir hali, suyun üzerinde sisin arasında göze çarpan bir savaş gibi kısacık anlarda hatırlanan ve yaşanan bir şey.

Alkibiades'in çağrıldığı akşamı hatırlıyorum. Bu Atina'dan çıkışımızdan üç ay sonra Sicilya'da, Katana'daydı. Aslan ve ben, doğrudan komutanımızın emrindeki gemilere binmemiştik, ancak kendisi daha sonra bizi ve uzun süredir tanışıklığı olanları kendi birliğinde geçici göreve aldı. Yanında güvendiği adamları istemişti. Ayrıca Sicilya şehirleriyle görüşmeleri başlattığında onlara dostlarından oluşan en güçlü askeri birliği sunmak istiyordu.

Naksos hemen bizim tarafımıza geçti, bir iki çatışmadan sonra da Katana... Messanya'yı sadece biraz iteklemek gerekti. Kamarina'ya vekil tayin ettiği dört gemiyi gönderdi. Burası Dor olmasına rağmen geçmişte Atina'nın müttefikiydi ve komutanımızın danışmanlarının belirttiğine göre düşmek üzereydi. Ancak yine de kapılarını sıkı sıkı kapatmıştı ve karaya çıkmamıza izin vermiyordu. Alkibiades küçük filoya Katana'ya dönüş emri verdi. Oraya vardığında hükümet kadırgası Salaminia, yetkisini elinden alma emriyle onu bekliyordu.

Salaminia'nın lideri yanında meclis üyesi iki kişiyle beraber ilerlediğinde, Alkibiades'in birliğindeydim. Bu iki adam da Alkibiades'in ana yurdu olan Scambonidae bölgesindendi. Onu tanıyorlardı. Öfkesini ateşlemek istemiyorlardı. Hepsi silahsızdı. Memurlar belgeleri verdiler. Dinsizlik, kutsal değerlere saygısızlık ve vatan hainliği suçlarından yargılanmak üzere Atina'ya kadar onlarla gitmesi gerektiğini belirttiler. Hepsi bu talihsiz haberi vermekten dolayı üzüntülerini bildirdi. Eğer Alkibiades isterse, bir tutuklu gibi Salaminia'ya binmeden, kendi gemisiyle dönebilirdi. Ancak, hemen, en geç sabah yola çıkmalıydı.

O gece, ümit edilen başarıdan başka hiçbir şey konuşulmadı. Nikias ve Lamakhus, denizcileri -ki içlerinde Aslan ve ben de vardım- göreve çağırdı. Kadırgada ve kıyı boyunca silahlı birlikler halinde nöbet tuttuk.

Yıllar sonra genç Perikles'le birlikte Kalliope'de hizmet verdik. Alkibiades'in yönetici subayı Antiokhus donanma savaşında onun akıl hocasıydı. Antiokhus, Perikles'in söylediğine göre, Alkibi-

ades'in yargılanmak için çağrılacağını önceden tahmin ederek, posta yoluyla bir sefer hazırlığına girişmiş, ona karşı olan suçlamaların yeniden ele alınmasını ve -halk arasında öfkeye neden olacağından en çok korktuğu suçlama olan- kutsal değerlere saygısızlık suçunun düşürülmesini sağlamak amacıyla anayurttaki müttefikleriyle işbirliği yapmıştı. İki gün önce gelen mektupların da onayladığı gibi bu amaç başarıya ulaşmıştı. Bunlar tam da Alkibiades'in umut ettiği haberlerdi. Bu azalan suçlama karşısında, meclis önünde kendi savunmasını yaparak zafer kazanacağından emindi. Şimdi ise Katana'daki kıyıda, gelenlerin de söylediği gibi, sonuçlarının neler olacağı gözardı edilerek, kutsal değerlere saygısızlık suçu düşürülmemişti. Alkibiades'e ihanet edilmişti ve karşısındakilerinin kurnazlığı sayesinde buna bir karşılık vermek için çok geç kalınmıştı.

Alkibiades'in danışmanları arasındaki Mantitheus, Antiokhus ve onun kuzeni; Euriptolemus ve Adeimentus'un karşı görüş bildirdiği darbe için kulis yapıyorlardı. Bu darbeyi destekleyenler, Alkibiades'in burada ve şimdi seferin komutasını, onun tarafında yer almayanları hapse atarak ve hatta gerekiyorsa öldürerek ele alması için sıkıştırdı. Radikaller bununla da kalmadı. Sicilya seferini burada bırakıp, tüm filonun Atina'ya giderek, ordu ve donanmadan destek gören Alkibiades'in kendini şehrin efendisi ilan etmesini teklif etti.

Bunu kabul etmeyen Alkibiades'in kendisi oldu. "Ben Atina'yı metresim olarak değil, karım olarak alacağım," dedi.

Birçokları bu nükteli sözleri anlamsız ve iki yüzlü bularak bunlarla alay etti, Alkibiades'in Atina'da onunla işbirliği yapacak destekçileri olduğuna ve yoldaşlarının zaten onun temize çıkmasında etkili olacak tanıklar bulup getirdiğine inananarak, bu nedenlerden ötürü gelenlerin emirlerine uyduğunu düşünüyorlardı. Bense buna inanmıyordum. Bence o tam olarak söylediği şeyi kastediyordu. Bu adamı savunmak ya da onun şerefli ve onurlu olduğunu (ki öyleydi) göstermek için bunu iddia etmiyorum. Düşünecek olursak, sadece bir devlet adamı böylesi büyük ve olağanüstü bir kibir gösterir.

Bana göre onun hissettiği de buydu. Atina onun gözünde hizmet edilecek bir ulus değil, kazanılacak bir kadındı. Şehrin kendi rızası ve sevgisiyle değil, zorbaca yollar kullanarak onu elde etmek, şehre ve kendisine saygısızlık olurdu. İstediği ne tek başına sevgi ne de güçtü, o birbiriyle beslenen ve birbiri üzerine inşa edilen her ikisini de istiyordu.

Bense, karaya demirli Artemisia'da celp emrini getirenlerin yanındaki meclis üyeleri gibi, bunların hiçbirini dilememiştim. Tüm önem verdiğim şey Alkibiades'in nasıl göründüğüydü. Onu izlerdim. İfadesinden ne öfke ne de kin seziliyordu, ancak daha sonra her ikisini de fazlasıyla gösterdi. O anda benim algıladığım şey üzüntüydü. Korkunun zirvesinde olan bir adamın gökyüzünde yükselmesi ve tüm alana vakıf olması gibi onun da kendinden ve kaderinden ayrıldığına inanıyorum. Baş oyuncu olarak, Alkibiades'in dört beş kez karşı hamlede bulunduğunu, yine de kendinin ve şehrinin bu sondan kaçamadığını biliyorum.

Euriptolemus "Ne yapacaksın?" diye kuzenine sordu.

Alkibiades ileriye doğru kederle baktı.

"Kesin olan bir şey var ki, öldürülmek üzere eve dönmeyeceğim."

XIX

MÜCADELENİN TARİHÇESİ

Alkibiades Thurii'de kaçtı. Söylenenlere göre, önce Argos'a, burası karışınca da Elis'e giderek, devlet yetkililerinden ve onu bularak para kazanmak için yarışan insan avcılarından bir adım öne geçmiş. Kardeşim de Salaminia mürettebatı tarafından yönetilen, Alkibiades'i İtalya'nın çizmesi etrafında kovalayan askeri müfreze takımındaydı.

....hükümet kadırgasının bu kendini beğenmiş seçkin sınıf, tam anlamıyla züppelerden oluşuyor, sevgili kardeşim. Ajaks mezhebinden olmalarına ve bu yüzden avlarıyla akrabalıkları bulunmasına rağmen, sanki kuduz bir köpekmiş gibi onu avlamaya çıkıyorlar. Padros'ta onun bir hana kaçtığı söylentisi yayıldı, arama ekibimiz karanlıkta o yöreyi yaktı, bir düzineye yakın masum insan kül oldu. Bunun karşılığında zararı ödemeyi de teklif etmediler, avımızın nerede olduğu konusundaki diğer söylentiler de boşa kürek çekmekten başka işe yaramadı. Bu dangalak herifler bu oyunu para kazanmak için oynuyorlar, Pommo. Zavallı bir erkek çocuğunu peynir rendesinden geçirdiler, çocuk daha on ikisinde bile değildi. Bir sonraki de bir balıkçıydı. Eurisakes'in varisleri, onu iki mil kadar öteye götürdü ve önce oğullarından birini ardından da ikincisini boğmak için suya attılar ve son olarak da adamın kendini boğdular. Devlet üyeleri, bütün bunları büyük bir soğukkanlılıkla ve eğlenerek gerçekleştirdi.

Açıkça onlar da aldıkları görevi başaramadan yurda dönmenin getireceği sonuçlardan korkuyorlar, ama bu kadarla da kalmıyor, Pommo. Neden ondan bu kadar çok nefret ediyorlar? Kendi kanlarından olan bu adamdan! Onlar, bizim adalarda gördüğümüz partizanlardan daha merhametsiz bir bağnazlığa sahipler. Bu notu elinden çıkarmalısın. Eğer bu adamların gözüne ilişirse, en kısa yoldan benim ve de senin derini yüzerler.

Alkibiades yargılanmak için yurda dönmesi emredilen tek komutan değildi. Penelope *trierach*'ı Mentitheus da, Yunan'daki en yetenekli kılavuz kaptan olan Antiochus, Adeimantus ve onunla aynı adı taşıyan Alkibiades'in kuzeni Alkibiades de suçlanıyorlardı. Bunların dışında başka altı subay daha ayrı şekilde emirle çağrılmıştı.

Atina'daki kuzenim Simon'dan:

... Salaminia geri döndü. İçinde Alkibiades yok. Meclisin onu gıyabında ölüme mahkum ettiğini duyunca, İtalya'ya kaçmış, sen tabii ki bu haberleri çoktan almışsındır. "Atina'nın şunu bilmesini istiyorum ki," dediği söyleniyor. "Ben tüm gücümle hayatta kalmaya çalışıyorum.

Kış geldi. Alkibiades ve yoldaşlarının gitmesiyle deniz filosu en cesur ve girişimci subaylarını kaybetmekle kalmadı, sefere tutkuyla bağlı olanlarını da yitirdi. Şimdi komutayı, Nikias ve Lamakhus paylaşıyorlardı. Bir anda tüm girişimci ruh kayboldu. Sicilya'nın şehirlerine karşı yiğitçe saldırıya geçmek yerine, Sirakuz'u doğal müttefiklerinden ayırarak, Nikias gönülsüzce doğrudan zor kullanarak sindirme yoluna giden hamleyi yaptı, ardından da filonun Katana açıklarında kış geçinceye kadar sefere ara vermesini emretti. İki ay kadar orada zor koşullar altında yaşadım, ta ki Pandora, atlı birlik için at bulmak üzere Iapigia'ya gönderilinceye kadar. Aslan da Medusa'yla birlikte oradaydı.

Seninde bildiğin gibi, lapigia, İtalya'nın çizmesinin topuğundadır. Orası cehennem gibidir, Yunanlı olmayan yerli halkın *nocapelli*, dazlak kafalar dedikleri sert rüzgârlar vardır. Bütün haberleri almış olmalısın, her bir kadırga Karos'ta demirlenir ve dedikodulardan usanmış mürettebat da içindekileri boşaltacak sıcak bir yuva bulmaktan mutludur. Aslan ve ben firar eden komutanımızın nasıl olduğunu Tirrhenialı bir sahil gemisi kaptanından -ki o da bunları Konon'un ablukaya alınmasını yöneten Korintli bir baş denizciden öğrenmişti- öğrendik. Bu Korintli, kaptana Isparta'ya kadar eşlik etmiş, Hyacinthieum'da iki gece geçirmiş ve hatta *apella* denilen meclisin kemer altından -ki burada genellikle yabancılar tartışmalara katılırdı- geçmesine izin verilmiş.

Bizim muhbirin aktardıklarına göre, Alkibiades ne İtalya'ya ne de aya kaçmıştı. O, Isparta'daydı. "Ve orada darağacında da değil. Aksine özgür ve tüm şöhretiyle Lakedaimonya'nın ilgi odağı!"

Bir arada toplanan denizciler bu habere inanmadılar.

Kaptanımız, "Atina meclisinde morlara bürünen ve elbisesini ardından yerlerde sürükleyen," diye çekinmeden devam etti, "o parfümlü züppe, o aynı pervasız ve hovarda adam ya da kısaca söylemem gerekirse o mükemmel Atinalı, şimdi Isparta'da kendine yeniden şekil vermiş ve şu ana kadar onu tanıyan herkese yabancı gelen yeni bir Alkibiades yaratmış."

"Bu aynı Alkibiades, sıradan Ispartalılar gibi kızıllar giyiyor, yalın ayak sokaklarda yürüyor, Lakedaimonlar gibi omuzlarına dökülen bukleleri var. Yemeklerini ortak yemekhaneden alıyor, buz gibi akan Eurotos'ta yıkanıyor ve her gece sazlardan yapılmış bir yatakta yatıyor. Çorbayla karnını doyuruyor ve makul sınırlar içinde şarap içiyor. Konuşurken kullandığı kelimeler konusunda sanki sözcükler altın ve kendisi de bir cimriymiş gibi tutumlu davranıyor. Gün ışırken onu uzaklarda, kan ter içinde koşu pistinde egzersiz yaparken görebilirsiniz. Öğleden önce onu gymnasiumda ya da becerikli ve gayretli ev sahiplerinden bile daha büyük bir coşkuyla karşılaşmalara katıldığı atletizm pistinde bulabilirsiniz. Kısacası

adam Isparta halkından çok Ispartalı oldu ve zaten onlarda bunun için onu ilahlaştırıyorlar. Gençler onun peşinden gidiyor, Isparta Asilleri ona yoldaş demek için birbirleriyle yarışıyor ve kadınlar... Aslına bakılırsa, Likurgus'un yasaları senin de bildiğin gibi çok kocalılığı benimsediğinden evli olan kadınlar bile açıktan açığa herkesin kabul ettiği bu mükemmel adamın üzerine titriyorlar.

... burada olan ikinci bir Akhilleus değil,
bir adam, tamamen kendi olan bir adam

Denizciler buna sıralarının üzerine vurarak çıkardıkları seslerle karşılık verdiler. Daha sonra Aslan ve ben, Tirrhenialı'yı daha ciddi bir şekilde sorguladık. Arkadaşı, Alkibiades'in yapmayı düşündükleri konusunda ne söylemişti? Açıkça görülüyordu ki, bizim yapmacık komutanımız sadece top oynamak ya da egzersiz yapmak için Isparta'ya kaçmamıştı.

"Benim öykümden çıkardığım sonucun, arkadaşlar, sizi mutlu edeceğinden şüpheliyim."

"Çıkar ağzındaki baklayı, dostum."

"Size karşı çalışıyor dostlarım, üstelik bunu tüm gücüyle yapıyor. Geçmişte Atina'ya kur yaptığı aç gözlülüğü, şimdi onu mahvetmek için komplo kuracak kadar ileriye gitmesine yol açıyor. Kendi sınırları dışına çıkmayan Lakedaimonlar'ın nasıl olduğunu ve harekete geçmekte ne kadar yavaş davrandıklarını bilirsiniz. İşte Alkibiades, ağır konuşmalar yaparak, bu kemik kafaları uykularından uyandırmaya yetecek kadar Atina ateşinden veriyor onlara.

"Ispartalılar kendi çıkarlarını etkilemediğinden Sicilya'nın kaderini sadece izliyorlardı. Alkibiades onlara bunun aksini söyledi. Seferin amacını kendisinden, onun yaratıcısından daha iyi kimin bilebileceğini sordu. Burada amaç ne Sicilya ne İtalya ne de Kartaca'yı tek başına fethetmektir, diyordu. Bunları fethederek Peloponnes'e karşı yapılacak saldırıya temel oluşturmak ve böylece Isparta'yı fethetmek asıl amaçtı. En ateşli sözlerle ev sahiplerini bir

an önce Sirakuz'a ayırabildikleri tüm yardımı göndermeleri için teşvik etti ve yurttaşlarına, olası bir felaketi önleyecek her türlü tavsiyeyi verdi.

Baharın gelmesiyle Katana'ya geri döndük. Burası hatırladığımdan daha iç karartıcıydı. Sokağa çıkma yasağı uygulamaya konmuştu. Maaşlar geç ödeniyordu ve bunlar da para olarak değil, alacak makbuzu olarak veriliyordu. Her ödeme günü kavgaya dönüşüyordu. Simon, Alkibiades'in yurttaki kötü şöhretinden şöyle söz ediyor:

> *... Meclis bir lanetleme yasası çıkardı; Eumolpid din adamları onu lanetlediler. Ne kadar da Homervari, değil mi? Böylece bir çoğuna yol verildi, bu da kargaşayı daha da alevlendirdi. Bu bir şaka değil, Pommo. Alkibiades hiç şüphesiz Isparta ordusunu sizin karşınıza geçirmeye çalışıyor ya da en azından bunun için çok yetenekli bir general göndermelerini sağlamaya çalışıyor. Bu işi çabucak halledin, kuzen. Ya da en iyisi, yurda dönün.*

Muncychion'un ikisinde ordu Sirakuz'a doğru yola çıktı. Aslan yeni karısı Berenice'yi aldı. Yazışmalar da dahil olmak üzere her şeyi birlikte yapıyorduk. Kuzen Simon'un mektubunu yüksek sesle okumayı bitirdiğimde. Berenis bunu alıp alamayacağını sordu. "Aslan'ın *historia*'sı için."

Kardeşim savaşın tarihsel bir kaydını derliyordu.

"Neden yapmayacakmışım ki? Benden bir sonra gelecek aptal kadar alfaları ve betaları biliyorum. Bunun yanısıra, burada anlatmaya değer bir hikaye var, hem bu hikayenin basılması, yazarına bir servet ve ün getirebilir ve senin yaptığın gibi parasını çarçur ettikten sonra bile iyi yaşamasını sağlayabilir."

Bunun asil bir hırs olduğunu söyledim.

"Şunu bir dinle, Pommo. Homer'in şu dizelerini:

... katliamın içine daldı Peleus'un
rakipsiz oğlu, ilahi Akhilleus ve kendi
savaş düzenlerinde düşmanı yendi o...

Ya da bunu:

... savaş alanında terk ettiği binlercesi
köpekler ve kargalara bir ziyafet...

"Şimdi sana şunu soruyorum, kardeşim. Binlerce yılın geçtiği bu alanda sen ve ben kim olurduk? *Akhilleus* olmadığımız kesin! Bizler onun bıçağıyla yere serilen şanssız herifler olurduk. Peki ya bizim ölüm ilanımız? Elli kadar isimsiz ve önemsiz adamın olduğu bitlerle dolu bir sırada. Ama bunlar da insan, görmüyor musun? Hikayeleri en çok anlatılması gerekenler hem de. Bizim hikayemiz! Tanrılar adına, bizler de birer kahramanız! Peki ya para ödenen grup, o da bizden oluşmuyor mu? Zırhlı piyade birliğindeki diğer beyefendiler. Yazdıklarımı yiyip yutacaklar, ulusumuzun salonlarında ve *auditoria*'da, bunlardan aldığım alıntıları okumamı isteyecekler. Bunu müzik eşliğinde bile söyleyebilirim, bana bir lir eşlik eder."

Bir çok arkadaş karılarıyla birlikte gelmişti. Çorba, "Peki ya kim?" diye sordu. "Senin Homer'inde *Akhilleus'u* oynayacak?"

Sormaya ne gerek var, elbette ki Alkibiades!

Aslan "Ilyada," diye taraftarlarına seslendi, *Akhilleus'un* öfkesini anlatır:

... ve Akhaealılar arasında karışıklığa neden olan
felaket yaşanmakta, kahramanların gösterdiği
yürekliliğe öfke duyularak

"Düşünün, dostlarım. Kralı ve komutanı tarafından hakkı yenilen Akhilleus kılıcını kınına yerleştirir ve çadırına çekilir. Yaptığı bu ibadetle, yurttaşları şimdi dayanmaları gereken acılarla, onun ne

kadar da iyi olduğunu fark eder ve onun böylesi alçakça kullanılmasına izin verdikleri için üzüntüyle dövünürler.

"Alkibiades'in durumu da dostlarını, tek bir şey dışında bunun tıpatıp aynısı değil mi? Bizim Akhilleus'umuz meslektaşından bir adım önde davranıyor, biz yeteneklerinden ve öğütlerinden mahrum bırakarak bizim tarafımızda mücadele etmekten vazgeçmekle kalmıyor, kendini düşmanımızın davasına adayarak, tüm yeteneğini ve bize karşı olan öfkesini onların çıkarına kullanıyor."

Aslan'ın dinleyicileri sinirle kıvranmaya başladılar.

"Daha da kötüye gidiyor, kardeşlerim. Bu düşmanın, Sparta'nın savaş konusunda asla yiğitlik ve hüner gösterme gibi bir iddiası olmamıştır. Onun eksik kaldığı her şeyi bizim çağdaş Akhilleus'umuz ona sağlayabilir: ileri görüşlülük ve cesaret. Alkibiades, bu düşmanı onun ısrarı olmadan asla yapmayacağı girişimlerde bulunması için ayaklandıracak ve onu, kendi başına hiç kullanmadığı ustaca strateji oyunlarıyla eğitecek."

Çorba elini kaldırdı "Yeter, Aslan!"

"Ah, dostlarım. Sizler kurguladığım hikayenin niteliğini tam olarak kavrayamadınız. Benim epik destanım, Homer'inkinin aksine, anlamını ilahi özelliklerinden alan kahramanlardan ve onların alın yazılarından değil, burada, pisliğin içinde yaşayan ve diğerlerinde de katlanmak zorunda olan biz ölümlü oğullarından alır. Bizler, hikayemdeki kir içindeki kahramanlar, hikayenin olağanüstü olma gerekliliğine uymuyor ve buna inanmıyoruz. Akhilleus'umuz bizim hikayemize katkıda bulunacak, biz onun hikayesine değil. İşte zaten modern savaş mistik olandan böyle ayrılıyor."

O yaz, kuzenime yazdığım mektup:

... sonunda harekete geçtik, tabii eğer bir duvar inşa etmeyi hareket olarak niteliyorsan. Ordu, şehre bakan Epipolae denen tepeyi aldı. Bir kaç yüz asker öldü, en çok da karşı taraftan. Olaylar şu şekilde gelişecekti:. Suru inşa etmeye başlayınca, Sirakuzlular da bizi ablukaya almak için sağ

tarafta bir karşı duvar dikmeye başlar. Gruplar halinde ilerler ve bir kazık duvar dikerler. Bunun arkasına bir karşı duvar daha inşa ederler, ardından da bir başka kazık duvar meydana çıkararak işlerine devam ederler. Çok korktuklarından son sürat çalışacaklardır.

Birkaç gün sonra:

...seçilen birlikler öğlen vakti, tam da güneşin sıcağı insanı çılgına çevirdiği sırada surlara saldırdı. Sur yıkıldı. Limanın yanında Ateş Sınırı denen bataklığın karşısında ikinci bir Sur daha inşa ettiler. Donanma subaylarımız destek için yaklaşık iki bin kişilik ağır piyade birliği çağırdı. Çamurun üzerine koymak için tahtalar taşıyarak bataklığa yürüdük. Bizim geçmeyi başardığımız bir noktada bizden bazı gençler bataklığa gömüldü. Güçlüklerin doruk noktasına vardığı arıda kuzeye doğru uzanan donanmamız limana ilerledi. Bunun üzerine Sirakuzlular olayları kontrol altına almak için gerilediler. Ancak, Lamakhus öldürüldü. Şimdi Nikias tek başına kumandayı elinde tutuyordu.

Sirakuzlular mağlup edildi. Şimdi iş sadece denizi savunacak bir Sur inşa etmeye ve şehrin yatırımını tamamlamaya kaldı. Bu bitince, Sirakuz'un işi bitmek üzere olacaktır.

Görevlendirilen mimar, Kallikrates'in oğlu Kallimakhus'tu. Kendisi Perikles için üçüncü Uzun Sur'u inşa etmişti. Tuğla üreten altı atölyesi ve tesisatları yapan yirmi demirci ocağı vardı. Nikias şehirden iskele ağzına uzanan Plemmirium denilen küçük bir yeri almış, orada su bulunmadığından buranın adı Kaya olarak değiştirilmişti.. Sirakuz şimdi denizden ablukaya alınmıştı. Düşman artık savaşmayı göze alacak durumda değildi.

... şehrin doğusundaki tahrip edilen alan, biz gelmeden önce tapınakları ve gezinti yerleri olan hoş bir taşra kasaba-

sıymış. Orada bir erkekler okulu, yerleşim yerleri ve bir top sahası varmış. Şimdi bunların hepsi taş ve tuğla yığınından başka bir şey değil. Her bir ev, Surlar ve yol tahrip edildi. Bu taşlar şimdi surun bir bölümünü oluşturuyor. Tüm ağaçlar, isket, eğim ve kazık duvarlara kereste sağlamak için kesildi, miller boyunca bir avuç çimen bile kalmadı. Ayrılan tek görkemli yapı, fırıncıların fırınlarını yapan atölye. Ordu ve onu takip edenlerin sayısı yüzbinlere ulaşıyordu. Çadır kent Sirakuz kadar büyük, dar patikaları değil geniş caddeleri var. Helalar numaralandırılmış, aksi takdirde insan tuvaletini yapmaya giderken yolunu kaybedebilir.

Ovanın karşısında, taş kümeleri, duvarın yapılacağı yol boyunca sıralanmış. Bunların önünde üzerinde uçları sivri çitleri bulunan hendekler var. Gece, limandan denize doğru iki buçuk mil boyunca meşaleler ve şenlik ateşleri yanıyor. Bu son derece gösterişli oluyor. Bu elbette ki limana demirli ve talim yapan filo için bir anlam taşımıyor. Bu aslında bir diğerini ele geçiren bir şehirden başka bir şey değil.

Aslan ve ben Telamon'u ziyaret etmek için, surun güney ucunda diğer Arkadyalılar'ın da yerleştiği Olimpieum denilen kampa doğru yola çıktık. Paralı asker, yoldaşının üstlendiği bu edebli görevi öylesine acı bir mizahla övdü ki, istekli tarihçinin de bu işe canı sıkıldı. Aslan, Telamon'un görüşlerini istiyordu. Ustamız ona sanki aklını kaçırmışsın der gibi baktı.

Aslan bunun karşılığında ödeme yapmayı teklif etti. Bu, işin rengini değiştirdi. Konu kahramanlıktı. Kalabalık içindeki bir adamın yiğitliği, tek bir kahramanınki kadar üzerinde konuşulmaya değer mi?

"Ülkemde bir atasözü vardır," diye Telamon başladı.

Kahramanlık mükemmel bir destan yazar, ancak karın doyurmaz

Bu söz kahramanlara yol gösterir. Tutku onların parasıdır. Aslan, Alkibiades'i kahramanı seçerek doğru davranmıştır, çünkü bu adam tutkuyu solur ve onunla yükselir. Sonu kötü olacak."

Aslan, arkadaşımızı daha ayrıntılı açıklaması için sıkıştırdı.

"Biz Arkadya'da şehirler inşa etmeyiz, çünkü bundan hoşlanırız. Şehir, tutku ve kahramanı yaratan bir alandır. Alkibiades'ten başka kim eksiksiz bir şehir adamı olabilir ki?"

"Yani sen, kahramanlığın senin içinde, profesyonel bir askerin içinde hiçbir yeri olmadığını mı söylüyorsun, Telamon?

"Kahramanlar mezarlarından anlaşılır."

Buna karşı geldim. Telamon'un kendisi bir kahramandı!

"Sen tedbirli olmayı yiğitlikle karıştırıyorsun, Pommo. Eğer önlerde savaşıyorsam, nedeni bunu daha güvenli bulmamdır. Ve eğer kazanmak için savaşıyorsam, şey.... bunun anlamı bana ödemeyi yapan kişinin son ödeme tarihinin daha gelmemiş olmasıdır."

Telamon, istediği her şeyi söyledi, ayrılmak için kalktı. Aslan baskı yaptı. "Peki ya ödeme, dostum? Eminim ki, bunu tutkuyla bekliyorsun."

"Parayı kullanıyorum ama, asla onun beni kullanmasına izin vermiyorum. Karşılığında ödeme için hizmet etmek kişiyi kendi ya da komutanının arzusunun oyuncağı yapmaktan uzaklaştırır. Bu, paranın en işe yarar yanıdır, hizmetin kendini bir erdem kılar. Vatan aşkı ya da zafer isteğiyse, kişiyi kendi arzusunun oyuncağı yapar. Bu felakete yol açar. Ancak bir vatansever ve bir aptal karşılıksız hizmet verir."

Aslan "Vatansever vatanını sevdiği için," diye karşılık verdi.

"Kendini sevdiği için. Bir adamın ülkesi, kendisinin yansımasından başka nedir ki? Ve bu kendini beğenmişlik değilse ne diye adlandırılır? İşte yine senin kahraman seçimin çok yerinde dostum, tüm erkeklerin içinde Alkibiades'ten başka kim kendini bu kadar çok sever? Ve kim vatan sevgisini bu denli kişiselleştirir?"

"Ve vatan sevgisi de ahlaksızlık mıdır?"

"Ahlaksızlıktan çok aptallıktır. Ama zaten sevginin her türü aptallıktır, eğer ki sevgiden kastedilen insanın kendisiyle sevdiği şey arasında hiç fark gütmeden kalbini ona bağlamasıysa."

"Bu durumda Alkibiades senin kıstaslarına göre Atina'nın kölesi?"

"Kölelikte kimse onu geçemez."

"Atina'ya karşı tüm gücüyle çalışsa bile mi?"

"Aynı paranın tura yüzü."

"O halde," "diye çadırdaki askerleri ve denizcileri göstererek Aslan yorumda bulundu, "biz de mi birer aptal ve köleyiz?"

"Siz, değer verdiğiniz şeye hizmet ediyorsunuz."

"Peki ya sen Telamon, sen ne için hizmet ediyorsun? Paradan başka tabii."

Aslanın ses tonundan öfke seziliyordu. Gücenmişti. Telamon gülümsedi.

"Tanrılara hizmet ediyorum," dedi.

"Dur bir dakika..."

"Tanrılar, dedim. Onlara hizmet ediyorum."

Ve dışarı çıktı.

Surun yapımı sürüyordu. Sefere, savaşa dönüşmesi için ara verilmişti. Şimdi her şey sadece kamu işlerine dönüşmüştü. Bunda bir aksaklık vardı. Savaşçı olmaya can atan birden bire -gerçek bir savaşçı olacakları anda- durmuşlardı.

Yaz ortasına doğru savaş kendini göstermeye başladı. Askerler nöbet yerlerinde durmaları için diğerlerine para ödüyorlar ve surun inşasından para ödeyerek kurtuluyorlardı. Siceller'i, Yunanlı olmayan yerlileri kiralıyorlar ya da ticaret amacıyla orduyu takip eden kamp izleyicilerini çalıştırarak kendilerine boş vakit yaratıyorlardı. Denizciler bile vekiller atamaya başladılar. Başlarındaki subaylar bunu kontrol edecek olurlarsa, bu adamları oy kullanarak görevden alıp yerine kurnazlıkla kendi tanıdıkları komutanları alıyorlardı,

hangi göğsünden süt, hangisinden su akar

Tembellik hoşnutsuzluğu doğurdu ve hoşnutsuzluk da isyanı besledi. Adamlar utanmazca nöbette uyukluyordu. Berberlerin çadırında aylaklık ediyor ve fahişelerin kampında toplanıyorlar. eğitim alanı dışında her yerde boy gösteriyorlardı. Disiplin yeni atanan subaylarca sağlanamıyordu. zaten bunlar da bulundukları konumu, emrindekilerin yaptığı hürmetsizliğe borçluydu. Hasta gibi görünerek işten kaçma salgın şeklinde yayıldı. Askerler haber vermeden ortadan yok oluyorlar ve dönüşte bir bahane göstermeye bile tenezzül etmiyorlardı. Gece birimler bir arada sıkışıp kalmıyor, tek tek kendi başlarına etrafa dağılıyorlardı, bela aramaktan başka amaçları yoktu. Hırsızlık olayları denetlenemez duruma gelmişti. Buna karşılık olarak, huzuru sağlamak üzere yasadışı örgütler kuruldu. Bir adam, kaybolan bir ayakkabı yüzünden ya da bir kadını ya da oğlanı kıskandığından, bir diğerinin bağırsaklarını deşebilirdi.

Nikias, komutanımız nerelerdeydi? Böbrek iltihabı yüzünden çadırında hasta yatıyordu. Altmış ikinci doğumgününü kutlamıştı. İnsanlar ona gülüyordu. Çadırının etrafında kent çöplüğünün üstüne üşüşen martılar gibi toplanan kahinler ve falcılar da buna dahildi.

Akıllı ve etkin subaylar tarafından yönlendirilen seferin gidişatı, şimdi, uygun yollardan sapan ancak disiplinli bir ordu oluşturmuştu. Artık bunlar, öldürücü kanallarda yol alıyorlardı. İşten çıkanlar da bu boş zamanlarında; kadın, kaçak mal ve hatta yasaya uygun maddelerin ticaretini yapmaya başladılar. Onları kim durduracaktı? Onlar hangi eli sıkacaklarını ve kimi yağlayacaklarını iyi bilen iş adamları ve tüccarlardı. Yozlaşmaya tanık olan ve komutanlarının da bunu engellemekte yetersiz kaldığını gören iyi adamlar da kendilerine verilen emri yerine getirme sorumluluğunu ve inancını kaybettiler. Askerlerin araç gereç takımları süprüntüye dönmüştü. Hijyen diye bir şey kalmamıştı. Surun inşasında çalışandan daha çok adam hastaydı. Ben bile bunun karşısında pes ettim. İtirazlarım beni sıradan er konumuna indirdi. Avlanmaya gitmeye başladım. Köpeklerim ve yardımcılarım vardı. On gün kadar kamptan ayrılırdım ve kimse bunu fark etmezdi bile. Pandora'nın deniz su-

bayları etrafa dağıldı, bazıları deniz görevinin duvarcı teknesi taşımaktan daha kolay olduğunu fark ederek gemiye geri dönerken diğerleri de kampın ücra bölgelerine kaçarak işten kaytarma yoluna gitti. Aslan'la beraber ben de Telamon'un Arkadyalılar'ına komşu Olimpieum'a gitmek üzere orayı terk ettim.

Bir akşam Epipolae denilen tepeye doğru gezintiye çıktık. Aslan, ordunun bu duruma gelmesine neden olan eksikliği bulmaya çalışırken kara kara düşünüyordu. Telamon da orada işiyordu ve dönüp bakmadı bile.

"Alkibiades yoksa? imparatorluk da yok."

Gece bastırdı. Halka denen kale ay ışığı altında aydınlandı. Şehre ve limana tepeden bakarak yürüdük. "Nikias kariyerini tamamladı," diye Telamon devam etti. "Tek istediği ahıra dönmek olan yaşlı bir saban atına benziyor."

Paralı asker, altımızda denize doğru yayılan karınca sürüsüne işaret etti. "Şu cehenneme bakın, bir adam kendi ulusuna hiçbir tehdit teşkil etmeyen bir ulusu kuşatmak için neden koskoca bir okyanusu geçsin ki? Korku buna neden olmaz, açgözlülük de öyle. Sadece bir güç bunu yapmaya çağırabilir. Bir hayal! O rüya bitti. Dostunuz Alkibiades'le birlikte burayı terk etti."

Yanlış taraftayız, diye Telamon sürdürdü. Kaybedeceğiz. Aslan ve ben buna güldük. Nasıl olur da kaybederiz? Sirakuz'un işi bitmek üzereydi. Yerel şehirler bizim tarafımıza geçmişti. Sirakuzlular'ı korumak için gelen hiçbir ordu yoktu ve kendilerini koruyamayacakları da kesindi. Kim onlara bunu yapmayı öğretecekti ki?

Telamon "Ispartalılar," diye sanki bu çok açıkmış gibi iddia etti. "Bir kez Alkibiades, Sirakuz Dorları'na akıl hocalarını gönderdi mi..."

XX

SAVAŞIN AKIL HOCALARI

Ispartalılar'ın diğer halklardan farklı olarak kullandığı yollar arasında şu vardır. Kötü durumdaki bir müttefik yardım için onlara başvurursa, ne ordular ne de hazine gönderir, gönderdikleri sadece bir komutan, bir generaldir. Kuşatma altında olan güçleri düşünerek bu subayın tek başına işleri tersine döndürmek va zafer kazanmak için yeterli olduğunu düşünürler.

İşte Sirakuz'da olan da tüm dünyanın bildiği gibi buydu. Generalin adı Gilippus'tu. Bu adamı Isparta'daki eğitimimden hatırlıyorum. Gerçek bir hikaye:

Henüz bir çocukken Gilippus, olağanüstü hızlı bir koşucuydu. On yaşındayken on milden uzun bir kır koşusu yarışı olan Uzun Parkur'da, erkeklerin Hyasinthiad'ını kazandı. Olayın zorluğu şurada yatıyordu: Yarışa katılan her kişi yanaklarını suyla doldurmalıydı, bunu yutmadan ağzında tutmayı başarıp, yarışın sonunda bunun tümünü bir kaba, bronz Apollo Yengeci'nin avucuna doldurması gerekiyordu. Eğer suyu yutarsan, diskalifiye oluyordun. Zaten herkesin sonu da bu oluyordu. Bazen kişi sendeliyor ve yükünü refleksle yutuyordu.

Gilippus rakiplerini atlatmanın bir yolunu buldu. Yargıçların göremeyeceği bir yerde, suyu yutuyor ve yarışın tümünü bu şekilde tamamlıyordu. Bitiş çizgisinden bir mil kadar ötede çukur bir taşın içine su saklıyordu. Diğer çocukları geride bıraktığından, yeniden ağzını doldurabiliyor ve bitiş çizgisine kadar da bunu ağzında tutuyordu. Bu yolla on yaşında ve on bir yaşında tekrar yarışı kazan-

dı. Ama bir gece, büyük erkek kardeşi Phoebidas'ın yanında uyurken, sırrıyla övündü. Phoebides ona bir ders vermeye karar verdi. Bir sonraki yıl, yarışta taşın içindeki suyu boşalttı ve taşı yerine koydu. Gilippus o yere ulaşınca, yanaklarını dolduracak suyu bulamadı, öteki çocular da arkasından hızla geliyordu.

Gilippus bitiş çizgisine koştu, yine birinci oldu. Şimdi yargıçlar ona tanrının ellerini doldurmasını emretti. Bunun anlamı tükürmek ve ağzındaki suyu boşaltmaktı. Gilippus buna uydu. Dilini ısırdı ve ağzını kanla doldurdu.

Yirmili yaşlarında Gilippus, Trakya'da Brasidas'ın emrinde tugay komutanı olarak hizmet verdiğinde diğerlerinden yalnızca kişisel yürekliliğiyle ayrılmakla kalmadı, ayrıca yeterli zırhı olmayan ve çok az eğitim görmüş olan düşük orduları, köle askerleri kumanda ederek belirgin başarılar elde etti. Bu kaba serserilere karşı yakınlık besliyor ve onları yetenekli ordular oluşturacak zekaya sahip görüyordu. Bu işin, Sirakuz için komutan olarak seçilmesinde hiç de yabana atılmayacak bir etkisi olduğu kesindi.

Bu aynı Gilippus şimdi otuz altı yıllık bir polemarkh yani savaş lideriydi, Mantinea'yı da içeren üç tane yiğitlik madalyası vardı. Sicilya'ya sadece dört gemi, iki yardımcı, bir teğmen ve denizci olarak hizmet veren bir avuç azatlı köleyle geldi. On iki ay içinde herşeyi alt üst etti. Sirakuz Amiralliği'nden başladı, o gelmeden önce askerlerin tavus kuşu gibi gösterişli kıyafetler giydiği bu yerde beyaz dışındaki tüm renkleri yasakladığı gibi paçavraya dönmüş eski cüppeleri halkın ortasında yakarak Çıplak Poseidon Festivalini, Dorca'daki Gymnopotideia'nın açılışını yaptı. Piyade taburunu yataktan kaldırabilmek için gün doğumundan önce bir kurban verme töreni düzenledi ve tüm komutanların buna katılmasını şart koştu. Denizdeyken başlık takmayı yasakladı, bununla askerler arasında kendini beğenmişliğe neden olan ayrıcalığı engellemek istemesinin yanında asıl amacı adamlarının güneş sayesinde bronz ve dinç olmasını sağlamaktı.

Daha önce tersaneleri, Atina'dan gelen saldırılara açık olan Küçük Liman'ı, kıyı setleri ve savunma çitleriyle güçlendirdi. Bun-

ların ötesinde tüm işleri yoluna koydu. Deniz kuvvetlerindeki mimarlar ve tersane işçileri o ana kadar zanaatkâr sayılırlardı. Gilippus bunu değiştirdi, bu zanaatkârlara onur madalyası sundu ve onlara *poleos sotena*, şehrin koruyucuları unvanını verdi. Onun düzenlemelerinden önce, on sekiz yaşında küçük delikanlılar isimlerini vatandaşlık listelerine kazıyamazlar, altmış yaşını geçmiş olanlar ise yeteneklerine ve kuvvetlerine bakılmaksızın zorunlu olarak emekliye ayrılırlardı. Gilippus bu emirleri yürürlükten kaldırdı, gemi yapımcılarını belirlerken, en akıllı gençleri çırak ve en tecrübeli olan yetişkinleri de onların ustası olarak atadı. Kış bitimiyle, Sirakuz donanması kuşatılanlar kadar çok savaşçıya sahip oldu ve komutanları istilacıların gemilerine meydan okuma cüretini gösterebildi.

Gilippus aynı şekilde orduyu da yeniledi. Zenginlik ve güç dışında kimin en onurlu olduğunu ortaya çıkaracak sorgulamalar yaptı. Bunları yüzbaşı olarak atadı. Konumlarını varlıklarına ya da nüfuzlarına borçlu olanların ise, Gilippus ve onun yeni komutanlarının gözetiminde yeniden göreve alınmaları için başvurmaları gerekti. Bölükler halinde yeniden düzenlediği ordu, şehrin içindeki mevkilere yerleştirildi. Bunlara yan yana koğuşlar verdi ve aralarında yapacakları ödüllü yarışmalar ile doğal bir rekabet ortamı yarattı. Bu yolla Geloan bölgesindeki tabur, Andethusia'daki rakiplerine karşı mükemmelliğini kanıtladı. Daha sonra Gilippus bu birlikleri diğerlerine karşı müttefik olarak bir araya getirdi. Bu tip uygulamalar sayesinde herbir birim kendi içinde güven kazandı ve bir bütün olarak da ordunun herbir tümeni güçlendi.

Silah ve zırhların eksik olduğunu fark eden Gilippus, zırh ve göğüs kalkanı olan herkesin merkezi alanda kendilerini takdim etmesini söyledi. Gösteriş yapmak isteyen zenginler, iyice parlatılmış zırhlarıyla ortaya çıktılar. Bunlar gururlu bir şekilde zırhlarını sergilerken, Gilippus kendi panoplia'sını öne doğru koydu. Bunun üzerine herkes kendi üzerindekileri çıkardı ve bunları sıradan halka silah olarak sattı.

Gilippus Gelir sağlamak için bir dolap çevirdi. Doğrudan vergi toplamanın aristokrasiyi karşısına alacağı korkusuyla, bunun yerine meclisi, her bir vatandaşı belirli bir günde bir araya toplamaya ve halkı, malvarlığını ortaya koyması konusunda ikna etti. Böylece herkes kendi gözleriyle yurttaşlarının ne kadar biriktirdiğini görebilecekti. Ayrıcalıklı olanlar hazineye daha çok katkıda bulunmadıkları için utanç duydular, onurla hizmet eden alt tabakaya mensup insanlar ise zenginlerden daha çok saygı görmeye başladı. Yardımlar akmaya başladı. Süvariler fazlasıyla at edinirken, hazine daireleri yardımlarla doldu taştı.

Gilippus, Dorlu Ispartalılar ve Sirakuzlular arasındaki dilsel bağlardan yararlanarak, muharebeyle ilgili sözcükler buldu. Zırhlı piyade erlerine, *homoioi* Asiller ya da Eşitler denmeye başladı. Alaylar *lochoi*, tümenler *morai* oldu. Isparta uygulamalarına uygun olarak, askeri birimin her bir üyesinin evde ya da arkadaşlarıyla birlikte yemek yemesini engelleyerek, birlik içinde ortak yemekhanede yemesini şart koştu. Bu şekilde, birlik ruhu güçlendi ve askerlerin tümü kendilerini eşit ve bir topluluğun parçası hissettiler.

Gilippus sarhoş olmayı suç ilan etti ve düzenli yürümede hata yapana kırbaç cezası verdi. Bir adamın göbeği olmasını ve kambur durmasını suç saydı. Isparta'daki gibi onlarla alay eden marşlar yazdı ve şehrin çocuklarını pasaklı olan insanları rahatsız etmeleri ve şarkıyla azarlamaları için bir araya getirdi. Gilippus, bu ve bunun gibi bir çok reforma imzasını attı. Ama bunların da ötesinde etkili olan onun varlığıydı, yoldaşlarının korkusuna ortak olmak ve onların bağımsızlığını korumaları için yetiştirmek üzere şahsen orada bulunmasıydı.

Kış sonuna doğru, Gilippus'un taburlarını üzerimize sürdüğü ve bizim de mücadele için yerimizi aldığımız bir sabah, Aslan'ı bir şeyler karalarken gördüm. "Farkında mısın," dedi "Gilippus'un görüntülerine verdiği şekille Sirakuzlular nasıl bir düzen içinde yerlerini alıyorlar?"

Baktım. Bizim müttefiklerimizin -Atinalılar, Argivler ve Korkiralılar- çoğu diz çökmüş ya da çömelmişti, göğüs zırhları toprağın

üzerine yayılmıştı, kalkanları eğilmiş, düzleşmiş, hatta çoğunun üzerine sahipleri tünemişti. Zırh taşıyanlar iki ya da üç işte çalışıyordu, çoğu uzun zamandan beri işçi olarak kiralanıyordu. Tam karşılarında duran, Sirakuzlular'ın her birinin üzerinde eksiksiz birer *panoplia* vardı, kalkanlarını diz hizasına dayıyorlardı. Sollarında zırh taşıyıcıları, İspartalılar'ın yaptığı gibi başlığın ve göğüs zırhının ağırlığına yardım ediyordu.

Bizi o gün yendiler. Yazın sonlarına doğru diktikleri karşı duvar, bizimkini kuşattı. Bununla birlikte Sirakuz'u ele geçirme ümidi de yok oldu. Bir gece saldırısıyla, Gilippus Labdalum'u aldı, burası Epipolae'nin üzerindeki ordugâhın ve içinde tüm kuşatma levazımının ve maaşların ödendiği paranın da olduğu deponun bulunduğu yerdi. Euryalus'u, Tepeler'in tek savunmasız yolunu da güçlendirdi ve diktiği karşı duvarla menzil açısını sağlamlaştırmaya devam etti. Üstün yetenekleri olan deniz subaylarımızın olduğu denizde bile Gilippus yeni donanmasını taarruza geçirdi. Şimdi komutanlarının marifetleri ona hizmet ediyordu. Çarpışmanın açık denizden değil, Büyük Liman sınırları içinden geleceğini göz önüne alarak üç sıra kürekli kadırgaların pruvalarını ve kedi kafalarını güçlendirdi, üç misli genişliğinde inşa etti, böylece Atinalılar'ın tercih ettiği gibi kanattan değil, önden vurabilecekti. Ondan yeni bir sözcük öğrendik: *boukephalos*, yani öküz baş. Bu hayvanlarla gemilerimizi izliyorlar ve bizi limanın içlerine doğru dalgakıranlar boyunca arkadan kovalıyorlardı. Şimdi yığınlar halinde gemileri batan, "kirpi" ve "yunus" dikmek için mavnalarla suyun dibini boylayan bizler olmuştuk.

Sonbahar yaklaşırken Gilippus'un zırhlıları gemilerimizin kırk üçünü ya batırdı ya da işe yaramaz hale getirdi ve orduları da bizi Epipolae'nin tümünden -Syke'deki Halka Kalesi hariç- çıkardı. Kendi deniz filosu da kötü durumdaydı. Yetmiş kadırgadan daha fazlası işe yaramaz hale gelmiş ya da batmıştı, ancak kayıplarını şimdi karşı duvarla korunan Küçük Liman ve kara yolu ile yeni kereste getirerek hızla telafi ediyordu.

Gilippus şimdi bizi ablukaya almıştı ve bizi avcunun içinde sımsıkı tutuyordu. Sirakuzlular'ın bizim her bir adamımıza karşı iki adamı, iki gemisi, iki surları vardı ve her geçen gün Sicilya şehirleri, etraf kan kokarken kendi yurttaşlarına katılmak için onların tarafına geçtikçe şehir daha da güçleniyordu. Nikias yukarı surların yarıda bırakılması emrini verdi. Şehirde ve limanda savaş düzenini kaybettik, bundan da ötesi, ekmeğimizi sağlayan fırıncı değirmenini kaybettik. Fahişeler ve kadınlarımızın çoğu yavaş yavaş ortadan kayboldular. Ateş Sınırı'nın kuzeyinde, limanın içlerine doğru uzanan yerde fareler gibi sıkışıp kaldık. Ve bir başka gece saldırısında Gilippus'un orduları bizi Olimpieum'dan sürünce, bu bir adımlık yer bile tehlikeye düştü.

Eski gemim, *Pandora*, tüm yazı düşmanı Plemmirium'u defetmek için uğraşarak geçirdi, düşmanın saldırıları bir an bile durmadan öylesine yoğun devam ediyordu ki, geminin bir an olsun karaya çıkıp kurumasına izin verilmiyordu. En sonunda onarım için kıyıya çıktığında, eskiden uyukladığım yere, kedi kafaların başına bakmak için gemiye çıktım. Ayağımı ana merteğe atar atmaz, kereste sünger gibi esnedi.

Gemilerimiz çürüyordu.

Maaşları ödeyen memurun stoku tükenmişti, maaşlar önce üç aya, ardından da borca dönüştürülerek dörde düştü. Yabancı denizciler gemileri terk etmeye başladılar, onların yerine gelen refakatçiler ve köleler ise kırbacın tadını alır almaz taraf değiştiriyorlardı. Nikias'ın durumu kötüye gidiyordu. Moral sıfıra düşmüştü. Paralı subaylar ellerinde adam tutamaz olmuştu. Telamon beşinciyi de kaybederek düşmanın tarafına geçti.

İkinci kışın başında Simon'dan bir mektup geldi. Aslan'ın karısının iyi bir adamla, bir savaş gazisiyle yeniden evlendiği yazıyordu. Bana karşı derin bir öfke besleyen Eunis ve iyi durumda olan çocuklarımla karşılaşmıştı.

... Gilippus ve onun şeytanlıkları hakkında sayısız belge. Suçlanacak tek kişi Atina'nın kendisi. Alkibiades'in ne

yapmasını umuyorlardı ki, verilen ölüm cezasına teşekkür etmesini mi?

Anayurttaki bizler de dostumuzun neden olduğu borç içindeyiz. Size Gilippus'u göndermenin yanında, Ispartalıları bize karşı verdikleri çabaları iki katına çıkarmaları için ikna etti. Kral Agis tüm ordusuyla surlarımızın hemen önünde bekliyor ve bunların yurtlarına dönmeye de niyetleri yok. Decelea'yı güçlendirdiler; bu da Alkibiades'ten gelen başka bir darbe. Yirmi bin köle koşarak oraya gitti bile. Her gece üç yüz tanesi de gidiyor, yetenekli zanaatkârlara özlem duyuluyor. Buğday ve arpa artık bize Eubuea yoluyla gelmiyor. Deniz yoluyla Sounium'u dolaşmak gerekiyor. Bir ekmek, bir günlük maaşa denk. Bana gelince rehin dükkânı son iyi cüppemi de aldı. Meleager beni Şövalyeler listesinden çıkardı. Artık bir atım olmadığından onlara karşı çıkamadım. Ama talihim dönmeye başladı.

Kahraman Demosthenes'in emrinde ikinci bir filo hazır hale getiriliyor, en kısa zamanda sizin yardımınıza gelecek. Kayıtları tutan memura elimde kalan son çadır bezini de vererek, atları olmayan bir süvari birimine kabul edildim. Atları Sicilya'dan alacağız, yani komutanların bize söylediği bu. Bu yüzden yürekli olun, kuzenler. Sizin yardımınıza dörtnala (ya da yürüyerek) geliyorum.

Bu mektup gelene kadar, yani postaya verilmesinden dört ay sonra, Demosthenes'in emrindeki deniz filosu Korkira'ya ulaşmıştı. Bir on gün sonra da ilk korvetler belirdi. Yedi gün sonra da donanmanın tümü -yetmiş altı kadırga, on bin denizci, zırh takımları, para ve erzak- geldi. Savunmada olan Gilippus'un askerleri, Gösterişli Uç'a ve Pedagogun Cüppesi'ne kadar, üçüncü ve dördüncü karşı surlarına doğru geri çekildi. Deniz filoları Küçük Liman'a kadar Ortigia'nın arkasından geriye düştü.

Savaşın kaderi yine değişmişti. Atina'nın bu yeni gemileri Büyük Liman'a girerken, kardeşler ve dostlar neşeyle birbirlerini ku

cakladı. Gelen denizciler kadırgaların güvertesinden atlayıp, yarı bellerine kadar denize giren yoldaşlarına sarılıyorlardı. Kıyıda olan diğerleri de çırılçıplak soyundu ve gemilere doğru yüzüp kürekiere tutundu. Aslan ve ben, Simon'u atsız süvarilerle birlikte karada bulduk; onu göğsümüze bastırırken her ikimiz de ağlıyorduk.

Ne kadar süre geçmişti? Donanma umutlarla sefere çıktığından bu yana iki sert kış, donanmanın adamları sevgili dostlarını ve kardeşlerini gördüğünden, dudaklarından dökülen yurtlarıyla ilgili haberleri aldıktan ya da onları göğüslerine bastırdıktan bu yana, moral bozukluğu içinde iki yaz geçmişti. Ama işte sonunda takviye kuvvetlerimiz gelmişti.

İlk seferdeki her bir adam arkadaşlarının ve akrabalarının orada olduğundan emin olduktan sonra kendi gözleriyle Demosthenes'i aradı. Komutanımız yürüyerek kıyıdan geldi, kolunun altında başlığı ve denizde sürüklenen cüppesiyle karada belirdi. Savunma çitlerinin tepesinde, ordular sevinç çığlıkları atıyordu. İşte orada duruyor, kardeşlerim! Hastalık ve yıkım yüzünden Nikias'ınki gibi benzi sararmış değil, cesaret ve azimle bronzlaşmış. Tanrıların yardımını istemek için bir kurban taşı dikmiyor, aksine kendi gözleriyle görecek gücü ve kendi mantığıyla olayı değerlendirecek yeteneği var. Demosthenes, beyler! Şimdi en sonunda bir kahramanımız var, Aetolia'da, Akarnanya'da ve Körfez'de zaferler kazanmış, Ispartalıları Sphakteria'dan kovmuş bir kahraman.

Demosthenes'in ilk emri adamlarına para ödenmesiydi. Bir öğleden sonra içinde masalardan kırk bin kişi geçti, tüm borçlar, karşılığında baykuşlar ve bakireler verilerek ödendi. O gece yaptığı konuşma Ispartalılar'ınkinden de özlüydü.

"Baylar, bu cehennem deliğine baktım ve bundan zerre kadar bile hoşlanmadım. Buraya, bu piç kurularını kovmaya geldik. Artık başlamanın zamanı geldi." Bunu mızrak gövdelerinin kalkanlara vurulması karşıladı, ordu onun dediklerini onaylamıştı.

Üç gece sonra beş bin kişilik bir askeri kuvvet Olympieum'u geri aldı. On bin kişinin saldırısıyla başarıya ulaşan bu hareket Sirakuz-

lular'ı körfezden temizledi. Donanma, Kaya'yı yeniden ele geçirdi ve şehri yeniden abluka altına aldı. bir başka gece saldırısıyla da bizim eski surlarımızın bir mil gerisinde kalan bölgeyi ele geçirdi.

Yaralılar çok fazlaydı. Dört günün kayıpları tüm yılın toplamını geçti, yine de sonuç zafer olduğundan herkes buna dayanmasını bildi. Demosthenes de, gücün tükenmesine izin vermedi. Ölü ve yaralıların üzerinden, zırh takımlarını toplayarak, yardımcı orduları ve hatta aşçıları bile ağır piyadeye çevirdi. Kuzenimin birimi de yeniden şekillendirilenler arasındaydı. Simon, zırhlı piyade olarak daha önce hiç savaşmamıştı. Bu birinin bir gecede kazanacağı bir yetenek değildi. O ya da atlı birliklerden olan diğer arkadaşlarının hiç birinin daha kolay bir hedef karşısında alıştırma yapmak ya da eğitim görmek gibi bir lüksü yoktu.

Bir sonraki saldırı ancak tek bir yere karşı olabilirdi: Epipolae. Tepeler geri alınmalıydı, onlar olmadan şehre yapılacak hiçbir saldırı başarıya ulaşamazdı.

XXI

EPIPOLAE'DE FELAKET

On bin kişi, gecenin ikinci vardiya nöbetinde yola çıktı, ağır piyadeler ve deniz subayları dört günlük tayınlarını da yanlarına aldı (çünkü karşı suru almayı ve elimizde tutmayı planlıyorduk), yanlarında destek olması için on bin misil askeri vardı. Bu, filoya bir karşı saldırı olduğu takdirde, geride denizciler ve genel kalabalıktan başka sınırı koruyacak hiç kuvvet bırakmıyordu. Oyun, Demosthenes'in inancına göre, bahse girmeye değerdi. Elinde ne varsa hepsini bir araya toplamış ve bunları Gilippus'un üzerine salmıştı.

Saldırının başarıya ulaşacağından emindim. Bende korku yaratan kuzenim adına duyduğum endişeydi. O bir asker değildi ve o kayalıklarda başına her şey gelebilirdi, özellikle de karanlıkta ve zırhlı saldırı için eğitilmemiş ve tepeyi o yükle çıkacak gücü bulamayacak atsız süvariler arasındayken. Daha da kötüsü, Simon'un komuta subayı Apsephion, ikimizin de Akharnae'den tanıdığı kuş beyinlinin tekiydi ve kahraman rolü oynamaya çalıştığından adamlarını çarpışmanın en şiddetli olacağı yere -eğimin saldırıya açık ve düşmanın en güçlü olduğu yere- Euryalus yoluyla batıdaki girişe, Ordugah Yolu'na yerleştirmeyi başarmıştı.

Onlar, kuzenimin atsız süvarileri, General Menander'in emrindeki üçüncü dalgada yer alacaktı. Aslan ve ben birincide, sol kanattan gelecektik. Arkada toplam bin yüz kadar Argive ve Messenyalı ağır piyadeler, dört yüz kadar hafif bölükler ve destek olarak da Thurii ve Metapontumlu okçular geliyordu. Yeniden düzene sokulan merkezin tümü Atinalı olacaktı, Leontis ve Aegeis'in kabile

alaylarından oluşan kendi taş atıcıları ve kundakçıları bulunan nitelikli birimlerdi. Sollarında paralı ordular. ki içinde Telamon'un Arkadyalıları da vardı, ciritçi olarak hizmet eden iki yüz kadar Korkiralı deniz subayıyla desteklenecekti. Ardından bir diğer Atina alayı, Erekhtheis geliyordu. Bunu bizim kanatla birleştirirsek dört yüz kadar Andrialı, Naksialı ve Etruskalı deniz subayı hoplite olarak donatılmıştı. Ben de yüz kadar Kretalı okçu ve Iapigia'nın Messenyalı kabilesinden elli kadar ön okçuyla bunların arasındaydım. Ağır birlikler surlara saldıracaktı, hemen arkalarında misil askerleri siperleri ortadan kaldırmak için yukarıdan ateş açacaktı.

Üst Sınır, Epipolae'ye giden askeri kuvvetlerin bulunduğu yer, beş yüz fit yüksekliğindedir. Burası ufalanan beyaz kireç taşları, meşe ve yabani otlardan oluşan fundalıktan meydana gelir. Batısı haricinde üç bir yanı da uçurumdur, yalnızca batısı, dik ancak tırmanılabilecek gibidir. Sonunda *Polyduceum* denilen bir yarış pisti vardı, burası oradaki son düzlük alandı. Saldırı birlikleri burada gecenin ilk vardiya nöbeti boyunca ilerledi. İki yüz kadar askerden oluşan hafif donanımlı bir askeri kuvvet çoktan Tepeler'e doğru tırmanmaya başladı. Cepheye ulaşıp uçurumdakilerin güvenliğini sağlamak onların göreviydi.

Gece sıcak ve bir mezar kadar karanlıktı. Tedirgin ve sabırsız olan askeri birlikler gün boyunca ayakta kalmışlardı, çok azı bir gece öncesinin yarattığı korkuyla uyuyabilmişti. Her bir adam toplam elli paunduk kalkan, başlık ve göğüs zırhı ve bunların dışında verilen emre göre karşı duvarı ele geçirip yerine kendimizinkini inşa edeceğimizden kırk paund ağırlığında metal eşyalar ve araç-gereç seti taşıyordu. Yanımızda taş yontucularımız ve mararıgozlarımız da vardı. Şimdi alanda toplanan erkekler terliyor, her şekilde etrafa sıçıyor, kafalarını yastık niyetine kalkanlarına ve taşlara ve birbirlerinin bükülen dizlerine dayıyorlardı. Sıcaklık ve karanlıktaki görüntü yüzünden çoğu miğferlerini çıkarmış, göğüs zırhlarından kurtulmuşlardı. Korku tanrısı, sahneye çıkışını yapmıştı. Alanın karşısındaki biri bağırsaklarını ve mesanesini boşaltan adamları uzaktan seçmişti. Aslan "Etraf savaş kokmaya başlıyor," diye söylendi.

Kuzenimiz Simon ortaya çıktı. Geçerken bizi görmüş ve uğramak için birlikten ayrılmıştı. Tam bir *panoplia* içindeydi. üstünde at yelesinden tüyler olan miğferi de elindeydi. "Şimdi ne oluyor?"

"Bekliyoruz."

Onu etraftakilerle tanıştırdım. Çorba'yı Atina'dan ve bir diğer yoldaşımız Kıymık'ı Maraton yakınlarındaki Phegae'den tanıyordu. Kıymık "Buna ne dersin?" diye Simon'un başlığındaki tüyleri göstererek sordu.

Çorba "Özenti," diye çabucak yanıtladı. Sinir bozucu şekilde gülerek Simon'la dalga geçtiler.

Simon "Sıcak mı oldu," dedi "yoksa buna neden olan sadece korku mu?"

"Her ikisi de"

Fazlalık yapan miğferini aldım.

"Korkuyor musun, Pommo?"

"Taş kesilmiş bir haldeyim."

Aslan'ın notları arasında şu gözlem vardı:

Askerler korkularına bir ad bulmak istediklerinde, nadiren onun asıl kaynağını belirtirler, bunun yerine ilgisiz ve hatta gülünç çıkarımlarda bulunurlar.

Kuzenim, aklını korkuyla Aslan'ın ya da benim bu gece öleceğimiz ve onun hayatta kalacağı fikrine takmıştı. Bunu hak eden biz değil o olduğundan, bunun bir saçmalık olacağını belirtmişti. Yolunu değiştireceği konusunda yeminler ediyordu.

"Kimse ölmeyecek," diye kardeşim ona garanti verdi.

Çorba "Haklısın," diye yanıtladı. "Biz hepimiz ölümsüzüz."

Çağrı geldiğinde, kuzenimi kenara çektim. "Üst Sınır çok sıcak olacak, terleyeceksin. Şarap içme, anladın mı? Sadece su. Bulduğun her fırsatta yemek ye, yoksa kramp girer. Ve sıçmaktan utanma. Hepimiz gün ışırken bacaklarımızdan çamuru kazıyor olaca-

ğız." Bir araya toplanmamızı söyleyen *guidon* taşıyıcılarını duyabiliyorduk, herkes hiza almalı ve sıraya girmeliydi. "İyi durumda olacaksın, Simon. Biz de öyle. Şarabımızı daha sonra, zaferin şerefine içeceğiz."

İşaret geldi. Sırayla ilerledik. Bu saatte bile tüm öğleden sonra boyunca kızaran, batıya bakan taş etrafa ısı yayıyordu. Her biri ancak bir adamın geçebileceği genişlikte üç tane patika yolu vardı, virajlar öylesine keskin ve sıkışıktı ki, insan, mızrağının kılıflı ucuyla ön cephe boyunca kıvrılan sıradaki diğerlerinin kalkanlarına ulaşabilir ve bunlara mızrak uçlarıyla değebilirdi. Bağırtıları ve çarpışmayı iki yüz fit yüksekten duyabiliyorduk, eğer yapabilirsek iki koldan saldırma emri verildi. Ellerimizde araç-gereç takımları, donanım sandıkları ve levazım çantaları, kısa kılıçlar ve hançerler, sağ elimizde tuttuğumuz dokuz futluklar, demiruçluları parlatmak için kalkanın altında taşıdığımız oksit çantası deriler içinde ekmek, şarap ve su tulumu bulunan savaş çantasını taşıyarak cepheye doğru ilerledik. Hepimiz şırıl şırıl terliyor, zırhlarımızın içinde yanıyorduk.

Bizim birimimiz zirveye ulaşana kadar, korucular ve öncü birlikler düşmanı Labdalum kalesinden sürmüştü. Alanda dalgalar halinde ilerledik. "Birlik, kılıfları çıkar!" diye yüzbaşı haykırdı. Yanımızdakileri kazayla hançerlemekten kaçınmak için takılan mızrak kılıflarını çıkardık.

Tepelerin üzerindeki yayla, doğudan batıya üç mil ve ortadan da iki mil kadar uzanıyordu. Burayı uzun yolu kullanarak ve hızla geçmeliydik. "Sıraya girin!" "Suyunuzu şimdiden için." *Pandoranın* asıl on altı deniz subayından dokuzunu iki yılı aşkın süren savaş sırasında hastalıktan kaybetmiştik. Buna dağılan birimlerden on kişi eklenmişti ve bunların da yedisini kaybetmiştik. Şu andaki on bir kişi Etruskalı küçük bir takım altında yeniden sınıflandırılmıştı, başlarındaki komutanları elli yaşını geçmesine rağmen, çapa halatları kadar kalın bilekleri ve öküz kadar güçlü uyluklarıyla ateşli biriydi. Bir katırı kaldırabileceğini söylerlerdi, yine de ben onu hiç böyle bir şey yaparken görmedim. "Yakında demir yağacak, genç-

ler. Sakın sırayı bozmayın, göt deliğinizden göbek deliğinize kadar düzgün durun ki, böylece bir başka gün piliçleri kovalayabilesiniz."

Sıra, önlerinde kalkanlarıyla yol aldı. Labdalum kalesinden korkmuştuk, ancak burası tek bir çatışmayla düşmüştü. Öndekiler dalga dalga ilerledi. Bulunduğumuz yüksek arazi parçası işlenmemişti, kurumuş su yolları ve dar geçitlerle bölünüyordu. Bir bakımdan, yangında çıplak kalmış arazilerden daha kötüydü. Dallar kalkanlarımıza, çalılar ayaklarımıza takılıyordu. Sıra halinde yürümek olanaksızdı. Önce müfrezeler, sonra da takımların tümü yeniden bir araya gelmekte zorluk çekti. Arada boşluklar açıldı, kanattan ya da arkadan birimler geldi. Önümüzdeki ateşleri gördük ve çığlıklar duyduk.

Bir ıslık karanlığı yardı. Üç korucu belirdi, kendilerini parolayla tanıttılar, "Atina'nın Koruyucusu!" Bizim sağımızda bir yerde olan Demosthenes'in görev yerine doğru onlara yol gösterildi. Bizim Etruskalı takım onu bulmak için dağıldı. Adamlar su içti ve tayın depoladılar. İşte geri geldi. Öncülerin oluşturduğu savunma konumu çeyrek mil kadar ilerdeydi, kayalıklarla çevrili taştan bir dış savunma hattı. Yapı harcı ve keresteler, duvarın inşası için bekliyordu, düşman bunları yakmıştı -bizim gördüğümüz yangın buyduancak sıcaktan kurumuş ağaçlar da hızla ateş almış ve gençlerin geri kalanı da çuvallamıştı. Gelgelelim düşman hâlâ oradaydı. Bekliyordu. Korucular zorlu tiplerdi, yüzleri kapkara, pilos başlıklar giymişler ve sadece tavşan sopalarıyla ve Lakedaimon orağıyla, *ksyele* ile silahlanmışlardı. Şimdi yorgun ve ürkmüşlerdi, şarap istiyorlardı. Zaten kim istemiyordu ki?

Aslan ve ben beş altı kişiden oluşan iki birlik oluşturduk, önlerine de biz geçtik. Öylesine sıcaktı ki, terimiz duyulabilir bir gürültüyle zırhımızın altında akıyordu. Bir köpeğin işemesi gibi kireç taşını ıslattığı duyulabiliyordu. İçliklerimizi sıkınca, sanki bir süngerden çıkıyormuş gibi sıvı fışkırıyordu. Bir deniz subayı miğferini başından atacak oldu. Bizim Etruskalı subay ona bir şaplak indirdi. "Beyninin parçalanmasını mı istiyorsun?"

Aslan adamlarının göğüs zırhlarını gevşetmelerine ve oturup dinlenmelerine izin vermiyordu. Şarap içebilirlerdi, hepimizin ihtiyacı vardı. Korku artık hepimizi sarmıştı, şarap tulumları bir elden ötekine geçerken ve herkes asla yeterli gelmeyen cesaret içkisinden bir yudum alırken, bir dağ eteğine vuran dalga sesi gibi korku duyuluyordu. Herkes, her askerin bildiği o solukkesen telaşla dua ediyordu. "Ne olursa olsun asla dağılmayın! Zirveye kadar tüm yolu zırh zırha gidin!" Aslan on birimizi yanına çekti. "Kim önden koşarsa beni ölü olarak bulsa daha iyi." Bununla o adamı geri döndüğünde kendi öldüreceğini ima ediyordu.

Emir geldi, ilerleyin.

Kardeşimin, yanımda yellendiğini duyabiliyordum.

"Seni küçük aslan."

"Cehenneme git."

Hiza almış askerler sessizlik içinde ilerledi. Ladin ağacı ve rezeneden oluşan fundalıkların kestiği tepe şimdi daha da genişlemişti. Birlik, sırayı koruyarak düzenle gidiyordu. Adımlarımız kömürleri çatırdatıyordu. Düşman neredeydi? Yüz yarda kadar gitmiştik. Ellide biri. Aniden yanan neft, karanlığın içinde bizi aydınlattı ve çıkan ateş bizi şaşkına uğrattı. "İşte oradalar!" diye bir düşman sesi bağırdı.

Bir çığlıkla, sıra, kalkanlarını kaldırarak ileriye atıldı. Ayaklarımızın altında düşman ateşi parladı. İnsanın bacak kılları buna yakalanıyor ve cızır cızır sesler çıkarıyordu. Korku çoktan, her bir adamın arkadaşının kalkanını siper yapmak için sağa kaçışmasına yol açmıştı. "Yukarıya!" diye Aslan haykırdı. "İleriye saldırın!"

Şimdi her biri, miğferlerinin burun ve yanak kısımlarını, kalkanlarının terden paslanmış üst kenarına oturtmuş, dörtgen biçimde etrafa yayılmışlardı. Sadece miğferlerindeki göz yarıkları sayesinde çevreyi görebiliyorlardı. Bu, piyadelerin *yarı körlük* durumu diye adlandırdıkları şeydi ve bronz bronza kenetlenmiş askerler, çok yakında gelecek saldırıyı kucaklamaya hazırlardı. Önde ve arkada ilk çatışma seslerini duyabiliyorduk. Her bir adam sol omzunu kalka-

nının üst kenarındaki iç bükey düzleme yerleştirmişti. Dokuz futluğunu tutan sağ yumruğu aynı anda iç yuvarlağın sağındaki kenevir sapını da tutuyordu. Mızrağın gövdesi bir destek gibi kullanılıyordu. Kalkanın kenarında iki demir kenarlık vardı, bunlar gelebilecek beyin sarsıntısına karşıydı. Vücutlarındaki her bir nokta baştan ayağa kadar canlı, uzun adımlarla geriliyordu.

Şimdi kaya ve mermi yağmuru geliyordu. "Devam edin, gençler! Bunlar sadece çakıl taşı!" "Cesaret, beyler! Dize kuvvet!"

Bir asker tepeye çıktığında ayaklarını yere gömüp eğilerek, omuzları dolu fırtınasına karşı durursa, saldıran askerî birlikler taş rüzgârına karşı azimle ilerler ve yol açar.

"Cesur adam kim olacak?"

"Kim en önce düşmana saldıracak?"

İlerde ateşin yağdığı yerde okçular gözüktü.

"Kürdanlar!"

Demir uçlular kalkanların bronz yüzeyine çarpıyordu. Ön sıralardaki aspidesler düşmanın attıklarıyla iğne yastıkları gibi doldu. Bunlar, bronzu, altındaki bir kesme tahtası kadar kalın ve delinemez nitelikteki meşe iskelete gömmek için dövüyordu. İnsan ayaklarının altındaki çatırdıyı ve çığlıkları duyuyordu. "İlerlemeye devam edin!" diye Aslan haykırdı. Şimdi herkes bağırıyordu, sanki gökyüzü onları çağırıyordu ve ölüm sağanağına doğru ilerliyorlardı.

İşte ay da çıktı.

Önümüzdeki surları görebiliyorduk.

"Ciritler!"

Yanıbaşımdaki okçu çığlık attı ve yere yığıldı. Şimdi yaylım ateşinin neden olduğu duman yere iniyordu. Yaprak kıpırdamıyordu, bu yüzden mızraklar doğrudan hedefe ulaşıyor, milim sapmıyordu. Aslan gökgürültüsü gibi gelen bir saldırı karşısında yere düştü. "Ben iyiyim!" Yanımda ayağa kalktı. İkinci bir darbe. Düştüm. "Kalk ayağa, seni orospu çocuğu!"

Sırayı bozmamak en önemlisi.

Korku bunu parçalamamalı. Kimse kaçmamalı.

Sırayı bozmamak en önemlisi.

Öfke bunu parçalamamalı. Kimse kaçmamalı.

Sırayı bozmamak en önemlisi.

Öfke bunu parçalamamalı. Kimse öne fırlamamalı.

Sırayı bozmamak en önemlisi. Ancak sıra bozulmazsa yaşarız, eğer parçalanırsa ölürüz.

"Bundan nefret ediyorum! Bundan nefret ediyorum!" Aslan kükrüyordu. Biz onlara saldırmadan düşman parçalandı. Bizim sıramız akmaya başladı. Askerler neşelenmişti.

"Kesin sesinizi! Ateşi kesin!"

Etruskalı, bizim kalabalığı olabilecek bir karşı atağa hazırlıklı olmamız için bir yere topladı. Bitkinlik herkesi vurmuştu. Miğferlerin kireç taşı üzerinde tangırdadığını, kalkan ve araç gereçlerin düşerken çıkardıkları sesi duyabilirdin.

"Ayağa kalkın! Kahramanca savaşın! Sırayı bozmayın!"

İlk kaleyi almıştık. İkinciyi, almak iki üç saat kadar sürdü. Sıcaklık ve yorgunluk bizi güçsüz bıraktı. Bizimle birlikte düşen altı kişiden, sadece ikisi aldığı yaralardan ölmüştü. Diğerlerinin kasık ve bacak tendonları zedelenmiş, birkaç kemikleri kırılmıştı ya da yorgunluk ve susuzluk yüzünden ciddi olmayan rahatsızlıkları vardı. Hepimize feci şekilde kramp girmişti. Tüm yapı malzemeleri çoktan boşaltılmıştı, bunun için daha sonra birlikler gönderecektik.

Sıra boyunca söylentiler yayılıyordu. Halka Kalesi'nden hücum eden birliklerimiz bozguna uğratılmış, Gilippus, şehirden gelen diğer beş bin kişilik birliği kumanda ediyormuş. Kendisi karşı surları bizim ele geçirmemiz ve kuşatmamız gereken son mevkii elinde bulunduruyormuş. Gerçek ya da değil, bu bilgiler askerleri bir güçle ateşledi. Bu kan emiciyi mıhlayalım ve Sirakuz ele geçirilsin. Su ve şarabı bir dikişte içtik ve harekete geçmek için hazırlandık.

Bu ikinci kale burcu, Kireç Tepesi, yani düşmanın geçen kış bizi Tepeler'den attığında inşa ettiği istihkamlardan değil, daha yüksek duvarları olan ve dik bir dağın zirvesine kurulan yeni bir taneydi. Burada düşmandan binlerce vardı. Burası ele geçirilmeliydi.

Düşman, arazileri iki yüz yardaya kadar ateşten arındırmıştı ve zift kullanarak ateşi söndürdüğü bu alanı çalı cırpı demetleriyle korumuştu. Yığınlarca diken saldıranları misil askerlerinin öldürme alanına yönlendirmek için her iki kanada da yığılmıştı. Bunları bizim kundakçılarımız ateşe verdi. Pusun içinde sarı bir ay ateş aldı. Engeller tamamen yanana kadar bekleme emri geldi. Ancak Gilippus'un güçleneceği korkusuyla ya da kanlarında dolaşan yorgunluğun aniden ortaya çıkacağı endişesiyle savaşmak için sabırsızlanan askeri kuvvetler, yerlerinde duramıyordu. Birlikler düzensiz olarak cehenneme daldılar, yanan engelleri yarmak için kalkanlarını kullanıyorlardı, bu arada düşman, Atinalılar'ın, Argiveler'in ve müttefiklerinin ilerlediği caddeleri yakmaya yoğunlaştı.

Bizim tugayımız önden ikinciydi. İlk yüz kişi surlara darbe indirdi. Cephesi taştandı, temelini kazıklar tutuyordu. Tepeden düşmanlar iri kaya taneleri yuvarlıyordu. Kalkanları arkamıza geçirerek kendimizi koruduk, çıplak ellerimizle taşları yararak ilerliyorduk. Hafif askeri kuvvetler arkamızdan geliyordu, mızraklarının ve başlıklarının üzerinden vızıldayarak geçen sapan mermilerinin sesini duyabilirdi insan. Yukardan gelen bir kaya parçası beni omurgamdan vurdu. Duvara doğru kayalar yuvarlanıyordu. Yol tırmanamayacak kadar dikti. "Tırmanın!" diye herkes bağırıyordu. Biri önüme düştü. Bir orospu çocuğu bizim okçularımız tarafından delik deşik edilmişti. Onu kalkanın olduğu sırtıma alıp tırmanmaya çalıştım. İbne canlandı! Tırnaklarını geçirdiğini hissettim ve boğazımı arayan bıçağının sesini duydum. Miğferimi aşağıya doğru iterek göğüs zırhımla birleştiği yeri çakıştırdım ve korkunun verdiği güçle dirildim. Bu etkiyle adam sendeledi.

"Tırmanın!" Aslan yanımda bağırıyordu. Onun dağın cephesine tırmanan tıknaz bedenini gördüm ya da hissettim diyelim. Suçluluk duygusu her yerimi sardı. Yanında yukarı tırmandım. Savunmada olanlar üzerimize ateş topları atıyorlardı. Daha da yukarıya tırmandık. Kendi yarattıkları yangına şimdi sırtlarını vermişlerdi. Ciritçilerimiz surun üzerinden düşmana yaylım ateşi açtı. Zirveye

ulaştığımda, karşımda elinde bağırsak deşen bir silah taşıyan bir adam belirdi. Eğildim ve kafamla ona bir tos vurdum. Birbirimize dolanarak aşağıya yuvarlandık. Miğferi yoktu, bronzla ona bir darbe indirdim. Sevinç çığlıklarını duyuyordum. İkinci birlikler, kaçan düşmanın ardından giderken ter ve tükürük akıtarak dalgalar halinde geçtiler. Taşın üstüne ellerim üzerinde düştüm.

"Aslan!"

"Buradayım, kardeşim!"

Birbirimizin hayatta olduğundan yeterince emin olunca miğferimizi çıkardık ve rahatlama ve bitkinlik içinde yere yığıldık.

Şimdi dolunay çıkmıştı. Askerler ikinci kaleye doğru ilerlemek için bir araya toplandı. "Kalkın, kalkın!" Yorgunluğa boyun eğmemeliydik, karşı duvar öylece dururken ve Gilippus'un onu daha çok askeri birlikle güçlendirecek gücü varken durmak olmazdı. Askerler dört saattir tırmanıyor ve savaşıyorlardı. Gecenin inmesi havayı bir zerre olsun serinletmemişti. Askerlerin dilleri köpekler gibi dışarı sarkıyordu.

Argive aksanı duyduk. Yüksek tabakadan Binler'den bir albay karanlığın içinde belirdi. Sıradakileri birbirine yaklaştırıyordu. "Bir adım daha yaklaşın! Bir kaya daha kaldı!"

Subayların toplanması için emir geldi. Aslan sancılar içindeydi ve kusuyordu, o yüzden ben gittim. Demosthenes oradaydı. Onun taburu bizimkilerden önce Labdalum'daki kaleye doğru yola çıkmıştı, buna göre ya o ya da biz usule aykırı davranmıştık. Teğmenleri, adamlara yemesini emretti, ama şarap ya da en azından su olmadan ekmeklerini nasıl yutabilirlerdi ki?

Askeri birlikler bitkin düştü, efendim, diye bir yüzbaşı aktardı. Euryalus'dan gelen üçüncü dalga hâlâ arkanızda. Olduğumuz yerde kalıp, gelenlerin saldırıya devam etmesine izin verebilir miydi?

Demosthenes sanki adam deliymiş gibi yüzüne baktı.

"Ay çıktı. Bu bok çukurunu şimdi alacağız."

Bir albay, adamların bunu başarıp başaramayacağından emin olmadığını söyledi.

Demosthenes "Ne yapılabileceğini adamlar sana söylemez." diye gürledi. "Sen onlara söylersin!"

Komutanları subaylarının sendelediğini görebilirdi. Hepsi de çok şarap içmişti ve bunun büyük kısmı korkunun ve yoğun çabanın neden olduğu terle atılmış olmasına rağmen, üzümün ateşi iki günlük sarhoşmuş gibi damarlarından taşıyor ve hiçbir azmin üstesinden gelemeyeceği bir bitkinlik durumuna neden oluyordu.

"Toplanın, kuzenler." Demosthenes bir babanın oğullarına yapacağı gibi subayları bir araya topladı. "Bu adamların yorgunluktan ölmek üzere olduğunu biliyorum. Benim de böyle hissetmediğimi düşünebilir misiniz? Ama Kireç Kalesi'ni ele geçirmeliyiz. Bunun dışında alınacak hiçbir sonuç kabul edilemez.

"Eğer bu gece başarısız olursak, Gilippus yarın bizi Tepeler'den atar. Böylece başladığımız yere geri dönmüş oluruz ve hatta belki de daha da kötü bir yere geliriz, çünkü düşman, gücünün ötesinde hiçbir şey olmadığına inanacaktır. Ama Kireç Kalesi'nin bu gece alınması her şeyi lehimize çevirir. Karşı duvar yıkılır, şehir ele geçirilir. Güçlenin, beyler. Düşmana zaman tanıyamayız. Onun işini şimdi bitirelim ve bu oyunu ustaca kazanalım."

Ancak Gilippus bizim saldırımızı beklemedi. Karşı suru arkasına alarak, askeri birliklerini doğrudan ilerlemekte olan Atinalılar'ın üzerine sürdü. Onların paeanlarını duyduk ve görev yerlerimize koştuk. Aslan biz deniz subaylarını çoktan harekete geçirmişti. Atladım ve ileriye doğru yüzdüm.

Düşman sayılamayacak kadar çoktu. Sıralarımız birbirine çok yaklaşmıştı, ordular birlikte savaşıyordu. Bunu takip eden kalabalık, yalnızca büyüklüğü ile bu savaşa adını verebilirdi. Herkes o kadar sıkışıktı ki, kimse kılıcını sallayamıyordu. Dokuz futluk mızraklar işlevlerini yitirmişti. İnsan bunu olduğu yerde atıp, kalkanını bir silah gibi kullanıp, savaşarak rakibinin ayağını kaydırmaya ya da Ispartalılar'ın yaptığı gibi kısa hamleler ve geri çıkışlarla hançerlemeye çalışıyordu. Zırh takımı içindeki vücudun herhangi bir parçası bir silaha dönüştü. Kimileri, bunu rakibin testislerine geçirerek,

diziyle savaşıyor: dirsekleri ötekinin boğazını sıkıyor ve ayağıyla toprağın üzerine düşeni çiğniyordu. Güruh içinde, bir adam düşmanın kalkanının kenarını yakaladı ve tüm ağırlığıyla onu aşağıya çekti. Bir adamın gözlerini oyabilir, eğer tükürüğün kaldıysa yüzüne tükürebilir ve onu ısırabilirdin. Düşmanın gerilediğini hissedebiliyorduk. Bizi takviye kuvvetleri izliyordu. Ay arkamızdan yükseldi. Düşman dağıldı ve kaçtı.

Daha sonra ne olduysa, bunun suçu, ben de dahil olmak üzere tüm subaylara yüklenmeli. Adamlarımızı kontrol altında tutamadık, düşmana doğru güruh halinde fırladılar. Öfkelerinin ortaya çıkışı hiç şüphesiz ki, Nikias'ın emri altında iki yıl süren düş kırıklığı ve bozgun yıllarına dayanıyordu. Buna göre adamlarımız, dayanma güçleri son safhasına geldiğinden, korkuyorlardı. Beş saattir yiyecek ve su olmadan savaşıyorlardı, düşmanın işini şimdi bitirmeleri gerekliydi, yoksa güçleri tükenecekti.

Sen bozguna tanık oldun, Jason. Süvari birlikleri kaçan düşmanı etkisiz hale getirerek ya da mızraklarıyla katlederek kovalar. Süvari birlikleriyle güçlenen piyade birliğinin en hızlıları düşmana yetişip onu geçerler ve ellerindeki dokuz futluk mızraklarını da arkalarında bırakırlar. Yaralı, olduğu yerden bu mızrağı alıp, kullanır. Burada, Tepeler'de, bizim süvarilerde dokuz futluk yoktu, tümü çoktan fırlatılmış ya da kırılmıştı. Bunun yerine askeri birliklerimiz düzensiz bir şekilde ellerinde kılıçlarıyla, paniğe kapılıp kaçan düşmanın arkasına düştü. Bu, bir adamı öldürebilecek bir yol değildir. Bu şekilde yaralananlar ölmediği gibi, etkisiz hale bile getirilemez ve hatta daha dayanıklı kılınır, kılıcın etkisiyle ya da misil silahıyla yere düşen kişide öyle bir umutsuzluk oluşur ki, en korkağı bile içten gelen bir dürtüyle dönüp savaşır ve arkasını dönüp giden askeri kolaylıkla öldürebilir. Acemi erin kafasında oluşan ikinci şey ise, asla düşmanla bire bir değil, çiftler halinde ve karşı yönlerden kuşatarak savaşmaktır.

Her iki hareket biçimi de artık yorgunluğun son sınırında olan birlik tarafından uygulandı. Ön saflarda piyade birliğimizin düşma-

nın bacak eklemlerini ve boyunlarını keserek ilerlediği görülebilirdi. Düşman yere düşerken bir sonrakine doğru gider ve yaralı ancak hâlâ savaşabilecek durumda olan düşmanı arkalarında bırakırlardı. Eğer adam akıllıysa bunu lehine kullanır ve arkadan gelen bir sonraki sıranın içinde canlanırdı. Sıra tüm alana dağıldı. Topoğrafya karmaşayı arttırdı. Şimdi düşmanın kaçtığı Kireç Tepesi yarım mil kadar ilerde kalmıştı. Artık güçleri tükenmiş olan adamlarımız, kaçmakta olan düşman eğimleri kullanırken, dağıldı.

Yine de Atinalılar'ın saldırısı yetersiz bir dirençle karşılaştı, askeri birliklerimizden zafer çığlıkları yükseliyordu, artık iyice düzensiz bir şekilde, karşı sura hakim kireçli tepeyi kuşatan istihkamlara doğru gittiler. Biz ilerlerken ay omzumuzun üzerindeydi, yukarda düşmanın ışıyan kalkanları ve miğferleriyle, bir düzine kadar geçitten çıkıp etrafa yayıldığını görebilirdiniz. Çok başarılıydılar. Gilippus çok başarılıydı. Bizim düzensiz askeri birliklerimiz kendi yarattıkları sıkışıklıkta yeniden sıraya girmeye çabalarken, Gilippus, adamlarını düşmanın onları sıkıştıracağı burç duvarının arkasına yerleştirme yolunu seçmemişti. Bunun yerine Ispartalı, kendi düzenli ve dinlenmiş askeri birliklerini bizim düzensiz ve bitkin olan askerlerimizin üzerine salarak bizimle açık alanda karşılaşmayı seçti.

Tüm dünya bunun nasıl da görkemli bir şekilde başarıya ulaştığını bilir. Aslan ve ben, Çorba ve Kıymık'a ve öteki birimlerden geriye kalıp bizimle birleşen yetimlere yetiştik. Bizim tarafımız düşmanı istila etmeye devam etti, solumuzdaki Argive Binleri, karşılarında düzenli bir şekilde sıralanan Sirakuz birliğini yok ediyordu. Yüz yarda ötede Kireç Kalesi'ni görebiliyorduk. "Kale düştü!" Argive subaylarından birirnin haykırışını duydum.

Bu anda sağımdaki adam sendeleyip düştü. Onu yakaladım ve ayağa kaldırdım, çünkü yere düşmüş zırhlı bir adamın ölmek dışında hiç bir şansı yoktur. Sağa döndüm ve yan taraftan gelen düşmanı gördüm.

Daha sonra bunların, toplam iki bini bulan Kadmus tümeni, Boeotialı gönüllüler ve Hegesander'ın, Ravelin denen istihkamın

önüne yerleştirdiği Thespia'nın Termopilai alayı olduğunu öğrendik. Diğer hepsi dağıldığında bile bu adamlar devam etti. Okyanus dalgasının dövdüğü ve çatlattığı ulu bir kaya gibi orada durdular ve geri döndüler.

Onların hücumuyla sendeleyerek kendimi yerde buldum. Elli paundluk bir zırh takımının içinde ayağa kalkmak olanaksızdı. Bir adam, bizlerden biri, benim altımda kendine sığınak yapmaya çalışıyordu, böylece bir düşman mızrağına onun değil, benim bedenim maruz kalacaktı. Boeotialılar dokuz futluklarının sivri uçlu gövdelerini batırarak geçip gittiler. Bunlardan birinin sığınmacıya isabet ettiğini duydum, üst kafatası parçalanmış ve arasından sıvılar fışkırıyordu.

Kıçımdan bir bıçak darbesi aldım. Düşman geçip gitti. Serbest kaldım. Aslan beni açıklığa çekti.

Bozgun durumunda eğer insan soğukkanlılığını yitirmezse genellikle kaçmak en kolay yoldur. Sadece size yük yapacak şeyleri atar, cesaretinizi toplayarak canınızı kurtarmak için daha hızlı ve güçlü koşmanız gerektiğini ya da düşmanın sizi öldüreceğini tekrarlarsınız. Burada, Tepeler'de ise bu yöntemler altüst olmuştu. Ortalık karanlıktı. Yol diye bir şey yoktu. Ayın gölgesi her şeyi kaosa sokuyordu. Olduğunuz yerde duramıyordunuz, istila edilmiştiniz. İlerlemek intihar etmek olurdu, kaçmak ise az önce sizi bozguna uğratan askeri birliğin arasına dalmanız anlamına geliyordu.

Harekete geçmeliydik. Ancak şimdi yeni bir tehlike içine girmiştik: askeri birliklerimizin saldırı sırasında geçip gittiği düşman. Bunlar şimdi kasap güruhunun nasıl olduğunu göstermek için ayağa kalkmıştı. Ele geçirdikleri her bir Atinalı'nın boğazını keserek ölüm alanına çıktılar. Yanımda Aslan, Çorba, Kıymık ve yaklaşık bir düzine kadar adam daha vardı. Nasıl olduysa alanın en sağına doğru gitmiştik. Kayalıklar, iki yüz fit yüksekte dikleşti. Çorba, Aslan'la aynı görev yerindeydi.

"Deneyelim mi?"

"Önce sen."

Bir iniş arayarak kenardan ilerledik. Yüksekten Asları ve ben gözlerimizi kısarak baktık. Uzakta görünen, bir savaştı.

Miğferleri çıkarırken *paean*'ı duyduk -Dorlarınki miydi yoksa bizimki miydi, kim bilebilirdi?- ve sonra da tüm askerlerin bildiği o marş, çan sesleri ve *othismos*'un gürültüsü, bir yandan da birlikler karşı karşıya gelerek çarpışıyordu. "Mümkün olan en kısa sürede buradan kurtulacağım," dedi Kıymık.

Aslan, "Zafer kazanma arzuna ne oldu," diye sordu.

"Bunu saatler önce, bağırsaklarımdakilerle birlikte kaybettim."

Eğim boyunca savaşa doğru kaydık. Aşağıda ki adamlar hayaletler gibi dolaşıyordu. Attik aksanı duyduk.

"Atinalılar mı?"

Bir subay "Kıpırdanın!" diye haykırdı. "Şu tepenin ardında toplanıyoruz!"

Birliğin peşine takıldık, ancak bir geçit arasında onları kaybettik. Aşağıda kalan yerler sis içindeydi, aydınlık çoktan kayıplara karışmıştı. Gözünüzün içine giren ayışığı sizi kör ediyordu, arkanızdaysa uçsuz bucaksız karanlık uzanıyordu. Kayalıktan çıkınca, birkaç yüz kadar piyadeden oluşan bir kalabalık gördük, subayları sıraya giriyordu. Hemen rapor edecek birini arayarak aralarına daldık. Bir asker sıraya doğru bize el etti. Bir adam bir yoldaşa seslenerek konuştu. Sirakuzlu aksanı.

Bunlar bizim askeri birliklerimiz değildi.

Düşmanın arasındaydık.

Bir Sirakuzlu beni omzumdan çekti. Yakışıklı ve bayağı da uzun boylu bir herifti. Bana bir şey soruyordu. Aslan'ın bıçağı adamın boğazına saplandı. Kan fışkırarak bir domuz gibi yere yığıldı.

Hayatımızı kurtarmak için koştuk. Yönetimi devralması için Aslan'a seslendim. Sinirlerim zayıflamıştı, düşüncelerim bana itaat etmiyordu. "Bu herifler nasıl oldu da buraya geldiler?"

Düşünme gücünden yoksun çocuklar gibi birbirimize yapışmış şekilde bir vadi aralığında durduk. "Arkaya mı döndük? Nasıl oluyor da bizim tarafımızda bunlar?" Aya göre yönümüzü bulmaya

çalıştık, ancak böylesi ne dar bir boğazda ışığın ne yönden geldiğini kestirmek güçtü. Sesler! Bizim az önce geçtiğimiz yerden adamlar geliyordu. "İşte oradalar!"

Üç korucu kayalıkta ilerlemeye çalıştı. Üzerimizdeki her şeyi onlara fırlattık.

"Atinalılar!" diye korkuyla bağırdılar.

Parolayı sorduk.

Unutmuşlardı ve biz de öyle. "Zeus adına siz Atinalı mısınız?"

"Evet, evet! Ateşi kesin!"

Onlar bizim yurttaşlarımızdı. Bir dakika içinde asıl birlikler tepede belirdi. Küçük bir birlikti, teğmenlerini gördük. Aslan yanlışlıkla aralarına daldığımız düşmandan bahsetti, kuzeydeydi.

"Orası batı."

"Olamaz. Aya baksanıza."

"Orası batı, sana söylüyorum!"

"O halde savaş nerede?"

"Bitti. Biz kaybettik."

"Yok canım!"

Savaşı arayarak fırladık. Önde daha çok adam vardı. Düşmandan korkarak çabucak toplandık. "Atina'nın Koruyucusu," dediler. Parola! Karşılık verdik. Üzerimize atıldılar. "Tanrılar adına." En gencimiz rahatlayarak ileri atıldı, "Neler oluyor?" Bağırsaklarına bir dokuz futluk saplandı. Yan cephelerden daha çok adam üzerimize geldi. Korkuyla yerde sürüklendik.

Onların bizim parolamızı fark eden düşman mı yoksa bizi yanlışlıkla düşman sananlar mı olduklarını anlayamadık. Bizi harekete geçiren tek bir amaç vardı: sıralarımıza ulaşmak. Bir dakika sonra bağırsaklarımızın deşilecek olması sorun değildi, yurttaşlarımızla yeniden bir araya gelmeliydik. Bu gereklilikle kıvranarak aklımızı yitirdik.

Karanlıkta koşan ve her yöne kaçışan gölgeler geçti. Onlar da bizim gibi dehşet içinde sessiz duruyordu. İçimi yeni bir korku beni sarmıştı. Kuzenimle karşılaşacağımdan ve birimizden birinin diğerini düşman sanarak karşısındakini öldüreceğinden korkuyordum.

Adamlar geçince bağırdım, "Simon!"

Aslan "Kapa çeneni!" diye havladı.

Yapamadım.

"Simon! Sen misin?"

"Sen aklını mı kaçırdın?"

En sonunda düzlüğe çıktık. Bir mil kadar süren, kalbimizi sıkıştıran tepe bizi Labdalum kalesine, korucuların ve askeri birliğin bir ömür gibi uzun süren çatışmasının bu gece ilk başladığı yere götürdü. Her yerde insan kümeleri vardı: ölü ve yaralılar geri plana taşınıyordu; taş oyucular ve marangozlar ise Euryalus'un inişli çıkışlı yoluna tırmanıyorlardı. Bizim gibi geride kalan bir çoğu da korku ve disiplinsizlik içinde kümelenmişlerdi. Kaçmakta olan askeri birlikler tepenin yüzeyine ulaşmak için birbirleriyle mücadele ederek yanımızdan geçtiler.

"Ne oldu?"

"Kaybettik! Her şey bitti!"

Aslan "Durun!" diye insan seline doğru ilerledi. "Bir araya gelin, kardeşlerim! Cesaretinizi toplayın!"

Vatandaşlarımızın kaçan görüntüsü beni öylesi bir utanca boğdu ki, metanet ya da ona benzer bir duyguyla yeniden canlandım. Aslan'ın yanında yerimi aldım.

"Aklın yerine geldi mi, Pommo?"

"Evet."

"Beni çok korkuttun."

Adamlar yanımızdan kaçıp gitti. Bizim kadar utanç içinde olan bir kaçını yakaladık ve onları öne sıraladık. İçlerinden birini tanıdım, Tavşan, Telamonla birlikte "kalkan" olarak savaşan hani. Kolunu tuttuğumda, göz yaşları içinde olduğunu gördüm.

"Bir adam öldürdüm," diye ağlıyordu.

"Ne?"

"Bizim adamlarımızdan. Bizimkilerden birini."

Aklını oynatmıştı ve bana boğazını kesmem için yalvardı. "Tanrım bana yardım et, göremiyordum... Onlardan biri olduğunu düşündüm."

"Unut onu. karanlıktı. Kendine gel."

Silahını çıkardı ve sivri ucunu çenesinin altına yerleştirdi.

"Sıraya gir!" diye ona bağırdım. "Tavşan! Yerini al!"

Kılıcın kabzasını iki yumruğuyla tuttu ve bıçağı hızla beynine sapladı.

"Tavşan!"

İpleri kesilen bir kukla gibi yere düştü. Adamlar korku içinde bakakaldı. Düşmanın sesini duyduk.

"Durun!" diye Aslan yoldaşlarına bağırdı. "Olduğunuz yerde kalın."

"Neden?" diye biri bağırdı.

Koştular.

Biz de koştuk.

XXII

GÖĞÜN ÖTEKİ YÜZÜ

Epipolae'deki felaketin başlıca nedeni olan ay tutulmasını ve bunun güvenlik için kadırgalara binen deniz filosu ve orduda nasıl bir korkuya neden olduğunu tarihsel kayıtlarda sayısız kez görmüşsündür Jason. İnsanlar komutan olarak Nikias'ı suçladı ve tam da kurtulacakları anda, en sonunda Sirakuz'u terk etmek ve eve doğru yol almak amaçlarını hayata geçirecekleri anda batıl inançlardan kaynaklanan böylesi bir korkuya teslim oldukları için, askeri birliğin tümünü de resmen itham etti.

Bizi suçlu bulanlar için söyleyebileceğim tek şey şu: Onlar orada değillerdi. Ay yüzünü sakladığında ve bu, adamların gözünde bir kutsama olarak nitelendiğinde, solunan dehşeti oradan hisseden onlar değildi. Kendimi bu tip şeylere inanmayan aklı başında bir adam olarak tanımlayan ben bile olduğum yerde hayret ve korku içinde gökyüzüne bakarak donup kaldım. Ben de gökyüzünün bu mucizesi ile cesaretim kırılmış olarak geri döndüm.

Epipolae'den bu yana dokuz bin kişi kaybedildi. Tepelerde yaşanan panikte, askerler kaydı ve yüzlercesi düştü. Sıcağın ilk saatleriyle Aslan'la birlikte kuzenimizi aramak için ortaya çıktık. Binlercesi hâlâ kayıptı. Tepeler'den aşağıya kayanlar kamp yerini ararken yollarını kaybetmişlerdi. Şimdi günün ilk ışıklarıyla Sirakuzlular'ın atları onları kıyma yapıyordu. Tepenin eteğinde, ölüler ve ölmekte olanlar yatıyordu. Hepsi bizim adamlarımızdı. Bazıları kümelenmiş, binlercesi güvenliğe çıkmak umuduyla bir diğerini yerinden ediyor, onu aşağı da yolunu bulmaya çalışan diğerlerinin

üzerine itiyordu. Umutsuzluk içinde olan birçoğu kendi arzularıyla kendilerini aşağıya bırakıyorlar, zırhlarını çıkartarak kendilerini kadere teslim ediyorlardı.

Dağların zirvesinde düşman birlikleri toplanmıştı. Aşağıya bağırarak, dalga geçiyorlardı. "Siz çok akıllısınız, Atinalılar, yoksa uçabileceğinizi mi düşünüyorsunuz?" Ölen askerlerimizin oluşturduğu yığınların üzerine diğerlerinin bacaklarını ve hatta kafalarını fırlatarak, "Şuraya bir bakın," diyerek övünüyorlardı. "Uçsanız iyi edersiniz, çünkü Sicilya'dan çıkabilmeniz için tek yol bu!"

Hâlâ kampta olan Telamon ise bizi beklemekteydi. Simon'u canlı ve yara almamış olarak, diğer yaralılara yardım ederken bulmuştu. Olduğum yere yığıldım ve günün geri kalanı boyunca uyudum. Bizim on altı deniz subayımızdan sadece dördü kalmıştı, yeni ve küçük bir takım oluşturmak beş takımdan geriye kalanlarla mümkün oldu. Ölenlerin yakınlarına mektuplar yazarak, günü *Pandora*'nın yanında geçirdim. *Pandora*'nın ön kısmı çürümüştü, askerlerin Köpek Kıyısı dediği mevkide yan yatmış halde, kereste-leri bekliyordu.

Kamp, iğrenç kokan bir bok çukuruna dönmüştü. Çadırlarımız Gilippus'un askeri birliklerinin bizi sürdüğü bataklıkta kurulmuştu. Elli bin kişi, Atina'daki agoradan daha dar bir bataklıkta sıkışmıştı. Her bir adımda insan onu içine çeken bir balçığa batıyordu. Benim yatağım, çamurun üzerindeki bir tahtaydı, bunu Aslan ve Kıymık'la paylaşıyordum. Birimiz geminin başındayken sırayla diğeri kullanıyordu. Adamlar bu yataklara "sal" diyorlardı. Her zaman için gözün salının üzerinde olmalıydı, yoksa biri bunu çalabilirdi.

Yabancı denizciler palamardan kaymaya başladı. Onları tutmak olanaksızdı, karanlığı bekliyorlar, sonra da yüzüyorlardı. Bazıları yanlarına küreklerini bile alıyorlardı. Erzak deposu tükenmişti ve nakledilmesi imkansızdı; zırh yapanlar, ahçılar ve hemşireler yoktu. Askeri birliklerin sırayla yapılması gereken bu rutin işleri yapmaları gerekiyordu. On gün içinde iki kez aynı kişiye sıra gelmesi neredeyse isyana neden oluyordu. Birliğin sahip olduğu tek şey

paraydı. Ama bununla ne alabilirdiniz ki? Başınızı koyacak kuru bir kumaş parçası ya da bağırsaklarınızı boşaltacağınız temiz bir çimenlik değil. Su bile alamazdınız. Düşman, kampı besleyen nehirlerin önüne set çekmiş ve kaynakları da zehirlemişti. Binlercemiz hastalanmıştı. Epipolae'nin binlerce yaralısıyla zaten dolan çadırları iyice doldurarak, her şeyin bu cehennemi anımsatan yoğun pus içinde her gün daha da kötüye gitmesine neden olmuştuk.

Kampta bir kavram kullanılır oldu: "*akation*u göndere çekmek". *Akation*'u bilirsin işte, üç sıra kürekli kadırganın trinkete yelkenine denir. Savaşta ölmek uğruna da olsa göndere çekilmesi gerekir. Tek bir asker bile *akation*u çekmek için istek duymuyordu. Epipolae, Demosthenes'in tüm sefere karşı olmasına neden olmuştu. Onun gözünde Sicilya sadece bir bataklıktı, gençlerimizi buradan şimdi çıkarmalıydık ya da bunu yapamasak bile adanın daha uygun bir yerine, erzağın bulunabileceği, yaralı ve hastaların tedavi görebileceği bir yere çekilmeliydik.

Şimdi diğerleri arasında Nikias çözümde kararlı davrandı. Atina'daki Meclis'ten gelecek emirleri beklemeyi emretti ve geri çekilmeyi reddetti. Bir gece akşam yemeğinde kuzenim ve doktor Pallas'la birlikteydim. Doktorun ailesi Kephisialı Euktemonidaelerdendi ve Nikias'la alakaları vardı; henüz onu harap etmemiş olan böbrek rahatsızlığı nedeniyle doktor ona burada göz kulak oluyordu. Sıhhiye çavuşu doğrudan olaya girdi ve başından geçenleri anlattı.

"Eğer Nikias bizi zafer bekleyen ana yurda götürürse, *demos* minnettarlığını ona nasıl gösterir dersiniz? O bunun farkında, bana inanın. Geri çekilmesi için en çok ısrar eden aynı subaylar, Atina'da güvende olunca, utançlarını saklamak için ona karşı olacaklardır. Komutanımız, korkaklık, vatan hainliği ya da düşmandan rüşvet yediği iddialarıyla suçlanacak, onu suçlayanların sözcüleri aynı Alkibiades'inkinde olduğu gibi Nikias'ın başı için halkı kışkırtacaktır. Ne isterseniz söyleyin, Nikias onuru olan bir adamdır. Kendisi yurdunda bir köpek gibi katledilmektense, burada bir asker gibi ölmeyi yeğleyecektir.

Günler geçti ve ordu yerinden ayrılmadı.

Gilippus, ilkinden daha kalabalık ve güçlü ikinci bir orduyla Sicilya şehirlerinden geri döndü. On bin kişilik bir kamp Olympieum'da ve bunun iki katı büyüklüğünde bir diğeri de Ortygia'da kuruldu. Düşman tüm korkusunu yitirmişti. Gündüz gözüyle sıralarını kuruyorlar ve bizim savunma çitlerimizin yanından geçerek, bizim çıkıp onlarla yüz yüze gelmemiz için meydan okuyorlardı.

Nikias en sonunda geri çekilmenin akıllıca olduğunu gördü. Emir verildi, ordu bu gece yola çıkacaktı. Tüm kampta, sevinç hüküm sürüyordu. Kaçmaktan duyulacak utancın çok ötesinde, adamlar kendilerini son derece rahatlamış ve günahlarından arınmış hissediyorlardı. Alçakgönüllülük ve dindarlık, her ne kadar geç farkına varılmış da olsa, gökyüzünün onlar için hazırladığı enkazdan onları kurtarmıştı; Alkibiades'in sürgün edilmesinden bu yana seferi bir felakete sürükleyen her türlü kötü olaya tanıklık etmiş olan bu insanlar şimdi bunun farkındalardı. Herkes bu dengesizliği anlamaya çalışıyordu. Bu durum bizi Alkibiades'ten uzaklaştırmıştı. Alkibiades kumanda da olsaydı kuvvetlerimizin böylesi zor bir durumda kalacağına kimse inanır mıydı? Sirakuz iki yıl önce düşmüş olurdu. Ordu İtalya'nın çizmesini yarılamış olurdu, donanma Kartaca'yı geçmiş ve İber'in etrafını sarmış olurdu. Ancak açıkça görülüyordu ki, tanrılar buna izin vermemişti. Belki de gökyüzü böyle bir girişimde bulunmamıza neden olan kibirimiz yüzünden ya da bize hiçbir zararı bulunmayan bir ülkeyle sürtüşmemiz yüzünden bizi cezalandırmıştı. Belki de ölümsüzler, şansı için Nikias'a ve hırsı için de Alkibiades'e karşı kin besliyordu. Bunların hepsi şu an için belirsiz kalmıştı. Şu anda tek önemli olan şey bizim yurda dönüyor olmamızdı.

Ta ki, ay ortadan kaybolana kadar...

Hiçbir gece o kadar karanlık olmamıştır, sadece korku dolu gözlerden yansıyan ışıkla ortalık mürekkebe batmış gibi aydınlığını yitirmişti. Hiçbir yer yıldızsız bir deniz kadar karanlık olamaz ve hayatında korkuyla tanışan hiçbir adam dehşet anına bu kadar yakın ola-

maz. Alametler öylesine kötüydü ki, en sonunda kahinler bunlara inanarak, birinci ve sonra ikinci ve sonra da üçüncü kurbanı yanyana dizdiler. Kahinler birbiri ardına hayvanları öldürüyorlar ve içlerinden kötü şansı bozacak kadar çok kan akıtacak birini arıyorlardı.

Yirmi yedi gün boyunca donanma olduğu yerde kalmalıydı, böylece alametler yorumlanacaktı.

Yirmi yedi gün boyunca hiçbir gemi yola çıkmayacaktı.

XXIII

GEMİDEN SURLAR HAKKINDA

Gilippus yirmi ikinci gün saldırıya geçti. Otuz bin kişiyle surlara dayandı ve yetmiş altı kadırgayla koydaki donanmanın karşısına dikildi. Surlar dayandı, ama gemiler o kadar şanslı değildi.

Filo komutanlarımızdan Klotho, Lakhesis ve Atropos'un üçü de yenildi. Yeniden oluşturulan gemi mürettabatındaki -Aslan ve benim dışımda- on iki kişiden beşi öldürülmüştü ve dördü de yaralıydı. Toplam olarak, kırk gemi kaybedildi, bunların içinde Gilippus'un adamlarının, tayfaları kıyı setleri arasında sıkıştırıp en son adama kadar öldürdükleri, "Boynuzlar" denilen bataklıkta karaya oturan on altı gemi de bulunuyordu. Düşmanlar tarafından ele geçirilen kadırgalarımız şimdi bize karşı savaşıyordu. Eurymedon'un *Ariadne*'si Daskon kıyısı açığında kaybedildi. Düşman, generalin ölü bedenini pruvaya çiviledi ve hepimizi bu ölüyü kıskanacak duruma getireceğine sanki ant içercesine savunma çitimizin önünde bir ileri bir geri gidip geldi.

Buradaki yenilgi en az Epipolae'de yaşanan felaket kadar büyük ve can yakıcıydı. Kalpler kırıktı. Askerler yeniden böylesi bir bozguna uğradıklarına, bu kadar aşikar bir şekilde yenildiklerine inanamıyorlardı. Bunun çok daha kötüsü gelecekti, hem de çok yakında.

Düşman, liman çıkışının karşısına gemilerden bir duvar dikiyordu. En kısa zamanda buradan çıkmamız gerektiği haberi geldi. Kampın yukarı surlarının yapımı bir yana bırakıldı ve kıyıya komşu yeni bir karşı duvar inşa edilmeye başlandı. Bulunduğumuz arazi, temeli bir mili geçmeyen bir bataklıkla sınırlandırıldı. Dokuz bin beş

yüzü yaralı, altmış bin kişi ve yüz on gemi, ayak basılan her yeri kapladı. Sadık olduklarını kanıtlamak üzere kalmak için yalvarmalarına karşın son köleler ve fahişeler de kovuldu. Sadece beş günlük ekmek kalmıştı. Bu da askeri birlikler ve yaralılar için ayrılmalıydı.

Ölüleri gömecek bir adımlık yer bile kalmadı. Defin işlemini yapanlar, yüzleri teşhis etmede kolaylık sağlaması için ölüleri aralarına gemi keresteleri koyarak kare düzeninde istiflediler. Bu tümülüsler arasındaki dar geçitler kendi yakınlarını arayan kardeşler ve yoldaşlarla doldu. Bu görevden dönenler öylesine büyük bir acıyla sarsılıyorlardı ki, bir daha ne uyuyabiliyorlar ne de bir şey yiyebiliyorlardı. Hiçbir tehdit ya da hiçbir vaat onların bir emre uymalarına yetmiyordu. Yaralıların bakıldığı bölge öylesine sağlıksız, öylesine tüyler ürpertici ve cesaret kırıcıydı ki, doktorlar tüm kampa yayıldılar. Denizde öldürülen adamların ölü bedenleri kıyıyı tıkayarak seren kütükleri gibi bir araya toplandı; akıntının etkisiyle savunma çitimize yönlenmeyen ve şişenler ise düşman kadırgalarından kancalarla toplanarak götürüldü.

Kaçmalıydık, aksi taktirde hepimiz burada ölecektik. Savaşabilecek durumda olanların tümü gemilere alındı. Boedromion ayının altısıydı: Theseus'un Amazonlar'ı yendiği Boedromia bayramı yani. Üç sıra kürekli yüz on beş kadırga, denize açıldı. Yirmi iki tanesi geride kaldı. Artık küreklerimiz de yoktu. Gemilerin denize dayanıklı olmalarını sağlamak için hiçbir şey yapılamıyordu. Bunun için daha sonra endişelenilecekti. Nikias gerçekten anlamlı bir konuşma yaptı ve Demosthenes de bir şeyler söyledi. Alışılmış kaytarmalardan ya da ölümün biraz daha ertelenmesi için dua etmekten eser yoktu ortada. Her bir adam şafak vaktinden önce yerini aldı, kimsenin takdir edici alkış falan istediği yoktu. Dokuz bin kişiden az olan askerler; kampın her iki sınırını da savunuyorlardı, bunlardan biri Ateş Sınırı'na bakan sahil duvarıydı ki, bunun ötesindeki alanda Hermokrates'in emrindeki Sirakuzlu Temenities alayı toplanmıştı, bundan on iki ay önce bir kalabalıktan başka bir şey olmayan kırk bin kişi, şimdi nitelikli bir askeri birliği oluştu-

yordu. Batıda. Kötü Haber isimli sarp kayalık, kaya ve tahtalardan oluşturulan bir savunma çitiyle destekleniyordu. Bizim dört bin kişilik askeri gücümüze karşılık düşman yirmi binle karşımızdaydı.

On bir bin savaşçı ve on altı bin kürek çekenden oluşan yirmi yedi bin Atinalı ve müttefikleri gemilere bindi. Gemiler ileriye doğru itildi. Öylesine derin bir karanlık hakimdi ki, dümenciler kadırgaları sancak tarafından ya da yükleme boşaltma kapısının olduğu yerden çıkartamadılar, bunun yerine halice doğru dümen kırdılar. Bu, diğerlerine hiç benzemeyen bir andı. Her bir asker bugün, zafer ya da ölüm adına, çocuklarını, eşlerini ve ülkelerini bir kez daha görebilmek için savaşacaktı. Kimse konuşmadı, nefes bile almadı. Herkes savaşmalıydı. ya savaşılacak ya da ölünecekti.

Gemiler artarda toplanma yerlerine ilerledi, ardından boydan boya yirmi beş ve derinlemesine de dört gemi boyunda ve yedektede on deniz filosu aynı hizada dizildiler. *Pandora* ilk sırada, soldan altıncıydı; komutanı Demosthenes'ti. Düşmanın gemilerden oluşturduğu duvar bir buçuk mil kadar doğuda uzanıyordu. Karanlık ve sis yüzünden, değil kendilerini, lambalarını bile seçemiyorduk.

Bekleyiş başladı. Herkes hizaya girene ve tüm kadırgalar görev yerlerine ulaşana kadar geçen o bitmez tükenmez süre... Korvetler sayımı tamamlamak ve talimatları bildirmek üzere gidip geldi. Her zaman su üzerinde hava daha soğuktur. Karanlıkta adamların dişleri birbirine çarpıyordu. Sıraya dizilmiş denizciler ekmek, yağ ve arpadan oluşan yemeklerini çabucak yuttular. Bordadaki deniz subayları cüppelerinin içinde bir araya toplandı; hiçbir şey söylemiyorlardı. Emirler yirminci kez tekrar edildi. Bize manca yoktu, unutulmuştu.

En sonunda, sıradakiler gizli fenerin ışığında hareket etti. Pim ve kayışlarına sürtünen küreklerin gıcırtısından ve birbirine çarpan bıçak *seslerinden* başka tek bir ses duyulmuyordu. Yükselip alçalan taşların vuruşunu ve kürekçilerin bıçaklarını hazırlayıp çektiklerinde aynı anda verilen nefes açık ve net olarak duyulabiliyordu. *Pandora*, kabaran dalgayla öne doğru ilerledi.

Gökyüzü açılmaya başladı. Gemilerimiz şimdi güçlükle seçilebiliyordu. Sundukları görüntü; yolu çıktıkları ilk andaki görüntüyle ancak bu kadar onur kırıcı bir zıtlık yaratabilirdi. Birkaç mevsim umutlarla birlikte geçip gitmişti. Boyasız ve çekicilikten çok uzak, sadece kendilerini düşmandan ayırt etmek için sancaklarını çekmiş olan tekneler, güvertedeki silahlı adamların ağırlığından dolayı savaş gemilerinden çok feribotları andırarak, suyu salapuryalar gibi alçaktan yarıp geçiyorlardı. Hayvan derileri ve köseleler, ateş oklarına karşı korunmak ve sıralarındaki kürekçilere gemi bordası boyunca siper oluşturmak üzere, gemilerin dışını kaplamıştı. Bu soytarı kıyafeti içinde, kadırgalar sanki sahipsiz gemiler gibi aksayıp ortaya çıkarak düşmanın alay konusu oldu.

Diğerleri gibi *Pandora*'nın da gemi direği iskaçaya oturtulmamış ve kıyıda bırakılmıştı. Gemilerin ön ve kıç tarafındaki iç bölmeler yıkılarak, bunların yerine paravanlarla korunan ve aralıklarla kalasların bulunduğu platformlar yerleştirilmişti. Dümenciler bir yığın kereste ve hayvan derilerinin arkasında çalışıyordu. *Pandora*'nın Atina'dan bu yana altıncı kaptanı olan Baros, "Gemi düşman için tehditkar olsun!" diye tayfaları uyardı. "*Pandora*, düşmana bir felaketten fazlasını getirmeli."

Ön tarafta, yelken dolabının (benim eskiden uyuma yerim olan) olduğu yerde, trinketalar, harabeye dönmüş gemi gövdelerinden kurtardığımız kerestelerle güçlendirilmişti. Korintliler'in bu yeniliğine karşılık vermek için üç kat genişliğinde savaş gemisi mahmuzlarıyla gemi donatılmıştı. Bu iskarmoz destekleri şimdi boştu, ancak deniz subayları düşmana yaklaştıkça filika demirleriyle silahlanmış olarak bunlara tırmanacaklardı. Epibatai topluluğu, benim ve Aslan'ın dahil olduğu müfreze, şimdi geminin kıç tarafında duruyordu, böylece onların ağırlığı pruvayı yukarı kaldıracak ve öküz kafa da suyun sürükleme gücünden kurtulacaktı. Ön taraftaki bölmeye, meşalelerin yakılacağı üç ateş kasesinden biri yerleştirildi. İkincisi şimdi benim yanımda geminin ortasında ve dördüncüsü de kıç tarafında dümenci barınağında duruyordu.

Benim olduğum yerden, denge kayıkçığının içinden trinketaları görebiliyordum. Pandora çoktan kürekçilerin ayaklarını dayadıkları desteği ıslatacak kadar su almıştı. Frengi deliğinden suyu boşaltmaya çalışan tayfalar, sintinedeki pis suyu, komutanlarının yanından geçip, küreklerin çıkıntı yaptığı, hayvan derileriyle kaplanmış sancak tarafından boşaltırken o kadar bitkin düşmüşlerdi ki... Kürekçilerin başının üstündeki bordalarda çömelmiş ve çoğu çoktan kusmaya başlayan piyadeleri, okçuları ve ciritçileri desteklemek için yeni güvertelerin iskeleti yapılıyordu.

Şimdi düşmanı görebiliyorduk. Gemilerden oluşturdukları setleri bir duvar gibi uzanıyordu. Liman bir göle dönmüştü. Yangın bombalarına karşı önlem olarak derilerle örtülen ve düşmanın kendi toplarını ateşleyeceği mazgallarla kertikler açan savunma çitleri dikildi. Düşman bundan önce alanı kerestelerle tahrip etmişti. Yaklaşık iki yüz metre genişliğinde bir boşluk bırakılmıştı. Bunun ötesinde açık denizde, kırkı aşkın, bir sıra halinde hareket eden savaş gemilerini görebiliyorduk. Tek bir hizada geliyorlardı. Üç dört gemi ise, Atina'dan gelecek herhangi bir çemberi yarma girişimini frenlemek için geriden geliyordu. Düşmanın küçük yüzlük-teknesi engellerle dolu alanı doldurmuştu. Bu sırada, müfrezelerden uzak her iki birlik de suya indirilmişti. Düşman, liman sınırının onda dokuzunu tutuyordu. Gilippus'un ordusu, şişen yelkenlerin kenarında bekliyordu. Tanrı, düşmanın ölüm mıntıkasının ortasına düşen gemilere ve tayfalara yardım etsin!

Sıralı gemiler ikiye bir şeklinde dizilerek her bir kürekçiyi dinlendirerek ilerliyordu. Şimdi, bir mil kadar açılınca, marinel başı boruyu öttürerek "Yelken üçle!" emrini verdi ve *Pandora* yelkenleri şişmiş olarak öne doğru fırladı. Pruvadaki iç bölmede Boros, saldıracağı her biri kadırgayı seçerken, gemi kaptanlarının olduğu bölmeye ve sancak tarafına doğru bağırdı. Neşenin getirdiği heyecanlı adımlarla koşuşturarak, "Yunuslar, gençler! Suyu yarıp geçiyorlar!" diye bağırarak bir kahkahayla dümencilerin görev yerine doğru atıldı. Şimdi *prostates* denilen, pruva subayı geldi. Milo

adında yardımcı deniz subayıydı, adama sevgilisiyle çimenlikte yakalandığından beri *Rhodopigos* yani Pembe Yanak lakabı takılmıştı. Her zaman en kötüyü bekleyen tiplerdendi. Şimdi başının üstünde kendisi kadar ağır meşe kerestesinden bir kalas taşıyarak, çömelmiş durumda söyleniyordu.

Aslan "Yağmur mu bekliyorsun, ufaklık?" diye seslendi.

Rhodopigos, düşmandan ne kadar uzakta olduğumuzu kestirebilmek için pruvanın üzerinden ileriye göz atarak, kurbağa gibi ileri geri sıçradı. Onun işaretiyle, kendi misillerimizi fırlatmak için tek vücut halinde öne doğru ilerleyecektik ve bu anda ağırlığımız gemi mahmuzunu düşürecekti. Yine de plan buydu. Her zaman olduğu gibi en sonunda kaos hüküm sürdü.

Üç yüz yarda açıkta, düşman gemileri, sisin arasından sıyrılıp üzerimize doğru geliyordu. Kargılar ve yanan odun parçaları güvertede tangırdamaya başladı. Pembe Yanak, ayağına batan bir çiviyi aldı, bu anda hepimiz denge kayıkçığındaydık, gemideki her şeyi dışarı atıyorduk. Önümüzde gemiden surlar yükseliyordu. Başaramayacaktık. İki hat önümüzde birleşti. Biri, önünde çıplak göğüslü bir dişi heykeli olan bir üçlü, diğeri de bir mavna kadar parlak bir kadırgaydı. Güvertesinde duran kalabalık yüz kadar olmalıydı. *Pandora*, düşman gemisini karşılamak için döndü, üç sıra kürekli kadırga, yandan bize darbe indirdi. Pruvada deniz subayları, üçlüye donanma fişekleri atıyorlardı; hızla ufalan boşluk boyunca duman hareleri çıkıyordu. Adamlar ciritlerini fırlatıyorlardı, ardından da karşılık olarak düşmanın ok yağmuru başlayınca, yan pruvaların ardında yüzü koyun yere düşüyorlardı. Her iki taraf da, Sirakuzluların "akrep" dedikleri ve Atinalılar'ın da "Hey oradakiler" diye adlandırdıkları halatlarla idare edilen dumanı tüten kükürt kapları fırlatıyordu.

Şimdi çarpışma anıydı. Gemiler, *Pandora* ve savaş gemisine dönüştürülen şilep, gıcırdayarak karşı karşıya geldi. Ama açı eğriydi ve her iki kadırga da, pruvaları kenetlenmiş olarak, gövdeleri boyunca, yandan birbirlerine saldırmaya başladılar. Deniz subayla-

rımız filika demirlerini fırlattı, düşman buna kargı ve taş yağmuruyla karşılık verdi. Düşman parmaklıkları kazımış ve değerli olan tüm nesneleri hayvan derileriyle kaplamıştı. Filika demirleri bezelye taneleri gibi düşüyordu. Adamları şiddetli darbeler indirerek, baltalarıyla her şeyi parçalıyordu. Şanssız bir adam baldırından çengele takıldı ve gemi direğine çivilenerek orada asılı kaldı. Bu sırada bizim deniz subaylarımızdan üçü tüm güçleriyle sınıra çekilmeye çalışıyordu. Dakikalar sonra İkiz Baştankara; *Pandora*'ya bordadan kuvvetli bir darbe indirdi. Ardından bizim *Cesur* kıç tarafında bir delik açtı.

Düşman, hepsi otuz kırk paund ağırlığında büyük kaya parçaları taşıyordu. Bunları, pruva ve parmaklıklar boyunca cephane olarak yığmışlardı. Ön saflara, efsanelerdeki devlere benzeyen adamlar yerleştirilmişti. Fırlatıcılarını kaldırdırdılar ve bizim yan paravanalarımıza cephane yağdırarak parçaladılar.

Düşmanın en iri cüsseli adamı dalgaya yön vererek geldi. Altı buçuk fit uzunluğunda ve belden yukarısı çıplak olan bu öküz gibi adam, altı libre ağırlığında tek bir kaya parçası dışında silahsız olan bizim pruvaya yanaştı, bu cephaneyi kendisi yararına kullanarak, deniz subaylarımızı devirdi. Elpenor isimli bir genç, adamın ön kolunu kemiğine kadar yardı. İri hayvan böğürerek döndü ve taşı kaldırarak deniz subayının kafatasını ezdi, ardından ilerledi ve bir diğerinin yüzünü parçaladı. Meşe ağacını andıran uyluklarıyla çevresindeki herkese tekmeler savurmaya başladı.

Kahramanlık gösterecek zaman değildi. Diğer iki kişiyi de Kol Kıran Meton'u ve Keten Kafa denen Adrastus'u da yanıma çekerek canavarın arkasına geçtik. Onu üçümüzün arasına aldık, birimiz karaciğerine doğru, diğeri de kalçasına doğru iri çiviler batırdı. Keten Kafa tahtadan bir kargıyla adamın diz arkası kirişine bir darbe indirdi. Vahşi, kükreyerek bir dizinin üzerine düştü. Bunu kimin yaptığını görmek için arkasına bile dönmedi, sadece iri bir taşı kaldırıp tüm gücüyle bunu sintineye doğru fırlattı. Taş, güvertesiz kürekçilerin bölümüne daldı ve ikinci bir kürekçiyi dizinden vur-

du, ardından da karina kerestelerine çarptı ve gövdeyi parçaladı. Şimdi deniz bir felakete dönüştü. *Pandora* batıyordu.

İnsanın, birliği öfke ve korkuyla aklını oynatmışken, kendisi ve adamları için endişe duyarken böylesi süratle gelişen ve kaosa neden olan olaylar zinciri hakkında sonradan düşünüp bir tanımlama yapması olanaksız. Bir noktada düşmanın bir subayı beni sakalımdan yakaladı ve kalkanıyla miğferimin kenarına öylesi öfkeyle bir darbe indirdi ki, kafatasımın çatladığını sandım. Testislerini yakalayıp var gücümle sıktım, karmakarışık saçlarım adamın yumruğu arasında kaldı. Parmaklığın üstünden aşıp, denge kayıkçığına düştüm. Adamın arkasında olan Aslan, çift elli bıçağıyla boğazını kesti. miğfer ve kafatası, sıvılar fışkırtarak karnıma çarptı ve sonra da denize yuvarlandı.

Denizde savaşmanın bir yönü de budur, insanın kaçacak hiçbir yeri yoktur. Bir şekilde, bizim mürettebatın büyük bir kısmı kadırgayı ele geçirmeyi başarmıştı. Tabii eğer bu terimi, dibe doğru giden, çıra kadar hızla yanan bir şeyi ele geçirmek için de kullanabilirsek: Bu zaferi elde edebilmemizin başlıca nedeni, salapuryanın kıçtan batmaya başlaması ve bizim de önden saldırmamızdan dolayı edindiğimiz aşağıya doğru savaşıyor olma avantajıydı. Düşmanı, kalkanlardan oluşan bir duvarın arkasında savaşarak denize sürdük. *Pandora* ve *İkiz Baştankara*'nın gemiyi terk etmek zorunda bırakılan kürekçilerinin birbirlerini boğmaya çalışarak göğüs göğüse çarpışmaya girmeleri, yanmakta olan gemi iskeletleri arasındaki mezbelelikte aslı kadar dehşet verici ek bir savaş başlattı. Balta ve tahta mızraklar, kargı ve ciritin yerini almıştı. Kırılan bir kürek de aynı şekilde silah olarak iş görüyordu. Deniz subayları, üzerinde durdukları güverte yavaş yavaş dibe doğru batsa da, düşmana parçalayıcı darbeler indiriyor, onları bıçaklıyor ya da onlara vuruyordu. Bu ana kadar Atinalı üçüncü ve dördüncü dalgalar, düşmanın surlarına ulaşmıştı ve kaleye saldıran, karada savaşan askeri birlikler gibi buna saldırıyorlardı. Cesur'un üzerindeki şilepten atladık. Dakikalar içinde biz de duvarın üstündeydik.

Kuzenim daha sonra bu görüntünün kıyıdan nasıl göründüğünü bana anlattı. Yaralılar doktorlarına, kendilerini denize taşımaları için yalvarmışlar. Her bir adamın kaderi savaşın sonucuna bağlıydı, umarsızca dikilip durmaya dayanamazlardı. Askerler de suyun kenarına üşüşmüşlerdi, hatta bazıları denizin içine de dalıyorlardı. ilerde Sirakuzlular kendi kıyıları boyunca, dumanla gölgelenmiş karada zafer ya da yenilgiyle sonuçlanacak bu savaş için var güçlerini kullanarak aynı biçimde savaşıyorlardı.

Kuzenim daha sonra gemilerden oluşan duvarın seçilmemeye başladığını söyledi. Yanlızca, alt bölümü kapkara olan ve yükseldikçe gri bir renge bürünen bir duman tabakası görünüyordu. Tüm gökyüzünü ateş kaplamış gibiydi. Limanın çevresindeki savaş, öylesine geniş bir alana yayılmış ve öylesine büyük bir vahşete neden olmuştu ki, bu yangın yüzünden yaşanan toplu can kaybının ötesinde, bir çağın dönüm noktası olarak adlandırılabilirdi. Açık denizde savaşan gemiler hakkında, kuzenimin söylediğine göre, taktikler ve manevralar uzun zaman önce ortadan kaldırılmıştı. Bunun yerine kadırgalar göğüs göğüse çarpışıyorlardı. Limanın yüzeyi gemilerden oluşan takım adalarla dolmuş gözüküyordu. Dört, altı ve hatta on tanesi göğüs göğüse güvertede savaşırken yanmıştı, Ya başaracak, ya da ölecektiniz.

Sayısız gemi arasında, Sirakuzlular'ın küçük tekneleri, dingiler ve kufalar, kayıklar ve hatta sallar da vardı. Bunları bir denizcinin beynine sopa ya da tuğlayla şiddetli bir darbe indirecek ya bir piç kurusu ya da bir yaşlı yönetiyordu. Hangi gemilerin Atina'ya ait olduğunu gemilerin üzerindeki sivrisinek bulutlarından anlayabilirdiniz.

Savaşın gidişatı sürekli değişirken, kıyıdan izleyen adamların duyduğu şaşkınlık gittikçe daha dayanılmaz oluyordu. Kendi uluslarından olan savaşçılar düşmanın kaçmasına neden olurken insan, yoldaşlarının sevinç içinde birbirini kucakladığını görebilirdi. Şimdi adamların bakışları, farklı bir durumun hüküm sürdüğü başka bir topluluğa takıldı. Bir anda umutsuzluk yeniden yüreklerini ele geçirdi. İç parçalayıcı ağıtlarla kıyıda izleyenler kötü kaderlerin-

den duydukları ıstırabı dışavuruyorlar, böyle durumlarda yapmaya alışık oldukları gibi ağlayarak feryat ediyorlardı.

Bu izleyici kitlesi yetmezmiş gibi, doruktaki alana ek bir topluluk daha yerleşti. Bunlar, alanı doğrudan gören yerde durup mücadeleyi izleyen Sirakuzlular'ın eşleri ve kızlarıydı. Alana o kadar yakındılar ki, kadınların ağıtları aşağıda savaşan kahramanlar tarafından duyulabiliyordu. Bir Atina gemisine cesurca saldıran gemideki kişi, çınlayan alkışlarla karşılanırken, kuşatılmış ve geri çekilmeye çalışan bir diğeri aşağılamalara maruz kalıyordu.

Gemilerden oluşan duvarın üzerinde, kazanan taraf bizdik.

Düşman, iki yüzün üzerinde gemi, ticaret gemisi ve mavna, salapurya ve kadırga, hatta halat ve kerestelerle bağlanarak bir sıra oluşturan savaşçılarla bir araya dizilmişti. Böylece saldıranların bordasına karşılık ön kısımlarında sağlam bir set oluşmuştu. Bunun karşısında, Atina'nın gemileri kendilerini ortaya atıyorlardı. Benim tecrübeme göre çatışma, diğerlerinden özellikle şu açıdan farklılık gösteriyordu: Alan boyunca kadırga mı yoksa bir insanın mı gizlendiği anlaşılmıyordu. Her iki taraf da zafer kazanma arzusuyla öyle yanıp tutuşuyorlar; Atinalılar sonlarının gelmesini önlemek, Sirakuzlular ve onların müttefikleri de, tutsak etmek arzusuyla öyle sarmalanmışlardı ki, kimse kendini korumaya değil, her biri diğerinden yetenek ve cesaret konusunda üstün olmaya önem veriyordu. Öğleden önceye doğru "kemik kıran" denilen eklem açılması yüzünden, diz arkası kirişim parçalandığında düştüm, yarıya kadar suya batmış olan mavnanın güvertesinden gövdesine doğru başaşağı indim ve dibe doğru bir taş gibi battım. Çorba beni yukarıya çekti, burada güvenli bir yer bulduk ve Çorba bacağımla ilgilenmeye başladı. "Şuraya bak, Pommo!" Arkadaşım aşağıdaki mücadeleyi işaret ediyordu. "Hayatında bunun gibi bir şey daha gördün mü?"

Uzun uzun baktım. Görüntünün izin verdiği kadarıyla, denizin dumanla gölgelendiğini ve savaş gemileriyle üstünün kaplandığını gördüm. Bir savaş gemisi surdaki kadırgalardan birine şiddetle

çarptı. Kürekçi yerlerinin her üçü de öfkeyle suyu geriletiyorlardı, geri çekildi ve tekrar şiddetle çarptı; bu sırada yarığın karşısında taş, kargılardan oluşan fırtına ve bu yoğunluktan çıkan ateşler havayı çelik ve kıvılcımlarla doldurmuştu. Atinalılar'ın darbeleri durunca düşmanın bağırsaklarını deşerek, ikinci bir savaş gemisi, aynı kadırgaya saldırarak ortaya çıktı. Onun darbeleri düşman gemisinin kıç tarafını tahrip etti. Yukarıdaki adamlar küçük kazıklar gibi döküldü. Darbe alan gemi kazığa takılı kalınca, artan ağırlığı, saldıran kadırganın pruvası üzerine denize doğru bir kuvvet uyguladı, bu sırada düşmanlar arasında daha da yoğun bir yaylım ateşi başladı. İlk gemi aynı gemiye yeniden darbe indirdi. Karşı tarafta, Atinalı kadırgalar filika demirlerini surdaki gemilere geçirdiler. Her iki tarafta da deniz subayları öylesine birbirlerine karışmışlardı ki, Atina gemilerinde daha çok Sirakuzlu ve Sirakuz gemilerinde de daha çok Atinalı vardı. Daha ilerde, saldıranların arasında, Atinalı üç denizci öldürücü bir yavaşlıkla geçti, okçular ortaya çıkarak, düşmana doğru yöneldiler. Surdaki bir kadırga yakalanınca, ateş, rüzgârın etkisiyle çevreye yayılıyordu. Güneşin zirvesi adına duvarda gedikler açılmıştı. Bir noktada, Aslan'ın bana daha sonra söylediğine göre, Atina'nın üç savaş gemisinin, Demosthenes'in *Yavuz*'unun Yenilmez adlı gemisinin "Beni takip et!" işaretiyle yüzleri düşman suruna dönük biçimde düzen aldığını görmüştü.

Kazanmıştık. Ama yine de...

Düşman hâlâ mengenenin her iki ağzını da tutuyordu, Ortigia ve Plemmirium burnu, Kayalık, liman ağzının güneyi ve bunların arasındaki gemilerden oluşan duvar hâlâ duruyordu. Bir uçta elli bin, diğer uçta da yirmi bin kadardılar ve duvara doğru akmaya devam ediyorlardı. Gemilerin oluşturduğu hatta gedikler açılınca, düşmanın küçük yelkenlileri oraya doğru ilerledi ve gediği kapadı. Gemiler çatlakları doldurmak için ilerlerken, diğerleri de oradaki keresteleri düzenlemeye çalışıyordu. Sabah geçip gitmişti. Düşman askerlerini katlediyorduk. Daha fazla dayanamayacakları kesindi.

Çok fazla savaş deneyimi olmayan bu adamların, Sirakuzlular ve onların müttefikleri gibi cesur olsalar bile, böylesi yoğun yaşanan bir savaşta yaptıkları bir hata vardı ve buna Isparta'da "akış yönünde" ya da "sıçan deliği" denirdi. Bu şekilde savaşan bir adam, diğerinin karşısında durur, bir ya da birkaç kez vuruş yapar ya da darbe alır ve ardından da kendisi ve rakibi yara almadan bir diğer düşmana geçer ve ikinci bir mücadeleye girer ve ardından da yine bir başkasına geçerdi. Onun böyle davranmasına neden olan şey korkuydu. Çarpışmanın arasında sığınacak bir yer, bir "sıçan deliği" arardı. Isparta'da bu davranışı gösteren erkek çocuklar cezalandırılırdı. Onlara bunun yerine "akış yönünün tersine" bir mücadele şekli öğretilmişti. Yani bir adamı yakalamak ve biri ya da diğeri düşene kadar onunla savaşmak. Bu Lakedaimonlar'ın monopole dedikleri "teke tek" dövüş stiliydi. Gilippus'un tüm yönlendirmelerine karşın, Sirakuzlular bu zanaati öğrenememişlerdi. Şimdi gemilerden oluşan surun önünde Atinalılar'ın üstün tecrübesi konuşmaya başladı. Bunun anlamı şuydu: yukarıya doğru savaşmak, yirmiye yirmi, kırka kırk, bir parataksis, minyatür bir meydan savaşı. Ya da omuz omuza güvertenin altında, uyluklar ve kalçalar suyun altında savaşmak, ateşe verilen surlarda, bir arkadaşının ya da düşmanın ölümünü görerek. Atinalılar bunu beceriyorlardı. Ayrıca büyük bir avantajları daha vardı. Denizde savunma yapanların rakibi öldürme zorunluluğu vardır ve bu hiç de kolay bir iş değildir. Ancak saldıranlar etraftakilere sadece zarar verirler. Atinalı deniz subayları duvara doğru ellerinde ateş ve baltalarıyla gittiler. Gemilere darbeler indi. Gövdeler ateşe verildi.

Aslan ve Telamon'u buldum. Yeniden bir birlik oluşturarak, kerestelere darbeler indirerek, düşman bölüklerine zarar veriyorduk. Artık dayanamayacak kadar yorulan Aslan ve ben keresteye oturduk. Yemek bıçağı gibi körleşen bıçaklarımızla keresteyi dövüyorduk. İşte düşman geldi. Gemiler yanmakta olan bir gövdeden diğerine doğru gidiyordu. Bizim grupta on kişi vardı. Telamon, Aslan ve Çorba tek tanıdıklarımdı, diğerleri birer ikişer toplanmıştı,

asla isimlerini öğrenemedim. Kızıl sakallı biri, ateşe çağrı için bir kruvazöre borazan çaldı. O bağırırken, bir fişek boğazını kesti, kaya parçaları gibi yere yığıldı. Övünen atıcı hemen sapanını yeniden doldurdu. Arkamdan bir uyarı duydum. Her nasılsa bir başka düşman grubu henüz çıktığımız gemi gövdesine çıkmıştı. İki tane daha sapan atıcı gemi ortaya çıktı. Miğferimiz ya da kalkanımız yoktu. Çaresiz kalakalmıştık. Fişekler gürültüyle yanımızdan geçti. Telamon gidelim diye bağırdı, harekete geçtik. Bir saat sonra bir başka gemideydik. Onun kerestelerine zarar veriyorduk, her bir adamın başında sadece pilos kepi vardı.

Düşman üzerimize gelmeye devam ediyordu. Ortigia ve Kayalık'tan yüzlercesi akın ediyordu. Sonu yok gibiydi. Güçlü ve dinlenmişlerdi. Mideleri dolu, bacakları güçlüydü. Yara almamış, darbe yememiş ya da beyin sarsıntısı geçirmemişlerdi. Silah gövdeleri, gün boyu süren darbelerden yıpranmamıştı. Bizim olduğumuz gibi saatlerce çarpışmaktan bitkin düşmemişler, ölmekte olan ya da ölen komutanlarını görmekten umutsuzluğa kapılmamışlardı. Dumanla dolmuş ciğerlerle nefes almıyorlardı. Bağırsakları suyla doluydu, hâlâ terleyebiliyorlardı.

Ancak buna rağmen eğer rüzgâr ve gelgit olmasaydı bizim adamlarımız hâlâ kazanabilirlerdi. Güneş şimdi yer değiştirmiş, kıyıya doğru batmaktaydı. Hava soğumaya başlamıştı, dalgalar şiddetlenmişti. Yarış denilen Ortigia adasına bitişik bir kanal vardı, burada kıyı çizgisinin ve denizin dibinin konumuyla sıkışan akım gelgitle beraber son derece hızla akardı. Şimdi düşman, gemilerle oluşturduğu surda bir yarık açtı. Akıntı, gemilerimizi geriye atıyordu. Daha da kötüsü, kuzeyden gelen Korintliler'in yirmi savaş gemisi daha belirdi. Şiddetli rüzgârla sürüklenerek ve gökyüzünün bu oyunuyla cesaretlenerek, Atina gemilerine -*Yenilmez* de dahil olmak üzere- saldırdılar.

Kürekçilerimiz bu artan rüzgârdan ilerleyemiyorlardı. Bitkinlikten tükenmiş durumda, küreklerini gereğinden fazla daldırarak "dengeyi bozuyorlar", birbirlerinin küreklerine çarpıyorlardı. Rüz-

gâr da onları çalkantılı yüzeylere savurdu ve ileriye sürükledi. Akım onları gidecekleri yoldan alıkoyuyordu. Boraya rağmen ilerlemeyi başaran gemiler de oldukları konumda durmaya çalışırken Korintliler'in ve Sirakuzlular'ın yeni gemileri karşısında güçsüz birer hedef olduklarını fark ettiler. Sirakuzlular, tanrıların düşmana bu kasırgayı göndererek dualarına cevap verdiğini haykırıyorlardı. Ben kruvazör Aristeia'daydım ve bu, gün içinde değiştirdiğim beşinci ya da altıncı gemiydi. Geminin kaptanı gelmekte olan Korint gemilerinden birine tos vurmak için dönmüştü. Rüzgâr öylesine sertti ki, gemimiz geriliyordu. Korintli kolaylıkla ilerledi ve bize tos vurmak için dümeni sağa kırdı. Kruvazör, misillerin etkisiyle arkadan gelen suyla kıç tarafından batmaya başladı. Kendisi de kirişten aldığı rüzgârla engellenen Korintli, Aristeia'nın pruvasını sadece sıyırıp geçebildi, ancak bu bir adamın ya da çocuğun geçebileceği büyüklükte bir yarık açmaya yetti. Su içeri doluyordu. Kıyıya hâlâ bir mil vardı.

Kürekçiler yenildiklerini bilen adamların umutsuzluğu ile küreklere asılıyorlardı. Kana susamış Gilippus'un adamlarının deniz kıyısına doğru ilerlediğini duyabiliyorduk. Adamlar korkudan dizlerinin bağı çözülmüş şekilde umutsuzluk içinde inliyordu. Gemi, Epipolae'nin düşen gölgesine doğru, şimdi kıyıdan yüzlerce yarda uzakta kalmış karanlık sularda ilerledi. Aynen sabahki gibi hava soğuktu.

Aristeia savunma çitine ters düşmüştü. Çatışmanın içinde sıkışıp kalmış olan gemiler, direklere çarpmış ya da kendi gövdelerinde yarıklar açılmasına neden olmuştu. Deniz subayları ve denizciler şimdi, ön safları yeniden yapılandırmak için yüzeyi doldurdu. Bu kalabalık içinde çabalayan Aslan ve Çorba'ya baktım. Neden bu kadar asil olmak zorundalardı ki? Bir çığlıkla onların yardımına koştum. Silahım, ayakkabılarım, hiçbir şeyim yoktu. Yorgunluktan tükenmiştim. Herkes öyleydi. Ölümü hissedebiliyorduk; sadece soğuk ve karanlıkta değil, iliklerimize kadar hissediyorduk.

Korint ve Sirakuz'un oluşturduğumuz setlere doğru, yırtıcı, kanatlı yaratıklar gibi ilerlediğini görebiliyordum. Sanki bir rüyadaymış gibi saldırıyorlardı. Tanrılar adına, ne kadar da heybetlilerdi!

Dalgıçlar yanımda suya atladı, suyun altındaki iki kirpiyi bağlayan zinciri kırmayı planlıyorlardı. Ağırlık, şamandırayı sürüklemeye devam ediyordu, adamlar maymun yumruğunu denizcilerin platformuna doğru savurmak için uğraştılar, ancak kollarının gücü tükendi, halat gürültüyle yine yüzeye çıktı. Yeniden yeniden denediler ama nafile... Düşmanın iki gemisi, aramızdaki boşluğa girdi, öylesine hızla yaklaşıyorlardı ki, çevreye savrulan demiruçlular dirseklerimizin altındaki suyu dövmeye başlamıştı. Kıyıdan daha çok adam yardımımıza koştu. İnsanüstü çabalardan sonra, zincir sonunda yerine oturdu ve iyice gerildi.

Bu etkiyle savaş gemisi savunma çitine doğru savruldu. Çorba'yı gördüm. Boynuna bir kargı, saplandı. Hayatlarımızı kurtarmak için suya dalan Aslan ve ben, setlerin suyun altına giren ağaç kadar büyük kazıklarını ve bunların düşmana saplandıklarını, kirpinin sivri ucunun gövdesini parçaladığını duyabiliyorduk. Korintliler'in kürekçileri hâlâ bir yarık açmak ve Atina gemilerini ateşe vermek için ilerliyorlardı.

Günün en çılgına dönmüş güruhu şimdi ortaya çıktı. Atinalılar, karıncalar gibi kazığa geçen zırhlıya üşüştüler. Ölüler denizin üzerinde bir halı oluşturmuştu. Düşman subayları yukardan ateş ederken ve okçuları oklarını yağdırırken, adamlarımız düşman kürekleri-nin darbelerinden kurtulup, korunaklı bir yere sığınmaya çalışıyordu. Düşman okçularının karaya çıkmış olan Atina gemilerine ve adamlarımıza attığı oklar, hâlâ yanar durumdayken tekrar saldırganlara döndü. Korintli şimdi bizi hâlâ koruyan kale burcuna doğru gövdesini yaslayarak aşağıya iniyordu. Kazıkların ötesinde diğer bir düzine kadar savaşan adam, gölgeler içinde karanlıkta kalan kürekçiler, bordaya yakın düzen almışlardı. Zafer ve neşe içinde marşlar söylerken, okçuları da üzerimize oklarını yağdırmaya devam ediyorlardı.

Aslan'ı, bedenlerin oluşturduğu dalgalar arasında buldum. Çorba ölmüştü, Kıymık ondan çok daha önce baltayla katledilmişti. Bir çocuğu tepetaklak edebilecek güçteki dalgalar dizlerimizi dövü-

yordu. suyun şiddetiyle artık bacaklarımızı kumanda edemeyerek dirseklerimiz ve kalçalarımız üzerinde yuvarlanıyorduk.

Kuzenimiz Simon bizi buradan kurtardı. Beni cüppesinin altına alarak bize şarap içirdi, diğerleri de kanının ısısının yerine gelmesi için Aslan'ın vücudunu ovarak onu sardılar. Umutsuzluk son haddine ulaşmıştı. Bu düş kırıklığı, savaşamayan, bir darbe bile indiremeden sadece bakan karadaki askerler ve yaralılar için daha da yürek parçalayıcıydı. Kıyıya baktım ve düşündüm: İşte cehennem tam da buraya benziyor olmalıydı.

Bizim üstümüzde, birbirine sokulmuş denizcilerden oluşan grup, bir yoldaşı canlandırmaya uğraşıyordu. Hiç umut yoktu. Son adam da pes etti. Gece inmişti. Düşman gemileri, karanlığın indiği alan boyunca yerleşmişti. Bu gemilerdeki birlikler denizcilerimizi son adam kalana kadar kargılarla katletti ve bize de onlara katılmakta hiç de geç kalmayacağımızı haykırdılar. Aslan ve kuzenimin yanında, bir grup denizci boş gözlerle bu tabloyu izledi.

"Gördün mü orada?" diye biri korku ve dehşetle haykırdı. "Gemideydi, düşmanın yanında savaşıyordu."

"Bizi yenerlerken oradaydı, onlara komuta ediyordu."

"Kimse onun karşısında duramazdı ki..."

Bu nasıl bir saçmalıktı? Bu moronlar düşmanın kahramanları arasında Poseidon'u ya da Zeus'u mu gördüklerini sanıyordu?

"Hangi tanrının cezasından bahsediyorsunuz?" diye sordum. "Siz delirmiş adamlar nasıl bir hortlak gördüğünüzü sanıyorsunuz?"

Denizci sanki deli olan benmişim gibi bana döndü.

"Alkibiades'i," dedi.

XXIV

YENİLGİNİN GETİRDİKLERİ

Daha sonra, taş ocağındayken, içimizden biri; Sirakuzlu bir muhafıza Alkibiades'in gerçekten limandaki savaşta olup olmadığını sordu.

Görevli bir kahkaha attı. "Bundan daha iyi masallar da uydurabilirsiniz, Atinalılar. Yoksa hâlâ sizlerden biri dışında kimsenin sizi yenemeyeceğini mi düşünüyorsunuz?"

Sicilya'da, Yunanlı olmayan yerlilerin *demortificare* diye adlandırdıkları bir suç vardır. Bunun anlamı birini lekelemek ya da - aynı derecede yakışıksız olarak kabul edilen- böylesi bir utancın farkında olup bunu ortadan kaldırmak için hiçbir harekette bulunmamaktır. Bu kavramı kendilerine mal eden Sirakuzlular arasında; bu cinayetten daha büyük bir suçtur; suçun bu derece ciddiye alınmasının onurdan ileri geldiğini ve bu nedenle tanrıların da bu bakış açısını onayladığını ve hoş gördüğünü düşünürler. *Demortificare* farklıdır. Bir keresinde; bir çocuğun, çamaşırhanedeki piç kurularından birinin, kızkardeşinin bir dansta tek başına oturmasına izin verdiği için babası tarafından kendinden geçene kadar dövüldüğüne şahit oldum.

Sirakuzlular binlerce nedenden ötürü bizden nefret ediyorlardı; ancak her şeyin ötesinde onlara teslim olduğumuz için böyle hissediyorlardı. Bu; *historia*'sı için gözlemlerini derleyen Aslan'ın yanmakta olan barınaklarda yaptığı bir yorumdu. Gözlemlerinin hepsini aklında tutmuştu ve arkadaşlarının akıllarını yitirmelerini engellemek için şimdi yüksek sesle bunları sıralıyordu. "Sirakuzlu-

lar, onlara savaşı getirdiğimiz için bizi bağışlayabilirler. Şehirlerinin yağmalanmasına ve hatta oğullarının katledilmesine dayanabilirler. Ancak onlar, bizi bu utancımızdan dolayı asla affetmeyecekler."

Sen bir beyefendisin, Jason, ama aynı zamanda da bir savaşçısın. Ve kendini bir filozof olarak da adlandırıyorsun. Öyle olduğuna da inanıyorum. Savunmamda bana yardım etmen için neden seni seçtiğimi biliyor musun? Bana yardım edebileceğine inandığımdan değil. Kimse bunu başaramaz; benim mezarım kazıldı. Bunun yerine kendi bencil merakım yüzünden senin üzerinde ısrar ettim. Seninle karşılaşmayı istedim. Potidaia'dan bu yana sana imrenmişimdir. Senin kariyerini takip ettiğimi öğrenmek seni şaşırtır mı? Otuzlar'ın elindeki iki sevgili oğlunun ölümü ya da öldürülmesi hakkında da bilgim var. İkinci eşinin ailesinin başına gelen felaketi de biliyorum. Meclis önünde genç Perikles'i savunurken, kendini ve aileni nasıl bir tehlikeye attığının da farkındayım. Konuşmanı okudum ve bunu gerçekten takdir ettim. İnsanın hayat boyu onurunu koruyabilmesi, cesaret ve ustalık ister.

Ancak, onura ait nitelikleri benzemese bile senin gibi bir adamla aynı bakış açısını paylaştığımdan dolayı ben de kendimle övünüyorum. İşte benim işlediğim suç. Ve bundan paçayı sıyırmak için tüm Yunan halkını tanık sandalyesine, kendi yanıma çekmeliyim: kendi hayatımı korumak için, yurttaşlarımı terk ettim, hem savaş alanında hem de kalbimde vazgeçtim onlardan. Ama sırlarım arasında en önemli olanı sana söyleyeyim. Ben sadece kardeşlerimi değil, aynı zamanda kendimi de terk ettim. Hayatımı kurtarmak için kendimden vazgeçtim.

Her türlü kötü davranış ve zayıflık, bedenden doğar. Efendin Sokrates'in öğrettiği budur, değil mi? Agathon'un kendi hayatı için Troy önünde yargılanırken Palamedes konuşmasında dediği gibi:

... bir adam benliğini bedeniyle birleştirdiği oranda kötü olacaktır. Bunu ruhuyla birleştirdiği oranda da kutsal kalacaktır.

Ama aramızda bunu yapmayı kim başardı ki? Aslına bakarsan senin efendin başardı. İnsanlar bu yüzden ondan nefret ediyor. çünkü onun asaletinin farkına varmak onların kendi alçaklıklarını kabul etmeleri olur ve bu da onların asla yapamayacağı bir şey. Onlar Sokrates'ten, ateşin sudan, kötünün iyiden nefret ettiği gibi nefret ediyorlar.

Kendi yurttaşlarımızı ve kendi asil yaradılışımızı terk eden bizlerin, uzun ve merhametsiz bir savaşın yeminimizi bozmaya mecbur kıldığı bizlerin dışında amacımıza ses verecek kim var? Birey ya da kitle olarak terk ettiğimiz kim var?

Bu Alkibiades'ten başka kim olabilir? Değil bir kere, tam üç kere hem de sahip olduğu her şeyi ona sunmak için diz çökmüşken. Atina onu reddetti. Peki Atina'nın ondan bu kadar nefret etmesine neden olan şey neydi? Sadece şu: Atina'nın ondan vazgeçtiğini yadsıması. Onurlu yaradılışının yol göstermesiyle, kendini ve asıl topraklarını yalanlayarak; Alkibiades bu ruh gerçeğini gösterdi, bizse bunun öcünü almak için günleri kovaladık.

Atina bu ikiliyi yermeye nasıl da hazır: Herkes arasında en ölçülü olan, senin efendin ve en pervasızı, onun dostu. Diğerleri ise her ikisinden de aynı nedenle nefret ediyorlar. Çünkü her biri -biri bilgelik fenerini taşıyarak ve diğeri de zafer meşalesini tutarak- yurttaşlarının, yansımasında kendi terk edilmiş ruhlarını görebilecekleri aynayı aydınlattı.

Bu arada anlatacağım şeyden çok uzaklaştım. Büyük Liman'a dönelim; yenilgiye ve beraberinde getirdiklerine...

Çorba'nın ve Kıymık'ın ölümüyle birlikte, *Pandora*, Aslan ve benim dışımdaki asıl subaylarının tümünü yitirmişti. Iapigia'nın sonrasında geriye kalan on dört kişiden Kol Kıran Meton, Kafatası diye adlandırılan Teres, Keten Kafa diye bilinen Adrastus, Kırmızı Sakal lakaplı Kolophon ve Memnonides, aldıkları yaralardan; Ufaklık diye bilinen Hogron, Stratus, Maron ve Diagoras ise hastalanarak yaşamlarını yitirmişlerdi. Theodektes ve pentatlon yarışçısı Milon ise firar ettiler. Eğer bir subayın başarı ölçütü, komu-

taşındaki askerlerden yurda sağ salim götürdüğü kişi sayısıysa; elimizdeki çizelge her şeyi ortaya koyar. Savunma için tek söyleyebileceğim şudur ki, kimse daha iyisini yapamazdı. Altmış bin kadar özgür vatandaş, devlete bağlı gönüllü ve her iki donanmayı da oluşturan zorunlu askerlerden, bin kişiden daha azı yurda dönebildi. Bunlar da kendi başlarına ve korkunç yargılamalardan sonra bunu başardı.

Benim açımdan, bizi yenilgiye götüren şey; adamlarımla doğrudan ilgiliydi. Henüz bir çocukken aldığım eğitimle edindiğim ve paralı hizmette yerleşik kurallarla pekişen itaat ve sadakat duygum, Atinalılar'a, özellikle de çağdaş donanmanın, deniz kuvvetlerinin esas kısmını oluşturan yersiz yurtsuz kabadayılara göre fazlasıyla katı ve hatta eğer öyle adlandırmak istersen fazlasıyla İspartalı'ydı. Onların sahip oldukları şey cesaret ve gözü peklikti. Tartışmak ve kavga etmek için doğmuşlardı; üzerlerinde kurulan hiçbir otoriteye aldırış etmeyen, küstah, ateşli ve bir türlü ehlileştirilemeyen kediler gibiydiler. İşler yolunda giderse yenilmezlerdi, gökyüzü bok yağdırmaya başladığında ise bir araya gelmek için kendi kendilerini yönlendirme gücünden yoksundular ve ne ben, ne de Aslan bu ruhu onlara aşılamayı beceremedik. Onlar, vizyonu ve cesareti olan bir komutanın emri altında başarıdan başarıya koşabilecek türde bir savaş birliğinin canlı örnekleriydi. Ancak belirsiz bir süre boyunca bu talihsizliklere -sadece yenilgiye değil, gecikme ve durgunluğa da- maruz kalınca, onları yüceleştiren gözüpeklik ve ataklık kendi aleyhlerine dönerek, kafese kapatılmış birer fare gibi kendi yaşamsal organlarını yemeğe başlamalarına yol açtı. Aslan'ın bu konudaki gözlemleri de şöyleydi:

Bir asker haddinden fazla hayalperest olmamalı. Zafer anında bu onun hırsını fazlasıyla ateşler; yenilgide ise korkusunu arttırır. Hayal kurmaya başlayan cesur bir adam, cesaretini uzun süre koruyamaz.

Atinalı asker ve denizciler o kadar sık ve çok galip gelmişlerdi ki, nasıl kaybetmeleri gerektiğini bilmiyorlardı. Ani bir darbenin nadiren yenilen bir boksörde yaratacağı etki gibi, bu yenilgi onların kendilerinden geçmelerine neden olmuştu. Daha önce bunlar gibi sağda solda silah ve zırhlarını kaybeden adamlar hiç görmedim. Bizim bu tahammülsüz, kolayca sıkılan yurttaşlarımızda, savaşçılarda olması gereken sabır olmadığı gibi, bunu oluşturmak için bir çaba da izlenmiyordu. Isparta'da bir tanrıya tapar gibi tapılan, imrenilen itaatkar ve sadık olma erdemi, Atinalılar'a göre vizyon yokluğu ya da cesaret eksikliği ile aynı şeydi. Zafer kazandıklarında başlarındaki subayları hor görmeye başlarlar; yenildiklerinde ise açıktan açığa onlara başkaldırırlardı. Hiç kimse onların akıllarına, itaat ve komuta olgusunun, yazıyla tura gibi olduğu fikrini sokamazdı. Şans eseri komutayı almış olan nitelikli generaller, hoşgörü, bağlılık ve sabır gibi erdemleri adamlarına benimsetmeye çalışırlardı. Ancak söz konusu erdemler bu gençler için gırgıra alınan şeylerdi ve demokratik bir kampta asla uygulanamayacak sözde cezalar kadar bile önemsenmezdi. İçlerinden ölülere saygı göstermek gerektiğini söyleyen en iyisi bile, savaşa yüklenen anlam sadece onur olduğunda ortadan kaybolurdu.

Büyük Liman'daki yenilgiden iki gece sonra, ordu bir araya toplandı ve yürüyebilecek durumda olan kırk bin kişilik nüfusuyla adada yaşamını sürdürülebileceği bir yer aramaya başladı. Hasta ve yaralılar ise ölüme terk edilecekti.

Kuzenim arkada kalacaklardan ayrılamıyordu. Ordu harekete geçmek için toplanırken onu buldum. Gece zifiri karanlıktı, ama insan yine de, gidecek olanların toplandığı yere doğru topallayarak hatta sürünerek giden ve içlerinden birinin onları da yanına alması için yalvaran sakat ve yaralıların gölgelerini seçebiliyordu. "Lütfen," diye bacakları olmayan biri yakardı, "beni çekerek götürebilirsin! Bir çuval gibi beni sürükle!" Adamlar anayurda ulaştıklarında babalarının sahip olduğu tüm altınları vermeyi vaat ediyorlardı. Kimileri de tanrılar adına ya da din kardeşliğinin, çocukluk bağlarının hatırına birlikte edilen yeminleri hatırlatarak yalvarıyorlardı.

Harekete geçme emri geldi. Hastalar tüm hazinelerini etkin durumda olanların önüne sunuyorlardı. (Bana sadece bir mil katlan, dostum!) Daha iyi durumda olanlar ise buna hiç kulak asmıyorlardı. (Baksana dostum, eğer yapabiliyorsan hayatını satın alsana!) Götürülmek için yalvaranların umutsuzluğu, onları görmezden gelmekten başka şansı olmayan yoldaşlarını kıvrandıran acıyla daha da derinleşiyordu. Simon'a bizimle gelerek buradan ayrılması için yalvardım. Burada durup ölmeyi bekleyerek ne elde edebilirdi ki? Geride kalanlar etrafını sarmış, deliler gibi yalvarıyorlardı. Git haydi ve beni de yanında götür! Diğerleri, iyi yürekleri katılaşmış Aslan ve Telamon'u ikna etmek için sıkıştırıyorlardı. Aniden bir genç sendeleyerek önümde belirdi. Bu, *Pandora*'nın ikinci dereceden subayı, ayağından yara almış olan Pembe Yanak lakaplı askerdi. Cüppemden yakaladı. "Dostum, topallayabilirim. Sana yalvarıyorum bana kolunu uzat!" Seferin iki yılı boyunca korku ya da öfkeye yenik düşmemiştim. Şimdi gardım düşmüştü. Ona ve tüm yaralılara küfrederek, adamı kolumdan silkerek ittim. *Neden hepiniz geberip huzura kavuşmuyorsunuz?* Simon'a zaten ölü olan bu adamlar için hayatını feda etmemesini söyleyerek yalvardım. Benim dualarıma ihtiyacı olduğunu söyleyerek cevap verdi. Ona ölmeyi hak eden bir aptal olduğunu söyledim. Yüzüme bir tane indirdi. "Duaların yanımda olsun!"

"Cehenneme kadar yanına al onları." Kardeşim beni arkamdan yakaladı. Ağlaşarak kuzenimize sarıldık.

"Oğullarımın eğitimlerini bitirmesine ve kızımın çeyizini tamamlamasına yardım edin." Simon avcuma yüzüğünü ve Apaturia'da solo olarak kazandığı fildişi ödülü sıkıştırdı. "Yol Dönemeci için" dedi, Akharnae'yi, yani mezarını kastediyordu.

Savunma çitinin ötesindeki dar yol, denizdeki çatışma boyunca düşman tarafından tutulan yolun karşısında uzanıyordu. Tümüyle boşaltılmıştı. Adamlar sevindiler ve daha da hızlandılar. Gilippus'u kastederek içlerinden biri "Bizden korkuyor," dedi. Sirakuzlular şehir surlarının ardında kutlama yapıyorlardı. Davul ve zil seslerini duyabiliyorduk. Sıkı bir partiyi kaçırdığımız kesindi.

Sicels'in iç kısımlarına ulaşmalı, ardından da yirmi mil kuzeydeki Katana'ya doğru ilerlemeliydik. Epipoloe'nin yamaçlarından geçmeye cesaret edemediğimizden, limandan uzanarak taşlı eğimlere tırmanan yolu takip ettik. Ordu, geri hizmetlilerin merkezde yer aldığı ortası boş bırakılmış bir kare düzeni içinde ilerleyecekti. Ancak kamptaki kadınlar, kocalarını arayarak ortaya çıktılar. Aslan'ın karısı Berenis ve kızkardeşi Herse yanımızdan yürüdüler. Bu da yavaşlamamıza neden oldu. Birlik yolun her iki yanına doğru yayıldı. Bir duvarla karşılaşıldığında, kalabalık bir araya gelerek duraklıyordu.

Şafak vaktine kalmadan düşman birlikleri bize yetiştiler. Onların at sırtında, sisin içinde birbirlerine seslendiklerini duyabiliyorduk. Gece olana kadar tüm orduları, bizim önümüze geçmiş olacaklardı. Aslan, Berenis'e notlarını ve tüm parasını vererek ondan ayrıldı. Diğerleri de uğur getirmesi için son bir kez ellerini eşlerinin bedenlerinde gezdirdiler. Vedalaşmak için sevişenler bile vardı. Onların çamurun içinde yuvarlandıklarını ya da bir ağaca dayanarak düzüştüklerini görebilirdin.

Yolun yanında bir meşe ağacı vardı. Birileri oraya *kipridion* adak düğümleri atılan yünden kurdeleler bağlamıştı; bunlar kadınların şans getirmesi için, genellikle yeni evlilerin kapı eşiklerine bağladıkları Gelin Afrodit'in sembolleriydi. Kim bu kan ağacına, sürgünleri Ispartalılar'ın ve Sirakuzlular'ın cüppeleri gibi kızıl renkte olan bu ağaca böyle bir anlam yüklemiş olabilirdi? Şimdi bizim gelinimiz oydu; adı Ölüm olan o kadın. Aslan'ın yanı sıra yürümeye devam ettim.

Öğlene doğru birlik ilk akarsuya ulaştı. Sirakuzlular burayı ya kurutmuş ya da yatağını değiştirmiş olmalıydı, çünkü nehir kurumuştu. Bunu, konvoyun millerce mil arkasındaki sık çalılıkları yakarken birbirlerine seslenen düşman süvarilerinden duyduk. Ayrıca kampımızın ele geçirildiğini de söylüyorlardı. Yaralılar ve orada kalan refakatçileri katledilmişti. Yolun kenarında hüzne boğuldum. Bir süre kıpırdamadan kalmış olmalıyım ki, biz, yine Aslan ve ben, geri çekildiğimizden bu yana üçüncü veya dördüncü kez bölüğü-

müzden geride kalmıştık. "Kıpırda hadi!" diyerek kardeşim beni çekti. "Pommo! Konvoya yetişmeliyiz!"

Önceden sık çalılıklarla kaplı yola geldik. Düşman atlı birliği, burayı rüzgârın geldiği yöne doğru ateşe vermişti ve patika şimdi dumana boğulmuştu. "Bu nedenle Gilippus girişi açmış!" Yanı başımızdaki bir asker burnundan soluyarak homurdandı. "Bizim akıllı subaylarımız, susuzluğun delirttiği bu yokluğa bizi getirecekken, neden bizlere surlarımızın ardında güvendeyken saldırsınlar ki?"

Sonunda bir atlı belirdi. Adamlarımız bir yeraltı kaynağı bulmak umuduyla kuru nehir yatağını kazıyorlardı. Bir piyade "Durum nedir?" diye bağırdı. "Kaynağa doğru ilerleyelim! Burası düşmanın ve suyun bulunduğu yer!"

Atlı, generallerin kararını bildirdi: Çalılıklar orada çok yoğun olduğundan, daha kötü bir durumla karşı karşıya kalabilirdik.

"İki gündür bir damla bile işemedim dostum. Daha ne kadar kötüye gidebilir ki?"

Düzlüğe ulaştığımızda süvariler üzerimize saldırdı. Asıl düşman birlikleri karşı yolu kuşatmak için önden gittiğinden, bize saldıranların sayıları fazla değildi. Konvoy zıvanadan çıkmış bir şekilde kah genişleyip kah daralarak ilerlemeye devam etti. Bir çiftliğe vardık. Çiftlik alanı bizden önce buraya ulaşan binlercesi tarafından harap edilmişti. Ancak adamlar yine de balçık için kavga ediyorlar ve ağızlarını açıp çamur topaklarını nar gibi sıkarak suyunu çıkarmaya çalışıyorlardı.

Konvoy; gecenin inmesiyle ikinci nehre de ulaştı. Pınardan çamurlu bir sıvı geliyordu. Herkes bundan bir kap kadar aldı. Yola devam etti.

Adamlar ikili üçlü gruplar halinde şanslarını deneyerek çalılıkların arasında gözden kayboluyorlardı. Telamon yanımıza geldi. Bayrağı katlama zamanıydı. Ona katılacak mıydık? Aslan "Atina," diye cevapladı, "bizim yurdumuzdur."

"Saygıyla, dostlarım. Yurdunuzu katlayın."

Güldük. Ellerimizi tuttu. Uzun vedalaşmaların adamı değildi.

İki gündoğumundan sonra konvoy geniş bir platoya vardı. Bir çift derin vadi güneybatıya doğru alanı bölüyordu; hiç çıkış yolu yoktu; düşman tepeleri tutmuştu. Burayı zorlamalıydık yoksa Katana'yı asla göremezdik. Aslan ve ben adını asla öğrenemediğimiz bir komutanın -adamlarının onu çok sevdiği anlaşılan geveze bir adamın- emri altındaki bölüğe katıldık. Öğleyi biraz geçe yolun sonuna geldik. Adamlar yanıp tutuşuyorlardı, ölmek üzerelerdi. Olabilecek her şey bu kadardı. Bölüğümüz aceleyle tamir edilen bir savunma çitine doğru ilerledi. Daha sonra yukarıya doğru çıkacaktık.

Bizim arkamızda konvoy genişledi. Sirakuz süvari birliği yüz kadar noktadan harekete geçti; insan miller boyunca fundalıklardan yükselen toz bulutundan başka şey göremiyordu. Ayağımızın altındaki toprak kuruluktan çatlamıştı. Su bulmazsak öleceğimizi anladım. Aslan; savunma çitinin ötesinde; düşmanın misillerinin ve taşlarının yağdığı "aşınmış alanı" işaret etti.

"Oraya varın ve sorunlarınızı çözün."

Bölüğümüz tepeye üçüncü kez tırmandı. Geçit öylesine daralmıştı ki, sadece bir yük arabasının geçmesine izin veriyordu. Düşman orayı bir duvarla mühürlemişti. Bunun arkasında bir sürü düşman askeri toplanmıştı. Binden fazlası da tepenin eteğini kaplamıştı. Üzerimize taş ve cirit yağdırıyorlar; hatta toprağı kaydırıyorlardı. Öğleden sonraya kadar işimiz bitmiş olacaktı, saldıranlar surlara doğru ilerledi; buradaki kayalar onları bir arada tutuyordu, ardından ateş açtılar. Her bir hücum bölüğü sırayla görevi üstleniyordu; yeteri kadar askeri birlik aşağıya indiğinde, diğer birlik geride kalıyor ve öteki nöbeti devralarak saldırıya devam ediyordu. Yol bir isim edinmişti: Kanlı Nehir. Ancak bu, oraya verilecek yanlış bir isim olurdu; çünkü yerle buluşan her bir damla anında kurumuş toprak tarafından emiliyordu. Yukarı yolda bu manzarayla karşılaşan bizler düşman üstümüze taş ve kargı yağdırırken ya kertenkeleler gibi kayalara yapıştık ya da üzerinde yarıklar açılan iğreti savunma çitlerine sığındık. Düşenlerin kalkanlarının yoldaşları tarafından bir sonraki saldırıda düşmanı püskürtmek için sürüklendiği

ya da kalkanların kendiliklerinden aşağıya yuvarlandığı görülebiliyordu. Kalkanların meşinden yapılmış iskeletleri, düşmanın savurduğu taş ve kaya parçaları altında paramparça olmuş, toz ve kanın altında armalar görünmez kalmıştı.

Yolun yukarısında, hücum birliğinin tırmanırken ayakları ve dizleriyle ufaladığı toprak yarılmış, sidikleri ve terleri ile nemlenmişti; bir kısım gider gitmez onun yerini arkadan gelen alıyordu. Bölükler tüm gün boyunca tepeye hücum ettiler. Ertesi gün de aynı şekilde devam ettiler. Düşmanın ciritlerini saplandıkları yerden çıkarıp parçalamayı öğrenmiştik; çünkü geride kaldığımız her sefer düşman bunları yeniden alıp tekrar tekrar üzerimize fırlatıyordu. Tepe aşağı savrulan mızraklar sadece yaptığı etkiyle değil, sesiyle de adamları korkutuyordu. Taş ve kayalar ise daha da berbattı.

Bir süvari subayı gönüllüler arayarak geldi. Gilippus konvoyun ardında beş bin kişiyle ilerliyordu; bizi katletmek üzere sıkıştırmak için bir başka duvar daha dikti. Aslan ve ben bunun üzerinden atladık. Bu cehennemi andıran vadiden bir an önce kurtulmak için her yolu deniyorduk.

Geride, bizim on bin kişimiz Gilippus'un beş binine saldırdı. Gece bastırana kadar misillerini ve taşlarını tüketen düşman gerilemiş olacaktı. Önde ilerleyen bizim bölük suru ele geçirdi. Düşmanın terk edilen araç gereç takımlarını talan ettiler, ancak bir damla su bulamıyorlardı. Bu bölüklerin asıl topluluğa yeniden katılması gerekiyordu. Bölüğümüze ve diğer iki bölüğe, ölüleri gömmek ve gece için bir sınır oluşturmak üzere kalmamız emredildi. Duvarın tepesine çöktük. Öylesine kir içindeydik ki.. Birliklerin ağır adımlarla geriye doğru yol alışını izledik. Durduğumuz noktadan düşman piyadelerini görebiliyorduk; sayılamayacak kadar çok taburun çıkardığı toz bulutunu, düzlüğün karşısına kuzeyden ve doğudan gelerek birleşen süvari birliklerini -yüz bin, iki yüz bin kadar- öldürmek için toplananları görebiliyorduk.

Susuzluk orduyu mahvetti. Adamlar Nikias'a ve Demosthenes'e ve Alkibiades'e de küfrediyorlardı; hatta bizi yüzüstü bıraktı-

ğı için en çok da ona. Ben de ondan nefret ediyordum: kuzenim ve diğer tüm ölenler için: en çok da bizi korumak, kurtarmak için burada olmadığından dolayı ondan nefret ediyordum.

İkinci kez Nikias at sırtında ilerledi. İnsanlar ona itibar etmeliydi. Hastalıktan bitkin düşmüş olmasına rağmen kendi acısını unutarak sıra boyunca bir aşağı bir yukarı bıkıp usanmadan gidip geliyordu. Beşinci gün gece indikten bir saat kadar sonra onu iki yüz kişinin önünde konuşurken duydum:

"Kardeşlerim ve yoldaşlarım, öncelikle şu konuyu açıklığa kavuşturmalıyım. Hiç suyumuz kalmadığını biliyorum. Bu bizim için olduğu kadar, tüm zırh takımımızı taşıyan hayvanlarımız için de çok zor bir durum. Ancak bu gece geri döneceğiz ve denize doğru ilerleyeceğiz. Helorus yolunda düşmanın set çekemeyeceği kadar büyük ve geniş nehirler var.

"Eminim bu söylediklerim, kalpten verdiğiniz kararınızı bir kez daha perçinledi. Kırk bin kişilik ordumuz sadece heybetli bir kuvvet olmakla yetinmeyip Sicilya'daki bütün şehirlerden daha büyük bir şehir oluşturabilir. Her yere gidebilir ve girebilir. Orada yaşayanları kovup oraya yerleşebiliriz. Yiyecek ve suyu her yerde bulabiliriz. Gemiler inşa eder ve ana yurda geri dönebiliriz. Bunu unutmayın ve umudunuzu kaybetmeyin. Yaşadığımız talihsiz yenilgilere gelince, cesaretinizin kırılmasına asla izin vermeyin. Kader sonsuza kadar bize kayıtsız kalamaz. Ölümsüzlerin en acımasızı bile halimizi görüp harekete geçecektir. Bizi bu geçite getiren tüm kararların sorumluluğunu ben alıyorum. Sizler suçlanmayacaksınız. Savaşçı ruhlarınız hiç eksilmedi, biliyorum. Ancak tanrıların huysuzluğu ve bizim hatalı yönetimimiz yüzünden, çabalarınızın hakkı verilemedi."

Adamlar dinlerken, Aslan onları inceledi. Donup kalmıştı. Yüzlerindeki zekâ parıltısı onu şaşırtmıştı. Sahnede bir karşılaşmayı izleyenlerin yüzlerindeki ifadeyi andırıyordu. Kardeşime göre, şimdi, Nikias'ı bir aktörü izler gibi izliyorlar, biraz donuk ve hatta ikinci sınıf buluyorlardı. Ya da öyle görünüyordu. Nikias, onu dinleyenle-

rin yüzlerinden de anlaşılacağı gibi cesur ve asil biriydi. Ancak onun olmadığı bir şey vardı ki. o Alkibiades değildi. Demosthenes de tüm yeteneğine ve cesaretine rağmen Alkibiades değildi. Ordu ne kadar umutsuz olursa olsun; Emir ve komuta Alkibiades'te olsaydı bu umutsuzluğu o anda dağıtacağından kim şüphe edebilirdi ki? Nikias bir konuda haklıydı: Biz bir orduyduk. Üstelik dünyadaki diğer tüm ordular gibi korkutucu ve heybetliydik. Ancak yine de, parçalanmıştık ve bunun farkındaydık. Alkibiades'ten daha çok nefret ettim, onun yerini alabilecek hiç kimse yoktu. Nikias konuşurken, yürekleri buruk adamlar, bunu daha iyi kavrıyorlardı.

"Son olarak dostlarım, şunu unutmayınız ki. sizler, Atinalı, Argoslu, İyonyalılar'sınız. Kahramanların oğullarısınız. Ayrıca kendiniz de birer kahramansınız. Bu savaşta önemli bir zafer kazandınız ve kader izin verirse daha iyisini de yapacaksınız. Babalarınızı ve cesaretle peşinden gittikleri davalarını hatırlayın. Harekete geçin kardeşlerim. Gökyüzünün yardımları ve bizim çabalarımızla; yeniden evlerimize, yeniden çok sevdiğimiz ailelerimize kavuşmak için hep birlikte dayanacağız."

Ateş yakma emri verildi. Ordu bunlara yakıt ekledi ve bir araya topladı. Gündoğumuna kadar, konvoy Helorine Yolu'na, başladığımız noktaya geri ulaşmıştı. Bu sefer güneye doğru gidecek, bir nehir bulup içerilere doğru yürüyecektik, yeniden Katana'ya ulaşmayı deneyecektik.

Tüm gün boyunca ve ertesi gün de Sirakuz süvari birliği konvoya saldırdı. Ne atımız ne de okçumuz vardı; dayanmaktan başka yapabileceğimiz bir şey de yoktu. Düşman elli ve yüz kişilik taburlarla saldırıyordu. İkili sıraya geçiyorduk. Gücümüz öyle tükenmişti ki, düşman ateş yağdırırken biz zarzor manevra yapabiliyorduk. Önce en gencimiz düşmana saldırdı. Atlarının bacaklarına vurmaya çalışıyor ya da dokuz futluklarla gövdelerine darbeler indirmeye çabalıyordu. Ancak yürüyen bir adam aynı zamanda kolay bir hedefti. İki ya da üç atlı bir araya gelirdi, adamımız aralarına düşerse ya onu ayakları altında çiğnerler ya da bu yakın mesa-

feden vurdukları mızrak darbeleriyle bağırsaklarını parçalarlardı. Bizden birileri mutlaka yardıma koşardı. Düşmanın her hamlesiyle diğer ikisi ya da üçüncüsü de düşerdi. Kırık bir kol, yarılan bir uyluk ya da bir beyin sarsıntısı....Adamlar önden gideni taşımak zorunda kalırdı. Güçlü güçsüzü. Onlar düştüğünde de diğerleri onları taşırdı. Subayın biri geçici bir süvari birliği oluşturmak için kafiledeki eşekleri topladı. Ama onlarında güçleri tükenmişti. Bağırsakları deşilmiş bir katırı aldık; susuzluktan çılgına dönmüş adamlarımız onun kanını emdiler.

Konvoy şimdi, güneşten korunamıyordu, açık arazideydi. İnsanın derisi terlemeyi durdurmuş, sadece yanıyordu. Yürüme düzenindeki askerler arasında buna "güneş manyağı" denir. Konvoy, ölüme mahkum edilen kafile, ateşler içinde çalışıyordu. Bu durum serap görülmesine yol açıyordu. Bir adam bağırarak çocuklarının adını haykırdı. Ona seslenmekten utanan arkadaşları başları önde ağır ağır yürümeye devam ettiler. En sonunda içlerinden biri daha fazla dayanamayarak adama bağırdı ve çenesini kapamasını söyledi. Adam tıpkı bir rüyadan uyanmış gibiydi. Yüksek sesle bağırdığının farkında bile değildi. İçlerinden bir başkası topluluğu neşelendirmek için bir şarkı ya da ona benzer bir şey başlatmayı denedi. İkinci satıra gelinmeden şarkı sustu. Susuzluk tüm konvoyu tüketiyordu. Biri dalları kemirdi, bir diğeri dilinin altına çakıl taşları koymayı denedi. "Oradalar, geliyorlar!" Bir diğer saldırı; daha da bitkin düşenleri saran bir diğer dehşet anı, üç yaralı daha, taşınması gereken üç kişi daha...

Şimdi kimse Alkibiades'in liderliğine özlem duymuyordu. Şimdi herkes yokluğundan dolayı ondan nefret ediyordu. Bu felaketi üzerimize gönderen kendisiydi. Kendi kibiri yüzünden ve düşmanın ona kucak açmasından da yararlanarak ülkesi ve kendisi arasında bir denge noktası arayan bu adam kendi yaşamını seçmiş, bize, kendi kardeşlerinin üzerine bu cehennemi yollamıştı. Bir adam "Tanrı beni korusun," diyerek gökyüzüne doğru haykırdı. "Bunun bedelini ödediğini görebileyim! Sadece onun ölümüne kadar yaşamama izin ver"

Susuzluktan deliye dönen konvoy iki gün sonra Assinarus'a ulaştı. Biz gerilerdeydik ve hikayeyi sonradan öğrendik.

Düşman bu nehre set çekmemişti. Bunun yerine uzakta bir yere mevzilenmişti. Bizim konvoy beş bin atlı birliğiyle onların zırhlı ve cephaneli birliğine doğru yaklaşırken aniden saldıracak, onları sıkıştıracaktı. Sirakuzlu okçu ve atıcılar karşı tarafa yüz fitten daha yakın bir yerde konuşlanmışlardı. Bizim askeri birlikler nehre iki yüz fit mesafedeyken, onlar ateşe başladılar. Nikias ve komutanlar adamlarımızı geride tutmaya çabaladılar. Düşman üstlerine yağmur gibi ok yağdırıyordu, ama askerler akın akın nehre doğru ilerliyorlardı. Adamlar vuruluyor ve ölmekteyken bile su içmek için birbirleriyle boğuşuyorlardı. Binlercesi suya düştü. Daha fazlası ise kaçarken yakalanıp esir edildi. Bizim arkamızda, Demosthenes'in tümeni, Gilippus'un duvarının tepesinden görebildiğimiz elli bin kişilik bir konvoy tarafından alt edildi. Kuvvetlerimiz parçalanmıştı. Sefere kırk bin kişi çıkılmıştı. Şimdi ise geride altı binden daha az kalmıştı.

Ertesi sabah Nikias düşmana teslim oldu. İki gece sonra hepimiz taş ocağındaydık.

Bizi nasıl damgaladıklarına gelince... Ellerinde bir çiftçinin koyunları için kullandığı türden kızaklar vardı. Sırayla öne çıkıyorduk. En sonda bir boyunduruk vardı. Hayvan boyunduruğu. Kafanı yakalıyordu. Benim durduğum yerde elinde damgayla bir adam çırağına talimatlar veriyordu. "Bir öküzü damgaladığın gibi değil evlat. Bu insan derisi, bir ineğinki değil. Deriyi öp...sanki bir sevgiliyi öpüyormuş gibi, işte aynen böyle!"

Ayaklarımın ucunda yükselerek, koppa damgasını taşıyan yeni bir köle olarak kendimi göreceğim bir ayna yüzeyi aradığımı hatırlıyorum. Ama buna gerek bile yoktu. İnsanın dostlarına şöyle bir bakması her şeyi anlatıyordu.

Adamlar taş ocaklarında umudun en çelimsiz gemilerine tutunuyorlardı. Çoğu; Sirakuzlular'ın bizi öldürmemelerinin nedeninin çalıştırmak ya da satmak olduğunu düşünüyordu. Diğerleri ise pa-

ra karşılığı bırakılacağımızı umut ediyordu. Aslan'a göre içimizde yeşerttiğimiz bu umutlar sadece moralimizi bozmaya yarıyordu. Aklımızı yalnızca insan gibi ölmek düşüncesiyle meşgul etmeliydik. "Büyük Liman'da bıraktıklarımız," diye hatırlattı, "Bunu çoktan başardılar."

Taş ocaklarında, tümü Atinalı, Argoslu ya da diğer müttefiklerden oluşan toplam altı bin sekiz yüz kişi vardı. On beş bini yollarda ölmüştü, belki de beş bini erler tarafından yakalanmış ve köle olarak kullanılmak üzere subaylardan saklanmıştı. Geriye kalan on üç binden -paralılar, teknisyenler, kamp izleyicileri- büyük kısmı katledilmiş, gerisi ise satılmıştı.

Taş ocakları, kayalıkları kesen bir yarık, *spelaian*, yani derin mağara olarak nitelenebilecek şekilde kireç taşlarından oluşmuştu. Derinliği otuz fitten başlıyor, yüz fite kadar çıkabiliyordu. Burası şehrin hemen dışında, Temenities bölgesinin bitişiğindeydi. Bizi esir alanlar merdivenlerle bizi indirip daha sonra merdivenleri yukarı çektiler. Bir adam öldüğünde gömülmeyebiliyordu. Cesetler yığınlar halinde birikip dayanılmaz bir koku yayıyordu. Cezalandırılmak için ya da sadece eğlence için çağırılanlar, ayaklarından asılarak çekiliyorlardı. Dirsek ve kollarıyla, yukarı çekilirken sağa sola çarpan kafalarını korumaya çalışıyorlardı.

Tayınlar, çok az tahıl, çiğ çorba ve çok az sudan oluşuyordu. Bunların her ikisi de bir adamın, hatta iki adamın dökmeden taşıyamayacağı ağır fıçılarla geliyordu. İplere tutunup bunları çekmek için uğraşan adamlar, düşüp boyunlarını kırma tehlikesiyle karşı karşıya kalıyorlardı. Esir alanlar sularımıza işiyorlardı, Yediklerimizin içinden her gün bok ayıklıyorduk.

Alınlarımızdaki at damgası yüzünden muhafızlar bize "taylar" diye sesleniyorlardı. Subaylar ilk gün bir sayım yaptılar. Her gün sekiz kez sayılmak zorundaydık. Herkes şafaktan önce ayağa dikiliyor, gün batmadan önce de oturamıyordu. Yakalanan bir adam taşlanıyor ya da "tay binişi" için halatlarla yukarı çekiliyordu. Bu seanslardan sağ dönenler de uzun süre dayanamıyorlardı.

Sirakuzlar, subaylarımızı eleyerek ruhsal direncimizi de yıkmaya çalışıyorlardı. Kimliklerini öğrendikleri subayları, yukarı çekerek, iki üç gün boyunca, kuyunun kenarında, adamlarının duyabileceği şekilde onlara işkence ediyorlardı. Bu işkence altında öteki subayların da adları alınıyor ve bunlar da zalimce kıyımlara maruz bırakılıyorlardı. Ölüler uçurumun kenarından aşağıya atılıyordu. Onları gömerek saygılarını göstermek isteyenler ise ya vuruluyor ya da taşlanıyorlardı. Bu işkence düşük rütbeli subayların dışında tek bir komutan kalmayana kadar devam etti.

Ancak yine de bu bir son değildi. Tutsak alanlar, aldıkları yanlış istihbarat yüzünden ya da sadece kötülük yapmak için hâlâ teslim olmayan üç subay daha olduğunu bildiklerini söylediler. Düşman bu üçlünün ortaya çıkmasını emretti. Eğer bu emre itaat edilmezse, söylemeye bile gerek yok, herkesi sırayla öldürmeye başlayacaklardı.

Üç kişi hemen öne çıktı. Bunlar Anaphlistus'lu Lipkopron'un oğlu Pithodonus, Pallenelli Mnesickes'in oğlu Nikagoras ve Oalı Philoksenos'un oğlu Philon'du. Heykelleri, Üç Subaylar, Eleusinium'un karşısındaki tepede dikilidir. Sirakuzlular çavuş rütbesi bile olmayan bu askerleri ayaklarından bağlayıp yukarı çekerken, adamlarımız kendiliğinden Zafer Marşı'nı söylemeye başladı.

Tanrıça, ıstıraplı bir doğumla gelen
Neşe getiren, gerçeği gösteren
Uzun zamandır beklenen Nike, seslerimizden
Sana bir şarkı sunduk ta derinlerden

Ölümsüzlerin en acımasızı
Yine de cesura karşı en şefkatlisi
Sabreden kişi için
Sen tüm kötülükleri kaldırırsın

Bu dizelerle ortaya çıkan duygu öylesine güçlüydü ki, taş ocağındaki taşlara çarpıp yankılanarak sanki kocaman bir kaseyi dolduran su gibi akıyordu.

Gök Gürleten'in vefasız kızı
Senin ıstıraplı köşelerine girelim
Ya sana, Işık Saçan ya da ölüme
Ruhlarımızı teslim edelim

Sicilya'da yazın sona ermesi, kavurucu günlerin yerini keskin soğuğun bastırdığı gecelerin almasıyla kendini gösterdi. Ne yatağa, ne ateş yakmaya izin veriliyordu, bulunduğumuz yer her türlü şeye açıktı. Çoğu savaşın yaralarını taşıyordu. Diğerleri hastalanmıştı. Keskin soğuğa maruz kalınca onlar da dayanamadı. Aphydatosis denilen, sıvı eksikliği yüzünden organların işlevlerini yapamadığı durum ortaya çıktı. Beyin kafatasının içinde pişer. İnsan işeyemez bile. Görüntü kaybolur. Eklemler tutmaz olur.

Şehirden, okul üniformaları içinde gelen çocukların katıldığı turlar düzenleniyordu. Babalarının yiğitliği sayesinde tutsak alınan ve buraya getirilen esirlere bakmaya getiriliyorlardı. Tutsaklar yukarıya çekiliyor, çocuklar çekiçlerle onların dişlerini kırıyorlardı. Her gece düzinelerce adam, taş ocaklarında ölüp gidiyordu. Varoluşun doğası gereği her yer, hatta cehennemin kendisi bile, zamanla insanın evi olur. Adamlar yaşadıkları yeri tanımaya başlamışlardı. Bir tümsek Pinks oldu. Bir daire ise *theatron*. Bir agora, bir Likeum, bir Akropolis ve bir Akademi vardı. Günler böylece şekillenmeye başladı. Adamlar "pazar yerinde" toplanıyor, "güreş okullarına" gidiyorlardı. Zaman geçirmek için birbirlerine bir şeyler öğretiyorlardı. Demircilikten anlayan biri bu zanaatın kurallarını anlatıyor, diğerleri matematik, doğramacılık, müzik üzerine dersler veriyorlardı. Aslan dövüşmeyi öğretiyordu. Ancak bunu pratik olarak gösteremiyordu, çünkü bu nöbetçilerin ilgisini çekerdi. Bu yüzden merhametsiz güneşin altında fısıldayarak, öğrencilerine dersler veriyordu.

Bir öğretmeni ve bir koro şefini yakalayıp dilini kestiler. Bu durum kolejimize bir an için kilit vurdu. Ancak başarıya ulaşmış görünen bu umutsuzluk dalgası fazla uzun sürmedi. Aslan devam et-

ti. Jimnastik ve izometri, konsantrasyon egzersizleri ve dayanıklılık teknikleri öğretti. Karşılaşmalarda bir atletin geliştirmesi gereken dayanıklılık için ruh halinin ve doku doygunluğunun sürdürülmesi üzerine konuşmalar yaptı. Askeri eğitim, kürek çekme ve uzun mesafe koşusunun temelinde hep bu vardı. "Bu durum," diye anlattı, "eğitimcilerin acı noktaları" dedikleri şeydir.

"Henüz küçük bir çocukken bana tanrıçanın sessizce orada, ıstırabın zirvesindeki mabette yaşadığı öğretildi. Bu tanrıçanın adı Zafer'dir. Etrafınıza şöyle bir bakın kardeşlerim. Bizler işte şimdi orada yaşıyoruz. Ve bahsettiğim o tanrıça şimdi bizimle beraber. Burada bile, dostlarım, kendimizi ona verebilir ve onun kanatlarıyla gökyüzüne uçabiliriz."

Biri ihbar etti. Kim olduğunu asla öğrenemedik. Sirakuzlular onu yukarı çektiler ve üç gün boyunca Aslan'a işkence ettiler. Ona ne yaptıklarını asla tekrar anlatamam. Tek söyleyebileceğim, daha sonra yapacaklarının yanında bunun bir hiç olduğuydu.

Onu tekrar aşağıya attılar. Tüm gece boyunca diğerleri onu kendi bedenleriyle sıcak tutmaya çalışırken onu tuttum. Beş gün sonra yeniden öğretmeye başladı. Kimse gelmeyecekti. "O zaman ben de havaya anlatırım!" Ve yaptı da. Onun önünde yer aldım. Tüm hayatım boyunca gerçekten gururlanarak yaptığım tek şey budur. Diğerleri de, onun ve kendilerinin ölüm fermanlarını imzaladıklarını bile bile geldiler.

Sirakuzlular Aslan'ı yeniden yukarı çektiler. Onu tekrar aşağıya attıklarında öldüğünden emindim. Ben ve arkadaşlar bulabildiğimiz tüm paçavralarla onu sardı ve soğuktan korumaya çalıştık. Gece yarısını biraz geçe kımıldadı. "Bu vücut nasıl da bela bir şey. Oysa ondan kurtulabilsek ne güzel olurdu!"

Bir saat kadar uyudu. Sonra yeniden uyandı. "*Historia*'ya sen devam etmelisin, Pommo. Sen güvendiğim tek insansın."

Ona sarılarak uykuya daldım. Uyandığımda soğuktu.

Henüz birer çocukken, Athena Tritogeneia mabedine komşu olan duvarların hemen dibinde, Aspis denilen o geniş alanda ho-

key oynamıştık. Orayı hatırlıyor musun Jason? Hız kazanarak geçidin batısına doğru gitmeleri için arabacıların arabalarını serbest bıraktıkları Kervan Yolu'ndaki yokuş. Ben diğerleri gibi dokuz yaşındaydım, ama henüz altı yaşındaki Aslan oyuna katılabilmek için öyle coşkuyla yalvarmıştı ki.... Top aniden bir yük arabasının önüne fırladı. Aslan da onun arkasından. Alanın diğer tarafından onu izledim. Başı boş meşin tekerleri ile takır tukur ilerleyen yük arabasının önüne doğru koşarken, diğer çocukların olabileceği gibi bilinçsiz değildi. Sadece korkusuzdu. Çimenlikten koşup atlayarak son anda onu yakaladım. Arabacının küfürleri arasında kardeşimi çekip aldım ve beni böylesine korkuttuğu için arabacınınkinden de ağır küfürler sayıp dökerek onu hiddetle tokatladım. Babam o gece moraran gözü hakkında sorgularken hiçbir şey belli etmedi. Yine de bir sonraki akşam kardeşimin masum dudakları arasından benim bir gün önceki tiradımın bir kopyası dökülünce ağır bir dayak yedim.

Ancak burada, taş ocağında, onu kendi gözüpekliğinden koruyamadım.

Onu kalbimin en derin köşesine, tanrıçanın yaşadığı yere gömdüm. Ona yakılan ağıtlarda, yaptıklarının sade bir anlatımı dışındaki her tür konuşma gereksiz ve yavan kalıyordu. O, istisnasız, hayatımda tanıdığım, bildiğim en cesur asker ve en iyi adamdı.

Bir sonraki sabah ismim okundu. Halatla beni yukarıya çektiler. İtiraf etmeye utansam da ölüm hâlâ beni korkutuyordu. Ancak yine de bana en acı veren şey Alkibiades'e bunun hesabını soracak kadar yaşamayacak olmamdı. "Tanrı beni esirgesin, hiç kimsenin adını vermeyeyim." Sallanan bir kol beni ocağın kenarından çekti. Zemin yüzlerce adamın dişleriyle doluydu. Sıcaktı. Toprağın üzerindeki lekelerin, ki şüphesiz bunlar kandı, et parçalarının üzerinde kocaman sinekler uçuşuyordu. Bağırsakları deşilmiş, ama hala canlı olan adamların kayışla bağlandığı banklar görüyordum. Bunların yanında, bir dişçinin ya da doktorun aletlerinin dizili olduğu masalar gibi işkence masaları vardı. Satırları ve kemik

kırıcıları hemen tanıdım. Diğer aletlerin ise ne amaçla kullanıldıklarını tahmin bile edemiyordum. Biraz daha ilerde idam sehpaları vardı. Şu anda tümü boştu. Çevresindeki ve temellerindeki kireç taşı siyahtı, üzerine sinekler üşüşmüştü. Bunların arkasında çadırlar ve gardiyanların üzerinde yemek yedikleri taşlar vardı. Kendilerine yemek hazırlamak üzere piliç ve güvercinler için yapılmış küçük bir öldürme alanı bulunuyordu. İnsanlar ve hayvanlar için yapılmış bu ölüm mahzenlerinin yan yana olması bana gülünç geldi. Yüksek sesle güldüm.

Bir gardiyan bana iyi bir sopa çekti ve ileriye doğru itti. Diğerleri adımı sordular. Listeyi tarayana kadar adımı defalarca tekrar etmem gerekti. Akharnaeli Nikolaus'un oğlu Polemides değil mi?

Evet.

"Nikolaus'un oğlu ?"

Evet.

"Akharnae'den ?"

Evet.

"Tamam, bu adam. Onu ben alacağım."

Bu son sözleri yeni bir ses söyledi. Ona doğru döndüm. Yüzünde kırmızı lekesi olan, sırtında bir çift cirit ve kalçasında Lakedaimon ksyelesiyle güçlü kuvvetli bir genç olduğunu fark ettim. Ispartalıların zırh taşıyıcılarındandı. Yanıma geldi, bana tahta bir kasede biraz şarap ve bir miktar yulaf uzattı. "Doğrudan içme yoksa bayılırsın. Ekmeği bandır."

Kollarım çözüldü, prangalarındaki miller çıkarıldı.

"Kimsin sen?" diyerek gence yalvardım.

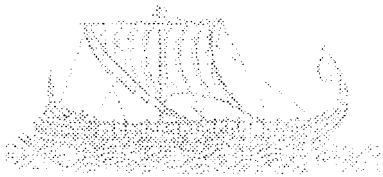
"Ekmeğini ye!" diye emretti.

Dikkatle yüzüne baktım. Daha önce gördüğüme emindim ama hatırlayamıyordum. Delikanlı ise hiç acıma belirtisi göstermeden ne kadar gücüm kaldığını ve bununla neler yapabileceğimi tahmin edebilmek için beni inceledi.

"Ispartalı Polemarkh Lysandros'a hizmet ediyorum." dedi "Tanrıların merhameti ile sen ayrıldın ve Lakedaimonya'ya kadar deniz yoluyla bana eşlik etmen emredildi."

KİTAP V

ALKİBİADES ISPARTA'DA

XXV

KIŞ MEVSİMİNDE ASKER

Lakedaimonya'ya ulaşmamdan altı ay kadar önceydi. Rhegium'a yaptığım deniz aşırı yolculukta ve sonra da Killere'den yürüyerek yaptığım yolculukta sağlığım aniden kötüye gitmeye başladı. Endius'un, Eurotos vadisinin kuzeyindeki *kleros* adı verilen yurtluğunda konaklamak zorunda kaldım. İsparta'yı ise bahara kadar göremedim.

Lakedaimonyalar'ın söylediği gibi "param avcumda" tüm kışı yatakta geçirdim. Göğsümün üzerindeki deri, kağıt kadar incelip gerilmişti. Aynada bana bakan bir iskeletti. Bacaklarımda Sicilya'da aldığım yirmi yedi iyileşmemiş yara vardı. Delikler, kesikler ve her iki aşil ekleminin hemen üstünde, iki üç parmak kalınlığında pul pul dökülen bir deri. Kaburgalarım bir düzine kadar yerden kırılmıştı. Kafamın üstü öyle yara bere doluydu ki, küllü suyla temizlenmesi için saçım tıraş edildiğinde derisi mor renkteydi ve soğan gibi, tabaka tabaka soyuluyordu. Yemek yemeli ve dinlenmeliydim. Benim hayırseverler, yaşlı bir çift, beni daha önce oğullarına ait olan bir odaya yerleştirmişler ve dinlenmem için beni yalnız bırakmışlardı. Güneye bakan binada güneş ışığı altında yattığım günler, ateşin önünde geçen akşamlar, bir taşralının sınırı olmayan sorumlulukları arasına katılmıştı. Çiftliğin Tekmeci isminde yaşlıca bir tazısı vardı. Gücüm yerine gelince, onunla birlikte kışın geldiği tepelere doğru gezintilere çıkmaya başladım.

Geceler uzundu ve çok sık rüya görüyordum. Kendimi Kronos kadar eski ve geçmişte kalmış hissediyordum. Tüm ölenler gözle-

rimin önünden geçiyordu. Kendim de onların arasındaydım. Babamı ve kızkardesimi, Aslan'ı ve Simon'u ve karımı ve bebeğimi gördüm. Onlarla tüm gece öyle güçlü bir duygu yoğunluğu içinde sohbet ediyordum ki, ruhum sanki sonsuza kadar iyileşmiş gibi geliyordu. Ancak uyandığımda bunların hepsi duman olup gözden kayboluyordu. Elimde hiçbir şey kalmıyordu. Gölge ve güneş benim için birdi. Çünkü görüntüler kendi isteklerine göre beliriyorlardı ve en parlak gün ışığı bile onları yok edemiyordu. Yeniden Büyük Liman'daki yaralıları ve birlik yola çıkarken arkada ölmeye bırakılanları gördüm. Yeniden konvoyun içinde Assinarus'a doğru zar zor yürüdüm. Yüzlerce gece, sadece bu yeni ithama karşı durmak için korkuyla uyandım. Hâlâ yaşıyor olmam! Bunu benden daha çok hak eden binlercesi toprağın altında yatarken ben toprağın üzerinde olmaya nasıl dayanırdım? Bir gece yarısı kapı aralandı. Önümde Alkibiades belirdi. Karşımda, üzerinde Potidaia'da kazandığı kurt dişinden broşuyla öylesine canlı duruyordu ki...Gerçekten odanın içinde olduğundan emindim. Kurtuluşumu Lysandros'in değil, kendisinin sağladığını söyledi. Ona teşekkür değil, küfürler ettim. "Neden beni kurtardın? Neden kardeşimi değil de beni?"

"Kardeşin gelmezdi ki..."

Bu gerçek beni paramparça etti. Onu boğmak için eziyetçimin üzerine doğru hamle yapmayı denedim. Ancak bacaklarım bana itaat etmedi. Tüm konuşma sona erip, görüntüler gözden kaybolurken içimi çok derin bir acı kapladı.

Alkibiades "Benim tarafımda olacak birine ihtiyacım vardı." dedi. "Benim geçtiğim kapıdan geçmiş birine."

Gün ışığında korkaklığımı onayladım, hatta buna özürler bile buldum. Gece ise sorgulanıyormuş gibi ter döktüm. Kendimi Piraeus'taki Phreatto'da gördüm. Adetlere saygısızlığa dair kanunlar, kanlı bir suçla kirlenen ayakların Attika toprağına basmasını yasakladığı için, deniz aşırı işlenmiş cinayetten suçlanan birisi, burada, kıyıdan açıkta bir gemide savunmasını yapmak zorundaydı. Rüya-

larımda kurban vermeye çalışıyordum, ama her seferinde din adamları adağımı geri çeviriyorlardı. Gece boyunca kurbanları katlediyor, iç organlarında lanet okuyordum. Gök kubbe korkumu - daha doğrusunu söylemek gerekirse ölümlülerin ve ölümsüzlerin geçip gittiği, kimsenin yurdu olmayan, Kraterus'un da belirttiği gibi, yaşayanların ve ölülerin, henüz doğmamış olanın ve ölmek üzere olanın geçip gittiği yere olan korkumu- kaybetmemiştim. Aksine daha çok içime işlemişti.

Şarkıyı ve toplumu aynı masada paylaş.

Sadece çocuklarımın hatırası bana kurtuluşumu vaat ediyor gibi görünüyordu. Bir gemi serenlere çarptığında onların yüzlerine daha da sıkı sarılıyordum. Bunu yapmaya hiç hakkım yoktu. Onlara miras olarak bıraktığım ne vardı ki? İsmim bile değil... Savaş beni çağırmıştı ve ben de gitmiştim. Şimdi ise savaştan midem bulanıyordu. Sağlığıma kavuştuğum çiftlik "yaşam desteği" dedikleri yerdi. Azatlı köle ve karısı armut yetiştiriyorlardı. Onları ellerinde aşıları ve kış kutuları ile dolaşırlarken izledim. Bu dokunaklı yuva görüntüleri nasıl da yüreğimi parçaladı! Borazan sesiyle değil, tarla kuşlarının cıvıltılarıyla uyanmaya, yeniden çocuk kahkahaları duymaya nasıl da özlem duyuyordum! İçtimada yerimi başkası alsa, emir verildiğinde bir başkası "Baş üstüne!" dese. Otuz sekiz yıllık hayatımın on dokuz yılı savaşlarda geçmişti. Artık yeterdi!

Ancak geçirdiğim her gece, Isparta'ya ve Lysandros'a olan borcumu arttırıyordu. Kaçabilir miydim? Nereye? Nefesim bir mumu söndürmeye yetecek kadar bile değildi. Yatakta dönmek kollarımdaki tüm gücü alıyordu. Lysandros ya da avlarını cehennemin kapısına götürmeye hazır yardımcıları hemen beni bulurdu. Ve ben daha yurduma dönemeden o para karşılığı avlarından biri olurdum.

O bahar Alkibiades'i konuşurken gördüm. Bu, kralların, ephorların ve Asiller Ordusu'nun önünde toplanan bir açık hava mecli-

siydi. Gilippus Sirakuz'dan zaferle dönmüştü. Atina'ya yaşatılan felaketin büyüklüğü de hesaba katılmıştı. Benim ülkem ve müttefikleri yirmi dokuz bin askerini. iki yüz savaş gemisini yitirmişti. Paralı askerler ve nakliye gemileri de hesaba katılacak olursa miktar hesaplanamayacak boyutlara ulaşıyordu. Harcanan altın talentler dört bini buluyordu, bu da eyaletin hazinesine sekte vuruyordu. İnsanlar için daha da umut kırıcı olan ise savaşın tümüyle, her gemi, her asker tarafından son zırh kırıntısına kadar kaybedilmiş olmasıydı.

Alkibiades başladı:

"Isparta halkı, bugün benden bu konu hakkındaki fikirlerimi söylememi istediniz ve ben de bu durumdan hiç hoşlanmamama rağmen bu isteğinize uymak zorunda kaldım. Benim yurttaşlarım son derece ağır bir yenilgi aldılar. Tanıdığım ve sevdiğim adamlar feci şekilde can verdiler. Çektikleri çilenin çoğu benim kapı eşiğimden çıktı aslında. Size verdiğim tavsiyeler onların felaketine neden oldu."

Isparta Akropolisi, Yüksek Şehir, öyle alçakta kalıyordu ki, çocuklar oraya Diz Yüksekliğinde Şehir adını vermişlerdi. Ancak bölge yine de sıradışı bir akustiğe sahipti. Son derece görkemliydi. Sekiz bine yakın kişiden oluşan Asiller Ordusu Atina da dahil, çeşitli ülkelerden gelen bir sürü temsilciyle birlikte toplanmışlardı. Daha düşük vatandaşlık konumuna sahip, on on beş bin Ispartalı, hatta erkek çocuklar ve kadınlar da katılmıştı. Bu güruh tepeler boyunca, oyun alanlarına ve Artemis Orthia'ya kadar uzanıyordu.

Alkibiades'i son görüşümden bu yana iki kış geçmişti. Bu adamın güzelliğinin hiç azalmayan gücü karşısında dona kaldım. Kırkına yaklaşıyordu. Bakır rengi buklelerinin arasındaki gümüş teller de bunu onaylıyordu. Bunlar onun mükemmelliğini azaltmak yerine çekiciliğini arttırıyordu. Basit Isparta kıyafetinin getirdiği alçakgönüllü sadelik de ayrı bir unsurdu. İnsan, çevresini saran ve ciddiyetle kendisini dinleyen savaşçılar ve atletler görüyordu. Hiçbir

ulus güzellikte İspartalılar'la yarışamazdı. Yemek düzenlerindeki sadelik, rejimlerindeki titizlik, hatta bozulmamış ülkelerinin havası ve suyu onları mükemmel bir ırk kılmak için bir araya gelmiştir. Her otuz adımda bir, yüz hatları ve simetrisi mükemmel, emsalsiz atletik yapılı insanlarla karşılaşılabilirdi. Yine de bunlardan Alkibiades'e dönmek, aydan güneşe bakmak gibiydi, tanrıların ona bahşettikleri diğerlerininkinden çok fazlaydı.

"Size minnettarım İspartalılar. Ölüm cezasına çarptırılmış olarak ülkemi terk ettiğimde sizler bana sığınacak bir yer verdiniz, ben de kendime ve size bir söz verdim. Sadece gerçeği söyleyeceğim. Ne bir eksik, ne de bir fazla. Bana kulak asıp asmamak size kalmış. Bana karşı sevgi duyduğunuz gibi bir yanılgıya düşmüyorum. Benim varlığım ancak sizin çıkarlarınıza hizmet ettiğim sürece kabul görebilir.

"Beni rahatsız eden şeye gelince. Size verdiğim öğütler, kendi ülkemi felakete sürükledi. O ülkenin artık benim olmadığını, benim sevdiğim Atina'nın yerini bir diğerinin, hiç bağlılık duymadığım bir diğerinin aldığını düşünerek kendimi akladım. Ve Atina'ya karşı duraksamadan tüm gücümü kullanabileceğimi düşündüm. Ama bu denklemde bir unsuru atlamıştım. Size ve müttefiklerinize ettiğim yardımın sonucunda bu ulusa verdiğiniz zarar, soyutlamadan öte bir şeydi. Gerçek, kan akıtan gerçek insanları ve insanların başına gelen gerçek ölümleri de içeriyordu. İsparta halkı! Bana yüklediğiniz görev, kendi yurttaşlarıma yıkımı getirmek için yeniden benim fikirlerime danışmanız çok acı. Ancak kaderim sizinle kesişti. O zaman öyle davranmalıyım. Şimdi size önereceğim şey, kendime göre, yapılabilecek en iyi şeydir.

"Öncelikle düşmanınızın başına gelen bu felakete sevinmek için fazla acele etmeyin. Dişi ayı tutsak olup yaralandığında, hiç olmadığı kadar tehlikeli olur. Atina bir donanmasını kaybetti. Tamam isterseniz iki deyin. Ancak sahip olduğu deniz gücü hâlâ Yunan'daki en büyük kuvvet ve onun karakterinde bu gücü ilk fırsatta yeniden canlandırmak var.

İstekleriniz doğrultusunda, şimdi düşmanınızı yenmek için ne yapmanız gerektiğini söyleyeceğim. Ama öncelikle kısa ve öz konuşmayı yeğlediğinizi göz önüne alarak, konu dışına çıkarsam affedilmeyi diliyorum. Önereceğim yol eşi benzeri görülmemiş bir yol olacağından buna ilk cevabınızın bunu yadsımak olacağının farkındayım. Ama bir düşünün, Ispartalılar! Şu anda sürdürdüğünüz yaşam tarzı da bir zamanlar bilinmiyordu.

Likurgus, yasaları düzenlediğinde bunlar köklü geçmişten o kadar uzaktı ki, kimse onun tanrı mı insan mı olduğu konusunda bir şey söyleyemedi. Hiçbir devlet ne onunkine benzer bir şey görmüş, ne de böyle bir şeyi aklından geçirmişti. Bu tip şeyleri kim duymuş olabilirdi ki? Parayı yasaklamak ve para sahibi olmayı ölümle cezalandırmak. Zenginliği ya da doğuştan gelen tüm ayrımcılığı engellemek. Tüm halkı Asil ya da Eşit ilan etmek. Ülke dışına ticareti yasaklamak ve yabancı ülkelerle yapılan alışverişin anayurdu kirletmesini engellemek. Savaş dışında tüm ticaret şekillerini yasaklamak ve bunun gibi kadınların makyaj yapmasını ve marangozların evlerinin önündeki kirişleri yontmasını yasaklayan sayısız reformlar. Likurgus'un aldığı ve sizin de kucak açtığınız tüm bu önlemler, ulusunuzu yenilmez bir birliğin parçası yapmak içindi. Bu emsali olmayan bir şeydi dostlarım. Ancak zaman içinde kabul gördü. Sizin atalarınız bunun anlamını kavradı ve uyguladı. Başarıya ulaştı.

Aynı şekilde büyükbabalarımızın zamanında Pers tehdidi ortaya çıktığında krallarınız Kleomenes ve Leonidas yeni bir savaş için yeni yöntemler geliştirme kaygısına kapıldılar. Dıştan gelecek düşmana karşı koyabilmek için birlik içinde olamayan Yunan şehirlerini koalisyona zorladılar. Daha da ötesi Ispartalı köleler de buna dahil edildi. Bunlar silahlandırıldı ve kendi askerlerinizi de aşacak sayılarda, sizin tarafınızda savaşmalarına izin verildi. Bu da başarıya ulaştı. Şimdi eğer Atina'yı gerçekten yenmek ve bu savaşı sonlandırmak istiyorsanız, bir başka devrim yapma fikrine alışmalısınız.

Öncelikle, imparatorluğu kabul etmeli ve paraya kucak açmalısınız. Her ikisinin kullanımına da alışmalı ve onları hor görmekten vazgeçmelisiniz."

Bu sözler karşısında topluluk ayaklandı. öfke feryatları Alkibiades'in dilini ısırmasına neden oldu. Sesler, imparatorluğun onur kırıcı olduğunu, yabancı yolların itibarı düşüreceğini ve aç gözlülüğün ahlakı yozlaştıracağını, ticaretin yurttaşı yurttaşa düşüreceğini, para hırsının insanları erdem yerine varlık peşinde koşturacağını haykırdı. Konuşmacıya yönelik protestolar öyle arttı ki, bir an için fiziksel bir tehdit altına bile girdi. Ancak sulh yargıçları ve gözetmenlerin etkisiyle kargaşa yavaş yavaş dindi.

"Para kendi başına şeytan değildir, İsparta halkı!" Alkibiades kaldığı yerden devam etti. "Ancak kılıç ve mızrak gibi, nasıl kullanılacağını bilmelisiniz. Ancak kullanılış şekline göre iyi ya da kötü olabilir. Savaşta para bir silahtır. Ama ona böylesine hararetle baş kaldırıyorsanız, size şu öneriyi getireyim: Onu sadece deniz aşırı kullanın. Yurda girmesine izin vermeyin. Ama kullanmanız gerektiğinde de bunu yapın. Önereceğim ikinci değişime gelince:

"Denizde de bir güce sahip olmalısınız. Bir donanmanız olmalı. Bugün sahip olduğunuz cinsten, müttefiklerden ve amatörlerden oluşan bir küvet donanması değil, Atina'nın kendine mal ettiği bu alanda ona meydan okuyabilecek birinci sınıf bir donanma olmalı. Söylemek istediğim, kesinlikle Asiller ve beyefendilerin, sizlerin mızrak ve kalkanlarınızı bırakıp kürekçi sırasına oturmanız değil. Bunu yapmaktansa sağ kolunuzu kesmeyi yeğlersiniz, biliyorum. Ama sizler de denizde şövalyeler gibi savaşmayı öğrenebilirsiniz. Subay olabilirsiniz, komuta edebilirsiniz."

Öfke çığlıkları yerine, bu kez sesli homurdanmalarla, ancak yine de öfkeyle karşılandı. Deniz gücünün devlet yapısını bozacağı, alt tabakadan olanları yücelterek onlara kendilerini daha iyilerle bir tutma cesaretini vereceğini düşünüyorlardı. Bir donanma sahibi olmak demek, demokrasiye de sahip olmak demektir. Bu da, Isparta halkının asla razı olmayacağı bir şeydi. Alkibiades yine gürültü patırtı dinene kadar bekledi.

"Atina'ya bağlı şehir devletleri size çoktan başvurdu. Isparta halkı. İmparatorluğun boyunduruğundan kurtulmak için yardımınızı istedi. İşte şimdi tam zamanı, Atina, Sirakuz'un getirdiği felaketle sendelerken harekete geçmeli. Peki ama ada eyaletlerini ve Küçük Asya'daki şehirleri isyan etmeleri için nasıl ikna edeceksiniz? Ordunuz oraya kadar yüzemez. Bir donanmanız olmalı. Şunu da unutmayın ki, sizin isyana teşvik ettiğiniz Atina'ya bağlı her eyalet, başkaldırısının başarısızlıkla sonuçlanması durumunu göz önüne alarak korkusunu paylaşmak için diğer eyaletleri de haberdar edecektir. Bağımsız olan her bir eyalet Atina'ya gelir sağlayan vergilerin kesilmesine neden olacak ve hazineyi fakirleştirecektir. Kesin bir gerçek var ki, Atina denizlere hükmettiği sürece asla devrilemez. Ancak bunun tersi de, aynı şekilde, malumdur. Donanmasını yenin, Atina'yı da yenmiş olun.

"Şimdi üçüncü ve son konuya gelelim. Eminim, bunu, ilk ikisinden on kat daha iğrenç bulacaksınız. Bu yüzden belki de beni bağırarak susturacaksınız. Ancak bunu yaparken size söyleyeceğim şeyin kaçınılmazlığını da kendinize itiraf edin. Çünkü bu üçüncü uygulanma olmadan, ilk ikisinin bir anlamı olmayacaktır.

"Barbarlarla anlaşmaya varmalısınız.

"Pers İmparatorluğu ile işbirliğine girmelisiniz."

Ben ve ifadesinden anladığım kadarıyla Alkibiades bir an şaşkınlık geçirdik, çünkü bu son öneri bir öfke kasırgasına neden olmadı. Bunun yerine şaşkınlık, durgunluk ve hatta bir kabullenme ortaya çıktı. Çünkü açık açık olmasa da, herkesin itiraf edeceği gibi bu politika yıllardır gizli gizli ve beceriksizce uygulansa da yürürlükteydi.

"Sadece Persler'in hazinesi, Atina'yı yenecek gemileri satın alma ve bunları mürettebatla donatma gücüne sahiptir. Bunu kabullenmeli ve onlarla işbirliği içine girmeye çalışmalısınız. Ama şimdi yaptığınız gibi küçük görerek ve nefret ederek değil, samimiyetle ve ciddiyetle başarmalısınız. Bunu başaracak öyle subaylar bulmalısınız ki, bunlar barbarların sözlerine kanıp (çünkü onlar saray er-

kanı kurnazlıklarıyla ünlüdür) yenilmesinler ve sizi, kendinizin de iddia ettiğiniz gibi sizi Yunan dünyasının kurtarıcıları olarak adlandıran Hellen müttefiklerinizden uzaklaştırmadan bunu başarsınlar.

"Medler ile bir ortaklık," Alkibiades hemen önerisinin niteliklerini belirtti, "yatağa Pers pijamaları içinde girmek demek değildir. Bu sadece bir çıkar ilişkisidir. Isparta'nın çıkarlarına hizmet ettiği sürece devam edecek ve bu hizmet durduğunda ise yürürlükten kalkacaktır."

"Bu öneri, kahramanlıklarıyla Yunan'ı Medler'in boyunduruğundan koruyan siz Leonidas'ın oğullarına ne kadar tiksindirici gelirse gelsin, içinde tarihi bir kaçınılmazlık barındırmaktadır. Pers İmparatorluğu'nun altını var. Büyük Kral Atina'dan korkar. Onun hazinesi zaferi getirecek donanmayı satın almaya yeter. Eksik olan tek şey ise sizin bunu kumanda etme azminizdir."

Alkibiades dikleşti. Atinalı elçilerin olduğu yere bakmadı. Aslında kendisi de az önce söylediklerinin, ulusunun sonunu getirecek alçakça şeyler olduğunun farkındaydı. Bir huşu dalgası, dinleyenleri oldukları yere mıhlamıştı. Alkibiades'in önerisi öylesine nefes kesen bir vatan hainliğini gösteriyordu ki, sahnede oynanan bir trajedi gibi bunun söze dökülmesi korku ve acıma duygusunu ateşledi. Gökyüzünden hiçbir zaman şu anda korktuğum gibi korkmamıştım. Alkibiades'in yüzünde de böyle bir korku ya da huşu bulmak için ona doğru döndüm. Eser yoktu. Sürgün, kendisinden başka hiç kimsenin ayak basmaya cesaret edemediği bir kara parçasında geçip gidiyordu. "Isparta halkı, sizler benim önerilerimi dinlemek istediniz, ben de bunları söyledim."

O gün iki söz düellosu daha yapıldı. İlki hemen Alkibiades'in konuşmasından sonraydı. Alkibiades aşağıya inmiş, kalabalığın arasında ilerlemeye çalışıyordu. O sırada şövalye Kallikratidas onun yolunu kesti. Kendisi daha sonra, şimdi kınadığı bu ilkenin başlıca uygulayıcısı olacaktı. Bir yandan Alkibiades'in anlattıklarının yararlı olacağını söyleyerek hakkını veriyor, diğer yandan "Bedeli ne olursa olsun amacımız bir zafer kazanmak mı?" diyerek yurttaşlarına soruyordu.

"Bu rezil planı uygulayarak Atina'ya. Akropolis'e zaferle çıktığımızda bizden geriye ne kalmış olacak kardeşlerim? Özgür insanları köleleştirmek için zorbalarla işbirliği yaptığımızda bizler ne tür adamlar olacağız? Burada bulunan konuğumuz bizim gibi giyinmeyi, bizim gibi egzersiz yapmayı, bizim gibi konuşmayı öğrendi. Ama derler ki, bukalemun beyaz dışında her renge dönüşebilir." Rakibine döndü. "Bizim dönüşmemizi istediğin bu yeni ulus nasıl bir şey Alkibiades? Ben bunu tek bir kelimeyle adlandırıyorum: Atina !"

Bunu, onaylayan haykırışlar takip etti. Kallikratidas Alkibiades'e doğru: "Senin önerilerine kucak açarak paragöz ve zorba Atinalılara mı dönüştüreceğiz kendimizi? Tüm Yunan'ı köleleştirdiğimiz için öğünecek miyiz? Peki senin önerdiğin bu sözde Atina'yı -bu demokrasiyi- kim yönetecek ?"

Alkibiades'in kendi tarafına çektiği açıkça belli olan Lysandros, Endius'a ve yanındakilere aşağılayarak baktı. Yanındakiler ise müttefiklerinin cevap vermesini bekleyerek sessiz kalmayı tercih ettiler.

"Seni anlıyorum ve senden böyle bir şeyi de bekliyorum, Kallikratidas. Senin yerinde olsaydım, belki ben de aynı karşılığı verirdim. Ama şunu anla. Burada anlatmaya çalışıp ortaya koyduğum hiçbir şey kendi yararıma değil. Bundan nasıl kazanç sağlayabilirim ki? Bunlar bir dostun, karşısındakinin iyiliği için isteyebileceği türden şeyler. Önünüze koyduğum bu hareket tarzından nefret ediyorum. Ama bunlar bir tanrının ağzından dökülen sözler ve bu tanrının adı da Gereklilik. Bunu ya akıl ve sağduyuyla isteyerek benimsersiniz ya da istemeden olayların akışı içinde mecbur kalarak kabullenirsiniz. Ama bunu yapacaksınız. Yapmalısınız. Yoksa yok olursunuz."

İkinci ağız dalaşı ise dakikalar sonra geldi. Kalabalığın içinde kendine yol açmaya çalışan Lysandros'a yaklaşmaya çabalarken -henüz onunla hiç konuşamamıştım- şans eseri kulak misafiri oldum. Ephor Antalkidas, hem Mantinea hem de Amfipolis'teki savaşlarda sivrilen altmış yaşındaki bu adam genç Lysandros'a yak-

laştı ve onu kenara çekti.

".....tüm kalbimle isterdim ki, amca." diyordu Lysandros birinin kıdemli biriyle konuşurken kullandığı hürmet ve sevecenlik ifadesini takınarak, "varolan seçeneklerimiz büyükbabalarımızın zamanında olduğu gibi kesin hatlarla belirli olsun. Ama burası Termopilai değil ve bizler de Leonidas değiliz. Bugün Lakedaimonya fırtınaya yakalanmış bir gemi gibi, geri dönemiyor ve olduğu yerde de kalamıyor. Tek şansı kürek çekerek ileriye gitmek."

"Ve kürek çekmek," diye Antalkidas cevapladı. "hile ve ikiyüzlülükle onurumuzu iki paralık ederek despotlarla anlaşmaya varmak anlamına mı geliyor?"

"Aslan derisinin gerilmediği yerde, tilki derisiyle yama yapılır."

"Tanrı bizi korusun Lysandros, senin gibi adamların tahta çıkacağı zamanın gelmesinden bizi korusun. Sen ve o lanetli adını ağzıma almaya iğrendiğim Atinalı alçağın, cehennemden çıkan bu ikilinin bu azap günlerinden, bizleri yönetmeye kalkmasından korusun !"

Lysandros "Zaman değişti," diye soğukkanlılıkla cevap verdi. "ve eğer bu Tanrı'nın isteğiyle değilse neyin sayesinde oldu? Söyle bana yaşlı adam. Ölümlüler gökyüzünü zamanın geçip gitmesi yoluyla onurlandırmıyorlar mı? Ve akılsızca eski yolları kullanarak ona saygısızlık etmiyorlar mı?"

"Lysandros, yeni bir toprak parçasına küfür ediyorsun!"

"Bize ne yaptıracaksın, Antalkidas? Gelecek, savaşan bir adamdan daha büyük bir hızla geçip giderken sen zafer ilahileri söyleyerek tuzlu kıyıya mı gömüleceksin ?

Şimdi yaşlı olanın bakışları, Lysandros'un arkasından geçen Alkibiades'e yöneldi. Bakışları birinden diğerine gidip geliyor, bu ikiliyi sadece birkaç devletin değil bir kuşağın temsilcisi düşmanlar olarak görüyordu.

"Her şeye kadir Tanrıya şükrediyorum, Lysandros. Isparta'nın sen ve senin gibi adamlar tarafından yönetildiğini görecek kadar yaşamayacağım."

XXVI

LEONİDAS'IN EVLATLARI ARASINDA

Alkibiades, o yaz pek ortalarda görünmedi. İyonya ve adalarda Isparta vekili gibi görev yaptı. Barışın ilk günlerinde, Argos, Elis, Mantinea gibi büyük devletlerle anlaşmak ve Atina'ya sağlam müttefikler kazandırmak için yaptığı gibi girişimlerde bulundu. Ancak şimdi karşı taraf adına çalışıyordu. Atina'ya isyan etmeleri için Khios, Eretria ve Klazomenae'yi kışkırttı; ardından Miletus'a doğru yol aldı ve onu da ikna etti. Sonra da asıl ganimeti ele geçirdi: Isparta adına Pers kralıyla müttefiklik antlaşması yaptı. Teos'u, Surlar'ı yıkması için, Lebedos ve Aerae'yi de başkaldırmaları için ikna etti. Bunu tek başına, arkasında yalnızca tek bir Ispartalı komutan ve sadece beş gemiyle başardı. İsyanlarını Lesbos'a kadar genişletmeleri için Khionları yönlendirdi. Onlarda burada Mitilene ve Methimena adlı büyük eyaletleri isyana teşvik etti. Bu sırada Isparta kara kuvvetleri Klazomenae'yi güvence altına almak ve Kyme'yi ele geçirmek için harekete geçti. Alkibiades başka bir egemen noktayı daha ele geçirmişti. Bu, Isparta Kralı Agis'in karısı Timaea'nın kalbiydi. Kadın Alkibiades'in sevgilisiydi. Her hizmetçi ve Lakedaimon her piç kurusu bunu söylüyordu, hatta onun çocuğunu taşıdığını da fısıldıyorlardı.

Bana gelince; sağlığıma yeniden kavuşmam sıkıntılı ve yavaş oldu. Yaz geldiğinde Therai'deki tepelerde kır gezintilerine çıkmak yerine, oralarda son sürat koşar olmuştum. Askerler, bir adamın ancak sevdikleri toprağın üzerinden çok altında kaldığında öldüğünü söylerler. Benim hikayem de işte buydu. Ancak yine de ya-

şam durmaksızın akıp giden bir nehirdir ve bazen, bir kalk borusuyla günün aydınlanışını fark edemeyecek kadar acı verir.

Alkibiades ayrılmadan önce bana bazı şeyler bırakmıştı. Araç gereç takımı ve bununla birlikte bir sandık, bir *phoinikis* cüppesi ve on altın mina -ki çok önemli bir miktardı- eğer sefer başarıya ulaşsaydı, Sicilya'dan kazanacağım kadar yani. Limnai'deki konuk barakalarından birinde kalıyordum. Kendime ait bir odam vardı ve *ksenoks* konumuna, bir büyükelçinin olacağı gibi, konuk dost konumuna sahiptim. Yemeklerimi Endius'un yemekhanesinde, Amfiktion'da yiyebilirdim. Spor salonunda idman yapabilir ya da eğer davet edilirsem av partisine katılabilirdim. Yalnızca Dorlar'a ait olanlar dışında her hangi bir tapınakta kurban sunabilirdim. Buna ek olarak hem Endius'un hem de kardeşi Sphrodias'ın yurtluklarına girme ayrıcalığı da verilmişti. Bunun anlamı şuydu: Asillerin yaptığı gibi atlar ya da köpeklerle ilgilenebilir, hatta refakatçim olarak bir helot talep edebilirdim. Herhangi bir pınardan ya da halka açık bir kuyudan su alabilirdim. Sahip olmadığım haklar sadece silah taşımak ve ateş yakmaktı. Bana yardımcı olan çiftin son talimatları o dönene kadar ağzımı sıkı tutmamdı.

Lysandros'u benim için ayrıcalık yapmaya zorlayan Alkibiades'ti. Aslında bunu eski dostlarımdan öğrendim. Şimdi yeniden bir bağ kurduğum Yetiştirme'deki okul arkadaşlarımdan. Onların gözlerinde gördüğüm güven ile kendimi yeniden Lakedaimonlu hissediyordum.

Şehir son gördüğümden bu yana çok değişmişti. Bir av partisine davet edildim. Tuzakları hazırlayan hizmetkâr, Turp denilen Mesenyalı bir serfti. O ve yardımcıları izleri takip ederken, ev sahibimiz Amfiorius isimli bir asil ona biraz daha hızlanmasını söyledi. Adam cümlelerinin sonuna "efendim" ya da "lordum" sözlerini eklemeden "Olabildiğince hızlı yapıyorum," diye cevap verdi. Bundan on sene önce böyle bir küstahlık, bunu söyleyenin *ekpo don* olmasına yani "ayaklar altına alınmasına" neden olurdu. Şimdi ise bir omuz silkmeyle ya da bir el hareketiyle geçiştiriliyordu.

Neodamodeis'in, yani savasta hizmet ederek özgürlüklerini kazanan yeni vatandaşların ve aynı yöntemle büyük general Brasidas'ın emri altında savaşarak bu hakkı kazanan brasidioinin yarattığı etki her yanı sarmıştı. Hiçbir köle, ne kadar aşağı tabakadan olursa olsun, durumunun kalıcı ve değişmez olduğuna inanmıyordu. Kurtarıcım Lysandros bir konuşmasında ephorlara "umut tehlikeli bir içkidir" diye seslenmişti. Konuşma öyle nam salmıştı ki, yazılıp dağıtılmış ve Lakedaimonya'da duymayan kalmamıştı. "Savaş tıpayı açtı ve hiçbir şey bunu yeniden mühürleyemezdi."

Lysandros ve Endius kendilerini, oy verme hakkı olmayanların koruyucusu ve savunucusu olarak tanıtmışlardı ya da en azından bu insanların da devlet yapısı içinde yer almaları gerektiğini kavramış görünüyorlardı. Her ikisi de ne özgeci ne de demokrattı, sadece Alkibiades gibi gerçekçiydiler. Bu ikili, bana söylendiğine göre, onunla anlaşmıştı ya da en azından karşılıklı çıkarları olduğu konusunda uzlaşmışlardı. Lakonya sınırlarına girmesine aracılık eden Endius'tu ve Lysandros da polemarkh olarak ona kefil olmuştu.

Lysandros konuşmasında şöyle der: "Tüm büyük devletler, hem güçlerinden, hem zayıflıklarından kaynaklanan doğanın öfkesi içinde kendilerini bulurlar. Atina'nın dengesini bozan demokrasidir. En iyi şekliyle, bu resmi izinler, vatandaşlık hakkı alma girişimlerini iyice açığa çıkarır ve bu yeni iş gücü de ulusu benzersiz bir refaha götürür. Bunun kötü tarafı ise, siyasi yapılarda ortaya çıkan kıskançlıktır. Demokrasi, gençliğini yiyip bitirir. Bir adam ne kadar yükseğe çıkarsa, etrafındakiler de bir o kadar gayretle düşüşüne sebep olmak için uğraşıp didinirler. Bu nedenle eğer meşrulaşmış yüceliğe sahip bir birey ortaya çıkarsa, devlet, halk, onun ellerini kollarını bir kazığa bağlayıp ayağının altındaki odunları ateşe vermeden önce, sadece bir an ondan yararlanabilir.

"Lakedaimonya'ya gelince; bizim sapkınlığımız helot üzerinde uyguladığımız köleliktir. Kölelerimizin alın terinin, biz onları boyun eğmeye zorladığımız sürece akacağını düşünüyoruz. Ama kim kimi yönetiyor? Geceleri bizi çiğ çiğ yiyebilecek kişilerin serdiği ha-

lıların üzerinde yatıyoruz ve uykumuzda dönüp dönmediğimizi merak ediyoruz. O göklere çıkartılan, yenilmezliğiyle ünlü ordumuz, şimdi uzak diyarlara doğru ürkerek ve oyalanarak yola çıkıyor. Evinde, arkasında bıraktığı mutfak satırlarına sırtını dönmeye korkuyor. Seferdeyken nöbetçilerimizle yüzyüze geliriz. Bizden cok düşmana hizmet edenlerin olabileceği korkusunu hep içimizde taşırız. Azat edilmemiş insanlarımız, birlikte gelişeceğimiz ya da yok olacağımız bir kılıçtır; ya bu kılıcı elimizde tutacağız ya da ölümümüz bu kılıçtan olacaktır."

Lysandros bir donanma istiyordu. Genişlemek ve yayılmak arzusundaydı. Ancak geçmişten gelen eski yasalar, gereken alım satımların gerçekleşmesine izin vermiyordu. Hiçbir şey değişemezdi. Hiçbir şey değişmeyecekti. Ancak değişim olmalıydı ve bu genç adamlar bunun farkındaydı.

Şimdi, uzun zamandır çözüme ulaşmayan bir şey daha vardı. Siyasi oluşumlar ya da ortaya çıktıkları topraklardan, güreş okullarından dolayı "yağlayıcı ve toz alıcılar"olarak bilinenler, bu kaynayan arı kovanları, daha önceleri yoktu, ancak şimdi herkesi sindiriyordu.

Altı yüz yıldır Isparta devlet yapısının el değmeden devamlılığını sağlayan antik yasaların özünü oluşturan önemli niteliklerden biri de, tüm kurumlarda mevcut olan gençlerin canlandırıcı etkisiydi. Kıdemli askerler her yerdeydiler. Hiç bir kurum ya da kişi, kıdemlilerin karar mekanizmasındaki etkinliğinden kaçamıyordu. Yağlayıcılar ve toz alıcılar ise bu konudaki hoşnutsuzluklarını dışavuruyorlardı. Bu, genç erkeklerden oluşan bir dernekti ve bu genç erkekler çok sabırsızdılar. Geleceğin tarafını tutuyorlardı. Liderleri Lysandros, Endius, Khalkideus ve Mindarus'du. Ona ön ayak olan Brasidas gibi, Gilippus da bu çevrenin bir üyesiydi. Kısacası bu kamp, servetlerine ve doğduklarında edindikleri haklara bakmaksızın en zeki ve en hırslı Spartia'ler'den oluşuyordu.

Endius en varlıklı olanlarıydı. Kuzey vadisindeki yurtluğunda çok nadir bir şarap üretiyordu, buna meliades "bal tatlısı" deniyor-

du. Ayrıca orada üretilen arpa, incir, ve peynirler öyle boldu ki Endius toplantılardaki üyeliklerini daha fazla koruyamayacak olan en azından dört asil savaşçıya sahip çıkabilirdi. Endius onların konumlarını Spartiate olarak iyileştirerek haklarını genişletti. Buna ek olarak bir grup *mothakes*, asillerin piç oğulları için koruyuculuk yapıyorlar, yetimhanede eğitim görmeleri için harçlarını ödüyorlardı. Şimdi bunlar Endius'a, devlete oldukları kadar sadıktılar. Onu koruyucuları olarak gören kökleri de sayınca, Endius'un kendine özel bir ordu kurabileceği söylenebilirdi.

Alkibades'in onu desteklemesi nüfuzunu daha da arttırmıştı. Dostunun deniz aşırı kazandığı her başarı yurtta Endius'un hanesine yazılarak ona geri dönüyordu. Kranioi'deki at mülkü yüz on akreydi, burada sürgündeki dostu için bir karargâh kurmuştu. Alkibiades'in doğuda, düşmanın kötülüğüne çalışmak için sıvıştığı günün yıldönümünde, ona eşlik etmek için çağırıldım. Benim gibi bir sürü yoldaş vardı, ayrıca Ispartalı asiller ve onunla birlikte sürgün edilen Atinalılar. Oraya vardığımda, oğlanlar arasında yapılan binicilik müsabakası henüz sona ermişti. Başta Alkibiades ve Endius olmak üzere ileri gelenler, herkesi memnun edebilmek üzere ödüller sundular. Bunu kurban törenleri ve ziyafet takip etti. Tüm bunlar olurken ağızlardan benimle ilgilenildiğine dair tek bir sözcük dökülmedi. En sonunda, saat gece yarısını geçerken, grup, Alkibiades'in yaşadığı yere yerleşti. Onun yanına, oturduğu yere çağırıldım.

"Bana Sicilya'dan bahset," diye buyurdu.

Bulunduğumuz oda onun çalışma odasıydı. Her yerde meclis tutanakları, hukuk mahkemesi kayıtları, Atina, Argos, Tebai, Korint'le ilgili her tür bilgi ve belge yayılmıştı. İnsanın gözüne donanma ile ilgili belgeler, yapı makbuzları, gemicilik siparişleri, askeri mahkeme metinleri, şifresi çözülmüş skytalai, akla gelebilecek askeri ve siyasi her türlü istihbarat çarpıyordu. Ayrıca oda baştan aşağı kişisel yazışmalar ile doluydu. Adreslerine ilk bakışta, bunların Yunan şehirlerinden, Ege, İyonya adalarında ve Asya'dan çıktığı anlaşılıyordu.

"Zaten bunun hakkında mümkün olan her şeyi çoktan duydun."

"Ama senden değil."

Ona anlattım. Bütün gece sürdü. Endius ve sağda solda dağılmış diğerleri horlayarak bir köşeye kıvrıldılar. O ise pür dikkat, sadece benim geçiştirdiğimi düşündüğü yerlerde olaylar ve olanlar hakkında daha fazla bilgi isteyip konuşmamı keserek, beni dinledi.

Her şeyi duymak, hem de en kötüsünü bilmek istiyordu. Bir isim mi duydu, hemen adamın kaderinin ayrıntılarını öğrenmek için sıkıştırıyordu. Onun için her ayrıntı önemliydi. Adamın yaptığı bir espri, karısı, nasıl öldüğü... Alkibiades, topografya ya da stratejiyle ilgilenmiyordu. Epipolae'de arazinin durumu, donanmanın yerleşimi.. Bunları geçiştiriyordu. Hiçbir tepki göstermiyordu. Sadece acımasız kısımlarda gözleri büyüyordu, gözleri ve çenesinin altındaki kasları. Tıpkı bir işkencede gönülsüz yer almak zorunda kalan tüm askerlerde olduğu gibi...

"Yoruldun mu Pommo? Daha sonra devam edelim mi?"

"Hayır, bitirelim."

Endius "Ben sıkıntıdan patlıyorum," diye araya girdi.

"O zaman git yat."

"Daha ne kadar bunları duymamız gerek?"

"Ben yeterince duyuncaya kadar,"

Alkibiades, sadece Atinalılar arasında değil, müttefikler ve köleler arasında da yaşanan bireysel fedakârlıkları ve yiğitlikleri saymamı istedi. Her birinde katibi, ismi, baba adını ve anayurdu not ediyordu, defalarca emin olup olmadığım konusunda sorguya çekildim.

"Ya buna saygı göster Endius ya da git uyu!"

Şafağa doğru bitirmiştim. Alkibiades tüm gece kıpırdamamıştı. "Hepsi bu kadar" dedim ve kalktım.

Padoğa doğru tek başıma yürüdüm. Yurtluktakiler henüz uyanıyorlardı. Seyisler günlük rutin işlerine başlıyorlardı. Onları izledim. Alkibiades'in arkamdan gölgeler arasında çıktığını fark edebi-

liyordum. Aklımda onunla konuşmak ya da orada olduğundan emin olmak yoktu, ama yine de döndüm.

"Benden senin kadar nefret eden biriyle daha önce hiç karşılaşmamıştım" dedi.

"Bu kadar emin olma. Pek çok kişi senden çok daha fazla nefret ediyor."

Hafifçe güldü. "Buraya beni öldürmeye geldin. Peki ama neden yapmadın?"

"Bilmiyorum. Sinirlerimin zayıflığından herhalde."

Arkamı döndüm. Yüzünde beliren ifadeye benzer bir bakış hayatımda, görmemiştim.Yeryüzünde tamamen tek başına kalmış bir adamın bakışı gibiydi. Kimseye, hatta tanrılara bile güvenmeyen biri gibi. Kendi ölümü, herkesin kolaylıkla anlayabileceği gibi, onun için bir şey ifade etmiyordu. Bir davada çok acı çeken bir tutuklu gibiydi. Çok açık bir şekilde, etrafındakilerden farklı olarak gerekliliğin anlamını kavraması için yol gösteren dehası ile engelleniyordu. Bu öyle bir dehaydı ki, onun yeteneklerine hizmet ederek tutkunun ona getirdiği gücü ve bunun gerekliliklerini yerine getirme kararlılığını sunmuştu. Ancak yine de yurttaşları kendi iyilikleri adına ona aldırış etmemişlerdi, onu dikkate alan sadece düşmanlarıydı. Ve onlar ne kadar çok avantaja sahip olurlarsa, ondan o kadar çok nefret ederlerdi.

Savaştaki her bir komutanın bir rütbesi ya da makamı vardı. Bir yetki sahibi olarak konuşuyor ve hareket ediyordu. Yalnızca Alkibiades bunlardan ayrı olarak yer alıyordu. Ne kendisine özel bir görev yeri ne de görevi vardı; hatta sırtında rütbeli bir giysi bile yoktu. İşte orada duruyordu. Devletsiz ve lanetlenmiş olarak, en azılı düşmanları arasında yalnızdı. Ancak Ispartalı ya da Atinalı olsun, savaşın gidişatını hâlâ herkesten çok kendi isteklerine ve çıkarlarına göre yönlendiriyordu.

Daha sonra kendimi Pers çadırları arasında ve isimlendirilemeyen bir paniğin tam ortasında buldum. Tanıdığım herkesten çok uzakta olduğunu fark etmiştim. Benim hayatımı kurtaran bu

adam, bu acıya nasıl dayanmıştı? Hangi sınır onun zaten şu anda bulunduğu yerden daha uzakta olabilirdi? Daha ne acımasızca suçlar işleyebilirdi? Tek başına daha ne kadar fazlasını elde edebilirdi? Ama yine de yanıp tutuşuyordu. Düşmanlarının iddia ettiği gibi zenginlik ya da şan ve şöhret için değil. Hatta bana göre, yeniden kabul görmek için de değil. O kader ya da tanrılar tarafından bir savaşa mahkum edilmişti, onu mahveden kişiliğinin tüm çabalarını boşa çıkardığı ve sadece yararlı olmak istediği kişilere kötülük getirdiği bir savaşa...

"Hayatını kurtardığım için beni bağışlamayacak mısın, Pommo?"

Bakışlarım pelerinini tutan tokaya takıldı. Bu, Potidaia'da kazandığı kurt dişiydi. Ispartalılar'ın "yaşanmışlık duygusu" dediği şeyi yaşıyordum: İnsanın gördüğü bir şeyin daha önce de olduğunu hissetmesi.. Kendimi "Neden benim hayatımı kurtardın ?" derken buldum. "Ve neden kardeşiminkini değil?"

"Kardeşin gelmezdi ki .."

Bunu bir gözlem gibi, olduğu gibi ve doğrudan, kötülükten uzak söylemişti.

"Peki neden beni buraya getirttin ?"

"Yanımda, benim geçtiğim kapıdan geçmiş birine ihtiyacım vardı."

Bu söyledikleri, kesinlikle ateşliyken rüyamda gördüğüm hayalinin söylediği cümleydi. Ona bundan bahsetmiş miydim ? Hem neden ?

"Peki bu hangi kapı?..... Cehenneme mi açılıyor??"

Cevap vermedi. Bunun yerine acı dolu ve alaylı bir ifade ile tokasına uzandı ve açtı. Üzerinde "Yiğitlik İçin" yazıyordu. Bunu benim pelerinime iğneledi.

"Senin ölümünü ertelememin başka bir sebebi daha var."

Parnon Tepesi'nin arkasında gökyüzü aydınlanıyordu. Oraya döndü. Bekledim.

"Eğer öldürüleceksem, bu işin benden gerçekten nefret eden biri tarafından yapılmasını isterim."

Bana dönerek doğrudan gözlerimin içine baktı. "Bu savaşı ne zamandır sürdürdüğümüzü hatırlıyor musun, Pommo? Başladığında henüz birer çocuktuk. O günün bebekleri şimdi yetişkin birer adam."

Savaştan bıkıp bıkmadığımı sordu.

"Tüm kalbimle."

Tarlalar boyunca helot çiftçileri işlerine doğru yola koyuluyorlardı.

"Lysandros yakında seni çağıracaktır. Sana ne söylerse yapmalısın."

"Neden?"

"Benim için."

Elini omzumda hissettim, bir dost eli gibi kararlıydı.

"Kendini böyle zalimce yargılama, Pommo. Yaşamak bazen ölmekten daha zordur. Ayrıca senin başka bir şansın yoktu. Tanrılar seni bu amaçla seçtiler. Tıpkı beni de kendi amacım için seçtikleri gibi." Gülümsedi ve omzumu bıraktı. "Hâlâ öğrenemedin mi dostum? Tam da oradayız, sen ve ben, acı sona yaklaşıyoruz."

Lysandros'un beni görmek istediği gün Karneius ayının güneşli bir öğledensonrasına denk geliyor. Şehir Apollo Festivali için hazırlanıyordu. Silah altındakilerin tüm talimlerine ara verilmişti. Adacık denilen sahada onunla yan yana geldim. Lysandros "Bir deniz subayı olarak hizmet verdin," diye söze başladı. Kısa kesmek istiyordu. "Yeniden hizmet vereceksin."

"Bir suikastçı olarak değil herhalde. Bunu kastetmiyorsun, değil mi?"

"Çok akıllıymışsın gibi davranmayı kes, seni orospu çocuğu. Eğer ben olmasaydım hâlâ taş ocağında çürüyor olacaktın. Ve sakın dostunun seni sevdiğinden kurtardığını düşünerek havalara girme. Yakında o da kendi başının çaresine bakacak ve buradan kaçacak. O yüzden buradasın ve senin onunla olacağını, onun yanında yer alacağını düşünüyor."

"Bunu yapacak mıyım ?"

"Sen gökyüzüne benim keyfime göre bakacaksın ve benden izin almadan nefes bile almayacaksın."

Lysandros bedensel olarak kuvvetli bir adam değildi. Benden yalnızca bir baş boyu uzundu, omuzları da dardı. Yine de beni son derece korkuttuğunu söylemekten hiç utanç duymuyorum. "Onun sana ihanet edeceğinden bu kadar eminsen," dedim, "neden onu şimdi öldürmüyorsun?"

"Çünkü işime yarıyor. Tıpkı benim de onun işine yaradığım gibi. Şu anda ikimiz, iki kardeş kadar birbirimize yakınız."

Yanında Çilek belirdi. Gözetleniyorduk. Lysandros ve ben, Koşu Pistini ve Kahkaha tanrısının bronz heykelini çevreleyen akasya ağacının altından çıkıp, Amiklion Yolu'ndan kızların çıplak ayaklarla idman yaptıkları Kurdele'ye doğru indik. "Burada dur!" Lysandros dikenli ağaçların altındaki yeri işaret etti. "Neler olacağını anlaman gerekiyor."

"Isparta, Pers ile müttefik olacak. Karşılığında ise Asya'daki Yunan şehirlerini verecek. Bunları Atina'nın işini bitirecek bir donanma ve altın karşılığında Darius'a satacağız. Bunu bizim için Alkibiades ayarlayacak. Hiçbir Ispartalı, ben ve Endius da dahil, bunun içinde yer almayacak. Bu başarıldığında, Alkibiades bize ihanet edecek. Bunu yapmalı. Ve yapacak da. Yurduna dönmek ve kendini yurttaşlarının gözünde biraz olsun temize çıkarabilmek için her yolu deneyecek.

Şimdi de en entrikalı bölüm. Onun yıkılışını üç kuvvet bekliyor olacak. Ondan nefret eden yurttaşları, Isparta kampındaki düşmanları ve onun ikili oynadığını fark eden ileri görüşlü Persler."

Lysandros bana doğru döndü.

"Sen onun hayatta kalmasını sağlayacaksın Polemidas," dedi, benim Lakonya kökenli adımı kullanıyordu. "Sen ve benim kiralayıp senin eğiteceğin denizciler."

"Sen onun ölümünün gerekli olduğunu düşünene kadar demek istiyorsun."

Ispartalı bu sözlerin karşısında dikleşti. Ne benim, ne de bu boş doğruculuğumun ona ilginç gelmediği açıktı. Ancak yine de soru-

nun kendisi ona ilginç gelmişti. Bir an için acımasız tavrı yumuşadı ve benim, onun adına hareket edecek biri olmadığımı anlayarak pişmanlıkla bana baktı.

"Dostunun yok olmasını isteyen ben değilim, Polemidas, onun kendisinin de taptığı tek bir tanrı."

"Hangisiymiş bu tanrı ?"

"Gereklilik."

XXVII

SAMOS RIHTIMINDA

Polemides'in hikayesini anlattığı bu anda [büyükbabam araya girdi] dönüm noktası niteliğinde bir olay oldu. Detektiflerim Miron ve Lado, yanyana, çalışma odamda belirdiler.

"Efendim onu bulduk! Kadını..."

"Hangi kadını?"

"Eunis'i! Müvekkilinizin, suikastçının karısı."

Polemides onun öldüğüne inanıyordu. Bu gerçekten iyi haberdi. Miron "O burada," diye ısrar etti. "Hem de yanında çocuklarıyla -toparlayacak olursak- konuşmaya razı oldu"

Piraeus'da, benim evimde bir görüşme ayarlandı. Bundan zaten bilinenlerin ötesinde bir şey çıkmadı. Sadece Eunis kendinden bahsederken, tesadüfen Hestiodorus'un oğlu Kolophon'la, Polemides'i cinayetle suçlayan kişiyle tanışıklığı olduğunu öğrendik. Daha da ötesi Eunis, savaşın yirmi üçüncü yılında kapeleion denen meyhanede gerçekleşen cinayetine de tanık olduğunu söyledi. Onu çok sıkıştırdım, ama başka hiçbir konuda ağzından tek bir söz çıkmadı. Ücretini bile almadan hızla sıvıştı. Ne o, ne de başka biri ücreti istemek için gelmedi.

Ertesi gün bunu Polemides'e anlattım. Çocuklarının annesinin Atina'da olduğunu duyunca hiç şaşırmış gözükmedi. "Onun hakkında hiçbir şey beni şaşırtmaz." Oğlunu ve kızını görmek ister miydi? Belki Eunis'i ikna edebilir, hatta gerekirse bunun karşılığını ödeyerek onlarla yeniden görüşmesini sağlayabilirdim. Tutuklunun cevabı beni mahcup etti. "Çocuklarımı

gerçekten gördün mü? Tam olarak onların yanında olduğunu söyledi mi?" Bunlara yanıtım olumsuz olunca, homurdandı ve konuyu kısa kesti. Adamın doğrudan verdiği cevaplardan çok, kaçamak yanıtlarından anladığım kadarıyla oğlu ve kızı, annelerinden alınmışlardı ve en son onun gözetimindeydiler. Bu, Polemides'in Akharnae'deki Yol Dönemeci'nde bulunan aile yurtluğunda kaldığı zamanlardı. Sorularıma devam ettim. Çocuklarını görmek ister miydi?

"Beni burada görmesinler."

Hücrede hiç pencere yoktu. Sadece çatıda gölgesi kuzey duvarına düşen, güneş ışığının girdiği dört köşe bir açıklık vardı. Polemides önce bana, sonra prangaya vurulduğu yerden yetişebildiği kadarıyla bu pencereye döndü. O anda onu yıllar önce ilk gördüğüm anı hatırladım. Hemen hemen aynı duruş ve yüzünde aynı ifade. Gemi Samos'a varırken, uzun kadırganın baş kısmında, zırhı içinde duruyordu. Sonra kaynaşmakta olan binlerce denizci ve askerle birlikte iskeleye çıktı. Biri önde, ikisi arkada üç denizci subay Polemides'i takip etti. Alkibiades'i koruyorlardı. "Onun korumasıydın Polemides," diyerek, kendimin de beklemediği bir anda konuştum. "Seni hatırlıyorum. Onun geldiği gün, Samos'taki rıhtımda."

Tutuklu buna karşılık vermedi. Şimdi birer yetişkin olmuş çocuklarının anısıyla ve onların adına duyduğu kaygıyla donakaldığını hissettim. Hatırladığım görüntülerle öylece kalan ben de, kendimi o yerde, o öğledensonrada buldum.

Böylece donanma Samos'a demirledi. Savaş yirmi birinci yılındaydı. Anlatıcımızın bahsettiği Isparta'daki konuşmadan yedi ay, sekiz ay belki de bir yıl sonraydı.

Bu arada olanları sana kısaca anlatayım.

Alkibiades, müvekkilimin de anlattığı gibi, gerçekten Lakedaimonya'dan İyonya'ya gelmişti. Şimdi yanında Peloponnes donanmasının filo komutanı Ispartalı Khalkideus da bulunuyordu. Donanma, modası geçmiş üç sıra kürekli kadırgaların

avam tabakasına ait kayıklarından ve Ispartalı müttefiklere özellikle de Korint, Elis ve Zakhinthus'a ait yelkenlilerden, Githieum ve Epidauris Limera'da yapılan birkaç kadırgadan oluşuyordu. Bunların mürettebatını da gönüllüler, en çok da balıkçılar oluşturuyorlardı. İçlerinde tek bir asil bile yoktu.

Yine de Alkibiades ve Khalkideus iki ay içinde (Araia, Lebedos ve Akrae'den alınan) savaş gemilerinden oluşan bir deniz filosuyla sadece Khios'u değil, Erithrae, Miletus, Lesbos, Teos ve Klezomenae'yi, hatta (daha sonra da Lysandros'un kale burcu olacak) büyük limanıyla Ephesos'u Atina'ya karşı isyana sürüklediler. Bu akıllıca hamleler sayesinde Alkibiades, Atina'yı imparatorluğun üçüncü bölgeden aldığı haraçlarından da mahrum etti. Atina'nın tam da Sirakuz ayaklanırken bunlara çok ihtiyaç vardı. Daha da kötüsü, şu anda düşmanın elinde olan bu güçlü yerler, Pontus'tan gelen tahıl yolunu da tehdit ediyordu. Bunlar olmadan Atina yaşayamazdı.

Eğer bunlar yeterince acıklı gelmiyorsa, Alkibiades'in Pers valisi Tissaphernes ile konuştuğunu ve onu da etkisi altına aldığını da belirtmeliyim. Tissaphernes, Kral Darius'un himayesindeki Karya ve Lidya satrapıydı. Sınırsız servetine ek olarak, iki yüz otuz üç sıra kürekli kadırgadan oluşan (Atina yalnızca yüz kadar çıkarabiliyordu) ve mürettebatı doğunun en iyi denizcileri Sidonialılar ve Tiranlar'dan oluşan Fenike savaş donanmasını komuta ediyordu. Alkibiades onları Isparta tarafına çekmeyi başarırsa, Atina'nın çöküşü başlamış olacaktı.

Bu teoriyi ortaya koyan tek belge, bünyesinde Alkibiades'i de barındırıyordu. Bu, Alkibiades'in Isparta Kralı Agis'in karısı Leydi Timaea'yı baştan çıkarttığı ve hamile bıraktığı dedikodusuydu. Söylenenlere göre, bu kibar hanımefendi, ilişkisini saklamak için hiç çabalamamıştı. Toplum içerisinde rahmindeki bebeğe Leotikhidas derken, tek başına olduğunda onu Alkibiades diye adlandırıyordu.

Adama olan aşkından aklını kaçırmış gibiydi.

Peki ya bu, anayurttaki bizlere neden moral vermişti? Çünkü bu Alkibiades'in eski entrikalarından vazgeçemeyeceği ve eninde sonunda kendi eliyle Agis'in ve Ispartalılar'ın öfke kazanına düşeceği umudunu canlı tutmuştu.

Elbette gerçekleşen tam olarak buydu. Atina'da aldığı cezaya, beş ay içinde Isparta'da aldığı ölüm cezası da eklenmişti.

Bu seferde Pers topraklarına, Sardis'teki Tissaphernes'in sarayına kaçtı. Üzerine sade Lakedaimon pelerini değil, züppe saray kıyafetleri giyip yeniden ortaya çıktı. Tissaphernes öyle büyülenmişti ki, söylendiğine göre, Alkibiades'i her konuda danışmanı yaptı ve en gözde cennet bahçesini (Perslerin karaca parkları dedikleri) onun şerefine adlandırarak buraya Alkibideion dedi.

Anayurtta ise, Atina, çöküşün ve yoksulluğun eşiğindeydi. Savaşabilecek durumda olan herkes donanmaya çağırılmıştı. Surları koruyacak sadece yaşlılar kalmıştı. Bir ulusun özü ve ruhu olan erkil eros yok olmuştu. Caddeler buna özlem duyuyor, eşlerin yatakları bundan yoksun seriliyordu.

Devlet içinde kahramanlar yoktu. Kendi tükenmiş toprağı, yalnızca, gelişmemiş, çürük kötülük tohumlarını barındırıyordu. Siyaset sahnesinde yer alan görüntüler, oyuncuların ne kadar boş karakterler olduklarını gösteriyordu. İki kuşak arasındaki savaşla ve vebayla tükenmiş insanların yas tutmalarına sebep oluyordu. Gençler böylesi bir yoksunluk içinde kanunlara ve ahlaka saygıdan mahrum kalıyorlar ve vahşileşiyorlardı.

Terbiye, nezaket diye bir şey kalmamıştı. Yaşlılar görevlerini ihmal ediyor, gençler hiçbir şey yapmaya yanaşmıyorlardı. Tiyatrolarda komedi türünde eserler veren sanatçılar en iyi performansları sergiliyorlar ve bunu sadece kendilerine devlet adamı demeye cüret eden soytarıyı alt etmek için yapıyorlardı. Gerçekten hizmet verebilecek birkaç kaliteli adam geride tutuluyor, meydan yalnızca ün kazanma hırsları ve vicdansızlıkları her şeyin ötesinde olanlara kalıyordu.

Şimdi insanlar Alkibiades'i hatırlıyor ve ona özlem duyuyorlardı. Her biri anılarında savaş sahnelerini ziyaret ediyor, onun yüzünü ve gücünü görüyorlardı. Bir genç olarak yiğitlikte kimse onu geçemezdi. Komutanlığına gelince, kimse düşmana onun gibi artarda baskınlar düzenleyemez. Mantinea savaşındaki gibi bir yaşam mücadelesi vermeye mecbur bırakamazdı. Onun seferi tarihteki en müthiş donanmaya imza atmıştı. O komutada olsaydı Sicilya'da kaybetmezdik. Şimdi komutada olsa doğuda kaybediyor olmazdık. Düşmana verdiği bilgilerle devlete getirdiği felaket bile suç ya da vatan hainliği değil, onun liderliğinin ve gözüpekliğinin bir kanıtıydı. Şimdi bir şehir bunlara delicesine özlem duyuyor, ancak hiçbir yerde bulamıyordu. Daha da ötesi, donanmadakiler, Thrasibulus. Theremenes, Konon ve Thrasillus gibi Alkibiades'in en yakınları ve en başından beri destek olduğu etkin komutanlar da ondan övgüyle bahsediyorlardı. Demos, onun bu davranışına ya da onu bu şekilde davranmaya iten şeyin üzerine hangi kepazeliğin yıkılırsa yıkılsın, devlet adamlarının deyişiyle, cüceler arasında bir titan olarak belireceğini söylüyordu. Berberlerde ve güreş okullarında halk, Alkibiades'in düşmanla kendi kendine gidip işbirliği yapmadığını söylüyordu. Onu buna iten bizler olmuştuk! Aptallığımıza yanalım! Alkibiades'in yeteneklerini kıskanarak, düzenbaz ve entrikacıları ortaya salarak, tam da ona en çok ihtiyacı olduğu anda, şehri bir kahramandan mahrum etmiştik.

Karımla birlikte, Eupolis'in yazdığı bir komediye gitmiştik. Oyunda aşırı şık giyinmiş bir oyuncu Alkibiades'i oynuyordu. Oyun yazarı bu tavus kuşunu gülünç olsun diye oyununa koymuştu, ancak seyirci onun adını haykırarak patladı. Caddede aktöre akın ettiler ve onu omuzlar üstünde zaferle evine taşıdılar.

Şehir boyunca hemen tüm duvarlarda kargacık burgacık yazılarla "Onu yurda getirin!" yazıyordu.

Bir sene daha geçti evlat, ama en sonunda Atina Meclisi tarafından olmasa da Samos donanmasındaki adamlar tarafından Tissaphernes'in altınları ve Persler'le müttefiklik sözü verilerek geri çağırıldı.

İşte bu Polemides'i hatırladığım zaman, hani kadırganın gövdesi Samos rıhtımındaki kerestelere çarptığında; yirmi bin gemici, asker ve Atina'lı denizciyle birlikte Alkibiades'in, yük arabacılarının arabalarının dayandığı yük indirme yeri denilen yükseltilmiş platforma çıktığı an... Etrafı; zırhlı tümenler, gemi birlikleri ile çevriliydi, her biri çatıya, çardak, hatta gemi direği ve serenlerin üzerine çıkmış, Yunuslar Tepesi'nin altında, umut ve telaşlı bir heyecanla, ülkesine geri dönen vatan hainini ne diyeceğini bekliyorlardı

XXVIII

YUNUSLARIN TEPESİ

İki kez söze başladı ve ikisinde de başarılı olamadı. Şimdi önünde uzanan görüntü onu öylesine etkilemişti ki... Üçüncü defa da söze başlayamayınca bir çığlık koptu. Tekrar tekrar çığlıklar yükseldi. Orada bulunan binlerce kişiyle sesler daha da arttı, adamların haykırışları gördükleri şeyi onaylıyordu. Gürültü durunca Alkibiades yeniden başladı; öylesine alçak sesle konuşuyordu ki, önlerde duranlar söylediklerinin anlaşılması için yanındakilere ve hatta aşağıdakilere dönüp bunları aktarıyorlardı.

Alkibiades "Ben artık ...," diye başladı ve kalabalık söylenenleri diğerlerine aktardı.

"Ben artık....."

".....o adam değilim....."

".....o adam değilim....."

".....dakikalar önce , bu platforma çıkan adam."

Bu söylenenler amfi tiyatroda yeniden ağızdan ağza dolaştı. En sonunda Alkibiades sesini yükseltti ve diğerlerine işaret ederek devam etti.

"Kendimi kurtarıcı rolünde sunmayı düşünmüştüm. Onun yardımı olmadan başaramayacağınız, serveti ve donanması size zafer getirecek bir ulusla müttefikliği sağlayan kişi olarak size kendimi kabul ettirecektim. Size bir komutan gibi seslenmeyi ve göstermeniz gereken çabalar için sizden bağlılık sözü almayı tasarlamıştım. Ancak sizi görünce....." Sesi yeniden kısıldı. "".....sizi görünce, yurttaşlarım, yüreğim yaralandı. Utanç içinde donakaldım. Fe-

dakârlık yapması gereken siz değilsiniz, benim. Beni sürgüne gönderen Atina....."

Yeniden kendini toparladı.

"Beni sürgün eden o Atina'yı.....O Atina'yı artık hatırlamıyorum. Sizler benim Atina'mısınız. Sizler ve bunlar." Denizi, donanmayı ve gökyüzünü gösterdi. "Sizlere ve bunlara sadakat yemini ediyorum."

Yarı hıçkırık yarı takdir çığlığı bir ses ortadan başlayarak dışa doğru yayıldı. Alkibiades, bilerek ya da bilmeyerek halkın da ulusları için hissettikleri acıyı sözlere dökmüştü. Şimdi bu ulus Okaenus kadar uzak liderleri ile aynı duyguyu paylaşıyordu, şehir sadece kendi oğullarından değil, aynı zamanda kendi ruhundan da ayrılmaya zorlanmıştı.

"Eğer tanrıları gücendirdiysem -ki biliyorum bunu yaptım- şimdi sizin önünüzde onlardan af diliyorum. Onlardan merhamet dileniyorum. Bana olan inancınızla beni onurlandıran sizlerin önünde, yeryüzünün ve gökyüzünün hiçbir sınırının, hatta cehennemin ordularının, sizin ve ülkemiz için hayatımı feda etmeme engel olamayacağına yemin ediyorum. Kanımı, canımı, kendimi ve tüm sahip olduklarımı şimdi size sunuyorum."

Geriledi. Platformdaki subaylara doğru yönlendi.

Amfitiyatro, heyecan ve takdirle inliyordu.

Şimdi Thrasibulus konuştu, onu generaller Diomedon ve Leon takip etti. Nautaidekiler ve piyadeler arasından da birkaç kişi topluluğa seslendi. Yönetimden alaşağı edilenlere karşılık olarak sadece birkaç gün önce Samos'u harabeye çeviren darbe ve karşı darbe ile hepsinin kanları hâlâ kaynamaktaydı. Herkesin bildiği gibi Atina'da demokrasi tahtından indirilmişti. Terör hareketleri ve suikastler demosun gözünü korkutmuştu. Dört Yüzler olarak tanınan hükümet de Meclis ve halkı komutasında tutuyor, kendileri dışında herkesin siyasi katılım haklarını ellerinden alıyordu. Zulüm ve zorbalık iddiaları donanmayı alevlendirmiş, hür vatandaşların haklarına yapılan tecavüzler, haksız tutuklamalar ve idamlar, el ko-

nulan mülkler alıp başını gitmiş. Kleisthenes ve Solon'un kanunları hiçe sayılmaya başlanmıştı. Samos'taki halk yurtlarındaki aileleri ve bu tiranların kendi kıçlarını kurtarmak için düşmanla işbirliği yaparak sattıkları ulusları için endişeleniyordu.

Şimdi adamlar Alkibiades'in yeniden ortaya çıkışının verdiği coşkuyla, harekete geçmek ve savaşmak için haykırıyorlardı. "Atina'ya gidelim! Bu otokratları öldürelim! Demokrasiye yeniden can verelim!"

Piyadeler ayaklarını yere vuruyorlar, gemilerdeki denizciler keresteleri dövüyorlardı. Rıhtımdaki deniz subaylarının ayak vuruşları tüm limanın inlemesine neden oluyordu. Hatta kadınlar ve çocuklar bile öyle şamata yapıyorlardı ki, onları susturmaya çalışanların sesleri duyulmuyordu. İki kişi ortaya çıktı. Adamlar onları bağırarak bastırdılar. Diomedon gür sesiyle gürledi, hatta Thrasibulus, onu seven adamlar onun konuşmasına izin verse de, onların bu taşkınlığını dindiremedi. Piyade erleri kalktılar ve yığın halinde duran silahlarına doğru ilerlediler. Sanki gemiler yüklenecekmiş gibi kalabalık gemilere doğru yayıldı. Hep bir ağızdan Alkibiades'i istiyorlardı. Bize yol göster! Bizi yurda götür!

Komutada bulunan soğukkanlı kişiler için son derece aşikar olan bu seyrin çılgınlığı, hiçbir komutanın ortaya çıkarmadığı ya da ortaya çıkarmaya cesaret edemediği coşkunun ortaya çıkışıdır. Alkibiades bunu bir adamın zaman içinde edindiği güven ya da kazandığı zaferler ve elde ettiği saygıyla değil, o anda ve tek başına elde etmişti.

"Eğer yola çıkarsak dostlarım, yurttaki düşmanlarımızı kolaylıkla alt edebilir ve inançlarımıza sadık bir hükümet kurabiliriz."

Adamlar bu sözlere haykırışlarla karşılık verdiler. Sessizlik için işaret etti ve onu dinlemelerini sağladı.

"Peki ama burada, Ege'de arkamızda bıraktığımız kötü niyetliler? Şunu bir düşünelim dostlarım, peki ya o adamları görevden indirmek için biz, siz ve ben yola çıkana kadar bu kahramanca coşkunuz devam etmezse"

Daha çok çığlık ve takdir haykırışı geldi.

Alkibiades, meclise düzen almalarını söyledi. Kullandığı kelimeler tam olarak bunlardı ve istediği etkiyi de yaratmıştı. Herbirinin yüreklerine tek tek, bir köleyi hür insandan ayıran şeyi kazımalarını istedi ve kendisinin bu anlamda kim olduğunun -bir mantık insanı, düşünebilme ve değerlendirme yeteneğine sahip- bilinmesini istedi. "Şimdi," dedi, "kendimizi düşmanlarımızın yerine koyarak bir çalışma yapalım."

"Düşünün ki biz, Miletus'taki Ispartalı komutan Mindarus'uz ve bizlerin anayurda gitme planını öğreniyoruz. Şunu unutmayın dostlarım, aramızdaki casuslar biz burada ne konuştuysak gece olmadan bunu ona bildireceklerdir...."

Alkibiades soğukkanlılıkla ve mantıklı bir şekilde donanmanın geri çekilişinin düşmana sunulabileceği fırsatları ve düşmanın bunu nasıl onların aleyhine kullanabileceğini anlattı. Onu dinleyenlere, ordusuna seslenen bir general olarak değil, dostlarına tavsiyelerde bulunan bir subay ya da ekklesia önünde konuşan bir devlet adamı gibi sesleniyordu.

"Ege savunmasız kaldığı anda, Isparta, Hellespontos'u ele geçirecek, bizim ve Atina'nın tüm tahılını kesecektir. Düşman Lampsakus ve Kizikus'u da tutmaktadır. Bizantion ona başkaldırmıştır. İyonya'yı ele geçirip buralarda bulunan her bir stratejik noktayı zaptedecektir. Hemen anayurttan geriye dönüp, henüz kazandığımız bu ödülü açlıktan ölmekten kurtarmamız gerekecektir. Peki ya biz döndüğümüzde bizi burada ne bekliyor olacak? Şimdi olduğu gibi denizde üstün sadece karada zayıf olduğumuz bir düşman değil." Adamlarına Ispartalılar'la onların taktikleriyle karada savaşmaya hazır olup olmadıklarını sordu. Peki ya neyi dayanak alacaktık? Düşmanın ilk ele geçireceği yer Samos olacaktır. Bizim şu anda üzerinde bulunduğumuz taşların ve kerestelerin ta kendisi."

Şimdi geri çekilişin en çok felaket getirecek sonucunu gösteriyordu. Bunun Persler üzerinde yaratacağı etkiyi. Hepimizin bağımlı olduğu, bizim hayırsever bu ani toplanışa nasıl tepki verecek-

tir. Bizleri güvenebileceği dürüst müttefikleri olarak algılayabilecek midir? Tissaphernes tıpkı bir kartalın bir engerek yılanına yaptığı gibi bizi başından savacak ve Isparta ile müttefik olacaktır. Sadece onların bu yeni kuvvetlerine karşı duyduğu korku yüzünden bile olsa bunu yapacak ve artık bizimle birlik olmayacaktır.

"Şunu unutmayın kardeşlerim: Atina biz onu ne zaman ele geçirmek istersek o zaman, yani her zaman bizimdir. Ayrıca Atina'yı oluşturan tuğlaları ve taşları, hatta toprağı değildir. Biz Atina'yız. Burası Atina. Düşman orada yatar!" doğuyu ve güneyi göstererek zapt edilmiş İyonya şehirlerini ve Miletus'taki Lakedaimonya kale surlarını kastediyordu. "Ben Ispartalılar'la ve Peloponnesliler'le savaşmaya geldim, kendi yurttaşlarımla değil. Ve tüm Tanrılar adına, sizlerin de benim düşmanlarımla savaşmanızı sağlayacağım!"

Sonunda kendi aptallıklarının farkına varan kalabalığı, kendi kendilerini eleştiren bir uğultu dalgası kapladı. Yeni komutanları onları böylesi bir felaketten kurtarmak için tüm hünerini göstermişti. Kendisi geri döner dönmez durumu kontrol altına almıştı. Şimdi adamlar farkına varıyorlardı ki, Alkibiades onların başlarını öne eğdirerek başka kimsenin başaramayacağı bir gözüpeklik göstermişti. Adamlar en sonunda kendilerine geldiklerinde, insan denizde bir değişim olduğunu fark ediyordu; halk, komutanlarının ne kadar kararlı olduğunu ve onları felakete sürüklemek ve kurtarmak arasında ne kadar ince bir çizgi olduğunu algılıyordu.

"Ancak kardeşlerim, eğer kalpleriniz bu sefere çıkmak arzusuyla yanıp tutuşuyorsa, şimdi yurda doğru yola çıkın. Ama önce buraya, Samiler'in Kanca dedikleri şu dalgakıranın koluna bir bakın. Çünkü ben gemimi buraya demirleyeceğim, Nike ve Athena'nın Koruyucusu adına yemin ederim ki, beni geçip gitmeye çalışan ilk kadırgaya ve bir sonrakine ve bir sonrakine yıldırım hızıyla saldıracağım; ta ki siz beni bulunduğum bu yerde öldürene kadar. Ve o içinizde yaşattığınız tutku benim soğuk cesedimin üzerinden geçerek Atina'ya doğru gidecek."

Bu sözleri çok büyük bir haykırış karşıladı ve bunu gürültü patırtılar takip etti. Thrasibulus hemen pruvaya çıktı, topluluğu dağıt-

tı. Tüm adamlarına hemen görevlerinin başına geçmelerini emretti. filo komutanlarına da donanmayı hemen harekete geçirmeleri talimatını verdi.

Anane Evi denilen bu yerde bir karargâh kurulmuştu. Şimdi burada dört yüzü aşkın gemi kaptanı, piyade komutanı, deniz subayı vardı. Thrasibulus, Thrasillus ve Alkibiades ve taksiarkhların da içinde bulunduğu insan seli karışıklıktan sonra yandaki toplantı yerinde bir araya gelmiş, sakinleşmişlerdi. Daha önce kaçak malların depolandığı bu yer şimdi, yelken, yelken direği, gövde kemeri ve donanma tahtalarını bir araya toplamak için kullanılıyordu. Bir sürü komutan, o anın gereksinimlerine işaret ederek konuşuyorlardı. Protomakhus para işleri ile ilgileniyordu. Adamlara ödeme yapılmalıydı. Moralleri bozuktu ve bu durum aylardır böyleydi. Lisias yapılması gereken talimleri düzenledi. Erasinides gemidekilerle konuştu. Kadırgaların ve adamların eksikleri sayılamayacak kadar çok görünüyordu. Alkibiades ayağa kalktı, bunu dikkat çekmek için yapmıştı. Tüm gürültü patırtı dindi. Subaylar sustular ve ona döndüler, teknik olarak üçüncü komutandı ama herkes onun baş komutan olduğunun farkındaydı.

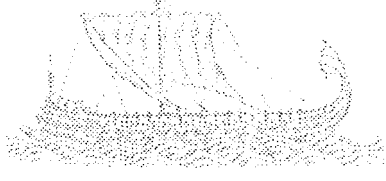
"Tüm söylediklerinizi kabul ediyorum, arkadaşlar. Donanmanın ihtiyaçları çok fazla ve gerçekten acil. Ama bunlardan birinin önceliği var. Bu adamlarımızın her şeyden önce ihtiyacı olan bir şey ve bu şeyi başarısızlığa uğramadan ve ertelemeden adamlarımıza vermeliyiz."

Alkibiades, sahne üzerinde duran bir şair ya da bir aktör gibi, dikleşerek, sessizliğiyle, onu dinleyenlerin ilgisini daha da çekti.

"Adamlara bir zafer vermeliyiz."

KİTAP VI

DENİZDE ZAFER

XXIX

GEREKLİLİK VE ÖZGÜR İRADENİN KESİŞMESİ

Yan paravanalar çekilsin, rüzgârda savrulan bir savaşçının, pruvanın üzerinden nişan alması hiç de kolay bir şey değildir. Su zerrecikleri direğin üzerinden savrulur; kedi kafalılar denizi yarar geçer; filika küpeştesi suyun üzerinde öylesine hızla yol alır ve yelkeni öylesine güvenilmezdir ki, üst kısımdaki deniz erleri, yarım yarda kadar öteye bile giderken, bunu dikkatle, dualar okuyarak yaparlar, çünkü ağırlığın yer değiştirmesi sırasında, tek bir dikkatsiz hareket bile tüm geminin dengesini bozabilir. Kürekçilerin sırtları hedefe dönüktür. Hiç kimseyi göremezler. Tepedeki denizcilerin gözleri güvertedeki subaylardadır, saldırı anını tahmin etmeye çalışırlar.

Kizikus'ta Alkibiades'in sancak gemisi Antiope'ydi. Teos'dan ayrılırken, Azimli harabeye döndüğünde alınmıştı. Benim yanımda, üst sırada duran kürekçi, Mangal Kömürü denen bir Akharneli idi. Onu çocukluğumuzdan, Lenaea'daki bir korodan tanıyordum. Tanınmış bir gurme olan bu adam, bana yılanbalığının ızgarada nasıl en lezzetli biçimde hazırlanacağına yönelik öneriler veriyordu. Gemi, Koruluk denilen kıyı geçidine doğru savruldu. Isparta'nın üç sıra kürekli iki kadırgası da buradan hızla geçip gitmişti, denizcileri ve deniz subayları, ki sekiz binin üzerindeydiler, kadırgaları korunaklı bir siperin ardına ulaştırmak için acele ediyorlardı. Antiope ve on altılık iki filo da bunların üzerine gelmişti.

Mangal Kömürü, "Böyle nefis bir yemek, çok fazla sos ve baharatla güzel olmaz," dedi. "Fesleğen ve yağdan oluşan basit bir sosla marine etmek, kendine has lezzetini ortaya çıkaracaktır." Onun tam olarak kullandığı kelime buydu: *kendine has*. Şimdi dalgaların arasındaydık. Deniz subayları üst bölümde, dizlerinden destek alıyorlar, denizle yapılan bu mücadelenin sonunda, tuzdan yapış yapış olmuş ciritlerini savuruyorlardı. Mangal kömürü, "Sana bunu yazacağım," dedi. Yemek tarifini kastediyordu; tam bu sırada kulağımın dibinden bir Magnezya demir uçlusu geçti ve adamın boğazını buldu. Küreği düştü. Ardından da kendisi.

Çiftlik sahiplerinin yurtluklarını koruyan bir deniz duvarı vardı ve savunmacılar bunun tepesinden, gemiler altlarında uzanan çamurun üzerinde ilerlerken, tüm dikkatlerini işlerine veriyorlardı. Düşman; taşlar, mızraklar, Boeatialılar'ın "fındıkkıran", Ispartalılar'ın "şapka iğneleri" dedikleri çift kenarlı kargılar atıyordu. Bunlardan ikisini uyluklarımın arkasında hissettim ve can havliyle öfkeye boğuldum. Bir yumruk beni ayağa kaldırdı. "Ne yapıyorsun? Fare deliği mi açıyorsun yoksa?"

Gelen Alkibiades'ti.

Yanında, görevleri benim gibi onu korumak olan, bizim birlikten Timarkhus, Makon ve Ksenokles ile birlikte pruvaya çıktı. Zırhlı deniz erleri kedi kafalara, filika küpeştelerine hatta koç başlarına tırmanmışlardı. Borazan inledi: "Kürekler siya!" Kürekçiler basamakların kayışlarını yerleştirdiler ve ileri atıldılar. Deniz erleri hem pruvadan hem de filika küpeştesinden bu yana doğru adeta akıyorlardı. Alkibiades filika demirlerini harekete geçirmek için haykırarak ileri atıldı.

Lakedamonlular, Pharnabazus'un piyadeleri ve Magnezya paralı askerleriyle desteklenmiş olarak üstümüzde kalıyorlardı. Bunlar iki yana ayrılmış kapkara sakallarıyla tanınırlardı. Düşmandan öfkeli bir ateş yağıyordu. Bizler sadece keçeden başlıklar giyiyorduk, aksi takdirde adamımıza doğru gelen bir saldırıyı görüp, hemen müdahele edemezdik. Atinalılar, kumun üzerinde, yukarıya

doğru savaşarak batıyorlardı. Şimdi Ispartalılar harekete geçmişlerdi. Yani, başımda Makon'un küfür ettiğini duydum. Şu Alkibiades de neredeydi?

Kendi başına mücadelenin içine dalmıştı. Onu görebiliyorduk. Ispartalılar ve onların demirlemiş gemileri arasında tarafsız alana doğru savaşıyordu. Bir insan, zafer kazanmak ateşiyle savaşan böyle bir adamı korumak üzere hizmet etmedikçe öfkenin anlamını bilemez. Alkibiades miğfer giymiyordu, sadece kalkan ve bir denizci baltası taşıyordu. İlk gemiye ulaştı ve filika demirini batırdı. İki düşman askeri demiri tekrar serbest bırakmak için uğraştılar, ilkinin kafasını kalkanıyla ezdi, ikinciyi de yine kalkanıyla katletti. Demiri düşman pruvasının kerestelerine geçirdi. Onun koruyucuları olarak bizler şimdi ona yetişmeye çalışıyorduk. Özellikle de insan başkasını korumak için kendi bedenini kalkan olarak kullanıyorsa, havada uçan bir mızrağı durdurmak çok zor bir iştir. Komutanımıza ettiğim kadar hiç kimseye küfür etmemiştim. Ona tükürüyor ve taşlar fırlatıyordum. Herkes yapıyordu. Onun gözü ise hiçbir şeyi görmüyordu.

Bundan üç buçuk sene sonra, Bizantion önünde tüm gece devam eden bir şölene katıldım. Biri Alkibiades'e bir soru yöneltti: "İnsan hür adamları nasıl yönetir?" Alkibiades anında cevap verdi "Onlardan daha iyi olarak."

Buna oradakiler, hatta generallerimiz Thrasibulus ve Theramenes kahkahalarla güldüler.

Alkibiades "Daha iyi olarak." diye devam etti. "Bu, onların harekete geçme güçlerini kumanda ederek gerçekleşti." Sarhoştu, ama ona göre, bu durum yüreğinin derinliklerinde kalanları ortaya dökmesini sağlaması dışında bir anlam ifade etmiyordu. "Henüz yirmi yaşımda bile değilken, piyadede hizmet verdim. Arkadaşlarım arasında Sophroniskus'un oğlu Sokrates de vardı. Bir çarpışmada düşman bizi bozguna uğratmıştı ve bulunduğumuz yere doğru akın akın geliyordu. Korkmuştum ve kaçmaya hazırlanıyordum. Ancak onu gördüm. Sakalı kırlaşmıştı, ayaklarını toprağa göm-

müş, omuzları kalkanının altında, bir eros gibi azimle, suların yükselmesini andırarak önümde dikiliyordu. Mantıktan tamamıyla yoksun, bir şey beni onun yanında durmaya zorladı.

"Bir komutanın rolü adamlarının önünde, arete'ye, mükemmelliğe örnek teşkil etmektir. İnsanın onları yüceliğe zorlaması gerekmez; sadece bu erdemi onların önünde kendisi taşımalıdır. Doğalarından gelen bir güdüyle buna erişmeye çalışacaklardır."

Atinalılar sahil boyunca düşmanı denetime almak için palamar ve demirden zincirler taşıdılar. Alkibiades ilk gemiyi, sonra bir diğerini ve bir diğerini sürükledi. Mindarus'un orduları, sadece Ispartalılar'ın yapabileceği bir şekilde, Tuğla'nın yönettiği süvariler de dahil olmak üzere Theramenes'in emrindeki takviye kuvvetlerinin karşısında durdu. Alkibiades, Ispartalı komutanı ararken üç kez düştü. En sonunda Mindarus'un kendi yaraları onu alaşağı etti. Düşman parçalanıp kaçtığında Alkibiades onların ardından deliler gibi küfürler savurarak gitti. Diğerleri de onu takip ettiler ve her düştüğünde öldürücü bir kargı kahramanlarını bulur korkusuyla onun yanında yer alıp onu kaldırdılar. Düşmesinin nedeni yalnızca yorgunluktu. Ve ben bile, bu adamın cehennemi boylamasını isteyerek birkaç yıl geçiren ben bile artık onun işlediği suçları, hatta kardeşimin ölümüne neden olduğunu bile artık hatırlayamıyordum. Herkes onun ülkemize taşıdığı ateş ve bizi zafere sürükleyen gücüyle sarsılıyordu.

Denizdeki çarpışmadan bir gün öncesini hatırlıyorum. Onu övmek için değil, ama -bu bağlamda her kanıt gereksiz zaten- bu şeytan adamdan bir örnek vermek gerekirse, sahip olduğu ender görülen cesaretle ilgili bir anı.

Deniz tuzağı açılmıştı. Planladığı gibi sağanağın içinden çıkan Alkibiades'in üç sıra kürekli kırk kadırgası, düşmanın altmış kadırgasını onların peşinden gelmeleri için ayarttı. Bu Atina müretteba-tı, Samos deniz filosu, öyle mükemmeldi ki, kaçtıkları ya da kaçmaya çalıştıkları zaman, bunu öylesine düzenli bir sıra içinde yapıyorlardı ki, daha özensiz kürek çekilmesi ve korkmuş numarası ya-

pılması için dümenciler haykırıyorlardı. Antiokhus, Alkibiades'in dümencisiydi. Sıra halindeki gemiler onun işaretiyle Samiler'in anastrophe dedikleri yöntemi kullanarak yön değiştirip düzenli şekilde geri döndüler. Alkibiades bu manevranın kullanılmasını emretmişti, böylece düşmanın sinirleri bozulacaktı; düşmana artık kaçış yolu olmadığını ve bunun bedelini ödemesi gerektiğini göstermek istiyordu.

Şimdi Thrasibulus'un üçlüleri düşmana arkadan saldırdı. Yüksek burnun ardında, saklandıkları yerden on ikilik dört sıra halinde ortaya çıktılar. Bir yandan gemici şarkıları söylenirken diğer yandan herbiri okunu hazır hale getiriyordu. Mindarus'u rıhtımda ablukaya aldılar. Theramenes'in otuz altı gemisi rüzgâra karşıydı ve kuzeye doğru yapılacak tüm kaçışları engelleyecek şekilde durmuştu. Alkibiades Mindarus'un sancağını istediğini haykırdı ve onu bulacak kişiye bir talent vaat etti.

Ispartalılar iki bin yarda uzaklıktaki kıyıya doğru kaçtılar. Alkibiades'in tümeni kaçakları yanlardan takip etti ve en önde giden kadırgayı geçecek şekilde düzen aldı. Bu kadırga filo komutanına aitti ve Antiope'nin amiral bandırasını görünce kaçmaya hazırlandı. İki yüz yardada düşman limana doğru yön değiştirdi. Kürekleri birbirine çarpan gemilerin etrafından geriye dönüş yaparak üzerimize doğru geldi. Antiokhus pruvaları boyunca hızla geçerek hamlesini yaptı. Öylesine hızlıydı ki, dümeni, arkasında suyu yararak ilerleyen kardeş gemilere doğru kırmaktan kendini alamadı. Antiokhus neredeyse sadece vakit geçirmek için, gemilerin ikisinde de delik açtı, ancak kaçmaya çalışan üçüncüye şiddetle saldırdı. Antiope koç başını gömdü, kaçmakta olan teknelerin hareketi bizi onlarla kanat kanata getirdi. Gemiler biraraya gelip çatur çutur sesler çıkarırlarken, Ispartalı deniz subayları da kaçmaya çalışıyorlardı. Antiope'nin güvertesine yaylım ateşi yağıyordu, adamlarımız burayı korumaya çalışıyorlardı. Bir öfke haykırışı duydum ve yukarı baktım. Çelik fırtınası arasında, tek başına, kaçmakta olan rakibini bulmak için denizi arayan Alkibiades'i gördüm. "Mindarus !" diye haykırdı: "Mindarus!"

Makestos düzlüğünde dar bir geçit vardır. Ispartalılar sadece basit bir su yolu olan bu bölgeye doğru kaçmışlardı. Burada, piyadelerin inatla savunmalarını yaptıkları bir yer bulunuyordu. Burası Daskilium'dan gelen Pharnabazus'un satrap muhafızları tarafından desteklenirdi. Çatışma, yük arabası genişliğindeki bir boğazda devam ediyordu. Aynı anda bunun etrafında da, çamur içinde bir çarpışma yaşanıyordu. Düşman Atina saldırısını engellemek için buraya doluşmuştu. Her iki tarafın da atları batıyordu, süvariler atların üzerinde ölesiye dövüşüyorlar, atları çamurun içinde yapayalnız ölmeye mahkum ediyorlardı.

Alkibiades bu kördüğüm içine dolu dizgin koştu. İlerde dar bir boğaz uzanıyordu. Setlerin birleştiği noktada bizim atlılardan üç tabur ve bini aşkın piyade duruyordu. İki yüz yirmi yarda ötede saldırıya geçen düşman atlarının, hafif birliklerin, misillerin ve ellerindeki yabaları silah olarak taşıyan ve efendilerinin kılıçlarıyla yönetilen çiftçilerin çıkardığı toz bulutu görülebiliyorlardı. Eğer onları aşamazsak yenilecektik. Kanallar yoluyla doğuya ve batıya ulaşabilirdik, ama vakit yoktu, ayrıca bu noktada bir düzine kadar düşman bile birliği yense, kaçış yolu yok demekti.

Alkibiades, Hardal isimli bir kısrağa biniyordu. Bu Thrasybulus'un, subaylarından, gemide katledilen Agasikles'in kısrağıydı. Bir at, binicisi tarafından zorlanmadan bataklığın içinde yolunu nasıl bulacağını bilir. Alkibiades, at başlığını çıkarıp attı ve kırk süvari ve iki yüz kadar piyadeyi de alarak bataklığa doğru ilerledi. Hardal bin yardayı geride bırakmış, düşmanın arka tarafındaki çamura bulanmış su yoluna tırmanıyordu. Alkibiades burada, Nemea şövalyesi komutanları, Polidamos'un oğlu Amompharetus'u katlederek, Isparta piyadelerini bozguna uğrattı. Atina'da bulunan Eleusinium'a şimdi bile gitseniz, girişte solda, üzerinde şu yazı bulunan eşsiz bir savaş atının bronz heykelini görebilirsiniz.

Ben yol gösterdim, Zafer arkadan geldi

O öğlen Mindarus. Ispartalılar'ın rütbesiz generali öldürüldü. Düşmanın toplam doksan gemisinden elli sekizi battı ve yirmi dokuzu da ele geçirildi. Lakedaimon ve Peloponnes tugayları, Thrasibulus ve Alkibiades ve onları destekleyen paralı askerler ve Pers süvarileri tarafından Makestos düzlüğünde bozguna uğratıldı. Sonraki gece Alkibiades, Kizikus'un efendisini buldu, yardımlarını nakit olarak yüklemeleri için arabacıları çağırdı ve Perinthus ve Selimbria'dan önce yirmi gün içinde daha çok para ortaya koymalarını ve boğazları bağlamak için Khrisopolis'in güçlendirilmesini ve filoya destek sağlamak için tüm geçitlerden bir onuncu belirlememi istedi. Ele geçirilen şu mesaj yurtlarına dönmekte olan Ispartalılar'dan geriye kalanlar tarafından yazılmıştır.

Gemiler battı, Mindarus katledildi, adamlar açlıktan ölmek üzereler. Ne yapacağımızı bilmiyoruz.

Alkibiades'in kazandığı zaferleri sana sayıp dökmeme gerek yok, Jason. Sen de oradaydın. Abidos'ta yiğitlik ödülünü kazandın, bunu gerçekten hak etmiştin de. Biliyor musun? Sana yazılan övgü metnini ben sundum. O günler de bu benim, görevlerimden biriydi. Yüzünün kızardığını görüyorum, seni daha fazla mahçup etmeyeceğim. Yine de övgü metninin her kelimesini hatırlıyorum.

Bildikleri ve gördükleri tek savaş Thrasibulus ve Alkibiades'in komutasında kazanılan zaferler olan genç askerler ve denizciler için böylesi bir hediye onların üstün yeteneklerinden kaynaklanan, hak edilen bir üründen, Atinalılar olarak onlara verilmiş temel haklarından başka bir şey değildi. Ancak, ilk deneyimleri veba ve felaketle sonuçlanan bizim kuşaktan savaşçılar için, böylesi bir yükseliş, hızla birbiri ardına gelen her bir fetih, bir rüya gibiydi. Bir atasözü, "Zafer gibi ilaç yoktur," der. Ve Sirakuz'un yaralarını taşıyan bizler en başında buna inanmasak bile, Kancık Taşı'nda, Abidos'ta, Methimna'da, Budala Körfezi'nde, Klazomenae'de, Oyuklar'da, Khios'ta ve Dokuz Millik Koy'da; sonra ikinci kez Khios'ta

ve Erithrae'de aynı gün birbiri ardına kazanılan zaferlerle birlikte biz de, en başından beri buna inanan gençler gibi bunun ne rastlantı ne de talih olduğuna inandık. Atina öylesine özel gemiler, mürettebat ve komutanlara sahipti ki, bu onu, Tartarus'un soyundan gelen yeryüzünün evlatları dışında, kimsenin yenemeyeceği bir güç haline getirmişti.

Tarih yazılıyordu. Kör bir adam bile bunu görebilirdi. Aslan'ın taş ocağındaki son isteğine saygı göstererek, tarihsel kayıtlarına devam etmeyi düşündüm. En azından bir gün emekliliğimde yazıp, kardeşimin adına yayınlayabileceğimi düşündüğüm belgeleri deniz takımımın içinde saklıyordum. Kayıtlara geçme işini o kadar ileriye götürdüm ki, arazinin krokisini bile çizdim. Ancak bir süre sonra fark ettim ki, savaş hareketlerini ve taktiklerini kaydetmek benim ya da hiç kimsenin ilgisini çekmiyordu.

Bizi ilgilendiren komutanımızın ne yaptığı değil, bunu nasıl yaptığı idi. Şu açıktı ki, o daha önce hiç kimsenin harekete geçirmeyi başaramadığı bir gücü kullanmıştı. Kuvvet açısından üstünlüğü de olsa, o, düşmanı yenmek için bu üstünlüğü kullanmamıştı. Yenilenlere her zaman merhametliydi, onun kötülüğü için çalışanlara karşı da kin beslemiyordu. Bunu acıma ve fedakârlık duygusuyla da yapmıyordu, sadece o türden davranışların bayağı ve kabaca olduğunu düşünürdü. Sardis'te çıkartılan tutuklama kararına ve Persler'in onun başını getirene on bin darik vaat etmesine rağmen, dostum dediği Tissaphernes'le yaptığı bir yazışma var:

... zaferi getiren, sahip olunan kudret değil, sadece bunun görüntüsüdür. Yetenekli bir komutan, orduları değil, algılama gücünü harekete geçirir.

Bir sonraki paragraftan:

... savaşta disiplinli bir hareketin işlevi, yoldaşın kafasında savaşı asla kaybetmeyeceği ve düşmanın kafasında da asla ka

zanamayacağı fikrini ortaya çıkarmasıdır. Bu düşünceler yüzünden savaş düzeni her şeyin ötesinde vazgeçilmezdir.

Alkibiades yazım kurallarını uygulamada çok beceriksizdi. Geç saatlere kadar çalıştığında, daha da kötü olur ve yakınlarında bulunan her kimse onu sarsarak uyandırırdı. "Tuğla, kalksana. Epiteikhismosu nasıl yazarsın?" Kelimenin harflerini doğru düzgün yazamamak onun başına belaydı: Katipleri onun aynen konuştuğu gibi -yani peltek peltek- yazdığını söyleyerek onunla dalga geçerlerdi. Bu yüzden pek çok tamamlanmamış mektup çöpe atılır ve oradan da benim takım çantama ulaşırdı.

Atina'daki en büyük düşmanı Anitus'a gönderilen, ancak asıl amacı mektubun onun hakimiyetindeki siyasi partilerin eline geçmesi olan bu notta, Alkibiades onun yurttan sürülmesine yol açanların korkularını dindirmeyi amaçlamıştı. Onların korkuları, fetihlerle dönen bir donanmanın lideri olarak geri gelen bu adamın onlardan öç alacağıydı.

... düşmanlarım, benim kendi irademi; şan şöhret, zenginlik adına ya da beni bir vatansever olarak görenlerin iddia ettiği gibi ulusumun refahını düşünerek kullandığımı ve olaylara atıldığımı söyleyerek beni suçladılar. Bu hatalıdır. Ben kişisel iradeye inanmam, çocukluğumdan beri yapmam bunu. Yapmaya çalıştığım şey, Gereklilik'in emirlerini yerine getirmekti. Bu benim taptığım tek tanrıdır ve benim düşünceme göre varolan tek tanrı da odur zaten. İnsanı zor duruma sokan şey gereklilik ve özgür iradenin kesiştiği noktada gidip gelmesidir. Themistokles ve Perikles gibi devlet adamlarını diğerlerinden ayıran şey, diğerlerinden önce Gereklilik'in emirlerini anlama yetenekleridir: Themistokles'in Atina'nın bir deniz gücü olmasını gördüğü ve Perikles'in de denizde üstünlüğün bir imparatorluğun göstergesi olduğunu gördüğü gibi. Gerekliliğe inanan bir bireyin ya da ulusun takip ettiği yol karşı konulmaz olduğunu kanıtlamaktadır. İşin püf noktası şudur ki, her bir an, üç ya da

dört gerekliliği içinde barındırır Gereklilik daha çok bir oyun gibidir. Bir seçenek kapanırken, yeni bir gereklilik geçerli olur. Benim kariyerimi çökerten şey şudur ki; ben Gereklilik'i anladım ancak yurttaşlarımı bunun emirlerini uygulamak konusunda ikna edemedim. Şimdi sizden umudum, bayım, yetişkin bir siyaset adamı olarak bizlerin...

Alkibiades'in güneşi altında kendi yıldızına gölge düştüğünü düşünerek sabırsızdır.Sabırsız olan Thrasibulus'tan, gernerali Theramenes'e:

...onu bir adamdan çok doğanın bir kudreti olarak görmekte sonsuz fayda görüyorum. Benim endişem sadece Atina adınadır. Onu sürgünden getirdim ve kendi başımı da onunkinin yanında tehlikeye attım, muazzam güçteki bir düşmanla denizde karşı karşıya gelmek büyük bir fırtınayı; düşmanla karada karşılaşmak da bir depremi davet eder.

Aynı mektuptan:

...şunu unutmayın ki, dostum, Alkibiades kendine bahşedilen yeteneklerin tam olarak farkında değil ve bunları kullanmaktan çok, kendisi bu yetenekler tarafından yönetiliyor. Ne kadar küstahça bulursanız bulun onun, kendini beğenmişliği kendisine göre onun tarafsızlığını yansıtıyor. Kendisi çok üstün. Neden bunu saklamalı ki? Bunun ikiyüzlülük olacağını düşünen biri için hem de; ayrıca hiçbir şey olmasa bile kendisi herkesin içinde en doğru sözlü olanıdır.

Bir öteki;

...düşmanları onu tam bir hain olarak görseler de, aslında, kendisi kesinlikle ikiyüzlü değildi ve şimdiye kadar tüm yaptıklarıyla düşmanı ve dostlarını çok önceden uyarmıştı.

Adamlar Thrasibulus'u çok sevdiler ve Theramenes'ten de çekindiler ve ona saygı duydular. ancak Alkibiades'i büyük bir ihtimam göstererek sanki ilahi çocukmuş gibi yüreklerine bastırdılar. Yemeğini yedi mi? Uyudu mu? Günde elli kez gemiciler ve deniz subayları, generallerinin sağlığını sormak için bana geliyorlardı: sanki, gökyüzünün kıskançlığı ile sönüp gitmesinden korktukları sihirli bir lambaymış gibi davranıyorlardı. Güvenlik birliğinin görevi şimdi değişmişti, artık komutanımızı düşmanlarının ona vereceği zarardan değil, kendi adamlarının aşırı ilgisinden ve gece gündüz her adımını izleyen ricacılardan koruyorduk.

Sonra bir de kadınlar vardı. Gökyüzünden yağıyorlardı sanki; sadece *hetairai*, sosyete fahişeleri ve *pornai* adı verilen orospular değil, hür kadınlar, genç bakireler ve dullar, hatta kendi erkek kardeşleri tarafından sunulan kızkardeşler vardı. Pek çok kereler annesini sunmaya çalışan bir çocuğu kovaladığını hatırlıyorum. Kadının cevabı sadece "Peki ya sen, dostum?" olmuştu. Züppe subaylar da budalaca, komutanlarının artıklarıyla ilişkiye giriyorlardı.

Alkibiades'in kendisine gelince, zevk ve sefanın çekiciliği onun için azalmıştı. Evlilik dışı bir ilişkiye hiç ihtiyacı yoktu; zafer kazanmıştı. Değişmişti. Yavaş yavaş oluşan bir alçakgönüllülük; her ne kadar boğaz kısmında altın bir künyesi de olsa giydiği basit bir denizci pelerini gibi omuzlarına çökmüştü. Yeni bir Alkibiades olmuştu ve bundan hoşlanıyordu. Yoldaşlarının kazandıkları zaferlere, özellikle de rakibi olarak nitelemesi gereken Thrasibulus ve Theramenes'in kazandıklarına karşı hiç kıskançlık duymadan böylesi memnun olan bir adam daha görmedim. Sestos'taki Flama Noktası'ndaki bir kır evi onun için boşaltıldığında; orada oturanları yerinden etmek istemediğini belirterek, gemisinin yanındaki çadırında uyumaya devam etti; hatta o donanmayla birlikte buralarda yokken, marangozlarının kendi kendilerine bir tane yapana kadar bir döşeme konmasını bile reddetti. Cimri olarak nitelenmese bile tutumlu olmuştu. Her bir çabasını ve dakikasını adamları için harcıyordu.

Yazışmalar. Günde yüz kadar mektup gönderiyordu. Katiplerin vardiya değiştirmesi arasında ve gece gündüz süren aralarda tüm gözetlemeler buna ayrılıyordu. Bu, bir koalisyonun kurulduğunun ve gün be gün etkisinin ve ikna kabiliyetinin arttığının bir işaretiydi. Bir keresinde ona "Buna nasıl katlanıyorsun?" diye sordum. "Neye nasıl katlanıyorum?" diye cevap verdi. Bundan zevk alıyordu. Ona göre bu mektuplar sadece sıkıcı işler değil, ilgilenilmesi gereken insanlardı. Bu onun için bir senfoniydi ve en sonunda orkestra şefinin yerini almıştı.

Bunlar dışında daha uzun başka mektuplar da vardı. Aslında, bunlar en önemlilerini oluşturmuyorlardı. Bunlara cevabı ya geç saatlere kadar dikte ettirir ya da kendi oturur yazardı. Bunlar şehit düşmüş ya da sakatlanmışların yakınlarına ait, dullardan gelen mektuplardı ve günde on,yirmi,otuz tane gelirdi. Bunları eğer hâlâ yaşıyorsa söz konusu kişiye şahsen gönderirdi, ancak sık sık da bu onurlu adamın bilgisi olmadan baba anne ya da eşe giden mektuplar gönderirdi. Hayal edebiliyor musun, Jason? Evde eşlerinin ve oğullarının başına bir şey geldi korkusuyla bekleşenlere bu mektupların nasıl bir gurur ve rahatlama getirdiğini... Bunu takip eden mevsimlerde bu insanlarla çok karşılaştım; bu elyazmalarını hâlâ sakladıklarını ve babalarının yiğitliğini göstermek için çocuklarına ve torunlarına yüksek sesle okumak için çıkarıldığını söylediler.

Donanmadan bir adamı onurlandırmak istediğinde, o subayın birliğine övgülerini sunmak için et ve şarap gönderirdi. Diğerlerini sofrasına ortak ederek kayırırdı. Ancak en çok onurlandırmak istediklerine bu tür nimetler sunmaz, görevler verirdi. Onları en zorlu görevler için seçerdi. Bunun nedenini de şöyle açıklardı. Birini teğmen olarak gönderir ve geriye geldiğinde bir komutan kazanmış olurdu. Endius, "Onun yaptığı hiç bir şey," demişti, "siyasetten ayrı düşünülemez."

Onları emirler vererek değil, onlara örnek olarak yönlendiriyordu. Talimleri sıklaştırmak için komutanlara emir vermek yerine; kendi kanadını denize çıkarıp daha sık çalışıyordu. Donanma-

nın yapması gereken egzersizleri, ilk önce kendi filosu yapıyordu. Eğer geçmeleri gereken bir sınır varsa, önce kendi gemilerini buraya sürüyordu. Şafak vaktinden önce donanmanın yüklenmesi için emirler vermiyor, kaptanlar uyanıp gemilerin çoktan egzersizlerine başlamak için gittiğini görüyorlardı.

Bir filo komutanı olan dostu Adeimantus'a:

...eğer astına bir kuvvet uygulaman gerekecekse, bunun en asgari düzeyde olmasına dikkat et. Eğer sana "Şu kaseyi kaldır" diye emredersem ve sırtına bir kılıç dayarsam, sen emrime itaat edersin... Şöyle düşünerek kendini aklarsın, 'Beni bunu yapmaya zorladı, başka seçeneğim yoktu' Ancak sadece bunu istersem ve sen buna uyarsan, buna kendi rızanla boyun eğdiğin için, bunun yanında durursun.

Ardından Bizantium'u aldığında, kuşatmanın gidişatı, eğer böyle bir sözcük uygunsa, eğlenceliydi. Adamlar istekle işe koyulmuşlardı. Ne bıkkınlık, ne de küskünlük vardı. Hatta yenilmekte olan düşman bile kederli değil, iyimser ve gelecekten umutlu gözüküyordu.

Bir şehri ele geçirmenin en uygun yolu düşmana alternatifler arasından birini seçme şansını sunmaktır. Onu ya teslim olmaya ya da onlarla müttefiklik kurmaya itecek seçenekler sunulmalıdır ve bu onlara kaba kuvvetle değil, kendi özgür iradeleriyle kabul ettirilmelidir. Bu şekilde verilen bir karar; gelecekte karşılaşacağımız bir felaketle yeni müttefikimizin yanımızda yer almasına ihtiyaç duyduğumuzda inkar edilemez.

Kizikus'tan önce yapılan planlarda, Theramenes, komutanlara "yem at ve hücum et" taktiğini sundu. Böylece onun kurgusuna göre düşman dört bir yandan sarılacaktı. Alkibiades bir değişiklikle bunu onayladı: düşmana bir çıkış yolu bırakmak. "Kaçıp gidece-

ğinden değil. sadece kendisinin korkağı oynadığını bilmesi için. Ve böylece biz o gün sadece onun güçlerini harap etmekle kalmayacak bizimle yeniden karşı karşıya gelme azmini de kıracağız."

Aynı şekilde donanmaya bir disiplin de uygulardı. Bir adamın dövülmesini emretmezdi, ama onu dostlarının sohbetinden ve sıcaklığından mahrum ederdi. Böylesi bir ceza, onun inancına göre suçlunun özünü korur, onun yenilenmiş bir cesaret ve istekle dönmesini teşvik ederdi. Eğer bir adam aynı suçu iki kez işlerse, kadınların ve korkakların yanına arka plana sürülürdü. Bu önlemle ve bunun gibi diğerleriyle Alkibiades onların utanmalarını sağlardı.

O zamanlar filo komutanı olan ve ordu içinde şimdiden saygın bir yer edinen genç Perikles'le birkaç sefere katılmıştım. Komutanına kölelik derecesinde bağlıydı. "Bu sıradanlık, Pommo, anlıyor musun? Alkibiades bunu tümüyle engelledi. İnsan bir rütbe alamamaktansa ölmeyi tercih eder. Hatırlıyor musun, Elaeus'tan uzakta araştırmalar yaptığımız geceyi? Raporumu sunuyordum, en iyi şekilde bunu vermeye çalışıyordum. Tek bir söz bile etmedi. Sadece bir bakış fırlattı. Tanrılar adına tüm donanma tarafından dövülmeyi tercih ederdim. Öyle bir bakıştı ki, sanki şöyle diyordu: "Senden çok daha fazlasını ummuştum Perikles, fakat sen beni hayal kırıklığına uğrattın."

Asgari kuvvet prensibinin doğal sonucu asgari denetim prensibidir. Alkibiades bir muharebe emri verildiğinde, yöntemleri subayın kendisine bırakarak sadece hedefi belirlerdi. Yapılacak iş ne kadar yıldırıcı olursa, o da bu işe o derecede teklifsiz komuta ederdi. Asla masasının ardından bir emir verdiğini görmedim.

Bir adama her zaman, kendisinin yapabileceğine inandığından daha fazla görev ver. Onun bu durumla başa çıkmasını sağla. Bu yolla onun hem kendisinde hem de emrinde bulunan diğerlerinde varolan yeni kaynakları keşfetmeye zorlarsın; risk ve şan şöhretin acil gereksinimleri altında her birinin kapasitesini genişletmesini sağlarsın.

Adeimantus'a gönderdiği bir diğeri:

Düşmanlarımızın bizim elimizden aldıkları yenilgileri sahiplenmelerini nasıl istiyorsan; dostlarımızın da kazanılan zaferleri sahiplenmelerini sağlamalıyız. Bir adama ne kadar az verir ve bunlara rağmen onun başarmasını sağlarsan; o da o oranda başarısını yüreğinde taşır. Şunu unutma ki, donanmayı ancak iki yolla daha iyi hale getirebiliriz. Daha yetenekli adamlar edinerek ya da elimizde olanları daha iyi hale getirerek. İlkini yapmak daha kolay olduğu halde, ben buna itibar etmiyorum, çünkü kiralanan bir adam bir başkasına da hizmet etmek üzere kiralanabilir, ancak kendi kendine hizmet eden bir adam sonsuza dek sadık olarak kalır.

Mnemosyne'den gelen Lysikles adında bir kürekçi vardı. Yüzmeyi bilmiyordu. Arkadaşları her çareyi denemiş fakat artık bıkmışlardı. Bunu öğrenen Alkibiades bir akşam adamı da yanına alıp, adamın kıyıya demirlenmiş kadırgasından yaklaşık elli yarda kadar denize doğru yürüdü. Böylesi bir görüntü en yumuşak tabirle sıradışıydı; yüzlercesi bir araya gelmiş ne olacağını izliyorlardı. Alkibiades birkaç dakika sessizce adamla konuştu. Adam en sonunda gözlerini sımsıkı yumdu ve köpüklerin arasına daldı. Başardığında tüm kıyı sevinçle coştu.

Alkibiades adama ne söylemişti?

"Bana bunu yapabileceğimi söyledi ve benim de buna inanmamı sağladı."

Penegiris ve Atalanta, Dokuz Millik Koy'da hırpalandığında ve bundan dolayı kendilerini suçlayan trierarkhlar teselli edilemeyecek kadar üzüldüklerinde, ikiliyi çadırına çağırdı. Onların önünde soyunarak, onlara vücudundaki pek çok yaraya bakmalarını buyurdu. "Düşmanla mücadeleye girmiş ve bu yaraları taşıyan her adamı; bir geminin bronzuna ve işçiliğine tercih ederim. Hiç yara almamış kaptanları her yerde bulabilirim. Ama sizin gibi ve müretebatınız gibi cesur adamları nereden bulacağım?"

Daha çok kadırga istediklerinde, genç Perikles ve subaylarına verdiği cevap şuydu:

Şunu asla unutmayın baylar, sizler Atinalılar'ı komuta ediyorsunuz ve bizim yurttaşlarımızı büyük kılan unsurlar elle tutulamayan olanlardır. Cesaret ve zeka, uyum sağlama yeteneği ve coşku. Benim için bunları bir araya toplayın ve ben de size ihtiyacınız olan gemileri vereyim.

Adamlarını kendinden uzaklaştırarak onlara ceza verdiği gibi onları kendi yanına çekerek de ödüllendiriyordu. Subayların onun çevresinde olmasından hoşlanıyordu, özellikle de geceleri geç saatlere kadar çalışırken. "Şunu hep aklınızda bulundurun, dostlarım, kendinizi onlara sunmanız astınızda olanlar için son derece teşvik edicidir. Bir gülümseme, hoş bir söz, sevgiyle söylenmiş bir lakap. Hatırlasanıza, çocukken babamızın kucağında geçirdiğimiz dakikalar nasıl da değerliydi, şimdi de komutanlarımızla yemek yemeğe davet edilmemiz, bizim için sert bir rüzgârda tutunacak bir dal olmuyor mu? Kendinizi saklamayın, baylar. Para sizin ilginizi göstererek sunduğunuz ödülü satın alamaz ve adamlar da bunun farkındadır."

Komutanlarına, her zaman filolar ve kanatlar bazında düşünmelerini öğretirdi; tek tek gemiler olarak değil, bir donanmayı her zaman bir bütün olarak düşünmeliydi... Düzensiz şekilde ilerleyen kadırgalarla ilgili raporları öfkeyle karşılardı. Verdiği tüm emirlerde 'destek' sözcüğü yer alırdı. Her konudaki ilk sorusu: "Kim destek kuvvet olarak gidiyor?"olurdu.

Saldırı sırasında gemilerin "kürek küreğe" durmasını isterdi, böylece her biri arkadaşının yakınlığından cesaret alabilirdi. Denizdeyken tüm kadırgaları tek bir birim olarak toplamak üzere belirli bir düzeni gece gündüz korurdu. Kazazedeleri tecrit etmezdi. Ağır yaralılar, kürekçi sıralarının sedyelerle dolması pahasına da olsa, yurda gemi arkadaşları tarafından taşınmalıydı. Her bir hasta asla

geride bırakılıp gidilmeyeceğini, arkadaşlarının mutlaka onu taşıyacaklarını bilmeliydi. "Deniz savaşçısından daha çok kimse ölümden korkmaz, şehit düşen bir piyade eri, kemiklerini ona yeniden can verecek olan toprağa bırakır, ancak denizci çorak ve merhametsiz enginlere kapılıp gider."

Alkibiades, genç Perikles'in kürekçilerinden birine karşı kendini kaybettiğini duyduğunda bunu ona göndermişti:

Piyadeleri komutanı olmadan da savaşabilir ve onsuz da kaçabilir. Ancak denizci komutanına bağımlı olarak savaşa girer, onu cehennemden ayırması için senden ve çam kerestesinden başka güveneceği hiçbir şey yoktur.

Alkibiades yorulmak bilmez bir şekilde kendi başına donanmayı çalıştırdı. Azı çok ve çok olanı da az göstermek için uğraştı. Bizim varlığımızı ve sayımızı saklayarak burunlar keşfetmeye çalıştı. Adamlarını her tür hava koşulunda gemilerini suya indirmeye alıştırdı, çünkü fırtına ve boralar sadece onların gizlenmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda, düşmanda korku uyandıracak bir dehşet havası yaratırdı. Kizikus'ta kazanılan büyük zaferde, araziyi iyi bildiğinden yılın o mevsiminde olması umulan o hava koşulunu aylarca beklemiş ve sağanakta donanmayı gizlemeyi başarmıştı.

Alkibiades gelmeden önce, adamlar tutucuları küçümseyen yüksek rütbeli kürekçiler, yani *nautai*; onları küçümseyen uzmanlar, deniz subayları ve piyade erleri ve kendilerini herkesten üstün gören süvariler olmak üzere gruplara ayrılma eğilimindelerdi. Alkibiades bu ayrımları şiddetli cezalarla değil, şan ve şöhretle sildi. Daha sonra Thrasillus Atina'dan yanında ciritçi olarak eğitilen, ancak Efesos'ta yenilgi almış bin kadar ağır piyade ve beş bin kadar denizciyle gelince, Alkibiades'in adamları onların kampa girmesine izin vermedi. Kendi yurttaşlarını küçümsedikleri için daha önce hiç cezalandırılmamış bu adamlar, utanç anıtı olarak düşmanın bir yapı inşa etmesine izin vermek zorunda kaldı. Alkibiades bu ayrımı, onları Isparta asıl kuvvetlerine karşı yanyana savaş düzenine

sokarak ortadan kaldırdı. Zafer tüm aykırılıkları yeniden ortadan kaldırmıştı.

Bu donanma filosunu sefere çıkmak ya da yağmalama için değil, halkı büyülemek için hep dinç tuttu. Küçük bir koya demirlemiş iki ya da üç tane bile olsa Atinalı savaşçıların haberleri yerlileri miller öteden çekiyordu. Bu alık bakanları öfkeyle geri çevirmek şöyle dursun, Alkibiades onların da gemilere çıkmalarını istiyordu. Bırakın da bir savaş gemisi ve savaşçı mürettebat neye benziyor görsünler. Özellikle delikanlıların aklını çelmeye çalışıyordu, çünkü gençlikleri, onların kahramanlar ve gıpta edilen modeller aramalarına neden oluyordu. Onlar bize her şeyi anlatacaklardı. Gelgitler ve gümüş kadar üstün tuttuğu hava koşulları hakkında bilgi ve Ispartalılar'ın küçümsedikleri balıkçılar da onun en gözdeleriydi. Hiçbir akşam yemeği sofrada bu karakterlerden en az biri olmadan yenmezdi. Daha sonra onları gelgit tarihleri ve akıntılar, fırtına ve mevsim konusunda sorguya çekerdi.

Ateş altında haritayı inceleyemem, ancak yanı başımda konuşan bir rehber bana akıntının nereden geleceğini söyleyebilir.

Akınları kendi düzenlerdi, ya karanlıkta limana saldırmak için aniden belirir ya da gün ışığında denizde yol alarak, halkın, onları tutsak eden garnizondan çok kendinden korkmasını sağlardı. Belediye başkanlarını ve sulh yargıçlarını yataklarından kaldırmayı çok severdi. Onları genellikle şahsen sorguya çeker, sonra da ellerine hediyeler vererek evlerine yollardı. Amacı, onları donanmanın büyüklüğü karşısında huzursuz etmekti:

çünkü gece yatağından kaldırıp götürülen birisi, dehşetle açılmış gözleriyle tüm gördüklerini hatırlar ve onu tutsak alanların yenilmezliğini anlatır.

Donanmayı aptalca bir disiplin anlayışıyla eğitmek yerine bunu bireysellik ve kişisel teşebbüs yoluyla canlandırırdı.

...her bir kanat ve kanadın içindeki her bir deniz filosu, kendi kişisel kimliğini, herkesten üstün gördüğü ve gurur duyduğu herhangi bir hünerini ya da yeteneğini ortaya koyması için cesaretlendirilmelidir. Diyelim ki, bir kanat, tam kadro deniz subayları taşısın. Filika demiri ve denge kayıkçığı ile talim yapsınlar. Bir diğeri kendi kedi kafalarını Korint usülünde inşa etsin ve kendine Çekiçkafa ya da Koç desin. Farklı alanlardan gemiciler bir meyhanede karşılaştığında, hakaretlerin havada uçuşmasını istiyorum. Yumruk yumruğa dövüş görmek istiyorum. Ne kadar çok olurlarsa o kadar iyi, çünkü bunun hemen ardından adamlar birbirlerine daha da sıkı sıkıya yaklaşırlar.

Şimdi de, süvarilerini nasıl kazandığını anlatayım:

Donanmaya destek sağlamak için yaptığı akınlarda Trakya'yı keşfetmişti, onların atlı adamlarından oluşan güruhuyla ve vahşi prenslerinin -özellikle de ikisinin- Maisades'in oğlu Seuthes ve Odrisialılar'ın efendisi Medokus'un azmi ve coşkusuyla tanışmıştı. Thrasibulus ve Theramenes bunlara yaranmaya çalışması için ona baskı yapıyorlardı. Donanma, hiçbir yerde süvari bulamazdı. Ancak Alkibiades bu vahşi şövalyelerin yüreklerini öğrenmişti. İnsan onlara bir şey, vaad etmeden yanaşamazdı, önerilen şey dostluksa da, bu pek çok büyük şeyi de beraberinde getirmeliydi.

Şimdilerde Alkibiades'in kayırdığı iki trierarkh vardı, kendi anayurdu Scambonidae'den Damon ve Nestorides kardeşler. Biri henüz yirmi üç yaşında, diğeri de ondan sadece bir yaş büyük olan bu kardeşler, donanmanın en gençleriydi. Atina'daki skandalı hatırlar mısın, Jason? Hani oğlanlar konusunda olanı? Bu, Sirakuz'dan on sene önceydi. Alkibiades'in amcası Aksiokhus, Panathenaea'daki bir grup tüyü bitmemiş genci himayesi altına almıştı. Zafer kutlamaları sırasında Alkibiades nasılsa bir yolunu bulmuş,

babalarıyla evlerine dönecekleri yerde çocukları kendi yurtluğunda bir gece tutmuştu. Onlara o sihirli meyveden yedirerek suçlarını daha da arttıran Alkibiades, sonradan son derece parlak (ve tam olarak olgunlaşmış) bir *hetairai* ortaya çıkartmıştı.

Çocuklarla yatmıştı.

Bu şiddetli tartışmalara neden oldu. Bu olay, çoğu çevreyi öfkelendirdi. Meletus'un o ünlü sözleri söylediği an işte budur: "Fahişelere değil, pezevenklere bak!" Alkibiades elbette ki, tehlikeyi göze almasına değecek ödülü değerlendirmişti. Bu oğlanlardan, şehrin en iyilerinin, geleceğin komutanları ve generalleri çıkacağını görmüştü. Erkekliğe geçişi, genç hayatlarında silinmez bir yer edinecek olan bu deneyimi planlayarak, onları kırılmaz zincirlerle kendine bağlamıştı.

Şimdi kardeşler, Daman ve Nestorides Atina'dan gelmişlerdi. Alkibiades onları zırhlı piyade olarak takdim etti. Tecrübesiz olduklarından, kıdemli komutanlar arasında bir isyana neden olmadan onlara denizde komuta yetkisi verilemezdi. Ancak bir yolunu bulup onları gemilere almayı başardı. Gençleri önce deniz subayı olarak, Abidos'taki Isparta tersanelerini belirlemek için keşfe gönderdi. On gece boyunca alanın ve etrafındakilerin krokisini çıkarmak için gittiler. Tamir edilmekte olan, iyi durumda dört kadırga olduğunu rapor ettiler. Alkibiades "Birini geri getirin," dedi "ve onun komutası sizin olsun."

Yağmurlu bir gece, oğlanlar otuz adamla karaya çıktılar, Antiokhus dört hızlı, üç sıra kürekli kadırgası ile açıkta bekliyordu. Bir değil, iki gemiyi ele geçirmeyi başardılar ve onları Panter ve Vaşak diye adlandırdılar. Bu ikili, o andan itibaren, dehşet yaratan gemiler oldu. Gövdelerini siyaha boyadılar ve pruvaya kedi gözleri çizdiler. Ne kadar usta olursa olsun, her gemi kaptanını dehşete düşürecek gece görevlerine çıktılar. İşte bu gençler, henüz yirmi dördünde bile olmayan bu delikanlılar, iskele bölgesinin yarısının yanmasına yol açan akınlara karşı limanı açık bırakarak bir grup belediye başkanı ve yöneticiyi öldüren ve sevgililerinin koynundan

Pharnabazus'un katibini ve onun tüm notlarını çalan ve böylece Abidos'taki zinciri sağlamlaştıran delikanlılardı. Ancak, donanmaya atlıları kazandıran asıl başarıları, getirdikleri üç yüz kadındı.

Bunlar her biri yüz elli kişiden oluşan iki köle grubuydu. Alkibiades'in emriyle gençler onların her hareketlerini gözlemişler ve Kappias Dağı'nın eteğindeki koydan gözlerini hiç ayırmamışlardı. Bu kadınlar sulama işlerinde kullanılan Odrisialı Trakyalı tutsaklardı. Alkibiades, iki gemiyle birlikte kardeşleri akşam karanlığında gönderdi. Genç kadınlar onlara doğru, denizin içine, sevinç çığlıkları atarak koşarken, Persli efendileri de akıncılarına demir uçluları fırlatıyordu, ancak daha sonralarda Kaikos vadisine doğru son sürat tabanları yağladılar. "Kedi Gözü", genç kızları, Alkibiades'in onları pezevenklere atacağını düşünerek Sestos'a geri götürdü. Ancak komutan onlara banyo yaptırtıp güzel esanslarla vücutlarını yağlattıktan sonra, donanmaya, onlara hanımefendiler gibi davranmalarını emretti. İşte Trakyalı prenslerin hediyesi ortaya çıkmıştı.

Önce delikanlıları vahşi asillere göndererek Alkibiades'in kendileriyle şu yer ve saatte görüşmek istediğini belirtti. Alkibiades kadınları bir düzine savaşçının koruduğu dört kadırgayla bizzat götürdü. Kızlar gelinler gibi süslenmişlerdi. Tutsaklıklarından doğan utançtan eser kalmamış ve prenslere layık uygun birer eş olmuşlardı. Kadınlar Salmydessos'un vahşi kıyılarında; buraların yüce prensleri Medokus, Bisanthes ve Seuthes'e sunulmaya hazırdılar.

İkiz tanrılar adına, şu orospu çocukları nasıl teşekkür edeceklerini biliyorlardı. Antiokhus ve delikanlılara oracıkta hiçbir itiraz kabul etmeyerek genç kızlar sundular ve Alkibiades ve süvarilere bir hediye olarak tepelerden beş yüz at indirdiler. Hiç beş yüz atı bir anda gördün mü, Jason? Görülmeye değer bir manzaradır. Destek birliği olarak tek isteğimiz atları bir an önce ağıla sürmek ve vahşiler fikirlerini değiştirmeden önce buradan gitmekti. Ancak şimdi asıl hareket geliyordu. Alkibiades prensleri geri çevirdi. Atları kabul etmeyecekti. Daha da kötüsü, Seuthes'e söylediği gibi, prensin

konuğunun asıl istediği şey yerine bu hayvanları sunması da onu gücendirmişti. Saat gece yarısını epey geçiyordu. Yüzü aşkın şenlik ateşi yakılmıştı; gemilerimiz kıyıya demirlemiş bekliyordu, kıyıda her yerde dans eden yerliler vardı, kadınlar ve erkekler deli gibi sarhoştu, bu sırada bizim birlikten bin kat daha büyük bir ordu düzlükte görünmeye başladı. Daha da kötüsü, ev sahibimiz Seuthes deli bir adamdı ve küfelik olmuştu. O ülkede hep söylendiği gibi sarhoş olmadığın anlarda aldığın kararlara güvenilmez. Ve tüm Trakyalılar gibi, cömertlik söz konusu olduğunda bunu ilk sınavda geçmek gurur meselesidir. Eğer bizim ona verdiğimizden daha iyi bir hediyeyle gelmezse, ortaya bir kan gölünün çıkması işten değildi. Alkibiades yeniden prensin bu hediyesiyle bizi gücendirdiğini tekrar etti ve bize, iki korumasına dönerek, demir alıp gitme emrini verdi.

Seuthes bizi bırakmadı. Atların öne sürülmesini emretti ve konuklarına ve kendi kabile adamlarına dönüp bu atların muazzam özelliklerini anlatan bir tirada başladı, kendilerine ait pek az süvariye sahip ve gemilerinden uzaklarda iç kısımlara akınlar yaptıklarında Pharnabazus'un Kraliyet Atları'na bağımlı Atinalılar'ın herkesin de bildiği bir bunlara ihtiyacı vardı. Prens son derece heyecanlanmıştı. Nasıl bir adam, diye Alkibiades'e sordu, nasıl bir komutan böylesi bir zenginliği geri çevirebilir? Kendisi ve şanı için değilse bile ona güvenen savaşçıları için.

Ev sahibi kadar sarhoş olan Alkibiades eğildi ve prens atlar yerine onun asıl istediğini verirse, ancak o zaman, Doğu'nun en varlıklı adamı olacağını iddia etti. "Peki nedir bu?"diye adam sordu.

"Dostluğunuz."

Alkibiades bir anda ayıldı, öylesine soğuk ve kararlıydı ki, insan onun bilincini hiç yitirmediğini fark ediyordu, yüzündeki ifade ateşin etrafındaki her bir haydudu yere mıhladı. "Eğer şimdi bu atları alırsam," dedi, "muazzam bir hediyeyle ancak kendim fakir olarak yola çıkarım. Ancak bu atları size, efendilerine bırakır ve dostluğunuzu kazanıp buradan ayrılarsam," -ve şimdi onun kadar ayık du-

ran Seuthes'e döndü- "varlığıma sadece bu değerli atları değil, ne de olsa istediğim zaman onları dostumdan ödünç alabilirim, aynı zamanda da arkamda savaşacak cesur savaşçıları da katarak, zenginleşirim. Çünkü, dostum bana atlarını göndermezlik etmeyecek ve beni düşmanlarım karşısında savunmasız bırakmayacaktır."

Seuthes hiç de aptal değildi. Kadınları ilk gördüğü andan itibaren karşısında duran adamın bunları planladığını biliyordu. İçindeki dehanın ve Alkibiades'in de bunu önceden bildiğinin ve kendinin de yakında öğreneceğinin farkındaydı. Seuthes, bu dehayı istiyordu ve eğer dost olursa ona danışmanlık yapacak ve bu dehayı elde etmede ona yol gösterecek bir ustası olacağını anlıyordu. Çocuk, Alkibiades'e sarıldı. On bin kabile adamı sevinç çığlığı attı. Birliğimiz rahatlayarak gevşedi.

Ve Prens Seuthes atlarıyla geldi. Donanma ve ordu Kalkedon ve Bizantion'u aldığında, beş yüz değil, iki bin atlı kıyıda yan yana duruyordu ve Ispartalılar'ı savaşın en karanlık gelgitlerinde çekilen suya bıraktı. Yine kendimi kaybettim ve anlatılması gereken bir dönüm noktasını atladım.

Kıyıdan geçerken, Kizikus'taki büyük zaferden bir ay sonra, sancak birliği Samos'tan gelen bir ulak filikası tarafından karşılandı. Gece ay ışığıyla aydınlanıyordu ve gemi ışıkla işaret verdi. Kadırgalar orta kanalda seyrediyordu. Filikadakilerin rapor ettiğine göre devlet kadırgası Paralus Ispartalı bir elçilik heyetinin barış talebiyle meclise başvurduğu haberleriyle bugün Atina'dan gelmişti. Önerilen koşulları öğrenen adamlar arasından mutluluk haykırışları koptu; bunlara göre geçici ateşkes antlaşması uyarınca her iki tarafın da birbirlerinin topraklarından çekilmesine ve tutukluların iadelerine karar verilmişti. Bir başka haykırış da, yakında evlerine gidecek olan mürettebattan geldi:

Alkibiades filikaya doğru bağırdı "Ispartalılar şimdi Atina'da mı?"

"Evet efendim."

"Elçilik heyetine kim başkanlık ediyor?"

"Endius, efendim."

Yeni haykırışlar yükseldi.

"Lakedaimonlular şereflendirmek için seni seçmişler, Alkibiades. Yoksa neden Endius'u, senin dostunu göndersinler ki?" Bunu söyleyen Alkibiades'in dümencisi ve onunla Isparta'daki sürgün günlerini paylaşanlardan Antiokhustu. "Bu, sen teknik olarak sürgündeyken bile seni en başta gelen Atinalılar'dan kabul ettiklerini gösteriyor."

Thrasibulus'un Gayretli'si rüzgârın estiği doğrultuda gelmişti ve şimdi de işitme mesafesi içinde seyrediyordu. Şimdi dümencileri onlara sesleniyordu. Bu yurda dönebileceğimiz anlamına mı geliyor? Alkibiades cevap vermedi, sadece kıç tarafındaki iç bölmenin gölgesinde hareketsiz duruyordu.

Üst güvertedeki subaylara ve sıralarının altında duran kıç tarafı kürekçilerine seslenerek, bilinçli bir şekilde "Bu bir barış önerisi değil"dedi. "Bu sizi ve beni halktan ayırmak ve bizi tümüyle mahvetmek için bir numara."

Baş dümencisine döndü: "Herkese Samos'a devam etmeleri için işaret ver! Yalnızca Thrasibulus bizi takip etsin."

Daha sonra dümende bulunan Antiokhus'a döndü, "Şimdi bizi oraya, Ashilleum'a götür!"

XXX

AKHILLEUS'UN MEZARI YANINDA

Skamander ovası bugün de bundan bir yıl önce,Troy'un Akhilleus'un mızrağı altında şehit düştüğü gün de olduğu gibi kurak ve rüzgârlıdır. Homer'in Akhaealıları'nın güvertesi bile olmayan gemilerini sahile çıkardığı kıyılarda, şimdi Atinalılar ve Samiler bronz koç başlı iki yüzleriyle karaya çıkıyorlardı. Diamades'in, Sarpedon'u yakaladığı kaynaktan çıkan taze su da hâlâ soğuk ve tatlı akar. Birliklerimiz, Hellespontos'tan girip çıkarak geçerken bu mevkide defalarca sabahlamışlardı, ancak bu akşama kadar komutanımız bizi daha içlere höyüklerin bulunduğu yere doğru yönlendirmemişti.

Bunlar toplamda on sekiz tanedir, en muazzam yedisi Akhilleus, Mikenaea, Teselya, Argive, Lakedaimon, Arkadya ve Fokis ulusları için, on birden azı tek tek kahramanlar ve son çift de, Patrakles ve Akhilleus içindir.

Gece soğuktur. Rüzgâr, mezarların üzerinde uzanan tepeciklerdeki çimler üzerinde orağını sallar, koyunlar yüzeydeki basamakları aşındırmışlardır. Oradaki çocuklardan bir keçi satın alırken hangi höyüğün Akhilleus'e ait olduğunu sorduk. Yüzümüze boş boş baktılar "Kime?"

Bu düzlüğün üzerinde, Alkibiades'in gözlemlediğine göre, Batının adamları, Doğunun adamlarına savaş getirmişler ve onlara hakim olmuşlardır.

Komutanımız yeniden bunu başarmanın hayallerini kuruyordu. Isparta'yla müttefik olmak ve aniden Pers'e saldırmak.

"Donanmayla olduğumdan beri," daha önce de olduğu gibi anlatıyordu şimdi "hep Ispartalılar'ı yenmek için Persler'i kendi tarafımıza çekmemiz gerektiğine inanıdık. Şunu sormalıyız. Bu bir hayal mi? Ben öyle olduğuna inanıyorum. Pers asla Atina'yla bağlaşıklık kurmayacaktır; asla bu savaşı kazanmamıza izin vermeyecektir. Onların satraplık ordularını körfezin yukarısında ve aşağısında onulmaz bir şekilde mağlup etsek de, Doğu imparatorluğunun zenginliği hemen bunu telafi eder. Pers altını Ispartalı müttefiklerini ölümsüz kılar; bir donanmaya zarar veririz, onlar bir diğerini yapar. Asya ve Avrupa'daki her koyda devriye gezemeyiz ki."

Savaştan bıkmış olan Thrasibulus buna karşı çıktı. Ateşkes antlaşması için verilen bu teklifi kabul etmek istiyordu. "Düşman seni onurlandırıyor Alkibiades. Tek yapman gereken onun elini sıkmak ve barış bizim olacaktır."

"Dostum, Isparta'nın amacı beni onurlandırmak değil, bu dalaverelerle yurttaşlarımızın benim hırsımdan korkuya kapılmalarını sağlamaktır. Kendi çıkarları adına olayları benim aleyhimde çarptırarak; zaferler kazanmış bu donanmayla dönen benim kendimi bir tiran ilan edeceği konusunda Atina'nın korkularını ateşlendirmek istiyorlar. Eğer kazanırlarsa -ki bu demosu beni yerimden etmesi konusunda kışkırtmak olacaktır- bu Isparta'nın zaferi olur. Isparta'nın tasarladığı şey bu, barış değil.

"Daha çok zafer kazanmalıyız," dedi. "Daha çok ve ondan sonra daha da çok ta ki birliklerimiz tüm Ege'ye sahip oluncaya kadar tüm kıyılara ve onun üzerindeki her bir şehre, tahıl yolunu sımsıkı elimizde tutmamızı sağlayacak her bir şehre sahip oluncaya kadar. Bu olana kadar yurda dönemeyiz."

Ateşin başında oturanların, her biri Sirakuz kadar güçlü. Selimbria, Bizantion ve Kalkedon kalelerini ve bunları almak için katlanmamız gereken zorlukları gözlerinin önüne getirmeleri hayal gücü sınırlarını zorladı. Thrasibulus şarap tortusunu közlerin arasına fırlattı. "Sen kendinin yurda dönemeyeceğini söylüyorsun, Alkibiades. Ben gidebilirim." Ayağa kalktı

"Otur, Tuğla"

"Oturmayacağım. Senin emirlerini de dinlemeyeceğim." Sarhoştu ama net ve kararlı konuşuyordu. "Sen, kimsenin iki yüz yirmi yarda ötesinde yellenmeye bile cesaret edemediği zafer pelerinini sırtına giyene kadar yurda dönemezsin, dostum. Ama ben gidebilirim. Hepimiz, bu savaştan tiksinen ve artık daha fazlasını görmek istemeyen herkes gidebilir"

"Kimse gitmeyecek. Özellikle de sen, Tuğla."

Komutanları arasında kalan adamlar olanları seyrediyorlardı. Alkibiades bunu gördü.

"Dostlar, eğer sizin gözleriniz Gereklilik'in emirlerini algılamıyorsa, bana güvenmeniz için yalvarıyorum. Size zaferden başka bir şey getirdim mi? Ispartalılar burunlarınızın ucunda barışı sallandırıyorlar ve siz de kış tilkileri gibi bunu dişlerinizle kapıyorsunuz. Onlara göre barışın anlamı yeniden savaşa hazırlanmak için verilen bir ara. Peki ya bizim için? Karşı taraf toprak almak için yeterli olgunluğa gelene kadar zafer kazanan bizler, fetihlerimize bir son mu vereceğiz. Çevrenize bir bakın, dostlarım. Tanrılar bizi bu ovaya, Yunan'ın Troyalılar'ı yendiği yere getirdiler, kendi kaderimizi sunmak için. Adil bir savaşta ordumuzu denizde yenemeyecek olan düşmanlarımız, bizi kandırmış, hayallerine ulaşırken, bizler huzur içinde yataklarımızda mı öleceğiz. Eğer bunun anlamı bizim kaderimizi yanıltmaksa, ben barışı küçümserim ve buna seyirci kalan kahramanların da kanlarının dökülmesini isterim.

Thrasibulus'a seslenerek ayağı kalktı. "Beni ulusumuzun fedakârlığını kullanarak şan şöhret avcılığı yapmakla suçluyorsun, dostum. Ama ortada böyle bir tutarsızlık yoktur. Atina'nın kaderi zaferdir. O bununla doğmuştur ve biz oğulları da öyle. Şu anda gölgeleri üzerimizde uzanan, söylediklerimize kulak misafiri olan bu kahramanlar karşısında değerinizi düşürmeyin, kardeşlerim. Onlar da bizler gibi birer insandı, daha fazlası değil. Onlarınkine eşit hatta daha büyük zaferler kazandık ve daha da büyüklerini kazanacağız."

Genç Perikles konuştu: "Bizi gıpta etmeye çağırdığın bu adamlar, Alkibiades, ölmüşler."

"Asla!"

"Efendim, onların mezarlarının yanında kamp kuruyoruz."

"Onlar asla ölemez! Onlar bizden daha canlı. Sadece Elisia topraklarını işgal ettikleri zamanda olduğu gibi değil, Homer'in söylediği gibi:

ne acı ne de hüzün gelecek arkamızdan

Bu gece ve her zaman, onlar bizlerin içinde capcanlıdır. Bu kahramanlar olmadan tek bir nefes alamaz ya da onların bize mirası görmeden gözlerimizi kapayamayız. Onlar kemik ve kan dışında da bizim varoluşumuzu oluşturuyorlar ve bizi biz yapıyorlar.

"Evet, ben de onların arasında duracak ve sizi de kendimle beraber götüreceğim, hepimizi, ölmüş ya da öteki dünyada değil, canlı ve zafer kazanmış olarak. Bana, bu ateşin etrafındakilere bakmamı buyurmuştun, Tuğla. Ancak ben yumuşak huylu adamlar görmüyorum. Geçilmez kale burçlarının ardında duracak cesur adamlar, ölüm geldiğinde, herkese geleceği gibi, kâsede tek bir damla bırakmadıklarını söyleyecek, kendi kanımdan bir birlik görüyorum. Bu gece kardeşler gibi bir araya toplandık. Daha iyi ne olabilir ki? Cesur ve zeki dostları burada bir arada topladık işte! Peki şimdi bu dostların arasından kim geçmişin kahramanlarından daha cesur olduğunu gösterecek? Ancak bu öyle biri olmalı ki, bu işe demir bir metelik için girmemeli. Bunun karşılığı sonsuza kadar sürecek şan şereftir, sevilenler için onları riske atarak kazanılır. Ben bu ücreti seve seve öderim. Haydi kardeşlerim, Doğu'ya ateş getiren ve orayı kendilerine mal eden bu kahramanlarla birlikte yemeğimizi yiyelim.

Thrasibulus, arkadaşının ve diğer komutanın ateşe verdiği kazları işaret ederek karşısında durdu.

"Korkudan nefesimi kesiyorsun, Alkibiades."

XXXI

TANRILARIN PERVASIZLIĞI

Alkibiades [büyükbabam devam ediyor] yapması gerektiğini söylediği -ve de yaptığı şekilde- Kalkedon, Selimbria ve Bizantion'u aldığında ben Atina'daydım.

Önce deniz boyunca uzanan bir duvarla şehri çember içine aldı. Persli Pharnabazus, orduları ve süvarileriyle onunla karşı karşıya geldiğinde, aynı anda Ispartalı garnizon komutanı Hippokrates de şehirden çıkıp ona aniden saldırmıştı. Alkibiades güçlerini ikiye böldü ve her iki birliği de Hippokrates'i de öldürerek yendi. Selimbria'da, harekat birliğiyle birlikte surlara tırmandı. Bunların arasında yerlerini açığa çıkartarak dolap çevirecek yardakçılar da vardı, içlerinden biri soğukkanlılığını yitirse bile, diğerleri işaret verebilirdi. Alkibiades kendini ablukaya alınmış buldu. Yanında onu destekleyecek sadece bir avuç dolusu insan vardı. Savunmacılar ise onu alaşağı etmek için yukarı tırmanıyorlardı. Borazanı çaldırdı ve sessiz olunmasını emretti, yerlilere silahlarını teslim etmelerini ve sükûnetlerini korumalarını buyurdu. Böylesi bir yetkiyle verilen bu emir, düşmanın, Alkibiades'in ordularının şehri çoktan aldığını düşünmesine yol açtı. (Bu pek de yanlış sayılmazdı, binlerce Trakyalı şehri tümüyle yağmalamak için bağırıp çağırıyorlardı.) Böylece yurttaşlar eğer o köpeklerini uzak tutarsa şehri teslim etmeye razı geldiler ve Alkibiades de kimseye kötü davranmayarak şehrin Atina'yla müttefik olması ve onun adına kıyılarını açık tutması şartıyla sözünü tuttu.

Bizantion'u da aynı stratejiyle ele geçirdi. Şehri kuşatmış ve denizden de sarmış olarak, halka daha önemli meselelerin onu çağırdığını söyleyerek; büyük bir gösteriyle şehir surlarının dibinde demir aldı ve yola çıktı; ancak aynı gece karanlıkta iyice gevşemiş ve bir saldırı beklemeyen şehri ani bir saldırıyla aldı.

Yapacağını söylediği her şeyi şimdi başarmış, Hellespostos'u güvence altına almış ve ona karşı olan her kuvveti yenmişti. Thrasibulus'un da söylediği gibi öyle bir şan şöhret kazanmıştı ki, artık yurda dönebilirdi.

O sıralarda, Abidos'ta aldığım yaralar iyileşmişti ve Atina'ya gelmiştim. Cerrahlar, iki kez bacağımdan keresteleri kesip çıkarmışlardı, ancak iltihap bir türlü kesilmemiş, dokuya da hücum etmişti. Karım bu durumdan çok endişe duyuyordu. Benim için ise hiç de o kadar zor değildi. Ben kahramandım. Alkibiades'in sürgününe neden olanlar ve uysallıkla bunun yapılmasına yardımda bulunanlar şimdi benimle ve onun zaferine katkıda bulunan her subayla -Thrasibulus ve Theramenes'in buketler gibi yurda gönderdikleri- dostluk kurmak için uğraşıyorlardı. Sonunda onlar da, komutanlar da yurda döndü. Bir gelinin sevgilisi için yanıp tutuştuğu gibi Atina da onlar için yanıyordu.

Müvekkilimiz de Atina'daydı. Alınan sonuçlar savaşın gidişatını etkilemese de, takınılan tavır olayları farklı yöne çekmişti.

Polemides hikayesine, Hekatombaion'un yirmi sekizinden Athena Günü'nden devam etti. Bu, tesadüfen babasının adı nedeniyle Nikolaus adını verdiği oğlunun, yanıma gelerek benden onu hücreye götürmem için yalvardığı gündü. Ama şimdilik bu kayıt biraz dursun. Hellespontos'a ve Polemides'in hikayesine dönelim:

Endius'un barışı sağlamak için atandığı göreve dair haberler [Polemides devam etti] Alkibiades'in gemilerının mezarlara doğru giden dolambaçlı yoldan dönmelerinden iki gün önce kıyılara ulaş-

tı. Pek çoğu, savaşın bittiğine inanarak, bunu kutladı. Bir çağrı belgesi cümbüşe son verdiğinde, ben de kendi adıma bu işin keyfini çıkartıyordum. Mantitheus tarafından Alkibiades adına gönderilen belgede kimseye haber vermeden takım cantamı toplayıp, katipler ayrıldıktan sonra geç saatte, onun komuta merkezine gitmem buyruluyordu.

O geceyi çok iyi anımsamamın başka bir nedeni daha var: Damon'la genç Kedi Gözü'yle karşılaşmıştım. Burada bir noktayı daha belirtmeliyim ki, o sıralarda Alkibiades'in hizmetinden affımı istemiştim. Beyan ettiğim mazeret ise şuydu: Daha fazla pezevenklik yapamazdım. Şimdi Kalliope'de genç Perikles'e hizmet ediyordum.

İşte böyledir. Pekçokları, komutanlarına kadın bulmak için yarış ederler. Bazı subaylar profesyonel birer pezevenk haline gelmişti. Mısır kadar uzak diyarlardan kadınlar getirtiyorlardı. Alanda karşılaşılan herhangi bir güzellik çantaya atılır ve üstlerinin kapısına sunulurdu. Bazen komutanımız sadece uyuyabilmek için iki ya da üç taneye ihtiyaç duyardı. Bu tamamen onu ilgilendiren bir meseleydi, ancak ben artık onun kapısında durup öfkeli metresleri geri çevirmeye devam edemezdim. İstifamı sunduğumda güldü. "Bu kadar uzun dayanmana şaşırdım, Pommo. Beni, düşündüğümden daha çok seviyor olmalısın."

O gece, katiplerden sonra karargâha gittiğimde Damon'la karşılaştım. Yanında bir kız vardı, nişanlısı olduğunu söyledi. Onu Alkibiades'e göstermek istiyordu. Önce onun girmesine izin verebilir miydim? Kıza şöyle bir baktım. Onun nasıl bir güzellik olduğunu görmeme yetti, yine de şimdiye kadar avluya girenlerden daha çekici değildi. Damon ve kız içeri girdiler. Bekledim. Benim sıram geldi.

İçeride kimse kalmamıştı. Genç subaylar ve denizciler bile orada değildi.

"Generallerin Isparta'nın barış önerisine resmi cevabını aktarmak üzere bu sabah, Paralus'a, Endius'a bir elçi heyeti gönderildi. Sen ise resmi olarak gitmeyeceksin. Bu sadece benden."

Alkibiades'in dediğine göre yanımda hiçbir belge taşımayacak, hiçbir sınır bölgesinde kayıtlı olmayacak ve bildiklerimi Endius dışında kimseye söylemeyecektim. Eğer görevim konusunda sorgulanırsam doğru olmamak şartıyla herhangi bir hikaye uyduracaktım. Alkibiades neden başkasını değil de beni gönderdiğini bilip bilmediğimi sordu. "Çünkü Endius sana inanacaktır. Hiçbir şey yapmana gerek yok, Pommo, sadece kendin ol. Askeri bir haber taşıyan bir asker. Durumun özeti şuydu: Eğer Alkibiades Atina'yı ikna ederse Endius da Isparta'yı ikna edebilir miydi -yani savaşa son vermek ve Pers İmparatorluğunu fethetmek için müttefik olarak savaşmak adına?

Güldü. "Gözünü bile kırpmadın, Pommo!"

"Seni uzun zamandır tanıyorum."

"İyi o zaman, dikkatle dinle. Kizikus'tan sonra, Mindarus'u da katledince, Ispartalılar'ın onun yerine Endius'u ya da en yetenekli komutanları Lysandros'u göndereceklerini umuyordum. Endius'un barış elçisi olarak gelmesinin anlamı, onun partisinin düşmesidir. Lysandros da eğer hâlâ yapmadıysa bile, en kısa zamanda onu yüzüstü bırakacaktır.

"Endius'a benim önerdiğim şeyin önemini anlatmak için zaman harcamana gerek yok, bunu yıllardır biliyor zaten. Yine de onun buna yaklaşımı şüpheli olacaktır. Bu koalisyona komuta etmek istediğimi düşünecektir. Ona, ona ya da yerine kimi atarsa o kişiye boyun eğeceğimi söyle. Ve eğer gülerse, ki gülecektir ve benim yoluma çıkacak hangi orospu çocuğu olursa olsun onu alaşağı edeceğimi bildiğini söyleyecektir, sen de gül ve ona haklı olduğunu söyle. Ama bunun sonra olacağını ve o orospu çocuğuna hazırlanmak için vakit tanıyacağımı da ekle."

"Ona, ephorların onu elçi olarak seçerek akıllıca davrandıklarını söyle, çünkü ben ülkemin düşmanlarını denizden temizleyene kadar yurda dönmeyeceğim. O da bunu bilir. Sorun şudur ki, daha sonra çok geç olabilir. Eğer ülkesini ikna edecekse, bu yakın zamanda olmalıdır, yoksa Atina'daki demos, onlara sunduğum zafer-

lerle ateşlenmiş olarak. Isparta'nın asla kabul edemeyeceği isteklerle ona gelecektir.

"Eğer Endius sana Pers ve onların savunması hakkında sorular sorarsa, ona kendi gözlerinle gördüklerini anlat. Hiçbir Pers donanması Atina donanması önünde ve hiçbir kara kuvveti de Isparta ordusu karşısında duramaz. Darius hastalanıp zayıf düşer. Artarda gelen mücadeleler imparatorluğu parçalar.

"Bunlar söylenince, Endius. ona elçi heyeti gönderdiğim anda, müttefiklik önerisiyle Pers krallığına da bakanlar gönderdiğimi düşünecektir, çünkü onun yurttaşlarının Büyük Kral'a giden habercileri olduğunu biliyorum. Ona sadece aynen onun gibi kendi elimi oynamam gerektiğini, ancak Gereklilik'in son oyu attığını söyle; bazen birileri birilerine güvenmelidir. Tanrı isterse, bu, o ve ben olabilir.

"Lakedaimonya'daki taraflar hakkında bir şeyler bulmaya çalış, ancak ona bu konuda baskı yapma. Ne yapılacağını bilecektir, ama bizim neye ihtiyacımız olduğunu değil. Lysandros'tan, hatta Agis'ten yararlanmanın mümkün olup olamayacağını sor. İçlerinden birini ya da her ikisini de memnuniyetle karşılarım. Endius, şehirlerimiz arasındaki böyle bir bağlaşıklığın, eğer başarılı olursa, gelecekte aramızda bir savaşa neden olacağını bilir. Ona şunu söyle ki, şimdi bu savaşta yer almaktansa, ileride yaşanacak o savaşta çarpışmayı tercih ederim; şu anda girdiğim savaş sadece her ikimize de zarar verir ve ortak düşmanlarımızın bu sayede zafer kazanmasına neden olur.

"Peki ya Endius bana onunla birlikte Lakedaimonya'ya dönerek bu girişimi birliğin diğer üyelerine de tekrarlamamı isterse?"

"Bunu yap. Şu anda en çok ihtiyacım olan şey senin edineceğin bilginin çok ve nitelikli olması. Bir turistik gezi yapmayacağız. Eğer seni herhangi bir şehirde görürlerse, düşmanlarımız seni benim gönderdiğimi ve kime gönderdiğimi bileceklerdir. Bu girişimin cüretkarlığı bize bir şans verir. En sönük ışık bile bunu mahvedebilir.

Bana para verdi ve parolaları söyledi, beni Paros'a kadar götürecek bir gemi ayarladı; buradan sonra kendim devam edecektim. Bunun üzerine dikleştim, "Sen bu konuda ciddi misin, Alkibiades? Yoksa bir hile ya da bir manevra için mi kıçımı tehlikeye atıyorum?"

Gülerken, yüzü gençliğin o coşkusunu yeniden kazandı.

"Zamanı geldiğinde yapacağımız gibi, Pommo, yurda döndüğümüzde, Atina kendini bana gümüş tepside sunacaktır. O zaman biz dehşet burnunun üzerinde duracak ve umutların tekrar ortaya çıkarak, hayal kırıklıklarının Sirakuz'u bile aşarı bir felakete dönüşmesini izleyeceğiz. Neden adamları ve donanmayı Canavar diye adlandırdığımı biliyor musun? Çünkü onlar beslenmeliler, yarın ve bir sonraki gün, eğer beslenmezlerse seni, beni ve sonra da kendilerini yutacaklardır."

Bunu kendi hayatı için endişelenmeden evini ve malvarlığını ortaya koyan bir bahisçi gibi söylemişti. Sonradan anladım ki ve şimdi de buna inanıyorum, onun pervasızlığı adamlarından değil, tanrılardan kaynaklanıyordu.

"Düşmanı yenmek, canavarı beslemenin yanında çocuk oyuncağı kalıyor; canavar ise yanında Atina'lı demos, yani asıl canavar olmadan hiçbir şey ve o da bir zafer kazanmış olarak döndüğümüzde ateşlenecektir. Anlıyor musun, dostum? Bu canavarın önüne onun damak zevkine uygun bir girişim, ateşli bir sefer koymalıyız."

Bir erkek çocuğu gibi coşkuyla güldü. "İşte kader böyle işler. Aynen bunun gibi, bugün Gereklilik'in ve özgür iradenin kesiştiği gibi."

Odadan gelen bir hışırtı duydum. Dönünce gölgeler arasında ilerlemekte olan bir kadın silueti gördüm.

"Şimdi git, eski dostum,

şafağın seni ele geçirmesine izin verme
dalgalı enginlerde savrulmadan

Yılan Balığı denen meyhaneyi geçerken, genç Damon'u uzaktan gördüm. Yalnız ve sarhoştu ve içmeye devam ediyordu. Kız arkadaşının nerede olduğunu sordum.

"Ben bir aptalım," dedi "ve bir aptal ne hakediyorsa ancak ona sahibim."

XXXII

ACIMASIZLIK ERDEMİ ÜZERİNE

Kızın adı Timandra'ydı. Bundan birkaç yıl sonra kefen olarak kullanılacak başka bir kumaş bulunamadığından Phrgia'da Alkibiades'in cesedi bu kızın kıyafetlerine sarılarak gömülecekti.

O zamanlarda yirmi dört yaşındaydı. Alkibiades'in kalesine girmiş ve sonra da hiçbir kadın onun yerini alamamıştı. Kız onun tam olarak ihtiyacı olan şeydi. O da kız da, ilk andan itibaren bunun farkındalardı. Zırhlı deniz subayları tarafından ya da bir genç kadının ısrarları ile uzaklaştırılamayan asalaklar bu genç kadının bir bakışıyla dağıtılıyordu. Yaşadığı sürece Alkibiades'in karısından başka hiçbir kadını jest yapmak ya da alay etmek dışında koruduğunu hiç duymamıştım. Şimdi gözleri bu kıza karşı yapılan kaba bir davranış karşısında öyle bir hiddetle kararıyordu ki, binlerce kaptan ayak uçlarına basarak, çocuklar gibi gözlerini indirmiş olarak ona yaklaşıyorlardı. Kız, bir kartalla arkadaşlık yapan ve kendisi de bir kartala dönüşen Trapezus'un kumrusuna benziyordu.

Alkibiades'in özel hayatındaki kuralsızlık üzerine çok şey söylenmişti, onu karalamak isteyenler eğer yeteri kadar uzun olsa bir yılan balığını bile düzeceğini söylerlerdi. Eunis'le karşılaştın, Jason. O bir yılan balığı değildi, tabii ki, ama onu bile bir gece yatağına götürdü, ya da kadın kendi gitti diyelim, Timandra'nın ortaya çıkmasından bir yıl önce Samos'ta. Bu Eunis'in son savunma şekliydi. Ona ve çocuklarına karşı son derece kaygısız yaklaşmam, ki hatalıydım, buna neden olmuştu. Onu suçlayamam, her kadın gibi yüreğinin fırtınaları karşısında çaresizdi, ama ben onu daha iyisini

bilecek bir adamla karşı karşıya getirmeliydim. Bu davranışı, hiç de azımsanamayacak şeylere yol açtı. İtiraf etmeliyim ki, en azından onun hiçbir adamla karşı karşıya gelmekten korkmayacağını bilmeliydim. Komutanımın yetkilerini kullanarak bana karşı davranışlarda bulunacağını zaten asla düşünmemiştim. Böyle bir şey yapmazdı, ancak bir anlık bir tutku bu olaylara yol açmış olmalıydı. En sonunda kendimi silahlı ve onu da boş elle yakalamıştım. Tabii ki, böyle bir şey meydana gelmedi. Ona bundan yararlandığını söylediğimde öylesine derin bir pişmanlık göstermişti ki, ister inan ister inanma, öfkem dindi ve yerini onun adına duyduğum derin bir üzüntüye bıraktı. Zevklerini kontrol edememesi onu ölümsüz kılan tek kusuruydu.

"Artık senin kadının olmadığını, senin onu dışarı attığını söyledi bana. Bana gelişinin ilk sebebi para ihtiyacıydı." Gözlerimle karşılaştı. "Bunun yalan olduğunu biliyordum ama yine de devam ettim, aynen bir köpek gibi." Sonra ellerini iki yana düşürerek "İşte Pommo şu anda beni dümdüz et ve buna razı gelirim."

Ne yapmalıydım, donanma komutanımızı dar avluda iyece bir pataklamalı mı?

"Adını bile hatırlamıyorsun, değil mi?"

"Hayatım, ben hiçbirinin adını hatırlamam ki."

İki gece sonra sahil duvarında antrenman yaparken, Mantitheus yanımdan geçti. "Temiz yeşillerini aldın mı?" diye bağırdı. Donanma denizcilik kuvvetinin giydiği orman yeşili pelerini kastediyordu. "Bizi davet ettiler. En kibar tavırlarını takınıp gel."

İşte ikinci karımla böyle tanıştım ya da daha doğrusu tanıştırıldım. Bizi o akşam misafir eden evsahibimizin kızıydı, adı Aurore'ydi. Onu görür görmez sevdim hem de tüm kalbimle. Ne yazık ki, talihin bir cilvesi olarak cennet onu çağırmadan önce ancak bir sene kadar eşim olarak kaldı. Asla Alkibiades'in onun babasına benim hakkımda ne söylediğini ya da nasıl anlaştıklarını bilemeyeceğim. Ancak bu beyefendi Mantitheus ve beni kapı eşiğinde karşıladığı andan itibaren sanki kutsanmış bir prens gibiydim.

Bu Alkibiades'in hatasını telafi etme yoluydu, anlıyor musun? Bu onun ve benim, ikimizin kaderinin kusurlu yapısında vardı, daha pek çoklarını telafi etmek zorunda kalacaktı.

Timandra onu değiştiremedi, ancak onu yola getirdi. Boğazlardayken aynı odayı paylaşmadılar. Evlenmeden ne onun yanında kalacaktı ne de böyle bir birlikteliğe razı gelecekti; Alkibiades ise şiddetle bunu istiyor ve bu konuda ısrar ediyordu. O izin verdiği sürece kadının yatağına gidiyor, sonra da kendisininkine dönüyordu. Kadının kaldığı yer Alkibiades'i gözetleyeceği şekilde onunkinin yanında değil, karşı kanattaydı. Kendine göre yolları vardı, ancak onun ülkesine girer girmez ilk işi onun uygulamalarına yardımcı olmak oldu. Bu yardım elbette ki, savaş meselelerinde olmadı, bu Alkibiades'in işiydi, ancak onun sağlığının yolunda olması ve etkin olarak çalışabilmesi için ona yardım etti.

Bir keresinde, Pers elçileri, Mithridates ve Arnapes, Köpek Başı Noktası'ndaki köşkünde Alkibiades'e uğramışlar ve mükemmel ve akıcı Aramaik konuşan Timandra tarafından buyur edilince onun generalin tercümanı ve sevgilisi olduğunu düşünmüşler ve Alkibiades'in odasını arayarak onu pas geçmişlerdi. O da muhafızlara sırtlarına kılıç dayayarak onları engellemesini emretmiş, elçiler püskürerek onun belgelerini istediklerinde ise onlara şöyle demişti:

"Baylar, her zaman için insanların mükemmel dedikleri hakkındaki gözlemim şu olmuştur ki, bunlara sadece iki şekilde yaklaşılır: -ya hizmet ederek ya da mücadele ederek. Bu konumlardan hiçbiri içinde büyük adamlar güven içinde kalplerini dökecek kişiyi bulamazlar. İşte komutanımıza benim sunduğum hizmet budur ve mükemmeli yeterince tanıyan sizler bunun değerini değerlendirebilirsiniz." Gülümsedi. "Sizi burada kuvvet kullanarak tutmakla aceleci davrandım. İstediğiniz gibi geçebileceğiniz konusunda kendinizi rahat hissedin, beyler!"

Elçiler, Persliler'in ayana dedikleri ve bir prens ya da bakana sunulan saygılarını sundular. "Bizi ne zaman isterseniz çağırın, ley-

di, ancak lütfen bunu ifade edecek daha iyi yollar bulana kadar, bu kabahatimiz karşısındaki üzüntülerimizi kabul edin."

Çocukluğundan beri Timandra talipleri peşinden koşturmuştur. Annesi sosyete fahişesi Phrasikleia yoluyla, aynen gençken Alkibiades'e dalkavukluk yapan adamlar gibi, pek çok kişi ona dünyaları ve gökyüzünü vaat ederek onunla beraber olmayı istemişlerdir. Belki de bu ikisi arasındaki bir bağ, bir anlayış olmuştur. Onları halkın arasında gören biri onların birbirlerine iki kardeş gibi temiz duygularla yaklaştığını ve davrandığını söyleyebilirdi, ancak şu da açıktı ki, birbirlerine tutkuyla bağlılardı.

Eğer tabir yerindeyse Timandra, Alkibiades'i evcilleştirmiş ve aklının karmakarışık isteklerini denetim altına almasını sağlamıştı. Ancak onun gerçek öyküsü kılıcının keskin ucunda değildi. Bu kadının görüntüsü, savaş koalisyonunun deprem merkezini böyle etkisi altında tutan Alkibiades'le ilgili öyle bir atmosfere katkıda bulunuyordu ki, krallığı andırıyordu. Peki ya o neydi? Bir kraliçe mi? Bir kraliyet muhafızı mı?

Ancak yine şu söylenebilirdi ki, biri onu donanmayla ilgili görevinden uzaklaştıracak bu delilikten korumalıydı. Thrasibulus ve Theramenes aynı rütbede olmalarına rağmen, hiç böyle bir şan, şöhret denizi içine dalmamışlardı. Onlar ricacılar, rütbe isteyenler, birşeyler dileyenlerden oluşan kalabalıklar tarafından rahatsız edilmeden geçip giderken, meslektaşlarının başı durmaksızın bu ısrarcılar tarafından ağrıtılıyordu.

Benim Endius'a gönderildiğim elçilik görevime dönecek olursak, istenen rotayı takip ederek Atina'ya ulaşmak bir ay aldı. O zamana kadar Ispartalı heyet, Kleonimus ve demagoglar tarafından reddedilip geri gitmişti. Onlara yetişmek için hemen yola çıktım, ancak İsthimus'u geçmişlerdi. Peloponnes'e kendi başıma varmak zorunda kaldım, en sonunda Karya sınır kalesinde onlara yetiştim.

Endius, Alkibiades'in mesajını ezberden ona aktarmamı, hiç karşılık vermeden ciddiyetle dinledi. Bir sonraki sabah Endius'un elinden Alkibiades'e yazılmış bir mesaj taşıyan Sıkı Vuruş belirdi.

Haberci, sıkıntı içindeki yardımcı, ne sıra dışı bir sadakat ne de basit bir vurdumduymazlık içindeydi. Mektubun yanlış bir yere gitmesi halinde efendisinin başına gelecekleri için endişeleniyordu. Sıkı Vuruş yanımdan ayrılmayı reddetti. Mühürü açtım. İçinde yazanları aklıma yazarak, bu ana kadar saygı duyduğum ve şimdi de bir sevgi beslediğim bu Lakedaimon Asil'ini korumak için mektubu yok ettim.

Endius'tan Alkibiades'e, iyi dileklerle.

Bunların ortaya çıkmasının benim ölümüme neden olacağını bile bile, dostum, bunları sana yazıyorum. Sen haklısın; senin önerdiğin planın dehasıyla yarışamam. Ancak sana bu konuda yardım da edemem. Bizim partinin alaşağı edildiğinden değil, bu hâlâ gündemde. Ancak ben görevin den alındım. Şimdi Lysandros hükmediyor. Ben de artık onu kontrol altında tutamıyorum.

Sana söyleyeceklerimi dinle. Lysandros kendini Kral Agis'in kardeşi, ondan sonra kral olacak genç Agesilaus'un akıl hocası yapmayı başardı. Bu delikanlı aracılığıyla Agis'i kendisinin destekçisi kıldı, Agis senden nefret ediyor ve sen de neden olduğunu biliyorsun. Agis senin kelleni ya da ciğerini memnuniyetle buyur edecektir, ama başka bir yerini değil.

Lysandros donanma amirali olarak atanmak için bıkıp usanmadan dolap çeviriyor. Ne barbarları küçümsediklerini ne de altınları için onlara dalkavukluk yaptıkları için kendilerini hor gördüklerini açıklayabilen diğerlerinin, tersine o, Persler'i ele geçirebileceğine inanıyor.

Lysandros'un karakterini sen de biliyorsun. Ona göre yalan ve gerçek birdir. Onun sonunu etkileyecek olanı kullanır. Adalet onun görüşüne göre kültürel bir toplantının herhangi bir konusudur, kişisel gurur savaşçının almaya asla gücünün yetmeyeceği bir lükstür. Perslere diz çökmeyecek vatandaşlarımızı budala sayarak aşağılar. Lysandros hiçbir anlamda bir şey

tan değildir, ama her şekilde etkindir. O, senin aksine insan doğasını olduğu gibi görür, sen ise onun ne olacağını duymaya bile tahammül edemezsin. Onda cesaretle karşıladığın her şey için yalnızca kendine kızmalısın, çünkü o senin okulunda öğrendi ve hiçbir şeyi unutmadı. Tüm Ispartalı komutanlar çocukken onun yanındaydı, onlar savaşı öğrendiler, ama daha fazlasını değil. Lysandros geri kalanları da anladı. Atina demokrasisinin işleyişini, özellikle de demosun dönekliğini kavradı. Senin kendi vatandaşların dışında herkesi yenebileceğine inanıyor. Senin içindeki her mükemmel şey gibi onların da sana zarar vereceğini düşünüyor. Bir başka deyişle senden korkmuyor. Bir savaş istiyor. Kazanabileceğine inanıyor.

Lysandros senin savaş ve diplomasi erdemi yanında bir başka şeye daha sahip. O zalim. O; suikast, işkence ve toplu katliamı sadece birer araç olarak görüyor, aynen yalan şahitlik, rüşvet ve yalancılık gibi. Kendi müttefiklerini bile katlederken elini vicdanına koyarak bir an olsun tereddüt etmez. Tiran Polikrates gibi o da bir şeyi hiç almamaktansa, alınan şeyi geri verdiğinde dostlarının ona daha minnettar olacağına inanıyor. Zafer, onun tek amacı.

Son olarak, seni tanıdığına inanıyor. Senin karakterini biliyor, sen ülkemizdeyken gün gelip seninle karşı karşıya geleceği gün için seni incelemiş. Adil bir savaş bekleme. Karşı çıkacak, yayılacak ve sonra aniden sana saldırmak için bir yerlerden çıkacaktır.

Bu sana gereksiz bir rahatlatma gibi gelebilir, ama senin ortaya koyduğun planın, Pers'e karşı Yunan müttefikliğinin, politik bir anda Lysandros'un ortaya koyacağı şey olduğuna inanıyorum.

Kısa keserek bitiriyorum. Zalimliği küçümseme ve insanların gücünü gözardı etme. Sen kendi tarzına göre kaba kuvvet kullanmayı aşağı görüyor ve bunun uzun vadede senin aleyhine döneceğine inanıyorsun. Ama dostum, zaten uzun vadede her şey tersine dönmüyor mu?

Çok dikkatli ol. Bu adamla hayatının savaşında karşılaşabilirsin.

Hellespontos'u elde etmek için yapılan savaş devam etti, Alkibiades'in zaferleri birbirini izledi. Lysandros, o sene ve bir sonraki sene donanma amirali görevini alamadı.

Bana gelince denizde genç Perikles'e ve kıyı birimlerinde de Thrasibulus'un emrinde hizmet ettim. Olaylar beni güneye, Samos'a, yüreğimin neşesi, Aurore'ye getirdiğinde, bu görev için minnettar oldum. Zamanla onunla olduğu kadar babası ve kardeşleriyle de ilişkimiz derinleşti. Kendimi onun ailesine çok yakın buluyordum, onlara karşı daha önce sadece Aslan ve kendi babama karşı duyduğum şeyleri hissediyordum.

Bizantion'un düşeceği tarihlerde Alkibiades'in filosuna döndüm. Bu, Hellespontine Savaşı'ndaki en güç çatışmaydı; Arkadya'lı paralı askerler ve Kadmus alayının Boeatialı ağır piyadeleriyle desteklenen -ki bunlar Epipolae'de bizi şiddetle geri püskürtenlerin ta kendisiydi- Isparta ordularına, Asiller'e ve Selassialı ve Pellana'lı perioikoiye karşı savaştık. Bir noktada Bisanthes emrindeki bin kadar Trakyalı süvari, surların önünde tüm gece savaşan ve sayıları dört yüzün altına düşen Ispartalılar'a saldırdı. Ispartalılar, hepsini atlarıyla birlikte kılıçtan geçirdiler.

Bizim sayıca üstün kuvvetlerimiz ve Bizanslı müttefiklerinin kaçması ile altedilen düşman en sonunda pes edince; Trakyalı prenslerin düşmanı son adam kalana kadar katletmesini engellemek, Alkibiades'in kuvvetlerine kaldı. Birliklerimize Ispartalılar'ı sanki onları boğacakmış gibi denize sürmelerini emretti, ancak bizim cehennemden korktuğumuz gibi sudan korkan bu kana susamış kabile adamları, tutsakları bize teslim etti.

Gemilerimiz o gece kıyıya çıkmadı, ancak ölü ve yaralı olan düşmanı taşıyarak demir aldı. Düşman tarafından bir doktora yardım ettim; dilimin sürçerek, ona birkaç kez Simon demekten kendimi alamadım

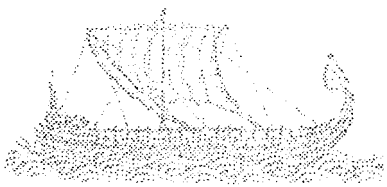
Boğaz, o sabah tütmekte olan keresteler. girdapla sürüklenen cesetler ile öfkeliydi. Alkibiades kanalın temizlenmesini ve her iki kıyıda da Avrupa'da, Bizantion'da ve Asya'da Kalkedon'da şenlik ateşleri yakılmasını emretti. Atina şimdi her iki kıyıyı da ve onlarla birlikte de Hellespontos'u almıştı.

Alkibiades en sonunda Ege'ye hükmetmişti.

Artık yurda dönebilirdi.

KİTAP VII

CANAVARI BESLEMEK

XXXIII

BARIŞIN LÜTUFLARI

Dostumuz bu olayları çok özel bularak kendi hikayesinin bir parçası olarak görmemeyi seçtiyse de, bunlar dostumuzun kaderini yakından ilgilendirdiği için ben bu noktada araya girmeliyim, evlat. Hatırlayacağın gibi farklı bir şekilde tanıştırılan Telekles'in kızı Samiler'den gelen bakire Aurore'nin Polemides'e sunulması Alkibiades'in Eunis'le ilişkisini düzeltecek bir yol olacak olarak belirdi.

Polemides, genç kızı karısı yaptı.

Bu, Bizantion'dan sonraki günlerde, zaferin kazanılması ve Alkibiades'in Atina'ya dönmesine yakındır. Gençlik yıllarındaki eşi, Phoebe'de olduğu gibi Polemides bu konuda da ketum kalmayı seçmiştir. Azar azar topladığım bu bilgiler, diğerlerinin şahitliği ve Polemides'in takım çantasında bulduğum mektuplarla edinilmiştir.

Atina'daki Arkhonluk dairesinden gelen resmi bir emir, gelin Aurore'ye Atina vatandaşlığı hakkının tanındığını bildiriyordu. (Bundan birkaç sene sonra verdikleri hizmetlerden dolayı tüm Samiler'e bu hak tanınacaktır.) Atina'daki büyük halası Dafne'den gelen bir paket içinde bir zamanlar Polemides'in annesine ait altın bir toka varmış, gelinine düğün hediyesi olarak verilmek üzere gönderilmiş.

Halasına yazdığı bir mektupta, düğündeki olaylardan bahsediyor, akrabadan da öte birer dost gibi sıkı bağlarla bağlandığı, her ikisi de donanmada subaylık yapan, kayınbiraderlerini ve kayınpederini gururla anlatıyor.

...son olarak, keşke hayatım, keşke sen de karım olmaya razı olan, bu kızı tanıyabilseydin. Zekâ olarak benden iki kat daha üstün. Hem masum, hem de tutkulu bir güzelliğe sahip ve öyle güçlü bir kişiliği var ki, benim bir savaşçı olarak sahip olduğum onur onunkinin yanında bir oğlan çocuğunun boş kibiri gibi kalır. Onun yanındayken, sevgili Phoebe'min ölümünden bu yana yüreğime girmesine izin vermediğim umutları taşıyorum. Çocuklarım, bir ev hayatım ve bir ailem olsun istiyorum. Bunları bir Daha asla hissedemeyeceğimi düşünüyordum. Sadece sana ve ona karşı böylesi bir güven besleyebiliyorum. Masumları böylesi bir dünyaya getirmek sadece sorumsuzluk değil, aynı zamanda kötülük de. Ancak bu sevgili kızın yüzüne bir kez bakınca, onun sesini duyunca ya da ona bir kelime söyleyince, uzun yıllardır taşıdığım umutsuzluk sanki hiç varolmamış gibi uçup gidiyor. Umut aslında, şairlerin de söylediği gibi ölümsüzdür!

Donanmayla çıktığı görevden, Samos'taki karısına:

...senden önce, bir sonraki her yapı taşı benim ölümüm olacak gibi gelirdi, ölümü her an, yakında beni bulacağını düşünerek bekledim. Tek düşündüğüm sadece hayatımın sonuna kadar iyi bir asker olmaktı. Yaşlı bir adamdım, çoktan ölmüş bir adam. Şimdi senin ortaya çıkışınla beliren mucizeyle yeniden gençleştim. İşlediğim günahlar bile temizlendi sanki. Senin sevginle yeniden doğdum ve savaşın dışında yeni bir hayat görüş edindim.

Aurore hamile kalıyor. Bu da, ondan donanmadaki Polemides'e:

Beni göremiyor olman iyi bir şey, sevgilim. Bir domuz kadar şişdim. Bir ay içinde ayak parmaklarımı göremez oldum. Badi badi yürüyorum ve tepetaklak olmamak için duvarlara tutunuyorum. Babam benim sakarlığımdan korkarak yatağımı aşağıya indirdi.

Tatlıları ve çifte porsiyonları yutuyorum. Ne zevkli! Herkes hamile olmak istiyor, hatta küçük kızlar bile, hepsinin karnında birer yastık var. Tüm çiftlik bu hastalığa tutuldu. Benim mutluluğum -bizim mutluluğumuz- onlara da bulaştı...

Genç gelinden gelen bir başkası:

...neredesin, sevgilim? Geminin nerelere doğru yol aldığını bilmemek bana acı veriyor, gerçi bunu bilseydim bile acım azalmazdı. Kendini korumalısın! Bir korkak ol. Eğer savaşmanı söylerlerse, kaç! Yapmazsın biliyorum, ama bunu isterdim. Lütfen dikkatli ol. Hiçbir şey için gönüllü olma.

Aynı mektuptan:

... şimdi kendi hayatını benimkiyle eş tutmalısın, çünkü şehit düşersen ben de seninle birlikte yok olurum.

Ve bu da:

Kadınlara yönetme hakkını verin ve bu savaş yarın sona ersin. Delilik! Neden, bütün iyi şeyler barıştan doğarken, adamlar savaş ister?

Yine ondan:

...hayat bana çok karmaşık geliyor. Kafesinin içinde bir baştan bir başa koşup duran ve sadece daha fazla parmaklık ve duvarla karşılaşan bir at gibiyim. Ama yanımda sen olursan, sevgilim, her şey çok basitleşiyor. Sadece yaşamak ve sevmek ve senin tarafından sevilmek! Şimdi böylesine mutluyken, kimin cennete ihtiyacı var ki?

Polemides'in yanıtı:

Şimdiden senin için bu kadar değerli olmak gözümü korkutuyor. sevgilim. Sonsuza kadar nasıl böyle kalacağım?

Kendini Eunis'ten koparmak için girişimlerde bulunur. Kazandığının yarısını o ve çocukları için harcar; Eunis ve çocukların onun yanındayken gösterdiği hizmeti ve göğüs gerdikleri zorlukları hatırlayarak o ve çocuklar için vatandaşlık başvurusunda bulunur. Onlar için Atina'ya yolculuk ayarlar, amcaları ve büyük arkabalarına o dönene kadar onlara gözkulak olmaları için başvurur.

Bu da karısından:

... babamdan ve kardeşlerimden bir adamın savaştaki tavrının barış döneminin ölçütlerine göre değerlendirilmeyeceğini öğrendim, özellikle de gençliği ve yetişkinliği evden uzakta ve sürekli hayatından endişe ederek geçmiş biri için. Biz karşılaşmadan önceki varlığın tamamen senin, ben bunu değerlendiremem. Ama keşke yardım edebilsem, keşke bizim mutluluğumuzun yardım etmek istediğimiz kişilerin mutsuzluğuna neden olmasına engel olmak mümkün olsa. O kadından, Eunis'ten olan çocukların senin olsun ya da olmasın bizim, benim ve ikimizin, senin ve benim ve babamın malvarlığından yararlanacağını bilmeni isterim.

Polemides, babasının Akharnae'de Yol Dönemeci'ndeki çiftliğini yeniden kurmayı, eşi ve çocuğuyla orada yaşamayı hayal eder. Barış getirecek ya da Ispartalılar'ı Attika'dan atacak olan bir zafer şimdi onun için her şeydir. Onu da çiftliğe getirmek için halasına yazar ve hatta babasının döneminde hizmet vermiş küçük toprak sahiplerini de istemektedir. Hatta tohumlara fiyat biçer ve Methymna'daki bir paralı askerden bir saban demiri ısmarlar. Bunları eve dönüş yolunu Alkibiades'in donanması ile birlikte katedecek olan kadırgaya yükler ve Polemides de yeniden sancak gemisi Antiope'yle, büyük komutanları zaferle Atina'ya dönerken yol alır.

XXXIV

STRATEGOS AUTOKRATOR

Alkibiades kışın verilen arada dönmek istemişti, ancak Atina'daki seçimler ertelendi, yine ülkeden uzakta kalıp Gytheium'deki Isparta gemilerine akın yapmalı ve diğer başka işlerle zaman öldürmeliydi. En sonunda raporlar geldi. Daha iyi olamazdı. Alkibiades yine Generaller Heyeti'ne seçilmişti, onu Pers yurdundan kendi topraklarına getiren Thrasibulus, surgün dostu Adeimantus ve meclisten önce onun geri dönmesini savunan Aristokrates de seçilenler arasındaydı. Diğer generaller ise ya tarafsız ya da bağımsız etkinlikleri olan adamlardı. Radikal demokratların lideri ve Alkibiades'in en zorlu düşmanı Kleophon'un ayağı kaydırılarak, yerine Alkibiades tarafından, azılı, ancak yumuşak başlı bir haydut olan, Kritias'ın avukatı, Sokrates'in yakın dostu getirilmişti.

Thrasyllus, mürettebatı her türlü koşulda komutanlarının arkasında olacak donanması ile çoktan Atina'daydı. Ancak, ölüm cezası hâlâ yürürlükten kaldırılmayan Alkibiades halkın duygularından endişe duyuyordu. Kuzeni Euriptolemus'un önerisiyle, Atina ile posta yoluyla haberleşildi, yalnızca yirmilik bir sancak filosundan oluşan savaş gemilerinden önce tahıl gemileri (yirmi yedisi Samos'ta, diğer on dördü de Pontus açıklarında bekliyordu) gelecekti ve bunların ünlü evlere, özellikle de Isparta'nın yarattığı yıkımdan muzdarip olanlara ait kadırgalar olarak bilinmesini isteyecekti ve şehre bu hediyenin, onun küçümsediği oğlundan geldiğini hatırlatmak için sunulacaktı. Euro'nun mektubunda kimse bir ziyafete boş elle karşılık veremeyecek kadar kaba olmadığından, bunun iyi bir davranış olacağı yazıyordu.

Böylece kadırgalar gönderildi. Bunlar filodan iki gün önce Piraeus'taki limana yanaştı, onlara gemilerin kabulü konusunda rapor vermesi emredilen hızlı bir kurye eşlik ediyordu. Ancak Alkibiades'in gemilerinin arkadan geldiği haberleriyle, paralı askerlerin gelişi limandaki coşkuyu öylesine arttırmıştı ki, halk, ona eşlik edecek törensel bir kabul grubu toplanana kadar filikanın yükselmesine izin vermedi. Bu arada kendilerini neyin beklediğinden bihaber olarak ilerleyen filo da korkmaya başlamıştı. Sounium Burnun'dan batıya doğru yön değiştiren kılavuz gemiler, güneşte durmadıkları için bandıraları seçilemeyen bir grup üç sıra kürekli kadırga olduğunu bildirince, subay olan genç Perikles kendilerini korumak için yanyana düzen almaları talimatını almıştı. Ancak bu sırada ilerlemekte olan gemilerin tehlikeli olmadığı, içinde akrabaların ve önemli kimselerin bulunduğu gemiler olduğu anlaşıldı.

Alkibiades hâlâ hainlikten korkuyordu. Pelerininin altına törensel hafif zırhı değil, bronzdan yapılmış savaş göğüslüğünü giymişti. Deniz subaylarına her an tetikte olmaları talimatları tekrarlandı. İki konvoy halinde ilerleyen gemiler, Eetonie'deki liman girişine yaklaşırken tek sıra halini aldı. Konvoyda yedinci sırada duran Antiope bir hainlik olması durumunda hemen yön değiştirebilecek şekilde duruyordu. Şimdi kale duvarlarını görebiliyorduk. Mızrak uçlarından ve piyadelerin zırhlarından yansıyan ışık göz kamaştırıyordu. Sancak gemisi ateş açılması halinde kullanılacak paravanalar taşıyordu. Ancak gemiler yanyana durarak kaleye yaklaştığında, adamlar gözlerini kamaştıranların silahlar ya da zırhlar değil, kadınların takıları ve çocukların oyuncakları olduğunu fark ettiler. Duman bulutları dindi. Gençler neşeyle şekerlemeler fırlatıyorlardı, yaşlı adamların yonttukları ladin oklar, miller ötede, kafaların üstünde süzülerek gemi gövdelerine çarpıp yere iniyordu.

Küçük tekneler, kahramanların adını seslenerek arılar gibi toplanmışlardı. Sanki tüm şehir tatildeymiş gibiydi. Şimdi gemiler Shoma'ya paralel durmuşlardı. Burası, Sirakuz'a gidecek donanmanın, iyi dilekleri ve heyetin karaya çıkma emrini almak için cid-

diyetle toplandıkları yerdi. Mendireğin yanında oynaşan kalabalık burayı tümüyle kapatıyordu. Atalanta görüş açısını kapatarak sancak tarafımıza doğru ilerledi. Kalabalığın arasında kıç tarafındaki halatların içinden Euriptolemus'un silueti gözüktü. Bu asil, bir eliyle sanki kendi kendine hakim olmak üzere kendini tutuyor bir eliyle de samandan yapılmış güneş şapkasını sallayarak coşkulu bir merhaba diyordu.

Alkibiades fısıldayarak "Bu sen olabilir misin, kuzenim?" dedi ve ona karşılık vermek üzere kolunu uzatarak ona doğru eğildi. İlerde Bendidium'un üçgen alınlığı yukarı doğru uzanıyordu ve altında Trakyalı Artemis denen kıyı vardı. Kratiste ve Akippe geri dönüşlerini çoktan yerine getirmişlerdi. Zafer çelenkleriyle süslü ephebeler Antiope'yi bekleyen kıyı kütüklerini sarmıştı. Titreşen metaller güverteyi dövmeye başlamıştı. Halk para atıyordu. Çocuklar filika küpeştelerinin üstünde toplanmış yağan madeni paralar için arkadaşlarıyla çekişiyorlardı.

Yıllar önce Potidaia'dan dönerken tek başıma teptiğim Kuzey Suru'nun, Kervan Yolu'yla kesiştiği bu hazin kara yolunun olduğu yer, Veba boyunca lanetlilerin barakalarının kurulduğu bu yer, bu korku geçidi şimdi bir eğlence bulvarına dönüşmüştü. Süvarilerin atları komutanlarını bekliyordu. Toynakları lavanta çiçeklerinden bir halıyı çiğniyordu. Şöhretli diğer generaller de atların üzerinde olmalarına rağmen, kalabalık Alkibiades'i görebilmenin dışında hiçbir şeye önem vermiyordu. Babalar onu oğullarına gösteriyordu ve kadınlar, genç kızlar olduğu kadar yaşlı hanımefendiler de, ellerini göğüslerinin üzerinde kavuşturarak baygınlık geçiriyorlardı.

Alkibiades, yamaçlarının ayin yapanlarla dolup taştığı -kuşlar gibi ağaçların üzerine bile tünemişlerdi- Pniks'e taşındı. Eleusinium'dan önce yolda bir tören olmuştu. Alkibiades'in sürgün edildiği sırada burada, Kral Arkhon kalabalığın önüne çıkmış ve sürgün edilenin adının vatandaşlık katalogosundan çıkarılmasını ve bu rezilliğe ait bir ibret taşı dikilmesini emretmişti. Böylece halk onun sadakatsizliğini ve hainliğini asla unutmayacaktı. Şimdi yeni bir

korku içinde, titreyerek, bu aynı adama sürgünü sırasında el konulmuş mallarını, Erkhiae'deki at mülkünü ve zırh takımını, Kyzicus'ta kazandığı zafer için, gecikmiş bir ödül olarak sunuyordu. Arkhon dikili taşın da sökülerek denize atılacağını bildirdi.

Bu törenler boyunca Alkibiades tahammül gücünü öyle katı ve duyarsız bir şekilde sürdürdü ki, halkın içinde pişmanlık tohumları yeşertti. Çünkü şimdi önünde yardım dilemek için dans ettikleri adam artık onların kaprisleriyle acımasızca görevinden alınan o küçük prens değil, böylesi bir donanma ve ordunun başında pek çok savaşa katılmış bir komutandı. İsterse şimdi bu şehri zaptedebilir ve hepsinin üzerine zar atabilirdi. Topluluk, sanki bir hata yaparken yakalanmış bir çocuğun efendisi dayak sopasını alırken görmeye çalıştığı gibi onun yüzünde kızgınlık çizgileri arıyordu. Sabırsızlık ve hatta küçümsemeyle, kalabalığın haykırışlarına maruz kalırken, bakmadan övgü metinlerini ve belgeleri yardımcısına veriyordu. Kalabalık da gittikçe artan bir korkuyla hışırdıyordu.

Amazoneum'un önündeki alanda, zaferin kanıtlarını taşıyan yük arabaları tören alayına yetişti, bunlar düşman bayrakları, koç başları ve generallerin kalkanlarını ve zırhlarını taşıyorlardı. İzdiham içinde, bu ödüllerin Tanrıça'ya adanacağı Yüksek Şehir'e ulaşmak saatler alacaktı. O yüzden Alkibiades sesi bu uğultuda duyulamayacağı için bir işaretle bu ödüllerin burada adanmasını buyurdu. Bu daha önceden tasarlanmamıştı, ancak şans eseri bu yiğitlik yükü, Antiope'nin, üzerinde Theseus'a yazılan şu dizeleri taşıyan sancak gemisinin büyük mermeri altında huzur buldu:

Ve o, hediyeler getirmiş olarak
Döndü oraya ....
Ki onların nefretleri
Onu yurdundan etmişti

Müze'de, Zafer anıtının altında, oğulları ve akrabalarının oğulları, beyaz kutsal elbiseleriyle, söğüt dalından sopalar taşıyarak ve

mersin ağacı yapraklarından taçlarıyla ona tanıtıldılar. Bu görüntü elbette ki, diye halk düşünüyordu. onun kararlı tahammül gücünü yumuşatacaktı. Ancak bunun tam tersi oldu. Çocuklukları o görmeden geçip gitmiş olan bu delikanlıların görüntüleri -sürgündeki yılları sekiz yılı bulmuştu- sadece yüreğinin daha da yabancılaşmasına neden olmuş ve onlar yanında yokken hissettiği mahrumiyeti daha da arttırmıştı. Çekirdek ailesinin fertlerinin tümü çoktan ölmüştü: annesi, babası ve eşi. henüz bebek olan kızları. erkek ve kız kardeşleri ya vebaya ya savaşa yenik düşmüşler. daha büyükler ise onun yokluğunda yaşlanarak yitmişlerdi. Şimdi önünde durup, ona sunulanlar, geniş sülalesinin diğer fertleriydi, şehri son olarak gördüğünde henüz doğmamış bebekler, şimdi kendi bebeklerini taşıyan o zamanın genç kızları, artık erkek olan tüyü bitmemiş delikanlılar... Çoğuna bir görev vermek şöyle dursun, onları tanımıyordu bile. Haberci her birinin adını söylerken, sanki bu duyuru kalbini sıkıştırıyordu.

şimdi yüz yüze baktıklarını
ne o yetiştirmiş ne de bağrına basmış

Kuzeni Euriptolemus'un kızı ona doğru geldi. On altı yaşındaki gelin kucağında henüz bebek olan oğlunu tutuyordu. Porsuk ağacı ve üvez ağacından çelengiyle Kore'yi oynuyordu, bebeğini ise Athena adına morlara bürümüştü. Kalabalığın önünde ilerlerken, kız çok heyecanlanarak, hoş geldin mısralarını hatırlayamadı ve kekeledi. Bunun üzerine kızararak, ağlamaya başladı. Alkibiades onu desteklemek için kolunu tutunca kendine yenildi ve artık gözyaşlarına daha fazla hakim olamadı.

Bir anda yüreğini kuşatan tüm engeller kalktı. Her bir yanındakinin boyun eğmesine yol açtı. Ta ki, her şeye hükmederek kabaran güce karşı hiçbir engel karşı koyamayıncaya kadar. Kimi Alkibiades'in hırsından korkarı, kimi de alacağı intikamdan dehşete

düşen -başka bir deyişle endişeleri kişisel çıkarlarıyla sınırlı olan- halk şimdi, o, hıçkıran kızı teselli ederken prenslerinin yüzüne bakıyordu. Tüm o yıllar boyunca sevdiklerinden ayrı olarak gizlilik içinde taşıdığı kederi izliyorlardı. Onun kendilerine getirdiği kötülükleri unutmuşlardı ve sadece iyi olanları hatırlıyorlardı. Bu anın, en sonunda, şehri ve oğlunu bir araya getiren bir barış zirvesi olduğunun farkına varınca, kendileri adına duydukları tüm endişe kalplerinden uçup giderek, yerini ona karşı duydukları şefkate bıraktı. Meclis haykırışlarla dolu bir oylamayla,onu strategos autokrator, karada ve denizde en yetkili komutan ilan ederek, ona altın bir taç sundu.

Şimdi hâlâ ağladığı halde konuşmaya başladı. "Perikles'in evinde henüz bir çocukken arkadaşlarımla birlikte Pniks'in arka kapısından *peuke* ağaçlarının oradaki meclis toplantılarına sıvışırdım ve tüm gün boyunca konuşmaları ve tartışmaları dinlerdim. Arkadaşlarım yorgunluktan kızarmış gözlerle, oynamak için onlarla birlikte gitmem için bana yalvarana kadar, tünediğim yerde tek başıma kalır, tartışma ve münakaşaları dinlemeye devam ederdim. O zamanlarda bile, bunu dile getirecek yetkim olmadan önce de, şehrin gücünü hissederdim, sanki o muazzam bir dişi aslan ya da efsanevi bir attı. Tamamen birbirinden farklı ve birbiriyle çatışan hırslara sahip pek çok adamın tek tek gösterdiği cesarete ve onların tümünü harekete geçiren, hepsini ulvi bir simyayla bir araya getirerek, tek tek parçalardan daha muazzam bir bütün yaratan bu şehre hep hayret ettim. Bu şehrin özü, bu sayacaklarım onda fazlasıyla olmasına rağmen ne zenginlik ne silahlarının gücü ne de mimarisi ve artistik zenginliğidir. Bu bir çeşit ruhtur, esası gözüpeklik, korkusuzluk ve atılganlık olan bir çeşit dokunulmaz ruh.

"Beni sürgün eden o Atina, benim sevdiğim Atina değil, sinirlerine yenik düşen, kendi büyüklüğünün açıklanması karşısında korku duyan ve bu korkuyla kendini sürgün eden ve sırası geldiğinde beni de sürgüne yollayan bir diğeridir. Bu Atina benim nefret ettiğim ve onu alçaltmak için tüm gücümü kullandığım şehirdir.

"Hatalıydım. Ona, sevdiğim bu şehre zarar vermek için çok çabaladım. Bugün burada, benim üstlendiğim ya da yön verdiğim seferler yüzünden evlatları ya da kardeşleri hayatını yitirmemiş çok az kişi vardır. Suçluyum. Beni temize çıkaracak hiçbir şey olamaz, benim ve ailemin peşini bırakmayan bu karanlık talihin ve beni Atina'dan, Atina'yı benden uzaklaştıran ve ikimizi de kendi günahkâr yoluna sokan bu yıldızın dışında. Bırakalım da bu tekne benim ve sizlerin günahlarınızı yüklenip onu cennetin denizlerine kadar taşısın.

Bu sözler üzerine öylesine bir gürültü koptu ki, ayakların ve ellerin çıkardığı sesler alanın sarsılmasına ve tapınaktaki her bir sütunun çatırdamasına neden oldu sanki. Halk tekrar ve tekrar onun adını haykırdı.

"Benim düşmanlarım yıllardır benim amacımın sizin üzerinizde hükümdarlık kurmak olduğunu iddia ederek sizlerin yüreklerinize korku tohumları ektiler, yurttaşlarım. Başka hiçbir iftira bu kadar kötü olamaz. Ben, dostlarım, sizin övgünüzü kazanmanın ve sizlerin beni onurlandırmanız için ettiğim duaları size sunmanın dışında hiçbir şeyin peşinde koşmadım. Yine de böyle bir ifade bile tam olarak doğru değildir. Çünkü benim algılayışıma göre, şehir asla, benim, onun kurtarıcısının iyi dualarını içine boşaltacağı pasif bir düzenek değildir. Böylesi bir deyiş sadece küstahça değil, aynı zamanda da rezilcedir. Bunun yerine ben, onun adamlarının önünde savaşa giden bir subay olarak, şehre bir kıvılcım ve esin kaynağı olarak hizmet etmeyi, Gereklilik'in emirlerini değiştirerek şehrin içindeki doğuşu ve yeniden doğuşu ortaya çıkarmak isterdim, onun zafer kazanmaya yatkın doğasını ortaya koyarak tüm dünyanın gıpta ettiği özgürlük emsali halini ve gözüpekliğini sunmak isterdim.

Kulakları sağır eden bir haykırış uzun dakikalar boyunca devam etmesine izin vermedi.

"Şehre büyük zaferler taşıyarak döndüm ve sizlerin önünde bu şehrin üstün fetih gücüne sahip kuvvetlerinin bir komutanı olarak

duruyorum. Ancak yüreğim bunu hiç değilse ikinci plana atıyor. Ben, bunun yerine, uzun süredir yok olan bir evlat nasıl evinin avlusuna tereddüt ederek girerse öyleyim. Onu bekleyen annesini gördüğünde sevinçten havalara uçan bir evlat gibiyim. Şükrederek kollarını onun beline dolar ve dizleri üzerine çökerek, onun sevgili yüzünü en sonunda göreceğini hep bildiğini düşünerek yüzünü eteklerine gömer.

Şimdi ağlıyordu, sesi çatallaşarak çıkıyordu, kalabalığı bir baştan bir başa süzen biri hiç kimsenin kılını bile kıpırdatmadığını görürdü.

"Kötü bir talih tasarılarımı engelledi. Sanki zalim bir *agon* bana hükmediyor gibi hissettim. Onun verdiği emir, atalarımın ya da, bilemiyorum, benim yaptığım kötülüklere bir karşılık olarak her şeyi tersine döndürecek şeyler yaptırıyordu. Olayların bu şekilde işleyeceğini hiç düşünmemiştim."

Bu beklenmeyen dönüş üzerine kalabalığı bir sevinç dalgası sardı ve Alkibiades'in kendi de en başından beri takındığı ciddi tavrı bırakarak güldü ve sessizlik için kollarını kaldırdı.

"Atina halkı, siz bana öyle çok şeref payesi sundunuz ki, bunlar karşılığını tek başına ödeyebileceğimden çok fazla." Şu ana kadar sessizce yanında duran diğer komutanları öne doğru itti. "Halkım! Size gururla, silahlarındaki ustalıkla bu zafer anını bize sağlayan evlatlarınızı sunuyorum. Bırakın da onların isimlerini tek tek söyleyeyim ve sizin de gözleriniz bu zaferi hak eden erkekler karşısında bir ziyafet çeksin. Thrasibulus burada değil, ama burada olanları da var Theramenes, Thrasillus, Konon, Adeimantus, Erasinides, Thimokhares, Leon, Diomedon, Perikles."

Hepsi sırayla bir adım öne çıktı ve kollarını kaldırarak ya da eğilerek halkı selamladılar ve sanki hiç sona ermeyecek bir övgü seline tutuldular.

"Burada önünüzde duranlar sadece kendileri adına değil, cesaretleri ile düşmanı denizden döken binlercesi adına buradalar."

Buna karşılık olarak yine bir haykırış koptu. Alkibiades kargaşa dinene kadar bekledi.

"Ancak bu anı fazla büyütmeyelim. Düşmanlarımız bizim imparatorluğumuzun yarısından fazlasını işgal etmiş durumdalar. Persler'in onlara sağladıkları zenginlik bizimkinin on katı, savaşçı ruhları ise tükenmek şöyle dursun, bizim zaferlerimizle yeniden kendini buldu ve alevlendi. Ama şimdi ve en sonunda, dostlarım, Atina onlara karşı duracak azme ve bağlılığa sahiptir. Sadece kendimiz olalım ve başarısızlığa uğramayalım."

Şimdi öyle bir haykırış kopmuştu ki, çatılardaki kiremitler tıngırdamaya ve düşmeye başladı. Biri bağırdı "Bırakalım da evini görsün!" ve bir anda yükselen sular alanı yuttu, birliğe yetişti ve onu Skambonidae'ye, Alkibiades'in eski yurtluğuna götürdü, burası şimdi Meclis'in çabalarıyla restore edilmiş ve onun dönüşü şerefine cilalanmıştı. Kabaran kalabalık, alanı kuşattı.

Şenliğin doruğa ulaştığı noktada, altmış yaşlarındaki bir yurttaş ortaya çıktı ve Alkibiades'e seslendi: "Sirakuzlular nerede, seni vatan haini alçak!"

Öfkeli çığlıklar yaşlı adama çenesini kapatmasını buyurdu

"Onların hayaletleri seni eğlendirmek için burada değil, seni tanrısız alçak."

Bir anda yaşlı adamın bedeni kalabalık tarafından yutuldu. Tüm görünenler kalabalığın havaya kalkan ve inen yumrukları, sonra da yerde savunmasız kalan adama vuran ayaklarıydı. Alkibiades'in tepkisini anlamak için döndüm, ancak onu göremedim, diğer insanlar araya girmişti, ancak Euriptolemus yanı başımdaydı. Yüz hatlarında acının ve kötü şeylerin geleceğinin habercisi olan bir ifade vardı, aynen bulutsuz bir öğlen güneşinin kendi kendini kavurması gibi...

XXXV

KISKANÇLIĞIN ÖTESİNDE

Beş gün sonra *prytaneis* meclisi çağırdı. Heyet, birçok konuyu tartıştı. Devlet hazinesi neredeyse iflas etmişti. İmparatorluktan alınan verginin ve *eisphora* denilen savaş vergisinin yenilenmesi, boğazlardan gelecek yeni vergiler, donanma ve ordunun yapacağı işler, yiğitlik nişanları, askeri mahkemeler ve ihmalkârlık ve para zimmetine geçirme suçları ve daha birçok savaş davaları ile yapılacak işler listesi tıka basa doluydu. Yine de kimse konuşmuyordu. Meclis, Alkibiades ortaya çıkana kadar sadece vızıldıyordu. Ve o geldiğinde insanlar onu öyle bir yağcılık ve yaltaklanmayla karşılıyorlardı ki, hiçbir iş görüşülemiyordu. Bir yasa tasarısı ya da bir kanun önerisi her sunulduğunda birileri alkışlayarak araya giriyordu. Bu karışıklık bir sonraki gün ya da oturum sonrası da dinmiyordu, *epistates* yani başkanlık eden memur tarafından ne zaman yeni bir konu sunulsa tüm kafalar Alkibiades'e dönerek onun ya da yoldaşlarının bir hareketini bekliyordu. Kimse onun olumlu oy attığını görene kadar evet oyu ya da kaşlarını çattığını görene kadar hayır oyu vermiyordu.

Meclis felce uğramıştı, tartışmaya davet eden doğası, en ünlü üyesinin ihtişamı karşısında etkisiz kalmıştı. Bu ani değişiklik kendini sadece kamuya açık tartışmalarla da sınırlamıyordu. Alkibiades'le birlikte nüfuzu olduğu düşünülen Euriptolemus ve Perikles gibi özel şahsiyetler de kendilerini kuşatılmış buldular. Sadece ricacılar tarafından değil, tebriklerini sunan ve onlara hizmet etmek isteyen dostları ve meslektaşları da karşılarına dikilmişti.

Meclis yalnızca Alkibiades'in partizanlarından oluşuyordu. Hiç karşıt görüş yoktu. Alkibiades heyetten farklı görüşlerini korkmadan dile getirmelerini istemesine rağmen, üyeler onun oy verdikleri şeylere inandıklarını, yaptığı hareketlerin yararlı olacağına güvendiklerini dile getirerek sadece bunları ortaya koyuyorlardı. Alkibiades tartışmayı teşvik etmek için bilerek ortadan kaybolduğunda, meclistekiler de kalkıp evlerine gidiyorlardı. Eğer Alkibiades burada değilse, orada bulunmanın anlamı neydi ki? O yemeğe gittiğinde, diğerleri de gidiyordu. İşemek için kalktığında bile, elbiselerinin altına ulaşıp onun yanında kendilerini rahatlatmaya çalışan insanlar olmadan yalnız kalamıyordu.

Eleusis zaferi devam ediyordu. Sırlar onuruna yola çıkan kutsal tören alayının, Isparta kuşatması döneminde korku yüzünden karadan geçmesi engellenmiş ve utanç verici şekilde denizden gitmesi mecbur bırakılmıştı. Alkibiades şimdi piyade ve süvarileri ve onlara on iki millik yol boyunca eşlik edecek çömezler ve acemilerle bu yolu yeniden düzenlemişti. Düşman artık karışamayacak kadar güçsüz bir şekilde hac ziyaretini uzaktan yapıyordu. Ben de oradaydım ve kadınların yüzlerini görüyordum, kurtarıcılarını gözlerinden yaşlar akarak bağırlarına bastırıyorlar, İkili Tanrıça'yı ziyaret ediyorlar, güçlü kollarının onları korumasını ve onurlandırmasını izliyorlardı. Şimdi herkesin saygısını kazandığına göre sadece bu dünyaya ait değil, gökyüzüne de ait bir adamdı.

Bu çılgınlığın eninde sonunda dineceği düşünülüyordu, ama olmadı. İnsan kalabalıkları onu her yerde sıkıştırıyordu. Bunlar, Samos ve Olimpiya'yı çocuk oyuncağı kılan sayılardaydılar. Bir keresinde arka tarafından Yuvarlak Oda'ya gidilebilen Küçük Pist denen dar yoldan geçerken, birliği öylesi bir insan kalabalığının izdihamına uğradı ki, Diotimus, Adeimantus ve o sırada *rastlantı* sonucu onlarla birlikte olan karıları dar yolun duvarına sıkıştılar. Bu da boğulma korkusu içindeki hanımefendilerin çığlık atmasına yol açtı. Onlara eşlik eden deniz subayları omuzları ile yol açarak özel bir mülke doğru gittiler, bir yandan içeriye böyle girdikleri için

özürlerini bildirirken diplomatlar ve eşleri de -arkalarında Alkibiades'e dilleri tutulmuş bir halde bakan evin kadınlarını bırakarakarka kapıdan kaçıyorlardı. Alkibiades ise avludaki bir sıranın üzerine çökmüş, olayların yarattığı heyecanla asabı bozulmuş biçimde yüzü ellerinin arasında oturuyordu.

Israrcıları helalardan, çatılardan, atalarının mezarlarından kovalıyorduk. Ona tapanlar serenad yaparak geceleri geliyorlardı. Dilekçeler ve şiirler, taşlara ve tahta parçacıklarına bağlı olarak öylece duvarın üzerinden atılıyor, sürekli sağnak halinde iniyordu. Uşaklar tüm kırılacaklarını kurtarıyorlar ve çocukların içeride oynamasını sağlıyorlardı. Seyyar satıcılar, üzerinde Alkibiades'in resmi bulunan tabakları ve yumurta kaplarını satıyorlar, madalyonların üzerine kabartmalarını yapıyorlar, kurdelelere, paspaslara, flamalara, uçurtmalara resmini işliyorlardı. "Şans getiren" heykelcikler her köşede bulunuyordu. Bunlar Zafer ve Alkibiades için üzerinde nu ve alpha bulunan gemi direği ve ana yelkenden oluşan küçük biblolardan oluşuyordu. Antiope'nin bibloları bir obola satılıyordu. Her yerde iyi yürekli halktan kişiler sadakat tapınakları dikmişlerdi. Bu binaların girişinde yarı tanrıya adanmış bir sunak taşı gibi duran süslü püslü eşikler görülebiliyordu.

Kardeşlik örgütleri ve kabile heyetlerinden, kahraman ve ata kültlerinden, gazi cemiyetlerinden, zanaatkâr loncalarından, yerleşik yabancı derneklerinden temsilciler geliyordu. Tüm kadın örgütleri, tüm yaşlılar ve gençler kendilerini takdim ediyorlardı. Bazıları bir dertlerinin telafisi için başvuruyor, kimileri bağlılıklarını bildiriyor, bazıları mezheplerinin en yüksek onurlarıyla ona pek de değerli olmayan süs eşyaları sunuyorlardı ve bunlar, denizciler tarafından toplanıp bir kutuda depoya götürülüyordu. Ama genellikle de hiçbir neden olmadan sadece orada olmak ve onu görmek için geliyorlardı. Aslında hiçbir sebep olmadan, aniden ve haber vermeden gelmek bir onur meselesiydi, çünkü her bir gündem takvimi hırs ya da kişisel çıkarlara dayanıyordu. Bu yüzden geliyorlardı. Dernek üyeleri daha gün doğmadan, Danae Oğulları pazar saatin-

de, sonra Denizcilik Deposu Müdürleri ve çömlekçiler ve daha kimler kimler, hepsi de aynı tatlı boş sözlerle kendilerinden duydukları memnunluğu ifade ediyorlardı. Kendisi de bir gün tiran olacak Kritias, duygularını şiire dökmüştü:

Sunduğum teklifle buyruk geldi
Yorucu sürgünden seni yurda getirdi
Halk da önce benimle harekete geçti
Ve benim sesim fermana mühür bastı

Ona karşı oy veren ya da onu suçlayan bir jüriye hizmet eden kimse hiçbir yerde bulunamıyordu. Bunlar Hyperborea'ya ya da cehenneme gönderilmiş olmalılardı. Temsilciler Kurulu'nun övgülerinin ardı arkası gelmiyordu. Kalabalığın doğaçlama olarak ses verdiği "Autokrator, autokrator!" çığlıkları bunu kesiyordu. Halk Alkibiades'in hiçbir resmi engel altında kalmadan devletin başına geçmesini istiyordu ve akşamları da daha ciddi kardeşlik örgütleri, bu düşünceleri onaylıyordu. Şövalyeler sınıfı ve Hoplitler, donanmanın adamları ve esnaf loncaları da onları takip ediyordu ve ondan kendisini kıskançlığın erişemeyeceği bir yere koymasını istiyorlardı. Herbir grup demosun dönekliği konusunda onu uyarıyordu. "Onlar" cephe alabilirlerdi, "onların" sadakatinin sürekli olmadığı kanıtlanmıştı. O an geldiğinde, bu itaatkâr partizanlar uyarıyorlardı. Alkibiades'in yetkisi kesin olmalıydı. Tehlikede olan, uluslarının geleneğiydi.

On ikinci akşam, en ciddi ve nüfuzlu topluluk, Hipponikus'un oğlu Kallias'ın evinde toplandı. Buranın sözcüsü Kritias'ın ta kendisiydi. Eğer Alkibiades kabul ederse, dedi, bir sonraki sabah halk önünde harekete geçecekti. Bu onaylanarak yasaya geçirilecekti. En sonunda şehir kendi kendine zarar veren tutkunun ötesine geçecekti. Savaş sürecek ve kazanılacaktı.

Alkibiades hiç yanıt vermedi. Onun yerine Euriptolemus konuştu. Ağır olmayan ifadelerle düz bir ses tonuyla konuştu. "Ama

Critias, böylesi bir hareket kanuna karşıdır."

"Her bakımdan öyle, dostum. Kuralları yapan demostur. Onun söylediği kanundur."

Alkibiades hâlâ konuşmuyordu.

Euriptolemus, Critias'a doğru bakarak devam etti "Bakalım seni anlamış mıyım? Kuzenimi yasal olmayan şekilde suçlu bulan ve sürgüne gönderen bu aynı demosun şimdi aynı kanunsuzlukla onu diktatör seçeceğini mi düşünüyoruz?"

Critias vurgulayarak "Halk o zaman bilinçsizce davrandı," dedi. "Şimdi ise mantıkla hareket ediyor."

XXXVI

IŞIĞI KIRMAYAN CAM

Alkibiades senin de bildiğin gibi şairin sözlerinden alıntı yaparak Kritias'ın teklifini reddetti

Tiranlık şaşalı bir daldır
Ancak oradan aşağıya inecek merdiven yoktur

Ve bu kendi kendine yönetim raporu halka ulaşınca, popülerliği tahmin edilemez bir yere ulaştı.

Düşmanları bunu ortadan kaldıracak yollar aramak için çok beklemediler. Kleophon, Anitus, Kephisophon ve Mirtilus gibi karışık ırktan olanların, oligarşiyi savunan bağnazların; radikal demokratlarla birleşmek için can attığını görmek acı bir zıtlıktı. Onlar sadece uyum içinde adım atmakla kalmıyor, Alkibiades tarafından iyi karşılanacak politikaları da savunuyorlardı. Başka bir deyişle onun en ateşli ve sadık yardakçıları olabilmek için uyguladıkları strateji, komik şairlerin daha sonra yazdıkları gibi, ondan kurtulana kadar insanları fazlasıyla "Alkibiadesleştirmek"ti.

Kimse bu tehlikeyi Alkibiades kadar iyi kavrayamadı. Şimdi yanına gençlik ve savaş arkadaşlarını -Euriptolemus ve Adeimantus, Aristokrates, Diotimus ve Mantitheus- onu sadece kendisi için sevdiğini hissettiklerini ve onu, şair Agathon'un tabiriyle, kendi umut ve korkularının ışığı kırmayan camı olarak algılamayanları toplamıştı. Ben de aynı şekilde, kendimi onun güvendiği kişi olarak en yakınında bulmuştum.

Bana son derece önemli ve ince görevleri emanet ediyordu. Sicilya'daki yaslılardan oluşan gruba hitap etmek, defin için bir yer arayan heyete hizmet etmek için gönderilmiştim. Kurban görevlerini yerine getiriyor, resmi durumlarda deniz kuvvetlerini temsil ediyor, gelecek müttefiklerle ilgili teşebbüslerde bulunuyor ve potansiyel düşmanların aklını çelmeye çalışıyor ya da gözlerini korkutuyordum. Oysa ben bu tip yavan işleri dayanılmaz buluyordum. Bu işlerden affımı istedim. Benim itiraz nedenimi bilmek istedi.

"Onlar beni kendim olarak değil, hayali bir Polemides olarak kabul ediyorlar ve sanki ben oymuşum gibi bana hitap ediyorlar."

Güldü. "Şimdi sen de bir politikacısın."

O ana kadar siyasete suç ortaklığı etmekten kaçınmayı başarmıştım. Bu artık olanaksız hale gelmişti. Hayat politikaydı. Rastgele karşılaştığın bir adamla bir yoldaş ya da sıradan bir vatandaş gibi selamlaşamıyordun, mutlaka onu bir partizan ya da rakip olarak değerlendirmen ve onunla sadece bu kritere göre ilgilenmen gerekiyordu: Bizim taraf için ne yapabilir? Artık insan sadece konuşmuyor, müzakere ediyor; sadece kendini ifade etmiyor, temsil ediyordu. Antlaşma her şeydi; insan sadece yakınlaşmak için yaşıyordu. Yine de bunlar duman gibi ele avuca gelmez şeylerdi. Pekçok kişi hayır der, ama sadece biri evet der ve o evet olmadan da hiçbir şeyiniz yoktur. Her bir adamın değeri, çiftlik hayvanları pazarındaki bir koç gibi bir artıp bir düşüyordu. Geçerli olan şey ise ne para ne de *khous* idi, geçerli olan nüfuzdu. Hayatımda hiç olmadığı kadar çok gülümsüyor ve aslında kendi içimde bu gülümsemenin hiçbir şey ifade etmediğini biliyordum. Onlara göre aslında bir hiç olduğum sözde dostlarım da hiç olmadığı kadar çoktu. Söz konusu her konuda algılama gücü maddenin yerini almıştı. Kimse bir diğerinin sorumluluğunu taşımak istemiyordu ve ne kadar önemsiz olursa olsun karşısındakine hiçbir şey vaat etmiyordu. Seçenekler son ana kadar hep açık kalıyordu. Bahişlerin hangi noktada sona ereceği bilinmiyordu. Eğer bir dostuna bir söz verdiysen, şimdi onu başka bir dostunun isteği üzerine bozup olabildiği kadar hızla ger-

çek şansa dalabilirsin. Şafak vakti boynumda çelenklerle kalktım, tanrılara kurbanlar sundum. Gece olana kadar yardakçılarla ve arkadan vuranlarla ilişkilerimi kestim. Bu benim tarzım değildi. Bundan nefret ediyordum. Tüm bunlara ek olarak bir de bu meselelerin yarattığı büyük tehlikeler vardı. Bu yüzden insan, karşıt görüşte olanları kendi partisinin siyasi çıkarları için nasıl kullanacağının ötesinde, bir dönüm noktasında bunlardan nasıl kurtulabileceğini de düşünmeliydi ve bu zaten bir olasılık olarak görülüyordu. Ben ise sadece eşimi değil, onun erkek kardeşlerini ve babasını ve onların pazarlıksız, kır insanı yaklaşımlarını özlemiştim. Şimdi onlardan, ailemden ve ocağımdan ne kadar uzakta olduğumu fark ediyordum.

Şimdi ben de politika ağına, bir tuzağa düşmüştüm.

Melite'de halamla birlikte oturuyordum. Ona hizmetten ayrılma ve karım ve doğacak çocuğumla yeniden Yol Dönemeci'ne yerleşme planlarımı açtım. Halamın da bizimle birlikte oraya yerleşmesini şiddetle istiyordum. Onun için bir kulübe inşa edecektim. Ailenin en büyüğü ve reisi olacaktı. Bir kulübede yaşamayı her zaman istediğini söyledi. Ellerini avuçlarımın içine aldım. Sanki mutluluk son engelin hemen arkasındaydı.

Akharnae'deki arazimizde yerleşim kurma niyetimi kaydettirmek için Sicil Kayıt Memurluğu'na gittim. Memur beni şaşırtarak daha önce buna karşıt bir hak iddia edildiğini söyledi. Neydi bu, bir şaka mı? Kayıt memuru belgeleri gösterdi. Kolonuslu Aksiomenes denen biri, ki hayatımda adını duymadım, benim yurtdışında öldüğümü belirterek, babamın ve erkek kardeşimin vefatlarını da göstererek yurtluk üzerinde hak iddia eden bir dilekçe doldurmuş ve mülk üzerinde hak iddia etmiş. *Parakatabole* denilen, yurtluğun değerinin onda birine eşit olan miktarı bile ödememiş.

Arkhonluk memurunun önünde bir *diamartiria*, yani şahitlerin benim babamın oğlu ve yasal varisi olduğumu mahkeme önünde bildireceği bir belge düzenlemeye uğraşırken, sabah oldu. Bunun, bu saçmalığa bir son vereceğini düşünmüştüm. Ancak öğlene doğ-

ru o yere vardığımda, işçi çetelerinin burada çalışmakta olduğunu gördüm. Daha önce bahsedilen Aksiomenes'in oğulları şans eseri bu sırada oraya geldiler. Üç kişilerdi ve kibirle ellerindeki belgeleri gösterdiler ve bana, kendi arazimden defolup gitmemi söylediler. Üzerimde askeri takımım vardı ve kalçamda da törensel bir kılıç asılıydı. Belki de kötü bir *daimon* beni etkisi altına almıştı. Elim kılıcın kabzasına gitti ve bunu çıkarmadan kendimi kontrol altına almama rağmen, bu yaptığım hareket ve arkasında yatan öfke düşmanlarımın korku ve öfke, içinde kaçmasına neden oldu. Mahkemede bağırsaklarımı deşeceklerine yeminler ederek geri çekildiler. "Ve sakın, Alkibiades'e de gideyim deme!" diye en büyüğü domuz gibi bağırdı. "Çünkü o bile kanunun üstünde değildir."

Politikadan anlayan bir adam bu düzenbazlığın altında yatan üstü kapalı entrikayı hemen kavrardı. Ben kavramadım. Umutsuzluğum öylesine büyüktü ki, komutanım genç Perikles de dahil olmak üzere pek çok dostuma danıştım. Benim kadar saf olan o da benimle Aksiomenes'le evinde konuşmaya geldi. Adamın affını isteyerek ve son derece sabırlı bir tonla durumumu yeniden anlattım. Savaşta öldürülmemiştim, çiftlik benimdi. Bu kavgayı arkamızda bırakmalıydık. Talihsiz taşkınlığımı da tazmin edeceğime söz veriyordum.

Alçak "Elbette tazmin edeceksin," diye cevap verdi. Ve heyet önünde beni bir suçla itham etti.

Hangi suçla?

"Vatan hainliği."

Düzenbaz adam, bu konu üzerinde gayretle uğraşmış ve benim Sirakuz'daki taş ocaklarından kurtarılmamın ayrıntılarını keşfetmiş. Eisangelia ihbarında belirtildiğine göre ben "Isparta'nın bir casusu ve maşasıydım." Lakedaimonya'da aldığım eğitim, Sicilya'daki felaketten sonra o ülkeye dönmem, Asya'da "Atina'nın düşmanlarıyla" birlikte Alkibiades'e verdiğim hizmet ve hatta benim ve babamın isimlerinin dayandığı köken ortaya kondu. Bunların da ötesinde sahte beyanlar, iftiralar ve yalan ifadeler sunuldu.

Bu ciddi bir meseleydi. Böylesi bir suç ölüm cezasını taşıdığı gibi, böyle bir hareket derhal tutuklanmayı, *apagoge* cezasını da yanında getiriyordu. Beni kılıçlarının uçlarıyla dürterek götürecek düşmanlarımı düşünmeden bir saniyem geçmiyordu.

Bunu, Alkibiades'e rahatsızlık vermeden halletmeye çalıştım. Ancak o, olanları zaten duymuştu ve beni yanına çağırdı. Burası sabahları erkenden egzersiz yapmak ve kafasını dağıtmak için gittiği Erkhiae'deki at mülkiyetiydi. "Bu hareket," dedi, "sana yöneltilmedi dostum. Aslında beni hedef alıyordu. Bu tek değil."

Geçen on bir gün içinde, tümü de meslektaşlarını hedef alan ve aynı konuyu içeren kırk dava açıldığını söyledi. Yöneltilen suç ise düşmanla iş birliğiydi. Bunların üstüste biriken etkisi, ona karşıt olanların umduğuna göre, Alkibiades'e karşı güvensizliği arttıracak ve onu Isparta'yla gizli bir suç ortaklığı yapıyor gibi gösterecekti. Benim davam bunların yanında önemsiz kalıyordu. Bu Aksiomenes, Alkibiades'in belirttiğine göre, Kidathenaeuslu Euthidemus'un yaltakçısıydı. Bu adam Antiphonlu bir efendi ve o bölgedeki ultra-oligarşik siyasi bir partinin, Herakles kültünün bir üyesiydi; Alkibiades'e karşı kin güden diğerleriyle birleşerek onu alaşağı etmeye uğraşıyorlardı. "Senin meselelerin benimkilerle karıştığı için üzgünüm, Pommo. Ama düşmanlarımız farkında olmadan daha büyük bir oyun için bize koz verdiler. Bana güveniyor musun, eski dostum?"

Eğer ben de uygun görürsem benden yararlanmak istiyordu.

Bir ***dike pseudomartiriou*** yani yalancı şahitlik için bir talepte bulunarak dilekçeyi etkisiz kılacak, bundan sonra da bir yolunu bularak çiftliği ben dönene kadar benim için işletecek bir akrabama verecekti.

"Dönene kadar mı? Nereden?"

"Bu sırada, Pommo, diğer suçla, vatan hainliği suçlamasıyla uğraşmamalısın. Hatta, sanki bu doğruymuş gibi davranmalısın. Kaçmalısın."

Sadece karımı ve halamı düşünüyordum. Bunu onlara nasıl açıklardım? Çocuğumuza nasıl gözkulak olurdum? Bu suçla gizlice

kaçarsam, Aurore ve bebek Atina'ya gelemezdi. Bana gelince, suçumu kaçarak kabul etmesem ve sonsuza kadar sürgüne gitme riskini göze mi alsam?

"Hiç seni korumakta başarısız oldum mu, Pommo?" Alkibiades, o yönetimde oldukça, hiçbir kişi ya da kanunun bana ya da aileme zarar veremeyeceğine söz verdi. Her şeyle yakından ilgilenecekti.

"Düşmanlarımız seni bir Isparta partizanı olarak tanıtmak istiyorlar. Çok iyi. Onlara izin verelim."

Benim düşmana gitmemi istiyordu. Şimdi donanma amirali olarak atanan Lysandros emrindeki Ege'deki Isparta Kalesi'ne, Efesos'a gitmemi istiyordu. Daha önceden Lysandros'la olan tanışıklığımız, bana karşı olan suçlamalarla ilgili güven belgeleri de eklenince kapıları açacaktı. Lysandros sorgulamak için beni çağırdığında ki bu kesindi, özel olarak geldiğimi, özellikle de tek başıma olduğumu belirtecek, Alkibiades'in özel elçisi olarak davayı açığa çıkaracaktım. Isparta'yla bağlaşıklık kurma girişimlerindeki iyi niyeti açıklamak için atandığımı ve eğer Lysandros da buna katılmak isterse bu görüşmelerin özel kuryesi olacağımı söyleyecektim.

Eğer bu sırada ben Atina'da suçlu bulunur ve herhangi bir cezaya çarptırılırsam, Alkibiades, strategos autokrator yani kıdemli komutan yetkisini kullanarak resmi af çıkartacaktı.

"O zaman bunu benim için şimdi yap," dedim.

Komutanım dikleşti. Gözleri benimkilerle karşılaştı. Bakışları ne soğuk ne kötüydü, yine de dik başlıydı.

"Bunlar büyük meseleler, Pommo."

"Senin büyük meselelerin."

"Bunlar senin gibi beni de sıkıntıya sokuyor ve engelliyor."

Benim karşı tarafa geçişim için ek bir yöntemi daha vardı. On gün önce savaş suçlularından oluşan birkaç grup Khalkidis'ten getirilmişti. Onların arasında eski dostum Telamon da vardı. Onun serbest bırakılmasını sağlamıştım. Şimdi hastanedeydi, yaralarının iyileşmesini bekliyordu. Alkibiades'i ya da kıdemlilerden hiçbirini

bu konuda bilgilendirmemiştim. Elbette ki, o biliyordu. "Dostunu cerrahların barakasından kaçır. Birlikte kaçın, suikastçı olarak makbul olduğunu göstermek için. Bu senin Lysandros'un gözündeki güvenini yükseltecektir; hatta seni bana karşı kullanmayı bile isteyecektir."

Gidecektim. Başka ne yapabilirdim ki?

"Seni böyle açmaz bir durum içine sokarak istismar etmekten ben de hoşlanmıyorum, Pommo. Ama tehlikeli boğazların tehlikeli sınırları vardır. Sen bu tip duygusal şeylere önem vermezsin. Biliyorum, ama bu işe yarasa sadece Yunan'ın değil, tüm dünyanın kaderi de değişecektir.

"Haklısın," dedim. "Hiçbir şeye önem vermiyorum."

Euriptolemus ve Mantitheus da şanseseri o sırada tepelerden döndüler. Benim içinde bulunduğum zor durum ve komutanımızın yaptığı baskı anlatıldı. Euriptolemus, bu vatan hainliği suçundan ne yapıp edip kaçmam gerektiğini söylüyordu, kendimi parmaklıkların arkasına tıkmamalıydım. Dava olana kadar aylar geçerdi, olduğunda da demosun tutumunu kim bilebilirdi ki? Atina jürisi karşısında talihe güvenmek aptallık olurdu, hem o zamana kadar benim savunucularım, yeniden savaşa katılmak için gitmiş olabilirlerdi.

"Neşelen, Pommo, bu senin özgeçmişini şişirecektir." Komutanımızın kuzeni güldü ve elini omzuma koydu. "Bilmiyor musun, insan sürgüne gönderilip, ölüme mahkum edilene kadar kendini Atina'nın gerçek evladı olarak sayamaz!"

XXXVII

PARNES'TE AV

Benim durumum, Alkibiades'in günler önceden planladığı bir oyunun yan ürünü olarak gündeme getirildi. Kanun önünde yapılan suçlamalar, düşmanlarının onun tasarılarına verdiği birer yanıttı. Bu oyunla ilgili kastettiğim o akşamda, orada bulunan akrabaların ve meslektaşların var, Jason. Şüphesiz sen de o olayı hatırlayacaksın. Ben de hatırladığım kadarıyla bunu sana aktarayım:

Atina'ya dönüşünden birkaç gün sonra, Eleusis'teki zaferin üzerinden çok geçmeden, Alkibiades, Parnes eteklerinde bir av düzenledi. Sadece onun yararına çalışacakları değil, aynı zamanda da kişisel ve siyasi pek çok düşmanını davet etti. Bunların içinde Anitus ve Kephisophon, sonradan tiran olacak Kritias, hatta Lampon, Hagnon ve senin dayın Mirtilus -ki bunlar "İyilik ve Doğruluk Partisi"nin haklarını savunan üçlüydü ve Sırlar meselesinde Alkibiades'in davacıları içinde en güçlüleriydi- vardı. Kleophon ve Kleonimus bağnaz radikal demokratları temsil ediyorlardı. Kharikles de davet edilmişti, kendisi Peisanderle birlikte zamanında halkı Alkibiades'e karşı kışkırtmıştı, ayrıca o dehşet döneminde onların tiz sesi halkı suç ortakları yapmak için tahrik etmişti, hatta vatandaşlara işkenceyi ortadan kaldıran buyruğu yürürlükten kaldırmayı teklif etmişlerdi. Alkibiades'in düzenlediği Parnes'teki bu av, bir anlamda,eski düşmanlarına bir zeytin dalı uzatmaktı. Onlarla barış yapmak istiyordu.

Av başlı başına, ev sahibinin sunduğu büyük bir jestti, pek çok Ispartalı birlik hâlâ bölgeyi istila etmiş bulunduğundan, örneğin

Dekelea'daki kale sadece yedi mil doğuda bulunuyordu. Alkibiades'in gösterdiği bu gözüpeklik şehrin gözünü doldurmuştu. En sıkı avcılar bile o yıllarda o tepelerde av partisi düzenlemeye cüret edememişlerdi. Akıncılar burayı öylesine kendi yerleri bellemişlerdi ki, Ispartalı korucular zaman zaman buralardaki kulübelerde derin çukurlar açar, burayı kiler olarak kullanarak yiyecekleri ve diğer şeyleri buraya depolarlar ve hatta burası sarsıntıda yıkıldığında yeniden taştan bir kulübe inşa ederlerdi. İnsan böylesi bir davete hayır diyemezdi, tam da şehir uğuldarken ve süvari gönüllüleri de koruma sağlamak üzere gelecekken. Tüm bunlara ek olarak, Alkibiades'in ağzında bir bakla olduğunun öğrenilmesi de herkesi ateşlemişti.

Hava berbattı. Bardaktan boşanırcasına yağan yağmur, iki gün boyunca herkesi tutsak etti. Yine de, av muazzam geçti, avcılardan hiçbir şikayet gelmemesi de bunu kanıtlıyordu. Konaklanacak yere gelip sırılsıklam olmuş tuniklerini çıkarıp bunları kurutması için ateşin önüne asan, büyük banyolarda ağrılarını dindirip ılık yağlarla masaj yaptırdıktan sonra, o bölgeye ait lezzetli kırmızı şarap, armut, incir ve peynirle keyif yapan avcılar, hayatlarından gayet memnundular. En sonunda yorgun, ancak tıka basa doymuş konuklar büyük salondaki koltuklara oturdular. Hayvanları avcılara doğru sürenlere, tazıları sürenlere ve uşaklara izin verilmişti, sır tutmalarına güvenilecek iki özel yardımcı dışında otuz beyefendi yalnız kalmıştı. Euriptolemus, Adeimantus, Mantitheus, Aristokrates ve genç Perikles ev sahibimizin kabinesini oluşturuyordu. Theramenes, Thrasillus, Prokles, Ariston ölçülü fikirleri olanları oluşturuyordu ve yukarda yer alanlar ise karşıt görüşte olanlardı. Katılımın seçkinliği düşmanlığı ortadan kaldırmaya oldukça katkıda bulundu. Ev sahipleri, avcı pelerini içinde ocağın yanında kalkıp konuşmaya başladığında herkes yumuşamış görünüyordu.

Bir giriş yapmadan başladı ve hemen savaşa bir son verilmesi ve Isparta'yla bağlaşıklık kurulması konusundaki teklifini yaptı. Konukların gözleri bunun karşısında faltaşı gibi açılınca, buna bağlı

teklifi. Pers'e karşı savaş açma fikrini de ortaya attı, onun amacı sadece Küçük Asya'daki Yunan şehirlerine özgürlük vermek değil, daha içlere giderek Sardis'e, Susa'ya ve Persopolis'e ulaşmaktı. Bir başka deyişle, Hindistan'a kadar tüm imparatorluğu fethetmekti.

Böylesi bir işe cüret etmek öylesine nefes kesiciydi ki, dinleyenlerden birkaçı, konuşmayı duyar duymaz gülmeye başlarken, diğerleri de ev sahiplerinin aklını yitirip yitirmediğini öğrenmek istedi.

Alkibiades öncelikle bunun pratikteki yararlarından bahsetti, bunlardan en önemlisi Ispartalılar'ı Attika'dan çıkarmak ve yurtluklarımıza dönmekti. Tek başına bu bile, zenginlerin düşmanlığını yatıştırmak ve demokrasiye karşı çevirdikleri dolaplara bir son vermek gibi mucizelere yol açacaktı. Onlara bağlarını ve atlarını geri verince, onlar da karşılığında devletin alaşağı edilmesi isteklerinden vazgeçeceklerdi. Elbette ki, bir teşebbüsün altında yatanlar sadece aristokrasiyle sınırlandırılamazdı. Demos da aynı şekilde büyüyecekti. Sadece mülk sahibi olmayan bizim vatandaşlarımızla değil, aynı zamanda da oy verme hakkı olmayan azınlıklar, yabancılar ve hatta, çoğu harekete geçme konusunda kendi yurttaşlarımızdan daha istekli olan kölelerle. Onlara para ve şan şöhret getirecek, artık birbirlerine karşı değil de, altın yumurtlayan barbarlara karşı yapacakları bir sefer sunun. Göreceksiniz ki, sonucunda seslerini keseceklerdir.

"Ben buna, baylar, 'canavarı beslemek' diyorum. Bunun anlamı ulusumuzun yerinde duramayan ayrılıkçı gruplarına kendi arzularına uygun bir amaç sunmaktır. Öyle bir amaç ki, onları karşı karşıya getirmek yerine birbirinden tamamen farklı çıkarlarını bir arada gerçekleştirmelerine olanak tanıyacak. Bu günlerde bu canavarı oluşturan tüm Yunan'dır, çünkü girdiğimiz bu savaş her Hellene'nin sırtındaki yosunları kazımıştır. Herkes, hatta Ispartalılar bile, Atinalı olmuşlardır.

Lakedaimonya'daki partiler üzerine dikkat çekici, uzun bir rapor sundu. Endius tarafından yönlendirilen yayılımcı klik bu seferi

istekle kucaklardı, her şeyin ötesinde bu teşebbüsün gerçekliği onları memnun edecekti. Aynı şekilde barbarlardan nefret eden ve onların altınları için yaltaklanma fikrini asla kabul etmeyen Kallikratidas ve yaşlı hamisi de öyle. Agis ve Lysandros'un partisi ise bize karşı gelecekti, bu girişime inanmadıklarından değil (kendi çıkarlarına uyacağını düşünseler bunun liderliğini yapmak için kapışırlardı bile) kendi hırsları Persli Prens Sirus'unkilerle örtüştüğü için. Özel elçilikler, Alkibiades belirtti, her iki partiyle de uzun zamandır görüşüyordu ve daha bir çokları da yoldaydı. Sözle elde edilemeyen şeyler altınla satın alınabiliyordu.

Alkibiades, Pers'in yenilmezliğinin bir mit olduğunu söyleyerek devam etti. Zorunlu askerlerden ve bağlı devletlerden gelen savaşçılardan oluşan ordusu, daha ilk Isparta kuvveti karşısında, Hellespontine Savaşı'nda bizim karşımızda olduğu gibi eriyip gidecektir ve donanmaları da Atina filoları karşısında kağıt gibi kalacaktır. Bağımsız satraplıklardan ve aralarında kral tarafından beslenenlerin de olduğu birimlerden oluşan Pers sistemini anlattı. Darius'un sağlığı iyi değildi, birbiri ardına gelen mücadeleler tüm Asya'yı bölecekti. Bizim ordularımızın ani hamlesiyle, imparatorluk parçalanacaktı. Bunları öylesine akla yatkın ve kaçınılmaz olarak sunmuştu ki! Özellikle de Makedonlar ve Trakyalılar ile -ki bunların prensleriyle oldukça yakın ilişkileri vardı- ve her zaman bir ucu bağımsız olan İyonya Yunan şehirleriyle bağlaşıklık kurmak, bu seferin başarısını getirecek gibi görünüyordu.

Dinleyiciler profesyonel politikacılardı ve niyeti hareketten ayırmayı bilirlerdi. Bunun üzerine Alkibiades şimdi kendine sesleniyordu. "Bu teklifin Ispartalılar'ı içine sokacağı zor durumu bir düşünün, baylar! Müttefik devletleri 'özgürlük' sloganıyla bir araya getirdiler ve bunun anlamı bizden kurtulmaktan başka bir şey değildi. Şimdi ise biz kendimiz bu yüce alana el koyarak onları devleti temelden sarsacak bir seçim yapmaya zorluyoruz.

"Sonra bağımsız Yunan devletlerinin tepkisini düşünün. Her biri yutulmak ya da tabi devlet olmak korkusuyla İsparta ya da Ati-

na gibi bir gücün peşinden gitmekten ürküyorlar ya da düşmanın Yunan müttefikleri onları tümüyle yenecek diye korkuyorlar. Ama bu iki gücün Yunan olmayanlara karşı kurduğu müttefikliğe katılmak daha az ürkütücü bir tablo çiziyor. Eğer işler yolunda gitmezse, bir diğerine karşı kendi seçtikleri gücü destekleyebilirler ya da girişim başarısız olursa bağımsızlığını değil, sadece adamlarını ve gemilerini tehlikeye atmış olurlar ve eğer her şey planlandığı gibi yürürse hayal bile edilemeyecek bir zenginliğin ve şöhretin hasatını kaldırırlar.

"Son olarak, baylar, bunun Persler üzerindeki etkisini bir tartın. Ispartalılar, onların müttefikleri, bizim teklifimizi reddetseler bile Medler Isparta'dan her yeni amiral geldiğinde bu adamın nerede yer aldığını ve ne oranda güvenilir olduğunu merak etmekten kendilerini alamayacaklardır. Böylece biz bu savaşa devam etsek bile, düşmanlarımız arasında ayrılık tohumları ekmiş olacağız, hem de bize hiçbir maliyeti olmadan."

Şimdi asıl darbe geliyordu: "Bu teklifi sizin yapmanızı istiyorum: Kleophon ve sizin, Anitus ve Kharikles. Benim değil.

"Böylesi bir teklif benim düşmanlarım tarafından öne sürülmeli. Lütfen beni dinleyin ve bu söylediklerimi değerlendirin. Eğer ben ya da benim grubumdan herhangi biri bu planı halkın önüne koyarsa, bu, aşırı kibirden kaynaklanan bir pervasızlık olarak algılanacaktır. Benim Ispartalılar'la geçmişteki ilişkilerim göz önünde tutularak onların yararına partizanlık yapmakla, daha da kötüsü onlardan rüşvet almakla suçlanırım ve bunu vatan hainliği, aşırı hırs, kişisel çıkar ve benzeri suçlamalar takip eder. Hatta hiç şüphe yok ki, bunları öne süren sizler olursunuz. Diğer bir yandan bu teklifi Ispartalılar'a karşı düşmanlıkları çok iyi bilinen sizin partileriniz yaparsa, beyler, bir anda bu önem kazanır ve bir tür ileri görüşlülük ve meydan okuma olarak karşılanır. Güven kazanırsınız. Ve ben de sahip olduğum her şeyle arkanızdan gelirim."

Konuştukları kişiler aptal değildi. Planın altında yatan deha ve bunun sonucu olarak, bu teklifi, düşmanlarının yapmasını isteme-

sinin nedeni hemen herkesçe anlaşıldı. Oligarşiyi savunanlardan Anitus ve Kharikles ya da radikal demokratlardan Kleophon, onun önerdiğini yapar ve kendi adlarına bu teklifi öne atarlarsa; Alkibiades sadece kendi amacına ulaşmakla kalmayacak, tabii eğer gerçekten amacı buysa, hem de düşmanlarını çifte kılıçtan geçirecekti. Bu projeyi vatan hainliği ve onları da vatan haini olarak gösterebilir ve böyle bir plandan hiç haberi olmadığını iddia ederek bunu ortaya atanın en ağır cezaya çarptırılmasını isteyebilirdi. Eğer düşmanları önce davranıp onu halka ihbar ederek, planın ona ait olduğunu ve kendilerinin buna karşı olduklarını söylerlerse, demosun Alkibiades'i desteklediğini fark edebilir ve korkaklıkları ve sadakatsizlikleri ile kendi sonlarını getirebilirlerdi. Her iki şekilde de mahvolan kendileri olurdu. Ve Alkibiades, düşmanlarına bile onların ileriyi göremeden reddettikleri şan-şöhret şansını tanıyan cömert ve herkese kucak açan bir devlet adamı gibi ortaya çıkabilir ya da daha önce de şehri ondan mahrum bırakan bu alçaklar tarafından arkadan bıçaklanan suçsuz bir vatansever olarak kendini gösterebilirdi. Yalnızca, halk Alkibiades'in planını red ederse rakipleri yara almadan kurtulabilirdi. Ama böylesi bir çıkış anında bunu riske atacak kim vardı ki?

Kharikles, sonraki yıllarda yapılacak işkencenin lideri, kalktı. "Bizi mahvetmek için neden bu kadar özel çaba harcıyorsun, Alkibiades? Neden sadece cinayet işlemiyorsun? Buna boyun eğeriz."

Alkibiades güldü. "O zaman bu kadar eğlenceli olmaz ki!" Sonra taş kadar ciddi bir ifadeyle bu plana gerçekten inandığını tekrar etti.

"Bana Bak!" diye düşmanı sertçe karşılık verdi "Ancak cehennemde, Persopolis'in önünde seninle olurum." Ve sahneden sessizce indi.

Tartışma gece boyunca sürdü. Özellikle de Kritias, Kleophon ve Anitus farklı görüşlerini ortaya koyarak tartıştılar. Kritias Sparta'yla bağlaşıklığa sıcak bakıyordu, ancak halkın tepkisinden endi-

şe duyuyordu ve Anitus planı "Atinalı olmamakla" nitelendiriyor ve hatta vatan hainliği olarak görüyordu. Alkibiades'in şehri dev bir taş gibi çiğnediğine ve Atina'yı sadece "tacını süsleyecek değersiz bir süs" olarak gördüğüne ve hiç dikkate almadığına inanıyordu.

Vakit geceyarısını geçerken genç Perikles'le birlikte paylaştığımız odaya çekildik. Bir süre daha salondan sesler gelmeye devam etti. En sonunda her yer sessizleşti. Böylesi bir sempozyumdan sonra uyumak imkansızdır. Oda arkadaşım ve ben iştahla kalkarak kileri yağmalamak için sessizce süzüldük. Şaşırtıcı şekilde Alkibiades hâlâ uyanıktı, katibi dışında mutfakta yalnızdı, bir yazışma dikte ediyordu. "Sevgili Pommo ve Perikles! Sizi buraya ne getirdi, geç kalmış bir öğle yemeği mi yoksa erken edilecek bir kahvaltı mı?"

Hemen kalktı ve büyük masaya sıraları çekerek, şef garson gibi hizmet etmek konusunda ısrar etti, bize soğuk et ve ekmekle bir şeyler hazırladı. Yorgun katibine izin verdi ve ailelerimizin nasıl olduğunu sorduktan sonra işine döndü.

"Diğerlerinin yanında sormaya cesaret edemedim, Alkibiades." Ev sahibimizin akrabası, araştıracak anı yakalamıştı. "Yani sen şu Pers meselesi konusunda gerçekten ciddi misin?"

"Bir kefen kadar ciddiyim, dostum."

"Elbetteki bu geceki ruhani meclisin saklı kalmasını bekleyemezsin. Haberler Atina'ya doğru hızını almışsa bu beni hiç şaşırtmaz."

Alkibiades gülümsedi. "Partinin bugünkü yönetim kurulu toplantısı pek çok izleyici içindi, Perikles, özellikle de bunu ilk elden almak üzere toplananlar için."

Alkibiades toparlandı ve konuşmasına daha da gizlilik bildiren bir tonda devam ederek; sanki gizli işlerinde onunla birlikte olan yardımcılarıyla konuşan bir lider gibi bize hitap etti. "Neyin elde edilebileceğini anlayın! Isparta üzerinde zafer kazanmak gerçekleşmeyecek bir hayaldir. Pers'in zenginliği olduğu sürece orduları ye-

nilmez kalacaktır. Yapılabilecek olsa bile, Simon'un dizelerindeki şu sonuçtan korktuğu için kimse onları alaşağı etmek istemez:

Yunan'ı güçsüz kıl ve Atina'yı boyunduruk arkadaşından yoksun bırak.

O zaman mümkün olan nedir? Barış değil. Bu, Yunan'ın asla bilmediği ve asla da öğrenemeyeceği bir şeydir. Hayır, daha asil bir savaş. Canavarın kendi hayati organlarını yemesine engel olacak ve kendisini ona önemli ve ebedi bir zafer getirecek büyük boyutlu ve anıtsal bir sahneye çıkaracak bir savaş.

Alkibiades biraz daha ekmek ve et sundu. İkimiz de onun ileri görüşlülüğündeki cüreti ve hırsının boyutunu merak ediyorduk.

"Amacınız anlaşılıyor, efendim. Ancak böyle bir girişimin gerçekten başarılı olabileceğine tüm içtenliğinizle inanıyor musunuz?"

"Olmalı ve olacaktır da."

Sonra oturdu ve Perikles'in kuşkucu ifadesini dikkate alarak, öylesine sıradışı ve zekasını açığa vuran bir tezle cevap verdi ki, bu subay kendi yerlerimize döndüğümüzde benim ve onun neredeyse harfi harfine hatırladığı bu olağanüstü teklifin sorumluluğunu yüklendi. Denizcilik takımım içinde notlarım hâlâ duruyor.

Alkibiades "Pek çokları," diye başladı, "uyanık olarak yaşananların bizim tek varoluşumuz olduğuna inanır ve rüyaları, geceleri bizleri uyuklarken ziyaret eden maddeden yoksun görüntüler sayar. Bithynia Trakyası'nın ötesindeki vahşi kabilelerse tam aksini savunur. Onlara göre gerçek varoluş uyurken vücut bulur, uyanık olarak yaşananlar ise hayal ve yanılsamadan ibarettir. Vahşi oyunlar oynarlar, bu oyunlarda gece görülen rüyalara dayanarak bu görüntünün yerini tahmin etmeye çalışırlar. Ben de onlarla birlikte avlandım ve buna inandım. Rüyalarına kendi iradeleriyle giriyorlar ve çıkıyorlar ve rüyalarında ölmek kadar hiçbir şeyden korkmuyorlar. Gerçek hayatta ölmek ise onlara bir şey ifade etmiyor. Rüyalar, onlara ev sahipliği yapan kap olmadan da devam ediyor."

Perikles "Ne saçmalık!" dedi "Eğer bir rüyada ölürsen, ölü olarak uyanmazsın. Ama gerçek hayatta nalları dikersen bir daha rüya göremezsin!"

Alkibiades yalnızca gülümsemekle yetindi. "Birileri dünyayı bu görüş açısından algılıyor. Tam olarak bir rüya değil, ama bir olasılık. Henüz olmamış, ama olabilecek. Ve bizim uğruna çabalayacağımız. Bir oğlan dere kenarında yatar, o çocuk eliyle yüzeyi yarıp dipten bir çakıltaşı çıkartabilir. İnsan işte böyle yaşar, değil mi? Bir at yalnızca maddeyi görür, ama bir insan rüyaları da görür."

"Rüyalarımda ziyafet veririm. Sadece kendimi yüreklendirmek için değil, diğerlerinin önüne bir yemek koymak için de. İşte bu şekilde yüce olan diğerinden ayrılır ve ileri görüşlü bir komutan hür insanları yönetir". Alkibiades devam etti "Ama her rüya bunu yapamaz. Sadece biri ve o, akıntıdaki çakıltaşı gibi, çok önceden seçilmiştir. Çakıl taşının bir adı vardır. Ona Gereklilik denir. Gereklilik, rüyadır. Doğmak için çırpınan ve onu ileriye götürmek için kendilerini komutan diye niteleyenleri arar.

"Bir çocukken büyük Perikles'te varolan bu gücü incelerdim: onun yetenekli olması, kendi kişiliğinin ötesinde hiçbir gücü olmaması, sadece kendi için değil diğerleri için de bugünü ve geleceği tanımlıyor olması. Etrafındakilere gördüğü şeyi anlattı ve onların da bunu görmesini sağladı. Hem de kendi gözleriyle değil, onun gözleriyle. Bu yollarla şehri ve dünyayı tutsak etti.

"Sevgililer bu hizmeti birbirleri için verirler, yetişkinler gençleri bu asil ve ulaşılması zor vizyonla donatarak yetiştirirler. Tüm erkek çocuklar ve pek çok erkek, sadece kendi içlerinde değil, amaçlarında da mükemmel değillerdir; dayandıkları vasat, boş ve kişisel çıkarlardır.

"Sokrates'in bana sunduğu bir armağan vardır, amaçları yüceltmek. Ve ben de bana verilen bu gücün, bir adamın yoldaşlarına sunacağı en büyük hediye olduğunu ve kendi arzusunun en büyük aracı olduğunu öğrendim. Bir adamı yurttaşlarının gözünde onlara mutluluk ve refah taşımasından başka ne bu kadar yükseğe taşıyabilir ki?

"Sokrates," diye devam etti, "politikayı felsefeden daha aşağı görürdü ve bu benim de katıldığım bir şey. Eğitimli bir adamın başaramadığı ne vardır ki? Ama felsefe, politika olmadan varolamaz. Bu anlamda politika en asil çağrıdır, çünkü diğer her şeyi olası kılar. İnsanlar için bir gelecek ortaya koymadan ise politika tanımlanamaz ve bu onların kaderidir, ancak bunu hiçbir zaman mükemmel ve tam olarak algılayamazlar."

"Bu politikacı değil, Alkibiades, kahin!"

"Kahin gerçeği görür Perikles, ancak politikacı bunu ortaya koyar. Bunu yurttaşları için ve onların acı karşı koyuşlarına rağmen yapar."

"Ve Atina'nın konumunda," dedi subay, "bu bizim tabi devletlerimiz ve düşmanlarımız oluyor."

Bu benim de sormak istediğim bir noktaydı.

"Alkibiades, varsayalım ki, bu masada Adalet de oturuyor ve senden kısa kesmeni isteyerek şöyle diyor: 'Dostum, beni bana eş tuttuğun şey için terk ettin. Senin Gereklilik diye nitelendirdiğin, diğerlerinin Adaletsizlik. Baskı ve hatta Cinayet diye nitelendirdiği şey için.' Bu tanrıya nasıl cevap verirdin?"

"Adalet'e, Gereklilik'in ondan yaşlı olduğunu ve hatta dünya kurulmadan önce varolduğunu hatırlatırım, dostum. Adalet, kendisinin de çok iyi bildiği gibi cennette bile sürekli olamaz. O zaman neden burada ölümlüler arasında olsun ki?"

"Bu katı bir felsefe, Alkibiades."

"Bu gücün ve ona sahip olanın felsefesi. İmparatorluğun felsefesi. Ve biz hepimiz, tabi devletlere sahip olanlar, Atinalılar kadar, Ispartalılar ve Persler de bu felsefeye kucak açtık. Aksi takdirde yönetimimizde olanların gitmesine izin verirdik! Ama sonra biz alaşağı edilir ve başarısız olurduk, kaderimizi hiçe sayardık. Bu benim düşünceme göre adaletsizlikten daha ağır bir suçtur. Ayrıca özellikle de kendi içimizdeki iyiler, bize, tabi devletlerden daha üstün bir güvenlik getirecek ve maddi katkıda bulunacak olanlar, biz olmadan da kendilerini ortaya koyabilirler.

"Ama işte sorun su, dostlarım. Bizim tabi devletler dediklerimiz aslında bize bağlı değiller, bir kuvvetle tutulmuyorlar, bunun yerine bizimle, en iyilerimizle rekabet etmeye zorlanıyorlar. Yoksa neden onların evlatları bizim şehrimize ve donanmamıza akın etsin, hem de en kötü anlarında bile? Onların kaderi bizimkiyle birliktedir ve ayrı düşünülemez. İşte bu yüzden o uyuklayan devletlerin donanmaları kendi iradeleriyle ve neşeyle biz Asya'ya saldırırken bizim yanımızda yer alacak."

"O zaman sen sadece Atina için değil, onun bağlı devletleri ve düşmanları için de ileriyi görüyorsun?"

"Ve tüm dünya için!" diye Perikles araya girdi.

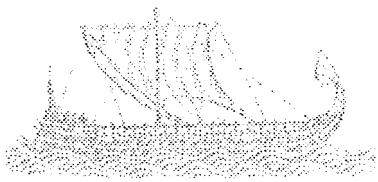
Alkibiades buna alaycı bir gülümsemeyle karşılık verdi. Önümüzdeki tabakları işaret etti.

"Sadece bir sofra kuruyorum ve dostlarım yerken yanlarında duruyorum."

Barınaklarımıza dönerken, Anitus, Kritias ve Kharikles'inkilerin önünden geçtik. Hâlâ uyanıktılar ve fısıldaşıyorlardı. Alkibiades'in düşmanları onu alaşağı edecek bir yol bulmaya çalışıyorlardı. O saatlerde çoktan Pers Prensi Sirus'un Kraliyet Atları, Karanedion'un korumasında, İyonya'daki Kastalus'a doğru yola çıkmış casusun, Alkibiades'i ve kendilerini yağmalayacağına ise asla ihtimal vermiyorlardı.

KİTAP VIII

YİRMİ YEDİ YIL

XXXVIII

ALTININ ÇEKİM GÜCÜ

Hayatında hiç bir araba dolusu altın gördün mü, Jason?

Çok gibi görünmez. Koyun postuna sarılı, ateş yakmaya yarayan odunlardan pek de büyük olmayan sadece iki külçe; ama öylesine ağırdır ki... Bunları korumada görevli subaylar, Telamon ve benim Efesos'taki bu servete bir göz atmamıza izin vererek, bunların halatlarla yukarı çekilerek yüklenmesi gerektiğini söylemişti. Herbir külçe tam olarak tekerlek milinin üstüne yerleştirilmeliydi. Aksi takdirde ağırlık yük arabasının arka kısmını kırardı. Böylesi bir yük öküzler tarafından çekilmeliydi. Yük atları ya da katırlar düz arazide bunu çekebilirler, ancak yokuş yukarı başaramazlardı.

Prens Sirus, babası Pers Kralı Darius'un talimatlarına uyarak Isparta'ya Atina donanmasını tahrip edecek her şeyi sunmak amacıyla bunlardan dokuz tanesini Kastolus'a göndermişti. Bunların dışında, raporlarda belirtildiğine göre prens şahsi malvarlığını da vaadetmiş ve kendi altın tacını bile vereceğini söylemişti. Tümü beş bin talenti buluyordu ve bu da Atina hazinesinin on katı ediyordu. Sen söyle dostum, savaşı Lysandros için kim ya da ne kazandı?

Atinalı denizciler üç obola çalışıyorsa; Lysandros dört verdi. Atinalı bir mürettebat dörtte üç yabancılardan oluşuyordu. Bazı gemilerde yirmiden az vatandaş vardı. Lysandros'un asker toplayıcıları bu oğlanları kendi taraflarına çekiyordu. Ve Ispartalılar, aylık maaşın tümünü "gemi babasında" ödüyorlardı. Bizim ödemeyi yapanlar gibi sadece otuzda birini verip gerisini de yurtta limana dönünce vermek için bekletmiyorlardı...

Tam bu noktada -bunu çok iyi hatırlıyorum, çünkü notlarım tam bir cümlenin ortasında kesilmişti- Demir Avlu'dan gelen gürültüler Polemides'in sözlerini kesti. Bir gardiyan, tutuklunun karısı olduğunu iddia eden bir kadının, muhafızın görev yerine zorla girdiğini ve olabilecek en edepsiz dille içeri girmek istediğini rapor ederek karşımıza dikildi. Bu Eunis'ten başkası olamazdı. "Ona ne diyeyim?"

"Meşgul olduğumu söyle."

Onun, bir tayfa başınınkilerle aşık atabilecek küfürlerini duyabiliyorduk. Bekçi onu avludan çıkarmaya çalışıyordu.

Polemides "Hapiste olmanın tek ayrıcalıklı yanı," dedi "istediğinde başkalarından uzak kalabilmektir."

Ancak konsantrasyonu bozulmuştu. Benim de yapmam gereken işlerim vardı ve görüşmeyi kısa kestik. Yine de bu noktada, evlat, kendi elimde bulunan birtakım belgelerle Polemides'in anlattıklarına devam edebilirim.

Bunlar, o sıralarda Kalliope'ye kumanda eden genç Perikles'in tuttuğu seyir günlüğüydü. Arginuses generallerinin davasını takiben bu belgeler, onun tarafından gözkulak olmam için bana verilmişti. Lysandros'a karşı yapılan ön seferin bir taslağını yapmış.

8 Hekatombaion, Mikale Boğazları. Pedagog'un ablukaya alınması. [Atinalılar Lysandros'a bu adı takmışlardı, Okul Müdürü ve Profesör de diyorlardı.] Oynamak için dışarı çıkmayacak.

12 Hek. Efesos'un kuşatılması. Prof.'un 76'sı, bizim 54'ümüzle karşı karşıya gelmek için burnunu bile çıkarmıyor

27 Hek. Elaeus'un doğusundaki köylere akınlar. 60'ı alındı, çoğu kadın, bir mina ancak eder. 6 yaralı, 4'ü ağır. Ödeme: 40 gün borç.

3 Metageitnion, Imbros Tüm gün Mirina'dan 6-8 filodan 2'sini kovalamayla geçti. Kıyıya çıktılar, gece kaçtılar.

11 Meta. Aenus, Trakya. Yağmalama. 4 yaralı. Ödeme yok.

14 Meta. Daha çok köy. Ödeme yok.

2 Boedromion, Samos. Alkib.'in Yılmaz 3 filoyla Lys.'u Aspendostan kovalıyor. Hâlâ hareket yok.

Bu, Ispartalı navarkhın, düşmanlarının üstün hazırlığına verdiği yanıttı. Savaşa götürülmeyi reddetmişti. Savaşmayacaktı. Perikles, karısı Khione'ye şunları yazmıştı:

Lysandros'un stratejisini anlayabilmek ve onu yenmek için, komutanların inandığı şeylerden biri sabırlı ve iradeli olmak ve bir diğeri ise bunu adamlarına aktarabilmektir. Mürettebat, duydukları hayal kırıklığını sadece Lysandros'a değil, bize de boşaltıyor.

Komutan olması için eğitim verdiği oğlu Ksanthippus'a,

...para deniz subayının yıkımıdır. Hiçbir şey, hatta at yetiştirilen bir yapı bile, bir gemi kadar para yiyemez ve hiçbir gemi, üç sıra kürekli kadırga kadar bunu açgöçzlülükle yutamaz. Yuva ve geçmeden oluşan doğramayla yenilenmesi için geminin yan yatırılmasına, kuşağın gemiden çıkarılmasına ve genellikle de gövdenin tümünün yeniden elden geçirilip onarılmasına ihtiyaç vardır, böylesi karmaşık bir işi yapmak için usta gemi marangozlarının hünerine, söylemeye bile gerek yok, uygun boyutlarda, uygun yaşta, uygun bir kütüğe ihtiyaç vardır. Peki bunlara ihtiyacın olduğunda nereden bulacaksın? Ama başlıca ganimet yiyiciler adamlardır. Ve dokundukları anda en ufak taneyi bile harcarlar. Her tür hava koşulun-

da, hayatlarından endişe duyarak çabalayan bu insanları kim eleştirebilir ki? On gün süren, on sekiz saatlik ilerleyişten sonra, soğuk kemiklerine işlerken, hiç uyumamışken ve düşman bir kıyıda herşey altüst olmuşken, onlara paralarını getiremediğini söylemeyi bir denesene!

Trierarkh, adamlarını her geri çevirdiğinde kendi güvenilirliğinden harcar, bir sonraki seferde buna fena halde ihtiyaç duyacaktır. Eğer zenginse, ki öyle olmak zorundadır (ya da adamların inandığı budur), aksi takdirde şehir ona bir savaş gemisine komuta etme hakkını vermez ve bu sorumluluğunu yüklemez, sızlanan kürekçiler neden adamın onlar için kendi cebinden para harcayıp sonra da bunu ganimetten almadıklarını sorup dururlar. Elbette ki, bir çoğu kendileri mahvolma pahasına bunu yapar. Bir kaptan bir kez mürettebatın paralarını kendi cüzdanından verdi mi, artık onlara bir daha hayır diyemez. O artık onların komutanı değil, kölesi olmuştur.

Alkibiades'in yetenekleri arasında başı çeken, neredeyse batmakta olan donanmayı bu kadar uzun süre bir arada tutmasını sağlayan unsur, onun bir şehirden ya da kırsal bir kesimden para sızdırmadaki ustalığıdır. İnan bana, bu gömücüler mallarını senin bulmak için kazabileceğinden çok daha derine gömerler ve onların ayaklarını ateşe vermek de, yalnızca, istedikleri tam olarak bu olan düşmanın işine yarar. Alkibiades onların ganimeti kendi kendilerine bayılmalarını sağlayabiliyor. Bağışlar. Onları hoş sözlerle överek aldatıyor, ya da şu ünlü Tazminat Fermanları'nı yazıyor. Donanma ise Alkibiades'ten başka bu sihirbazlığı gerçekleştirecek kimseyi gönderemiyor. Zaten gönderse de gidenler bunu başaramazlar. Ancak, bu daha büyük bir sorunu da beraberinde getirdi, çünkü Alkibiades para kazanmak için komutadan çekilmeli. Böyle bu durum, moralleri üzerine asit dökülmüş gibi yiyip bitirirdi, ancak donanmanın başka bir seçeneği yok ve Lysandros da bunu çok iyi biliyor.

Komutanlarımız, kıtlığın onları yönlendirmesiyle, yağmacılıkla tanışmak zorunda kaldılar. Bunun en büyük kötülüğü adamları içi-

ne soktuğu tehlikedir. Denizciler ne fiziksel, ne de ruhsal olarak kara savaşı için donanımlı değiller. Bu onların sinirlerini bozuyor. Gemide lider olanlar, konvoy içlere girdiğinde, arka plana düşerken, zorbalar ve alçaklar pruvaya çıkıyorlar. Kale duvarlarına saldırıp, koyunları katletmek ya da köle piçleri ve büyükanneleri bulmak kürekçilerin yapacağı iş değil. Eğer bir köyde yerleşim yeri varsa, adamlar saldırmayı reddediyorlar. Kendilerine saldırıldığında ise zıvanadan çıkarlar. Vahşet! Herkesin ötesinde bundan korkan subaylardır. Çünkü tecavüz edilen her bir genç kız, düşmana gümüş tepside sunulmuş yeni bir köydür. Katledilen kurbanın kanından olanlar ise, ani bir korkuyla, öç alma hırsı içinde, dönüş yolunda sürekli bize saldırırlar. Bronz başlıları ve taşları yağmur gibi yağar, mızraklı caniler at sırtında bize saldırırken kaçabilmek için yüklerimizi atan bizlerin çantaları bomboş kalır.

Birlik her zaman yaralılarla geri döner ve bu da gemide bir cehennem yaşanmasına neden olur. Bağırsakları deşilmiş ve inleyen adamlar her yerdedir. Daha da kötüsü ise, insanın kör olması ya da yanmasıdır. Bir adamın mahrem bölgelerine demir saplanması kadar korkunç bir şey var mıdır? Arkadaşları korkuyla bir araya toplanmışlardır ve kendi kıçlarını kurtarmak için harekete geçerler. İstekli demagogların, isyanın eşiğindeki adamları kırbaçlamasını engellemek gerekir. Evet, onları kamçılayabilirsin de. Ya da deniz subaylarından birini seçip onu örnek gösterebilirsin. Ama bir savaş gemisi kalp atışı kadar hızlı yol alır. Adamların içinde sevgi olmalıdır yoksa bitersin.

XXXIX

AĞLAYANLAR VE EMEKLEYENLER

O gün bir sürü işim daha vardı. [Büyükbabam devam etti] Bu işlerden birkaçı infazı akşam yıldızının sadece dört kez yükselmesinden sonra gerçekleşecek Sokrates'le ilgiliydi. En sonunda eve ulaştığımda vakit geceyarısını bir hayli geçmişti. Şaşırtıcı şekilde, avluda tek başına, Eunis bekliyordu; soğuğa karşı omuzlarına bir pelerin almıştı. Söylediğine göre, cezaevinden ayrıldıktan sonra tüm gün burada beklemiş. Eşim ona yemek sunmuş ve yanına, eve kadar ona eşlik edecek bir refakatçi vermeyi önermiş, ama konuşacağı konu acil olduğundan, öyle diyordu, kalmayı tercih etmiş. Polemides'le konuşmalıymış. Bu, daha fazla bekleyemezmiş.

Çok yorgundum ve bir kase şarap ve sıcak bir yataktan başka hiçbir şey istemiyordum, ancak en sonunda işlerin derinine inebileceğim bir yol olduğunu hissetmiştim. "Polemides'e karşı bu cinayet suçlaması için kim başvurdu?" Bunu, ani ve insafsız bir tavırla sormuştum. "Suçlama belgesindeki isim değil -bunu biliyorum- asıl davacı kim? Bunun arkasında kim var ve neden?"

Eunis bu konu hakkında bir şey bilmediğini iddia ederek öfkeyle ayağa kalktı. Yolu arşınlamaya başladı, bir yandan da homurdanıyordu. Sonra küfretmeye başladı.

"Hangi evde kalıyordun?" diye sordum. Kullandığım kelime oikos değil, genelev anlamına da gelen oikemaidi.

"Kolophon'unkinde," diye öfkeyle cevap verdi. "Kollitos'lu Hestiodorus'un oğlunun evinde." Bu adam, benim bildiğim ka-

darıyla, Sokrates'e dava açan ve geçmişte Alkibiades'in en azılı düşmanı olan Anitus'un yeğeniydi. Kurbanın kabile arkadaşı olduğuna dair yeminli ifade veren kişi Kolophon'un erkek kardeşi Andron'du ve bir süre geçtikten sonra dava etme hakkını saklı tutan zaman aşımı yasasına göre yemin etmişti.

"Peki aynı zamanda şu Kolophon'un yatağını da paylaşıyor musun?"

Kadın öfkeyle kıvrandı. "Ne bu, hukuk mahkemesi mi? Ne zamandan beri duruşmadayım?"

"Senin kocanı ölü olarak kim istiyor, Eunis? Bu alçak ya da onun erkek kardeşi değil, onun topraklarını almaktan ve onu sürgüne göndermekten mutlu olacak kişiler, bu adamlar değil. Başka birileri onun işini bitirmek istiyor. Kim?"

Asla unutmayacağım bir ifadeyle gözlerime baktı. Aynen Hermippus'un dizelerindeki biri gibi sendelediğimi hissettim:

ayak parmağını hakikate çarparak inciten

Bu oydu. Nasıl? Israr ettim. Güçlü bir adamı sevgilin yaparak mı? Yoksa kocanı ortadan kaldıracak güce sahip olduğunu bildiğin bilgileri ortaya çıkarıp, kocanı tutuklamak için onların ihtiyacı olan malzemeyi, onun işlediği diğer suçları onların önüne sererek mi?

Bunun üzerine ağlamaya başladı. "Efendim, erkeklerin dünyasında bir kadın olmanın ne demek olduğunu asla bilemezsiniz..."

"Sen cinayeti böyle mi aklıyorsun?"

"Çocuklar benim. Onları benden alamayacak!"

Sıraya çöktü ve hıçkırmaya başladı. En sonunda hikaye kabından taşıp ortaya saçılmıştı. Bunun tohumu, Polemides'in babasının adını taşıyan oğlu Nikolaus'tu. Çocuk on altı yaşındaydı ve maceracı gençlik ateşiyle yanıp tutuşuyordu. Annesinin yatağındaki sayısız "amcayla" yetişmiş çocuklar gibi, Nikolaus

da, zaman zaman yalnızca dostluğunu paylaştığı babasını ülküleştirmişti. Babasının mucizevi olaylara yakınlığı onu çocuğun hayalinde daha da büyüleyici kılıyordu. Babasının cinayet yüzünden cezaevinde olması bile bu şöhretini azaltmamıştı.

Çocuk, Eunis, şimdi bunları ortaya döküyordu. Kaçmış ve iki kez askere yazılmıştı, bunu da sahte isimlerle ve düzmece belgelerle yapmıştı. Alan Muhafızları tarafından yakalanınca yine kaçmıştı, hem de babasının donanmadan bir arkadaşının dul eşiyle bir yatağı paylaştığı Piraeus'taki liman geçidine doğru gitmişti. Bu yere kadar Eunis oğlunu takip etmiş, ancak onu eve dönmeye ikna edememişti. Eli darda olan bir takım onu alacaktı. Gemiye binip, büyük ihtimalle ölüme gitmesi an meselesiydi. Onu yalnızca babası vazgeçirebilirdi. Yardım etmeliydi. Etmeliydim!

Bu ricanın yol açtığı gürültü patırtı nöbetçiyi çekmişti. Bu akşam aşçının oğlu, Hermon isimli zeki bir genç nöbetteydi. Geç olmuştu ve soğuktu. "Yemelisiniz, hanımefendi. Lütfen. İçeri girin."

Çocuğa mutfaktaki ocak ızgarasında bir ateş yakmasını söyledim. Eunis'e yardım ediyordum, ayaklarına örtmesi için bir koyun postu çıkardım ve mangalın yanına oturması için bir sandalye yerleştirdim. Bizim evlerin o kısmını bilirsin, evlat. Kuytu bir barınaktır, odun kömürü birkaç dakika içinde orayı sıcacık yapıverir.

Hikayemi anlatırken bu kadının gerçek değerini vermeyi ve kişiliğinin yarattığı duygu paylaşımından bahsetmeyi atladım. Konuşma tarzı kabaca olmasına rağmen, dobra ve doğrudandı. İnsan hiçbir şeyi olmasa bile onun hayatta kalmış olmasını takdir ederdi. Çocuklarıyla birlikte barbar bölgelerde başına gelenlere yalnız gökyüzü şahitti. Şu andaki amacı, oğlunu savaştan korumaya çalışması bile, kullandığı yöntemler hesaba katılırsa asil olarak nitelenebilirdi. Çekici olmadığı da söylenemezdi: zorlu deneyimlerin zorunlu kıldığı bedeli rahatlıkla

kendi derisiyle ödeyen bir kadının gençliğinden sonra zaman zaman sahip olduğu o cinsel şehvete sahipti. Bir denizci, onun hâlâ oldukça çekici olduğunu söyleyebilirdi. Kendimi ona karşı acıma hisleriyle dolmuş buldum. Onu ve Polemides'i birlikte hayal edebiliyordum. Belki de barışmalarını sağlayabilirdim. Ocağın önünde kadın öylece otururken düşündüm de, onları, hatta limandan ve kümesten arkadaşlarını, en parlak günlerinde tanımak isterdim.

Eunis sessizliği bozdu. "Hangi, bölümde?" Hikayesini kastediyordu.

Ona, Samos ve Efesos'ta olduğunu söyledim. Acı acı güldü. "O olayları duymak için çok şey verirdim."

Çocuk, ekmek ve haşlanmış yumurta getirdi. Bu Eunis'i yüreklendirmiş görünüyordu. Bir şekilde düşmanlığa ve şüpheciliğe son verdi. "Ya suçlamaların düşmesini sağlarsam?" diye önerdi. "İhtiyacım olan herkesi sıkıştırabilirim ve rüşvet vermek için param da var."

Çok geçti. Duruşma günü belirlenmişti. "Polemides her şeyi biliyor, değil mi? Suçlamaların ardındaki kişinin sen olduğunu."

Kadının bakışı bunun doğruluğunu onaylıyordu.

"Senden nefret etmiyor, Eunis, bundan eminim." Onun yardım etmesini sağlamak için tüm çabamı harcayacaktım. Yardım edeceğine inanıyordum. Yine de yüzü hüzünle gölgelenmişti. Ona uzandım ve onu rahatlatmak istedim.

"Bir soru sorabilir miyim, hanımefendi?"

"Daha fazlasını zaten yaptınız, Kaptan."

Ona Polemides'le birlikte geçirdiği günleri sordum. En iyi günleri ne zamandı? Birlikte en mutlu oldukları an ne zamandı? Beni kuşkuyla süzdü. Onunla dalga mı geçiyordum? "Bizim için en iyi olanlar Atina için de en iyileriydi. Samos ve Boğazlar. Alkibiades zaferler getirdiğinde."

Sonunda yatışmıştı ve ocak bir yanını yün de diğer yanını ısıtacak şekilde koyun postunu dizlerine örttü, şarabından bir yudum aldı ve başladı.

"Samos'ta bir kulübemiz vardı. Pommo bizi, beni ve çocukları Atina'dan aldırmıştı. Burası, Taraça denilen hoş bir yerdi. Geçitteki her bir kapı doluydu; erkeklerin tümü donanmayla birlikteydi. Parlak günlerdi, Kaptan. Parlak dostlar. Kulübelerin tepelere kıvrıldığı yoldan küçük bahçeleri seçebilirdin. O yüzden buraya Taraça deniyordu. Kafan kadar büyük karpuzlar yetiştiriyorduk ve çiçekler; hercai menekşeler ve bahriyeliler, çoban pelerinleri ve vahşi kalpler vardı. Bacaların üzerinde ptera denilen şu demirden kanatlar vardı; hani rüzgârgülü gibi dönen ve rüzgâr çarptıkça tatlı bir ses çıkartanlardan!. Şimdi o sesi duyuyorum ve bu kalbimi yaralıyor.

"Asla o kadar çok küçük afacanı bir arada göremezdim. Tüm kızlar ya hamileydi ya da yeni doğurmuştu. Ayak altında her yerde bas bas bağıranlar ve emekleyenler vardı. İnsan çocuk sahibi olmak istiyordu; çünkü ne kadar süre daha erkeği olacağını bilmiyordu. Ve hepsi çok güzeldiler, kaptan. Yalnızca benim Pommom değil hepsi, tabii o yine de en zirvede ve en yüksekteydi. Çok genç, çok cesur. Hepsinin yaraları vardı. Olmaması utanç vericiydi. Bir adam, kırık bir bacakla kürek çekebilirdi, kör olmuş ya da bağırsaklarına bir "deniz yıldızı" saplanmışsa da bunu yapabilirdi, siz de bilirsiniz ya efendim. Ancak bu şekilde insan asla dostlarının yitmesine izin vermez. Yaralanmış kafatasına "baş ağrısı" derlerdi. Bir doktorun beyin sarsıntısı geçirmiş birine verdikleri tavsiyeyi hatırlıyorum: "Otur."

"Bizim geçitte bir küp vardı. Paranı oraya koyardın; ihtiyacı olan oradan alır ve durumu uygun olunca da yerine koyardı. Kimse çalmazdı. Tüm gece açıkta bırakabilirdin. Eğer bir yoldaş ölürse, cenaze merasimleri o küpten karşılanırdı. Çeteler ya da klikler yoktu; herkes senin arkadaşındı. Eğlenceye ihtiyacın yoktu, sadece arkadaşlarınla olman yeterdi. Kimse aldatmıyordu; kimse hiçbir şey borçlu değildi. İhtiyacımız olan her şeyimiz vardı: gençlik ve zafer. Gemilerimiz vardı, adamla-

rımız vardı ve Alkibiades vardı. Peki bu yeterli değil miydi, Kaptan? Pek çok erkek için bu son derece yeterli değil miydi?"

Eunis bundan bahsederken bir elma soydu; kabuğunu ocağa attı, kabuk cızırdayarak yandı.

"Akharnaeli Polemides için değil. Onun için değil. Başka bir kadın buldu, bundan sana bahsetti mi? Bir sürtük değildi. Bir hanımefendiydi. Bunun hakkında ne düşünüyorsun? Kazandığı gündelik yarım meteliği sanki tüm hesabını kapatacakmış gibi bana devretti. Onun kanından bir erkek ve bir kız çocuk, benim kıçıma bir tekmeyle onlardan vazgeçti.

"Asil bir çiftçi olacaktı, görüyorsun ya, babası gibi. İşte buna gülünür! Benimle birlikteyken de tarlada çalışmayı denedi, aslında kendisi domuz bokunu domuz sosisinden ayırt edemez. Ama şimdi bana bunun onun rüyası olduğunu söylüyordu. Bu sefer orayı işletecekti.

"Onun için baltayla bir adamı öldürdüm. Sana bundan bahsetti mi, Kaptan? Erithrae'de. Adam kütük gibi sarhoştu ve Pommo'nun arkasından geliyordu. Orospu çocuğunu ortadan ikiye ayırdım. Bana o baltayı yeniden ver; onu çorbaya çevireyim.

Sessizleşti ve uzun dakikalar hareketsiz kaldı. Bir eli yanağının yanında meyveyi tutmuş, diğer koluyla bir çocuk gibi kendini sarmıştı.

"Peki ama neden dünkü olayların üzerinde kafa yoruyorum? Kadın toprağın altında ve o da yakında girecek. Alkibiades'e yaptıkları için onu çukura atacaklar ve bu sefer kaçacak yeri yok."

Ona Polemides'i sevip sevmediğini sordum.

"Ben herkesi severim herzaman. Sevmemek elimden gelmiyor."

Saat geç olmuştu. Açıkca görülüyordu ki, Eunis de benim kadar bitkindi. Ona, Polemides'le oğlu hakkında konuşacağımı ve onunla kendisinin konuşması ve bizzat onu ikna etmesi için

elimden geleni yapacağıma söz verdim. Almadığı ücreti hatırlayarak iki katını teklif ettim. Bu saatte caddede tek başına gidebileceğinden emin miydi? Hemen onun için bir oda hazırlatabilirim. Bana teşekkür etti, ama hayır, beraber kaldığı insanları kızdırmasa iyi olurdu. Geçite kadar meşaleyle ona eşlik edecek bir refakatçi ayarladım, bu arada aklıma ani bir soru takıldı.

"Beni aydınlatabilir misiniz,hanımefendi, bir kadının bakış açısından Alkibiades kimdir? Sizi nasıl etkiledi, bir general ya da önemli bir zat olarak değil de, bir erkek olarak?"

Gülümseyerek döndü.

"Biz kadın ırkı da, Kaptan, aynen siz erkekler gibi şan-şöhret edinmeyi arzularız. Peki ama bizim büyüklüğümüz nereden gelir? İstila ettiğimiz kişiden değil taşıdığımız kişiden.

Ispartalı Timaea'yı anlamaya çalıştığımı söyledim -hani baştan çıkarılmaya göz yummakla kalmayıp sadakatsizliğiyle de övünen şu kraliçe.

Eunis bunda keşfedilecek bir sır görmüyordu. "Dünyada hiçbir kadın yoktur ki, Ispartalı Timaea ya da Helen'in kendisi, o adamın karşısında dursun ve karnından haykıran tanrının emrini duymazlıktan gelsin.

"Onun tohumu bana nasıl çocuklar verecek! Nasıl evlatlar!"

Kadın kukuletasını başına çekti, sonra peçesini indirirken durdu ve geri döndü.

"Pommo'yu gerçekten tanımak ister misin?"

Şiddetle istediğime onu temin ettim.

"Onun yüreği gençliğinde iki kez kapılarını açtı," dedi. Artık bakışları bana doğru değildi, hüzünle kendine dönmüştü. "Kızkardeşine ve karısına. Veba onları aldığında, kemiklerini gömdü, ama hatıralarını değil. Kanlı canlı hangi kadın bununla rekabet edebilir, efendim? Ve ikisi de ölü, bu yüzden onları karşısına alıp şiddetle konuşamaz bile.

"Bu o, Kaptan. Ve bu da Atina. Ve savaş onun evlatlarının umutlarını aldı. Eğer gözlerinizi yanlış okumuyorsam, bayım, sizinkini bile."

Bu gerçekle donakalmış olarak bunu ıstırapla kabullendim.

"Eğer herhangi bir şeye ihtiyacınız olursa, hanımefendi, aramaya çekinmeyin. Elimden ne gelirse yaparım."

Peçesini indirdi, dönerek gitmeye hazırlandı.

"Alkibiades onlara umut verdi, değil mi, Kaptan? Kadınlar gibi bunu karınlarında hissettiler, tüm hatalarını ve suçlarını geride bıraktılar. Onda eros vardı. O erosun ta kendisi. Başka hiç kimse şehri ele alıp ondan yeni bir devlet yaratamazdı.

XXXX

ISPARTA'NIN KIRMIZISI

Telamon ve ben [Polemides devam etti] Aspendos ve Karya boyunca Sahil Yolu'ndan Miletus'a vardığımızda sonbahardı. Şimdi günleri daha farklı hesap ediyorum. Her şeyi Aurore'nin hamileliğine göre ayarlıyorum. Dokuz futluğumun sapına kazıdığım çentikler kırk üç adet olunca zamanı gelecekti. Arkadaşımı bana bel bağlamaması konusunda uyardım, çünkü zamanı geldiğinde onun yanında olmak için Samos'a gidecektim.

Rüzgârlı yolda yürürken Telamon "Umut, gökyüzüne karşı işlenen bir suçtur," demişti. Buralarda kalkanını sabahları içerde, öğleden sonra da dışarıda taşırsın, burası her saat savaş araç gereçleri ve atlı piyade alaylarını taşıyan düşman kervanlarıyla gümbürder. Her bir köprü başı uzaktaki yerleşim birimlerine aktarılmış, her bir arazi mevkii güçlendirilmişti. "Bir zamanlar bir numaraydın, Pommo, çünkü hayatını hafife alırdın. Şimdi ise umut seni değersiz kıldı. Senden vazgeçmeliyim ve bunu kendi tarihimiz için yapmalıyız."

Karya boyunca uzanan kıyı kasabalarında Isparta garnizonları kurulmuştu. Hepsi değişmişti, en çok da Miletus. Atina yönetimindeyken şehirde Sancak Bayramı denen bir festival kutlanırdı. Kadınlar bayrakları dalgalandırırlar, dernekler ve kardeşlik örgütleri alanlarda toplanırlar; kasaba gece boyunca sokak dansları, meşale yarışları ve bunun gibi şeylerle eğlenirdi. Şimdi bunların tümü sona ermişti. Evlerin önü çıplak, bodur ve renksiz kalmıştı. Rıhtımlarda adamlar yalnızca kendi işlerini yapıyorlar, başka bir şeyle il-

gilenmiyorlardı. Kırmızı giyiyordun, herkes, Isparta'ya bağlılığını göstermek için ya bir paçavra ya da bir eşarp takıyordu. Artık "Artemis" tanrıçasının iyi niyetleri ile selamlaşılmıyor, Atina tiranlığına karşılık "Özgürlük!" deniyordu. Bu selamlama zorunluydu.

Isparta garnizonları sıkı yönetim altında, yasaklarla yönetiliyordu, ancak şehir sorunları onlar tarafından yürütülüyordu. Bunlar varlıklı vatandaşlardan, yurtluk sahiplerinden ve bunun gibi daha birçoklarından oluşan siyasi heyetlerdi ve Isparta'ya değil, Lysandros'a hesap veriyorlardı. Atina yasası altında, kamu davalarına Atina'da bakılmalıydı. Buradaki mahkemelerde akbabalar, sömürgecileri temizliyorlardı. Bu tip dalavereler zararsız gibi görünüyordu. Lysandros'un mahkemelerinde her bir sivil ihlal, savaş suçu olarak kabul ediliyordu. Sözleşmenin ihlali ihmâlkarlık; tembellik vatan hainliğiydi. Onlar denen heyet adil olmak istese bile, olduğu gibi küçük bir çiftlik sahibi ve onun ev sahibi arasındaki bir sınır tartışmasında; hoşgörülü bir yargı onların demokrat, Atina yanlısı olarak suçlanmasına neden olabilirdi. Yumruk sıkı inmeliydi.

Tüm İonya bir savaş kampına dönüşmüştü. Lysandros diğer tüm işlere son vermişti. Eğer kendi içlerinde bir disiplinsizlik görürse, fiziksel ceza uygulanıyordu. Herbir rıhtımın kendine ait bir cezalandırma tahtası ve kırbaçları vardı. İnsan baş denizcinin haykırışlarını duyabiliyordu: "Cezalandırmaya tanıklık etmek için sıraya girin!"; Sokaklar huş sopasının şaklaması ile çınlıyordu. İskelelerde geç kalanlar yirmi paundluk tasmalarla çalışmak zorundaydı, yoksa ya sürünüyorlar ya da prangaya bağlı olarak topallıyorlardı. Suçlular omuzlarında demir çapalarla gün boyunca hazırolda duruyorlardı. Bu vicdansızlara, özgürlüğe ihanet edenlere karşı acıma da gösterilmiyordu. Oğlanlar onlarla alay ediyor; haydutlar onlara şaplak atıyorlardı.

Bir kez Klazomenae'nin güneyindeki Sahil Yolu'nda Lysandros'un dörtnala koşup gittiğini gördük. Birliği bir düzineden oluşuyordu, Prens Sirus'un adamlarından, Pers Kraliyet Atları muhafızı da ona eşlik ediyordu. Geçerken ona selam vermek zorundaydın,

yoksa zorba atlıları seni fena halde hırpalarlardı. Telamon Lysandros'a gıpta ediyordu. O bir profesyoneldi. Bu sivilleri kırbaçlayarak bir savaşçı birliği yapmıştı ve onlara düşmandan çok kendisinden korkmalarını öğretmişti. "Özgürlük!" Boynumuzda kırmızı bir paçavra, caddelerde yoldaşları selamlıyorduk.

Lysandros savunma noktasını Efesos'a taşımıştı. Burası muazzamdı. Telamon teknik olarak hizmetinde bulunduğu eski komutanı Erimokles'i aradı. Ancak subayın dönemi dolmuştu. Yurda gönderilmiş ve yerine, daha sonra mükemmel bir saldırı tekniğiyle Piraeus'u yağmalayacak olan Teleutias getirilmişti.

Albay "Siz casus musunuz?" diye sorguyu başlattı.

Arkadaşım "Sadece o," diye cevap verdi.

"Kahretsin! Her ikinize de tükürmeyi umuyordum."

Teleutias'ın oynanacak başka oyunları da vardı. Bizi doğrudan Lysandros'a götürdü. Navarkhın her ikimizin durumu hakkında, benim suçlanmam ve kaçışım da dahil olmak üzere bilgisi vardı. Suçlu bulunduğumu söylediğini bilmiyordum. Güldü. Yakışıklıydı. Daha makamı bile olmadığı o günlerde, kendine ne kadar güvendiğini unutmuştum. Şimdi kıdemli komutan olmakla bu on kat daha artmıştı.

"Alkibiades tarafından gönderildin," dedi. Nefret belirtisi yoktu. "Hangi talimatlarla? Bana suikast hazırlamakla mı?"

"Persler'e karşı bağlaşıklık kurma çağrısındaki samimiyeti ve sizinle dostluk kurma girişimlerine duyduğu inancı doğrulamak üzere, efendim."

Belgelere göz atarken Lysandros, "Evet," dedi. "Bunu ayrıntılarıyla Endius'tan ve senin sahibinin gönderdiği diğer iki gizli elçi heyetinden öğrendim."

Alkibiades hakkında söylediği söz karşısında gücenip gücenmediğimi anlamak için beni inceledi. Çabayla yüz ifademi kontrol ettim. Telamon'a gelince bu hakaret onun soğukkanlılığını yitirmesine neden olacak bir şey değildi.

Rüşvet alarak nasıl da onlara bağlı kalmıştık? Lysandros bir mektup çiziktirdi. Pers İmparatorluğu'ndaki Persli yardımcısına,

Pers dilinde seslenerek, bize, albayların kaldığı altıncı bölümde bir yer ayarlamasını buyurdu.

"Artemis Karşılaşmaları, yarından sonraki gün kutlanacak; orduya sesleneceğim. Hazır bulunun. Alkibiades o zaman cevabını verebilir."

Efesos, bildiğin gibi, Doğu'daki en büyük limanlardan biridir. Pteron, Kanat denilen büyük sahil duvarı, bir dünya harikasıdır. O zamanlarda toplam bin yüz yardadan sekiz yüzü tamamlanmıştı. Alan iki takımın yan yana geçeceği kadar genişti. Tüm yapı, yapı iskelesi malzemeleriyle kaplıydı. Deniz, taşların tozuyla elli yarda açığa kadar bembeyazdı.

İşte Lysandros yönetiminin meyvesi! Cüzdanlar dolu; moraller yüksekti. Ispartalılar'ın uyguladığı disiplin kaçınılmaz olarak biliniyordu, hatta buna katlanmak zorunda olanlarca bile. Kendini de ayrı tutmuyordu. Komutan da şafaktan önce gymnasiumda sıkı idmanlar yaparken görülebilirdi. Geceleri ise Alkibiades gibi geç saatlere kadar çalışıyordu. Sanki zafer çoktan onunmuş gibi davranıyor ve kendini bir komutan değil de bir fatih olarak görüyordu. Tepeden aşağıya bok yağıyor, diyordu askerler. Aynı şekilde özgüven de. En kavruk albay da bile bunu görebilirdiniz.

Artemis Temenosu'nun batısındaki denize bakan yeni tiyatro Atina'daki Dionisus'da bulunandan da büyüktü. Burada karşılaşmaların devamında askerler toplanıyordu, amfitiyatro içinde on beş bin, tepelerden inen yirmi bin asker olurdu. Prens Sirus, amirallik bölümündeki yerini almıştı. Etrafı ona korumalık eden asillerle ve yoldaşlarla sarılmıştı. Tiyatronun ikiz basamakları olan Kulaklar'dan, Alkibiades'in komuta ettiği Atina filolarını limanı gözetleyen abluka yerlerinde görebilirsiniz.

Lysandros konuştu: "Ispartalılar, Peloponnesliler ve müttefikler, bugün burada sizin erkekçe kuvvetinizi sergilemeniz; yalnızca özgürlük davaları uğruna hizmet verdiğiniz şehirlere değil, böyle bir girişimi ve sadakati her şeyin ötesinde gören tanrılara da neşe getirdi. Ancak yine de aranızda pekçoklarının tedirgin olduğunu

görüyorum. Düşman savaş gemilerinin, hiçbir karşı kuvvetle karşılaşmadan, limanımızı kuşatan zincirlere saldırdığını görüyorsunuz ve onlarla savaşmak için yanıp tutuşuyorsunuz. Neden sürekli talim yapmak zorundayız, diye subaylarınıza soruyorsunuz. Her gün daha yetenekli kürekçiler düşman saflarından geliyor. Her gece onlarınki azalırken bizim birimlerimiz artıyor. Haydi, saldıralım, diye haykırıyorsunuz! Daha ne kadar aylak aylak gezmek zorundayız? Size cevap vereceğim yoldaşlarım, size bizim ırkımız, Dorlar ve düşmanımız Ionya ırkı arasındaki ayrımı anlatarak cevap vereceğim.

"Bizler, Ispartalılar ve Peloponnesliler, yiğitlik erdemine sahibiz.

"Düşmanlarımızın sahip olduğu şey ise gözüpeklik.

"Onlarda olan *thrasites*'tir, biz de olan ise *andreia*.

"Şuna kulak verin, kardeşlerim. Burada çok bilgili ve uzlaştırılamaz bir tümen var. Bu tip görüş açıları, insanın Tanrı ile ilişkisinin, düşmanca ve uygun olmayan şekilde yaşandığını gösterir ve alnımıza yazılan zaferimizin habercisidir.

"Babamın evindeyken bana, bizlere hükmedenin gökyüzü olduğu ve onun emirlerinden çekinmem ve ona saygı duymam gerektiği öğretildi. Bu, Ispartalılar'ın, Dorlar'ın ve Peloponnesliler'in uyguladığı yol. Bizim ırkımız Tanrıya hükmetmeye çalışarak haddini bilmezlik yapmaz, onun arzusunu keşfetmeyi ve ona itaat etmeyi ister. Bizim için ideal adam dindar, ılımlı, alçakgönüllüdür; bizim ideal devlet yapımız uyumlu, tek gövdede birleşmiş ve toplumsaldır. Gökyüzünün en çok takdir ettiği özellikler ise, bizim inancımıza göre, ölümle karşı karşıya gelme ve onu küçümseme cesaretidir. Bu bizim ırkımızı kara savaşında rakipsiz kılar, çünkü piyade savaş sanatında kişinin topraklarını koruması her şeydir. Bizler bireyselci değiliz, çünkü bize göre böylesi bir kendi kendine ilgi kibri içinde barındırır. Bizler kibirden nefret ederiz, çünkü insanın yerini gökyüzünün altında gösterir ve onun büyüklüğüne önem vermez.

"Ispartalılar yiğittirler, ama gözüpek değillerdir. Atinalılar ise gözüpektir: ama yiğit değildir.

Sizlere, dostlar ve müttefikler, düşmanımızın karakterinin ayrıntılarını vereyim. Eğer yalan söylersem sözlerimi kesin. Bağırarak beni susturun, kardeşler. Ama eğer doğruyu söylersem, beni haykırışlarla onaylayın. Seslerinizi duyayım!

"Atinalılar tanrıdan korkmaz; onlar Tanrı olmak ister. Onlar gökyüzünün kudretle değil, şan ve şöhretle hükmettiğine inanırlar. Tanrıların övgüyle yönettiğini söylerler, bu öyle bir üstünlüktür ki, ölümlüleri huşu içinde bırakarak onların rekabet etmesine neden olur. Buna inanarak Atinalılar kendilerinden çamurdan tanrılar yaparak gökyüzünün takdirini kazanmaya çalışırlar. Atinalılar ılımlılık ve alçakgönüllüğe, bunlar insanı tanrıların gözünde değersiz kıldığı için karşı çıkarlar. Gökyüzü, gözüpek olanı takdir eder. Ve tecrübe de, onların inancına göre onları destekler. Gözüpek seferleri, onları Persler'den iki kez korumuş, onlara imparatorluğu getirmiş ve o arıdan beri de bunu korumasını sağlamıştır. Atinalılar denizde rakipsizdirler, çünkü gözüpeklik orada kazanır. Orada savaş, sırada durmakla değil, düşmana saldırmakla başarıya ulaşır. Gözüpeklik, kudretli bir araçtır, dostlarım ama ona ulaşacak bir sınır ve takıldığı bir kaya parçası vardır. İşte o kaya parçası biziz."

Coşkulu bir haykırış Lysandros'un konuşmasını kesti. Sesler, daha tam olarak yükselmeden habercilerin komutanlarının sözlerini yukarıdaki binlere aktarmasıyla ikinci bir dalgayla boğuldu ve geride bulunanların söylenenleri duymasıyla daha da yayıldı.

"Bizim kayamız yiğitliktir, kardeşler, bu kayanın üzerinde gözüpeklik parçalanır ve uzaklaştırılır. Thrasites başarısız olur. Andreia sürekli kalır. Bu gerçeği için ve asla unutmayın.

"Gözüpeklik sabırsızdır. Yiğitlik sabırlıdır. Gözüpeklik uzun uğraşlara ya da gecikmelere gelemez. Açgözlüdür, zaferle beslenmelidir, yoksa ölür. Gözüpeklik havada yerini bulur; örümcek ağıdır, hayaldir. Yiğitlik, ayaklarını toprağa gömer ve gücünü Tanrı'nın ulu özünden alır. Thrasites gökyüzüne hükmetmek ister; Tanrı'yı

zorlar ve erdemi ele geçirmek ister. Andreia ölümsüzlere saygı duyar, gökyüzünün rehberliğini ister ve yansızca *Tanrı'nın arzusunu* yerine getirmek için çabalar.

"Dinleyin, dostlarım, böylesi çelişkili özellikler ne tür insanlar ortaya çıkarır? Gözüpek bir adam, kibirli, utanmaz, hırslıdır. Yiğit bir adam; sakin, Tanrıdan korkan ve güvenilirdir. Gözüpek bir adam; parçalara ayırmak ister, kendine ait olanı ister ve onunkini yağmalamak için kardeşinin yanı başında durur. Yiğit bir adam ise birleştiricidir. Gözüpek bir adam göz diker; yasa mahkemesinde komşusuna dava açar, entrika çevirir, asıl niyetini saklar. Yiğit bir adam sahip olduğuyla yetinir; tanrıların ona sunduklarına saygı duyar ve kendini gökyüzünün bir uşağı gibi görüp alçakgönüllükle davranarak bunu idareli kullanmasını bilir.

"Sorun çıktığında gözüpek bir adam kadınlara uygun bir ıstırapla salınıp durur, komşularını da kendi kötü talihine dahil etmek ister, çünkü diğerlerini de kendi kötü durumuna çekmektense onların gerisinde kalacak güçte güçlü bir kişiliği yoktur. Şimdi de yiğit bir adama gelelim. Kötü anlarda sessizce şikayet etmeden dayanır. Gökyüzünün mevsimlerindeki harekete saygı duyarak, yapılması gerekeni yapar, adaletsizliğe sabırla katlanmanın bir bilgelik olduğuna kendisini inandırır. İşte bunlar gözüpek ve yiğit adamlardır. Şimdi de, gözüpek bir şehrin nasıl olduğunu tartışalım?

"Gözüpek bir şehir büyümeyi göklere çıkarır. Kendi yurdunda sahip olduklarından memnun olmaz, diğerlerininkini fethetmek için seferlere çıkmak ister. Gözüpek şehir, imparatorluk fikrini empoze eder. Gökyüzünün kanunlarını horgörerek, kendi kanununu kendi koyar. Hırsı, adaletin üzerinde tutar ve kendi gücünü gösteren her tür suçu haklı çıkarır. Bu şehrin ismini vermeme gerek var mı? O, Atina'dır!

Tüm limanı, hatta görev yerlerindeki Atina gemilerini bile sarsacak gökgürültüsünü andıran bir tezahürat yankılandı.

"Denize doğru bir bakın, dostlarım, bizim kale kapılarımızın önünde yüceliklerini sunup gösteriş yapan düşman filolarına. Bi-

zim denizdeki tecrübesizliğimizi ve harekete geçmedeki ölçülülüğümüzü dezavantaj sayarak bizi yıkacaklarını düşünüyorlar. Ancak kendi özürlerini, ölümcül sabırsızlıklarını ve tezcanlılıklarını hesaba katmıyorlar. Eksikliklerimizin üzerinden talim ve özdisiplinle gelebiliriz. Fakat onların eksiklikleri yaradılıştan gelmektedir ve bunları silmek olanaksızdır.

"Alkibiades bizi ablukaya aldığını düşünüyor, ancak onu ablukaya alan asıl bizleriz. Bizleri mahrum bıraktığını sanıyor, oysa onu mahrum bırakan bizleriz. Onu sahip olmadan yapamayacağı Atinalı demosun olmazsa yaşayamayacağı zaferden mahrum bırakıyoruz, çünkü onların sahip olduğu şey cesaret değil, sadece cüretkârlık. Ve eğer bu sözlerimin gerçekliğinden şüphe ediyorsanız, dostlarım, Sirakuz'u hatırlayın. Tüm dünya bu oyunun nasıl sonlanacağını biliyor. İnsanla Tanrı arasındaki ilişkinin ne olması gerektiği konusunda düşmanlarımız fena halde yanılıyorlar. Onlar hatalı ve bizler haklıyız. Tanrı ondan korkan ve ona saygı duyan bizlerin tarafında. Olimpus'u itip geçmek ve kendileri tanrı olmak isteyen düşmanın tarafında değil."

Övgüler Lysandros'un konuşmasını o kadar sıklıkla kesiyordu ki, şimdi neredeyse her cümleden sonra ara vermesi ve gürültünün dinmesini beklemesi gerekiyordu.

"Bizim ırkımız, dostlarım, kendini yiğitlik üzerinde çalışmaya adamıştır ve biz onun kaynağını öğrendik. Cesaret itaatten doğar. Bu, fedakârlık, kardeşlik ve özgürlük aşkıdır. Cüret ise meydan okuma ve saygısızlıktan doğar. O, saygısızlık ve kanunsuzluğun afacan piç kurusudur. Gözüpeklik sadece iki şeye önem verir: asalet ve başarı. Onlarla beslenir ve onlar olmazsa ölür. Onlara göre ekmek ve su olan bu kavramlardan düşmanlarımızı mahrum bıraktık. İşte bu yüzden talim yapıyoruz, adamlarım. Sadece terlemek için terlemiyoruz ya da sadece kürek çekmiş olmak için kürek çekmiyoruz. Bu birlik getiren hareketlerle, *andreia*'yı akıllarımıza sokup, kalbimizin derinliklerini kendimize, gemideki yoldaşlarımıza ve komutanlarımıza duyduğumuz güvenle dolduruyoruz.

"İnsanlar benim Alkibiades'le yüzleşmeye korktuğumu söylüyorlar. Cesaretten yoksun olduğumu söyleyerek beni alaya alıyorlar. Ondan korkmuyorum, kardeşlerim. Bu korkaklık değil, tedbirli olmaktır. Onunla gemi gemiye karşılaşmak cesaret değil, aptallıktır. Çünkü düşmanımızın denizdeki ustalığına inanıyorum ve bizimkinin henüz onlarınkine eşit olmadığını düşünüyorum. Dirayetli bir komutan, düşmanının kudretine saygı duyar. Onun ustalığı düşmanın kuvvetine değil, kuvvetsizliğine saldırmaktır. Hazır olduğu zaman ve yerde değil, dikkatsiz olduğu ve bunu hiç beklemediği bir anda saldırmaktır. Düşmanın güçsüzlüğü zamandır. *Thrasites* yok olabilecek bir şeydir. Meyveye benzer, olgunlaştığında çok lezzetli, ancak çürüdüğünde berbat kokan.

"Bu yüzden yüreklerinizdeki sabrı daim kılın, kardeşlerim. Unutmayın! Hazır olmadığımıza memnunum. Hazır olsaydık, daha uzun bir metne ihtiyaç duyardım. Düşmanı zaferden mahrum bıraktığımız her saat onun gücünü kendisine çevirdiğimiz andır. Alkibiades tanrısız kibiriyle kendini ikinci bir Akhilleus gibi görüyor. Evet, eğer aslında öyle olsaydı, onun ökçesi gözüpekliktir. Biz o ökçeye darbe indirir ve onu fırlatıp atardık.

Susmayan ve kulakları sağır eden daha çok haykırış işittik.

"Ve son olarak, halkım, size Alkibiades'i ve onun hakkında ne bildiğimi anlatayım. Cesur adamlar onun ismiyle titrerler, ulusuna getirdiği zaferler o kadar çoktur ki... Ama yine de size şunu söyleyeyim ve buna hayatımı koyarım, o da ya gökyüzünün ya da kendi yurttaşlarının elinde solup gidecektir. Gitmelidir de... Kendi doğası bu kaderi çağırır. Çünkü bu adam Atina thrasitesi'nin vücut bulmuş en mükemmel hali değilse, nedir? Kazandığı tüm zaferleri gözüpeklikle kazanmıştır, yiğitlikle değil. Onun bizi korkutarak vurmasına izin verelim ve zaferi ellerine mi sunalım? Ancak onun üzerimize attığı her ne olursa olsun, dirayetli durursak, kardeşlerim, çatırdamaya başlayacaktır ve onunla birlikte ulusu da gidecektir.

"Ben bu adamı tanıyorum. Kendi yurttaşları onu gökyüzüne olan öfkesinden dolayı suçlu bulup kaçtığında, Lakedaimonya'da

benim çatım altında kaldı. Ondan o zaman da nefret ediyordum, şimdi de nefret ediyorum. Tanrı bu adamı benim pruvamın önüne getirirse onun kibrini kıracak ve Yunan'ı, bizi de kölesi yapmak isteyen bu Atinalı saygısızdan ve tirandan kurtaracağım.

"Ben size, kardeşlerim, silahlarımıza ve *andreia*'mıza güveniyorum. Ama her şeyden önce Tanrı'ya güveniyorum. Bu gökyüzü kanunlarının umut dolu bir bakış açısı değil, objektif bir gözlemidir. Bu, denizlerin yükselmesi ve yıldızların parlaması kadar güvenilirdir.

"Gözüpeklik kibir getirir. Kibir Nemesis'i çağırır. Ve Nemesis de gözüpekliğin azalmasına neden olur.

"Bizler Nemesis'iz, kardeşler. Bizler Her Şeye Muktedir Olan'ın sağ koluyuz. Tanrı'nın kutsal yardımcılarıyız ve deniz ve sema arasındaki hiçbir kuvvet bize karşı gelemez."

DENİZDEN GELEN YANGIN

Üçüncü nöbetin ortasında alarm yankılandı. Bir düzine kadar subay ve karısını da barındıran, Telamon'la birlikte kaldığım evde ölü gibi uyuyordum. Şimdi herkes sendeleyerek caddelere doluşmuştu. Terastan biri "Bu bir talim mi?" diye basbas bağırdı. Liman çeyrek mil aşağıda uzanıyordu; yanmakta olan gemilerin zincirden boşandığını ve onların ışığında Atina'nın üç sıra kürekli kadırgalarının iki konvoy halinde yedek okları ve ateş sopalarıyla her yöne ateş fırlattığı görülüyordu.

Silahlandık ve tepeden aşağıya doğru hızla indik. Şehri biliyorsun, Jason. Koressus Dağı, tepenin üzerinden uzanarak, yamacıyla limandan dökülen dış mahalleleri kucaklar. Büyük sahil duvarı, Pteron liman ağzına açılır. Bunun eteğinin ardında ticaret rıhtımları, Pazar Yeri ve bunların da ötesinde Çan denen iç istihkamlar ve donanmanın kale burcu, Avcı Başlığı uzanır. Kayster nehri, akarsuyun taşıdığı toprakla yoğunlaşarak, Makhoon kalesi ve büyük Artemisium meydanı arasında genişler, güneyde süvari alanları ve surların dışında da dış mahalleler vardır. Bunların tümü tepenin üzerindedir ve şimdi hepsi ateşe verilmişti.

Alkibiades'in kişiliğini anlayan herkes için şu açıktı ki, bu saldırı onun Lysandros'un konuşmasına verdiği cevaptı ve Prens Sirus'un orada olmasını şans bilerek bunun üzerine atlamıştı. General olmasının verdiği bir gözüpeklikle sahip olduğu her bir eyalet alayının olduğu yerde karaya çıkabilir ya da hatta Trakyalılar'ı - Tanrılar onlarla karşılaşmak durumunda kalanları korusun- geri ça-

ğırabilirdi. Rıhtımdaki saldırının arasında, Telamon'a seslendim. "Ben buna pek hevesli değilim," dedim. Kastettiğim her iki taraf için de mezar taşı avcılığı yapacak durumda olmamamdı. "Gidip bir sıçan deliği bulalım ve bu orospu çocuğuna katlanalım."

Silahtar Yolu'nun yanında bulunan bir cephaneliğe girdik. Şimdi ateşleme gemileri gün ışığındaki kadar net görülüyordu; içinde mürettebat olmayan gemiler zift içinde kalmıştı ve Tartarus gibi yanıyordu. Alkibiades'in saldırısını hiç saldırılan tarafta yaşamamıştım. Gökgürültüsünün dehşet gösterisi gibiydi, Peloponnesliler'in altlarına işemelerine neden oluyordu. On iki kürekli cankurtaran sandalı, sıkı şekilde arkalarına bağlanmış yangın çıkaran römorkları çekiyordu. Kürekçileri savunmada bulunanların yoğun ateşlerinden korumak için, hiçbir işe yaramayan paravanalar çekilmişti. Ispartalılar'dan oluşan coşkulu bir grup, önde giden, yedekte çekilen gemiyi durdurmak üzere yön değiştirdi. Saldırganın onun sınırına girdiğini görebiliyorduk; iki düşman altılısı, tam da şimdi onu tutan kancalardan kurtulan ateşleme gemisi, Isparta'nın üç sıra kürekli bir düzine kadar kadırgasının demirlediği yere doğru giderken ona saldırdı. Darbe yangın çıkartan serenlere indi, bunlar büyük bir gürültüyle çökerek zift ve sülfürden oluşan yüklerini düşman güvertelerine boşalttı.

Şimdi ise ikinci bir sıra ateşleme gemisi ilk düşman sırasının kıç tarafını ateşe vermişti. Bunların ortaya çıkardığı patlama, bulunduğumuz yerden görünmese de Peloponnesliler arasında duyuların yitmesine yol açmıştı. "Kana susamış koyunlar gibi boş boş dolanıp durmayın!" Ispartalı bir albay askerleri sıkıştırıyordu. "Gemileri suya indirin, kahrolasıcalar!"

Bu anda Lysandros at sırtında, yanında Şövalyeler'den oluşan muhafızıyla yıldırım gibi belirdi. Albayın verdiği emirden onu haberdar ederek önünde durduğunu görebiliyorduk. Lysandros emri iptal ettirdi. Peloponnesli piyadeler mevkiye akıyorlardı. Atinalı filikalar gemi sundurmalarını donanma fişekleri atarak taramaya devam ediyorlardı. "Pteron'a mı kaçalım?" diye Albay Lysandros'a

bağırdı. Düşmanı püskürtmek için sahil duvarına gitmeyi kastediyordu.

Lysandros bunu da reddetti. Piç kurusunun hakkını vermek gerekirdi. Onun ırkından kim olsa ya zafer ya da onurlu bir ölüm diyerek savaşın ağzına kendini atardı. Lysandros daha iyisini biliyordu. Alkibiades'i kızdırdığı gibi şimdi rakibi de onu kızdırıyordu. Lysandros dövüşmeyecekti. Artemisium'a ve şehri çevreleyen büyük toplantı alanına doğru yönünü çevirecekti. "Geri dönün! Alana doğru ileri!"

Lysandros Antenoris'teki yerleşim bölgesini tersaneden ayıran duvarlar inşa ettirdiğinde, bu girişim kendi subayları tarafından bile boş iş ve aptallık olarak görülerek küçümsenmişti. Şimdi insan bunun altında yatan zekâyı anlayabiliyordu. Şimdi duvarlar, denizden gelen saldırganları -Atinalılar'ın yaptığı gibi Pteron'dan saldıranlar gibi- Teşhir Yolu'na, limanın yanına doğru sıkıştırıyordu. Bir yanda deniz, diğer bir yanda duvar uzanıyordu. Burada katliam için hazırlanmış bir kafes vardı. Lysandros'un tüm yapması gereken beklemekti.

Telamon ve benim saklandığımız yer tarafsız alan olmuştu. Denizden Atinalılar ve müttefikler saldırırken; karadan da Ispartalılar ve Peloponnesliler ilerliyordu. Kayaların sıkıştırdığı bu alanda, önümüzde çarpışacaklardı ve bizim askerlerimiz katledilecekti. Tüm savaş taktikleri öylesine işe yaramazdı ki! Lysandros son birliğin düşmana yenilgiyi getireceğini tasarlamıştı, çünkü sadece tek bir güce karşı çarpışmayacaktı.

Bu, zafere susamış Prens Sirus idi.

Silahtar Yolu'ndan gelen toynak seslerini duyduk, Pers Kraliyet Atları taburuydu. Askerler, Artemisium alanında toplanmış Peloponnesliler'i yararak dörtnala gidiyorlardı. Prens, Lysandros'un önünde atını dizginleyerek durdurdu. Çocuk henüz on yedi yaşındaydı ve bir dal kadar narindi, ancak kanının getirdiği asalet ve atalarının isteklerini yerine getirme aşkıyla öylesine tutuşuyordu ki, sanki yangına verilmişti.

"Düşman orada Lysandros! Neden bekliyorsun?"

Onunla yüzleş! Saldırıya geç!

Prens atını mahmuzladı. Muhafızı gürleyerek arkasından gitti. Peloponnesliler ve müttefikler durdurulamıyordu; kalabalık Teşhir Yolu'na akıyordu. Bizim cephanelik tam da onların yolu üzerindeydi. Şu ana kadar az çok ilerlemiş Atinalı akıncılar şimdi ok gibi fırlamış ve son hızla gidiyor, her dar yola ve saçağa meşalelerini fırlatıyorlardı.

Telamon ve ben dikkatle kümesimizi gözledik. Boyalıydı. Bizim fare deliği zift ve yakılarak renklendirilmiş tuğlalardan oluşan bir arı kovanıydı. Patladığı anda buradan kaçtık. Sakalımın ve saçımın yandığını hissettim; yanan neft yağı üzerime sıçramıştı. Pelerinimle alevleri söndürmeye çalışarak, sendeleyerek ilerledim, ancak o bile yağa batmıştı ve yanıyordu. Telamon, güruh oradan geçmeden birkaç dakika önce, yapı mevkiinin yanındaki sünger taşına doğru beni fırlattı. Peloponnesli bir üst çavuş bizim de onlara katılmamızı buyurarak etrafımızda dolanıyordu. Sol tarafım tümüyle yanmıştı; yüzümü ne görebiliyor ne de hissedebiliyordum. Telamon beni korudu: "Tanrılar adına, bu adam savaşacak durumda değil!" Çavuşu tehdit ediyordu. Tutuklanmadan ya da daha kötüsü olmadan "Git!" diye onu zorladım.

Teşhir Yolu'nun aşağısında Prens Sirus Artemisium'dan gelen otuz binin üzerindeki askeri birlikleriyle dörtnala ilerlerken, Lysandros, şövalyelerini, çocuğu bu çılgınca cesaretinden kurtarmak için delikanlının yanına gönderiyordu...

Polemides, bizim de birazdan döneceğimiz öyküsünü anlatmaya devam etti. Ancak onun, daha sonra yaptıklarının amacı ne onlara katılmak ne de rapor vermek içindi. Sadece hayatını kurtarmaya çalışıyordu. O zaman anlatıcıları değiştirelim.

Alkibiades'in emrindeki genç Perikles'in görevi, Antiokhus'un gemilerini takip eden savaş gemilerine komuta etmekti. Bu gemiler, Polemides'in anlattığı, liman zincirlerini kıra-

rak, akını suyun ötesine taşıyanlardı. Bunları, Arginausai olayından dolayı yargılamasından sonra eşinin bana verdiği bu seyir günlüklerinden öğrendim. Buna ek olarak, kadın, Perikles'in o saatlerde oğulları için yazdığı diğer günlükleri de bana vermişti. Sanırım çocuklarının, suçlayıcıların attığı iftiralara önem vermemesi ve benim inancıma göre, o azap dolu günlerde aklını kaçırmamak için bu günlüğü tutmuştu. Bunları da daha sonra anlatacağım. Ama şimdi Efesos'a ve Perikles'in seyir günlüğüne dönelim.

Plan, Alkibiades'indi. Tek bir gecede, onun emrinde çalışan trierarkhlar ve filo komutanları tarafından taslağı çıkarılmıştı. Bunu harekete geçiren güç ise, Lysandros'un karşılaşmalarda yaptığı konuşma metinleriydi. Bu, Isparta'nın, Alkibiades'in müttefiklik girişimlerine verdiği son cevaptı. Alkibiades'in gözlemlediğine göre, tanrıdan daha çok Atinalılar'ın sabırsızlığına güvenen Lysandros'la sonuna kadar dövüşecekti. Lysandros aynen rakibi gibi bu canavarı iyi tanımıştı. İç bölgelerde kazanılan zaferler, hatta büyük şehirlerin yağmalanması bile canavarın açgözlülüğünü gideremezdi. Her yeri fetheden komutanların umutlarıyla ateşlenmiş oldukları şu anda değil. Alkibiades saldırıya geçmeliydi ve Lysandros'a saldırmalıydı. Daha azı yetmezdi. Canavar, düşmanın kafasını ele geçirmeliydi, yoksa ona bunu veremeyen kendi kafasını yerdi.

Bu stratejik bir plandı. Taktik olarak ise üç şeye dayanıyordu: tersaneleri ve onarım binalarını yakıp yıkmak ve olabildiğince çok savaş gemisine zarar vermek ve kaçırmak, Pteron'u ele geçirmek ve oradaki büyük yapıyı yağmalamak. Saldırı, on iki bin dört yüz askeri birlik, doksan yedi as gemi ve yüz on destek kadırgası ile hem karada hem de denizde devam edecekti. Yirmi millik alanda saldırıda yer alacak on bir unsurun koordinasyonunu içeriyordu. Kırk altı hedef belirlenmişti. Tek bir liste bile, bilek kalınlığındaydı.

Öncü hareketler iki gün önce başlamıştı. Aristokrates emrindeki yirmi dörtlük bir filo ve Adeimantus emrindeki yirmi yedilik bir

diğeri, Samos'tan yola çıkmıştı. İçinde kürekçilere benzeyen zırhlı piyadeler, ellerinde mızrakları ve ciritleriyle duruyordu, paravanın ardında gemilerin taşıyabileceği kadardı. Aristokrates'in filosu Andros'a doğru güneydoğuya, Adeimantus'unki de Hellespontos'a doğru kuzeye ilerledi. Her ikisi de hareketlerinin Koressus ve Likon Dağları'ndan Lysandros'un görebileceği şekilde yapmıştı. Bunlar görüş mesafesinin ötesinde, denize doğru göze çarpacak şekilde dururken, ikinci gece bölüklerini karaya çıkarmak için hızla geri dönmüşlerdi. Aristokrates, Priene ve Efesos arasındaki çiftlik sahiplerinin topraklarında dururken; Adeimantus da kuzeyde bulunan Etesia rüzgârları nedeniyle bu mevsimde terk edilmiş olan, Eğri denen uğrak yerine çıktı.

At nakliye gemileri, gece inene kadar, Samos'tan Lade'ye geçerek, Hilal denen yerleşim yerlerinin de bulunduğu koya çıktı. Bunlara Alkibiades komuta ediyordu. Tehlikeyi haber vermek üzere öne atılacak herkesi göz altında tutarak, birimler geride kalan izlerle şehre ilerlediler ve Eğri'de karaya çıkmış Adeimantus'un bölükleriyle bir araya geldiler. Alkibiades buradan şehre saldırdı. Tüm nöbetçileri öylesine çabuklukla etkisiz hale getirildiler ki, Lysandros'a hiçbir uyarı ulaşmadan, dış mahallelere kadar girildi.

Güneyde karaya çıkan Aristokrates'in bölükleri, şehirden ek kuvvetlerin geleceği yolu kesmekle kalmamışlar, aynı zamanda da kanal kapılarını açarak çorak ovanın sular altında kalmasını sağlamışlardı. Kilon kalesindeki zincirlerini de sökmüşlerdi. Yüzücüler, ikiz adacıklar Sarı ve Beyaz arasında sıkışmışlardı. Bu ana kadar yangın bombaları dış mahalleri ateşe vermişti. Erasinides'in deniz erleri Teşhir Yolu'nun kuzeyindeki geçite girmişlerdi. Antiokhus'un savaş gemileri, limana doğru hızla Kilon'u geçtiler. Benim yirmi dördüm zincirlerin denize doğru uzanan kısmındaydı. Eğer Antiokhus saldırıyı püskürtürse, onun geri çekilebileceği bir duvar oluşturacaktık. Eğer saldırı işareti verirse de, her şeyimizle saldırıya geçecektik. Kilon ve Sarı'daki alevler kanalı da yuttu. Yağmalama hakkında bundan başka söylenecek şey yok: Alevler tersanelere,

sahil duvarlarına ulaşıyordu; Pazar Yeri öylesine bir ateşe verilmişti ki, çıkan kıvılcımlar altmış mil ötedeki Khiostan bile görülüyordu.

Alkibiades bu sırada, daha sonra öğrendiğimize göre neredeyse ölüyormuş. Onun süvarileri dış mahallere doğru, Adeimantus'un piyadelerine yetişerek yayılmış ve Antiokhus ve Erasinides tarafından Heron'da karaya çıkan deniz güçleriyle birleşmek için kuzey geçidine doğru yönelmişler. Alkibiades'in bölüğünün, bu mevkiyi oluşturan dar yollar ve vadilerde onlara yol gösterecek bir rehberleri varmış. Bir alana gelmişler. Kadınlardan oluşan bir birlik buranın tek çıkış yolunu çitler ve ters çevrilmiş yük arabalarıyla kapatmış ve burayı savunma cesaretini gösteriyormuş. Bu kadınlar Amazonlar değil, o bölgenin hanımefendileriymiş. Evlerini ve çocuklarını korumak için yola çıkmışlar.

Kadınlar, takdir edilecek bir cüretle kiremitler, tuğlalar ve taşlar atarak çatı tepelerinden Alkibiades'in süvarilerine saldırıyorlarmış. Buna karşılık açılan yaylım ateşi altında pes etmek şöyle dursun, öylesine inatla devam ediyorlarmış ki, herhangi bir Isparta falanjının ya da vahşilerin yaratacağından çok daha fazla bir korkuya neden oluyorlarmış. Alkibiades de omzundan bir tuğlayla vurulmuş. Darbe üst kol kemiğini kırmış, her zaman yanında savaşan Mantitheus ona yardım ederek, onu çatışmadan çekmek durumunda kalmış. Alkibiades alışkanlık olarak, miğfersiz savaşırdı. Kafatası parçalanabilirdi.

Şehirde ise düşmanın süvari taburları Teşhir Yolu boyunca ilerliyordu. Şimdi de Pteron için çekişme başlamıştı. Burası, her bir yardası adına, tüm adamların ve atların ve gemilerin çarpıştıkları büyük sahil duvarıydı. Yapı iskelesi malzemeleri her iki kanat boyunca yükseliyordu, tümü çam kerestesinden yapılmıştı ve tümü alevler içerisindeydi. Etraf, burayı dişli ölüm çukuruna döndüren, yapı enkazı, tuğlalar, keresteler, inşaat harcı kızakları ve demir tesisat parçalarıyla çakılıydı. Atlar ve adamlar buraya düşüp korkunç şekilde can veriyorlardı.

Antiokhus bir işaret verdi: "İleri!" Durumu değerlendirmek için Pteron'a yakın geçmek üzere Kalliope'yi sıranın solunda konumlandırmıştım. İşarete karşılık verdik ve başlangıç vuruşunu yaptık.

Sahil duvarının üzerindeki kargaşa tümüyle göz alıcıydı. Süvari taburu ve ağır piyadelerle birlikte Alkibiades; bulunduğumuz hakim noktadan biz farkına varmadan ileri atılmıştı. Teşhir Yolu aşağısındaki saldırı yolları düşman askerleri tarafından engellenmişti. Bunlar bin kadar siperden oluşuyordu ve bir mil derinliğinde gözüküyorlardı. Bir takım dört beş bin düşman askeri, süvari taburu da dahil olmak üzere, Alkibiades ve Adeimantus'tan önce sahil duvarının üstüne çıkmıştı ve şimdi Çıkrık Evi'ne doğru yol alıyordu. Zincire doğru gidiyorlardı, amaçları limanı yeniden mühürlemek ve gemileri içeri de hapsetmekti. Sahil duvarının son iki yüz yardasını koruyan İskele'yi alan ve zinciri kıran Atinalı deniz subaylarıydı. Bunları yanlara iterek, Erasinides'in mühendislik gemileri deniz tarafındaki duvarlara doğru gittiler ve düşmanın çakılı kazıklarını sökmeye çabaladılar, bu sırada bir yandan da daha çok deniz subayı gemilere biniyordu. Kalliope üzerinde Pteron'un son noktasını da geride bırakırken; düşman tarafında gösterişli giyimiyle önemli birileri Şövalyeler'den oluşan muhafızlarla çevrili olarak gözüme ilişti.

Bu, Lysandros'tan başkası olamazdı.

Bir anda diğer tüm hedefleri arkada bırakarak ona doğru atılmaya karar verdim. Kendi hayatımı ve hatta yapmam gerekirse tüm mürettebatımın hayatını feda etmeye hazırdım. Önce filosunu ileri salması için Theama'da olan yardımcım Likomenes'e, ardından da Erato'rıun trierarkhı Damodes'e işaret verdim: "Beni ve subayları takip edin!"

Damodes'in kıç tarafındaki Ayı'ya seslendiğini görebiliyordum. O da düşmanı görmüştü ve onu ele geçirmek için çılgınca zıplıyordu. Bu dönüşler, Antiokhus'un Tykhe'sinin, limanda, ön tarafını göçertmesiyle son buldu ve gemi geri çekilmek durumunda kaldı. Suyu gerisinde bırakarak. önce kıç tarafını ortaya çıkarttı ve şimdi

de kıyıdan Pteron'a doğru yaklaşıyordu. Gündüz gözüyle bir üçlüyü yirmi futluk bir sahil duvarına demirlemek son derece cesaret isteyen bir iştir. Ateş altında Kalliope, bir sarhoş tarafından yönetilen çöp taşıyan bir salapurya gibi geldi. Antiokhus iki yüzdürme dubası arasında önce kıç tarafıyla tos vurdu ve elinde bulunan son "hey -oradakileri" de fırlatarak; ateşten koruyan paravananın ardına girdi.

Pteron'un üstünde gerçekleşen çatışma öyle sıkışık bir hal almıştı ki, en basit taktikler bile uygulanamıyordu. Düşman, surların üzerinde beş bin kadardı, kalkan kalkana duruyorlardı; bunun dışında binlercesi de karadan sıkıştırıyordu. Süvarilerimizin büyük bir kısmı şimdi atlarından inmiş olarak savaşıyorlardı, yığın halinde ilerleyen düşman ise atları altlarından çekerek yaralıyorlardı. Bu talihsiz yaratıklar da acı içinde yere yığılıyorlar, birçoğu da suda çabalıyor, ancak boğulmaktan kurtulamıyorlardı. Dişi bir ata çıkmaya çalışırken ayağım kaydı ve kötü şekilde düştüm, tüm ağırlığım ve üstüne bir de zırh takımımla başımı taşa çarptım. Gözlerim kararmıştı. Bu şekilde Ispartalı'yı arayarak Pteron'a çıktım.

Bu Lysandros değil, prensti.

Persli Sirus, Atina'nın kudretini alaşağı etmek için son damlasına kadar hazinesini sunmaya yemin etmiş olan Sirus. Sirus! Sirus!

Adamlarımız onun adını haykırdılar ve onu korumaya çalışan kahramanların üzerine atıldılar. Prensin Şövalyeleri nefesleri kesen bir azimle savaşıyordu, onların gösterdiği cesareti aşan tek şey atlarının gösterdiği kahramanlıktı, bir baştan bir başa sırayı bozmadan birliği korumak için yetiştirilmiş bu atlar şahlanıyor ve her iki ön toynaklarıyla saldırıyorlardı. Gözlerindeki bakışı asla unutamam.

Tykhe'nin kıç tarafından Antiokhus haykırdı. "Öldür onu!"

Şimdi kalabalığın içinde süvariler ve ağır zırhlılar, Alkibiades ve Adeimantus görünüyordu. Deniz subayları, haykırarak Prens Sirus'u yakaladıklarını söylüyorlardı. Bir anda hem olağandışı hem

de etkili bir şekilde bir değişim komutanımızı altetti. Göğüs zırhının altında kürek kemiği çatlamasına rağmen, daha sonradan öğreneceğimiz gibi, böylesi bir yara her hangi bir adamı güçsüz bırakıp, acıyla kıvrandıracağı halde, o dikleşti ve on sekiz paundluk kalkanını, kemiğin kırıldığı yerin üzerinde kaldırdı.

Prensin peşinden gitti. Ve herkes de onu takip etti. Hepimiz tümüyle, kıyıdan saldıran Ispartalı ve Peloponesliler'den oluşan takviye kuvvetlerin etkisiyle Pteron'un talihsizliğine doğru ilerlemek durumunda kalan et ve zırh yığınının oluşturduğu dalgayla sürüklendik.

Şimdi taburun önünde Lysandros belirdi. Sirus'a ona doğru koşmasını haykırdı. "Kuşatmayı yar, seni koruyacağım." Bir boşluk bizi ikiye ayırdı. Kalkan kalkana vermiş, yetimler gibi yapayalnız kalmış Atinalı denizciler bir yanda, ki ben de onların arasındaydım, yanlarında süvarilerimizden geriye kalan son adamlarla birlikte komutanlarımız, Alkibiades ve Adeimantus ise diğer bir yandaydı. Gemiler kükredi, liman ve sancak tarafı, ateşe verildi. Savaş atlarının ağızlıkları, buhar püskürtüyor gibi görünüyordu. Melun çığlıkları etrafta çınlıyordu.

Alkibiades düşmana doğru haykırdı: "Görüyor musunuz, Yunan halkı?" "Bir Ispartalı, barbarın yanıbaşında savaşıyor!"

Lysandros ona karşılık verdi "Senden kurtulabilmek için, kibirli alçak!"

Ispartalı dizlerini atına gömdü ve ileri atıldı. Presin yapıldığı yere öylesine yakındı ki ciritin gövdesi, düşmanın kalkanına gökgürültüsünü andıran bir gürültüyle darbe indirene kadar, kendi boyunun ancak üç katı kadar yol kat edebiliyordu. Alkibiades tam da incinmiş kolundan bir darbe aldı ve derisinde parmak kalınlığında bir yara açıldı.

"Yaralandı!"

Her iki tarafın da adamları, bu acil durum karşısında haykırdılar. Ispartalılar ve Persliler onu öldürmek için hızla harekete geçerken, Atinalılar ve müttefikleri de birbirlerine daha sıkı sıkıya yapı-

şıyorlardı. Sanki mümkün olsa komutanlarının önünde kendi bedenlerinden bir duvar dikeceklerdi Onun tarafındaki bir piyade eri, Alkibiades'in artık daha fazla taşımaya kuvveti kalmayan kalkanını onun önüne doğru kaldırdı. Oklar kahramanın sırtını delip geçiyordu. Silah gövdeleri Alkibiades'in atını kalbura çevirmişti. Başının üzerinde bulutlar uçuşuyordu.

Lysandros'un Şövalyeleri ona kuvvetle asıldılar. Alkibiades baltasını tüy ve uzun saplı mızraklardan oluşan alana doğru savurdu. Ben de Ispartalı'nın ayakları dibindeydim. Ona öylesine yakındım ki, miğferinin yanak boşluklarından sakalını görebiliyordum. Silahını hazırladı.

Alkibiades Prens Sirus'u göstererek "Oraya fırlat, Lysandros" diye haykırdı. "Oraya fırlat ve Leonidas'un yanında yer al!"

Elbetteki kastettiği bundan iki jenerasyon önce, Yunan'ı Perslerden korurken Termopilai'de büyük bir yiğitlikle can vermiş olan Ispartalı kraldı.

Lysandros öfkeden köpürdü. "Şu anda bile şu kalabalığa nasıl oluyor da yaranmaya çalışıyorsun, seni oyuncu!"

"O burada, senin kralın burada ve seni Yunan'ın vatanhaini diye niteliyor!"

Deniz subaylarımız, Sirus'a doğru son bir hamle daha yaptılar. Gemilerden ve sahil duvarından misiller yağıyordu. Prens ve şövalyeleri geride kaldı. Antiokhus başı bozuk kalabalığın tepesinden haykırıyordu: "Öldürün onu!" Atinalılar'ın presiyle sürüklenen genç adam Pteron'un sonuna kadar yol aldı.

Sirus kendi dilinde bir şeyler haykırıyordu. Sonradan bize söylendiğine göre şöyle diyormuş: "Pers halkı, prensinizin yaşayacağına ya da öleceğine karar verecek olanlar şu anda sizlersiniz, bu size bağlı."

Bir kalp atışlık bir duraklama bile olmadan Sirus'un kahramanları atlarıyla birlikte kendilerini Atinalılar'ın mızraklarının önüne attılar ve onları insanüstü bir fedakârlıkla geri püskürttüler ve efendileri için bir aralık yarattılar. Sirus atını mahmuzladı. Prens ve atı,

onları yarıp geçti ve Ispartalı şövalyelerin bronzu arasına kendini atarak kurtuldu.

Şimdi en son hamleye sıra gelmişti. Kütle kütleye karşı, her bir bölük diğerini denize göndermek için savaşıyordu. Tüm sözcükler dinmişti. Adamlar artık bağırmıyorlar, hatta inlemiyorlardı bile. Atlar bile artık hiç ses çıkarmıyordu, yalnızca savaşı bilenleri dehşet içinde uykuya davet eden o ses duyuluyordu.

Düşman çok fazlaydı, oysa biz çok azdık.

Geride kaldık. Gemiler bizi attı. Saldırı sona erdi.

Alkibiades Tykhe'den indi. Adamlar onun etrafını çevirmişlerdi, Antiokhus'un daha sonra bana anlattığına göre ve yangına doğru hareket ederek, onun zafer kazandığını söylemişler.

O dakikada hiçbir şeye cevap verecek durumda değildi. Ancak daha sonra şafak vaktini geçerken Samos'ta, kıyıda, yıkandıktan ve cerrahlar tarafından yaraları sarıldıktan sonra, güvendiklerini, yani Adeimantus, Aristokrates, Antiokhus, Mantitheus ve beni yanına çağırdı. Ona göre şimdi onu bir yana bırakıp kendi hayatlarımızı düşünmeliydik.

"Bu geceyle birlikte," dedi "benim yıldızım da söndü."

Savaşın sonrasında Lysandros'a ait bir anekdot var. Şöyle anlatılır: Artemisium'da yeniden bir araya toplanıldığında, raporlar, üç sıra kürekli seksen yedi kadırgadan kırk dördünün yandığını ya da hasara uğradığını, gemi tersanelerinin, onarım binalarının, Pteron'un tüm surlarının harap olduğunu gösterdiğinde, yalnızca Prens Sirus'la değil, ki babasının altınlarıyla yapılanların hesabını vermesi gerekirdi, tesadüfen anayurttan gelen ve orada bulunan onun üstleri Ispartalı ephorlar heyeti temsilcilerle yüzleşmek durumunda kalmış.

Bu subaylardan biri, rıhtımdaki harabeyi gösterek amiraline sorar: "Peki ya bunu ne diye adlandıracaksın, Lysandros?"

Lysandros'un şöyle dediği söylenir "Gerçekte neyse öyle adlandıracağım. Zafer!"

XXXXII

SIKICI YAĞMALAMA İŞLERİ

Genç Perikles'in tuttuğu bu notları ve Mavi Kayalar'da feda edilen Calliope gemisinin bandırasını ve Arginuses Adaları'ndayken komutasını elinde bulundurduğu Gayretli'nin bandırasını saklama onurunu taşıdım. Bu, onun komuta ettiği son gemiydi. Ama buna birazdan geleceğiz evlat.

Polemides'e yeniden dönelim. Hatırlarsan onu saldırının başlarında bırakmıştık.

Bana anlattığına göre karanlıktan ve ani saldırıdan kaynaklanan düzensizlikten faydalanarak başarıyla Efesos'a kaçmıştı. Ancak yanıkları ve bunlara eşlik eden şok, şehrin güneyindeki kasabaya vardığında dayanılmaz hale gelmişti. Sığınacak bir yer bulmalıydı.

Baskın sabahı Lysandros'un kıyı muhafızları, nöbetleri ve devriyeleri iki katına çıkarmıştı.

Atinalı topluluktan geride kalanlar için ödüller konuldu. Yerliler, erkek çocuklar ve hatta kadınlar, kafatası avcılarının kurbanı oldu. Polemides kanallardan yakaladığı kertenkeleleri ve sıçanları, ev kadınlarının mutfak işlevi gören bahçelerinden aşırdığı pırasa ve turpları yiyerek hayatta kalmış. Atina'ya ait savaş gemileri gece keşifleri için geçip giderken onlara işaret veriyormuş. Hatta bir defasında onlara doğru yüzmeye de çalışmış, ancak gücü tükenmiş. Söylediğine göre bir sıçan gibi saklanmış.

Genç karısı Aurore'nin vakti geldi ve geçip gitti. Şimdi bir çocuğu vardı ya da öyle olmalıydı, ancak bir gemi bulmak, hat-

ta bir mektup gönderebilmek için bile gündüz dışarı çıkmaya cesaret edemiyordu. Bazı sırlarını fazlasıyla özel bulduğundan, her zamanki gibi bana anlatmaya çekindiği için: onun nasıl bir ıstırap içinde olduğunu anlamak hiç de zor değildi. Şu anda sadece genç eşi uğruna umutsuzca korumaya çalıştığı hayatından duyduğu endişe, doğum anında onun yanında olamamanın verdiği şaşkınlık ile dehşet ve nefes alıp almadığından bile bihaber olan eşine verdiği üzüntü yüzünden kahroluyordu.

Ben de o sıralarda Atina'daydım. Şehir ağırbaşlı bir tavır takınmış ve uslanmıştı. Alkibiades'in yarattığı tutkuyla sarhoş olan bu şehir, şimdi inleyerek, geceden kalma bir ruh hali içinde uyanıyordu. Ağırbaşlı bir kadının korsesini yeniden sıkıştırıp, Dionisia'nın taşkınlıklarının ardından itibarını geri kazanmak istemesi gibi, Atina şehri de bir an için titredi ve toplu hafıza kaybını yürekten benimseyerek yüzüne su çarptı. Biz gerçekten bunu mu söylemişdik? Bunu mu yaptık? Buna mı söz verdik? Yeni efendilerinin kavalı eşliğinde utanmazca hoplayıp zıplayanlar şimdi kendilerine gelmişlerdi ve bu özgürce davranışlarından dolayı pişmanlık duyuyorlardı. Yaptıklarından resmen vazgeçmenin getirdiği zindelik verici soğuk, onları kendilerine getiriyordu. Sonuç olarak Alkibiades'e en sefilce yaltaklananlar ya da mal varlıklarını onun kullanımına sunanlar, şimdi en ilgisiz görünenler ve böylesi bir köleliği kendilerine yakıştırmayıp, kendilerinin üst tabakadan olduklarını iddia edenler olmuşlardı.

Adamlar, özgürlüklerini yitirmeye bu kadar yakınlaştıklarını düşündükçe, böylesi bir çılgınlık uğruna bir daha asla tehlikeye atılmama kararlılıkları iki katına çıkıyordu. Oligarşiyi savunan topluluklar, halkın tepkisinden korkarak birleştiler, demokratlar ise onların özgürlüklerini sağlamak konusunda bu kadar istekli oldukları için kendilerini cezalandırdılar. Halkın kanunları sıradan olduğu kadar kısa ve netti de: Bir diğerinin yanında başını çıkartacak her yeni filiz mutlaka yok edilmeliy-

di. Kleophon'un başını çektiği yeni radikaller, Alkibiades'in önünde diz çökmedikleri gibi, kendileri dışında kimseyi, egemen ve özgür halk da dahil, mutlak hakim olarak takdis etmiyorlardı.

Alkibiades'in yasalarının ne dereceye kadar kendi kişisel varlığına dayandığı şimdi açığa çıkmıştı. Belli başlı bakanları onunla birlikte donanma filosuna katılmıştı ve kalanların da - ki bunlar Euriptolemus, Diotimus, Pentithenesti- uygulamaya koyacakları hiçbir belirli programı ya da felsefesi yoktu. Alkibiades şehre kendi kendine yapılan bir dalkavukluğun ötesinde bir gündem de bırakmamıştı ve bir fikir birliği yaratan yeteneğini ve bir çekim gücü oluşturan şan şöhretini de yanına alıp gitmişti. Buna bir de düşmanları eklenmişti.

Efesos'taki baskının ayrıntılarını veren ve büyük bir zafer elde edildiğini belirten mesajlar da şehrin neşesini geri getirmeye yetersiz kalıyordu. Her gün donanmadan para gönderilmesi talepleri geliyordu. Ben o sıralarda Denizcilik Temin Kurulu'nda görevliydim. On kişiydik. Her kabileden bir kişi vardı. Bir de başımızda sorumlu bir subay, yani epistates *duruyordu. Her gün dönüşümlü olarak hizmet veriyorduk. Yalnızca ben ve Patrokles, Sicilya'da ölen babasıyla aynı adı taşıyan subayın oğlu, donanmaya mali destek sağlamak için canla başla oy vermiştik. Diğer meslaktaşlarımız ise ekonomiden kaynaklanan endişeler ve özellikle de Alkibiades düşmanlarının baskısı nedeniyle; onu parayla yok edip alaşağı etmek konusunda ısrarcı davranıyorlardı.*

Daha önce de Tersane Müdürleri ya da Mimarlar Odası Temsilcileri, On Generallar ya da kabile taksiarkları tarafından kurula yazışmalar gelmişti. Şimdi ise günde yirmiyi bulan istek mektupları alıyorduk. Kimi filo komutanlarından ve hatta başdenizcilerden ve deniz erlerinden, para talep eden mektuplar geliyordu. İşte donanmayla giden tüm yabancılar için vatandaşlık hakkı talep eden bir önerge. Şimdi de, kendi kölelerini

kürekçi olarak veren sahipleri de köleleştirmek için bir talep. Böylece onlar komisyon ücretinden vazgeçecekler ve bu para da terk edip gitmemesi için "çıtanın ucundaki" adama maaş olarak verilecekti. Sonra da, bu kölelerin yeniden serbest bırakılmasını talep eden bir dilekçe.

Şimdi Alkibiades'in düşmanlarının açtığı davaların sonuçları ortaya çıkıyordu. Polemides gibi düşmanla işbirliğiyle suçlanan her bir dost, bıçakla yeni bir çentik daha ekliyordu. Alkibiades neden Efesos'u almamıştı? Endius'la olan dostluğu ve Lysandros'la geçmişte olan ilişkisi dışında bunun sebebi ne olabilirdi ki? Düşmanları, Alkibiades'in Persler'e karşı Lakedaimonya ile işbirliği yaptığını iddia eden kumpası kuracak anı yakalamışlardı. Bu şehri düşmana satacak bir araçtan başka ne olabilirdi ki? Demokrasi aslından ne kadar saptırılırsa, Isparta'ya karşı olan düşmanlık ve onun ayrıcalıklı düzenine karşı takınılan güvensizlik daha da artıyordu. Erkekler oğullarını Piraeus'a götürerek; oligarşi döneminde limanı ortaya çıkarmak için inşa edilmiş gizli boruları gösteriyorlardı. Bundan, fazla değil, sadece dört yıl önce bu hainlik kapılarından geçenler, demokrasinin tam yerinde suçlu bulduğu aristokratlardan başka kim olabilirdi ki? Bunlardan ilki, Alkibiades'in çağrısının en sadık savunucusu Peisander ve diğeri de onun akrabası, gizliden gizliye dolaplar çeviren Antiphon idi. Bu adamlar yanlışı doğru olarak gösterecek ve doğruyu yüzünü ortaya çıkaramayacak kadar utandıracak derecede akıllıydılar!

Bu tür suçlamalar kara çalmak ya da iftira atmak diye nitelenerek düşmediği gibi, Alkibiades'in hırsı da ciddiyetle sorgulanıyordu. Eğer onun istediği gerçekten de Isparta'yla kurulacak bir bağlaşıklıksa, bunun altında yatan amaç savaştan başka bir şey olamazdı. Başarısı ne gibi yeni talepleri de beraberinde getirecekti? Zenginliğimizden, mülklerimizden, evlatlarımızdan daha ne kadar isteyecekti? Kafasında canlandırdığı Atina modeli; sadece savaşa para harcayan her şeyi yiyip biti-

ren bir emperyalizm ve istila etmek dışında hiçbir amaç gütmeyen bir şehirden başka ne olabilirdi ki?

Benim ailemdeki tartışmalar, ulusumuz için duyduğumuz endişe üzerine uzayıp gidiyordu. Radikal demokratların aşırılıkları her ne kadar zarar verici olsa da, insan onların iktidara gelmesini Alkibiades'in gelmesinden daha az ürkütücü buluyordu. Bu nitelikte bir kişilik, asil bile olsa, devletin iç alışverişini bozabilirdi. Onu sevenler bile, ya da benim gibi onu bir komutan ve ileri görüşlü bir lider olarak görenler bile, onun ister zaferle olsun, ister yenilgiyle olsun, geri dönüşünden korkar hale gelmişti.

Ancak onu en derinden yaralayan şey donanmaya her zaman gelir getiren tazminat fermanlarıydı. Hellespontine Savaşı'nda Atina adına topladığı ve donanmanın varlığının sürdürülmesini başarıyla sağlayan bu katkılar, yani tazminat fermanları şimdi işe yaramaz olmuştu. Bunlar elbette geri ödenemiyordu. Hazine batmıştı. Ancak para kutusunu ters çevirip son güveyi silkelediklerinde bile bunların varlığı müttefiklere güven veriyordu, her ne kadar karşılığı sadece boş sözler olarak alınsa da... Alkibiades'in düşmanları bu fermanları onun rejiminin anlamsız ve ahlaksız olduğunu söylemek ve onu suçlamak için kullanıyorlardı ve zaferlerin arkası kesilince, yani Andros'u ele geçiremeyince, Lysandros'un seferi Peloponnes donanmasını güçlendirince, yerlilerden oluşan kürekçilerimiz arasındaki firarlar Sirus'un altınının etkisiyle artınca, fısıltılar homurtulara, homurtular çığlıklara dönüştü.

O bahar yedinci komuta görevime atandım, Europa *adlı üç sıra kürekli kadırgasının başındaydım ve genç Perikles'in emrindeki filoya katılmak için Samos'a gönderildim. Biz gemi kızağını indirmeden çekişmeler başlamıştı. Kürekçi olarak görev yapan bir sürü köle limandan kaçmış ve bunların iki katı kadar yabancı nautaide Andros'ta kuşatmaya yardım edecekken bizi yüzüstü bırakmıştı. Sonuç olarak biz Samos'a vardığımızda*

"yarım çıtadaydık." Öylesine az sayıda mürettebatımız vardı ki, suya yalnızca iki kürek sırası indirebiliyorduk. Alkibiades orada değildi. İki aydır ortalıkta yoktu. Shersonese'de para toplamaya çalışıyordu.

Gemicilerle ilgili şunu bilmelisin, evlat, yanlarında mutlaka içkileri olmalıdır. Bu ihtiyaç, içkiyi fiziksel rahatlama aracı olarak kullanan kadınlardan daha fazladır. Hatta, aşırı sevinç ve serseмlikten fiziksel olarak kurtulmak için kullanırlar. Benim düşünceme göre bu, doğanın gerçekliğinden daha az akla yatkın bir şeydir. Gemiciler savaş halindeyken şaraba ihtiyaç duyarlar ve savaşmadıkları zaman buna duydukları ihtiyaç daha da fazladır. Deniz adamının hayatının zorluğu çok iyi bilinir. Pek net olarak anlaşılamayan ise korku çanlarıdır. Kara adamı, denizcinin denizi sevdiğini ya da orada kendini evinde gibi hissettiğini düşünür. Bu yanlış bir düşüncedir. Pekçoğu en hafif derecedeki tuzdan bile korkar; bir fırtına anında onları kürekçi sıralarında tutmak için kamçıya ihtiyaç vardır. Bir mimarın eli normal bir kadırgayı da en az üç sıra kürekli kadırga kadar suya dayanıklı yapar. Bunun borda yüzeyinden yükleme boşaltma kapısına kadar olan kısmı bir yardadan kısadır: En hafif rüzgârda bile sular durmaksızın gemiye dolar. Trieres hız için yapılırlar, güç için değil. Dalgaların gövdeyi dövdüğü bir denizde eğilip bükülür; kalasları ezilir. Güçlü bir dalgayla beli bükülür ve geriye sürüklenir. Koç başı rüzgârın arasından kendine yol açıp geçmeye çalışır. Dehşet veren yelkeni geminin rüzgârda rotasını tutturmasını imkansız hale getirir; uzun, narin profili gelecek bir rüzgârda hırpalanma olasılığıyla onu tehdit eder. Rüzgârla uğraşmak, denizciyi gelecek bir sonrakinin dehşetinden daha az zorlar. Düşmandan duyulan korkuyu, anlamsız bir şey uğruna karşılaşılacak ölümden duyulan ıstıraba eklendiğinde karşına pek az kişinin dayanabileceği bir dehşet anı çıkar.

Alkibiades'in yağmalanan maldan bir miktar ayırdığı söylendi. Denizciler tarafından Hikara'da doğduğu için "Sicilyalı"

diye adlandırılan metresi Timandra'nın da beş talentin üzerinde bir miktar sakladığı söyleniyordu. Eğer işler aleyhine dönerse sevgilisini ve Alkibiades'i Trakya'daki tapınaklarda saklamak için bu parayı kullanacaktı. Adamların memnuniyetsizliği yakınmayı aşmıştı. "Bu bizim içkimiz ve bizim kadınımız," diye şikayet ediyorlardı ve haklılardı da.

Mali destek ihtiyacı Alkibiades'i huzursuzluğa sürüklüyordu. Prensler, Seuthes ve Medokus'la birlikte Trakya'nın iç kesimlerine baskın yaptılar. Ancak kabile üyeleri savaşa o kadar alışkın ve mallarını saklamak konusunda o kadar ustaydılar ki, kayıpların kâra oranı ona bir oranında geçti. Adamlar gemilerinden bir adım bile dışarı çıkmayı reddediyorlardı. Alkibiades artık dost bölgelerden para "ödünç" alamıyor ve tazminat fermanlarını daha fazla yutturamıyordu. Lysandros kıyı kasabalarındaki istihkamları daha da sağlamlaştırdığından, su içmek ya da öğlen yemeği yemek için bile karaya çıkmak dehşet verici bir durum olmaya başlamıştı.

Bizim filomuz, Alkibiades'inkini takviye etmek için Fenike'ye gönderildi. Seyir günlüğüm Therkale yolunda limana girileceğini yazıyor. Yüzlerce köylü karaya çıkılan sahile dizilmişti. Bunlar önce, küfürler savurarak gemileri taşladılar, ancak bunca protestodan ve onları bu düşmanca eğilimlerinden vazgeçirdikten sonra karaya çıkmamıza izin verilince, kadınlar ağlayarak etrafımızı sardılar. Alkibiades'in ordularının dört kasabayı yerle bir ettiği; paralarını ve sığırlarını yağmaladıklarını söylediler. Perikles kadınların burada bir hata yaptığını söyleyerek onları temin etti. Bu korsanlar, mutlaka Lysandros'un adamları olmalıydı. İsyan yaratmak için Atinalı gibi davranmış olmalılardı.

Kuzeye doğru yol aldık. Tepelerdeki dumanlar görülebiliyordu. Balıkçı tekneleri göçmenlerin hikayelerini tekrar ediyordu; yersiz yurtsuz kalan köylü konvoylarının iç kısımlara doğru kaçtıklarını söylüyorlardı. Alkibiades emrinde olan üç

sıra kürekli iki kadırga, Theania ve Panegiris ile karşılaştık. Ellerinde rehinelerle Samos'a dönüyorlardı. Bunlar müttefiklerimizin çocuklarıydı, fidye için tutuluyorlardı. Boğazlardaki durum bu derece mi ümitsizdi? Kyme'de aradaki açığı kapatarak yetiştik. Bu şehri bilirsin, evlat. Buranın doğuya özgü ve kaygısız bir havası vardır. Yerleşim yerleri Tabak denen büyüleyici bir limanın üzerindedir.

Alkibiades bu bölgeden yirmi talent istedi. Burada yaşayanlar; çok yoksul olduklarını söylediler ve merhamet göstermesini dilediler. Daha önce verdikleri büyük miktardaki haraçları hatırlatarak, şu anda bunun bir sonucu olarak kıt kanaat geçinebildiklerini söylediler. O ise donanmanın ihtiyaçlarının her şeyin ötesine geçtiğini söyledi. Buranın vatandaşları ödeme yapmadı ve kapılarını ona kapatma yoluna gittiler. Alkibiades saldırdı. Tam bir fiyaskoydu. Atinalı birimler müttefiklerine karşı saldırmaya tereddüt ettiler. Birkaçı emirleri reddetti. Hiç tereddüt etmeden Alkibiades'i takip eden askeri birlik ona ait olan Dii oldu. Diiler Trakyalıların en vahşilerinden oluşuyordu. Daha sonra katliamlar öylesine arttı ki, artık üstü kapatılamaz hale geldi. Şehir alındı. Hazine ele geçirildi.

Bizim filomuz bunun hemen ardından geldi. Askeri savaş mahkemeleri sonuçlanmıştı. İki Atinalı subay ve altmış bir adam suçlu bulunmuştu. Suçlar, deniz komutasında bir saldırıda meydana geldiğinden sadece basit bir itaatsizlikle sınırlandırılamazdı. Bu isyandı. Cezası ölümdü.

Alkibiades bir kısmını serbest bırakacak çeşitli mazeretler buldu, birçoğu da kaçarken kafasını başka yöne çevirdi. Ancak Maratonlu Orestides tarfından yönetilen dokuz kürekçi bu tip amaca uygun yollarla suçlarının resmileştirilmesini reddettiler. Suçsuz olduklarını söylemeyi sürdürdüler. Suç unsuru teşkil edecek asıl şey, verilen emirdi.

Öğleden sonraydı. Kuvvetli Etesia rüzgârı altında hava yakıcı ve kavurucuydu. Suçlular, bir saracın dükkânında tutulu-

yorlardı. Burası Gerçeklik Alanı denilen çimenliğin biraz uzağında kalıyordu. Alkibiades sarhoştu, sanki kafasını dağıtmak için değil de, başına gelen kötü durumun yol açtığı duyguları hafifletmek için içiyordu. Sadece bu adamları bu zor durumdan kurtarmak için bir yasa tasarısı arıyordu. Bu isyancılarla şahsen görüşerek kendi yetkisine gölge düşürmeyi de göze alamıyordu; onun yerine Perikles'i gönderdi. Ben de kendiliğimden dostuma eşlik ettim.

Deniz subayları tarafından infaz yerlerine götürülürken Orestides ve onun diğer yoldaşlarıyla konuştuk. Herif şimdiye kadar tanıdığım en onurlu kişiydi. Hiçbir kurnazlık olmaksızın onun ve adamlarının yaptıklarını resmen itiraf etmelerini üzülerek dinledik. Hiçbir aldatmacaya başvurmuyordu. O ve dostlarının donanmada dürüst bir öfkeyle yapacağı gibi, onun deyimiyle "amaçları uğruna hayatlarını feda ediyorlardı."

Alkibiades ölüm emrini verdi. Deniz subayları bunu yapmayı reddettiler. Hayatımda hiç böylesi bir ıstırap ve dehşet anına tanık olmamıştım. Alkibiades'in yanında Trakyalı kabile üyelerinden, Dii'den oluşan iki bölük vardı. Onların bu işi yapmalarını emretti.

Onlar da yaptılar.

Şimdi donanmayı öylesine bir öfke sarmıştı ki! Özgür Atinalılar vahşiler tarafından katlediliyordu! Alkibiades kendi hayatından duyduğu endişeyle tüm gece boyunca Yenilmez *adlı gemide kıyı açıklarında bekledi. Bir sonraki şafakla birlikte, iki kalkanı dolduracak kadar olan Kyme'den yağmalanan mallarının, ödeme yapacaklar tarafından kıyıya konmasını emretti. Adamlar masaların yanından geçip gittiler. Kimse kendine düşen payı almadı.*

O gece Notium'dan rapor geldi.

İki gün önce orada bir deniz savaşı yapılmıştı. Lysandros'un deniz filosu Antiokhus'un komuta ettiği bizimkileri yenilgiye uğratmıştı. Lysandros komutanı katletmişti. On beş Atina ge-

misi batmış ya da ele geçirilmişti. Bu, sayı olarak çok büyük bir zarar olmamasına rağmen moral açısından felakete neden olacak boyuttaydı.

Alkibiades, donanmaya liman ağzında düzen aldırarak, hızla Ephesus'a geri döndü. Ancak Lysandros ortaya çıkmamayı bilecek kadar kurnazdı. Yeni tamamlanan Pteron kale burcunu sıkı sıkya mühürlemişti. Ispartalı ve Peloponnesli ordular kıyıda ayak basılacak her bir noktayı tutmuşlardı.

On altı gün sonra Atina'dan şu rapor geldi. Yeni dönem için seçilecek Generaller Heyeti için verilen oylar hesaplanmıştı. Alkibiades yeniden seçilememişti.

İki gün sonra veda etmek için donanmaya seslendi. Yargılanacağından endişe ettiğinden yurda dönmeye cesaret edemiyordu. Gitmeliydi, hem de -eğer Timandra'nın kaleyi aldığı söylentileri doğruysa- Trakya'ya gitmeliydi. Yılmaz'ın müretteba tını dağıtarak, her bir adamın kendine başka bir görev bulmasına izin verdi. Yüz elli dört kürekçi ve deniz subayı Alkibiades'in kaderini paylaşmaya gönüllü oldu. Ona bağlı kalacaklardı.

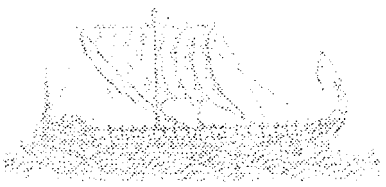
O gece benim bulunduğum gemi Europa, dalgakıran Kanca'nın ötesinde, Sami korvetleri ve haber gemileri ile birlikte işaret egzersizlerini sürdürerek talim yapıyordu. Geri döndüğümüzde saat bir hayli geç olmuştu, hatta dönüşümüzü ay ışığı altında sürdürmüştük. Tekne kıç tarafına doğru dönüp, karaya çıkmaya hazırlanırken, bir savaş gemisinin yarım çıta altında ve gel gite karşı, kıyıdan suya inmekte olduğunu fark ettik.

Daha dikkatle baktık. Gemi ne çıkış ışığı ne de işaret lambası taşıyordu. Mürettebatı sessizlik içinde kürek çekiyordu, sadece geminin çıkardığı vuruş sesi duyuluyordu. Bu, Yenilmez'di.

Donanma amiralimizin Atina'da ilahlaşmasından, ay ışığının karanlığında gizlice sürgün yerine doğru burayı terk etmesine kadar tam on bir ay geçmişti.

KİTAP IX

SULAR YÜKSELİRKEN

XXXIII

YER VE GÖK ARASINDA

Alkibiades'in ayrılışı Atina'da büyük ve derin bir rahatlamayla karşılandı. (En azından o güz Samos'ta karımdan aldığım mektup böyle diyordu). Bu halk için öylesine korkulu bir rüya haline gelmişti ki! Bunun sebebi, sadece şans eseri paçalarını kurtardıklarını düşündükleri tiranlık değil, aynı zamanda da savaşı yönetme biçimi, en iyi deyimiyle onlara son derece tuhaf gelen ve arkadaşları ve hatta sevgililerinin gözünde en dikkat çeken özelliği olan hükmetme tarzı krallarınkine son derece benzeyen tek ve her şeye yetkili bir komutanın yarattığı anlatılamaz duyguydu. Meclis, Alkibiades'in yerine on generalden oluşan bir heyet getirdi. Böylece gücün bir merkezde yoğunlaşması için atılacak her adıma engel olacaktı ve gemi kaptanı olarak görev yapacak on kabile taksiarkhından oluşmuş üst bir kurul göndererek, olası taşkınlıkları engelleyecekti. Eğer bu engellemeler yeterli gelmezse, Meclis tek tek gemilere komuta etmek için eski generalleri görevlendirerek donanmayı destekleyecekti. Ünlü isimler şimdi trierarkhın isim çizelgesinde yer alıyordu. Europa konvoy halinde Methimaya doğru bir rota çizdi. İki gemi önde, Theramenes'in komuta ettiği Akione yer alıyordu, yanlarda ise büyük Thrasibulus emrinde Yorulmaz *kürek çekiyordu.*

Başarıya ulaştı. Komuta şimdi geniş bir siyasi yelpazeye yayılmıştı. Rekabet geriledi; düzen oluşturuldu. Kıtlık ve güç yaşam koşulları öylesi bir topluluk tarafından paylaşılınca daha

az sorun olmaya başladı. Pek çok birinci sınıf, yetenekli yabancı denizci, düşman tarafına geçti. Öyle ki, ilk kez olarak bir Atina donanması düşmanla denizcilik anlamında içlerde savaşmak durumunda kaldı. Bu kuvvetleri daha da sakinleştirdi. Mürettebat azimle talim yapıyordu. Disiplin subaylar tarafından zorla diretilmiyor, içten, gemi arkadaşları tarafından sağlanıyordu. Şunu söyleyebilirim ki, tüm denizaşırı seferlerin içinde bu gemiler ve adamlardan oluşan yığın, en mükemmeli olmasa bile, en yetkin olanıydı.

Başkomutanımızın gidişi, Polemides için de çok derin sonuçlar doğurmuştu. Bana söylediğine göre bunu öğrendiğinde hâlâ Efesos'un sonrasında yaşanan olaylardan saklanıyormuş.

İktidardan düşmüş bulunan Alkibiades yüzünden, Polemides artık yurda gidemezdi. Yol Dönemeci eğer hâlâ olmadıysa bile çok yakında kaybedilecekti ve tabii bununla birlikte yeğenleri ve kendi çocukları için sunulan tüm yardım yolları da kesilecekti. Vatan hainliği suçu hâlâ kaldırılmamıştı. Şimdi her iki tarafın da aradığı bir kaçak olmuştu. Genç eşi ve çocuğunun yanına gitmek için Samos'u geçmesi bile ölümcül riskler taşıyordu. Şairin söylediği gibi, yer ve gök arasında sıkışmıştı.

Kayınpederim, yani Aurore'nin babasının yurtluğu [Polemides devam etti] Samos rıhtımından uzakta, Pillion Körfezi'nin yukarısında, kuzey tepesinde bulunan dağ kasabasında yirmi akreden oluşan bir alandı. İnsan şehir mevkiinden buraya Heraion Yolu aracılığıyla ulaşabiliyordu. Ancak ben hava henüz karanlıkken, körfez tarafından, Yaşlı Kadın Göğsü denilen bir burundan, adanın en uzak noktasında karaya çıktım. Anakaradan Tragia adacığına geçtim ve en sonunda da karımın döneminin dolmasından bir ay ve hatta daha da fazla bir süre sonra son ayağı da Sophrom adında on dört yaşında bir çocuğun, babasından çaldığı teknesiyle geçtim. Çocuk benden para almadı, hatta adımı bile sormadı. Bana söylediğine göre bu tehlikeyi göze almasının nedeni macera yaşama isteğiydi.

Dik ve taşlı arka yoldan tırmandım ve güneş ışığı altındaki çiftlik evinin çatısının hoş geldin diyen kiremitleri az ötede belirene kadar kan ter içinde uğraştım. Bu uzaklıktan insan yapıyı görebiliyordu. Bir çift taştan yapı, aralarında tepeye doğru bakan bir yol ve eve doğru uzanan keskin kokulu ağaçlardan oluşan bir sıra. Aile mezarları da bu yolda yer alıyordu ve geçerken üst eşiğe asılmış olan iki *epikedeioi stephanoi* yani adalarda ölünün arkasından Demeter ve Kore'ye sunulan ılgın ağacı ve defne ağacından yapılan bir çelenk olduğunu fark ettim. Yoksa yaşlı adam göçüp gitmiş miydi? Merak ettim. Belki de Aurore'nin aşağı bölgedeki kulübelerde yaşayan büyük akrabalarından biriydi. Bu gecikmiş eve dönüşümün yarattığı sevincimin bir başkasının hüznüyle gölgelenmesine izin vermemek için kendimi zorlayarak hızlandım. Bir taş atımlık uzaklıkta, yanında köpeği Demirkafa ile birlikte kayın biraderim Antikles'i gördüm. Evin köşesinde göze çarpıyorlardı. İki duvarcı işçisi, ellerinde sicimlerle onu bekliyordu. "Bahçe duvarı yeniden mi çöktü yoksa?" diye onu selamlamak için seslendim. Antikles döndü ve beni gördü. Yüz hatlarındaki ani değişim, selamımı boğazımda düğümledi. Abisi Theodorus tepeye bakan yoldan ortaya çıktı. Şöyle bir an baktı ve ellerindeki taşları bana fırlattı.

"Sen!"

Söylediği tek sözcük buydu.

"Neler oldu?" diye haykırdığımı duydum.

Taşlar kulaklarımın yanından uğuldayarak geçip gitti. "Sen burada istenmiyorsun!"

Takımım ve silahlarım düştü. Avuçlarımı açarak, tanrılar adına merhamet diledim.

Antikles "Cehenneme git!" diye tükürür gibi haykırdı. "Ve evimize getirdiğin şeytanı da beraberinde götür!"

He iki kardeş de ileri atıldılar. Duvarcı ustaları bile kalktı. *Köpeklerin seslerini duyabiliyordum.*

"Aurore nerede? Neler oldu?"

"Defol git buradan, seni alçak!"

Theodorus'un attığı bir taş kalçama isabet etti.

Kardeşlerime, ne olduğunu bana anlatmaları için yalvardım. Bırakın da Aurore'yle konuşayım. "O benim karım ve o çocuk da benim çocuğum."

Theodorus mezarları göstererek "Git onlara katıl!" diye haykırdı.

Her asker Jason, hani bedenin ya da ruhun neden olduğu acının, yüreğin dayanabilme kapasitesini aştığı o saatleri yaşamıştır. Sanki bir kabustaymış gibi kendimi sarstım. Bunlar, benim kardeşlerim, nasıl oluyor da böylesi bir nefretle bana saldırabiliyorlardı? Nasıl oluyor da bu çelenkler benim en yürekten sevdiğim o kişilere ait olabiliyordu?

Antikles silahını savurarak bana doğru attı. "Bu ülkeyi terk et!" "Tanrılar adına, eğer bir daha gözüme gözükecek olursan, o saat senin ya da benim hayatıma mal olur."

Geri çekildim. Çiftliğin sınırının, körfezde sona erdiği yerde komşunun iki oğlu fırça temizliyorlardı. Onlardan, karımın iki ay önce yenik düşerek öldüğünü öğrendim. Zehirlenmişti. Karnındaki çocuk da onunla birlikte yok olmuştu.

Bir şekilde saat öğleden sonrayı geçti. Yeniden tepeye tırmandım. Çitin önünde köpekler yolumu kestiler. Antikles atının üstünden kükredi.

"Bu acının bedelini ödemek için, kardeşlerim, ne yapabilirim?" diye ona yalvardım.

Cevap vermedi. Yalnızca atını yerine götürdü. Hiçbir insanın yaşayamayacağı, sadece ruhu bedenini terk etmiş, ancak toprağın altına girmeyi kabul etmeyen bir hayalete ait olan pişmanlık ve ıstırapla kıvranan adama bakarak yalnızca şöyle dedi:

"Sen bizim göğümüzden güneşimizi çaldın, sen ve seni bize gönderen o kişi. Senin ve onun günleriniz de bizimkini kıldığınız kadar ışıksız olsun."

XXXXIV

BİR CİNAYET TANIĞI

Polemides bu noktada daha fazla dayanamadı ve uzun dakikalar boyunca sözlerine devam edemedi. Nihayet kendine geldiğinde, davası hakkındaki duygularının değiştiğini söyledi. Artık ona yapılan suçlamanın doğruluğunu tartışmak istemiyordu. Suçlu olduğunu resmen beyan edecekti. Bunun üzerine bir süredir kafa yorduğunu söyledi, ancak bu ana kadar bunu bir onur meselesi olarak hiç düşünmemişti. Tek pişmanlık duyduğu şey, onunla ilgili meselelerin büyük bir cömertlik ve özenle sunduğumu bildiği zamanımı, böylesine tüketmiş olmasıydı. Benim affımı diliyordu.

Onun bu geri çekilişi karşısında her yanımı öfke sardı ve sinirle ona çıkıştım. Nasıl oluyor da yüreğimden gelen hislerimi böylesine istismar etmeye ve kendi listesine alarak sevgili yurttaşlarımın anısına leke sürmeye cüret edebiliyordu? Benim bu görevi büyük bir rahatlıkla mı kabul ettiğimi düşünüyordu? Yoksa bunu, ona imrendiğim ya da korunacak kadar değerli bulduğum için mi yapmıştım? Onu ve yaptığı her şeyi horgördüğümü söyledim ve benim ona sunduğum avukatlık hizmetinin nedeninin sadece kendi şerefsizliğini anlattığı öyküsünün yurttaşlarımıza bir rezillik örneği olarak hizmet edeceğine olan inancım olduğunu ekledim. Benden yardım istediği anda davası artık sadece ona ait olmaktan çıkmıştı. Şimdi nasıl oluyor da bundan kaçınmaya çalışarak aniden buna bir son vermeye cesaret edebiliyordu?" Evet, haydi öl!, diyen kendi sesimi duy-

dum. "Cehenneme kadar da yolun var!" Kapıya doğru adım attım ve gardiyanı çağırmak için kapıyı yumrukladım.

Sesime, yankılanma dışında hiçbir karşılık gelmedi. Adamın yemek vakti olduğunu fark ettim. Karşıdaki dükkâna yollanmış olmalıydı. Arkamdan müvekkilimizin gülerek konuştuğunu duydum. "Şimdilik sen de bir mahkumsun gibi görünüyor, dostum."

"Sen aşağılık herifin tekisin, Polemides."

"Asla başka türlü olduğumu iddia etmedim ki, ahbap."

Arkamı döndüm, şimdi, patlamama neden olan büyük öfkenin ardında aslında bu alçak adına duyduğum derin endişe olduğunu anlıyordum. Askerin yüz hatlarında bir gülümseme belirdi. Benim onun için sunduğum jüri kararının uygunluğunun bilincindeydi, bunun tek kötü yanı, yeterince ileriye gidemeyecek olmasıydı!

Sözcüklerle devam etmek yerine, sandığından iki yazışma metni çıkardı. İnsan, onun bunları veriş şeklinden bunları yakın zamanda yeniden okumuş ve yazılanlardan etkilenmiş olduğu sonucuna varıyordu. Mektupları bana uzattı.

"Otur, dostum. Nasılsa bir süreliğine hiçbir yere gidemiyorsun."

İlki büyük halası Dafne'ye yazdığı bir mektuptu. Atina donanmasının Aigospotamoi'de son olarak yenilmesini takip eden aylarda yazılmıştı. Bu, şehrin boyun eğmesini ve yirmi yedi yıl sonra Ispartalılar ve onların Pers ve Peloponnesli müttefikleri elinde aldığı yenilgiyi kaçınılmaz kılan bir felaketti.

O sıralarda Polemides, şimdi bana söylediğine göre, kendi ana yurdunda hakkında yapılan vatan hainliği ve cinayet suçlamalarıyla birlikte Lysandros'un emrinde bulunuyormuş. Bu mektubu halasına yazarak, ona kuşatma ve gelecek olan teslimiyet için hazırlıklı olmasını söylemiş:

... yurttaşlarımız arasındaki bazı ayrılıkçı gruplar Barış diye adlandırdıkları şey için aracılık yapmak üzere kendilerini tayin ede-

cekler. Ulusun egemenliği onlara verilecek: donanma harap edilecek; Uzun Surlar yıkılacaktır. İşbirlikçilerden oluşan kukla bir hükümet göreve getirilecektir. Cezalandırma hareketleri devam edecektir. Belki geri dönüşümle, devam edeceği kesin olan kanunsuzluğun etkilerini, en azından sen ve ailemiz için en aza indirebilirim.

Şehirden çıkıp çiftliğe gitmelisin, Hala. Aslan'ın çocuklarını da yanına al. Benimkinin de nerede olduğunu bulabilir misin? Lütfen, onları güvenli bir yere götür. Bu mektup üzerindeki mühür Lysandros'a aittir. Seni koruyacaktır, ancak konu, bir ölüm kalım meselesi olana kadar bunu kullanma, yoksa yurttaşlarımız bunu sana daha sonra ödetecektir.

Son olarak, canım, Lysandros'un filoları Piraeus'a girdiğinde ortalarda gözükme, yoksa senin gibi bir aile reisinin bile kalbi kırılmadan dayanamayacağı şeyi, kendi ellerinle vetiştirdiğin çocuğun, düşmanın kızılı içinde geldiğini görürsün. Yurduma duyduğum sevgim her şeyin ötesinde ve bulunduğum durumdan utanç duyuyorum. Yalnızca diğerlerinin yapacağı ve yaptığı gibi davranıyorum, kendi canımı kurtarmak amacını güdüyorum.

Halası cevap yazıyor:

Seni utanmaz herif! Ne cüretle beni koruyacağını söyleyerek kendi hainliğine mazeret arıyorsun? Keşke taş ocaklarında ölseydin ya da hâlâ babanın oğlu olarak anıldığın ve kendi içinde bulunduğun böylesi bir rezilliğin bir casusu olmadan herhangi bir belada ölüp gitseydin! Tanrı izin versin, bir kez daha senin yüzünü görmeyeyim. Artık benim için yaşamıyorsun. Benim artık bir yeğenim yok.

Mektubu yeniden Polemides'e verdim. Yüz ifadesinden, halasının ağzından çıkan bu suçlamayı onun da paylaştığı açıkça görülüyordu, hatta öyle ki, en azından şu dakikada böyle bir yasa ihlaline engel olacak kadar buna inanıyordu. Onun, san-

ki kara sulara doğru elimden kayıp giden bir ceset olduğunu hissediyordum. Hani geminin çengeli o sıkı tutuştan sıyrılır ve gemi kendi yoluna bir daha asla yönü değişmemek üzere çeker gider ya, işte öyle.

Artık geriye sadece üç günü kalmış olan Sokrates'e katılmak için ayrılmalıydım. Delos'tan dönen kutsal gemi o sabah Sounium açıklarında görülmüştü. Onun Atina'ya gelişi şimdilik infazı tehir eden idam iptal emrine bir süre koyacaktı. Gemi o gece bekleniyordu. Ancak hâlâ gelmemişti. Sokrates'in gördüğü bir rüya, bunun önceden gönderilmiş bir alametiydi sanki. Beyaz giysiler içinde beyaz tenli bir kadın ona gözükmüş ve o akşam bizi bir araya topladığında anlattığı gibi ona adıyla seslenerek, şöyle demiş:

Phthia'nın güzel topraklarına
Üçüncü gün sen de geleceksin

Yüreğimi berbat bir umutsuzluk kapladı. Polemides'in ülkemizin düşüşünü anlattığı dakikalar efendimin yaklaşan infazıyla rastlantı sonucu çakışıyordu ve bu bana göre ikinci, hatta daha felaketli bir yenilgiydi. Çünkü hislerime göre, bu sadece bizim egemenliğimizin değil, demokrasi idealimizin de yok olacağının haberini veriyordu.

Son olarak o gece hücreden çıktım. Artık Polemides'le daha fazla birebir konuşmamaya, hatta onun dileklerini yetkililere aktarmamaya bile karar vermiştim. Seçimini yapmıştı. Bırakalım da bunu uygulasındı. Yol sessizdi. Sadece hücre dükkânında kapı yapan bir marangoz vardı. İçeriye bir göz attım. İlk önce gözüme bir çeşit menteşe ya da gergi yapmak için kullanılan demirden kayışlar çarptı. Anında aletin ne olduğunu anladım.

Bu bir kapı değildi.

Bu, Polemides'in infaz edileceği infaz tahtasıydı. Çıplak olarak tahtanın üzerine konacak, alet de üzerinde buna bağlı

olan adamla birlikte yukarıya doğru yükselecekti. Kimsenin yanına yaklaşmasına ya da hiçbir şekilde yardım etmesine izin verilmeyecekti. Sadece infazı yapan kişi, o da mahkemenin buyurduğu işkenceyi uygulamak ve suçlunun öldüğünü onaylamak için orada bulunacaktı. Marangoz bir yandan çalışırken bir yandan da samimiyetle anlatarak beni içeri aldı. Herbir infaz için, anlattığına göre, yeni bir alet yapmak zorundaymış. "Bir adamın bağırsaklarından neler çıktığını asla bilemezsiniz, efendim. Ölü, oyuncak bir bebek kadar hafiflemiş olarak gökyüzüne yükseliyor."

Bana aletin nasıl çalıştığını gösterdi. Dört mengene demiri kurbanın eklemlerini sıkıştırıyor, beşinci bir zincirden yapılmış boyunduruk da boynunu sağlam bir şekilde tutuyordu. Dönen mandallar, tutuklunun nefesini keserek bunu sıkıştırıyordu. Hiç kan akmıyordu. Aletin en güçlü yanı buydu.

Bu yapılmakta olan aletin, Polemides için mi yapıldığını sordum. Adam bilmiyordu. Sorgulamak onun işi değildi. Ancak yine de vatan hainliğinden suçlu bulunan birinin değil, Attika'da "Atinalılar'ın efendisi olduğu hiçbir toprak parçasında" gömülemeyeceğini gözlemlemişti. Ceset gömülmeden, köpekler ve kargalar için dışarı atılacaktı.

Marangoz, aletin cezalandırma yöntemlerinin en son örneği olduğunu düşünüyordu. "Arginuses'ten sonra generallere yapıldığı gibi suçluların Ölü Adam Çukuru'na atılmasından daha iyidir. Bu son derece dehşet vericiydi. Bu iş için tuzakları babam yapmıştı. Kimse bir seferinde altı tane birden yapamadığı için, üç tanesi beklemek durumunda kalmıştı. Bu, korkunçtu, çünkü ilk üçünün yere çarptığında çıkardığı ses duyulabiliyordu. Genç Perikles ve Diomedon kefensiz atılmışlardı. Hiçbiri tek bir kelime etmedi, sadece Diomedon şunu demişti: 'Haydi şu işi bitirelim.'"

Theognis, en mükemmel olanı aslında hiç doğmamış olmaktır, der:

... ama doğunca. en iyisi bir an önce
cehenneme varmak ve
orada, toprağın ağır örtüsü altında
uyumaktır

Eunis'le yaptığım ikinci konuşmayı takip eden birkaç gün sonra tazılarım Miron ve Lado'yu çağırmış ve müvekkilimin suçlu bulunduğu cinayetin ayrıntılarını ortaya çıkarmak için gösterdikleri çabayı ikiye katlamalarını teşvik etmek için onlara bir miktar daha para vermiştim. Dedektiflerim gecikmek bir yana, hemen iki sabah sonra geldiler. O zamanlarda gemici olan bir adam bulmuşlardı. Bir görgü tanığı. Borcu olduğundan şahsen mahkemede tanıklık yapmayacaktı ve şehirde olduğunun bilinmesini de istemiyordu. Ancak yine de yeminli bir ifade dikte ettirecek ve bunun doğruluğuna dair yemin edecekti.

İşte o belge. Adam kendini Amfitrope bölgesinin bir vatandaşı ve donanmanın düşük rütbeli bir subayı olarak tanıttı:

... olay Samos'ta "soda" dedikleri şu meyhanelerden birinde oldu. Metelik'te. Gemilerden inen arkadaşlar orada toplanırlardı, yani orası onların yeriydi. Polemides'in sürtüğü Eunis o gece meyhanedeydi ve yaklaşık bir düzine kadarı da, çocuklar da dahil olmak üzere, dar yollardan geliyorlardı, o tür bir mekândı anlayacağın. Yağmur vardı, çatıdaki çatlaklardan sızıyordu. Masalarda kovalar vardı, o tip şeyler yani...

Polemides hızla içeri girdi. Sağına ya da soluna bakmadı, doğrudan kadına gitti ve vahşi ellerini kadının boynuna geçirdi. İki ya da üç kişi üzerine atıldı ve onu çekti. Kavgaya tutuştular. Polemides üçünü tekmeleyerek bertaraf etti. Yağmur yüzünden sızan suları toplamak için konmuş demir bir sürahiyi aldı ve tekrar kadının ardından gitti. Şu Philemon denen herif de onu engellemeye çalıştı. Polemides sürahiyi savurdu, adam yere yığıldı -güverteye çarpmadan ölmüştü.

Polemides adama ve kadına, Eunis'e ve sanki bir çılgınmış gibi şaşkın şaşkın ona bakan kendi veletlerine baktı. Köpek yavrularının görüntüsü onu kendine getirdi. Yürüdü ve sessizce dışarı çıktı. Tüm bunlar, olayı anlatmaya ancak yetecek bir zamanın yarısı kadar bile sürmedi. Kimse tek bir söz bile etmedi.

İşin içindeki bit yeniği daha sonra oradaki kızlardan anlaşıldı. Şu Eunis, kasırga gücünde şirret bir kadındır. Polemides'in evlendiği hanımefendinin yemeğine güzel avratotu katmış. Onu zehirlemiş. Kadın, şu genç gelin, öldüğü gibi karnındaki çocuk da öbür dünyayı boylamış. Zaten o sürtüğün planladığı da buymuş.

İşte olanlar bu, Kaptan. Polemides, şu şansız herif, düşmanlıktan mıhlamadı, adam sadece o karısına vurmak için giderken onun yoluna çıkmıştı. Gerçek budur. Ben oradaydım ve bunu gördüm.

XXXXV

BAHÇE KAPISINDA BİR AVUKAT

Sokrates'in baldıran zehirini içmesine iki şafak kalmıştı. İnsan, uyumak bir yana, tüm gece boyunca çırpınıp duruyor ve sadece şafağın soluk aydınlığında, kabuslarla geçecek kısa bir an kestirebiliyordu.

İşte tam bu saatlerde yardımcı kapıyı vurarak genç bir adamın bahçe kapısında olduğunu haber verdi. Delikanlı adını vermeyi reddetmiş, ancak ciddiyetle yardımcıma ısrar etmişti. Yardımcım, gencin bana vermek istediği bir miktar parası olduğunu söyledi.

Merak, her iki oğlumu da benimle birlikte eşiğe taşıdı. Delikanlıya yaklaştığımızda, onun en fazla on altı yaşında, bir dal kadar ince bir çocuk olduğunu gördük. Onu içeri davet ettim.

"Teşekkür ederim, efendim. Ben buraya yalnızca ilgili bir yurttaşlar grubunun temsilcisi olarak geldim. Aslına bakarsanız oldukça kalabalık bir grubun."

Çocuk, neredeyse gülünç denebilecek ciddi bir havaya bürünmüştü. Söylevi, insanın önceden belirlediği ve aklına yazdığı yapmacık bir ciddiyeti içeriyordu.

"Benim dileğim," dedi "Akharnae'li Nikolaus'un oğlu Polemides adına, onun savunmasında kullanmanız için bunları size sunmaktır, Kaptan. Ben gencim efendim ve mahkemeler hakkında da hiç tecrübem yok. Ancak insan, yine de çeşitli masrafların çıkabileceğini düşünmekten kendini alamıyor..."

Sunduğu hiç de azımsanacak bir miktar değildi. Yüz drahmininminin üzerindeydi. Yeni basılmış gümüş tetralardan olu-

şan bir dizi, bir yumrunun içinde kaybolurken benim ve oğullarımın gözüne çarptı.

Büyük oğlum "Nasıl oluyor da senin gibi bir dal böyle bir yükle gelebiliyor?" diye sordu.

"Çınlıyor, değil mi?"

Aksanı, Eunis'inkinden iki kat daha belirgindi. Kaşları ve gözleri de onunki gibiydi.

O halde bu bir kaçaktı.

Yağma malı sallayarak "Aslına bakarsan, evet, genç adam," dedim. "Peki ben bunu ne için kullanacağım? Jüri üyelerine rüşvet vermek için mi?"

"Temsil ettiklerim, efendim; sizin zekânıza güveniyorlar."

"Peki bu ilgili yurttaşlar... tam olarak bu davadan onların çıkarı nedir?"

"Adaletin partizanları, efendim."

Gencin, yüz çizgilerindeki ayrıntıları kavramaya başlamıştım. Pelerini "Yer-süpüren" cinsten, uzundu ve geçen gece kadar yakın bir zamanda fırçalanmış olmasına rağmen, kıvrımlarındaki tozlu lekeler oldukça belirgindi. Kıvrımları altında hiç şüphe yok ki, çocuğun ayakları çıplaktı.

"Bugün yemek yedin mi, genç adam?"

"Elbette, efendim. Midemi bastıracak bir şeyler!"

Her iki oğlum da güldü. "Birkaç lokma daha yiyebilirsin!"

Çocuğu yeniden içeriye davet ettim. Tekrar reddetti. Parayı tuttum. "Bunu neden Polemides'in kendisine götürmüyorsun?"

Çocuk bir anda kekelemeye başladı ve geriledi. Açıkça anlaşılıyordu ki, hazırlanan sunum alanından ileriye gitmiştik.

"Bence yapmalısın," diye ısrar ettim. "Umutsuzluk içindeki bir tutuklu bu davada ona yardım etmek isteyen arkadaşları olduğunu öğrenince çok daha duygulanacaktır."

"Sadece parayı alın, Kaptan."

"Sana neyi alacağımı söyleyeyim, genç adam." Bir işaretle, oğullarım çocuğu yakaladılar. "Seni ve bu parayı alıp sulh yar-

gıcına götüreceğim ve senin bunu nereden bulduğuna onun karar vermesine izin vereceğim."

"Bırakın beni, kahrolasıcalar!"

Delikanlı vahşi bir hayvan gibi dövüşüyordu. Son derece iri kıyım olan iki oğlum onu güçlükle tutabiliyordu. "Şimdi, genç dostum! Benimle Polemides'e gelecek misin, yoksa arkhonun kapısını gidip bir çalalım mı?"

Hücreye yaklaşırken çocuk endişelenmeye başladı. "Beni ararlar mı, efendim?" Ve kolunun altından bir kama ve bacağındaki bir kılıftan bir Isparta ksyelesi çıkardı. Hücreye uzanan koridorda durdum. Çocuğun yüzü bembeyaz oldu. "Siz gelmiyor musunuz, Kaptan?"

"Şu ana kadar kendi kısmını erkekçe yerine getirdin," diye onu yüreklendirdim ve onu teşvik edici şekilde elimi omzuna koyarak onu ileriye doğru hafifçe ittim.

Kapı açılırken benim durduğum yerden hücrenin içindeki Polemides'i göremiyordum, ama eşikte duran çocuğu görüyordum. Çocuk sanki içerde, girer girmez ona saldıracak bir hayvan varmış gibi tereddütle adım attı. Şunu itiraf etmeliyim ki, boğazımda bir şeylerin düğüm düğüm olduğunu hissettim.

Baba ve çocuk tüm gece birlikte kaldılar ya da en azından deniz okçusu, eski dostum Yara'nın yolun karşısında duran dükkânında beklediğim saate kadar orada kaldı. Oğullarım, Nikolaus'a içinde ayakkabılar ve bir de yeni tunik olan bir takım vermişlerdi. Görünüşte babasına götürmesi içindi, gururunun bizden uzaklaşınca bunları kendine ayırmaya izin vereceğini umuyorduk.

Ancak öğlen vakti takım, hiç ellenmemiş olarak, bahçe kapımıza bırakılmıştı, Üzerinde yanlızca bize teşekkür eden bir not vardı.

XXXXVI

DEMİR AVLUNUN KARŞISINDA

O gece, Sokrates'in hücresinden ayrılan, yoldaşlardan oluşan bir grup, Onbirlerin Katibi, Oa'lı Lisimakhus'un odasının bulunduğu Demir Avlu'ya geçtiler. Efendimizin infazı yarın gerçekleşecekti. Baldıran zehiri, onun ricası üzerine günbatımında verilecekti. Katip bize kaseyi gösterdi, üzeri bir kılıfla örtülmüş, tahtadan yapılmış basit bir çanaktı. Anlaşılan havayla temas edince sıvının kimyası değişiyordu. Bir hamlede, eğer mümkünse bir tek yudumda içilmesi gerekliydi.

İnfazı uygulayacak kişi, Brauron'lu bir doktor da, tesadüfen başka bir iş için hücredeydi; bizlere, yani bana ve Kritobulus'a, Krito'ya, Tebai'li Simmias'a, Sebes'e, Epigenes'e, Samoslu Phaedo'ya ve diğerlerine vakit ayıracak kadar nazikti. Adı açıklanmayan ve siması da bize tanıdık gelmeyen doktor, hepimiz gibi sade, beyaz bir chiton giymişti. Yarın kendi görevine uygun bir elbise içinde olacağını belirtti. Bu görüntü, beklenmeyen bir şey olduğu için, kaygı yaratabilir diye bizi uyarmak istemişti.

Sokrates'e hücresinde sonuna kadar eşlik edebilecek ve ölümü açıklanır ve belgeler kayda geçirilir geçirilmez bedenine sahip çıkabilecektik. Kişinin midesinin boş olması gerektiğinden "son bir öğün" diye bir şey olmayacaktı. Ayrıca etkisi zehire geçeceğinden öğledensonra itibariyle şarap da içilmeyecekti.

Krito, dostumuzun ölümünü daha dayanılır kılmak için ne yapabileceğimizi sordu. "Baldıran zehiri acısızdır," diye belirtti

doktor. Etkisi, ayaklardan başlayıp gittikçe artan bir duyu kaybıymış. Zehiri alan kişi son aşamalara kadar uyanık ve bilinci açık olurmuş. İlacın etkisi orta evreye geldiğinde mide bulantısı görülebilirmiş. Bunu takiben uyuşukluk daha da artar, ardından da bilinç kaybı gelir ve en sonunda da nabız dururmuş. İlacın bir eksikliği, zaman almasıymış, genellikle etkisini göstermesi iki saat kadar sürermiş. En iyisi kişinin sessiz kalmasıymış. Hareket etmek ilacın etkisini azaltabilir, bu da, ikinci hatta bazen bir üçüncü dozu daha gerektirebilirmiş. "Üşüyebilir, baylar. Omuzlarına koyması için bir battaniye ya da yün bir örtü getirmek isteyebilirsiniz."

Grubumuz sessizlik içinde çıktı. Polemides'i tümüyle unutmuştum (şimdiye kadar suçunu itiraf eden yeminli ifadeyi doldurmuş olmalıydı) ve eğer binadan geçerken kapıcı bana seslenmeseydi, geçip gidecektim. Adam suikastçının bedeni üzerine hak iddia etmek üzere tayin edilen kişinin kim olduğunu soruyordu. Bir an için cezanın uygulandığından korktum. Her yanımı acı ve ıstırap sardı. Ama, hayır, görevlinin bana anlattığına göre, Polemides'in infazı yarın, günbatımında yapılacaktı, Sokrates'le aynı saatlerde.

Ölüm timpanon üzerinde gerçekleşecekti. Ne kadar uzatacaklarını söyleyemiyordu. Suikastçı -kapıcının belirttiğine göre çok zekiydi- vatan hainliği değil "yanlış yapma" olarak suçunu itiraf etmişti. Bu teknik ayrıntı sayesinde (aslında ona karşı yapılan asıl suçlama bu olduğundan), cesedinin Attika sınırları ötesinde gömülmeden atılmasının yaratacağı rezillikten sakınmıştı. Ceset, Kuzey Duvarı'nın yanındaki Cenaze Ambarı'na götürülecek, buradan da akrabaları tarafından alınabilecekti. "Tutuklunun oğlu olduğunu iddia eden bir delikanlı buralardaydı, efendim. Başka biri olmazsa, görevliler bedeni ona versinler mi?"

"Tutuklu ne diyor?"

"Size sormamızı söyledi."

Şimdi karanlık çoktan inmişti. Bir gün ve bir gecedir ayaktaydım ve aynı şekilde yarını bekliyordum. Ancak yine de eve gidemezdim. Bir "tarla kuşuna" seslendim ve çocuğun eline bir metelik sıkıştırarak, onu geç kalacağımı bildiren bir mesajla birlikte karıma gönderdim.

Polemides'in hücresine girdiğimde, bir şeyler yazıyordu. Hemen ayağa kalktı, dinç bir halde hoşgeldin demek için elimi sıktı. "Sokrates'in yanından geliyordun, değil mi?" Tutuklu başka hiçbir şey hakkında konuşmadı.

Bu yavan işten sıkılacağımı ve hiçbir şeye değmeyen bu işi bana yükleyeceği için kendimi ona karşı kızar bulacağımı düşünmüştüm. Şaşırtıcı şekilde tam tersi oldu. Hücreye girer girmez, sıkıntımın kemiklerimden akıp gittiğini hissettim. Suikastçının, kaderini kabullenişi beni güçlendiriyordu. Bu beni utandırdı.

"Ne yazıyorsun?"

"Mektuplar."

Kime yazıyordu ki?

"Biri oğluma. Biri sana."

Bir anda gözlerimden yaşlar fışkırdı. Boğazımdan bir hıçkırık koptu. Yüzümü saklamak durumunda kaldım.

"Otur," dedi. Tutuklu "Oğlumun getirdiği şaraptan var, biraz al."

Söylediklerine uydum.

"Şunu bitirmeme izin ver. Çok uzun sürmez."

Bir yandan yazmaya devam ederken, Sokrates'i sordu. Filozof at üzerine çıkacak mıydı? "Geceyarısı kısrağına" binecek miydi? Polemides güldü. Bu duvarlar arasında hiçbir sır çok uzun süre dayanamaz, diye gözlemde bulundu. Simmias ve Sebes'in atlar ve silahlı refakatçiler kiralayarak kurduğu kaçış planlarının tümüne kulak misafiri olmuştu. Hangi görevlilerin rüşvetleri kabul ettiğini ve hatta bunun ne kadar olduğunu bile biliyordu. Çeşitli muhbirler çoktan Krito ve Menekseus'a

şantaj yapmış ve bu adamlara kazıklı hummaya tutulmaları için sus payı verilmişti.

"Kaçmayacak," dedim. "O da senin kadar inatçı."

"Görüyorsun ya, ikimiz de filozofuz."

Polemides, Sokrates'le aynı saatte egzersiz yapma şansı tanındığında onunla birkaç kez konuştuğunu belirtti. Ne hakkında konuşmuşlardı? "Genellikle, Alkibiades hakkında. Ve biraz da ölümden sonraki hayata dair varsayımlar üzerine." Güldü. "Duydun mu? Fahişe'nin üzerinde can çekişecekmişim."

Timpanon üzerinde infaz edileceğini öğrenmişti.

Ne hakkında laf salatası yaptığımızı, tüm gün boyunca efendimizin kimlerle gizli gizli konuştuğunu sordu. Normal olarak bu konu hakkında konuşmazdım, ama şimdi... "Kanundan ve ölümün eşiğinde buna bağlı kalabilmekten bahsettik."

Polemides bunu ciddiyetle düşündü. "Bunları duyabilmiş olmayı isterdim."

Suikastçının veda mektuplarını yazmasını izledim. Eli, kararlı ve kendinden emindi. Bir sözcük aramak için arada bir duraksadığında insan konuşurken öylesine çekici olan ve en uygun sözcük aklına gelene kadar duraksayan aynı ayırt edici özelliğe sahip Alkibiades'in anısıyla donakalmaktan kendini alamıyordu.

Tutuklu, lambanın ışığında gerçek yaşından daha genç görünüyordu. Yıllarca süren seferlerin sonucunda oluşan biçimli bel kısmı; onu Lakedaimonya'dan gelen umutlarla dolu bir genç olarak zihinde canlandırmaya izin veriyordu. Onun ve aynı zamanda Sokrates'in, bu kapalı kapılar ardına ve bu sona doğru gelmelerinin kaçınılmazlığıyla, bu çelişik durumla donakaldım.

Hikayesinin sonuç bölümü için onu sıkıştırmalı mıydım? Bunun bir anlamı olur muydu? Bir savunma hazırlayacak kadar çok vakit kalmadığı kesindi. Ancak yine de o arzu, kalanları onun dudaklarından duymak için direniyordu.

"Önce sen anlatmalısın," diye cevap verdi. "Bir at takası yapalım. Benim hikayemin sonunu dinlemek karşılığında... Sokrates'in bugün kanun hakkında ne söylediğini anlatacaksın."

Karşı geldim. Efendimizin meselesinin çoğu benim sorumluluğumdaydı çünkü.

"Elbette ki öyleydi, Jason! Benim, en asil dışında diğerleriyle bir araya geldiğimi mi düşünüyorsun?"

Bunun üzerine ona anlattım. Şu şekilde gitti:

Kliğimiz Sokrates'in hücresinde toplanmıştı. Bir kısmı hâlâ kaçış için onu ikna etmeye çalışıyordu. Ben de katıldım. Silahlı refakatçiler arasında, efendimizin, anayolda hiç korkmasına gerek yoktu. Bizim ya da diğer uluslardan olan arkadaşlarının ona sağlayabileceği herhangi bir tapınağa götürülebilirdi.

Doğrudan bir cevaba bel bağlayacak kadar budalaydım. Elbette ki, filozof bunların hiçbirine katılmadı. Onun yerine duvar boyunca onun dizleri dibinde oturan aramızda en gencimiz, Krito'nun oğluna hitap etti.

"Söyle bana, Kritobulus, insan adalet ve kanun arasında bir ayrım yapabilir mi?"

Dudaklarımdan, yalnızca Sokrates'te değil, hemen herkeste neşeye neden olacak vahşice bir inilti koptu. Yeniden davamı ortaya koydum. Felsefi tartışmalar zamanı sona ermişti! Bu bir ölüm kalım meselesiydi. Harekete geçilmeliydi!

Beni azarlayan Sokrates değil, onun en eski ve ne sadık dostu Krito oldu. "Felsefenin senin için anlamı bu mu, sevgili Jason? Kader bizi şefkatle kucakladığında kendimizi oyalamak için, misafir salonlarında başvurduğumuz ancak talihsizlik anlarında bir kenara attığımız bir meşgale mi?"

Onlara beni neyle isterlerse suçlamalarını ancak sunduğum yola önem vermelerini söyledim. Sokrates sabırla bana bakıyordu, bu beni daha da çileden çıkardı. "Hatırlıyor musun, Krito," diye devam etti, hâla bana hitap etmiyordu, "hani generallerin yargılanması sırasında dostumuz Jason'un halka sunduğu nutku?"

"Aslında hatırlıyorum. Ve bu bir ateş püskürtendi!"

Lütfen, diye efendimize ısrar ettim, benimle alay etmeyin, çünkü o günkü konu benim üzerinde durduğum noktayı daha da net kanıtlıyordu.

"Peki bunu nasıl yapıyor, dostum?"

Adaleti yanlış uygulayarak! Delice hareket ederek iyi adamları ölüme göndererek. "Demos sizi Elis'ten ya da Tebai'den geri çağırabilir ancak cehennemden değil!"

"Evet, yangın vardı, Jason! O gün gösterdiğin kıvılcım ve tüm hayatın boyunca en parlak şekilde yakmaya devam ettiğin. Daha önce ve şimdiye kadar pek az kişiyle gurur duyduğum gibi seninle gurur duydum."

Bu sözler beni mahçup etti. Sessizleştim.

"Savunmada cesurca bir konuşma yapan Euriptolemus'u takiben yaptığın konuşmada yasadan bahsettin ve halkı bunu yağmalamamaları için sorumlu tuttun. Eğer hafızam beni yanıltmıyorsa, bu senin halkı itham ettiğin suçtu: Kıskançlığın, başarısız bir insanı daha iyi olanı mahvetmeye sürükleyeceğini söyledin. Bu doğru mu? Tek istediğim şunu azimle ve defalarca tekrarlamak: Bizler maddeyi inceleyebilir ve belki de bundan bir ışık alabiliriz."

Bunun kaçma meselesine bir dönüş olacağını biliyor ve bunu da arzu ediyordum.

Efendimiz devam etti. "Sana acı veren şeyin, böylesi bir hatanın yinelenebileceğini duyumsaman olduğuna inanıyorum. Benim tutsaklığımın, davanın haklılığından değil, kendilerinden üstün gördükleri kişiye karşı adamların duyduğu nefretten kaynaklandığına garanti veriyorsun. Bu doğru mu, Jason?"

"Tam olarak olan da bu değil mi?"

"Halkın kendilerini yönetecek kapasitesi olduğuna inanıyor musun?"

Fazlaca duygusal olarak buna olumsuz cevap verdim.

"Peki ya senin düşüncene göre en iyi kim yönetebilir?"

"Siz. Biz. Onlar dışında herhangi biri."

"Soruyu farklı bir şekilde sorayım. Kanuna, adaletsiz bile olsa, uyulması gerektiğine inanıyor muyuz? Yoksa birey hangi kanunların adil ve hangilerinin değil, hangilerinin itaata değer ve hangilerinin değmez olduğuna tamamen kendi mi karar vermeli?"

Sokrates'in kabul ettiği şeyin adalet olmadığını söyleyerek karşı çıktım ve sonuç olarak bunun engellenmesi yasalara uygundu.

"Senin fikrini bir duyalım, Jason. Başkaları tarafından bir diğerine uygulanan adaletsizlik yüzünden yok olmak mı iyi yoksa yaşamak mı, o insanlara karşı adaletsizce davranarak..."

Bununla birlikte sabrım tükendi ve hararetle itiraz ettim. Sokrates kaçarak kimsenin adaletsizlikten acı çekmesine neden olmuyordu. O yaşamalıydı! Ve tanrılar aşkına, her birimiz bunu sağlamak için yer ve gök arasında gider gelirdik!

"Adaletsizlik yüzünden zarar verdiğim birini unutuyorsun, Jason. Kanunlar. Düşün ki, Kanunlar da bizim aramızda oturuyor. Ya şöyle bir şeyler söylüyorlarsa: 'Sokrates, biz sana tüm hayatın boyunca hizmet ettik. Bizim korumamız altında, erkekliğe eriştin, evlendin ve bir aile kurdun. Geçimini kazandın ve felsefe üzerine okudun. Bizim sana sunduğumuz nimetleri ve güvenceyi kabullendin. Şimdi de kararımız senin çıkarlarına uymayınca, bizi bir kenara atmak istiyorsun.' Peki bu durumda kanunlara nasıl cevap veririz?"

"Bazı insanlar kanunların ötesine konmalıdır."

"O gün bunun tam aksini coşkuyla savunurken, dostum, şimdi nasıl oluyor da böyle bir tavır takınabiliyorsun?"

Yeniden utançla kıvrandım. Onun ithamları karşısında duramazdım.

"Senin hafızanı bir tazeleyelim, sevgili Jason, senin ve o gün orada bulunan dostlarımızın ve o sıralarda çok genç olanları da aydınlatalım.

"Notium'daki yenilgiyi takiben Alkibiades'in sürgüne gönderilmesinin ardından, şehir komutayı alması için Konon'u gönderdi. Ancak yetki tek bir adamın ellerine verilmeyerek, Heyet onun yanına on generalden oluşan bir birlik verdi, bunların arasında dostlarımız Aristokrates ve genç Perikles de vardı. Bu heyet komutasında, donanma düşmanla Arginuses Adaları'nda muazzam bir savaşla mücadeleye girişerek, onların savaş gemilerinin yetmişini ve on Isparta gemisinden dokuzunu harap etti, bu arada kendi yirmi beş gemisini de kaybetti. Sen oradaydın, Jason. Doğru aktarıyor muyum? Eğer hata yaparsam lütfen beni uyar.

"Bu dakikada, savaş sona ererken, talih Atinalılar'dan yanaydı. Ancak savaşın sonrasında, çok süratli bir rüzgâr çıktı, bana söylendiğine göre, yılın o zamanlarında o denizlerde çıkan fırtınalarda olurmuş ve sudaki adamlar -delik açılan ve batan gemilerdeki adamlarımız- kurtulamadılar. Generaller tarafından atanan ki, aralarında Thrasibulus ve Theramenes gibi kendilerini kanıtlamış liderler de vardı. Çıkan boraya yenik düştüler. Yitirilenler; yirmi beş geminin mürettebatını, beş bin adamı içeriyordu. Şehirdekiler bunu öğrendiğinde, birbiriyle çatışan iki gruba ayrıldı. İlki öfke ve dehşet içinde, kazaya uğrayan gemilerdeki denizcileri kurtarmayı başaramayanların kanı için haykıran bir grup; ikincisi de fırtınanın şiddetinin bilincinde olarak savaşta herkesin yapması gerektiği gibi afeti hazmetmek için olanca gücünü harcayan ve bir yandan da zaferin büyüklüğünü de kavrayan bir gruptu.

"Tesadüfen -orada bulunduğun için senin de mutlaka hatırlayacağın gibi- Apaturia Festivali tam olarak savaştan hemen sonraya denk geliyordu. Geleneksel olarak en eğlenceli mevsimdir. Kardeşlik dernekleri bağlarını yeniden sıkılaştırmak için toplanırlar. Denizde yitirilen denizciler ve deniz subaylarının boşalttığı rütbeler öylesine fazlaydı ki, adamlar, kaybın büyüklüğünü değerlendiremediler bile. Kimisi yasal yaptırımlar-

la. kimi de suçu kendi üzerlerinden atma çabası içindeki çeşitli bireylerin söylevleri ile ateşlenen bu umutsuzluk, muazzam bir yangının patlak vermesine yol açtı. Şehir kan için yanıp tutuşuyordu. Generallerin altısı tutuklandı. (İçlerinden dördü uyarı aldı ve önce ülkeyi terk etti). Halk hemen onlara karşı harekete geçti. Kanunun belirttiği gibi tek tek değil, tek bir vücut halinde bir birey gibi yargılandı. Perikles, Aristokrates ve diğer dördü, vatan hainleri olarak, sırayla kendilerini savunmak durumunda bırakıldılar. Doğru anlatıyor muyum, Jason? Ve siz, orada bulunan Krito ve Sebes, eğer olayları tam olarak doğru aktaramazsam beni düzeltin."

Herkes, Sokrates'in tanımının tümüyle aslına sadık ve doğru olduğu konusunda hemfikirdi.

"Generaller, açık mecliste yargılandılar. Benim kabilem pritaneyi yönetiyordu. Pek çok epistate görevi tesadüfen bana veriliyordu. Meclisin başkanıydım. Hayatımda ilk kez böylesi kanunların belirlediği yüce bir görevi üstleniyordum.

"Önce davacılar konuştu; ardından da kendilerini savunmak için sırayla generaller konuşacaklardı. Ancak kalabalığın sabırsızlığı davanın kanunun belirttiği şekilde gerçekleşmesine engel oldu. Yalnızca iki tanesi kendi adlarına savunmalarını yapabildi. Önce Aksiokhus, ardından da Euriptolemus, ne o ne de ailesinden herhangi biri diğerinin onun o dakikada gösterdiği yiğitlikle isimlerini bu kadar onurlandırmamışlardır. Kalabalığın karşısında akıllıca davranarak, inandıkları, her bir generale mahkemede kendini savunma şansını vermeleri önerisiyle kısıtlamıştır. 'Bu yolla, adaletin en iyi biçimde yerine getirileceğinden emin olabilirsiniz. Suçlu olan en yüksek derecede cezalandırılırken, suçsuz olanları mahkum etmenin neden olacağı berbat suçu da engellemiş olursunuz.'

"Halk dinledi ve hatta onun teklifini de uyguladı, ancak sonradan Menekles teknik bir ayrıntı konusunda bir itirazda bulundu ve teklif ikinci bir oylamaya gitti. Bu oylama da aslın-

da Euriptolemus'un teklifini alaşağı etti ve Perikles ve diğerlerini de acı sona mahkum etti. Bu oylama yapılmadan önce, ancak sen kalktın, Jason. Senin genç Perikles'e karşı beslediğin arkadaşlığı ve hiç şüphesiz donanmayla birlikte kendi yiğitliğini bilen pekçokları seni susturmaya çalıştıysa da, ben başkan olarak seni tanıdım. Bana izin verir misiniz, dostlar? Tüm metni olmasa bile, yoldaşımızın savunmasının niteliğini anlatmaya çalışayım? Yoksa bu tek kişilik gösteriye bir son mu vereyim?"

Diğerleri, efendimizin devam etmesini hararetle istiyorlardı. Bir an için bana doğru bir göz attı, ardından da ciddi bir tavırla diğerlerine döndü.

"Aynen şunları söyledin, Jason:

"Bu meseleyi sonlandırmak için, Atina halkı, sabırsız davranıyorsunuz. Size bir hareket tarzı sunmama izin verin o halde. Devletin dava adına yaptığı masraflar ve harcanan zaman bir yana, bu adamların suçlu olduğuna çoktan karar verdiğinizi söyleyebiliriz. İsterseniz bu suçun bir adını koyalım. Onların, Tanrıların ve insanların emirlerini ihlal ederek, dehşet içinde görevlerini terk ettiği konusunda mutabık kalalım. Bunda hemfikir miyiz? Şimdi de hep birlikte onlara saldıralım ve çıplak ellerimizle boğazlarına yapışalım!

"Öfkeyle bana haykırıyorsunuz, beyefendiler. Bunu kanun hükmünde yapmalıyız diye bağırıyorsunuz. Peki ya bu hangi kanun: kaprisleriniz uğruna alaşağı ettiğiniz mi, yoksa kendi kendinize göre yarattığınız bir tane mi? Çünkü yarın bu masum insanların kanıyla kirlenmiş olarak uyandığınızda, hiçbir genel kural ya da tüzük, sizin zalimliğinizi örtemeyecek.

"Ancak sizler, aynen sizin adınıza konuşan savcıların iddia ettiği gibi, bu suçlananların katil olduğunu iddia edeceksiniz. Sizler de, suçlayıcıların çizdiği gibi, kazaya uğrayan gemilerdeki evlatların gelmeyen yardım için güçleri kalmayıncaya kadar haykıran ve en sonunda onları baştan başa kaplayan tuzlu

maddeyi yutuşlarının ruhu parçalayıcı portresini çizeceksiniz. Ben de denizde savaştım. Hepimiz savaştık. Tanrı bizleri korusun! O savaş meydanında yok olmak bir adamın başına gelebilecek en acıklı ölümdür. Ne kemikleri ne de arta kalan eşyaları, kendi topraklarında huzur bulamaz.

" 'Evet, evlatlarımızın kanı, suçlulara hak ettikleri cezayı vermek için akıyor. Ancak onların canlarını feda ettikleri kanunu lekeleyerek bunu nasıl tam olarak bilebiliriz? Benim ailem kendisini demokrat olarak nitelendirir. Babamın kasasında Büyük Perikles, tarafından yazılmış övgü metinleri saklanmaktadır, büyük Perikles; hepinizin bildiği gibi benim de yakın dostum olan ve bugün burada suçlu olarak duranlardan birinin babasıdır. Bu el yazmaları bizim çatımız altında, demokrasimizin birer tılsımı olarak saygıyla saklanmaktadır. Şimdi kutsal bir toplantıda, biz Atinalılar, aynen babalarımızın ve onların babalarının yaptığı gibi biraraya geldik. Ama yeterince düşünüp tartıştık mı? Sizin buna verdiğiniz anlam bu mu? Benim yüreğim daha karanlık bir kök algılıyor. Sizlerin yüzlerinize bakıyor ve soruyorum: Bu bakışı daha önce ben nerede gördüm? Bunu nerede görmediğimi söyleyebilirim. Bunu, düşmanla metanetle yüzyüze gelen savaşçıların gözlerinde görmedim. O, tümüyle başka bir bakıştır ve siz de bunu biliyorsunuz.

" 'Bu nasıl bir mecburiyettir ki, Atina halkı, sizi, mantığınıza ve kendi çıkarlarına karşı davranarak, aranızda en iyi olanlara karşı saldırmak zorunda bırakır?

" 'Themistokles, şehri en dehşet veren anlarında korudu, ancak siz onu sürgüne gönderdiniz ve suçlu buldunuz. Miltiades size Maraton'da zaferi getirdi, ancak siz onu zincirlerle bağladınız ve onu çukura atacak kadar gözünüz döndü. Simon! Size imparatorluğu getiren Simon'un, mezarına kadar peşini bırakmadınız. Peki ya Alkibiades? Tanrılar adına, onu kendi kendinize çıkardığınız kaidede ayakları daha ısınmadan, onu ve kaideyi yere indirip, parçalanan taşların üzerinde ne-

şeyle dans ettiniz. Asit ve safra sizin için ana sütü demek. Devlet arazisinin düşmanlar tarafından toz duman altında kaldığını görmeyi, daha iyileriniz tarafından korunup bunu onların yüzlerine ititraf etmeye zorlanmaya yeğlersiniz. Bu sizin hayal edebileceğiniz en acı kaderdir, Atina halkı! Sizden nefret edenlerin elinden alacağınız bir yenilgi değil, sadece sizin sevginizi isteyenlerin merhametini kabul etmek...

"Bir çocukken, babam, beni tersane işçisi kuzeninin gemi yaptığı Telegonei'deki alana götürmüştü. Tekne gövdesi inşa edilmişti ve içine girip keyfimize baktık, yemeğimizi yerken, zanaatin tamamlanmak üzere oluşunun zevkini tattık. Ciddi bir ses tonuyla babamın kuzeni, artık gece bile geminin yanında kalmak gerektiğinden bahsetti. Şaşkınlığımı anlayarak, elini omzuma koydu: "Sabotajcılara dikkat etmeli."

" 'Geminin efendisi masum yüreğimi eğitti: "İnsanlar kıskançtır. Gökyüzü altındaki tüm meselelerde, tüm dostların kendilerinden daha başarısız olduğunu görmek isterler."

" 'Düşmanlarımız bizi izliyor, Atina halkı. Lysandros bizi izliyor. Eğer savaşta, düşman generallerinin onunu birden katletseydi, yurttaşları nasıl olur da bu şerefi görmezden gelirdi? Şimdi biz onun için bunu yapmayı teklif ediyoruz!

" 'Yurttaşlarım? Ruhunuzu kaplayan delilik nedir? Tüm ulusların ötesinde tiranlığa karşı olduğunuzu iddia eden sizler, kendiniz birer tiran oluverdiniz. Tiranlık, insanların, adaleti hiçe sayan ve yalnızca kudretle hareket eden yönetim biçimine verdikleri addan başka nedir ki?

" 'Bu platforma sizden çekinerek çıktım. Dün gece karımın yatağında titriyordum ve onun şefkatli yüreğine ihtiyaç duyuyordum. Ve bugün size seslenmek üzere bu kürsüye çıkmak için bile, yoldaşlarımın yüreklendirici yüreğini yanımda istedim. Oysa şimdi sizlerin haykırışlarını duyarken hiç korku duymuyorum, yanızca hepsinin en vahimi olan şeyi hissediyor, sizin ve ulusumuzun adına endişeleniyorum. Sizler demokrat

değilsiniz. Donanmaya bir dönüp bakın. Orada bu adamları suçlu bulacak kimseyi göremeyeceksiniz. Onlar fırtınayı gördüler. Ben de gördüm. Sudaki adamlarsa çoktan öldüler, Tanrı onları korusun. Ancak sizlerin bu komutanları itham ettiğiniz asıl suç bu değil. Onlar bir başka nedenden dolayı suçlu. Onlar sizden üstün olanlar ve bu yüzden sizin korkak yürekleriniz asla bu adamları suçsuz bulamaz.

" 'Evet, bana bağırıp çağırın, Atina halkı, ama kendinizi kendiniz için tanıyın. İki yüzlü davranmayın. Eğer yasayı alaşağı etmek istiyorsanız, o zaman Khiron'un toynağı adına, bunu erkek gibi yapın. Siz oradakiler, fermanın yazılı olduğu dikili taşı yıkın. Ve siz, keskiyi kavrayıp yasa taşlarını kazıyın. Hepimiz yürüyelim! Güruh halinde Solon'un mezarına yürüyelim ve orada onun kutsal kemiklerini fırlatalım. Bu adamları tüm yasa ve kanunları hiçe sayıp suçlayarak yaptığınız tam olarak da bu zaten.' "

"Bu sözler, sevgili Jason, ya da bunlara benzer diğerleri o gün senin ağzından döküldü. Kalabalığın sana karşı kükrediğini duydun. Tıpkı, dakikalar sonra onların yasaya uymayan tekliflerini oylamaya koymalarını meclis başkanı olarak reddettiğimde bana yaptıkları gibi. Benim kellemi istediler, karımı ve çocuklarımı tehdit ettiler. Böylesi bir kine daha önce hiç tanık olmamıştım, bir savaşta kana susamış düşmandan bile duymamıştım. Ama ben pritane *yeminimi etmiştim ve hiçbir şekilde kanuna aykırı bir davranışta bulunamazdım. Senin de bildiğin gibi, bunun bir yararı olmadı. Halk yalnızca bir gün daha bekledi, benim sürem dolup, onların isteklerini yerine getirecek bir başkan gelinceye kadar yani.*

"Asıl nokta şu ki, sevgili Jason, hiçbir durumda -generallerin ya da benim suçlu bulunmamızda- suçlanacak olan kanunlar değildir. Aksine kanunu deviren halktır. Senin kanunu savunmanda haklı olduğuna inandığım sebepten dolayı, şimdi de ben ona iyice yaslanıyorum. Dostlarım! Kaçma ya da kaçırılma meselesini bir kenara bırakamaz mıyız?"

Uslandım ve teslim oldum. Sokrates şefkatle elini omzuma koydu. Benimle konuştu, ama herkese sesleniyordu.

"Demos kendini yönetebilir mi? Bilgi aşkının kişiden beklediği ideallerin -ruhun beden üstündeki önceliği, gerçeğin sorgulanması, tenin arzularının yönetilmesi gibi- sıradan güruh için yalnızca aykırı değil, aynı zamanda da anlamsız olduğunu hatırlamak yüreğini biraz rahatlatabilir belki. İnsanların büyük kısmı arzularını yönetmeye çalışmaktansa, onları tatmin etmeye uğraşır; onlara göre adalet, onların hırslarını engelleyen bir manidir ve tanrılar, onların korku, menfaat, kişisel çıkar yüzünden yaptıklarını saklamak üzere boş alametlerle ortaya çıkarlar. Demos, demos olarak değil, yalnızca bireyler olarak yükselir. Sonunda biri yalnızca kendini yönetir. Bu yüzden kalabalığı kendi haline bırakalım.

"Beni daha da üzen, Jason, senin umutsuzluğun ve bunun yarattığı durum: felsefeden uzaklaşman. Öyle görünüyor ki, sanki sen her şeye dayanabilirsin de, bu darbeye, benim yok oluşuma dayanamazsın! Hiçbir şey benim çabamın ve aslına bakarsan hayatımın boşa gitmesi kadar üzücü olmaz ve korkmama neden olamaz."

Şimdi ağlıyordum, ancak hâlâ gösterdiği tavra razı olmak için kendime hükmedemiyordum.

Sokrates, "Generaller davasının sona erdiği anı hatırlıyor musun," diye devam etti. "Genç Perikles'in arkadaşları olarak nasıl da, Baraton bölgesinin Ölü Adam Çukuru'nun dışında toplanmış ve subaylardan onun bedenini istemiştik?

"Perikles'in akrabaları Ariphron ve Ksenokrates, bedenini yurda taşımak için bir araç ayarlamışlardı. Karısı Khione onlara yol gösteriyordu. Oğullarını, bir el arabası kapıp gelmeleri için limana gönderdi. Bunları bilirsiniz, dostlarım. Her liman kıyısında iki ya da üç tane bulunur. Dönen gemicilere nezaket olsun diye hazırlanmıştır. El arabaları, Epimeletai ton Neorion *yani Amirallik Mülkü diye işaretlenmiştir.*

"Bu gemici el arabası üzerinde dostumuzun bedenini ana yurda taşıdık. Toplam yirmi kişiydik ve kalabalıktan korkmamız gerektiğini hissediyorduk. Ancak kimse yolumuzu kesmedi. Kana duydukları arzu tatmin edilmişti. Perkiles'in oğlu Ksanthippus en cesurumuzdu. Sadece on dört yaşında, grubun önünde dimdik ve kupkuru gözlerle yürüdü. On Birler'in onu Attika'dan çıkarma emri vereceklerini düşünerek babasının bedenini giydirmiş ve o gece annesinin saçını kesmiş ve onu yas kukuletasına bürümüştü. Perikles'in mallarına el konularak emir çoktan yerine getirilmişti. Hatırlıyor musun? Bulduğumuz kim ve ne varsa kendi evlerimize almak için toplandık. Ancak olan şuydu: İki gün içinde halk kendine geldi ve aklını oynattığının farkına vardı. Herkesi bir pişmanlık sardı, Adamlar gösterdikleri öfkenin farkına vardılar ve gösterdikleri aşırı tutku ve taşkınlıkları için dövündüler.

"Şimdi Khione kendini kadınların mevkiinde sınırlamayı reddediyordu. 'Bırakın beni durdursunlar,' dedi. Yas kıyafetleri içinde peçesiz olarak dışarı çıktı, Ona yaklaşacak kadar cesaretini toplayan birkaçına da günlerce tek kelime bile etmedi, Sadece kısacık saçlarını gösterdi.

"Anlıyor musun, Jason? O bir filozoftu. Eğitilmemiş, cesur yüreği, o anın gerektirdiklerini kavradı ve ona harekete geçecek cesareti verdi. Ne Brasidas ne de Leonidas, hatta Akhilleus'un kendi bile; böylesi muazzam bir metanet ya da ocak ve yurt için böylesi çıkarsız bir sevgi göstermemişlerdir. O halde, dostlarım, bilgi aşkını kendi çağrım olarak niteleyen ben, nasıl olur da bu kavram için ya da bu kadın için değersiz olan bir harekettin bir parçası olarak yer almaya göz yumabilirim? Söylemek gerekirse, uçurumdan atlayabilirim. Ve siz, dostlarım, kırpılmış saçlarla aynen onun karısı gibi kendinizi yollara vurabilirsiniz."

Bitirdim.

Kendi derin düşüncelerine dalmış Polemides, uzun dakikalar boyunca hiçbir şey söylemedi.

En sonunda, "Teşekkür ederim," diye konuşmaya başladı.

Sonra gülümsedi ve takım sandığından bir belge çıkararak, bunu bana uzattı.

"Nedir bu?"

"Bir baksana."

Giriş bölümüne bir göz attım. Bu benim genç Perikles için sunduğum savunmaydı, az önce Sokrates'in ağzından aktardığım savunma.

"Bunu nereden buldun?"

"Alkibiades'ten, Trakya'da. O da benim yaptığım gibi buna çok önem veriyordu. Bu, ordu arasındaki tek kopya da değil."

Yeniden boğazıma bir şey tıkandı. O sevgili insanları, benim olduğu kadar Polemides'inkileri de ancak anılarımızda yaşattıklarımızı hatırladım. Gece bayağı ilerlemişti: dinlenmek için odasına çekilen bekçinin ayak seslerini duyabiliyordum. Şimdi benim buradan ayrılmam için bayağı gürültü patırtı kopacaktı. Bırakayım gitsin, diye düşündüm. Karım endişelenmezdi, sadece dostlarımdan birinde geceyi geçirdiğimi düşünürdü. Benim içinde bulunduğum zor durumun farkında olan dostuma döndüm: Eğlenerek bana bakıyordu.

"Şimdi yaptığın antlaşmaya uymalı ve hikayenin sonunu anlatmalısın, Pommo. Yoksa devam edemeyecek kadar bitkin misin?"

Yüzünde garip bir ifade belirdi.

"Neden bu şekilde gülümsüyorsun?" diye sordum.

"Bana hiç 'Pommo' diye hitap etmemiştin."

"Öyle mi?"

Hikayesini bitirmenin onun için zevk olacağını söyledi. Ancak benim, dava için hazırlanma gereği olmadan, ilgimi kaybettiğimden korktuğunu itiraf etti. "O halde gemiyi limana yaklaştıralım ve tanrıların izniyle onu güvenle kurtaralım."

XXXXVII

HİKAYE SONA YAKLAŞIRKEN

Perikles ve generallerin infazı ile ilgili raporlar [Polemides devam ediyordu] Atina'dan geldiğinde, ben Teos'ta Ispartalı albay Philoteles'le beraberdim. Ispartalılar buna inanamıyorlardı. Önce Alkibiades görevden alınmış, şimdi de en iyi adamları ölüme gönderilmişti. Atinalılar çıldırmış mıydı yoksa? Bu konuda kısa bir tekerleme vardı.

İki gözlü Baykuş - adamlar
Mangırın sesine göre oylama yaptılar
Şimdi ise tek gözle oy attılar
Budalalıklarına doymasınlar

Gökyüzü Atina'yı, imparatorluğunun taşkınlıklarını kavrama yetisinden yoksun bırakmıştı. Köşebaşı kahinlerinin iddia ettiği gibi bunlar, imparatorluğun duyduğu aşırı kibire karşı Tanrı'nın cevabıydı.

Isparta'nın morali çok yükseklerdeydi. Atina'dan gelen firarlar ikiye katlanmıştı. O güz, Lysandros'un rıhtımlarından geçtim, insan Samos'ta gördüğü yüzlere rastlıyordu. Oradan gelen o kadar çok kürekçi ve yerli vardı ki... Gemiler bile aynıydı. Lisias'ın filo öncüsü *Karabatak Kuşu*, artık *Orthia* olmuştu. *Kedi Gözler*'den *Arginuses*'de ele geçirilen *Uyanık* ve *Deniz Yutuşu* şimdi *Polias* ve *Andreia* adını almıştı. Meyhanelerde insan dönemlik çalışanların anlaşılmaz sözlerini duymaya çoktan başlamıştı. Denizciler ve

deniz erleri savaş daha sona ermeden tesadüfi bir yok oluştan korkuyorlardı.

Atina son donanma filosunu da onarmıştı. Ayakta işeyebilen her adam, hatta Şövalyeler bile göreve alınmıştı. Generaller o kadar güçsüzlerdi ki, yağma bile edemiyorlardı. Pers altını içinde yüzen Ispartalılar her bir zararı telafi edip, savaşmaya devam ederken tek bir yenilgi Atinalılar'ın işini bitirecek gibiydi.

Samos'tan sonra Efesos'a atandım. Sicilimde cinayetten vatan hainliğine kadar uzanan her şuç varken nereye gidebilirdim ki? Kırmızı bayrağın altında, güvertede duran firariler, dönekler ve kaçaklardan oluşan kalabalık arasında kimsenin fark etmeyeceği başka neresi olabilirdi? Yeniden Telamon'u buldum. Yeni bir subay birliği Isparta'dan gelmişti, çoğu benim gençlik arkadaşlarımdı. Ya albaylıklarını kazanmış ya da bunu elde etmek için Doğu'ya gelmiş olanlardı.

Hizmetinde bulunduğum Philoteles, benim agoge takımımda, bundan yirmi altı yıl önce, büyük bir üzüntüyle babamın çiftliğinin yandığını bana haber veren çocuktu. Şimdi ise bir tümen komutanı olarak, yıllar önce yapılan haksızlığı telafi edeceğine yemin ediyordu. "Atina'yı aldığımızda senin yumruğuna başarı ünvanını yazacağım, Pommo ve küfürler savurmaya cüret eden kişilerin acı çektiğini göreceğim."

İşte, nasıl bir suikastçi olduğumu sana anlattım. Biz, Telamon ve ben, deniz erlerini eğitiyor ve beladan uzak durmaya çalışıyorduk. Navarkh olarak görevi sona erince Isparta'ya çağrılan Lysandros geri dönmüştü. Ephorlar onu Arakus emrinde amiral yardımcısı olarak atamıştı, çünkü hiçbir Ispartalı en yüksek komutaya iki kez getirilemezdi. Ancak Lysandros, adı konmasa da, her şekilde lider konumundaydı. Direktifleri arasında, şehirler içindeki siyasi direncin kırılması da vardı. Ispartalılar, kendi helotlarını yönetimleri altına almaktan edindikleri tecrübeyle, bu konuda en deneyimli ustalardı. Şimdi, Lysandros bu dehşet seferini yürütmeleri için onları, neodamodeis, azatlı Isparta kölelerini atıyordu.

Bu helotlar, Ispartalı subaylarının emrinde hiç de kötü birlikler oluşturmuyordu. Kendi başlarına ise kötü şöhretlilerdi. Vahşet olayları gün ışığına çıkmaya başlamıştı. Philoteles, Telamon ve benim de dahil olduğum, gizlilik içinde hareket etmelerine güvenilecek kişileri çağırdı.

Bize "geziciler" denmeye başlandı. Sistem bu şekilde işledi. Elimizde "af yasaları" diye adlandırılan fermanlar vardı. Bunların üzerindeki isimler; memurlar ve sulh yargıçlarını, donanma ve ordu subaylarını, Atina yönetimi altında sorumluluk gerektiren görevlerde bulunan ve "özgürlük" karşıtı görüşlere sempati duyan herkesi içeriyordu. Isparta gözünde bunlar, en basit ve yalın haliyle vatan hainleriydi. Makbuzlar, ölüm fermanlarıydı. Tutuklanmayı infaz takip ediyordu... anında ve oracıkta.

Şefkatli olmaya çaba gösteriyorduk. Adama, günah çıkarması ve vasiyetini yazması için zaman tanıyorduk. Eğer iç kısımlara kaçarsa, onu kovalamak durumunda kalıyor ve geri getiriyorduk. Bedenine mümkün olduğu kadar zarar verilmiyor ve cesetler gömülmeleri için akrabalarına bırakılıyordu. Devletin onayladığı bu cinayetin bir adabı vardı. Adamı, sokak ya da pazar yeri gibi; gururunun bir yaygara çıkarmasına engel olacağı yerlerde bulup götürmek en iyisiydi. Uygun bir tutuklama gerçekleştiriliyordu. Silah kullanılmıyordu. Durumun farkında olan adamın kendi de ağırbaşlı davranıyordu. En cesurları alaylı sözler sarfediyorlardı. İnsanın elinden, onları takdir etmekten başka bir şey gelmiyordu.

İnsanın böyle bir durumda kendisini nasıl hissedebileceğini sorabilirsin. Onurlu birlikler olarak, bu insanları götürürken insan kendinin bir kasap olduğunu fark ederek utanır mıydı?

Telamon kendi adına gözünü bile kırpmaz ve tüm yaptıklarını küçümserdi. Ona göre bu iş tatsız olmasına rağmen, kuşatma operasyonunda ya da burçların inşasında görev almak kadar savaşçının görevinin bir parçasıydı, görevinin bir başka yüzüydü. Kurbanlara gelince, onların mezarları kazılmıştı. Onların bu talihsiz yok oluşlarını hızlandıracak bizler olmazsak, bunu başkaları, hem de daha özensiz olarak yapacaktı.

Atina'nın mezarı da kazılmıştı. Çocuklarım ve kardeşimin çocukları, halam ve yengem ve eğer umurundaysa Eunis için, şehir düştüğünde orada olmalıydım ve onların korunması için yeterli bir konumda olmalıydım. Böylesi bir kendi kendini aklama, olası dehşet anının bir parçası olmak demekti. Biliyordum. Umursamıyordum.

Bir gün Telamon ve birliğimiz, koydaki kadınlarla eğlencedeydik. Savaşın yendiği kuzeyden bir savaşçı, tutukluları kıyıya getirmemiz için bizi sürükledi. Uzun gemi geldiğinde, astsubayın kızıl saçlarını ve ela gözlerini gördüm.

Bu, Endius'un adamı, Sıkı Vuruş'tu.

Adamın sakallarına ak düşmüştü ve omzunda kızıl bir pelerin vardı. Artık hizmetteki bir genç değildi, salınmış ve azat edilmişti. Onu tüm kalbimle kutladım. "Peki yılın bu zamanında yenilen kuzeye doğru bu yolculuk da neden?"

"Hellespontos'taki Endius'a gidiyorum. Kendisi şimdi orada, Alkibiades'le antlaşmaya varmak üzere."

XXXXVIII

TRAKYA'YA DOĞRU

Telamon'la birlikte, Ispartalılar'ın gözünden düştüğümüzü görmeyi bekleyerek Teos'a döndük. Bizim gibi görevleri yapanlar için zaman zaman böyle tasfiye hareketlerine gidilir. Philoteles bir sonraki rotadan önce önümüze bir engel çıkardı ve "durumu değerlendirmek" üzere bizi kuzeye yolladı.

Boğazların yakınında Alkibiades'in, Ornoi, Bisantes ve Neonteikhos'ta üç kalesi vardı. Bunlar söylendiğine göre, Samos donamasında yağma edilenlerle birlikte, onun için Timandra tarafından ele geçirilen kalelermiş. On iki aydan kısa bir süre içinde Atina'nın son kanının da akacağı aynı Aigospotamoi boğazında karaya çıktık.

Odrisiali Trakyalılar, kendi topraklarına ayak basan her yabancıyı istisnasız gözaltına alıyorlardı. Takım çantasına el koyuyor ve sarhoş olmasını emrediyorlardı. *Koroessa* adındaki içecekleri ateş kadar etkili, tatlı bir içkiydi, reçine gibi koyu bir kıvamı vardı ve sek içiliyordu. İnsan bunun etkisine dayanamayıp pes ediyor ve sersemleşiyordu. Bu, onların sizde var olanı *aedor*, yani "rüzgâr" ya da "nefes" dedikleri şeyi tespit etme yollarıydı; bu onlara göre bir adamın en üstün ve her şeyi kapsayan özelliğiydi. Bizden önce karaya çıkan iki geminin yolcularıyla birlikte bu işe giriştik. Üç beyefendi, açıkça nefessiz kaldılar. Odrisialılar, onları hemen bir sonraki gemiyle gönderdiler. Yurtlarına girmesine açıkça izin vermemişlerdi.

İç kısımlardan bize yol göstermek için refakatçiler geldi. Bunlar delikanlılardı. Tilki derisinden botları ve gümüş at başlıkları olan at-

lılardı. Onların coşkusuna imrenen Telamon "Hangi prense hizmet ediyorsunuz?" diye sordu.

Rehberimiz "Prens Alkibiades," diye belirtti.

Delikanlı Demir Dağlar'ın doğusundaki kabilelerden yağmalanarak elde edilen, efendisinin zenginliğinin dört yüz talenti aştığını övünerek söyledi. Eğer bu doğruysa, Alkibiades şimdi son acil durum kaynağını da tüketen Atina hazinesinden çok daha fazla malvarlığına sahipti. Delikanlı, Ispartalı ve Persler'in ona dalkavukluk ettiğini söyleyerek böbürleniyordu ve Prens Seuthes de onun yaptırımlarına itaat ediyordu. Ne tür ordulara komuta ettiğini sorduk. Cevabı, en ufak bir kar tanesinde hemen eriyip gidecek vekiller, atıcılar ve dönemlikler olarak bekliyorduk. Genç, "Hippotoksotai!" diye Yunanca cevap verdi. Atlı okçular. Bu çılgın haberler karşısında bir an birbirimize baktık. Birkaç mil sonra rehberimiz fundalık bir vadiye tepeden bakan yerde atlarımızı dizginledi. Önümüzde Atina'yı yutacak büyüklükte bir alan uzanıyordu, Çim alan, toynak izleriyle parçalanmış ve kamp enkazı ile bir baştan bir başa dolmuştu. Kadınlar ve köpekler çöpleri eşeleyerek ortalıkta dolanıyorlardı. Büyük el arabaları, kurbanlar sunmak için ortalığa yayılmıştı. Askerlerin teftiş için geçtiği tezgâhları ve binleri bulan atlara su sağlamak için bentlerle kesilerek oluşturulmuş göletleri görebiliyorduk.

Delikanlı "Hippotoksotai!" diye tekrarladı.

Tüm gün boyunca at sırtında yol aldık. Trakya'nın bu kısmı tamamen ağaçsızdı. Bunun yerine tüm arazi, soğuğu seven, bodur, çiçekli çalılarla kaplıydı. Bu fundaya benzer sarmaşıkların oldukça hoş, kırmızı meyveleri vardı ve üzerinde atların süratle koşabileceği ve insanın, hayvan derisinden kürküne sarılmış bir halde bir çocuğun mutluluğuyla uyuyabileceği bir halı gibi uzanıyordu. Tezekli derecikler, öne doğru asılı gibi duran tümseklerin altında akıyordu. Bu su öylesine soğuktu ki, dişlerinizi uyuşturuyor ve parmaklarınızı hissiz bırakıyordu. Kabile toprakları, bu akarsularla çevriliydi. Birinin atını diğerinin toprağında sulaması savaş ilan etmek demekti

ve aslına bakılırsa savaş ilen edeceklerinde de gerçekten böyle yaparlardı.

Trakya'da kışın bile pireler bolluktaydı. Sakallardan yatak örtülerine kadar her yeri istila etmişlerdi. Buzun içine dalmamış olan hiçbir şey onlardan kaçamıyordu. Atlar kavruk, ama ham deriydi; tüm gün boyunca kendi ağırlıklarını taşıyor ve denizin kenarına gelmenin ya da bunun tuzlu tadını hissetmenin dışında, ki bu onları çılgına çeviriyordu, hiçbir şeyden korkmuyorlardı.

Kendi adıma ben, karaya çıktığımda, son derece üzgün bir ruh hâli içindeydim. Burası beni neşelendirdi. Ölüp cennete gitmeye benziyordu. Yaşananlardan daha kötüsü olamazdı zaten, böylece insan neşeleniyordu. Bunun Alkibiades üzerinde de benzer bir etki yarattığına inanıyordum. Halkın enerjisi vardı. Tanrıları, insanı canlandıracak kadar kabaydı. Ve kadınlar... Kültürleri yağmalarken bir adam yok etmeyi istemediği her şeyi de beraberinde götürür. Bu pire yenikleri, kızkardeşler, anneler, kızlar ve eşler gibi; her biri bela için kaşınarak dolanıyorlardı. İnsan, benim gibi bir öyküsü olan bir adamın kadın cinsine karşı olan arzusunun yittiğini düşünecektir. Ancak bu, bir komutanın bacakları arasında bulunan ve yönetilemeyen doğasını oluşturur. Öyle ki, hayat ya da en azından bir kıvılcım, her seferinde onu geri döndürür. Kendimi yeniden seferde bulduğum için memnundum. Askerin hayatını yaşamış kişi beni anlayacaktır. Trakyalı bir kadının süt için bir kancığı sağmasını izliyordum (Bebekleri yesin diye yulaf lapası yapmak için köpeğin sütünü darıyla karıştırırlardı), aniden bir şeylere karşı ilgi duyduğumu fark ettim. Varolmanın en büyülü sırrı buydu işte: Olduğu gibi kabul edip hâlâ buna sıkı sıkıya sarılmak! Varoluş, her şeye rağmen, yüreklerimizi yeniden canlandıracak yöntemler buluyordu.

Tarkya'da rüzgâr ve gökyüzü için kullanılan kelime aynıydı: *aedor*, bir tanrı adıydı, ne dişil ne de erildi. Cinsiyetin olmadığı, çok eski bir çağdan olduğu söylenirdi. Trakyalılar dünyanın toprak tarafından değil güçlü ve sonsuza uzanan gökyüzü tarafından korunduğuna inanırlardı. Şu ilahiyi söylerlerdi:

Toprak ve denizden önce gök
Sadece gök vardı, onlardan önce.
Senin içinde bile, insanoğlu, önce aedor *nefes alır*
Ve en son o seni terk eder.

Trakya protokolünde rüzgâr kutsal bir maddeydi. Yerliler "rüzgâra karşı ilerlemenin" ya da "burnunu ona çevirmenin" hep farkında olurlardı. Mahalleri rüzgârın estiği yöne göre adlandırırlardı. Savaşçı hiçbir adam kendisinden daha iyi olanın rüzgârının ötesinde olamazdı. Asil olan rüzgârını arkasına alır; daha aşağıda olan ise yüzünü ona verirdi.

Kamplar rüzgârla kurulur ve bir prensin maiyeti rüzgârla toplanırdı. Seuthes'in emrindekiler yüz kadardı, her biri Pers mahkemesindeki kadar titiz bir hiyerarşi ile liderinin etrafında görev alırdı. Trakyalı şövalyelerinin düzenine başkanlık edebilen, yalnızca bir yabancı vardı. Onun adını söylememe gerek var mı?

Kıyıdaki kalesinin yanından geçtik. Soğuk Sığ Geçit denen ikinci sıra dağların ötesindeki iç kesimlerde onu arıyorduk. Rehberimizin bizi bilgilendirdiğine göre kendisi dağların ardına, *salidonise* yani düşük mevkili lordun bağlılık yemini edeceği av partisi ve dinsel törene gitmişti. Burada Ispartalılar, Endius'un elçileri, Alkibiades ve Seuthes'in onlara müttefiklik teklif eden ordularını değerlendirmek üzere ona eşlik ediyorlardı. İki gün boyunca kimseyle, koyun güden çobanlarla bile karşılaşmadık. Misafirperverliklerini göstermek üzere kişinin ihtiyacı olan şeyi almasına izin veriliyordu. Sonra sabahın ilerleyen saatlerinde tek bir atlı ufukta, bizden bin fit ötede belirdi; genç bir tanrının korkusuz zarifliğiyle bize doğru ilerliyordu. Biz ona doğru tırmanırken atlı da tepeden aşağıya iniyordu.

Ancak prens daha yakına geldiğinde, onun erkek kıyafetleri içinde bir kız olduğunu gördük. İnsan, kızın kısrağının ışıltısı ve büyüklüğü karşısında donup kalıyordu. Başına bağladığı samur kürkü pırıl pırıldı; tüyleri rüzgarda kızın yüzünde uçuşuyordu.

Rehberimiz "Burada kalın" diye buyurdu. "Yere bakın." Kızı selamlamak için tırıs gitti. Uşaklar bize yetiştiler. "Kim bu küçük serçe?" diye Telamon sordu.

Bizim genç "Aleksandra" diye cevapladı.

Bu Seuthes'in kadınıydı, sadece onun yatak eşi değil aynı zamanda karısı ve kraliçesiydi de. Birliğimizin varlığını tanımak lütfunda bile bulunmadı ve rehberimizle ayrıca konuştu. "Kadınlar Trakya'da yalnız başlarına mı yolculuk ederler," diye sordum.

"Ona kim saygısızlık ederse, efendim, kendini kargalar için yem yapar."

Bir başkasının kadınına asla bakmamamız için uyarılmıştık. Ancak, bu durumda bakmamak imkansızdı. Prensesin en az kürkü kadar parlak olan saçları ışıldıyor ve gözleri de mücevherler gibi buna eşlik ediyordu. Atını da sanki şehirli bir kadının kıyafetini seçtiği gibi seçmiş sanırdınız: gözleri ve derisiyle öylesine uyum içerisindeydi ki... At da sanki bunun farkındaydı, böylece ikisi, hayvan ve kadın, özel bir asaleti olan tek bir yaratık oluşturuyorlardı ve her ikisi de bunun bilincindeydi.

O gece Alkibiades'in kampına ulaştık. Endius da, yanında Asiller, albay ve daha kıdemlilerden oluşan bir birlikle oradaydı. Seuthes içerilere gitmişti. Alkibiades dört ulusa, otuz bir adama, Persopolis'in batısının en büyük ordusuna kumanda ediyordu.

Ertesi gün talimi izlemek için gittik. Orada bulunan atlı ordular beş bin kadar Odrisialı ve Peaonialı'dan oluşuyordu. Diğer on bini ise Skithialı okçular ve taş atıcılardı. Kadroda hizmet veren Yunan subayları, ovanın en güçlü noktasına sahte bir kale dikmişlerdi, geniş alan karda dize kadar yayılıyordu ve karşıda da Trakyalı kavimleri takip ederek, hurdaları eşeleyen vahşi köpeklerden oluşan ordu sıraya dizilmişti. Egzersiz, güneyden saldıracak iki süvari kanadını gerektiriyordu. Bu sırada piyadelerle güçlendirilmiş üçüncü de kuzeyden saldıracaktı. Çok vakit geçmeden olay kana susamış bir hale dönüştü. Trakyalılar bu egzersizin anlamını kavrayamamışlardı. Ciddi ciddi ateş etmeye başladılar ve çileden çıkmış Yunan su-

bayları da onları dağıtmak durumunda kaldı. Vahşilerin sadece tek bir amacı vardı: kişisel cesaretleri ve at üstündeki hünerleriyle prenslerini etkilemek. Sıçramakta olan atların üzerinde mızraklarını ve baltalarını savurarak gidenler, hayvanların boyunlarının ardından ateş saçan oklar atanlar göze çarpıyordu. Yalnızca bir mucize bir kan gölüne engel olabilirdi ve şimdi idman kesilmişti, her bir bataklık atı silahlarını geri istiyordu. Takım çantalarını geri isteyerek kavgaya tutuşan sözde kahramanlar bu saç saça başbaşa kavgada iyice alçalıyorlardı.

Karanlık bastırdıktan sonra yapılan içki alemleri ve çiftleşmeler, olayı betimlememi imkansız kılıyordu. Şenlik ateşleri ova boyunca yanıyor, etrafında zil ve tam tam eşliğinde siluetler hoplayıp zıplıyorlardı. İnsanın bu vahşi ve özgür insanlara aşık olmamasına imkan yoktu. Ancak kamp boyunca yürüyüp, sırılsıklam sevişen kaba saba genç adamların olduğu yere gidince, bu dünya üzerindeki en cesur savaşçılardan oluşan bu büyük ordunun tarihin kutusuna neden tek bir çizik bile atamadıkları anlaşılıyordu. Köpekleri bile daha disiplinli hareket ediyordu.

Endius ve Telamon'la birlikte, Alkibiades'in uyanık olduğu podiliona döndük. Hayvan derisi ve çimenlerle kaplı bu barakalar halka şeklinde, alçak ve son derece ferahtı, öylesine kazılmıştı ki, insan bir porsuk mağarasına kadar inebiliyordu. En rüzgârlı günlerde bile bir çorba kazanının ateşi burayı sıcak tutabiliyordu. Mantitheus ve Diotimus da oradaydı, yanda Kedi Gözler, Damon ve Nestorides de kürklerine sarınmış oturuyorlardı ve de Samos donanmasından tanıdığım bir düzine nitelikli subay da oradaydı.

"Hoşgeldiniz, haydutlar ve korsanlar," diye Alkibiades topluluğu selamladı. Politik konuşmalar gece boyunca devam etti. Aralarda uyukladım. En sonunda şafak vaktine doğru barış görüşmeleri kesildi ve isin içinde bocalayan Alkibiades beni de dışarı, açık havaya çıkardı.

Karımın ölümünden ve benim için çıkartılan ölüm fermanından haberdar olmuştu. Söylenecek hiçbir şey yoktu ve o da bunu de-

nemedi. Bunun yerine, demir gibi donan arazinin üstünde, yanımdan yürüdü. Hiçbir savaşta ya da hiçbir tehlikeli durumda, onun yanında hissettiğim heyecan ve telaşı hissetmemiştim. Her şeye rağmen, insan onu hayal kırıklığına uğratmaktan korkuyordu. Bunu anlıyor musun, Jason? Onun azmi o kadar ürkütücü, zekâsı o kadar keskindi ki, insanın sadece aptal durumuna düşmeden ona danışması için bile tüm kaynaklara başvurması gerekiyordu. Kampta, uyuklayan adamları gösterdi. "Onlar hakkında ne düşünüyorsun?"

"Ne olarak?"

Kahkahası havada yankılandı.

"Savaşçı olarak. Bir ordu olarak."

"Ciddi olamazsın?"

Yürürken, aklından geçenleri anlattı. "Atina'nın denizde başarı kazanmasına engel olan, onun sahip olmadığı şey, bir süvari birliğidir. Biriktirdiğim parayı unut."

Alkibiades "Süvari birliği para demektir," diye devam etti. "Bana Sardis'i verin ve ben de bizi Susa'ya taşıyacak ve Persopolis önlerinde kamp kurmamıza yetecek parayı vereyim."

Şimdi gülen bendim. "Peki bu yenilmez taburları kim eğitecek?"

"Sen tabii ki." Elini omzuma koydu. "Ve dostun Telamon ve şu anda burada olan ve daha sonra gelecek Yunan ve Makedon subayları."

Bir zirveye çıktık, buradan kırk mil karşıda, ışıltılı deniz görülebiliyordu. Ege için iki güç çarpışıyor, diye Alkibiades başladı: Bir yanda Atina, diğer yanda ise Persler ve Isparta. "İşte şimdi de üçüncü bir güç: Karşı konulmaz bir güç. Hangi ulus Trakyalılar'ı nüfus olarak geçebilir? Hangisi savaşa bu kadar düşkün? Kimin bu kadar çok atı var ya da hangileri bu kadar hızlı? Trakya bunların tümüne sahip. Eksik olan sadece..."

"Sensin."

Bu taraflardan biriyle ittifak kuracak üçüncü gücün sonucu etkileyeceğini söyledi. Şimdilerde Persli Tissaphernes ile gizli görüş-

meler yapıyormuş. bu adamın kolu kanadı Sirus tarafından kırılmış ve bunu ona ödetmek için yanıp tutuşuyormuş. "Tissaphernes, Lysandros'tan nefret ediyor ve Kral Darius ölür ölmez, çok açık olduğu gibi, Sirus'un başına geçeceği Taht'ta kin tohumları ekecek. İşte bu yüzden prens kendini Lysandros'un kanatları altında saklıyor. Ancak planı işe yaramayacak. İspartalılar Pers altını alabilir, ancak asla Pers hizmetine girmezler; bu, Lysandros'un bile onların yutmalarına izin vermeyeceği bir lokmadır. Agis için onu alaşağı ederek Endius'un öfkesini kazandı. Hiçbiri Atina olmadan hareket edemez ve Atina'da, benim dışımda, yüksek sesle Lakedaimon adını ağzına alacak mideye sahip hiç kimse yoktur. Her biri kendi kişisel nedenleriyle Üçüncü bir Güç'e bel bağlamak durumundadırlar ve hatta eğer böyle bir güç yoksa bunu yaratmak durumundadırlar.

Peki ama Atina'ya nasıl gelecekti? "Bu iki kez yanmış bir köprü, Alkibiades. Demos senin tarafından sunulan bir sefere, ya da bir teşebbüse ya da söze, asla razı olmaz.

Hemen cevap vermedi, bunun yerine kampın dışına bir baktı. Yavaş yavaş uyanmakta olan buz tutmuş arazilerdeki işçiler, efendilerinin çadırlarının önündeki karı kazımaya başlamışlardı. Seyisler ise atlar ve yük hayvanlarına yem atıyorlardı, bunun sonucunda kamp sakinlerine böğürtü ve anırtılardan ibaret bir yaygara gibi gelen ancak çiftçilere horozun ötmesi gibi gelen sesler çıkıyordu.

Buraya bakan herkes, yirmi altı yıllık savaş sonrasında onu bu kurak topraklara taşıyan kaderi sorgulardı. Ancak onun için böylesi bir düşünce düşünülmeyecek kadar yabancıydı. Onun üzerinde durduğu yer sonsuzdu, sonsuz olmak zorundaydı, burası kainatın hem ortasında hem de eksenindeydi.

"Kimsenin Atina'ya ihtiyacı yok. Onun en iyilerini yanıma çekeceğim, birer birer, seni yanıma aldığım gibi. Şuraya, kampa bir bak. Çoktan dünyadaki en yetenekli deniz kadrosuna, en cesur süvari komutanlarına, en becerikli tersane işçilerine sahibim. Para, gemicileri satın alır. Seuthes'in keresteleri ise gemileri yapar."

Evet, eğer onu kontrol edebilirsen.

"Seuthes zeki, Pommo, ancak o bana karşı hayranlık ve korku duyan bir vahşi. Savaş boyunca nereye gittiysem, seferin bağları da beni takip etti. Şimdi beni Trakya'ya kadar da takip edecek; onu buna mecbur bırakacağım. Seuthes bunu kendi başına çağıramaz ve o da bunu biliyor. Zaman geçtikçe bu bana nüfuz sağlıyor. Ordu onun olabilir, ama bunu komuta eden kim, buna dikkat et."

Uyanmakta olan kampı işaret etti.

"Alkibiades!"

"Komutan!"

Yüzbaşılar ona sesleniyor; kıdemli subaylar atlarını onun geldiği yola doğru mahmuzluyorlar; diğerleri de emirlerini almak için ilerliyorlardı.

Alkibiades "Boğazları alacağız" diye devam etti, Bizantion'daki Hellespontos'u kast ediyordu, bu sayının onda biriyle zaten bu fethi daha önce gerçekleştirmişti. "Ancak Atina'nın tahılını kesmeyeceğiz, onlara imtiyaz da tanımayacağız ancak kendi isteğimize göre onlara tahıl sağlamaya devam edeceğiz."

Bunu yapacaktı, görebiliyordum, ben de onunla olmalıydım. Ancak rüzgâra tapan ve kanunsuz olarak gelip giden bu vahşilere kim hakim olacaktı. "Sen bile Alkibiades, onların sana bağlı kalacağını düşünecek kadar kibirli olamazsın."

Acıyla bana baktı. "Sana kırıldım, eski dostum. Sen de bu Trakyalılar kadar senin ve onların karşınızda duran şeyi göremeyecek kadar kör olabilir misin?"

Bu ne olabilirdi ki?

"Onların kendi üstünlükleri."

Onları bunun için harekete geçireceğini söylüyordu. "Benim kaderim için değil, kendilerininki için bunu yapacaklar, Pommo. Çünkü onların ulusları, havalanmaya ve konmaya cüret edemeyen bir kartal gibi gök yüzünün derinliklerinde süzülüyor. Ben onlara bunu vereceğim. Ve onlar da bunu kavradıklarında, tüm tanrılar adına, gösterdikleri kudret tüm dünyayı değiştirecek.

Onun delirdiğini ya da vahşileştiğini anlatan öyküler duymuş olmalısın, Jason. İnsanlar, onun zil ve tef eşliğinde tüm gece dans ettiğini söylediler. Sek içtiği içkiler onun düşünce gücünü yok etti. Ben kendim onun atının, kızılağaç koruluğunda, Aleksandra'nın kısrağının yanında bağlı olduğunu gördüm. Seuthes'in önce uzak durmasının sonra da düşman olmasının altında yatan neden budur. Atina, oğullarına vatandaşlık hakkı tanıyarak ve onun sarayına şairler, müzisyenler hatta berberler göndererek utanmazca prensi elde etmeye çalıştı. Sonlara doğru, raporların belirttiğine göre, bu tip yolsuzluklar Alkibiades'in konuşmalarına da sızmıştı. "Övgünün simyası" ve "aracılık etmenin açıklığı" gibi, özellikle ikincisi, üstüne basa basa belirtiyordu, tanrılar ve ölümlülerin birbirlerine karıştığı ve toplandığı bir alan kuracaktı. "Mitosa komuta ederek" yönetilmeyi garantiledi ve felsefesini "arete politikaları" olarak belirtti.

Kendini, üçüncü şahıs olarak adlandırdığı ve kendi ruhunu sanki bir tanrıymış gibi gösterdiği de söylendi. Büyücü ve sihirbazları elinde tutuyordu. Güneşi durdurabileceğini iddia ediyordu. Bazılarının dediğine göre, kendi bedenine zarar veriyor, bu maddeyi atılacak bir kılıf olarak görerek küçümsüyordu. Tüm gece boyunca Hekate ve Gereklilik tanrılarına kurbanlar adadığını birkaç kez gördüm. Timandra'nın bu siyasal görüş ayrılığında onun danışmanı olduğu ve aslında onun da bir kadın değil, bir dişi şeytan, cehennemden gelen biri olduğunu söylüyorlardı. Ona köle olan, adamlar iddia ediyordu, Alkibiades halkını hayalini kurduğu her şeyden uzaklaştırmış ve bu görülen hayaletlerin anlamı hakkında kehanette bulunması için tüm büyücüleri çağırmıştı. Bir keresinde uçabildiğini ve civadan kanatlarla Phthia'ya doğru süzülüp orada Nestor ve Akhilleus ile görüştüğünü iddia etmişti.

Baharda, gemi direkleri ve keresteler alınması için beni Makedonya'ya gönderdi. Orada rastlantı eseri, Aslan'ın kamp eşi olan Berenis'le karşılaştım, yük arabacısının karısıydı. Sirakuz'dan bu yana inanılmaz acılar çekmişti, ancak tüm bunlar boyunca sevgili-

sinin historia'sını saklamıştı. Bunu, kocasının oyduğu takım sandığıyla birlikte bana verdi, historia'yı hâlâ o sandıkta saklıyorum. Adamı sevdim. O da selefi gibi yontulmamış bir kalastı. "Aşağı güneyden", işten gelmişti. Attika açıklarından gizli mallar taşıyordu. Atina'nın kendi generalleri, onun söylediğine göre, felaketin geleceğinden o kadar emindiler ki, kendi taşınabilir mallarını kaçırıyorlardı.

Aigospotamoi'deki son felaketle ilgili rapor geldiğinde hâlâ, Pella'da Makedonya'daydım. Savaştan günler önce, Lysandros'un Lampsakus'u almasından ve iki yüz on savaş gemisini Konon'un yüz seksen gemisinin önünde boğazlardan çekmesinden sonra, Alkibiades kalesinden, yurttaşlarının filolarının durduğu boğaza gelmişti. Söylediklerine göre üzerinde tilki derileri varmış, beline kadar uzanan saçları dağınıkmış. Ondan daha da vahşi, Odrisialı kırk atlı onun koruyuculuğunu üstleniyormuş. Eğer Atina'nın generalleri ona izin verirse, elli bin at ve atlı getireceğine ve Lysandros'a karada saldıracağına yemin etmiş. Onlar için Lampsakus'u ele geçirecek ve karşılığında hiçbir şey istemeyecekmiş. Ancak onu geri çevirdiler.

"Artık burada komuta etmeyeceksin, Alkibiades." Bu, general Philokles'in konuşmasıydı, bu adam, savaş taktiği olarak tutsak alınan her bir düşman gemisinin tayfalarını listeden çıkarmayı öne süren, Atina meclisinin de kabul ettiği alçaktı.

Böylece Alkibiades üçüncü ve son kez kendi yurttaşlarının oluşturduğu topluluktan uzaklaştırıldı. On altı ay sonra onu öldürme görevi verilen birlik bu aynı topraklarda onun peşine düştüğünde, Endius üzüntü içinde, bir zamanlar Alkibiades'in laneti ve dehası olan ve tüm hayatı boyunca inandığı bu karışıklığa dikkat çekti.

"Uluslar onun yanında çok çelimsiz kalırlar. Kendi tasavvuru, devletleri geçer ve onlar onun gözünde cüceler gibi kalırlar. Elbetteki haklıdır, işte bu yüzden gitmesi gerekti. Çünkü onun gördüğü gelecektir, şu anda var olan şimdi ise ne şimdi ne de sonra buna tahammül edebilir.

XXXIX

AEGOSPOTAMİ

Hikayemiz şimdi ulusumuzun parçalanmasına yol açan o yenilgiye doğru yol almakta. Eğer bu öykü, yenilmek ve yenmek arasında gidip gelen savaş gelgitlerinden ve son ana kadar belirsiz kalan bir sonuçtan ibaret olsa ve en sonunda muazzam bir yaıgınla noktalansa hiç şüphesiz daha iyi bir öykü olurdu. Ama senin de bildiğin gibi, savaş yıllar önce kaybedilmişti.

Lysandros'un hakkını vermek gerek. Bu zafer, her ne kadar onurdan yoksun da olsa ustaca bir kurnazlık ve sabırla şekillenmiştir, disiplin ve kendi kendine hakim olmanın ve düşmanın güçsüzlüğünü akıllıca değerlendirmenin bir sonucudur ve bu olayın düşmanın kendi kendisini yok etmesine neden olmuştu. Lysandros bekledi, meyve olgunlaştı ve dalından koptu. Kimse bunu ondan alamazdı. Kimsenin yirmi yedi yıl süren savaş boyunca hatta ondan da fazla korumayı başaramadığı bu zaferi, ülkesi ve müttefikleri için kazandı.

Savaştan önceki kışın büyük bir bölümünde Trakya'da kaldım. Lysandros'un adamlarının Miletus'u altettiği ve tüm demokratları kılıçtan geçirdiğini duyduk. Karya'da bulunan Atina müttefiği, Iasus'u alarak, askerlik çağındaki tüm erkekleri katletmiş, kadınları ve çocukları köle olarak satmış ve şehri yerle bir etmişti.

O son kış boyunca Alkibiades, attan düşmesinin neden olduğu acıları çekti. Aylar boyunca yürüyemedi; sandalyesinden kalkmak bile onun acıyla bembeyaz olmasına neden oluyordu. Vahşi halkların güçsüzlüğe hiç tahammülleri yoktur. Medokus ordusunu ala-

rak kampı terk etti; Seuthes de onu takip etti. Prens Aleksandra'yla olan ilişkisinden dolayı Alkibiades'ten nefret etmesi beklenen prens, onun en sadık savunucusu olduğunu kanıtladı. Onun Paktye'ye kadar sedyeyle taşınmasını sağladı, ona bir şahinci, kurban etmesi için hayvanlar ve kendi özel doktorunu gönderdi. Ona et, şarap ve diğer ihtiyaçlarını sağlaması için beş kasaba hediye etti. Gücünün ve heyecanının yeniden yerine gelmesi için ihtiyacı olan gıdanın ne olduğunu sorduğunda, Alkibiades, Mantitheus, genç Druses ve Kanokles'in emrine verilmek üzere üç alay istediğini söyledi. Bunları hareketli, elit bir birlik olarak eğitmişti, ancak şimdiye kadar kimse bunun farkında değildi. Hem kürek çekebilirler hem de ağır piyade olarak savaşabilirlerdi. Her biri kendi savaş takımını ve zırhını taşır, zırh taşıyıcılarına ve levazımcılara gerek duymazlardı. Medokus bunları sayı olarak çok önemsiz miktarda olduğunu söyleyince, Alkibiades bir ay içinde sayılarını üç katına çıkarabileceğini ve bunun hiç maliyeti olmayacağını bildirdi. Sadece onları savaş renklerinde giydirecek ve Demir Dağlar'a gönderecekti. Gençlerin çoğu bu kıyafetin görkeminden etkilenecek ve onlara katılacaktır, o da sayıyı on bin hatta bir onun kadar daha arttıracaktı.

En sonunda ilkbaharda sırtı daha iyiye gitti. Ata binebiliyordu. Trakya klanları Arkturus'un uyanışında bir araya toplandılar ve bu festivalde Alkibiades at yarışlarında yer aldı ve kırk altı yaşında bir kez daha tacı kazandı. Bu onu yeniden forma soktu.

Lysandros, Lampsakus'u ele geçirmişti; öylesine yakındı ki, pussuz bir günde, boğazlardan onu görebiliyordunuz. Şimdi ise Alkibiades'in kalesi altındaki kıyıya doğru Atina'nın son donanması da, yanında o makus talihi de taşıyarak, geliyordu; komutada Konon, Adeimantus, Menander, Philokles, Tideus ve Kephisodotus vardı.

Polemides'in bu sefer hakkındaki raporu doğal olarak kısa tutulmuştu, bunun nedeni sadece kendisinin o sıralarda gemi

keresteleri için Makedonya'ya gönderilip orada bulunmaması değil, aynı zamanda da bu olayın sonucunu zaten çok yakından bilen birine, yani bana hitap etmesiydi. Senin daha iyi anlaman için, evlat, hikayeye ben devam edeyim ve kahramanımızın bana hitap ederken atladığı noktaları sana anlatayım.

Aigospotamoi, Lampsakus'tan bakıldığında Hellespontos'un tam karşısında yer alır. Burası bir liman değil, olsa olsa gemilerin durup demir atacakları bir yerdir. İki küçük köyden oluşur, bir pazarı bile yoktur. Rüzgâr kuzeydoğudan eser, sürekli ve güçlüdür; çarpıntılı bir akıntı boğazın hemen yanından akarak, gemilerin suya inmesini olduğu kadar, karaya çıkmasını da zorlaştırır, öyle ki, akıntıya kapılan gemiler önce kıç taraflarını yaklaştırmak durumunda kalırlar. Kumsal ise iki yüz yirmi yardayı aşar, gemiler otuz bin kişilik bir kamp için fazlasıyla yeterlidir. Ancak, bunlar akşam yemeklerini yemek için Sestos'a kadar dört ya da beş millik bir kır yürüyüşü yapmak durumundadırlar. Aigospotamoi'de su oldukça elverişlidir, ancak suların yükselme zamanlarında haliçin çeyrek mil kadar içlerine girer. Bu barınılmaz burunda kamp yapmak, özellikle de müttefik Sestos şehri bu kadar yakınken, aptallık gibi görünüyordu. Ancak bu mevkiye doğru çekilmek, Alkibiades de dahil olmak üzere pek çoğunun ısrar ettiği gibi, Lampsakus'u düşmana bırakmak olurdu ve bu, Arginuses'ten sonra seleflerinin kaderini hatırlayan generallerin cesaret etmedikleri bir şeydi. Komutanlar Lysandros'u savaşa çekmek için yanıp tutuşuyorlardı. Aigospotamoi'nin getirdiği elverişsizlikler ne olursa olsun, burası en azından düşmanın tam karşısında bulunuyordu. Lysandros gizlice geçip gidemezdi, er ya da geç ortaya çıkacak ve savaşa girecekti.

Bak bu da, felaketten sonra Heyetin ölüm soruşturmasında, eski dostum Yara'nın verdiği yeminli beyan, o zamanlarda boğazlarda, Hippolita'da hizmet veriyordu:

"Kalesinden çıkıp geldi. Hepimiz onun etrafını sardık. Bu gelen Alkibiades'ti, tamam ama bir vahşi gibi giyinmişti. Bilir-

siniz, efendim. beraber olduğu kişilerin rengine nasıl da hemen bürünür. Generaller onun orduya hitap etmesine izin vermediler, ancak söylediği her bir sözcük yangın gibi hemen kampta yayılıyordu. Adamların tekrar tekrar duyduklarından farklı şeyler söylemiyordu: yani bulunulan bölgenin bir ölüm tuzağı olduğu ve Sestos'a geri dönülmesi gerektiği. Mancanızı almak için millerce öteye doğru dağıldığınızda sizler savunmasızsınız, diyordu. Ya Lysandros o anda saldırıya geçerse? Peki ya biz burayı boşaltamazsak ve Lysandros son hızla tabanları yağlarsa. Bundan sonra ne olacak, görev ihmali suçuyla generalleri yargılamak dışında ne olabilir ki? Hepimiz bunun nasıl sona ereceğini biliyoruz.

"Alkibiades yiyecek getirdi, ancak generaller adamların bunu almasına izin vermedi. Gerekirse bir pazar yeri kuracağına ve hatta bu şehirden uzakta olan bizleri bedava besleyeceğine dair yemin etti. Elinde kendi Trakyalılar'ı vardı, on bin tane, piyade, atlı ve hatta denizci olarak eğitilmişlerdi. Seuthes geliyordu ve hatta Medokus da. Bir elli bin daha. Bunları kendisine hiç pay almadan, Atina komutasına verecekti.

"Eğer onun ordularını kabul etmiyorlarsa, o zaman ona bir gemi versinlerdi. Onların söyledikleri herhangi bir komutanın emrinde hizmet verebilirdi. Ama bunu da yapmazlardı. Ona peynirden bir ısırık vermek tüm peyniri ona vermek demekti. Lysandros'u yensin ve tüm şan şöhret ona gitsin; kaybetsin ve boklar bizim üzerimize yağsın. İnfaz edilen generaller olarak onlar olurdu.

"Gemi kaptanı olarak değil, sıradan bir deniz subayı olarak hizmet vermeyi teklif etti. Onu kamptan sürdüler. Fazlasıyla büyüktü, anlıyorsunuz değil mi? Hepsi onun yanında cüce gibi kalıyordu, o buna neden oluyordu. Ve diğerleri böyle düşünmekte haklılardı da. Komutanların gözünde o, Atina'nın en büyük düşmanıydı, ondan Lysandros'tan korktuklarından daha çok korkuyorlardı.

Dört sabah boyunca Lysandros askeri kuvvetlerine boğazın ortasında savaş düzeni aldırttı. Dört gün boyunca Atina donanması onların karşısında yer aldı. Her öğlen Lysandros Lampsakus'a geri çekildi, her öğlen Atinalılar Aigospotamoi'ye geri döndü. Her gün bizim adamlarımız yemeklerini yemek için dağılırken, Lysandros'unkiler arkalarında koca bir şehirle, yemeklerini gemilerinin yanında yediler. Beşinci öğlen Lysandros yine aynı talimi yaptırdı: öne çık, geri git. Atina donanması da buna uydu. Ama o gün, denizcilerimiz yemeklerini yemek için dağıldığında...

"Üzerimize çullandılar, üç katımız kadardılar: iki yüz on savaşçı, kırk iki bin adam. Ne gibi bir şansımız olduğunu size anlatmama gerek yok. Bir üç sıra kürekli kadırgaya çıkmanın yalnızca bir yolu vardır: birlikler halinde ve savaş düzeninde. Ancak dört millik, deniz kabukları ve taşlarla dolu bir mesafede bulunan bir mürettebatla bunu nasıl başarabilirdiniz ki? Hippolita sadece bir kürekçi sırası dolmuş şekilde demir aldı. Diğerleri, Pandia ve Amansız ise bu kadarını bile toplayamadı. Kimse gemiyi diğerlerini toplamak için getirmeyi bile denemedi. Sadece bizler ona doğru koşuyorduk. Baştan kıça kadar bizde bir sürü delik açıyorlardı. Suda kalanlar çoktan ölmüştü. Geri kalanları ise Ispartalılar kıyıya çekiyorlardı.

"Lysandros onlara bunun için talim yaptırmıştı; araziyi biliyorlardı ve her iki halici de ve her bir çıkış yolunu da kapatmışlardı. Gemileri bizimkilerin yanında demir gibiydi ve onları çekip götürüyordu. Lysandros akıllıydı; ortalıkta kuma saplanıp kalacak hiçbir ağır piyade yoktu, sadece taş atıcılar ve ciritçiler vardı. Ve onlar da vahşice dağılarak gelmiyorlardı, bölükler halinde düzen almış, tazılar gibi alanı dört parçaya ayırmışlardı. Geriye bakıyor ve her yerde kızıllık görüyordunuz.

"Yirmi bin toplamıştı, yani Lysandros demek istiyorum. Sadece Atina vatandaşlarına bağlı olan yerlileri ve köleleri satmıştı."

Bu yakalananlar tutsak olarak Lampsakus'a götürüldüler ve bir yargıçlar kurulunun önünde düzeni alarak, Yunan'ın zorbaları olarak infaz edildiler. Heyet'in ölüm soruşturması sonuçlanana kadar, bu katliamın yükünü taşıyan kadırgalar Piraeus'a varmaya başlamışlardı. Lysandros, Atina'ya evlatlarının cesetlerini getirdi; kimse onu saygısızlıkla suçlayamadı, daha çok onu şehrin kalbini kırmakla suçladılar. Artık şehrin donanması ya da yeni bir tane yapacak kadar insan gücü olmamasına rağmen, pek çoğu sonuna kadar dayanacağına gerekirse bunu tuğla ve taşlarla yapacağını ve düşmana teslim olmaktansa kendilerini Akropolis'in tepesinden atacaklarına yemin etmişlerdi.

Lysandros, cesetleri çıplak ve onları tanımlayıcı tüm künyeler ve eşyalardan yoksun olarak getirdi. Bu, subayların ölüleri toplu halde bir eski zaman mezarında olduğu gibi yatırmasını mecbur kılmak içindi, böylece oğullarını ya da kocalarını teşhis edecek olan insanlar şehit düşenlerin arasındaki yollardan geçecek, her bir ölünün yüzüne bakarak kendininkini bulmaya çalışacaktı. Bu işkenceyle Lysandros, onları yenilginin gerçekliğiyle derinden sarsmayı ve yüreklerindeki dayanma azmini zayıflatmayı hedefliyordu.

Orduları, şimdi, arkasında Sirus'un sınırsız altınıyla desteklenerek tüm Yunan'ı ele geçirmişti. Agis'in ordusu şehri zapt etmişti, Lysandros'un donanması da burayı denizden kuşatıyordu.

Munikhion ayının on altısında, Atina'nın ve müttefiklerinin Salamis'te Yunan'ı Pers tiranlığından kurtardığı aynı tarihte, Lysandros'un donanması da Piraeus'a girdi. Theramenes'in başkanlık ettiği birlik şehri teslim etti. Tebai ağır piyadesinin iki taburu Areopagus'u ele geçirdi ve tüm devlet görev yerlerini kapattı. Bir Korint alayı orduyu agorada topladı; Elis, Olinthus, Potidaia ve Sisyon tümenleri geçitleri parçalayarak Piraeus kalelerini tahrip etmeye başladılar; bu arada diğer Oeni-

adae, Mitilene, Khios'tan gelen takviyeler ve şu anda serbest kalan imparatorluk tümenleri, Uzun Surlar'ı parçalamaya başladılar. Ispartalı ve Peloponnesli deniz subaylarından oluşan iki tugay, brasidioi ve özgür helotlar ve Pantokles'in emrindeki neodamodeis de dahil olmak üzere Akropolis'i aldılar. Athena Nike'ye kurban verdiler ve kamplarını Erekhtheum ve Parthenon arasındaki taşların üzerine kurdular. Lakedaimon denizcileri ve Makedon, Aitolya ve Arkadya paralı askerlerinden oluşan son tümen de Yuvarlak Oda ve Pniks Tepeleri'ndeki Meclis mevkini ele geçirdiler. Bunların arasında kızıllar giyinmiş Polemides de vardı.

I. YOL DÖNEMECİ HAKKINDA

Halam [Polemides devam etti] davranışlarıma ve bana karşı olan nefretine rağmen, beni, eşyalarını bir arabaya yüklememden ve onu da bir yük arabacısının yanına oturtmamdan alıkoyamadı. Benimle birlikte, Yol Dönemeci'ne yerleşmek üzere, Akharnae'ye yola çıktı. Şehirde tiranlık hüküm sürüyordu. Otuzlar, kendilerine öyle diyorlardı, Ispartalı bir garnizon tarafından destekleniyordu ve mahkemeler ve terör hareketleri yoluyla güçlerini sağlamlaştırıyorlardı. Sürekli kardeşimin eski karısı ve çocuklarını kurtarmak için uğraşıyordum ancak Theonoe bir şehir kadınıydı ve gelmiyordu. İki ay boyunca halam ve ben birbirimize eşlik eden yegane kişiler olduk. Ben arazide çalışırken o da yemek pişiriyor, çamaşır yıkıyor, ufak tefek tamir işlerini yapıyor ve kocalarının yanında yaptığı gibi evle ilgili tüm işlerle tek başına ilgileniyordu.

Şehirdeki kanunsuzluk en sonunda yengemi orayı boşaltma konusunda ikna etmişti. Hekatombaion ayının birinde, Aslan'ın doğumgününde yanımıza taşındı. Yanında kızı, yeğenim ve genç kadının iki bebeği de (genç kocası donanmayla birlikte gitmişti) vardı. Oğlu, yani yeğenim sürgüne kaçmıştı, on dokuz yaşında ve bir partizandı, ulusunun yenilenleriyle bağdaşmamaya yemin etmişti. Theonoe biri dokuz yaşında bir oğlan ve diğeri de yedi yaşında bir kız olan ikinci evliliğinden çocuklarını da yanında getirmişti, adam da paralı bir donanmada yoldaştı, isimsiz bir diğer harekatta kaybolmuştu. Eunis'i Akte'de bir yoksullar evine kadar takip etmiştim. Çocuklarımı yanıma yaklaştırmıyordu, oğlanın üzerinde yaratacağım etkiden korkuyordu.

Halk tarafından seçilen yürütme organı On Generaller Heyeti de artık yoktu. Areopogus artık toplanmıyordu. Demokrasi düşmanları olarak sürgüne gönderilenler yurda getiriliyordu. Bunlar ya Otuzlar'da göreve alınıyor ya da onların casusları olarak tutuluyorlardı. Mahkemeler halkla ilgili hukuk davalarına bakmıyorlardı, yeniden hayata geçirildiklerinde ise bir zulüm aracı olarak görev yapmaya başladılar. Tüm tiranlık rejimlerinde olduğu gibi hukukun meşruluğu ön alma hakkına dayanıyordu. Bir adam sadece işlediği suçlardan değil, işleyebileceği suçlardan da yargılanabiliyordu. Bu tip suçlamalar sadece siyasi hedeflerle de sınırlı kalmıyordu. Otuzlar parası olan herkesin arkasından gidiyordu. Ücret on beş bin ve daha üstüydü. Cellatlardan kurtulan demokratlar da en ön saflarda Lysandros'un hizmetine gönderiliyordu. Tek iyi şey tüm avukatların öldürülmüş olmasıydı.

Telamon bir gün elinde şarabı ve kavrulmuş arpasıyla Yol Dönemeci'ne geldi. Ona şimdi ne iş yapacağını sordum, yani savaş bittiğine göre. Güldü.

Savaş asla sona ermezdi ki...

Beni göreve almak için gelmişti. Belirli bir iş verenin emrinde değil, sadece yük gemisinin ardında duracaktım. Arazideki kullanım hakkının belli bir süresi olduğunu biliyordum. Er ya da geç kendi müttefiklerinden mahrum kalmak pahasına da olsa Isparta topuğunu Atina'nın boğazından çekecekti. Demokrasi yeniden canlanacaktı. İstilacıların saçakları altında tüneyen benim gibi kırlangıçlar da kendilerini fırtınanın içinde bulacaklardır. Ya komşularımız tarafından sokakta linç edilecek ya da olası bir süreç içinde idam edilecektik. Benim talihim ise, Telamon'a göre, akrabalarımın kadınlar ve çocuklardan olmasına dayanıyordu. Onların intikamı beni öylesine bıktırmış olacaktı ki, demos bu masumları yalnız bırakacaktı. Durumu anlatırken ustama baktım. Ne kadar da gençlik dolu görünüyordu! Yirmi yedi yıl süren savaş boyunca sanki bir ay bile yaşlanmamış görünüyordu. "Bize ölümsüzlüğünün sırrını versene!"

Biliyordum, bana kötü alışkanlıklar konusunda söylev verecekti. En çok nefret ettiği üç tanesi korku, umut ve vatan aşkıydı. Bunların da ötesinde tek bir tanesinden tiksinirdi: geçmiş ya da gelecek konusunda derin düşüncelere dalmak. Telamon'a göre bunlar doğaya karşı işlenen suçlardı, çünkü bunlar, insanı, dünya üzerinde ve altında ölümlülerin asla değiştiremeyeceği ve endişelenmeyeceği bir özlemle bağlarlar. Alkibiades, dostumun gözlemine göre, bunlardan hüküm giyiyordu ve bir de gökyüzü kanunlarını ihlal eden başka bir nedenden...

Alkibiades savaşı bir araç olarak gördü. Gerçekte bu bir sondu. Komutanımız sadece Gerekliliğe hizmet edilmesini iddia ederken, Telamon daha ezeli bir tanrıya hizmet ediyordu.

"Onun adı Eristir. Mücadeledir. Her şey mücadele yoluyla meydana gelir, dostum, hatta biz bile o sayede annelerimizin rahimlerinden çıkarız. Avlanan şahinlere bir bak, onlar bu tanrıçaya hizmet ediyorlar, hatta ayaklarımızın dibindeki otlar bile, kökleri bir yumrukluk çamur parçası için toprağın altında çekişiyor.

"Mücadele hayatın en eski ve en kutsal temelidir.

"Hiç yaşlanmadığım konusunda, dostum, benimle şakalaşıyor. Eğer bu doğruysa bu ona, toprak anaya, yaşlı ve sabah karanlığı kadar dinç olan bu hanımefendiye itaatten kaynaklanır.

Gülümsedim. "Bu vaazı kaç kez dinledim, biliyor musun?"

"Ama hâlâ öğrenemedin."

Kâr sağlamak için açılan savaş sadece felaket getirir. Yine de insan aynen mevsimler gibi hiç değişmeyen ve gelgit gibi sürekli olan savaşı reddedemez.

"Bundan 'daha iyi' diyerek aradığın, Pommo, hangi dünya? Sen de Alkibiades gibi Atina'nın seni ya da herhangi birini daha kutsal bir yere mi taşıyacağını hayal ediyorsun? Bu, var olan tek dünya. Onun kurallarını öğren ve bunlara itaat et. En doğru hayat görüşü budur.

Belki onun için doğruydu, ama ben yıllık asker kıyafetlerimi giyip, umudun yerine Mücadelenin tugayına yazılmaya hazır değildim.

Kaldım.

Halam benden nasıl da nefret ediyordu! Üzerimizde önlükler, yalınayak, hayvanlarla ilgileniyorduk. "Bizi koruduğun için kendini övme. Sen araya girmeseydin de hepimiz aynı şekilde burada olabilirdik."

"Teşekkür ederim, hayatım."

Masada benim feragat ettiğim ataerkil rolünü üstleniyor ve bu vaaz saatlerini tüm gücüyle masumları özgürlük aşkı ve tiranlık düşmanlığı yolunda eğiterek kullanıyordu. Birgün vaazını dinleyenler arasında Alkibiades adı yükseldiğinde, onun vatansever yüreğinin nasıl umutsuzluğa düştüğünü hatırlıyorum. "Kutsal İkili adına, devleti yeniden diriltecek mideye sahip ondan başka kimse kalmadı mı?"

Şehir pazarlarında insan ortak duygulara kulak misafiri oluyordu. Korucular, şehirden gelen paralı askerleri sorguluyorlardı, Alkibiades hâlâ hayatta mıydı? Yoksa biz, onu yadsıyarak Atina'nın davasından tümüyle uzaklaştırmış mıydık?

Bana kalırsa bu çılgınlıktı. Şimdi çoktan Persler'e gitmişti. Tanrı bilir hangi kıyafeti giymiş ve kendilerini saklamaları için neler uydurmuştu? Bırakalım da Atina, tükenmiş ve yorgun topraklarıyla, kendini yeniden yapılandırsın. Bırakalım da toprakları dinlensin! Bırakalım da Alkibiades de dinlensin.

Birgün yeğenim ve yukarı tepedeki çiftliğin şarap tüccarlarıyla iskeleye yürüdük. Butadae'deki zirveye çıkınca, dokunulmamış ve hiç olmadığı kadar heybetli görünen şehir duvarları görünüyordu. Sonra Kervan Yolu ve Kuzey Suru'nun birleştiği Akademi'ye dönülüyordu.

Bunlardan geriye hiçbir şey kalmamıştı.

Melite'nin batısındaki mevki iki yüz yirmi yarda uzaklıkta yerle bir edilmişti. Buradan çıkan tuğlaların ve taşların yığıldığı, gümüş madenlerini, Maroneia'yı geçtik. Moloz yığınları dönümleri kaplıyordu, bir donanmayı gömmeye, ki gerçek anlamda da yapılan buydu, yetecek kadardı. Bacaklar'ı geçtiğimizde, şehri limana bağlayan surla-

rın, ki bir baştan bir başa kadar görülüyordu, istihkamı sildiği görülüyordu. Daha da ilerledikçe bu görüntünün yüreğimi dondurduğunu fark ettim. Yol arkadaşım, şarap tüccarı ise ağlıyordu.

Halam Dafne, Sırların son günü olan Boedromion'un yirmi üçünde öldü.

Oğlum, pek nadir önemli olaylarda olduğu gibi Eunis'ten kaçarak geldi. Onu Eunis'e göndermeliydim, ancak şimdilik kalmasına izin verdim. Yaşlı hanımefendinin cenaze töreninde bana yardım etti. Şehide ilahiyi söyledik, ailemizde ilk kez bir kadın için. O, bunu hak etmişti.

Birkaç gün sonra şehirden gelen bakanlardan oluşan bir heyet Yol Dönemeci'nde belirdi. Ben tarladan geliyordum ve onlar beni görmeden ben onları fark ettim. Kaçmalı mıydım? Ne işe yarardı ki? Beni Kutsal Yolun iki blok ötesindeki özel bir mülke götürdüler. Pencereler tuğlalar ile kaplanmıştı, tüm mobilyalar kaldırılmıştı. Ocağın bulunduğu yerdeki taşlar kandan kapkara olmuştu.

Arkadaki bir odaya götürüldüm. Başka adamlar da vardı ve bir de tahtadan bir masa, arkasında tanımadığım ancak tavırlarından Otuzların casusu olduğunu anladığım iki adam oturuyordu.

"İsmin listeye alınmış," diye en uzun boylusu başladı.

"Hangi listeye?"

Omuz silkti.

Kısa olanı önüme iki belge sunarak hangisini imzalamak istediğimi sordu. İlki benim ölüm fermanımdı, ikincisi ise oğlum ve kızım için Atina vatandaşlığı garantisiydi.

"Senin yapmanı istediğimiz bir iş var."

Kimse konuşmadan ne olduğunu biliyordum.

"Dostum! ben onu," dedim "Ülkemizin son umudu olarak nitelendiriyorum."

Yandaki kapıdan bir ses geldi; oraya döndüm. Telamon savaş takımını dolduruyordu. Casuslara döndüm.

"İşte bu yüzden," diye uzun boylusu konuştu "onu öldürmek zorundasın."

GEYİK DAĞINDA BİR ÖLÜM

Alkibiades, doğuya, imparatorluğa doğru yönelerek Trakya'dan Fenike'ye doğru deniz yoluyla kaçmıştı. Bu topraklar çok geniş olmasına rağmen kullanılabilecek yolları yok denecek kadar azdı; bir adamın izini sürmek hiç de zor bir iş değildi. Simirna'dan Sardis'e insan iki günde ulaşırdı, üç gün de onu Kidrara'nın Lidya şehrine ve bir üç gün de Frigya'daki Kolossae ve Anaua'ya götürmeye yeterdi. "Sıradan" denilen kara yolu meyhaneleri bu uzun ve zahmetli yürüyüşlerin her birinin son bulduğu yerdi. Beş günde bir bir handa konaklanırdı; insanın ayaklarını dinlendirmek için iki gece burada kalması adettendi. Diğer süvariler, ondan haber veriyorlardı. Metresi Timandra ve ona muhafız olarak hizmet eden sayıları beşi bulmayan Misialı paralı askerlerle yolculuk ediyordu.

Diğerleri de aynı şekilde onun izini sürmekteydi. Persli Darius, o bahar yerini oğlu Antakserkses'e bırakarak ölmüştü. Atina'da iktidarda bulunan Otuzların, Lysandros'a kendi yurttaşlarının sonunu getimesi için baskı yaptığının farkında olan Alkibiades, daha önce karşısında pek çok zafer kazandığı ancak şimdilik dostluk teklif ettiği satrap Pharnabazus'a yakınlaşmıştı. Alkibiades Pers krallığına hizmetlerini sunmayı teklif etmek istemişti ve çeşitli tehlikeler konusunda istihbaratı vardı, isim vermek gerekirse, artık Atina tarafından rahatsız edilmediğinden, Lysandros'un teşvikiyle Prens Sirus tam bir dönüş yaparak, Taç için kendi savaşacaktı. Alkibiades, bu seferde kralın çok işine yarayabilirdi ve Pharnabazus'a da konumunu yükselteceği konusunda teminat veriyordu. Bu yeni

dostuyla gözleri kamaşan Pharnabazus bir eskort oluşturdu ve onu yurdun içlerine kadar gönderdi. İşte bu sırada Isparta'dan elçiler geldi. Bu adamlar Persli'yi eğer Lysandros'un gazabından korunmak istiyorsa, hiç şüphesiz büyük boyutlu bir savaştan, Yunan'daki Isparta hegemonyasına bir tehdit teşkil eden hayattaki bu tek adama gösterdiği dostluk üzerinde yeniden düşünmesi konusunda uyardılar. Pharnabazus'un ne zaman dans etme vakti geldiğini anlamak için müziği duymasına ihtiyacı yoktu. Alkibiades'e yetişip, ona karşı suikast düzenlemesi için hemen atlılar gönderdi. Alkibiades bir kaçını katlederek bunları bertaraf etti. Yanındaki Misialılar ortadan yok oldu ve tabii ki kendisi de.

İkinci bir takip birliği, Pharnabazus'un yardımcıları ve akrabaları olan Susamithres ve Magereus tarafından Daskilium'da organize edildi. Telamon'la benim katıldığım birlik işte buydu. Kallatebus'taydı. Bu piyade taburuna Endius'la birlikte. Lysandros'un ölümü teyit etme emirleriyle gelen diğer iki Ispartalı Asil de eşlik ediyordu.

Haberler Alkibiades'in Kelaenae'ye doğru ilerlediğini söylüyordu. Birlik Muker ve Taş Höyüklere doğru gitti; burası Phoeniks'in altında iki yumurta bıraktığının ve bunların insan ırkı savaşçı yüreğini evcilleştirdiğinde çatlayacağının söylendiği yerdi. Sivil savaş gemileri etrafı kolaçan ederek, izini arıyorlardı. Alkibiades'in başı için konulan ödül, bize söylendiğine göre, on bir darikmiş; bir diğeri ise yüz binden bahsediyordu. Kanae ve Utresh arasında hiç yerleşim alanı yoktu, sadece bir sığınak bölgesi, Kuyruk denen bir kümes vardı. Burada bizim gibi Alkibiades'i takip eden Odrisialı beş kardeşle karşılaştık. Atımda bir çıban çıkmıştı ve berbat derece de acı çekiyordu; bu kardeşlerden biri neşter kullanmak konusunda ustaydı; bir veteriner gibi tedavi uyguladı ve hiç para almadı. Bu arada onunla konuştum.

Alkibiades kardeşlerinin ve kızkardeşinin namusunu lekelemişti; genç kız kendi canına kıymıştı. Böylesi bir zorbalık Trakya dilinde *atame* diye adlandırılırdı ve sadece kanla temizlene bilirdi. Kar-

deşler doğuya doğru geceler boyunca iz sürdüklerini söylediler; Kurbanın arkamızda kaldığına yemin ediyorlardı; onu geçip gitmiş olmalıydık. O yönde atlarını mahmuzlamışlardı; aslında en gençleri o gece kaçmıştı. Rehberlerimiz hiçbir Odrisialı'nın, prenslerin izini -ki o şu anda Seuthes oluyordu- almadan, *inatanne* denen kanlarının intikamını almaya etkin kılınmadığını söylediler.

Alkibiades kendini Ispartalar'dan, Atinalılar'dan, Persler'den ve Trakyalılar'dan kaçan bir haydut durumuna sokmuştu.

Birliğimiz azimle ilerlemeye devam etti. Ben ve Endius arasında, insanın at sırtında uzun bir yol aldığı yanındakilerle içinde bulunduğu tuhaf bir bağ oluşmuştu. Her biri gün boyunca diğerinin yanı başında at sırtındadır, ne konuşur ne de yoldaşının olduğu yöne bakar, ama yine de her biri bir diğerinin ruh halini ve kaygılarını anlar. Kampta Endius Lakedaimonya'daki arkadaşlarıyla kaldı, ancak sonra sabah takibinin başlamasıyla birlikte benim yanımdan ilerledi. "Onu gerçekten öldürecek misin, Polemidas?" diye bir öğlen sordu, bunlar, tüm gün boyunca ağzından çıkan ilk kelimelerdi.

"Yapacak mısın?"

"Bu benim görevim olmadığı için Tanrı'ya şükrediyorum."

O süvari bölüğünde sadece o ve ben emrinde taban teptiğimiz kişinin yaptığı alçaklıktan haberdar görünüyorduk. Bir başka gün atını benimkinin yanında ağır ağır sürdü. "Eğer kaçmaya kalkışırsan ya da onu uyarma teşebbüsünde bulunursan, seni öldürmem gerekir."

Ona bu tehdidi kendi adına mı, Lakedaimonya adına mı yaptığını sordum. Şaşırtıcı şekilde ağlamaya başladı. "Tanrılar adına, ne büyük bir ıstırap!" Ve sonra göz yaşları içinde yük arabasına doğru atını mahmuzladı.

Frigya'da, Melissa bölgesinde, Efesos-Metropolis yolunun doğuyu, merkezdeki taşralara bağladığı yerde, Elaphobounos, Geyik Tepesi denen doğa ve insan eliyle kutsanmış bir yer vardır. Mükemmel olarak biçimlendirilmiş ve işlenmiş olan Antara köyünden

bakış dünyadaki en zevk verici manzaralardan biridir. Bir akşam burada kamp kurduğumuzda, geldiğim yollar gözümde canlanmaya başladı.

Bu kıyımı gerçekleştiremezdim. Bu gece sıvışmalıydım, hiçbir şekilde bunu açığa vermeyecek Telamon dışında kimseye haber vermeden kaçmalıydım. Çocuklarım için yapabileceğim şeyi yapacaktım. Kararımı vermiştim ve hatta eşyalarımı yük arabasından alıp kendi atıma yüklemeye başlamıştım ki, vadinin karşısında büyük bir kargaşa çıktı.

Bir çiftlik ateşe verilmişti. Oradakiler korku içinde bizim bulunduğumuz tarafa koştular. Delikanlıyı, beş kardeşten en gencinin nefessiz bir şekilde attan indiğini gördük. Hikaye dudaklarından döküldü; kurban avı için gelenleri toparlayarak birlikleri batıdan geri dönmüştü ve onu yakalamak için bizi yenmek üzere kampımızı çevirmişlerdi. Genç "Etoskit Alkibiad!" diye alevleri işaret ederek haykırdı. "Alkibiades ele geçirilmişti!"

Herkes atlarının sırtına atladı. Birlik atları tehlikeye atmak pahasına dört nala gidiyordu. İlerde bir ev seçiliyordu. Bir çiftlik evi. Kardeşler karanlıkta orayı kuşatmışlar ve çalı çırpıyı duvara karşı yığmışlardı. Alan çakmak kutusu gibi yanıyordu. Hiç şüphe yok ki, alevler böyle bir durumla karşı karşıya kalan avın kendini dışarı atmasına neden olacak bu da avcıların kendilerine zarar vermeden onu vurmalarına fırsat verecekti. Topuklarım atımın kaburgalarını dövüyordu. Birlik olay yerine hızla girdi. Alkibiades görünmüyordu (ön avlunun duvarı onu saklıyordu), ancak sadece kardeşler göz önündeydi. İkisi kapının önünde, at sırtındalardı, bulundukları hakim noktada hedefi belirsiz bir ok ateşi yağdırıyorlardı. Diğer üçü ise duvarın üzerinde ve arkasında konum almışlardı; bunlar cirit ve kargı atıyorlardı. Bu uzaklıktan bile olsa kardeşler yangınla aynı düzeyde olduklarından kıyafetleri ve saçları aleve kapılmıştı ve tütüyordu.

Avluya ilk giren ben oldum. Sıcaklık muazzamdı. Atım duraksadı ve döndü. Toprağa düştüm.

Şimdi Alkibiades'i görüyordum. Kalkanı ve *ksiphos* kılıcı dışında çıplaktı. Sırtı et gibi kavrulmuştu. Ok gövdeleri, kalkanını içine göçertmişti. Timandra topukları üzerinde kıvrılmış, üzerinde onu alevlerden koruyan bir halı ya da bu tip ağır bir kumaş parçasıyla duruyordu.

Birliğimiz oraya ulaşınca, kardeşler saldırılarını kesmek yerine, daha da yoğunlaştırarak, kaba dilleriyle ödülün onların olduğunu ve bunu onlardan almaya çalışacak olanı katledeceklerini söylediler. Ispartalılar ve Persler bir anda onlara yetiştiler.

Endius, Telamon ve ben anında kapıya gittik. Felaket, soluklarımızı keserek, inliyordu. İçeriye önce Ispartalı girdi, kadını kucakladı ve onu avludan çıkarttı. O ise sevgilisinin bacaklarına sarılmış, duyamadığımız bir şeyler haykırıyordu. Telamon ve ben pelerinlerimizi yüzümüze kaldırarak ondan sonra içeriye daldık. Alkibiades bizim sesimize sanki saldıracakmış gibi döndü, sonra da ölü bir adam gibi yere yığıldı, ellerinden destek alamayarak yüzü koyun düşmüştü. Önce kalkanı ezildi ardından da hâlâ kılıfından çıkaramadığı koluyla o üzerine düştü. Kafatası bir taş gibi yere çarptı. Bu kadar çok okla vurulmuş bir adam daha görmemiştim. Onu alevlerin arasından çektim. Duvarın uzak bir yanında dik konuma getirdim. Öldüğüne hiç şüphem yoktu. Amacım, bu korkakların avlarını toz arasında görmemelerini sağlamaktı.

Yaşıyordu ve kalkmaya çalıştı.

Hayatımda duymadığım bir acıyla Timandra'nın adını haykırdı. O da onu taşıyan Endius'un kollarından aynı ıstırapla cevap verdi. Onun güvende olduğuna inanan Alkibiades bir an rahatladı. Eli saçımı yakaladı.

"Kimsin sen?" diye bağırdı.

Kör olmuştu. Alevler yüzünün yarısını almıştı. Adımı söyledim. Duyamıyordu. Kulağına doğru daha yüksek sesle bağırdım. Sözcüklerin asla ifade edemeyeceği bir ıstırapla parçalanmıştım. Arkada, Trakyalılar, ödüllerini isteyerek, çılgınca haykırıyorlardı. Kulübe parça parça yıkılmaya devam ediyordu. Yeniden kulağına ba-

ğırdım. Bu sefer duydu. Yumruğu beni bir grifonun pençesi gibi kavradı. "Başka kim?"

Ona Endius ve Persliler dedim.

Göğsünden ölümcül bir inilti koptu. Bu sanki onun beklediği şeydi ve bu beklenti gerçekleşmişti. kaderini tanımıştı. Beni daha da sıktı.

"Kadın... o bu ülkede savunmasız bırakılmamalı."

Onu koruyacağıma dair yemin ettim.

Büyük kalkanı, Buhar Kazanları denen tepelerdeki ilk savaşımızdan bu yana yirmi yedi yıl boyunca taşıdığı aynı kalkan, hala göğsü ve omuzları üzerindeydi. Bunu çıplaklığını kapatmak üzere düzelttim. Bunun ağırlığını taşıyarak şimdi hareket ediyordu. Kalan son gücüyle boynunu ve boğazını açacak şekilde bronzu kaldırdı.

"Şimdi dostum" dedi "Almak için geldiğin şeyi al."

Polemides bu sırada bakışlarını kaldırdı ve gözlerimle karşılaştı. Bir an için devam edemeyeceğini düşündüm, ben de onun devam etmesini istediğime emin değildim.

Lysandros, Gereklilik tanrısının sonunda Alkibiades'in düşüşüne neden olacağını söylemişti. Belki de bu tanrıça bunu yaptı, ancak öldürücü bıçağı tutan benim elimdi. Sadece bir generali ya da bir devlet adamını öldürmekle kalmamış, aynı zamanda da tarihin onu hatırlayacağı gibi, pek çokları tarafından nefret edilen ve daha da fazlası tarafından sevilen bir adamı katletmiştim; onu seven son kişi ben değildim. İşlediği ağır suçları ve cesaretini bir yana koy. Ben ona şu yüzden saygı duyuyorum: O ruhunu barındıran vücudu deniz ve gök yüzünün birleştiği yere götürdü ve senin efendin, onun akıl hocası dışında daha önce pek azının başardığı şeyi yaparak orada korkmadan çabaladı. Kim bir kez daha o kadar uzaklara yelken açacak?

Ve ben -ki Veba ve sonrasında işlediklerim için kendi kendini suçlayan kişi- Geyik Dağı'nda hiçbir üzüntü ya da pişmanlık hisset-

mediğimi farkettim. Farkı anlıyor musun, dostum? Ben Alkibiades'in kendi koluydum, o fırtınalı karada, gençliğimizi yaşadığımız geceden, kendisini alaşağı eden a darbeyi indirene kadar. Kim suçlu? Ben ve o ve Atina, tüm Yunan ve felaketimizi kendi ellerimizle getiren hepimiz.

Polemides bitirdi. Bu yeterliydi. Anlatılacak daha fazla şeyi yoktu.

Daha sonra deniz takımının içinde, Alkibiades'in elinden yazılmış şu mektubu buldum. Hiçbir hitap yoktu ve pek çok yazım hataları vardı, bunun ilk taslak olduğunu işaret ediyordu. Sadece tahmin edilebilecek birineydi. Tarihine bakılırsa, Hekatombaion'un onu olduğundan, yazdığı son mektup olmuştu.

... benim sonum, yabancıların elinden gelecek de olsa benim kendi yurttaşlarım tarafından planlanmış ve karşılığı onlar tarafından ödenmiş olacak. Ben onlara göre en yücelttikleri ve en az tahammül edebildikleri kişiyim. Onların kendilerine olan tutkuları daha büyük. Benim erdemlerim -hırs, gözüpeklik, onun önünde eğilmek yerine gökyüzüne olan benzerliğim- onlarında da sahip oldukları erdemler. Sahip olduğum kötü taraflar onlarda da var. Varlığımın sahip olmadığı özellikler -alçakgönüllülük, sabır, ılımlılık- onlar tarafından da küçümseniyor, ancak benim doğam bunları başı boş olarak korurken, onlarınki korumuyor. Onlar da benim kendilerine getirdiğim zekâdan korkuyor ve buna tapıyorlar, ancak onlarda eksik olan bunu kucaklayacak ruh. Atina'nın, benim varlığımın gerçekliği ile karşı karşıya gelen Atina'nın yalnızca şu seçenekleri vardı: ya benzemek ya da elemek. Ben gittiğimde, benim için ağlayacak. Ancak ben bir daha asla geri gelmeyeceğim. Ben onun sonuncusuyum. Sancağı çekecek pek çokları da olsa benim gibisini yetiştiremeyecek.

LII

MERHAMETİN YARGICI

Sokrates'in son gününü [Büyükbabam devam etti] diğerleriyle birlikte onun hücresinde geçirdim. Çok bitkindim ve bir parça kestirdim. Şu rüyayı gördüm:

Çok yorulmuş olduğumdan ve efendime onun hak ettiği şekilde aklıbaşında biçimde katılmam gerektiğini düşünerek; bir tavşan uykusuna yatmak için hücrede bir köşe aradım. Araştırmalarım beni marangozun tavan arasına götürdü. Orada, Polemides'in o gün sonunu getirecek timpanon yatay şekilde duruyordu. "Girin, efendim." Marangoz beni içeri itti. "Biraz uyuyun." Uzandım ve anında huzurlu bir uykuya daldım. Ancak aniden uyandığımda subayların beni oradaki alete bağladıklarını fark ettim. Bileklerim ve ayaklarım demir mengenelerle sıkıştırılmıştı. Zincir boğazımı sıkıyordu. "Yanlış adamı yakaladınız!" diye bağırdım. Ancak benim çığlığım demirle boğuldu. "Ben yanlış adamım! Yanlış adamı yakaladınız!"

Kendime geldiğimde hâlâ Sokrates'in hücresindeydim. Yüksek sesle haykırmış ve onun da huzurunu kaçırmıştım. Çoktan baldıran zehrini içtiğini söylediler ve bunun etkisini beklerken şiltesine yatırılmıştı, yüzü battaniyenin altında, etrafında onu sevenler duruyordu. Oradakilerden özür diledim. Kaygılanmak efendimizin ihtiyacı olan son şeydi. Umutsuzluk içinde izin istedim ve hemen hücreden çıktım.

Saat geç olmuştu. Demir Avlu'dan çıktığımda bir kadınla bir delikanlının geçite doğru yük boşalttıklarını gördüm. Eu-

nis. Polemides'in onu görmek istemediği düşünülürse bu çok tuhaftı. Bir şey mi olmuştu?

Çocuk yine belirdi. Polemides'in oğlu Nikolaus. O gitmiyordu, sadece annesine yardım ediyordu. Doğrudan bana doğru geldi ve babasının adına yaptıklarım için minnettarlığını bildirerek elimi sıktı. Aniden çocuğun hayatında değişiklik olmuştu. Hâla sıska ve uzun olmasına rağmen; erkekliğe adım atmıştı. Bana doğrudan hitap ediyordu, mahçup oldum ve onun üzüntüsünü yatıştırmaya çalıştım ve bu nedenle ona seslendim. Bu üzüntünün damarı annesi olmasına rağmen; kadının amacının kendisini korumak, onu savaşa giderek başına geleceklerden korumak olduğunu hatırlattım.

Çocuk bana tuhaf tuhaf baktı. "Soru bu toprağın bize nasıl yalan söylediği değil, efendim. Babam size anlatmadı mı?"

Çocuk annesinin hiçbir şeye neden olmadığı konusunda ısrar etti. O bu davanın açılmasına ön ayak olan kişi değil, onun rehinesiydi. Babamın suçlu olduğunu söyleyen yalancı tanık Kolophon, diye delikanlı devam etti, Otuzlar'ın dehşet zamanında Polemides'i Alkibiades'e karşı suikast yapması için kiralayanların maşası olarak görev yapmıştı.

"Babamın şehre geleceğini duyan bu adamlar kendi suçlarının da ortaya çıkacağından korktular. Annemi öne sürdüler, onun vatandaş olmadığını söyleyerek onu tehdit ettiler ve yıllar önce Samos'taki kazayla yaşanan ölümü açıklaması için onu zorladılar; böylece babamın kesinlikle ölüm cezası alacağını garantilemiş oluyorlardı."

Polemides, çocuğun söylediğine göre, Eunis ve çocuklarının vatandaşlık haklarının garantiye alınması karşılığında suçunu itiraf etmiş. Öfkeyle bunu açığa vurmak isterim korkusuyla bunu bana anlatmaya razı gelmemiş.

Demir Avlu'dan uzanan basamakların yanında bir sıra vardı. Yorgunluk şimdi beni alt etmişti. Oturmalıydım. Çocuk da yanımda yerini aldı. Karanlık inmişti. Odunlar yakılmış ve as-

kılıklara konmuştu.

Avluya uzanan yol boyunca yaşanan karışıklıkla bir süre sonra kendime geldim. Bekçi Sokrates'in en yakın arkadaşı Simias'la hararetli şekilde tartışıyordu. Efendimiz son nefesini vermiş miydi? Hemen çocukla oraya gittim. Kapıcı da şimdi kavgaya karışmıştı, onun karıştığı nokta, şaşkınlık verici şekilde atlarla ilgiliydi. "Bunları kiralayabilirdiniz, efendim." diye kapıcı ve bekçi Simmias'a karşı geliyorlardı, "ancak eğer bu ortaya çıkacak olursa gidecek olan bizim boynumuzdur."

Simmias korkuyla beni kenara çekti. "Tanrılar adına, ayvayı yedim, Jason."

Birkaç gün önce, diye açıkladı, Sokrates'in bir kaçış planına razı olacağına güvenerek, Simmias şüpheli ünü olan birkaç beyefendiyi atları kiralamak ve muhafızların ve muhbirlerin sessiz kalmasını sağlamak için tutmuştu. Sokrates bunu kesin olarak reddetmeden önce işleri yürürlüğe koyduğunu belirtti. "Buna inanabiliyor musun, Jason? Tüm bu olanlar arasında, bu tamamen aklımdan çıkıp gitmiş!"

"Anlamıyorum, Simmias."

"Atlar ve refakatçiler burada! Ne yapacağım!"

Simmias açıkça aklını yitirmişti. Hiç şüphesiz Sokrates'in hücresinden sadece birkaç dakika önce; her şeyi fark eden ve hemen harekete geçilmesini bekleyen kapıcı tarafından çıkarılmıştı. Simmias henüz aklını toparlayacak durumda değildi. Şu anda tek amacı sadece efendimizin yanına bir an önce dönebilmek ve her şeyin ötesinde o tam da hayata veda ederken kaytarıcı gibi davranmamaktı.

"Bunu bana bırak, Simmias."

"Tanrılar adına, Jason! Bunu benim için halledebilir misin, dostum?"

Müvekkilimin de dediği gibi bir insanın ne yaptığının farkında olmadan geçtiği sınırlar vardır. Bu onlardan biri değildi. Demos hem Polemides'e hem de efendimize şefkat gösterme-

yi reddetmişti. Şimdi kaderin eliyle yeni bir yargıç göreve gelmişti ve bu söz sahibi kimse de bendim. Bu suçlunun ölüm cezasını benden başka kim iptal edebilirdi ki? Kendisi bile kara çakıltaşını fırlatırken; onu günahlarından kim arındıracak? Belki de gökyüzü bir gün ben de dahil olmak üzere herkesten özür dileyecektir.

Çocuğa döndüm. "Baban kendi ölümüyle barış yaptığına inanıyor."

"Evet, efendim."

"Onun bu fikrini değiştirebilir misin?"

Çocuk iki elimi de elleri arasına aldı. "Peki ama ya siz, efendim?" Benim rolümü öğrenen muhbirlerin hayatımı tehlikeye atacağından korkuyordu.

"Kim sessiz olması gerekiyorsa, o satın alınacaktır."

Bekçi bunlara kulak misafiri olmuştu ve şimdi onaylarcasına başını sallıyordu. Çocuğu bıraktım. Hemen babasının yanına koştu.

Peki ben vedalaşmak için Polemides'e mi gitmeliydim, yoksa efendimin hücresine doğru Simmias'ın adımlarını mı takip etseydim? Kapıcıya baktım. Planlardaki değişiklik yüzünden, ünsüz kaçağı bekleyen refakatçilerle anlaşıyordu. Ona bunun bir sorun olup olmayacağını sordum. "At, attır?" dedi "Onun üzerinde kimin oturduğu beni ilgilendirmez."

Kapıcı ve bekçi tedirgindiler.

"Gitseniz iyi olur, ahbap."

Ve binaya doğru, bana yol gösterdiler.

LIII

YEŞİL MEŞENİN SÜRGÜNÜ

Efendimizin bedeni bir sonraki gün yoldaşlarına teslim edildi; kemiklerini Alopeke'deki atalarının mezarlığına gömdük. O günleri tam olarak aktaramam, çünkü politikaya olan ilgimi ve umudumu tümüyle kaybetmiştim; demosun yönetimi altındaki aklı başında her adam her şekilde umudunu kaybederdi. On iki ay içinde yanıma karımı ve kızlarımı da alarak şehri terk ettim ve Yeşil Meşe Tepesi'ndeki kırlık alanda yerleştim. İşte burada da kaldım.

Yirminci doğum günümden sonra geçen otuz yıl boyunca sahip olduğum her türlü maddi ve manevi zenginliği ulusuma sundum. Gençliğimi ve erkekliğimi ona verdim; Atina'nın uğruna sağlığımdan oldum. Can vermek üzere olan bedenine üç oğlumu feda ettim ve halk arasında çıkan galeyanda Atina iki oğlumu daha benden çaldı. Salgın hastalık ve yokluk yüzünden beni iki karımdan etti.

Bir deniz subayı olarak; trierarkhide yedi sene hizmet ettim. Danışman, sulh yargıcı ve bakan olarak çalıştım. Ülkemi, vekil olarak atandığım dış ülkelerde temsil ettim , barışta ve savaşta adımı onun adının altına ilave ettim. Sülalemin devlete yaptığı katkıları sayacak olsam... Bunun karşılığı on bir talenttir; kabaca yirmi yılı aşkın sürede tüm çiftliklerimizden elde edilen ürüne denk gelir. Böylesi bir fedakârlık için hiç pişmanlık duymam ve gerekirse ülkem için yine aynısını yaparım. Hâlâ kendimi bir demokrat olarak adlandırıyorum, her ne kadar kalbi kırık olsa da eşim ve senin büyükannen de öyle.

Üç yılı aşkın bir süre Polemides'ten hiç haber alamadım. Sonra bir akşam koşarak bir çocuk geldi, geçitte bir yabancının olduğunu haber verdi. Hızla aşağıya indim. Kabartılı bir deri içinde; omzunda paralı asker takımı ile bir adam bekliyordu. Daha önce Arkadyalı Telamon ile hiç tanışmamış olmama rağmen, onu görür görmez bu gelenin o olduğunu anladım. Kalmayacaktı, ama ellerime bir çift mektup bıraktı. Bunları iki senede, Asya'dan buraya taşımıştı.

Polemides'in öldüğünü söyledi. Nedeni savaş değil, talihsiz bir kazaymış. Sivri uçlu demir bir çivi üzerine basmış ve tetanos olmuş.

Adama kalması için ısrar ettim. "Bize bu hizmeti verebilmek için uzun yoldan geldiniz bayım. Lütfen yemeğe kalın, kendiniz için değilse bile bizim için. Ya da en azından içeri girin ve üstünüzü başınızı yıkayın."

Adam, pınarı gölgeleyen koruluğa kadar gelmeyi kabul etti. Orada, senin de bildiğin gibi, rahat bir sıra vardır. Oturdu. Kızlar, şarap ve alphita ekmeği, tuzlu balık ve soğandan oluşan leziz bir opson getirdiler. Adam bunları yerken ben de mektuplara göz attım.

İlki Polemides'ten geliyordu, iki yıl önce yazılmıştı. Durumunun iyi olduğunu ve benim de aynı şekilde olduğumu umduğunu yazmış. Timpanon'dan, idam cezasından kurtulmasının aslında ne kadar uzak bir ihtimal olduğundan bahsetmiş ve "serserilerin arasında takılan" ona katılmam üzerine espri yapmış.

...Eminim ki dostum, benim bir iyileşme göstereceğim konusunda hayal görmüyorsundur. Ben daima zamanın çaldığı müzikle dans ederim. Gökyüzünün lanetlediği herkes gibi, talihim çok parlak gidiyor. Hiçbir şey beni öldüremez, ayrıca kızlar da benim çarşaflarımı altında geçirecekleri tek bir gece için birbirlerinin gözlerini oyuyorlar.

İkincisi ise oğlundan gelmişti. Paralı askerin dediğine göre Polemides. Ispartalı Albay Philoteles'in emrinde, Pers Kralı'yla savaşan Agesilaus tugayında, oğluyla birlikte hizmet vermişti. Nikolaus, bana babasının ölümünü haber veriyordu. Burası, Geyik Dağı'ndan çok da uzakta olmayan Frigya. Maeander vadisindeydi.

...babamın deniz takımının içindekilere gelince, eğer bunları kendinizinmiş gibi tutarsanız, efendim bunu bir onur olarak kabul ederdi. Ben onları en iyi şekilde nasıl kullanacağımı bilmiyorum. O kadar iyi değilim.

Takım; Polemides'in, eski gemi dostum Yara tarafından kaçırılmasından bir ay sonra kapıma gelmişti. Yara'yı hatırlarsın, cezaevinin yanındaki dükkanı işleten adam hani. Yara, o son gece bu hikayede yer almıştı.

Kaçış için atları ayarlayan ve benim ayrılmamın ardından, binanın bitişiğindeki yola bunları götüren oydu. Bekçi bu arada Polemides'i salıvermişti ve oğluyla birlikte bu üçlü çıkışa doğru inmişlerdi. Yara ve atların beklediği dar yola geldiklerinde, üç adam köşeyi dönerek ortaya çıktılar -Lisimakhus, On Binlerin Katibi ve iki sulh yargıcı- bunlar tutukluların durumunu kontrol etmek için gelmişlerdi.

Subayların bulunduğu yer, firarilerin yolunu kesmeye çok uygundu. Tutuklunun durumunu bir haykırış tamamladı. Yara'nın kendisi, söylediğine göre, korkudan neredeyse kaldırım taşlarına işiyormuş. Akıllarından geçen şuydu; acaba bu sulh yargıçları; yurttaşlarının içinde en asilinin öldürülmesini yürütmek için mi atanmıştı? Bunlar, kendi ırklarından adamlar ve yoldaşlar, bu kötülüğü de yapmışlar mıydı? Belki de bir şekilde; vatanhaini olan bu adamı. Polemides'i, Sokrates için olmasa bile kendileri için görmeye gelmişlerdi. O da onlar kadar suçluydu. Sadece suçlu bulunduğu olaylardan değil, bunun gi-

bi yirmi yedi yıl süren savaş dönemi boyunca görülmemiş ve tanık olunmamış bin tanesinden daha suçluydu. Belki de onların sessizliği benimki gibi bir suçu itiraf ediyordu. Bırakalım da yaşasın, bizim için. Zeus rolünü oynayalım ve bu adam yoluyla bizim çıkarımıza olan tüm kötü güçlere şefkat ve acıma gösterelim. Onları tutan her neyse, bu subaylar tepkisiz kaldılar. Kalp atışlık bir süre içinde Polemides ve çocuk kaçtı. Ve bu beni tehlikeye sokmadan yaşanınca muhafızın içi rahat etti.

Son bir belge daha var, evlat, bunu da okuyayım. Bu sadece birkaç gün önce bir başkasını ararken müvekkilimin takımlarının içinde buldum. Bu Alkibiades ikinci kez giderken Samos'taki donanmada adamlara sunduğu bir metin; bu onun son gidişi olmuştu, bir daha dönmemişti.

...şimdi söyleyeceklerimi, size laf kalabalığıyla boğaz patlatarak komuta eden generallerinize ve üstlerinize yöneltiyorum, baylar, tanrı onların yardımcısı olsun. Sizin gibi adamları nasıl yönetece-ğimi nerede öğrendiğimi söyleyeyim size. Babamın ahırında, atlardan öğrendim. Ve dostumuz Thrasibulus'u bana destek olması için çağırdım, çünkü çocukken yarış zamanlarında bu atları hayranlıkla izlerken yanı başımda o vardı. Kimsenin onlara koşmayı öğretmesine gerek yoktu. Bir at alırken; kemik boyu ya da tenin kuvvetinden önce duruş ve vaziyetine bakmayı öğrendik. Bir yarış atının asalet taşıyabileceği konusunda bana katılıyor musunuz? Peki asalet nedir? Bir insan kadar, bir atın da taşıdığı asalet? İnsanın kendi kişisel çıkarları yerine, bundan daha yüce bir amaca hizmet edebilmesi değilse nedir?

Hür adamları nasıl yönlendirmeli? Yalnızca bu şekilde: her birinin asaletini ortaya koymasını sağlayarak.

Henüz bir çocukken; öğreticim beni Akte'den Sessiz Liman'a kadar uzanan kayık yarışlarını izlemeye Piraeus'a götürmüştü. Ben, çocuk gözümle her bir gemiyi pek çok kolu olan muazzam bir yaratığın, tek bir yaratığın kullandığını düşünmüştüm. Ama ka-

yıklar hareket edince, onları hareket ettirenlerin adamlar olduğunu gördüm. Bana inanır mısınız, dostlarım Öğreticimden ayrılıp, gerçek olup olmadıklarını görmek için elimle onlara dokunmaya çalıştım. Nasıl oluyor da altı kişi, öğrenmek için yalvarıyordum, tek vücutmuş gibi kürek çekebiliyordu? "Oraya bak küçük kuzenim ve yüz yetmiş dördünün aynı anda *bunu yaptığını gör.*"

Kanatta üç sıra kürekli bir kadırga: tanrılar adına, müthiş bir görüntü! Daha da asili saldırmakta olan bir sıra ve en asili de, o senfoniye benzeyen donanmadır. Ve sizler, dostlarım, her zaman kürek çekmiş ve hep de bunu yapacak olanların içinde en iyilerisiniz. Hüzünlü vakit dolduğunda, geriye ne kalır? Babalar ve anneler, eşler, sevgililer, hatta kendi çocuklarımız düşer gider, diye inanıyorum, sadece ölüm davasında birlikte olduğumuz yoldaşlarımız kalır. Bunlar yeterlidir, dostlarım. Bunlar, çok azının hissettiği ve bildiğidir.

Bana ihtiyacınız yok, kardeşlerim. Dünyadaki hiçbir güç sizin karşınızda duramaz. Tanrılar sizi zaferden zafere taşısın. Cehennem beni kendine çekerken göreceğim son görüntü sizin yüzleriniz olsun. Benim silah arkadaşım olarak beni onurlandırdığınız için teşekkürler. Ve şimdi, hoşça kalın, dostlarım. Elveda.

Yemeğini yerken, paralı asker Telamon'u inceledim. Yaptığım hesaplar yaşının elliyi geçtiğini gösterse de; görüntüsünden otuz beş, hatta daha genç olduğu anlaşılırdı, öylesine dinç görünüyordu. Polemides'in son günleri ve tabii ki, kendininkiler konusunda da ona sorular sormak istiyordum.

Bir bakış onun böyle bir şeye tahammül edemeyeceğini anlamama yetti. Sadece nerede olduğunu sordum. Limanda, dedi, Sefere çıkacak gemiyi bekliyordu.

Ahırda bir çift botum ve yün bir pelerinim vardı. Onun giydiklerinden daha iyi olduğu kesindi. Hiçbirini almadı. Takımını omzuma atarak kalktı.

Sıraya bir para koydu.

Çiftliğin misafirperverliğine haksızlık ettiğini söyledim.

Gülümsedi. "Bu, Pommo'dan, Kaptan. İlgileneceğinizi düşünmüştü."

Parayı aldım. Frigya'dan altın bir darikti; bir piyade erinin aylık maaşıydı. Bir yüzünde üç sıra kürekli bir kadırga ve kanatlı bir Zafer; diğer yüzünde de bir baykuş ve zeytin dalıyla çerçevelenmiş Athena Fatihi vardı.

Telamon, bu paraya "alkibiadik" dendiğini söyledi. Tüm Asya'yı katetmiş, kutsal bir parçadır.

Çiftlikten geçen dar yol ana binalarla kesişir. Mutfak ve bölmeler batıya bakar, senin de bildiğin gibi birkaç kulübeye komşudur. Levazım barakaları bunun karşısındadır; Kırışık dediğimiz dik tepe de oradadır ve ötesinde de depo olarak kullanılan odalar bulunur. Paralı asker geçite doğru giderken, orada bulunanlar da bakışlarıyla onu takip ettiler; görüntüsü herkesi büyülemişti. Sadece çocuklar değil genç kızlar hatta çiftçiler ve kadınlar da işlerini bırakarak onu izlediler. Geçite yaklaşırken iki çocuk arkasından koştu, eğer babaları onları çekmeseydi daha da ileriye hatta denizin ötesine kadar peşinden gideceklerdi.

Ben bile bu görüntü karşısında donakalmıştım; Yeşil Meşe Yolu boyunca gözden kaybolana kadar bakışlarımı ondan alamadım. Burası adını meşeden alır. Bu meşe her yıl kızıl sürgünler verir Askerin giydiği kızıl savaş pelerinine rengini veren de bu sürgünlerdir..

AYLAR: Atina yılı yaz ortası başlar: Hekatombaion, Metageitnion, Boedromion, Pyanopsion, Maimakterion, Poseidion, Gamelion, Anthesterion, Elaphebolion, Munikhion, Thargelion, Skiriphorion.

BARBARLAR: Yunanlılar'ın, Yunan olmayanlar için, özellikle de konuşmaları Yunanlılar'ın kulaklarına "barbar" diye geldiği için Persler için kullandıkları isim.

BASILEUS: Atina'nın "Kral Arkhon'u; öncelikli görevleri dinsel törenleri, vs. yerine getirmektir.

BEŞ YÜZLER HEYETİ: Atina'da Meclis için görev listesi hazırlayan tartışma amaçlı bir organ.

BOKSÖR TAŞI: Olimpiyat boksörleri, ağır bir taşa bağlanan bir ipe bağlı olarak dövüşürler böylece rakiplerinin darbelerinden sakınmamaları sağlanır. Antik oyunlarda sabitleştirici sıvıya batırılan halat kullanılmazdı.

BRASIDIOI: Ispartalı general Brasidas'ın emrinde savaşarak bağımsızlıklarını kazanan helot askeri birlikleri.

DAIMON: Doğal ruh; Latince'de deha denir. Sokrates'in daimon'u onu bir şey yapmaması gerektiğinde uyarırdı ama asla yapması gerekeni söylemezdi.

DARIK: Kral Darius'tan kalan Pers altın madeni parası.

DECELEA: Ispartalılar'ın ikinci savaş boyunca güçlendirdikleri bir mevki, ayrıca savaş evresine de Decelean denir.

DEME: Atina'nın bir semti ya da bölgesi.

DEMİRUÇLU: Ok.

DEMOS: Bir demokrasideki seçmenler, "halk".

DEMOSTHENES: Atinalı general (dördüncü yüzyıl söylevcisi değil) Pilos/Sphakteria'da Ispartalılar üzerinde zafer kazandı, Sicilya'ya yapılan yardım seferinin lideri.

DIKE: Yurttaşlık davası.

DIKE PHONOU: Cinayetten itham etme.

DRAHMİ: Madeni para, zırhlı piyade erinin aldığı bir "avuç dolusu" günlük ücret.

EIRENOS (eirene): Ispartalı agoge'nın yirmi yaşındaki genç subayı, erkek çocuklardan sorumludur.

EISANGELIA: Ağır suçlar için -vatan hainliği gibi- heyet ya da meclis önünde yer alan Atina yasası resmi uygulaması.

EKKLESIA: Halk Meclisi.

ELEUSIS'İN SIRLARI: Atina'da dokuz gün boyunca süren, Demeter ve Kore'nin onuruna yapılan festival. Her yıl Boedromion (Eylül) ayı boyunca acemiler (neophytes) ve ustalar (initiates) Eleusis'e doğru on dört mil süren haç yolculuğu yapar. Savaş süresinde, Attika'nın Isparta tarafından işgali buraya onur kırıcı bir yol olan deniz yoluyla gidişi mecbur kıldı, ta ki Alkibiades duruma el koyup eski düzeni getirinceye kadar.

ENDEIKSIS: Kanunda bulunan bir itham ya da suçlama şekli.

ENDEIKSIS KAKOURGIAS: Atina'da "yanlış yapma" için uygulanan suçlama, bu suçlama adi hırsızlık suçundan cinayete kadar her şeyi içerir. Kakourgoi, suçlular anlamına gelir.

EPHEBE: Atina'da askeri eğitimdeki on sekizden yirmi yaşına kadar olan gençler.

EPHOR: Isparta'nın üst düzey sulh yargıcı. Beş kişilik bir heyet her yıl dönemlik seçilir, gerçek yönetici güçtür. krallardan bile üstün olabilirler.

EPIBATAI: Denizciler, gemilerin güvertelerinde çarpışan zırhlı piyade erleri.

EPIMELETAI TON NEORION: Atina'da Rıhtımdaki Deniz Aşırı Gidenler ve Denizcilik Kuruluşu.

EPINIKION: Zafer kasidesi.

EPIPOLAE: Sirakuz'e bakan "Tepeler".

EPISTATES: Atina'da Konsey yönetici komitesinin başkanı, çoğunluk tarafından bir günlüğüne seçilir.

EPITEIKHISMOS: Düşman topraklarında bir kale inşa etmek için kullanılan askeri taktik, buradan kırsal bölgeler yağmalanır ve düşman asker kaçakları ve köleleri buraya sığınır.

EŞMERKEZLİ: Donanama taktiği, kyklos ya da "daire" de denir; bu harekette bir donanma filosu diğerini kürek çekerek kuşatarak ona savaşacak çok güçsüz bir nokta bırakır.

EUROTAS: Isparta'nın bir akarsuyu.

GİLİPPUS: Ispartalı general, Sirakuz'da Atinalılar üzerinde zafer kazanmıştı.

GRAPHE: Kamu davası ve ya suçu.

HELLAS: Yunan.

HELLEN: Yunanlı.

HELOT: Ispartalı köle.

HERMAI: Tanrıların habercisi ve yolculukların koruyucusu olan Hermes'in taş heykelleri; özel mülklerin ve kamu binalarının önünde durur. Hermler genellikle ereksiyon durumundaki erkeklik organı figürünü içerir. Şans getirdiğine inanılır.

HETAIRAI: Sosyete fahişelerine denir.

HİBRIS: Kibir, gurur. Ayrıca "tecavüz". Atina'da cezası ölümdür; birini onarılamaz şekilde aşağılamak niyetiyle kasti ve kötü amaçlı taciz

HOMOIOI: Tam vatandaşlık hakkına sahip Ispartalıların içindeki subay sınıfı, Asiller ya da Eşitler.

HOPLITE: Zırhlı piyade eri, "kalkan" anlamına gelen hoplon kelimesinden gelir, panoplia ya sahip olan kişidir

İKİLİ: Tanrıçalar Demeter ve Kore.

İKİYE BİR: Üç sıra kürekli kadırgada diğer ikisi kürek çekerken bir dinlenme sırasıdır.

KAFİRLİK: Atina'da cezası ölüm olan bir suç. Sokrates bu ithamla yargılanarak, suçlu bulunmuştur.

KANTHAROS: Kadeh diye bilinen Piraeus'un ana rıhtımı.

KATALOGOS: Atina'da vatandaşların listesi. bu listeden askerlik hizmeti için erkekler seçilir.

KEDİ KAFA: Üç sıra kürekli kadırgada denge kayıkçığını destekleyen sağlam bir direk..

KEELSON: Bir teknenin karina kirişi kerestesi.

KHOUS: Bir sıvı ölçü birimi; yaklaşık 3 1/5 litreye denk düşer

KİRİOS: Devlet muhafızı. Atina'da, evinde bulunan siyasi haklar olmayan kadınların, çocukların ve kölelerin çıkarlarını koruyan erkek vatandaş.

KİRPİ: Batık kazık, deniz savunma çitinin bir bölümü, saldıran geminin iskeletini hırpalamak için kullanılır.

KLEROS: Isparta'da Asillerden birinin çiftlik arazisi. Eski kural koyucu Likurgus, devleti her biri bir savaşçıyı ve ailesini geçindirmek üzere dokuz bin eşit parçaya böldü.

KSENOS: Yabancı ya da "konuk dost", farklı eyaletlerdeki aileler arasında kurulan ayrıcalıklı bir bağ.

KSIPHOS: Isparta tarzı kısa kılıç.

KSYELE: Ispartalı gençler tarafından taşınan orağa benzer bir silah.

KOPPO: Q harfinin eski (arkaik) kullanımı.

KUIRASS: Göğüs zırhı.

KUŞATMA YARMA HAREKETİ: Donanma manevrası, diekplous, bu harekette savaş gemileri; yan yana dizilerek düşmanın boşluğunu kollar ve yan taraftan saldırır.

KUTSAL İKİLİ: Atina'da tanrıça Demeter ve onun kızı Persefon, öteki adıyla Kore'ye verilen isim. Isparta'da ise Dioseuri ve ya "İkizler", Kastor ve Polidukes denir.

LAKEDAİMONYA: Yunan'da bir bölge, baş şehri Isparta'dır; Lakonya da denir.

LAMBDA: Yunanca L harfi. Lakedaimonlu piyade erleri kalkanları üzerine yazarlar.

LENAEA: Atina'da yılda bir kutlanan bir festival.

LEONIDAS: Isparta Kralı ve Üç Yüzlerin komutanı, Termopilai geçitini Perslilere karşı savunurken hayatlarını feda eden alay (MÖ 480)

LİKURGUS: Ispartalı eski kural koyucu.

LOKHOS: Ispartalı bir askeri birlik, çoğulu lokhoi.

MECLİS: Atina'nın tüm yetişkin erkek vatandaşlarına açık olan bağımsız yönetici organ. Ayrıca ekklesia da denir.

MEDES: Genellikle Persler için kullanılan eş anlamlı bir sözcük, aslında Medya Krallığının diğer bir savaşçı ırkıdır, Sirus, Büyük Persli tarafından ele geçirilmiş ve imparatorluğa dahil edilmiştir.

MILTIADES: Atinalı general, MÖ 490 yılında Maraton'da Perslilere karşı zafer kazanmıştır.

MINA: 100 drahmi.

MOTHAKS: Isparta'da "üvey evlat" sınıfı, genellikle Asillerin gayri meşru çocukları: bunların tam vatandaşların yaptığı para yardımıyla agoge'de eğitilmelerine izin verilir. Çoğulu mothakes.

NAUTAI: Denizciler, kürekçiler.

NAVARKH: Ispartalı bir amiral.

NEMESIS: Genellikle insanoğlunun aşırı gurur, kibir gibi günahlarına karşılık uygun görülen ilahi, şiddetli cezanın canlı simgesini oluşturan tanrıça.

NEODAMODEIS: "Yeni vatandaşlar", Ispartalı helotların yaptıkları askeri hizmete karşılık bir ödül olarak özgürlükleri bağışlandı.

NEORION: Bir liman ya da deniz kuvvetleri üssünün idari kuruluşu.

NIKE: Zafer tanrıçası.

OBOL: Drahminin altıda biri, bir "spit" .

OBUGOI: Aristokratlar, "az sayıdakiler".

OIKOS: Ev halkı.

OPSON: Akşam yemeğinde yenen "katık", genelde içine ekmek batırılır.

OTHISMOS: Antik savaş sisteminde, iki birbirine yakın birlik çarpışınca ortaya çıkan düzensiz kalabalık.

OTUZLAR: MÖ 404 yılında Isparta'ya karşı alınan yenilgiyi takiben, Kritias idaresindeki Atina'daki kukla hükümet. Tiran, aşırı baskıcı hareketleriyle bilinir.

ÖLÜ ADAM ÇUKURU: Atina'daki barathon; buraya suçlular atılırdı. Bilginler, suçlunun canlı olarak hızla fırlatılması ve düşüşün etkisiyle ölmesi gerektiği ve çöplük gibi bırakılıp başka yollarla başka bir yerde öldürülmesi konusunda ikiye ayrılırlar.

PAEAN: Dorlu piyadeler tarafından -Ispartalılar, Sirakuzlar, Argivler tarafından- savaşa giderken söylenen ilahi. Atinalılar (Ionyalı olduklarından) bunu söylemezler.

PALAMEDES: Truva Savaşındaki Yunan savaşçı, Odisseus tarafından adaletsizce suçlanmıştır; haksız yere mahkum edilen kişinin sembolüdür.

PANATHENAEA: Atina'da Athena onuruna yapılan büyük festival.

PANOPLIA: Bir ağır piyade erinin tüm zırhı: miğferi, kalkanı, göğüslüğü, incik koruyucusu. Panoplia'yı taşıyacak kişi oldukça yapılı olmalıdır.

PARAKATOBOLE: Miras davalarının çözümünde Atina'da yatırılan miktar, üzerinde tartışılan malın onda biri kadarında bir değer verilir.

PELOPONNES: Güney Yunan'ın asıl toprakları; kelime olarak "Pelops'un adası" (tarihi bir kahraman) anlamına gelir.

PERIKLES: Atinalı devlet adamı ve beşinci yüzyıl ortası generali, "Olimpiyalıdır" Atina demokrasisinin, imparatorluğunun ve artistik yapılanmasının Altın Çağına liderlik etmiştir. Alkibiades'in akrabası ve koruyucusudur.

PERIOIKOI: Isparta'nın dışındaki bağlaşık şehirlerdeki "komşular" veya "dışında ikamet edenler", özerk statüsü vardır ancak Ispartalılar "onları nereye gönderirse" oraya gitmeleri gerekir.

PHAARNABAZUS: Pers satrapı ya da Frigya ve Hellespontos valisi. Daskylium'da başkent.

PHARMAKON: Ağrı kesici, çğ. pharmaka.

PHOINIKIS: Lakedaimonların kızıl cüppesi.

PHRATRIAI: Atina'da akrabalık birliği.

PHTHIA: Teselya'da Ashill'in evinin olduğu bölge.

PİLOS: Keçeden yapılmış başlık, genellikle bronz kalkan altına giyilir.

PİTHIOI: Isparta'nın Apollolu din adamları; kendileri de savaşçıdır; savaşta dinle ilgili görevlerde bulunurlar.

PNİKS: Akropolis'in güneybatısındaki tepe burada Atinalı Meclis müzakerelerini açık havada yürütmek için toplanır.

POLEMARKH: "Savaş lideri".

POLIS: Şehir - devlet; çoğulu poleis.

PORNE: Fahişe; çoğulu pornai.

PRİTANEIS: Atina'da kabilelerini beş yüz kişilik Heyette temsil eden elli kadar "başkan". Her bir grup, yılın onunda, bir piytany, Heyet'in ve Meclis'in yönetici komitesi olarak hizmet eder.

PROSTATES: Üç sıra kürekli kadırganın pruva subayı; "önde duran kişi".

PSEUDOS: Bir yalan.

SAMOS: Ege'nin bir adası ve Atina'nın sadık müttefiği, doğudaki savaş boyunca deniz aşırı savunma noktası olmuştur..

SHOMA: Bir donanma filosunun savaşa gitmek üzere yola çıktığı Piraeus'taki törensel mendirek..

SİCELS: Sicilya'daki Yunanlı olmayan yerleşikler.

SİMON: Atinalı general, Miltiades'in oğlu; on beşinci yüzyılın ortalarındaki başarılarıyla Persleri Ege'den sürmüş ve denizde Atina'nın üstünlüğünü kurmuştur .

SKİRİTAE: Skiritis bölgesinin Ispartalı koruculari.

SKİTALAI: Haberleşme çubukları. Şifreli bir haber gönderme yolu olarak, Ispartalılar komutanlarıyla yurdun dışına belirli bir çapı olan kavelayı andıran bir skytale gönderirler, bir eşi de Isparta'da kalır. Mesaj yurtta kalan çubuğun üzerine yazılır ve gönderilerek, uygun eşini bulur.

SOLON: Atinalı bilge kişi ve altıncı yüzyıl devlet adamı; demokrasiye temel teşkil eden kanunları yaptı.

SPARTIATAI: Ispartalı subay sınıfı, Asiller ya da Eşitler, "Spartiates" olarak ingilizceleştirilir.

STADION YARIŞI: Yaklaşık iki yüz yardalık bir stadyumun etrafını içeren bir hız koşusu.

STRATEGOS: Atinalı bir general ya da savaş komutanı ya da yıllık olarak seçilen kabaca demokrasinin yönetici birimi olan On Generaller Heyetinin bir üyesi.

SYKOPHANTAI: Atina'nın hukuk mahkemelerinde davalı ya da davacılardan para sızdıran muhbirler ve zorbalar.

TALENT: 6000 drahmi değerinde gümüş ağırlık. Bir savaş gemisini hareket halinde tutmak için bir aylığına bir talent gerekir.

TAKSİARKH: Atina'daki on kabileden her biri eyalete bir piyade alayı, bir taksis sağlar. Bunun komutanı bir taksi arkhondur.

TARTARUS: Zeus'un Titanları hapsettiği Hades'in aşağısında bulunan güneş görmeyen derin kuyu. Olimpostan atılan bir örs, dünyaya ulaşmadan önce dokuz gün boyunca düşecek, sonra da toprağın altında Tartarus'a ulaşana kadar bir dokuz gün daha düşmeye devam edecektir.

TEKHNITAİ: Zanaatkarlar.

TEMENOS: İki toprağı ve mabedi çevreleyen kutsal bölge.

TERMOPILAI: Orta Yunan'da geçit. Burada MÖ 480 yılında Üç Yüz Ispartalı ve müttefikleri, Kral Kserkses emrindeki Perslilerin taarruzuna altı gün boyunca karşı koymuşlardır.

TETRAS: Dörtten oluşan bir grup.

THALAMITAI: En aşağı tabakadan trireme kürekçisi, tutmalık

THEMISTOKLES: Atinalı devlet adamı ve generali, Salamis'teki deniz savaşında Persler karşısında, MÖ 480'de zafer kazanmıştı. Yüksek Duvarların ilk yapısı olan Güçlendirilmiş Piraeus, Atina'ya deniz gücü ve imparatorluk olma yolunu açmıştır.

THRANITAI: Üç sıra kürekli kadırganın üst tarafındaki sıralarda bulunan kürekçiler, denge kayıkçığı boyunca kürek çekerler.

THRASİTES: Gözüpeklik..

TISSAPHERNES: Lidya ve Karya'nın Persli satrapı. Başkenti Sardistir.

TOKSOTES: denizci okçu; çoğulu: toksotai

TRIERARKH: Üç sıra kürekli kadırga kaptanı. Varlıklı Atinalılar komutaya seçilir ve bir savaş gemisinin yıllık mali yükünü karşılar

TRIERARKHİ: Atina'da, trierarkh olarak hizmet vermeyi mecbur kılan yasal yaptırım

TRIERES: Üç sıra kürekli kadırga; çoğulu triereis

ÜÇ SIRA KÜREKLİ KADIRGA: Ana savaş gemisi; iki yüz mürettebatlı üç kürek sırası tarafından yürütülür.

YUNUS: Gemideki kalın direk ya da serenlerin üzerine takılan bir ağırlık; bu düşman savaş gemisinin güvertesine düşerek orada delik açar.

YUVARLAK ODA: Atina'da Konseyin yönetici komitesi, prytaneis burada toplanır.

UZUN SURLAR: Atina'yı, Piraeus'taki limana bağlayan istihkam (savunma aracı olarak kurulmuş kuleler, duvarlar, silah mevzileri, vs.)

ZİGİTAİ: Üç sıra kürekli kadırgada, orta sıradaki kürekçi; thalamitai ve thranitai arasındadır.

DİP NOTLAR (mavi ile gösterildi, yıldız var)

SF 30 bölüm ıv genç bir adamın harcı.

satir: eski Yunan edebiyatında genellikle yarı insan yarı keçi olarak temsil edilen bir tanrı. edebiyatta şehvet düşkünü adamı sembolize eder.

Sf 34 bölüm vıı anlamlı sessizlik.

falanj: eski Yunan'da daha iyi bir koruma sağlamak için birbirlerine iyice sokulmuş bir dizi asker.

Sf.87 bölüm xvıı amirallik balgesi.

Gorgon: Görenleri taş haline getiren yılan saçlı üç dişi ifritten biri: çirkin ve korkunç kadın.

Circe: Mitolojide büyücü kadın, tehlikeli derecede cazibeli kadın.

Grifon: Eski masallarda geçen kartal başlı kanatlı aslan.

Medusa: Yılansaçlı gorgonlardan biri, deniz anası.

Stiks: Cehennemi saran nehir.

Paean: zafer türküsü.

Hebe: Gençlik ilahesi, ilahların sakiyesi.

BİR ADAM, İKİ ORDU
&
ANTİK DÜNYANIN YAZGISI

SAVAŞ DALGALARI

STEVEN PRESSFIELD

Pressfield'in ilk kitabı ***Ateş Geçitleri***'nde anlatılan Isparta ve Termopilai savaşlarından 50 yıl sonraki dönemi ele alan ***Savaş Dalgaları***, Yunan tarihinin belki de en dramatik dönemini gözler önüne sermektedir. Bu dönem, Perikles, Sophokles ve Sokrates'in yaşadığı dönemdir. Atina şehir devleti güçlenmiş ve Isparta'yı tehdit etmeye başlamıştır. Yaşanan bu çalkantılı dönemde, yaptıklarıyla herkesin dikkatini çeken ve Atina'yı neredeyse yıkan bir adam vardı: Alkibiades. Başarılı bir komutandı, son derece güçlüydü, yakışıklıydı ve aynı zamanda da üstün bir zekaya sahipti. Ispartalılar'la savaşmak için Atinalılar'ı ikna edemeyince, Ispartalılar'ın yanına gidip Atinalılar'a karşı savaştı.
Sonunda Atina için öyle büyük bir tehdit haline gelmeye başladı ki, Atina şehir devleti suikast yoluyla onu ortadan kaldırmaya karar verdi. Romanda iki anlatıcı yer almaktadır: Alkibiades ile çalışan Polemides ve Polemides'i suçlasa da, onun hapisten kaçmasına yardım eden Jason adında bir soylu.

Savaş Dalgaları, yazarının usta işi anlatımıyla, bize, savaşın bağımlılık yaratan bir cehennem olduğunu bir kez daha anımsatıyor.

"Büyüleyici, tarihsel açıdan doğru... Pressfield usta bir romancı, özellikle politik çalkantılarla dönemleri ve savaş sahnelerini betimlemekte gerçek bir deha!"
—Publishers Weekly

"Antik Atina'nın, çarpıcı bir tablosu..."
—USA Today

"...bir yazarın tarihin gerçek olaylarını aktaran bir roman yazarken nelere dikkat ettiğini ve tarihi fonda en ince ayrıntıları nasıl bir dantel gibi işlediğini hayranlıkla görüyorsunuz!"
***—Hıncal'ın Yeri*, Hıncal Uluç, SABAH**

ISBN 975-8509-26-8
9 789758 509263